

COMPLEXUL MUZEAL JUDEȚEAN NEAMȚ

MEMORIA ANTIQUITATIS XXVII

Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
2011

COLEGIUL EDITORIAL

Acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița

Prof. univ. dr. Victor Spinei – m.c. al Academiei Române

Prof. univ. dr. John Chapman – Durham University

Prof. univ. dr. Marin Cărciumaru – Universitatea „Valahia” Târgoviște

Dr. Virgil Mihăilescu-Bîrliba – CS I, Institutul de Arheologie Iași

Dr. Gheorghe Dumitroaia – CS I, Complexul Muzeal Județean Neamț

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Gheorghe Dumitroaia – redactor responsabil

Dr. Roxana Munteanu – secretar de redacție

Dr. Marius Alexianu, Dr. Dan Monah, Dr. Dorin Nicola, Daniel Garvăn

COMITETUL DE LECTURĂ

Prof. univ. dr. Victor Spinei, Prof. univ. dr. John Chapman

Prof. univ. dr. Marin Cărciumaru, Dr. Virgil Mihăilescu-Bîrliba

Dr. Gheorghe Dumitroaia, Dr. Dan Monah

Prof. univ. dr. Ioan Opriș, Dr. Valeriu Cavruc

Conf univ. dr. Mircea Anghelinu, Dr. Olivier Weller

MEMORIA ANTIQUITATIS

– Acta Musei Petrodavensis –

Revista Muzeului de Istorie și Arheologie
Piatra-Neamț

Correspondența se va trimite pe adresa:

MUZEUL DE ISTORIE

ȘI ARHEOLOGIE

Str. Mihai Eminescu, nr. 10

610029 Piatra-Neamț

România

Tel. / Fax: (40)233-217496

E-mail: muzeupn@yahoo.com

MEMORIA ANTIQUITATIS

– Acta Musei Petrodavensis –

Revue du Musée d'Histoire et Archéologie
Piatra-Neamț

Toute correspondance sera envoyé à l'adresse:

MUZEUL DE ISTORIE

ȘI ARHEOLOGIE

Str. Mihai Eminescu, no. 10

610029 Piatra-Neamț

Roumanie

Tel. / Fax: (40)233-217496

E-mail: muzeupn@yahoo.com

ISSN: 1222-7528

**Editura „Constantin Matasă”
Piatra-Neamț**

CUPRINS

SOMMAIRE – CONTENTS

IN HONOREM

Profesorul Ioan Scurtu la 70 de ani ! (IOAN MITREA)	7
--	---

ISTORIE

PAUL DANIEL NEDELOIU – Stăpâni funciari în ținutul Neamț în prima jumătate a secolului al XV-lea. Vornicii Oană de la Suceava și Vlad de la Pârâul Alb	37
<i>Land owners from Neamț County during the first half of the XVth century. Governors Oană from Suceava and Vlad from Pârâul Alb</i>	50
GAVRIL LUCA – Povestea Domniței Ruxandra. Istorie și legendă	51
<i>The Princess Ruxandra's Story. History and Legend</i>	78
MIHAELA CRISTINA VERZEA – Mărturii despre prezența familiei regale pe Domeniul Coroanei de la Bicz. Iulie-octombrie 1918	79
<i>Testimonies about the presence of the Royal Family on the Crown Domain from Bicz. July-October 1918</i>	98
MIHAI ȘURUBARU – Agricultură județului Neamț în anii Primului Război Mondial	99
<i>L'agriculture dans le département de Neamț pendant la Première Guerre Mondiale</i>	110
FLORIN GEORGESCU – Epurările politice în administrația publică locală în România anul 1945. Cazuri particulare	111
<i>Les épurations politiques dans l'administration publique locale en Roumanie de l'année 1945. Cas particuliers</i>	119

MIHAELA CRISTINA VERZEA – Structuri politice ale regimului comunist. Studiu de caz - organele locale ale puterii de stat. 1948-1965	121
<i>Political Structures of the Communist Regime. Study-case – the local organs of the state power. 1948-1965</i>	173
MUZEOGRAFIE	
GHEORGHE DUMITROAIA – Din activitatea Complexului Muzeal Județean Neamț (2006-2010)	175
<i>The activity of the Neamț County Museums Complex (2006-2010)</i>	261
VASILE DIACONU – Începuturile Muzeului de Istorie și Etnografie din Târgu Neamț	263
<i>The Beginnings of the History and Ethnography Museum of Târgu Neamț</i>	280
DAN MIHĂILESCU – Despre Muzeul de Istorie Bicaz	281
<i>About the History Museum from Bicaz</i>	293
CIPRIAN-DORIN NICOLA – Patrimoniu preistoric nemțean în mari expoziții internaționale	295
<i>Prehistoric Heritage from Neamț in Great International Exhibitions</i>	329
ADRIAN CIOBANU – Din activitatea Muzeului de Istorie din Roman (sept. 2007-dec. 2010)	331
<i>The activity of the History Museum from Roman (September 2007-december 2010)</i>	342
EMIL NICOLAE-NADLER – Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș”, istorie și actualitate culturală	343
<i>„Calistrat Hogaș” Memorial Museum, History and Cultural Actuality</i>	351
ROCSANA JOSANU – O activitate (extra)muzeală cu tradiție: „Zilele Ion Creangă” de la Humulești	353
<i>Une activité (extra) muséale avec tradition: „Les Jours Ion Creangă” à Humulești</i>	365
VASILE DIACONU – Casa Memorială „Veronica Micle” din Târgu Neamț	367
<i>La Maison mémorielle „Veronica Micle” de Târgu Neamț</i>	374
VIOLETA DINU – Bienala de Artă Plastică „Lascăr Vorel”	375
<i>The Biennial Art Exhibit „Lascăr Vorel”</i>	383
MIHAELA CIOBANU – Muzeul de Artă Roman, un nou început	385
<i>The Art Museum from Roman, a New Beginning</i>	410
DUMITRU BOSTAN – De la „Alfa” la Galeriile „Lascăr Vorel”	411
<i>From „Alfa” to „Lascăr Vorel” Art Galleries</i>	417

NICOLETA LĂCĂTUȘ – Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț, peste 40 de ani de la deschiderea expoziției permanente	419
<i>The Museum of the Natural Sciences, 40 Years from the Opening of the Permanent Exhibit</i>	441
IONUȚ GRĂDIANU – O colecție muzeală unicat: pești fosili oligoceni de la Piatra-Neamț	443
<i>A Unique Museum Collection: Oligocene Fish Fossils from Piatra-Neamț Area</i>	457
MARIA BEZEDE – Muzeul de Științele Naturii Roman, o nouă provocare	459
<i>Roman Museum of Natural Sciences, a New Challenge</i>	474
FLORENTINA BUZENSCHI – Târgul Meșterilor Populari, activitate devenită tradițională la Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț	475
<i>Craftsmen's Fair, a traditional activity of the Ethnographic Museum from Piatra-Neamț</i>	484
FLORENTINA BUZENSCHI – Un muzeu inedit: „Neculai Popa” de la Târpești	485
<i>An unusual museum: „Neculai Popa” from Târpești</i>	495
ELENA COJOCARIU și MIHAELA CRISTINA VERZEA – Expoziția „185 de ani de industrie farmaceutică la Piatra-Neamț”	497
<i>The Exhibition „185 Years of Pharmaceuticals Industry at Piatra-Neamț”</i>	503
IULIA BUTNARIU și RELU BUTNARIU – Donația Societății de Istorie a Medicinii și Farmaciei din Roman	505
<i>The donation of the Society of the History of Medicine and Pharmacy of Roman</i>	519
FLORIN MACOVEIU și LUCIAN UȚĂ – Reorganizarea depozitului arheologic al Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț	521
<i>La réorganisation du dépôt archéologique du Musée d'Histoire et d'Archéologie de Piatra-Neamț</i>	534
ABREVIERI	535
LISTA AUTORILOR	537

PROFESORUL IOAN SCURTU

LA 70 DE ANI !

În elita istoricilor români din ultima jumătate de secol se înscrie, cu deplin teamei, și istoricul Ioan Scurtu, fiu al plaiurilor nemțene.

S-a născut la 27 noiembrie 1940 în familia lui Ion Scurtu din comuna Dochia, județul Neamț, curând după unul dintre cele mai triste momente ale istoriei noastre contemporane: destrămarea României întregite doar cu puțin peste două decenii înainte, la 1 Decembrie 1918.

Cunoscutul istoric Dumitru Almaș (1908-1990), tot nemțean, născut în satul Negrești, comuna Dobreni, comună în care au văzut lumina zilei Lascăr Catargiu, fondatorul Partidului Conservator, precum și mama lui Vasile Pârvan, verișoară a filosofului Vasile Conta, era fratele mamei lui Ioan I. Scurtu.

Distinsul profesor și istoric Dumitru Almaș i-a fost copilului și apoi tânărului Ioan Scurtu ca un al doilea părinte. Nu numai că l-a botezat, cununosat și i-a botezat cei doi copii, dar i-a fost și profesor la Facultatea de Istorie a Universității București și, într-un fel, se poate spune că i-a fost „nănaș” și în activitatea didactică și științifică, îndeosebi în anii formării sale. Dumitru Almaș i-a fost nepotului său un adevărat model, a fost zâna bună a vieții sale. Mai mult ca sigur că unchiul l-a influențat și în alegerea profesiei.

După clasele primare, în satul natal și clasele secundare la prestigiosul Colegiu Național „Petru Rareș” din Piatra-Neamț (denumit în acea vreme Școala

Medie nr. 1 Piatra-Neamț), în toamna anului 1957 a devenit student la Facultatea de Istorie a Universității București. A avut, în special în primii ani de studenție, profesori străluciți la disciplinele privind preistoria, antichitatea și istoria medievală, precum Emil Condurachi, Ion Nestor, Dionisie M. Pippidi sau Mihai Berza și mai puțin avizați la disciplinele de istoria modernă și contemporană a României, unde cei mai mulți erau înregimentati și ca activiști de partid.

La absolvirea facultății, în 1962, a fost repartizat în învățământul superior, la Facultatea pe care tocmai o terminase cu rezultate foarte bune la învățătură.

Nu toți l-au primit în mod călduros, cum s-ar fi convenit față de un tânăr promițător, și aceasta îndeosebi pentru că era nepotul lui Dumitru Almaș, care avea destui neprieteni în facultate, și era invidiat pentru talentul său de dascăl, dar și pentru faptul că publica mult.

Hotărât să officieze în templul lui Clio, cu întreaga sa capacitate intelectuală, tânărul nemțean Ioan Scurtu s-a apucat „nemțește” de muncă, organizându-și viața și activitatea profesională în raport cu cerințele muncii de cercetare științifică, având drept modele pe iluștri înaintași ai istoriografiei românești, care au slujit în facultatea în care era și el acum, de la Nicolae Iorga și Constantin C. Giurescu până la cei pomeniți deja ca fiindu-i adevărați magiștri în anii de studenție.

Ioan Scurtu a parcurs toate treptele ierarhiei universitare, de la preparator (1962-1966) și asistent (1966-1972), la lector universitar (1972-1981), conferențiar (1981-1991) și profesor universitar (1991-2004). Din 1991 până azi este profesor și la facultatea de Istorie a Universității „Spiru Haret” din București.

În întreaga sa activitate la catedra universitară a susținut cursuri și a condus seminarii de istoria contemporană a României, dar și de istoria contemporană universală. La cursurile speciale și la cele de masterat a abordat diverse aspecte ale istoriei contemporane precum: viața cotidiană, viața parlamentară, istoria mentalităților, istoria civilizației, relațiile internaționale după cel de-al doilea război mondial ș.a.

În cadrul obligațiilor de catedră, a condus peste 300 de lucrări de licență, peste 50 de lucrări de masterat și peste 100 de lucrări științifico-metodice pentru gradul didactic I. Din 1993 este și conducător de doctorat. A condus lucrările a 45 de doctoranzi, toți confirmați de comisia superioară de diplome, mulți dintre ei fiind azi nume cunoscute în rândul specialiștilor în istorie contemporană.

De la terminarea facultății și până în prezent, complementar și într-o interdependență benefică activității la catedră, Ioan Scurtu a desfășurat și continuă o intensă muncă de cercetare științifică. Pentru această latură a activității sale se poate spune că Ioan Scurtu are un adevărat „cult al muncii științifice”. Dovadă este opera sa impresionantă ce acoperă epoca modernă și contemporană a istoriei românilor, integrată deseori în context universal.

Bogata sa operă științifică presupune o anume disciplină intelectuală, rigoare și metodă pentru o profundă analiză a izvoarelor documentare și pentru interpretare, un efort la care puțini sunt dispuși, cu adevărat un efort de tip benedictin. Profesorul Ioan Scurtu a citit zeci de mii de pagini, a „văzut” mii de documente în arhive, pentru ca, în timp, să scrie câteva mii de pagini, prin care a îmbogățit istoriografia românească.

Un succint bilanț, la ceas aniversar, ne arată că istoricul Ioan Scurtu este autorul a 135 de cărți (dintre care 34 sunt cărți de autor, 43 semnate în calitate de coordonator și coautor, iar 58 sunt semnate în calitate de coautor). Acestor volume li se adaugă peste 280 de studii și articole de specialitate, la care este autor sau coautor (la peste 40) și cca. 60 de studii introductive, prefețe, recenzii și note bibliografice.

Nu este lipsit de importanță să evidențiem că pentru cunoașterea, într-o mai mare măsură a istoriografiei românești peste hotare, peste 30 de studii și articole ale distinsului istoric au fost publicate în limbi de largă circulație internațională, precum franceza, engleza, rusa sau germana.

Prima lucrare monografică a profesorului Ioan Scurtu, care i-a adus consacrarea în lumea specialiștilor în istoria contemporană a României, a fost teza de doctorat, susținută în 1971 la Universitatea din București și publicată în 1975 sub titlul *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc. 1918-1926* (a II-a ediție, cu titlul *Istoria Partidului Țărănesc. 1918-1926*, a fost retipărită în 2002).

Continuând problematica consacrată partidelor politice, începută cu teza de doctorat, în 1983 a publicat lucrarea *Din viața politică a României. Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc (1926-1947)*, cu a II-a ediție în 1994, sub titlul *Istoria Partidului Național-Țărănesc*.

O lucrare reprezentativă pentru ansamblul operei lui Ioan Scurtu, rod al câtorva decenii de muncă în biblioteci și arhive, este *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, apărută în 1988 la Editura Științifică și Enciclopedică. Un rezumat al acestei lucrări sub titlul *Monarhia în România (1866-1947)*, a apărut în 1991, la Editura Danubius.

Lucrarea tipărită în 1988, revăzută și adăugită, a fost reeditată în 2001 la Editura Enciclopedică, sub titlul *Istoria României în timpul celor patru regi (1866-1947)*: vol. I - *Carol I*, vol. II - *Ferdinand I*, vol. III - *Carol al II-lea* și vol. IV - *Mihai I*. O a doua ediție a celor patru volume a apărut în anul 2004, acestea fiind lucrări de referință pentru cunoașterea regimului monarhic în România.

În finalul volumului consacrat lui *Carol I*, autorul conchide: „Cei 48 de ani de domnie ai lui Carol I au marcat o etapă de mari progrese pentru România, în plan demografic, economic, social, administrativ, politic și cultural. În 1866,

România avea 4.115.818 locuitori, iar în 1914 ajunsese la 7.771.341 locuitori. Dintr-o țară vasală Imperiului Otoman, România a ajuns un stat independent și respectabil în Europa, dorit de ambele tabere aflate în conflict în iulie 1914. Prin reformele înfăptuite, România intrase într-un ritm rapid de dezvoltare economică, dintr-o țară aproape fără industrie ajunsese să dispună de cele mai mari și performante rafinării din Europa; dintr-o țară fără monedă națională, România avea, după 1900, una dintre cele mai puternice valute de pe continent. Sistemul de guvernare stabilit prin Constituția din 1866 și-a dovedit viabilitatea. Monarhia constituțională devenise o realitate, intrată în conștiința publică”.

Volumul II, consacrat regelui *Ferdinand I*, supranumit „Ferdinand cel Loial”, „Ferdinand Întregitorul” sau „Ferdinand – regele tuturor românilor” se încheie cu concluzia firească și anume că „cel mai mare eveniment al domniei sale – a fost făurirea statului național unitar, prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu patria-mumă”.

În al treilea volum al seriei, consacrate monarhiei din România, intitulat *Carol al II-lea*, la finalul prezentării epocii, cu luminile și umbrele sale, autorul conchide că: „în cei zece ani de domnie a lui *Carol al II-lea*, România a parcurs mai multe etape de evoluție ... În ansamblu, a fost o perioadă de progrese notabile, cu deosebire în ceea ce privește economia și mai ales industria. Viața politică a fost agitată, au avut loc mari confruntări între forțele democratice și cele extremiste, partidele politice au cunoscut un proces de erodare, ceea ce a înlesnit lui Carol al II-lea să treacă la dizolvarea lor formală în martie 1938, pe fondul unei evidente ascensiuni a Gărzii de Fier. Mutațiile din vara anului 1940 n-au fost rezultatul unor evoluții firești, ci al contextului internațional, al creșterii agresivității Germaniei. În plan cultural s-au înregistrat progrese remarcabile, atât în privința creșterii nivelului de cultură al maselor, cât și în afirmarea unei reale elite intelectuale. Politica externă a României s-a caracterizat prin dinamism, prin efortul depus la nivel continental pentru salvagardarea păcii; până la urmă decisivă a fost poziția marilor puteri, care a condus spre cea de-a doua conflagrație mondială”.

În sfârșit, volumul IV, intitulat *Mihai I* se încheie cu următoarele concluzii: „Regele Mihai și-a legat numele de actul de la 23 august 1944 (...) când România a încetat ostilitățile împotriva Națiunilor Unite și a revenit la un regim democratic. Acest act (...) a fost primit cu satisfacție de populația țării, care a sperat că România a ieșit din război și a obținut „pacea”. Dar speranțele s-au năruit rapid (...) România a intrat în sfera de influență a Uniunii Sovietice (...) Regele a ajuns tot mai izolat (...), iar la 30 decembrie 1947, Mihai I a fost nevoit să abdice”.

Am insistat asupra acestei lucrări, structurată în patru volume, deoarece reprezintă un tablou cuprinzător a uneia dintre cele mai importante epoci din istoria noastră – epoca monarhiei constituționale.

Lucrări monografice importante a consacrat istoricul Ioan Scurtu celor două mari personalități politice din perioada interbelică: *Ion I. C. Brătianu*, omul care a contribuit decisiv la făurirea României întregite și *Iuliu Maniu*, omul care „a manifestat permanent o verticalitate politică puțin obișnuită în spațiul românesc”.

Cercetătorul care a consacrat zeci de studii, articole și monografii unor componente importante ale istoriei românilor în epoca modernă și îndeosebi privind epoca contemporană, a trecut, cum era și firesc, la elaborarea unor sinteze de largă respirație, între care menționăm doar câteva, precum: *Democrația la români (1866-1938)*, în colaborare, București, 1990; *Istoria Basarabiei din cele mai vechi timpuri până astăzi*, în colaborare, apărută în 1994 și urmată de alte două ediții în 1998 și 2003, la care se adaugă și o ediție în limba rusă, tipărită în 2001; *Istoria Românilor în secolul XX* (în colaborare), apărută în 1999. O lucrare de larg interes este aceea intitulată *Istoria contemporană a României. 1918-2001*, apărută în 2002, urmată de alte două ediții, tipărite în 2005 și 2007, la care se adaugă *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, București, 2001; *Civilizația românească interbelică*, București, 2008 și nu în ultimul rând contribuția, în calitate de coordonator și coautor a volumului VIII din *Tratatul de Istoria Românilor*, apărut sub egida Academiei Române, în anul 2003.

Un capitol important al preocupărilor istoricului Ioan Scurtu l-a constituit cercetarea politicii externe a României, atitudinea marilor puteri față de țara noastră și nu în ultimul rând participarea României la ultima mare conflagrație mondială, din anii 1939-1945. Între lucrările privind această importantă problemă menționăm: *România și Marile Puteri*, vol. I, 1999 și vol. II, 2000; *România în anii celui de-al Doilea Război Mondial* (în colaborare), vol. I, 1989 și *Complot împotriva României. 1939-1947* (în colaborare), 2000.

Pe drumul deschis de N. Iorga și Gh. I. Brătianu, istoricul Ioan Scurtu are remarcabile contribuții științifice privind integrarea istoriei românilor în istoria universală, cu un accent firesc pe integrarea în istoria spațiului sud-est european, având, în fapt, ca obiectiv o mai bună cunoaștere și înțelegere a locului și rolului poporului și statului român în Europa. În acest sens, citând selectiv, amintim colaborarea sa la lucrarea *România în istoria universală*, vol. I, Iași, 1986 și vol. II, Iași, 1987, la care se adaugă și coordonarea celor două volume ale cărții *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est*, cu o ediție în limba engleză, București, 2003 și *Revoluția Română din Decembrie 1989 în context internațional*, București, 2006.

Om al arhivelor, istoricul Ioan Scurtu a publicat, în colaborare, peste 20 de volume de documente, câteva cu ediții și în limba engleză, referitoare la multiplele aspecte ale istoriei românilor în perioada interbelică sau privind doar unele aspecte ale anilor interbelici și postbelici, cum ar fi viața politică în anii 1945, 1946 și 1947, minoritățile naționale în România în epoca interbelică,

totalitarismul de dreapta în anii 1919-1943, retragerea trupelor sovietice din România în 1958 sau documente străine despre români.

Slujitor credincios al școlii românești, profesorul Ioan Scurtu, pe lângă numeroasele cursuri universitare, utile în primul rând studenților și profesorilor, a publicat și manuale școlare, de istoria românilor și de istorie universală, pentru clasele IX-XII, asumându-și responsabilitatea de coautor și coordonator. Are o semnificație aparte faptul că a coordonat manualul de *Istoria contemporană a Românilor*, apărut la Chișinău pentru elevii din clasa a XII-a și profesorii de istorie din Republica Moldova, având mai multe ediții în anii 2002-2006.

Ca slujitor remarcabil al muzei Clio în învățământul românesc, dar și prin pozițiile importante pe care le-a ocupat după 1989, ca reprezentant activ al frontului istoricilor din țara noastră, între care menționăm calitatea de Președinte al Comisiei Naționale de Istorie (1990-1997) și membru al acestei comisii (1997-2006) din cadrul Ministerului Educației și Cercetării, funcția de director al Institutului de Istorie „N. Iorga” al Academiei Române (2001-2006), precum și calitatea de Președinte al Societății de Științe Istorice din România, profesorul Ioan Scurtu s-a pronunțat deseori pentru menținerea unui număr rezonabil de ore pentru disciplina *Istorie* în programele școlare și a unui raport echitabil între istoria românilor și istoria universală, care se învață în gimnaziu și liceu.

Prezent în lumea istoricilor din țară și din străinătate, Ioan Scurtu, în cele aproape cinci decenii de activitate, a participat la peste 200 de manifestări științifice naționale, la numeroase simpozioane, colocvii și congrese științifice internaționale, în țări precum Bulgaria, Franța, Grecia, Italia, Cehia, Germania, China, Polonia, S.U.A., Ungaria, URSS, Ucraina, Rusia ș.a.; la peste 50 de reuniuni profesional-științifice și stagii de documentare în arhive din peste 20 de țări, între care menționăm Cehoslovacia, URSS, Germania, Canada, Tunisia, Italia, China, Franța, Republica Moldova, Marea Britanie, Belgia, S.U.A., Rusia, Bulgaria, Egipt ș.a.

Complementar îndelungatei activități la catedra universitară, intensei și rodnicei munci de cercetare științifică, profesorul Ioan Scurtu a fost și este o prezență activă în colectivele în care a lucrat, în cercul larg al istoricilor români, în general o prezență activă și responsabilă în agora. Am menționat deja, în treacăt, doar câteva din multele responsabilități avute. O citare a tuturor acestor funcții și responsabilități este aproape imposibilă aici și acum, dar nu putem să nu mai pomenim doar alte câteva nemenționate, dar relevante pentru a întregi portretul istoricului, profesorului și omului Ioan Scurtu.

Astfel, într-o ordine oarecum cronologică, să reamintim că profesorul Ioan Scurtu a fost șeful catedrei de Istoria Românilor (1990-2003) și membru al Senatului Universității București, Director General al Arhivelor României (1991-1996), Președintele Secției de Științe Istorice și Arheologie din Academia Oamenilor de Știință din România, decan și prorector al Universității „Spiru Haret”,

Director General adjunct al Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, Profesor și Decanul Facultății de Arhivistică din Academia de Poliție „Al. I. Cuza”.

Nu putem să nu revenim și să menționăm că profesorul universitar Ioan Scurtu are o îndelungată și bogată activitate în cadrul Societății de Științe Istorice din România, fiind membru al Biroului executiv începând din 1984, Prim-vicepreședinte (1991-1998) și Președinte din 1999 până azi. În calitate de Președinte al Societății de Științe Istorice din România a revigorat activitatea acestei prestigioase asociații profesionale a istoricilor din țara noastră, a asigurat, în condiții tot mai grele, apariția anuală a importantei reviste *Studii și Articole de Istorie*, a inițiat instituirea și acordarea anuală a Premiilor Societății de Științe Istorice din România (între care menționăm Premiul „A.D. Xenopol”, Premiul „N. Iorga”, Premiul „Gh. I. Brătianu”, Premiul „C.C. Giurescu”), unora dintre cele mai valoroase lucrări științifice elaborate de membrii S.Ș.I. din România.

Succinta prezentare a activității didactice și științifice a profesorului universitar dr. Ioan Scurtu evidențiază portretul unui distins istoric, situat deja în elita istoricilor români din ultima jumătate de secol. O asemenea mare personalitate s-a bucurat și se bucură de aprecierea breslei, a unor instituții, foruri academice, publice și de stat. Într-o ordine aleatorie, menționăm că profesorul Ioan Scurtu a fost distins cu Premiul Academiei Române, pe anul 1983, pentru lucrarea *Viața politică din România. 1918-1944*, București, 1982, titlul de „Conferențiar Evidențiat” acordat în 1986 de către Ministerul Educației și Învățământului, acordarea titlului de „Om al Anului 1995” acordat de „The American Biographical Institute and Its Board of International Research”, Premiul „Gh. I. Brătianu” al Fundației „Magazin Istoric” pe 2003 pentru lucrarea *Viața cotidiană a Românilor în perioada interbelică*, București, 2001.

În anul aniversării a șase decenii de viață, colegii și prietenii i-au consacrat volumul *Omagiu istoricului Ioan Scurtu*, București, 2000. Este deținătorul mai multor premii acordate de instituții de cercetare științifică, muzee, publicații etc.; este *Doctor Honoris Causa* al Universității „Ovidius” din Constanța, 2007; a primit Diploma și Placheta de Aur a Academiei Oamenilor de Știință din România, 2007; a fost decorat cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Cavaler, 2002 și Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavaler, 2009.

În preajma zilei sale de naștere a fost declarat cetățean de onoare al județului Neamț, precum și al comunei în care s-a născut, Dochia.

La ceas aniversar, urăm deosebitului OM, distinsului ISTORIC și PROFESOR Ioan Scurtu, multă sănătate, fericire alături de cei dragi, noi realizări și un călduros LA MULȚI ANI!

Ioan Mîțrea

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE*

I. CĂRȚI

A. DE AUTOR

- *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1918-1922)*, București, Editura Universității, 1973, 340 p.
- *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1938-1940)*, București, Editura Universității, 1974, 302 p.
- *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926)*, București, Editura Litera, 1975, 198 p.
- *Presărați pe-a lor morminte ale laurilor foi. Eroii ai luptei pentru unitatea și independența patriei (1916-1918)*, București, Editura Albatros, 1978, 174 p.
- *Viața politică din România. 1918-1944*, București, Editura Albatros, 1982, 336 p.
- *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 552 p.
- *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, 688 p.
- *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*, București, Editura Sport Turism, 1988, 184 p.
- *Un episod dramatic din istoria României: 30 august 1940*, București, Editura Universității, 1990, 160 p.
- *Monarhia în România. 1866-1947*, București, Editura Danubius, 1991, 192 p.
- *Ion I.C. Brătianu. Activitatea politică*, București, Editura Museion, 1992, 144 p.
- *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, București, Editura Enciclopedică, 1994, 488 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 486 p.
- *Iuliu Maniu. Activitatea politică*, București, Editura Enciclopedică, 1995, 300 p.
- *Regele Ferdinand (1914-1927). Activitatea politică*, București, Editura Garamond, 1995, 178 p.
- *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, 252 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 252 p.
- *Criza dinastică din România (1925-1930)*, București, Editura Enciclopedică, 1996, 300 p.
- *Catedra de Istoria Românilor. 135 ani de la înființare*, București, Editura Universității, 1998, 46 p.

* Date extrase din www.ioanscurtu.ro

- ***România și Marile Puteri (1918-1933). Documente***, București, Editura Fundației România de Măine, 1999, 196 p.
- ***România și Marile Puteri (1933-1940). Documente***, București, Editura Fundației România de Măine, 2000, 232 p.
- ***Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică***, București, Editura RAO, 2001, 280 p.
- ***Istoria românilor în timpul celor patru regi, 1866-1947***, 4 volume; vol. I-Carol I, 236 p.; vol. II-Ferdinand I, 198 p.; vol. III-Carol al II-lea, 338 p.; vol. IV-Mihai I, 224 p., București, Editura Enciclopedică, 2001, ediția a II-a, 2004
- ***Istoria contemporană a României (1918-2001)***, București, Editura Fundației România de Măine, 2002, 212 p.
- ***Studii de istorie***, București, Editura Universității București, 2002, 570 p.
- ***Istoria Partidului Țărănesc (1918-1926)***, București, Editura Enciclopedică, 2002, 248 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 246 p.
- ***Istoria contemporană a României (1918-2003)***, București, Editura Fundației România de Măine, 2003, 212 p.
- ***Istoria contemporană a României (1918-2005)***, București, Editura Fundației România de Măine, 2005, 216 p.
- ***Revoluția Română din Decembrie 1989 în context internațional***, București, Editura Enciclopedică și Editura Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, 2006, 362 p.
- ***Portrete politice***, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2006, 296 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 289 p.
- ***Istoria contemporană a României (1918-2007)***, București, Editura Fundației România de Măine, 2007, 224 p.
- ***Civilizația românească interbelică (1918-1940)***, București, Editura Fundației România de Măine, 2008, 200 p.
- ***La Révolution Roumaine de 1989, dans le contexte international de l'époque, II-ème édition révisée et augmentée***, Bucarest, Editions d'Institut de la Révolution Roumaine de Décembre 1989, 2008, 381 p.
- ***The Romanian Revolution of December 1989 in international context***, București, Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate, 2009, 315 p + 44 p ilustrații.
- ***Revoluția Română din Decembrie 1989 în contextul internațional***, București, Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate, 2009, 412 p + 44 ilustrații;
- ***Istoria civilizației românești. Perioada interbelică (1918-1940)***, București, Editura Enciclopedică, 2009, 376 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 374 p.

B. COORDONATOR ȘI COAUTOR

- ***Din lupta poporului român pentru independență***, București, Editura Universității, 1977, 296 p.
- ***Monografia întreprinderii „Vulcan” din București (1904-1975)***, București, 1977, 280 p.

- *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, București, Editura Universității, 1978, 292 p.
- *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1940-1944)*, București, Editura Universității, 1978, 260 p.
- *Din istoria studențimii române. Presa studențească (1851-1978)*, București, Editura Universității, 1979, 314 p.
- *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, 528 p.
- *Probleme fundamentale ale istoriei României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1987, 216 p.
- *Probleme fundamentale ale istoriei României. Manual și crestomație*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1987, 488 p.
- *Sfârșitul dictaturii. București. 21-25 decembrie 1989*, Craiova, Editura Clio, 1990, 160 p.
- *Pagini de istorie. Culegere de texte. Istoria Românilor*, București, Editura Universității, 1993, 296 p.
- *România. Documentele Unirii*, București, Arhivele Statului din România, 1993, 174 p.
- *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994*, București, Editura Tempus, 1994, 412 p.
- *1947. România. Viața politică în documente*, București, Arhivele Statului din România, 1994, 318 p.
- *1945. România. Viața politică în documente*, București, Arhivele Statului din România, 1994, 478 p.
- *Minoritățile naționale din România, 1918-1925*, București, Arhivele Statului din România, 1995, 782 p.
- *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, 732 p.
- *România. Evoluție în timp și spațiu. Album*, București, Arhivele Naționale ale României, 1996, 200 p.
- *România. Retragerea trupelor sovietice. 1958*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, 412 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 412 p.
- *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție. Documente. 1919-1927*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1996, 680 p.
- *Minoritățile naționale din România. 1925-1931. Documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 1996, 606 p.
- *1946. România. Viața politică în documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 1996, 592 p.
- *Timpul istoriei. Profesorului Dinu C. Giurescu*, București, Editura Tempus, 1998, 416 p.
- *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, ediția a II-a, București, Editura Semne, 1998, 369 p.

- *Minoritățile naționale din România, 1931-1938. Documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 1999, 516 p.
- *Ideologie și formațiuni de dreapta în România. 1927-1931*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2000, 304 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a XI-a*, Târgoviște, Editura Gimnasium, 2000, 152 p.; ediția a II-a, 2003, 162 p.
- *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi. Manual pentru clasa a XII-a*, București, Editura Petrion, 2000, 178 p.; ediția a II-a, 2003, 272 p.
- *Istoria românilor între anii 1918-1940. Documente și materiale*, București, 2001, 264 p.
- *Istoriya Bessarabii ot istokov do 1998 goda*, Chișinău, 2001, 358 p.
- *Ideologie și formațiuni de dreapta în România. 1931-1933, vol. III*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2002, 364 p.
- *Tratatul de Istoria Românilor*, vol. VIII: România întregită (1918-1940), București, 2003, L III + 856 p. + 48 planșe
- *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918-2001)*, vol. I, 238 p. + 4 hărți, vol. II, 328 p. + 4 hărți, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003 / reeditare 2 volume, Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 670 p.
- *Political structures in Central and Eastern Europe (1918-2001)*, Bucharest, The Romanian Cultural Foundation Publishing House, 2003, vol. I, 327 p. + 4 hărți, vol. II, 344 p. + 4 hărți).
- *Marea Unire din 1918 în context european*, București, Editura Enciclopedică și Editura Academiei Române, 2003, 448 p.
- *Ideologie și formațiuni de dreapta în România. 1934-1938*, vol. IV, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2003, 444 p.
- *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2003, 606 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 604 p.
- *Enciclopedia partidelor politice din România. 1859-2003*, București, Editura Meronia, 2003, 392 p.
- *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. V. 1938-1940, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2006, 414 p.
- *Istoria românilor. Epoca contemporană. Manual pentru clasa a XI-a*, Chișinău, Asociația Istoricilor din Republica Moldova, 2006, 220 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a XII-a*, București, Editura Economică, 2007, 152 p.
- *Ideologie și formațiuni de dreapta în România (septembrie 1940-ianuarie 1941)*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2007, 412 p.
- *România. Marea Unire*, București, Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate România, 2008, 120 p. (cu ediții în limba franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă)
- *Ideologie și formațiuni de dreapta în România, volumul VII 1941-1943 (coordonator)*, București, 2009, 452 p.

C. COAUTOR

- *Turism cu manualul de istorie a românilor*, București, Editura Sport-Turism, 1973, 280 p.
- *Leonte Filipescu*, București, Editura Politică, 1973, 88 p.
- *Valea Bistriței*, București, Editura Sport-Turism, 1978, 140 p.
- *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1940-1944)*, București, Editura Universității, 1978, 260 p.
- *Mic dicționar enciclopedic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1.854 p.
- *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1929-1933)*, București, Editura Universității, 1979, 320 p.
- *Curs de istorie contemporană a României (1938-1940)*, București, Editura Universității, 1980, 120 p.
- *Istoria României între anii 1918-1981*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, 376 p.
- *Culegere de texte privind istoria mișcării muncitorești din România. De la începuturi până în 1945*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, 180 p.
- *Titulescu și strategia păcii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 646 p.
- *Actul de la 23 August 1944 în context internațional*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 626 p.
- *Din istoria mișcării democratice a studenților din România*, București, Editura Universității, 1985, 205 p.
- *Itinerare patriotice*, București, Editura Sport-Turism, 1985, 292 p.
- *Românii în istoria universală*, vol. I, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1986, 728 p.; vol. II, Iași, 1987, 820 p.
- *Universitatea din Iași. 1860-1985. Pagini din istoria învățământului românesc*, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1987, 292 p.
- *Introducere în cultura și civilizația poporului român*, București, Editura Universității, 1988, 440 p.
- *Istorie și civilizație*, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1988, 664 p.
- *Istoria militară a poporului român*, vol. VI, București, Editura Militară, 1989, 768 p.
- *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, Editura Militară, 1989, 664 p.
- *Democrația la români (1866-1938)*, București, Editura Humanitas, 1990, 248 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 246 p.
- *România. Documente străine despre români*, București, Arhivele Statului din România, 1992, 400 p.
- *Romania. Foreign Sources on the Romanians*, 1992, 288 p.
- *România. Istorie în documente. Album*, București, Arhivele Statului din România, 1992, 288 p.

- *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1992, 192 p.
- *Pagini de istorie. Studii și comunicări științifice*, vol. II, București, Editura Universității, 1992, 223 p.
- *Pagini de istorie. Culegere de texte*, vol. III, București, Editura Universității, 1993, 295 p.
- *Dicționar enciclopedic*, vol. I A-C, București, Editura Enciclopedică, 1993, 510 p.
- *Iuliu Maniu în fața istoriei*, București, 1994, 464 p.
- *Ion Mihalache în fața istoriei*, București, 1994, 512 p.
- *Complot împotriva României (1939-1947). Basarabia, Nordul Bucovinei și ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994, 226 p./ reeditate - Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 280 p.
- *Enciclopedia partidelor politice din România (1862-1994)*, Editura Mediaprint, București, 1995, 414 p.
- *A History of Romania. Edited by Kurt W. Treptow*, Iași, 1995, 722 p, (ed. a II-a, 1997, 740 p)
- *România în situații limită*, București, 1995, 180 p.
- *Dicționar enciclopedic*, vol. II D-G, București, Editura Enciclopedică, 1996, 529 p.
- *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, București, Editura Silex, 1996, 272 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 272 p.
- *Panoramic. Romania. Overview. Romania Panorama*, București, Editura Monitorul Oficial, 1998, 240 p.
- *Dicționar enciclopedic*, vol. III H-K, București, Editura Enciclopedică, 1999, 502 p.
- *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, 687 p. / reeditare Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 740 p.
- *Balkanii – ieșirea din trecut*, București, Editura Institutului de Studii Strategice și Internaționale, 1999, 320 p.
- *Sub povara vorbelor. Cu oamenii schimbării, despre schimbare*. Ediție Dorina Sgaverdia, Reșița, Editura Timpul, 1999, 440 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a X-a*, București, Editura Teora, 1999, 176 p.
- *The Red Army in Romania*, Iași-Oxford-Portland, The Center for Romanian Studies, 2000, 288 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a IX-a*, București, Editura Teora, 2000, 176 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a XI-a*, București, Editura Teora, 2000, 176 p.
- *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi. Manual pentru clasa a XII-a*, București, Editura Petron, 2000, 174 p.; ed. a II-a 2002, 272 p.
- *Istoria românilor – epoca contemporană. Manual pentru clasa a XII-a*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2001, 134 p.; ediția a II-a, 2004, 214 p.
- *Enciclopedia de istorie a României*, vol. I, București, Editura Meronia, 2000, 510 p. (ediția a II-a - 2001, 660 p.; ediția a III-a - 2003, 680 p.); vol. II, București, 2003, 702 p.

- *Enciclopedia partidelor politice din România. 1859-2003*, București, Editura Meronia, 2003, 391 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a IX-a*, București, Editura Economică, 2004, 160 p.
- *Istoria Senatului României. Îngrijire de ediție Ilie Manole și Constantin Monac*, București, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2004, 895 p. (colab. p. 243-251, 296-301)
- *Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România. Raport final*. Editori Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, Iași, Editura Polirom, 2005, 423 p.; cu ediție în limba engleză (2005)
- *Istorie. Manual pentru clasa a X-a*, București, Editura Economică, 2005, 160 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a XI-a*, București, Editura Economică, 2006, 144 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a XI-a*, Târgoviște, Editura Gimnasium, 2006, 159 p.
- *Istorie. Manual pentru clasa a XII-a*, Târgoviște, Editura Gimnasium, 2007, 152 p.
- *1907 în viziunea contemporanilor. Un secol de la răscoalele țărănești*, București, Editura Semne, 2007, 296 p.
- *Istoricul Academiei Oamenilor de Știință din România (1935-2009)*, București, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2009, 214 p.
- *Revoluția Română. The Romanian Revolution. La Revolution Roumaine. Album*. Coordonator Ioan Roșca, București, Agenția Română de Presă, 2009, 184 p.
- *Partidele politice din România 1862-1994*, Editura TipoMoldova, Iași, 2010, 416 p.

D. EDITOR, PREFĂȚATOR, STUDIU INTRODUCȚIV, CUVÂNT ÎNAINTE

- *Pe marginea prăpastiei*, ediția a II-a, vol. I și II, Editura Scripta, București, 1992, 208 p. + 256 p. (ediție și studiu introductiv).
- **Ioan Lupaș**, *Istoria Unirii românilor*, ediția a II-a, Editura Scripta, București, 1993, 402 p (ediție și studiu introductiv).
- **Ion Gherman**, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și ținutului Herța*, Editura All, București, 120 p. (prefață).
- **Carol al II-lea, regele României, Însemnări zilnice**, vol. I. Ediție Viorica Moisuc și Nicolae Rauș, Editura Scripta, București, 1995, 336 p. (cuvânt înainte).
- **Carol al II-lea, regele României, Însemnări zilnice**, vol. II. Ediție Nicolae Rauș, Editura Scripta, București, 1997, 444 p. (studiu introductiv).
- **Cezar Petrescu**, *Cei trei regi*, Editura RAI, București, 1997, 190 p. (cronologie istorică).
- **Vasile Marin**, *Fascismul*, Editura Majadahonda, București, 1997, 84 p. (cuvânt înainte).
- **Carol al II-lea, regele României, Însemnări zilnice**, vol. III. Ediție Nicolae Rauș, Editura Scripta, București, 1998, 414 p. (studiu introductiv).
- **Paul Guiraud**, **Corneliu Zelea Codreanu și Garda de Fier**. Ediție Radu Dan Vlad, Editura Majadahonda, București, 1998, 80 p. (prefață).
- **Gheorghe Buzatu**, *Faust Brădescu. Viața și opera*, Editura Majadahonda, București, 1998, 206 p. (cuvânt înainte).

- **Diana Fotescu, *România, Mitteleuropa și Balcanii***, Editura Pro-Transilvania, București, 1999, 360 p. (cuvânt înainte).
- **Carol al II-lea, regele României, Însemnări zilnice**, vol. IV. Ediție Nicolae Rauș, Editura Scripta, București, 2000 (studiu introductiv).
- **Aurel Constantin Soare, *România și Europa în secolul al XX-lea. Regimul politic***, Editura Semne, București, 2000, 268 p. (cuvânt înainte).
- **23 august în arhivele comuniste**. Ediție Gheorghe Neacșu, Editura Majadahonda, București, 2000 (studiu introductiv).
- **Nicolae Mischie, *Grigore Iunian și epoca sa***, Cluj-Napoca, editura Clusium, 2000 (prefață).
- **Ștefan Păun, *Sistemul politic al României în secolul XX. Evoluția Partidului Național-Liberal în perioada 1918-1928***. Editura Fundației Culturale „D. Bolintineanu”, București, 2000 (cuvânt înainte).
- **1920. Un act de justiție. Documente**. Ediție de Cornelii Lungu și Ioana Grigorie, București, Editura Elion, 2001 (cuvânt înainte).
- **Marian Cojoc, *Istoria Dobrogei în secolul XX. Canalul Dunăre – Marea Neagră (1949-1953)***, București, Editura Mica Valahie, 2001 (cuvânt înainte).
- **Petre Dogaru, *Casa Regală, femeile fatale, masoneria și dictatorii secolului XX***, București, Editura Aldo Press, 2002 (cuvânt înainte).
- **Stenogramele ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român**, vol. I, 1948 (studiu introductiv).
- **Ion Șt. Baicu, *Momente din istoria social-democrației române***, Ploiești, Editura Prahova, 2002 (cuvânt înainte).
- **Simion Silviu Șomăcu, *Radiografia puterii. Elite politice din România în anii 1945-1989***, Craiova, Asociația de Studii Sociale, 2003 (cuvânt înainte).
- **Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II. 1935-1941**, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003 (introducere).
- **Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR**, vol. II. 1949, București, Arhivele Naționale ale României, 2003 (studiu introductiv).
- **Mihai Cotenescu, *Aportul marilor personalități politice la dezvoltarea agriculturii în Bărăgan, în perioada interbelică***, Călărași, Editura Agora, 2003 (prefață).
- **Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR**, vol. III. 1950-1951, București, Arhivele Naționale ale României, 2004 (studiu introductiv).
- **Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR**, vol. IV (partea I). 1952, București, Arhivele Naționale ale României, 2006, 554 (studiu introductiv).
- **Angela Bălan și Ovidiu Ioniță, *Atlas școlar de istorie universală***, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2006 (cuvânt înainte).

- *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR*, vol. IV (partea a II-a). 1952, București, Arhivele Naționale ale României, 2007, 606 p. (studiu introductiv).

II. STUDII

- *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Studii. Revista de Istorie”, nr. 1/1967, p. 145-162.
- *N. Iorga și atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria*, în „Romanoslavica”, 1967, p. 147-155.
- *N. Iorga despre cauzele și caracterul primului război mondial*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1967, p. 97-108.
- *Considerații privind mișcarea țărănistă din România în perioada 1907-1914*, în „Studii. Revista de Istorie”, nr. 3/1968, p. 499-521.
- *Din activitatea social-politică a lui Spiru C. Haret*, în „Studii și articole de istorie”, XIII, 1969, p. 187-203.
- *Proiectul de lege agrară depus din inițiativă parlamentară în martie 1920*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 2/1969, p. 87-98.
- *La contribution de la Roumanie à la guerre antihitlérienne*, în „Nouvelle Etudes d'Histoire”, 1987, p. 349-358.
- *Țărănimea din România și Unirea Transilvaniei (1914-1916)*, în „Memoria Antiquitatis”, Piatra-Neamț, III, 1970, p. 469-479.
- *Problema creării unui larg front democratic și activitatea PNL și PNT în preajma instaurării dictaturii regale (decembrie 1937-februarie 1938)*, în „Memoria Antiquitatis”, Piatra-Neamț, III, 1971, p. 373-391.
- *Fuziunea Partidului Național cu Partidul Țărănesc. Crearea Partidului Național-Țărănesc*, în „Cumidava”, Brașov, V, 1971, p. 269-282.
- *Universitarii români și procesul din Dealul Spirii*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 2/1971, p. 45-51.
- *Metoda alcătuirii unei culegeri de texte privind istoria modernă și contemporană a României*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 2/1972, p. 177-180 (în colaborare).
- *Mișcarea țărănistă din România până în 1907*, în „Studii. Revista de istorie”, nr. 3/1972, p. 529-550.
- *Despre proiectul de program al Partidului Țărănesc din noiembrie 1921*, în „Comunicări de geografie și istorie”, Constanța, 1972, p. 185-193.
- *Schimbările de guverne de la sfârșitul anului 1921 și începutul lui 1922*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 1/1972, p. 87-104.
- *Lupta partidelor politice în alegerile din mai-iunie 1920*, în „Carpica”, Bacău, 1972, p. 251-265.
- *Metodologia conducerii seminarului special de istoria contemporană a României*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 1/1973, p. 187-189 (în colaborare).
- *Reforma agrară din 1945*, în „Studii și articole de istorie”, XXI, 1973, p. 89-92.

- *Cercetarea în domeniul istoriei contemporane a României și universale*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 1/1973, p. 53-71 (în colaborare).
- *N. Iorga – istoric al epocii contemporane a României*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 1/1973, p. 135-142 (în colaborare).
- *Viața politică din România în anii 1922-1928*, în „Studii și articole de istorie”, XXII, 1973, p. 29-37.
- *Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926)*, în „Studii, Revista de istorie”, nr. 4/1973, p. 785-797.
- *Partidele politice din România în perioada interbelică (1918-1928)*, în „Caiet metodic de istorie”, București, 1973, p. 31-40.
- *Alegerile parlamentare din mai 1926*, în „Studii și comunicări”, Sibiu, 1974, p. 227-242.
- *Politica internă a guvernului liberal (1918-1919)*, în „Analele Universității București. Istorie”, nr. 1/1974, p. 125-141.
- *Alegerile parlamentare din martie 1922*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1974, p. 89-96.
- *O tentativă eșuată de fuziune între naționali și țărăniști*, în „Magazin istoric”, nr. 5/1973, p. 68-72.
- *Partidele politice din România. 1929-1933*, în „Caiet metodic de istorie”, București, 1974, p. 21-36.
- *Ecoul intern al proclamării Republicii*, în „Museum”, Golești, 1974, p. 135-139.
- *Coroana în duelul dintre partide*, în „Magazin istoric”, nr. 2/1974, p. 88-95.
- *Platforma-program din 6 septembrie 1941*, în „Studii și articole de istorie”, XXV, 1974, p. 95-98.
- *Conferința Națională a PCR din octombrie 1945*, text comentat în „Studii și articole de istorie”, XXX-XXXI, 1975, p. 141-144.
- *Probleme majore dezbătute la Conferința Națională a PCR din octombrie 1945*, în „Studii și articole de istorie”, XXX-XXXI, 1975, p. 34-40 (în colaborare).
- *Politica internă a guvernului Blocului Parlamentar (decembrie 1919-martie 1920)*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1975, p. 45-57.
- *Poziția PCR față de principalele partide burgheze din România (1921-1926)*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1976, p. 79-85.
- *Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc – dr. N. Lupu*, în „Revista de Istorie”, nr. 5/1976, p. 697-711.
- *Metodologia alcătuirii unei lucrări de licență*, în „Studii și articole de istorie”, XXXII, 1976, p. 151-158 (în colaborare).
- *Partidele politice din România. 1918-1938*, în „Studii și articole de istorie”, XXXIII-XXXIV, 1976, p. 218-229.
- *Partidele politice în alegerile parlamentare din iulie 1927*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, Iași, 1977, p. 395-402.
- *Alianțe social-politice în istoria Partidului Comunist Român. Dezbateri*, în „Revista de Istorie”, nr. 9/1977, p. 1.681-1.707.

- *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1928*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1977, p. 83-94.
- *Acțiuni de opoziție ale unor partide și grupări politice burgheze față de tendințele dictatoriale ale regelui Carol al II-lea (iunie 1930-februarie 1938)*, în „Revista de Istorie”, nr. 3/1978, p. 387-416.
- *Les partis politiques de Roumanie et la réforme agraire (1918-1926)*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, nr. 1/1978, p. 103-119.
- *Marea Unire din 1918 – opera fundamentală a maselor populare*, în „Forum”, nr. 12/1978, p. 6-9.
- *Un bucovinean printre frați: Ion Grămadă*, în „Magazin istoric”, nr. 9/1978, p. 12-13, 63.
- *Coordonate majore în investigarea istoriei României dintre 1918-1980*, în „Revista de istorie”, nr. 7-8, 1980, p. 1.403-1.439 (în colaborare).
- *Partida Țărănească și întemeietorul ei*, în „Magazin istoric”, nr. 11/1980, p. 52-55.
- *Political Parties in Romania after Parliamentary Elections*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, Iași, XVII, 1980, p. 63-90.
- *Caracteristicile regimului politic din România în perioada interbelică*, în „Studii și articole de istorie”, XLI-XLII, 1980, p. 232-246.
- *The Foreign Policy of Romania in the Interwar Period (1918-1939)*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1980, p. 67-77.
- *Le processus de consolidation et développement de l’Etat national unitaire Roumain (1918-1929)*, în „Nouvelles Etudes d’Histoire”, VI, partea a II-a, 1980, p. 143-156.
- *The Evolution of Romania’s Constitutional Organisation during the interwar period*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1981, p. 39-46.
- *Relationship of the Peasant’s Party of Romania with the Agrarian Parties of Central and South-East Europe (1918-1926)*, în „Revue d’Etudes Sud-Est Européenne”, nr. 1/1981, p. 31-39.
- *Ladislau Banyai*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1982, p. 155-156.
- *Aron Petric*, în „Studii și articole de istorie”, XLIII-XLIV, 1981, p. 211-214.
- *Nicolae Titulescu – Romania’s Minister of Foreign Affairs (1932-1936)*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1982, p. 79-84.
- *Reforme agrare în Europa, intervenție la Secția cronologică (contemporană) a Congresului Internațional de Istorie*, în „XV-ème Congrès International des Sciences Historiques. Actes”, IV (2), p. 954-955.
- *Pactul de neagresiune electorală între Partidul Național-Țărănesc și Garda de Fier (noiembrie 1937)*, în „Studii și articole de istorie”, XLV-XLVI, 1982, p. 14-19.
- *Locul perioadei interbelice în istoria poporului român*, în „Memoriile Secției de Științe Istorice a Academiei”, seria IV, tom VII, 1982, p. 69-84.
- *Noul cadru de dezvoltare a României după Marea Unire din 1918*, în „Studii și articole de istorie”, XLVII-XLVIII, 1983, p. 285-295.

- *Foreign Comments about the Events of 23 august 1944*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1984, p. 91-99.
- *Rolul Parlamentului în viața politică a României în perioada interbelică*, în „Pagini de istorie românească și universală”, nr. 1/1984, p. 141-151.
- *Memoriul intelectualilor români adresat lui Ion Antonescu* în aprilie 1944, în „Forum”, nr. 5/1984, p. 67-70.
- *Pregătirea politică a actului istoric de la 23 august 1944*, în „Carpica”, Bacău, XVI, 1985, p. 7-16.
- *Aspecte privind istoria României în perioada 1948-1965*, în „Studii și articole de istorie”, XLIX-L, 1984, p. 35-51.
- *Declarația Blocului Național-Democratic (20 iunie 1944)*, în „Studii și articole de istorie”, XLIX-L, 1984, p. 216-219.
- *Mass and Elite Culture in Romania between the Two World Wars*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1985, p. 87-94.
- *Poziția partidelor politice față de actul restaurației din 8 iunie 1930*, în „Pagini de istorie românească și universală”, nr. 1/1985, p. 102-111.
- *Principalele trăsături ale evoluției României în primul deceniu de după Unirea cea Mare*, în „Memoria Antiquitatis”, Piatra-Neamț, IX-X, 1985, p. 385-390.
- *Contribuții privind regimul politic din România în anii 1918-1938. Rolul monarhiei*, în „Studii și articole de istorie”, LI-LII, 1985, p. 217-229.
- *Romania's Foreign Policy in the Modern Period. The Role of Monarchy*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1986, p. 19-24.
- *The Foreign Policy of Romania in the Interwar Period (1918-1939)*, în „Miorița. A Journal of Romanian Studies”, Rochester/New York și Hamilton New Zealand, X, nr. 1-2/1986, p. 15-24 (în colaborare).
- *O zi din istoria României: 23 august 1944*, în „Forum”, nr. 7-8/1986, p. 15-25.
- *Despre regimul politic din România în perioada 6 septembrie 1940-23 august 1944*, în „Memoria Antiquitatis”, Piatra-Neamț, XII-XIV, 1986, p. 225-240.
- *Dinamica vieții politice din România în perioada 23 august 1944-6 martie 1945*, în „Studii și articole de istorie”, LII-LIV, 1986, p. 36-50.
- *La structure socio-professionnelle du Parlement roumain pendant les années 1919-1937*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1987, p. 91-94.
- *Contribuții privind structura socio-demografică a Parlamentului României în anii 1919-1937*, în „Memoria Antiquitatis”, Piatra-Neamț, XV-XVII, 1987, p. 191-206.
- *Ideea de Republică în gândirea și acțiunea social-politică românească*, în „Studii și articole de istorie”, LV-LVI, 1987, p. 41-50.
- *Safeguarding the Country's Independence and Territorial Integrity, a Fundamental Aim of all Democratic Forces in Romania during the Period between the Two World Wars*, în „Analele Universității București. Istorie”, 1988, p. 41-50.
- *Premisele Marii Uniri din 1918. Considerații privind rolul culturii*, în „Forum”, nr. 1-2/1988, p. 43-46.

- *Beitrage zur Geschichte der Deutschen Parlamentspartei. 1919-1937*, în „Siebenburgen zwischen den beiden Weltkriegen”, Köln, 1988, p. 55-67.
- *Starea de spirit a poporului român în preajma actului istoric de la 23 august 1944*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1989, p. 176-185.
- *Situația militar-strategică a României în ansamblul războiului european în vara anului 1944. Intensificarea presiunii militare horthyste asupra României*, în „Lupta întregului popor”, nr. 3/1989, p. 5-8.
- *Presa din România în perioada interbelică*, în „Revista de istorie militară”, nr. 3/1990, p. 30-35.
- *Mentalul colectiv după Marea Unire din 1918*, în „Pagini de istorie”, vol. I, București, 1991, p. 182-193.
- *Evoluția economiei românești în perioada interbelică*, în „Studii și articole de istorie”, LIX, 1991, p. 85-92.
- *România în perioada interbelică. Trăsături generale*, în „Pagini de istorie”, vol. II, București, 1992, p. 93-100.
- *Viața politică din România în anii 1918-1940*, în „Pagini de istorie”, vol. II, București, 1992, p. 101-110.
- *România în timpul celui de-al doilea război mondial*, în „Pagini de istorie”, vol. II, București, 1992, p. 118-126.
- *Impactul înfrângerii de la Stalingrad asupra opiniei publice din România*, în „Forum”, nr. 7-9, 1992, p. 72-76.
- *Dimitrie Onciul – director general al Arhivelor Statului din România*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1993, p. 107-112.
- *Sfatul Țării – organ reprezentativ al Basarabiei*, în „Magazin istoric”, nr. 12/1993, p. 3-6.
- *Domnia regelui Ferdinand (1914-1927)*, în „Studii și articole de istorie”, LX - LXI, 1993, p. 96-100.
- *Un episod dramatic din istoria monarhiei românești consumat la cumpăna anilor 1925-1926*, în „Cotrocenii în istorie. Colocviul româno-american. 15-18 iulie 1992”, București, 1993, p. 85-88.
- *Ocuparea Basarabiei și Nordului Bucovinei de către Armata Roșie în 1940*, în „Analele Academiei de Poliție Alexandru Ioan Cuza”, I, 1993, p. 90-100.
- *Un om politic mai puțin cunoscut: Ion Mihalache*, în „Magazin istoric”, nr. 2/1994, p. 3-8.
- *Procesul lui Corneliu Zelea Codreanu. 1925*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3/1994, p. 134-148 (în colaborare).
- *Stări de spirit după Marea Unire. România Mare și nouă*, în „Magazin istoric”, nr. 4/1994, p. 3-6.
- *Regele Ferdinand și Marea Unire*, în „Magazin istoric”, nr. 6/1994, p. 3-6.
- *Cazul Manciu. Pedepsă meritată sau act criminal?*, în „Arhivele Totalitarismului”, II, nr. 1-2/1994, p. 135-152 (în colaborare).
- *Cine a fost A.C. Cuza?*, în „Magazin istoric”, nr. 12/1994, p. 24-32.

- *Forțele politice din România și notele ultimative sovietice din 26 și 27 iunie 1940*, în „Destin românesc”, Chișinău-București, nr. 2/1994, p. 21-29.
- *Arhivele Statului astăzi*, în „Arhiva Românească”, tom I, fasc. 1/1995, p. 11-13.
- *Cum a venit Nicolae Ceaușescu la putere*, în „Magazin istoric”, nr. 7/1995, p. 3-7.
- *Mutații în Europa Centrală și de Sud-Est după 23 august 1944. Instaurarea regimurilor de „democrație populară”*, în „Anuar”, Ploiești, vol. II, 1995, p. 9-13.
- *Les mutations politiques en Roumanie dans la première moitié de l'an 1940*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, nr. 3-4/1995, p. 239-246.
- *Instaurarea regimurilor democrat-populare în statele din Europa Centrală și de Sud-Est. O analiză comparativă*, în „6 Martie 1945. Începuturile comunizării României”, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 215-236.
- *Manifestația din 8 noiembrie 1945. Documente necunoscute*, în „Magazin istoric”, nr. 11/1996.
- *Un moment istoric: trecerea de la Arhivele Statului la Arhivele Naționale*, în „Hrisovul”, tom II, 1996, p. 5-10.
- *Opțiunile electoratului românesc în primul deceniu interbelic (1918-1928)*, în „Revista de cercetări sociale”, nr. 1/1997, p. 98-108.
- *Gheorghe Gheorghiu-Dej în amintirea contemporanilor*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3/1997, p. 50-53.
- *Ședința Frontului Unic Muncitoresc din 21 august 1945. Gheorghiu-Dej reglează conturile cu Titel Petrescu*, în „Magazin istoric”, nr. 3/1997, p. 11-15.
- *Mit și realitate: Alexandru Averescu*, în „Magazin istoric”, nr. 5/1997, p. 41-47.
- *Documente sovietice inedite. Antonescu anchetat la Moscova*, în „Magazin istoric”, nr. 8/1997, p. 5-8.
- *Partidul Comunist Român și legionarii*, în „Magazin istoric”, nr. 3/1997, p. 4-10.
- *Iuliu Maniu și actul de la 23 august 1944*, în „Dosarele istoriei”, nr. 9/1997, p. 31-39.
- *După Declarația din aprilie 1964 a PMR*, în Paul Niculescu-Mizil, „O istorie trăită”, Editura Enciclopedică, București, 1997, 430 p. (transcriere de pe caseta TV a dezbaterii din mai 1995, p. 110-146).
- *PCR și monarhia. 1944-1947. De la „Trăiască regele!” la „Jos regele!”*, în „Magazin istoric”, nr. 11/1997, p. 31-40.
- *The Right Wing Totalitarianism in Romania. 1919-1927*, „Totalitarian Archives”, nr. 13-14/1997, p. 31-40.
- *Ultimul an de coabitare a PCR cu monarhia*, în „Dosarele istoriei”, nr. 11/1997, p. 18-23.
- *Anul 1918 în istoria românilor*, în Analele Universității „Spiru C. Haret”, seria Istorie, nr. 1/1998, p. 9-17.
- *Integrarea provinciilor românești unite în 1918 în cadrul statului național român*, în „1918. Sfârșit și început de epocă”, Editura Lekton Zalău și Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare-Zalău, 1998, p. 43-45.

- *1950: cine merge la Institutul Francez va fi arestat, iar Zaharia Stancu să fie exclus din partid*, în „Magazin istoric”, nr. 1/1998, p. 43-45.
- *1968. Ceaușescu către Tito: „Suntem hotărâți să apărăm independența țării”*, în „Magazin istoric”, nr. 2/1998, p. 9-14.
- *Dr. Petru Groza: un portret în două acte: de la șefia guvernului la șefia statului (1945-1958)*, în „Dosarele istoriei”, nr. 2/1998, p. 15-21.
- *PMR și „criza iugoslavă”*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3/1998, p. 34-41.
- *Partidele își protejează cadrele cu munci de răspundere: „Tovii vor fi controlați medical”*, în „Dosarele istoriei”, nr. 4/1998, p. 40-42.
- *Februarie 1948: un cântec de lebadă la un congres de unificare*, în „Magazin istoric”, nr. 3/1998, p. 39-45.
- *Consilierii sovietici în România*, în „Magazin istoric”, nr. 5/1998, p. 12-15.
- *Românii din afara granițelor României de azi*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/1998, p. 1-6.
- *La București, înainte de Praga '68. Încercări de reformare a regimului socialist-totalitar și de ieșire de sub dominația sovietică*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5/1998, p. 39-41.
- *Șperțuri, spionaj și manevre politicianiste. Afacerea „Skoda”*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/1998, p. 35-41.
- *Stenograma completă a discuțiilor între Ceaușescu și Tito (Vârșeț, 24 august 1968). „Unanimitate” deplină pentru condamnarea intervenției*, în „Dosarele istoriei”, nr. 8/1998, p. 50-58.
- *„Duduia” și Carol al II-lea*, în „Dosarele istoriei”, nr. 9/1998, p. 13-18.
- *Partidul Socialist Român și Internaționala a III-a Comunistă* în „Dosarele istoriei”, nr. 10/1998, p. 16-22.
- *A fost Carol al II-lea un dictator?*, în „Dosarele istoriei”, nr. 11/1998, p. 50-56.
- *O radiografie a societății românești din 1918-1940. România Mare: „Paradisul” (deocamdată) pierdut*, în „Dosarele istoriei”, nr. 12/1998, p. 16-29.
- *Considerații privind raportul dintre istorie și politică*, în „Interferențe geopolitică-istorie. Historia quo vadis?”, coordonator Gheorghe Vartic, Editura Militară, București, 1999, p. 96-108.
- *Minoritățile naționale din România (1918-1938)*, în „Studii și articole de istorie”, LXIV, 1999, p. 71-87.
- *Lovitura de stat din 10 februarie 1938*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/1999, p. 24-27.
- *Carol al II-lea, conducător politic*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3/1999, p. 24-29.
- *Nae Ionescu: opțiuni și atitudini politice*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5/1999, p. 18-26.
- *Crime politice. De la bomba din Senat la atentatul din gara Sinaia*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/1999, p. 40-44.
- *Armată și societate în România, la începutul ultimei conflagrații mondiale. Războiul, momentul adevărului*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/1999, p. 1-5.

- *Domnia regelui Carol I între „extaz” și „agonie” (1906-1907)*, în „Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu”. Coordonator Horia Dumitrescu, Focșani, Editura EMPRO, 1999, p. 155-171.
- *Un document semnificativ privind starea de spirit a românilor în anul 1948*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1-2/1999, p. 166-170.
- *Finanțe și societate în România interbelică*, în „Dosarele istoriei”, nr. 10/1999, p. 28-34.
- *Eminențe cenușii: Barbu Știrbey*, în „Magazin istoric”, nr. 6/1999, p. 53-59.
- *Bref History about Romania*, în „Major Companies of Romania”, Bucharest, 1999, p. 17-22.
- *Revoluția Română: o revoluție atipică*, în „Agora”, București, nr. 1 din decembrie 1999, p. 24-32.
- *Evoluția istoriografiei românești în a doua jumătate a secolului XX. Problematika istoriei contemporane*, în „Analele Universității Spiru C. Haret”, Seria Istorie nr. 2/1999, p. 39-53.
- *Istorie și politică interbelică. Cum se schimbau guvernele*, în „Magazin istoric”, ianuarie 2000, p. 5-10.
- *Istorie interbelică. Întâlniri „pe înserate și în mare taină”*, în „Magazin istoric”, februarie 2000, p. 16-21.
- *„Armata va fi scoasă de sub influențe politice”. Implicarea activă în conflictele sociale din anii 1929-1933*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2000, p. 13-18.
- *România la ONU. O voce distinctă*, în „Dosarele istoriei”, nr. 2/2000, p. 45-49.
- *Istorie politică interbelică. Prăbușirea unui mit*, în „Magazin istoric”, martie 2000, p. 24-28.
- *The Army and the Romanian Society at the Outset of World War Two*, în „Geopolitics and History at the Crossroad between Millenia”, Bucharest, Military Publishing House, 2000, p. 193-203.
- *Lavina orgoliilor. Cum se schimbau guvernele în perioada interbelică*, în „Magazin istoric”, aprilie 2000, p. 71-76.
- *Implicarea monarhiei în activitatea de guvernare. Carol al II-lea – un portret politic*, în „Dosarele istoriei”, nr. 4/2000, p. 14-18.
- *Ianuarie 1933. Majestatea sa camarila intră în scenă*, în „Magazin istoric”, iunie 2000, p. 55-60.
- *Românii și Hitler. Eșecul unei „idei fixe”*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/2000, p. 42-47.
- *Partidele politice sub guvernarea antonesciano-legionară*, în „Dosarele istoriei”, nr. 9/2000, p. 6-12.
- *Votul universal: o schimbare radicală în peisajul politic național. Duelul putere – opoziție*, în „Dosarele istoriei”, nr. 11/2000, p. 11-17.
- *Le retrait de l'Armée Soviétique de Roumanie (1958)*, în „Nouvelles Etudes d'Histoire”, X, 2000, p. 187-194.

- *Constantin Bușe – un reputat specialist în istoria contemporană, dascăl și coleg*, în „Structuri politice în secolul XX”, coordonator C. Hlihor, București, Editura Curtea Veche, 2000, p. 11-16.
- *Opoziție și putere în perspectiva alegerilor din mai 1990*, în „Martor ocular”, Revista Institutului de Studii Social-Democrate, nr. 6-7/2000, p. 32-37.
- *Evoluții politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1939-1989)*, în „Istorie și societate. Culegere de studii de istorie modernă și contemporană”, Editura Universității, București, 2000, p. 237-244.
- *Eșecul unei politici externe unidirecționale*, în „Memoriile Secției de Științe Istoric și Arheologie”, t. XXV, 2000, [apărută în 2002], p. 35-41.
- *Actes de la Table Ronde. Mémoire et histoire: les Etats européens face aux droits des citoyens du XXI-ème siècle*, Paris, 2000 (débats: Ioan Scurtu, p. 115-116).
- *Considerații privind democrația în perioada interbelică*, în „Studii și articole de istorie”, LXV, 2000, p. 83-92.
- *Evoluția regimului politic în România în perioada interbelică*, în „Cugetul”, Chișinău, nr. 4/2000, p. 34-40 (în colab.).
- *Relațiile româno-ruse și româno-sovietice în istoriografia românească de după 1989*, în „Analele Universității Spiru Haret”, Seria Istorie, nr. 3/2000, p. 17-24.
- *The evolution of Romania in the interwar period. The status of national minorities (1918-1939)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, 1-4/2000, p. 189-202.
- *România în Europa secolului XX*, în „Dosarele istoriei”, nr. 12/2000, p. 18-29.
- *60 de ani de la asasinarea lui Nicolae Iorga*, în „Memoriile Secției de Științe Istoric și Arheologie”, t. XXV, 2000 [apărut în 2002], p. 55-59.
- *Principele Nicolae așa cum a fost*, în „Magazin istoric”, nr. 12/2000, p. 54-57.
- *Istoria contemporană în opera lui Iorga*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/2001, p. 20-24; reluat în volumul: „Permanența lui Nicolae Iorga. volum omagial coordonat de Victor Crăciun și Cezar Dobre”, Liga pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, 2006, p. 82-88.
- *Aprilie 1956 : Ceaușescu, „adversarul” cultului personalității*, în „Dosarele istoriei”, nr. 12/2001, p. 4-12.
- *Integrarea euro-atlantică și națiunea română*, în „Impact strategic”, nr. 2/2001, p. 20-21.
- *Rolul politic al Brătienilor în istoria României*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2001, p. 12-19.
- *Amintiri despre profesorul Constantin C. Giurescu*, în „Centenar Constantin C. Giurescu. Amintiri și documente”, Craiova, Editura Universitaria, 2001, p. 261-268.
- *Pagini din istoria monarhiei. 1946*, în „Istorie și conștiință. Profesorului Ion Agrigoroaiei la a 65-a aniversare”, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001, p. 466-483.
- *E nuntă la castel! Căsătoria principesei Ileana cu Anton de Habsburg*, în „Magazin istoric”, mai 2001, p. 64-69.

- *Considerații privind alimentația, igiena și sănătatea românilor în perioada interbelică*, în „Omăgiu istoricului Dan Berindei”, Focșani, Editura D. M. Press, 2001, p. 375-380.
- *Un eventual capitol dintr-un eventual volum de amintiri. De la Arhivele Statului la Arhivele Naționale*, în „Dosarele istoriei”, nr. 4/2001, p. 23-27.
- *Situația internațională a României în anii celui de-al doilea război mondial*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/2001, p. 4-7.
- *Carol I riscă și ... câștigă*, în „Magazin istoric”, nr. 3/2002, p. 28-32.
- *Alianțe și „alianțe”*, în „Impact strategic”, nr. 4-5/2002, p. 60-62.
- *Documente și amintiri privind înființarea Facultății de Arhivistică*, în „Hrisovul”, 2002, p. 7-17.
- *Nicolae Titulescu – activitatea diplomatică*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3/2002, p. 2-14.
- *Iuliu Maniu, promotor al democrației românești*, în „Academica”, nr. 11/2003, p. 8-11, și în „Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie”, 2003, p. 11-16.
- *Activitatea politică a lui Gheorghe Brătianu*, în „Revista istorică”, nr. 3-4/2003.
- *Doctorul Nicolae Lupu*, în „Magazin istoric”, nr. 3/2003, p. 66-72.
- *Actul Unirii românilor în context european*, în „Omăgiu istoricului Stelian Neagoe”, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2003 [apărută în 2004], p. 70-77.
- *Considerații privind istoria evreilor din România în perioada interbelică*, în volumul „Evreii în societatea și conștiința istorică românească”, București, 2003, p. 12-22.
- *Unele considerații privind tensiunile interetnice din iunie-iulie 1940*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1-2/2003, p. 162-166.
- *Câteva reflecții asupra întrevederii lui Gheorghe Brătianu cu Adolf Hitler (16 noiembrie 1936)*, în „Omăgiu istoricului Valeriu Florin Dobrinescu”, Focșani, Editura Pallas, 2003, p. 361-368; și în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2004.
- *Problema acordării cetățeniei evreilor din România, după Marea Unire din 1918*, în volumul „Identitatea națională și spirit european. Academicianul Dan Berindei la 80 de ani”, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 551-559.
- *Evreii din România în anii 1918-1938. Considerații generale*, în „Omăgiu istoricului Florin Constantiniu”, Focșani, Editura Pallas, 2003, p. 284-297.
- *Gheorghe I. Brătianu. Activitatea politică*, în „Dosarele istoriei”, nr. 6/2003, p. 6-13.
- *Viața politică din România după Marea Unire (1918-1923)*, în „Dosarele istoriei”, nr. 11/2003, p. 14-33.
- *Stări de spirit și viață cotidiană în vreme de război*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2004, p. 26-19
- *Iuliu Maniu i-a cerut lui Stalin să apere democrația în România*, în „Historia”, iunie 2004, p. 41-47.

- *Dosar 23 august 1944. Partidele politice au jucat pe două fronturi*, în „Historia”, septembrie 2004, p. 15-20.
- *Rolul forțelor politice în pregătirea și îndeplinirea actului de la 23 august 1944*, în „Academica”, nr. 30, septembrie 2004, p. 19-22.
- *Urmările actului pripit de la 23 august: România este păcălită de sovietici și se află în stare de război cu Marile Puteri*, în „Historia”, octombrie 2004, p. 12-17.
- *Un proces politic cu final așteptat. Procesul Manoiilescu (noiembrie 1927)*, în „Magazin istoric”, octombrie 2004, p. 52-56.
- *The political – juridical statute of the Jews in Romania (1859-2004)*, în „Historical Yearbook”, vol. I, 2004, p. 93-108.
- *Instituțiile statului în regimurile autoritare și totalitare. De la Conducătorul Statului la Prezidiul R.P.R. (partea I)*, în „Historia”, noiembrie 2004, p. 52-61.
- *Portretul unui traseist politic: Constantin Argetoianu*, în „Magazin istoric”, nr. 1, ianuarie 2005, p. 12-15.
- *Armata română de la onoruri la strâns recolta și săpat la drumuri*, în „Historia”, martie 2005, p. 80-87.
- *Viața cotidiană. 1941-1944. Deși război, prețurile au scăzut de la un an la altul*, în „Historia”, iunie 2005.
- *Instituțiile statului în regimurile autoritare și totalitare. De la Conducătorul Statului la Prezidiul R.P.R. (partea a II-a)*, în „Historia”, decembrie 2004/ianuarie 2005, p. 16-27.
- *Biserica – la cheremul dictatorilor*, în „Historia”, aprilie 2005, p. 20-28.
- *Românii în ultimul an de război*, în „Dosarele istoriei”, nr. 5/2005, p. 49-52.
- *Stilul lui Antonescu: „Cine e recalcitrant, e trădător”*, în „Historia”, august 2005, p. 5-10.
- *Dascălii noștri – In memoriam Gheorghe I. Ioniță*, în „Studii și articole de istorie”, LXX, 2005, p. 308-309.
- *The International Statute of Romania (1940-1941)*, în „Nouvelles Etudes d'Histoire”, XI, 2005, p. 223-237.
- *Liniile fundamentale de evoluție a României în perioada 23 august 1944-noiembrie 1946*, în „Omagiu istoricului Constantin Bușe”. Coordonator Horia Dumitrescu, Focșani, Editura Pallas, 2005, p. 609-646.
- *Octavian Goga – un cuget neîmpăcat*, în „Magazin istoric”, octombrie 2005, p. 24-29.
- *A fi istoric în anii 1971-1989*, în „Sfârșitul perioadei liberale a regimului Ceaușescu. Minirevoluția culturală din 1971”. Ediție Ana-Maria Cătănuș, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005, p. 99-114 (apărut în 2006).
- *1989 – an revoluționar în istoria Europei*, în „Clio 1989”, nr. 1- 2/2005, p. 15-64.
- *Rebeliune legionară sau lovitură de stat? Poziția lui Hitler a fost decisivă*, în „Historia”, ianuarie 2006, p. 42-43.

- **„Lovitura de stat” dată de generalul Stănculescu**, în „Historia”, iunie 2006, p. 70-77.
- **Regele întregirii. Regele controversat. Regele detronat**, în „Dosarele istoriei”, nr. 5/2006, p. 37-46.
- **Ultimul Congres din istoria P.C.R. (noiembrie 1989)**, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/2006, p. 49-52.
- **„Pregătirea” actului istoric de la 23 august 1944**, în “23 August 1944. Evaluări și controverse. Studii și comunicări”, Ploiești, Editura Mileniul II, 2006, p. 85-92.
- **N. Iorga – copreședinte al Partidului Național (1925-1926)**, în „N. Iorga. 1871-1940. Studii”, București, Editura Universității din București, 2006, p. 252-274.
- **Istoria contemporană în opera lui Iorga**, în „Permanența lui Nicolae Iorga. Volum omagial”, București, Liga pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, 2006, p. 82-88.
- **Nicolae Iorga și criza de guvern din 1932**, în „Nicolae Iorga. 1871-1940. Studii”, București, Editura Universității din București, 2006, p. 365-372.
- **Regimul politic din România (1948-1989)**, în „Hegemoniile trecutului. Evoluții românești și europene”, București, Editura Curtea Veche, 2006, p. 343-351.
- **Revoluția și minciunile mass-media**, în „Dosarele istoriei”, nr. 12/2006, p. 55-63.
- **Ceaușescu și evenimentele din Polonia (1981-1989)**, în „Historia”, ianuarie 2007, p. 43-50.
- **Un om al bisericii în politică: Patriarhul Miron Cristea**, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2007, p. 41-48.
- **Activitatea politică a regelui Mihai**, în „Studii și articole de istorie”, LXXII, 2007, p. 143-152.
- **Câți țărani au fost uciși în 1907**, în „Dosarele istoriei”, nr. 2/2007, p. 18-21.
- **Stalin către Gheorghiu-Dej: „Ce fel de proletar ești tu?”**, în „Historia”, februarie 2007, p. 36-38.
- **Emil Bodnăraș despre Hrușciov: „A fost obraznic”**, în „Historia”, martie 2007, p. 66-69.
- **Hrușciov către Gheorghiu-Dej: „Caut, dar nu găsesc explicații”**, în „Historia”, aprilie 2007, p. 22-26.
- **Fețele comunismului. Gheorghe Gheorghiu-Dej: „Le-am demonstrat că Biroul nostru Politic este un organism puternic**, în „Historia”, mai 2007, p. 58-64.
- **Carol al II-lea – Iuliu Maniu. De la colaborare la confruntare**, în „Magazin istoric”, iunie 2007, p. 42-46, 53.
- **Portrete în paralel: Carol I – Ferdinand**, în „Historia”, iunie 2007, p. 6-12.
- **Aprilie 1964. Ion Gheorghe-Maurer la aniversarea lui Hrușciov: „Eu, când mănânc, nu vorbesc”**, în „Historia”, iulie 2007, p. 72-75.

- **Tudor Arghezi: de la „poezia putrefacției” la Steaua Republicii Populare Române**, în „Historia”, august 2007, p. 44-49.
- **De la prim-secretar al C.C. al P.M.R. la „derbedeu politic”. Cazul Gheorghe Apostol**, în „Historia”, septembrie 2007, p. 61-67.
- **Un moment controversat din istoria relațiilor româno-bulgare: vizita lui Aleksander Stamboliiski în România (ianuarie 1921)**, în „Români și bulgari. Provocările unei vecinătăți”, Coordonatori Florin Anghel, Marian Cojoc, Magdalena Tiță, București, Editura Cartea Universitară, 2007, p. 189-200.
- **The main lines of development of Romania after the War (1945-1947)**, în „Historicky Ustav Slovenskej Akademie Vied”, Bratislava, 2007, p. 81-87.
- **Vizita colonelului Ament la Chișinău (26 martie 1927)**, în „Revista româno-americană”, iulie-decembrie 2007, p. 106-109.
- **Malinovski către Zhon Enlai: „Noi l-am înlăturat pe Hrușciov și voi trebuie să-l înlăturați pe Mao”**, în „Historia”, decembrie 2007, p. 43-47.
- **Criza regimului Ceaușescu: „Pe ansamblu nu a fost făcut planul”**, în „Historia”, aprilie 2008, p. 60-64.
- **Carol al II-lea – Iuliu Maniu. Victorie târzie și inutilă**, în „Magazin istoric”, nr. 4, aprilie 2008, p. 5-9.
- **17 august 1968. Nicolae Ceaușescu: „Aici este vorba de o înfruntare între două concepții”**, în „Historia”, mai 2008, p. 68-72.
- **Posteritatea lui Alexandru Ioan Cuza**, în volumul „Posteritatea lui Alexandru Ioan Cuza”, coordonat de Oltea Rășcanu-Grămăticu, Bârlad, Editura Sfera, 2008, p. 155-171.
- **N. Iorga: „Foarte frumos s-a făcut ce s-a făcut la Alba Iulia”**, în „N. Iorga 1871-1940. Studii”, Coordonator Constantin Bușe, București, Editura Universității din București, 2008.
- **Doi universitari despre istoria recentă a României [Titu Georgescu și Gheorghe I. Ioniță]**, în „Clio 1989”, nr. 2/2008, p. 201-240
- **Ședința Comitetului Politic Executiv al C. C. al PCR din 27 iunie 1989: În funcția supremă, să fie ales, tovarășul Nicolae Ceaușescu**, în „Historia”, iunie 2008, p. 72-75
- **Constantin Argetoianu – activitatea politică**, în „Istorie și contemporaneitate. Profesorului Ion I. Solcanu la a 65-a aniversare”, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 280-290.
- **Fețele comunismului. Iunie -octombrie 1989. Campania propagandistică pentru realegerea lui Nicolae Ceaușescu**, în „Historia”, august 2008, p. 58-63.
- **Fețele comunismului. 23 și 27 noiembrie 1989. Ultimul schimb de scrisori între Nicolae Ceaușescu și Mihail Gorbaciov**, în „Historia”, noiembrie 2008, p. 57-61.
- **Solidarizarea Europei cu Revoluția Română din 1989**, în „Revoluția din decembrie 1989 și integrarea europeană a României”, coordonator Ion Calafeteanu, București, Editura Militară, 2008, p. 15-18.

- *Istoriografia românească privind Marea Unire din 1918 (II)*, în „Historia”, ianuarie 2009, p.63-67;
- *29-30 noiembrie 1938. Asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu*, în „Magazin istoric”, ianuarie 2009, p. 46-50.
- *Impunerea modelului stalinist în România. Revoluția culturală (1948-1953)*, în „Historia”, martie 2009, p.29-37.
- *Regimul politic din România (1948-1989)*, în „Studii și articole de istorie”, LXXIV, 2009, p. 5 -16.
- *24 noiembrie 1938. Convorbirea Carol al II-lea – Hitler un eșec diplomatic*, în „Magazin istoric”, martie 2009, p. 28-32.
- *Decizie stupefiantă*, în „Historia”, aprilie 2009, p. 75.
- *De la retragerea trupelor sovietice la Declarația din aprilie 1964*, în „Historia”, iunie 2009, p. 61-66.
- *Biserica Ortodoxă și evoluțiile politice din România (1866-2007)*, în „Paradigmele istoriei. Omagiu Profesorului Gh. Buzatu”, vol. I, coordonator Stela Cheptea, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 144-150.
- *The Romanians struggle for State Unity – The Great Union of 1918*, în „Annals. Series on History and Archaeology”, Academy of Romanian Scientists, vol. 1, nr. 1, 2009, p. 13-26.
- *Ianuarie 1941. Poziția lui Hitler a fost decisivă*, în „Historia”, august 2009, p. 36-37.
- *Profesorul Aurelian Sacerdoțeanu*, în „Convergențe istorice și geopolitice. Omagiu profesorului Horia Dumitrescu”, Coordonator Stela Cheptea și Gh. Buzatu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 191-212.
- *Gorbaciov's attempts at salving the crisis of socialism*, în „Analele Universității Spiru Haret”, Seria Istorie, nr. 12, 2009, p. 57-63.
- *23 August 1944, un eveniment controversat*, în „Revista de istorie militară”, nr. 3-4/2009, p. 13-15.
- *Un falsificator al istoriei: Ion Mihai Pacepa*, în „Istorie și Civilizație”, 2 noiembrie 2009, p. 4-10.
- *Anul 1939 – anul declanșării celui de-al Doilea Război Mondial*, în „Valeriu Râpeanu în Dialog cu ... File de istorie trăită și studiată”, București, Editura Fundației România de Măine, 2009, p. 65-78.
- *23 August – pro și contra*, în „Valeriu Râpeanu în Dialog cu ... File de istorie trăită și studiată”, București, Editura Fundației România de Măine, 2009, p. 111-125.
- *Actul de la 23 august 1944 a fost sau nu un act necesar, făcut într-o manieră criticabilă*, în „Valeriu Râpeanu în Dialog cu ... File de istorie trăită și studiată”, București, Editura Fundației România de Măine, 2009, p. 127-141.
- *Inițiativă politică a lui N. Iorga: Uniunea Democrației Române*, în „Nicolae Iorga. Studii și documente”, vol. IX. Coordonator Constantin Bușe și Constantin Găucan, București, Editura Universității din București, 2009, p. 297-306.

- *Profesorul Bușe văzut de contemporani – Ioan Scurtu*, în „Relații internaționale și studii de istorie. Omagiu profesorului Constantin Bușe”, Coordonator Constantin Hlihor, București, Editura Universității din București, 2009, p. 22-24.
- *Premisele schimbărilor revoluționare din 1989*, în „Studii și articole de istorie”, LXXV, 2009, p. 31-79.

STĂPÂNI FUNCIARI ÎN ȚINUTUL NEAMȚ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XV-LEA. VORNICII OANĂ DE LA SUCEAVA ȘI VLAD DE LA PÂRÂUL ALB*

de Paul Daniel Nedeloiu

Prezentul studiu este rezultatul unei mai vechi preocupări în ceea ce privește cercetarea istoriei medievale a ținutului Neamț, concretizată anterior prin mai multe articole referitoare la această temă, publicate fie în revista studențească *Opțiuni Istoriografice*¹, fie în revista editată de APIR, *Magister*², direcție de cercetare care în prezent constituie subiectul tezei noastre de doctorat.

De data aceasta, prin studiul prosopografic de față, am căutat să reconstituim evoluția socială, politică și economică a unor mari dregători din secolul al XV-lea, care au stăpânit, printre altele, și domenii funciare în ținutul Neamț. Este vorba despre vornicii Oană de Suceava și Vlad de la Pârâul Alb, boieri ce s-au bucurat de o mare importanță în vremea voievodului Alexandru cel Bun, ei fiind atât dregători (vornici), cât și membri ai Sfatului Domnesc. Modelul acestui tip de cercetare (prosopografie) a fost introdus în istoriografia românească de circa un

* Această lucrare a fost susținută de Fondul Social European în România, sub responsabilitatea Autorității de Management pentru Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [grant POSDRU/88/1.5/S/47646], căruia îi mulțumim pe această cale! / *This work was supported by the European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectorial Operational Program for the Development of the Human Resources 2007-2013 [grant POSDRU/88/1.5/S/47646], to whom we thank this way !*

¹ P.D. Ojică, *Valea Albă din ținutul Neamț în secolele XV-XVII. Proprietatea boierească*, în *Opțiuni Istoriografice*, I.1, Iași, 2000, p. 61-66.

² P.D. Nedeloiu, *Mănăstirea Neamț, izvor de cultură românească în Moldova secolului al XV-lea*, în *Magister*, nr. 3, noiembrie 2006, p. 90-93; Idem, *Mari proprietari funciari în ținutul Neamț din secolul al XV-lea până la jumătatea secolului al XVIII-lea*, în *Magister*, nr. 4, aprilie 2007, p. 50-52.

deceniu, de către Maria Magdalena Szekely, prin intermediul tezei sale de doctorat – *Sfetnicii lui Petru Rareș*³, model la care am subscriș și noi.

Trebuie spus, dintru început, faptul că unii dintre marii boieri care au deținut domenii în ținutul Neamț au avut astfel de proprietăți și în alte ținuturi, motiv pentru care am căutat să descoperim toate posesiunile acestora, pentru a ne putea face o imagine mai clară asupra importanței stăpânilor nemțene pentru acei boieri.

În dicționarul său, Nicolae Stoicescu⁴ avea să sintetizeze principalele date despre marii dregători din Țările Române, incomplete însă, datorită faptului că la acea vreme nu se publicaseră decât două dintre colecțiile de documente – *DRH* pentru Moldova (și acelea referitoare la secolul al XVII-lea)⁵ și *DIR* – ambele, așa cum se știe, alcătuite în grabă în anii '50 ai secolului trecut, la ordinul nomenclaturii comuniste, fiind lacunare, iar multe documente rămânând nepublicate.

Baza cercetării de față o constituie actele de stăpânire funciară, publicate în diferite colecții de izvoare medievale⁶, dar și unele documente inedite, descoperite la Direcția Județeană a Arhivelor Statului din Iași. Suntem conștienți de faptul că lucrarea noastră nu este una exhaustivă, oricând putând fi descoperite noi documente în fonduri arhivistice, din păcate, încă neinventariate și, în felul acesta, imposibil de cercetat.

În final, la anexe, am atașat o listă a satelor stăpânite de acești boieri în ținutul Neamț, dar și în alte ținuturi (*Anexa 1*), precum și o hartă a ținutului Neamț, în prima jumătate a secolului al XV-lea, în care am inserat domeniile funciare ale acestora (*Anexa 2*).

1. OANĂ VORNIC

1. Familia

Boierul Oană⁷, cunoscut în documentele vremii și sub numele de „*Ion vornic*”⁸, „*Ioan vornic*”⁹, „*Ioan vornic de Suceava*”¹⁰, „*Oană vornic de*

³ M.M. Szekely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, 2002, p. 34.

⁴ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, București, 1971 (în continuare – N. Stoicescu, *Dicționar...*).

⁵ *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. XIX (1626-1628), întocmit de Haralambie Chirca, București, 1969; vol. XXI (1632-1633), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1971 (în continuare – *DRH*).

⁶ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor, (1451-1510)*, vol. II, partea 2 (ed. Nicolae Densușianu), București, 1891; Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. XXV, Iași, 1895; Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. III, Iași, 1907; M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, 1931; *Documente privind istoria României, A. Moldova*, vol. I – *Veacul XIV- XV*, vol. II – *Veacul XV*; *DRH, A. Moldova*, vol. I (întocmit de C. Cihodaru et alii), vol. II (întocmit de L. Șimanschi et alii), vol. III (întocmit de C. Cihodaru et alii); *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. I și Supl. I, 1975; *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, vol. I (întocmit de V. Isac), București, 1989.

⁷ *DRH, A. Moldova*, vol. I., 1975, nr. 22, p. 32; nr. 23, p. 34; nr. 24, p. 36; nr. 25, p. 37.

Suceava”¹¹, „*Ion de la Tulova*”¹² sau „*Oană de la Tulova*”¹³, este menționat pentru prima dată într-un act din 28 iunie 1401, fiind prezent pe lista sfetnicilor lui Alexandru cel Bun, având dregătoria de vornic.

Despre familia sa știm unele lucruri, documentele destul de lapidare ale epocii transmițându-ne totuși anumite detalii în această privință. În actele care îl prezintă pe Oană ca fiind în viață, membru în sfatul domnesc, este invocată uneori și credința copiilor acestuia¹⁴. Nu li se oferă însă și numele. Dintr-un singur document, din anul 1429, după ce Oană nu mai apare în sfatul domnesc, aflăm că acesta a avut trei fii: Lazăr, Stanciul și Costea¹⁵.

Primii doi, Lazăr și Stanciul, au deținut atribuții în statul moldav. Astfel, Lazăr a fost sfetnic între anii 1432¹⁶ și 1444¹⁷, timp în care este amintit o singură dată și cu dregătoria de vornic (la 27 august 1436¹⁸). De asemenea, a îndeplinit atribuția de sfetnic și în anul 1449¹⁹, apoi între 1452²⁰-1453²¹, în timpul lui Alexăndrel voievod și în timpul lui Petru Aron vodă, între anii 1455²² – 1456²³. Probabil că Lazăr a preluat, din moștenirea primită de la tatăl său, satul Tulova, unele documente amintindu-l sub numele de „*Lazăr de la Tulova*”²⁴. El a avut o fiică, pe Ana, căsătorită cu Șandru, pârcălab de Roman între anii 1492-1508²⁵, împreună cu care a avut un fiu, pe Sima²⁶.

Fratele lui Lazăr, Stanciul, alături de care este menționat în multe din documente, a fost și el sfetnic fără dregătorie între anii 1432²⁷- 1436²⁸, în 1444²⁹,

⁸ *Ibidem*, nr. 35, p. 50.

⁹ *Ibidem*, nr. 13, p. 20.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 33, p. 47.

¹¹ *Ibidem*, nr. 22, p. 32.

¹² *Ibidem*, nr. 58, p. 84.

¹³ *Ibidem*, nr. 60, p. 87.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 22, p. 32; nr. 23, p. 34; nr. 36, p. 51; nr. 52, p. 77; nr. 53, p. 78; nr. 54, p. 80; nr. 56, p. 82; 58, p. 84; nr. 60, p. 87; nr. 61, p. 89.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 90, p. 135.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 107, p. 158.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 250, p. 354.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 161, p. 225.

¹⁹ *Ibidem*, vol. II, 1976, nr. 4, p. 6.

²⁰ *Ibidem*, nr. 16, p. 18.

²¹ *Ibidem*, nr. 25, p. 32.

²² *Ibidem*, nr. 47, p. 66.

²³ *Ibidem*, nr. 58, p. 86.

²⁴ *Ibidem*, vol. I, nr. 231, p. 327.

²⁵ N. Stoicescu, *Dicționar* ..., p. 286.

²⁶ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 281. De asemenea, vezi și M. Costăchescu, *Neamul lui Oană, dvornic de Suceava, și satele lui*, în *CI*, 1929-1931, p. 41-79.

²⁷ *DRH, A. Moldova*, vol. I, nr. 107, p. 158.

²⁸ *Ibidem*, nr. 150, p. 207.

²⁹ *Ibidem*, nr. 250, p. 354.

1452³⁰-1456³¹, 1459³²-1465³³, 1470³⁴-1479³⁵. El a îndeplinit însă și dregătorii: mai întâi a fost vistier, în 1435³⁶, apoi postelnic, în intervalul 1436³⁷-1443³⁸ și, în final, pârcălab de Cetatea Albă, dregătorie în care apare în 1453³⁹, 1456⁴⁰ și în intervalul 1466⁴¹-1470⁴².

Ultimul dintre cei trei fii ai lui Oană, Costea, nu a deținut nici o dregătorie, nefiind prezent nici în rândul membrilor sfatului domnesc.

Lazăr și Stanciul au îndeplinit și sarcini ce priveau politica externă a Țării Moldovei, ei fiind prezenți și în diferite acte externe ale vremii. Ei au făcut parte dintre acei boieri moldoveni care la data de 4 iunie 1433⁴³ promiteau, printr-un act de supunere, regelui Poloniei, Vladislav al II-lea Jagello, că vor respecta angajamentele făcute de către Iliăș voievod și de înaintașii acestuia, act confirmat și la 19 septembrie 1436⁴⁴, la Liov, față de noul rege Vladislav al III-lea Jagello. Același angajament l-au înnoit la data de 22 august 1448⁴⁵ la Hotin față de regele polonez Cazimir al IV-lea Jagello, de această dată în timpul voievodului Petru al II-lea. În toate aceste acte sunt prezenți cei doi frați, semn al încrederii de care se bucurau din partea voievozilor amintiți, dar și a importanței lor în politica externă a statului moldovean.

Mai mult, în vremea lui Ștefan cel Mare, Stanciul, pe atunci pârcălab de Cetatea Albă, s-a bucurat de privilegiul de a fi numit de voievod „*sfetnicul nostru cel mai de frunte*”⁴⁶. Este vorba de un act din 28 iulie 1468, prin care Ștefan cel Mare oferea un salvconduct boierului Mihail, fost logofăt, invitându-l să revină în

³⁰ *Ibidem*, vol. II, nr. 16, p. 18.

³¹ *Ibidem*, nr. 61, p. 92.

³² *Ibidem*, nr. 85, p. 122.

³³ *Ibidem*, nr. 129, p. 186.

³⁴ *Ibidem*, nr. 169, p. 254.

³⁵ *Ibidem*, nr. 218, p. 332.

³⁶ *Ibidem*, vol. I, nr. 117, p. 169.

³⁷ *Ibidem*, nr. 152, p. 210.

³⁸ *Ibidem*, nr. 231, p. 327.

³⁹ *Ibidem*, vol. II, nr. 26, p. 35.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 60, p. 90.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 131, p. 187.

⁴² *Ibidem*, nr. 168, p. 252. Vezi și: I.C. Miclescu-Prăjescu, *Boeri moldoveni din veacul al XV-lea. Stanciu pârcălab de Hotin și Stanciu Marele*, în *RIR*, tomul VII, 1937, p. 363-370; M. Costăchescu, *Arderea Târgului Floci și a Ialomitei în 1470. Un fapt necunoscut din luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii*, Iași, 1935, p. 30-32.

⁴³ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, *Viața Românească*, 182, Iași, 1932, p. 651.

⁴⁴ *DRH, A. Moldova*, vol. II, nr. 202, p. 702.

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 216, p. 739.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 152, p. 222. Prin acest document se atestă calitatea sa de „prim-sfetnic”, în timpul voievodului Ștefan cel Mare.

țară din Polonia, asigurându-l că l-a iertat. Cu această ocazie este amintită solia cu care fusese însărcinat pârcălabul de Cetatea Albă, Stanciul, la curtea regelui polonez Cazimir al IV-lea Jagello, acesta din urmă solicitându-i voievodului moldovean să-l ierte pe boierul Mihail. Documentele vremii îl amintesc printre sfetnici și pe fiul lui Stanciul, Mârza, în intervalul 1468⁴⁷-1476⁴⁸, alături de tatăl său.

În concluzie, o familie care a dat Țării Moldovei patru sfetnici și dregători în secolul al XV-lea, a căror prezență constantă în sfat demonstrează importanța de care s-a bucurat în epocă neamul lui Oană vornic.

Reședința vornicului Oană se afla la Tulova, ținutul Suceava, unde deținea domenii funciare, însă fiii acestuia mai aveau o curte ce se afla în sudul actualului județ Neamț, în satul Siliștea⁴⁹, zonă în care avea un întins domeniu.

II. Carieră

Așa cum am precizat, cariera politică a boierului Oană a început în anul 1401⁵⁰ iunie, 28, când este menționat în sfatul domnesc al lui Alexandru cel Bun în calitate de vornic. Din documente ulterioare aflăm că era vornic de Suceava⁵¹. Uneori, în documente nu se mai trece și locativul „de Suceava”, fiind pomenit doar cu dregătoria de vornic (în 16 cazuri⁵²). În această dregătorie este menționat până la data de 16 februarie 1424⁵³. După această dată el se menține în sfatul domnesc, fără dregătorie, până la 12 mai 1425⁵⁴, când este menționat pentru ultima oară ca fiind în viață. Câtă vreme a mai fost doar sfetnic fără dregătorie, el este amintit sub numele de „*Ion de la Tulova*”⁵⁵ sau „*Oană de la Tulova*”⁵⁶, semn că se retrăsese la reședința proprie, probabil datorită bătrâneții, dar se apela în continuare la credința și serviciile sale. În semn al importanței de care se bucura între sfetnicii lui Alexandru cel Bun, vornicul Oană poartă uneori și titlul de „jupan”⁵⁷, în timp ce, în aceleași documente, alți membri ai sfatului domnesc sunt numiți, după moda poloneză, doar „pani”⁵⁸.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 153, p. 224.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 206, p. 313.

⁴⁹ *Ibidem*, vol. I, nr. 90, p. 135.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 13, p. 20.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 22, p. 32; nr. 23, p. 34; nr. 24, p. 36; nr. 27, p. 39; nr. 29, p. 42; nr. 32, p. 46; nr. 33, p. 47; nr. 38, p. 54; nr. 39, p. 57; nr. 50, p. 74; nr. 56, p. 82.

⁵² *Ibidem*, nr. 13, p. 20; nr. 25, p. 37; nr. 30, p. 43; nr. 31, p. 45; nr. 34, p. 49; nr. 35, p. 50; nr. 36, p. 51; nr. 37, p. 53; nr. 40, p. 58; nr. 41, p. 60; nr. 45, p. 65; nr. 48, p. 70; nr. 51, p. 75; nr. 52, p. 77; nr. 53, p. 78; nr. 54, p. 80.

⁵³ *Ibidem*, nr. 56, p. 82.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 61, p. 89.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 56, p. 82.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 60, p. 87; nr. 61, p. 89.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 37, p. 53; nr. 38, p. 54; nr. 41, p. 60.

⁵⁸ *Ibidem*.

III. Stăpâniri funciare

Domeniul funciar al marelui boier Oană vornic era unul dintre cele mai vaste la acea vreme, el stăpânind sate, iazuri, păduri și seliști în diferite zone ale Țării Moldovei, atât la vest cât și la est de Prut. În apropierea Sucevei, unde își exercita dregătoria de vornic, el deținea satele Tulova, Stroinți, Zaharinți și Litanăuți⁵⁹; în ținutul Neamț stăpânea o serie de sate plasate în partea sudică a acestuia: Seliștea (actualul Siliștea⁶⁰, situat pe Orbic, în comuna Români, județul Neamț), Zagoreni (lângă actualul Goșmani, comuna Români, județul Neamț⁶¹), satul „unde a fost Bașea” (lângă satul actual Români, comuna Români⁶²), Costinți (sat la gura Orbicului, care din secolul al XVII-lea s-a numit Prăjești⁶³, astăzi în comuna Secuieni, județul Neamț), Moișinți, „la Lucaș” (azi Hoisești, comuna Mărgineni, județul Neamț⁶⁴), Plopești (în actuala comună Mărgineni⁶⁵), Dumitrești, „mai jos de iaz” (în comuna Mărgineni⁶⁶) și Cărbunești, „la Văratec” (lângă Goșmani, comuna Români⁶⁷).

Toate aceste sate sunt menționate într-un document din 3 iunie 1429⁶⁸, prin care voievodul Alexandru cel Bun confirma fiilor lui Oană vornic – Lazăr, Stanciul și Costea –, „dreptcredincioasa vislujenie a tatălui lor”⁶⁹. Un document emis de același voievod, din 25 aprilie 1420⁷⁰, conține informații despre alte stăpâniri funciare ale lui Oană: vodă îi dăruia la acea dată 10 sate la est de Prut: Cornești, Miclăușeni, Loznova, Săcăreni, Vorniceni, Dumești, Lavrești, Țigănești (toate în viitorul ținut Lăpușna⁷¹), Sadova și Homicești (în viitorul ținut Orhei⁷²). Deosebit de interesant ni se pare faptul că satele lui Oană, de care dispunea în Neamț, se aflau în hotar unul cu altul, așa după cum și cele 10 de la est de Prut se aflau în aceeași situație, constituind două domenii unitare, lucru nu prea obișnuit în Moldova medievală, cel mai adesea stăpânirile funciare ale boierilor fiind răsfireate.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 90, p. 135.

⁶⁰ *Ibidem*, Indice de nume, p. 494.

⁶¹ *Ibidem*, p. 510.

⁶² *Ibidem*, p. 437.

⁶³ *Ibidem*, p. 449.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 479.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 488.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 457.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 445.

⁶⁸ *Ibidem*, nr. 90, p. 134-136.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 135.

⁷⁰ *Ibidem*, nr. 47, p. 67-68.

⁷¹ Vezi și harta intitulată *Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, de Gh. Nicolaev și S. Tabuncic, Chișinău, 2007.

⁷² *Ibidem*.

În dobândirea acestei impresionante averi un rol important a avut, desigur, atât dregătoria deținută vreme de 13 ani, cât și prezența în sfat vreme de 14 ani, semn al încrederii pe care i-a acordat-o voievodul Alexandru cel Bun, dar și al prestigiului său în rândul boierilor moldoveni.

IV. Activitate de ctitor

Vornicul Oană a fost, așa cum se arată într-un act din 13 aprilie 1415⁷³, ctitorul mănăstirii Humor, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, pe care a înzestrat-o cu toate cele necesare. În prezent, din vechea biserică a mănăstirii, ctitorită în jurul anului 1415, nu au mai rămas decât ruinele⁷⁴, la circa 300 de metri de actuala biserică. De altfel, nici un lăcaș religios construit la începutul secolului al XV-lea nu s-a păstrat până astăzi în forma sa inițială⁷⁵. În jurul anului 1527 această biserică avea să fie distrusă, cauzele rămânând neclare până astăzi⁷⁶. După ruinele ce se văd și în prezent, știm că această primă biserică era din piatră brută⁷⁷, cu planul triconc⁷⁸, având un „pronaos prevăzut cu doi pilaștri masivi în colțurile apusene, probabil meniți să susțină o arhivoltă”⁷⁹. Alexandru cel Bun a contribuit și el la înzestrarea acestei mănăstiri cu sate, dăruindu-i în anul 1415 „*un sat la obârșia Solonețului*” și „*seliștea lui Dianiș*”⁸⁰, iar în anul 1428⁸¹ Seliștea lui Dobrin și încă trei sate, sub Dumbrava Înaltă (comuna actuală Vorniceni, județul Botoșani)⁸², ale căror nume le aflăm dintr-un document de la Ștefan al II-lea, din 18 februarie 1445⁸³: Vorniceni, Anticleștii și Părteștii.

De asemenea, vornicul Oană s-a îngrijit și de înzestrarea materială a mănăstirii Bistrița, în apropierea căreia își avea domeniile nemțene. Astfel, la data de 12 iulie 14<15>⁸⁴, dăruia mănăstirii Bistrița „*satul său, <unde au fost Ma>xim și Voin<ea vă>t<ăman>*”. Acest sat se afla, probabil, în preajma mănăstirii Bistrița, dar, în lipsa unor informații precise, este imposibil să-l localizăm.

⁷³ DRH A. Moldova, vol. I, nr. 40, p. 58.

⁷⁴ N. Grigoraș, I. Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova până la mijlocul secolului al XV-lea*, Ediția a II-a, revăzută, București, 1971, p. 44.

⁷⁵ P. Henry, *Monumentele din Moldova de nord de la origini până la sfârșitul secolului al XVI-lea. Contribuție la studiul civilizației moldave*, București, 1984, p. 58.

⁷⁶ Șt. Balș, *Mănăstirea Humor*, Ediția a II-a, București, 1967, p. 6.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ N. Grigoraș, I. Caproșu, *op. cit.*, p. 45.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 40, p. 58.

⁸¹ *Ibidem*, nr. 81, p. 120.

⁸² *Ibidem*, Indice de nume, p. 457.

⁸³ *Ibidem*, nr. 251, p. 355.

⁸⁴ *Ibidem*, nr. 41, p. 60.

2. VLAD DE LA PÂRÂUL ALB

I. Familia

Vlad de la Pârâul Alb este menționat pentru prima dată într-un document din timpul lui Roman voievod, la data de 30 martie 1392⁸⁵, fiind prezent în sfatul domnesc, fără să-i fie precizată dregătoria. Despre familia acestuia, documentele din timpul vieții sale nu ne oferă prea multe amănunte. Știm că a avut mai mulți frați, fapt ce se poate deduce dintr-un act domnesc din 8 martie 1407, unde este invocată „credința panului Vlad vornic și a fraților lui”⁸⁶. Numele unuia dintre acești frați apare într-un document anterior, din data de 1 august 1403, în care, pe lista martorilor din sfat, este invocată „credința panului Vlad și a fratelui său Bogdan” („*Вѣра паНа Владоѡа И брата его, Богдана*”⁸⁷). Într-o copie din anul 1772 a unui document din vremea lui Ștefan I voievod, cu data de 18 aprilie 1397⁸⁸, acest Vlad este menționat în sfat sub numele de „Vlad Sinov”. Editorii colecției de documente interne DRH au apreciat că în documentul original ar putea fi „Vlad, fiul lui...”⁸⁹, iar cel care a făcut copia, cu destule greșeli, „ieromonahul Ilarion rus ot Haracea”, să fi omis să-i scrie și numele tatălui.

Al cui fiu era acest Vlad ne edifică o copie a unui document de la începutul secolului al XVI-lea, din anul 1506⁹⁰, prin care voievodul Țării Moldovei, Bogdan al III-lea, confirma un schimb de sate făcut între boierul Cozma Șarpe postelnic și Iurșa din Tucep împreună cu alte rude. Cozma Șarpe oferea lui Iurșa și rudelor acestuia satul Sofrăcești din ținutul Cârligăturii, iar în schimb, primea satul Șcheia, pe Valea Albă, despre care se spune că se afla „unde au fost curte moșului lor, lui Vlad”⁹¹ (știm că, începând cu anul 1414, după ce și-a pierdut dregătoria de vornic, acest Vlad apare în documente sub numele de „Vlad de la Pârul Alb”⁹², unde își avea probabil curtea⁹³). În același document se face precizarea că acest Vlad și Ilca erau copiii lui Bogdan, care avea uric pentru acel sat de la Alexandru cel Bun⁹⁴, ceea ce ar completa încă două verigi în ceea ce privește familia lui Vlad de la Pârâul Alb: pe tatăl său îl chema Bogdan, ca și pe fratele său, iar numele unei surori era Ilca.

⁸⁵ *Ibidem*, nr. 2, p. 3.

⁸⁶ *Ibidem*, nr. 22, p. 32.

⁸⁷ *Ibidem*, nr. 18, p. 27.

⁸⁸ *Ibidem*, nr. 5, p. 7.

⁸⁹ *Ibidem*, vezi nota 7.

⁹⁰ *Documente privind istoria României, A. Moldova*, vol. I – *Veacul XVI (1501-1550)*, București, 1953, nr. 41, p. 46-47 (în continuare – *DIR*).

⁹¹ *Ibidem*, p. 46.

⁹² *DRH, A. Moldova*, vol. I, doc. nr. 36, p. 51.

⁹³ Istoricul Constantin Burac consideră chiar că acest Vlad de la Pârâul Alb a fost unul dintre primii dregători care și-a avut reședința la Cetatea Neamț, în calitate de pârcălab, însă fără argumente oferite de documente, doar pe baza presupunerilor (vezi: C. Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 2002, p. 96-97).

⁹⁴ *DIR, A. Moldova*, vol. I – *Veacul XVI*, nr. 41, p. 46.

Cei care schimbau satul strămoșului lor erau nepoții lui Vlad și ai Ilcâi: „*Jurșa din Tucep și cu rudenia lui, Micul, ficiorul Lucinii, și alte rude ale lor, ficiorii Micăi: Mamalac Ciochină păhărnicele, și Duma, și Magda, și Sofia, și Marta, și alte rude ale lor, ficiorii Danciului Nădăbrico: Vlad, și Jurja, și Mariia, toți nepoții lui Vlad și a Ilcâi, ficiorii lui Bogdan*”. Totodată, o altă nepoată a acestora, Cerna, vindea aceluiași Cozma Șarpe postelnic, satul Zbârcești, despre care se spune că l-a avut moșul lor Vlad „*de la strămoșul nostru, de la Alexandru vod*”⁹⁵ (Alexandru cel Bun n. n.).

II. Carieră

Vlad de la Pârâul Alb a fost membru al sfatului domnesc între anii 1392⁹⁶ și 1415⁹⁷, la început doar ca sfetnic⁹⁸, apoi ca vornic între anii 1393⁹⁹ - 1400¹⁰⁰ și 1407¹⁰¹ - 1413¹⁰². În anul 1403 el este amintit în sfat ca „*fost vornic*”¹⁰³, ceea ce înseamnă că își pierduse dregătoria, nu însă și calitatea de membru al sfatului domnesc între marii boieri ai Țării Moldovei.

Numele său este trecut pe lista martorilor și în acte privind politica externă a Moldovei, cum este cazul documentului din 6 ianuarie 1395, prin care voievodul Ștefan I își oficializa vasalitatea față de regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagello, unde Vlad vornic este menționat drept garant al credinței domnului față de suzeranul său, printre cei 12 mari boieri moldoveni¹⁰⁴.

În perioada cât a fost sfetnic, 1401-1406, este menționat în documente cu formula „*credința panului Vlad*”; odată cu recăpătarea dregătoriei de vornic, acesta este menționat cu formula „*credința panului Vlad vornic*”, iar din 1414¹⁰⁵, după ce i se retrage dregătoria, este amintit sub numele „*Vlad de la Pârâul Alb*”, până în anul

⁹⁵ *Ibidem*, nr. 41, p. 47.

⁹⁶ DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 2, p. 3.

⁹⁷ *Ibidem*, nr. 41, p. 60.

⁹⁸ *Ibidem*, nr. 2, p. 3.

⁹⁹ *Ibidem*, nr. 4, p. 6.

¹⁰⁰ *Ibidem*, nr. 11, p. 17.

¹⁰¹ *Ibidem*, nr. 22, p. 32.

¹⁰² *Ibidem*, nr. 35, p. 50. Editorii DRH, A. Moldova, vol. I, p. 50, nota 2, îl confundă pe acest Vlad vornic cu Vlad de la Siret, care era frate cu Crâstea ceașnic; acest Vlad de la Siret este consemnat în documentele interne între sfetnicii lui Alexandru cel Bun începând cu anul 1407 (DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 22, p. 32), până în anul 1415 (DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 41, p. 60); confuzia este evidentă întrucât într-un document din 19 februarie 1412 (DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 32, p. 46), în sfatul domnesc apar ambii dregători, fiind invocată „*credința panului Vlad de la Siret și a fratelui său, pan Crâstea ceașnic*”, precum și „*credința panului Vlad vornic*”! În plus, știm din documentul din anul 1403, august 1, că pe fratele lui Vlad (notat acum simplu, fără dregătorie, deoarece nu mai era vornic) îl chema Bogdan, nu Crâstea (DRH, A. Moldova, vol. I, nr. 18, p. 27).

¹⁰³ *Ibidem*, nr. 17, p. 25.

¹⁰⁴ M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, nr. 167, p. 614.

¹⁰⁵ *Ibidem*, nr. 36, p. 51.

1415¹⁰⁶, aprilie 13, când era prezent pentru ultima dată în sfatul domnesc. Nu știm care este motivul pentru care nu mai apare în sfatul domnesc, însă putem bănuî că murise. Spre această concluzie ne îndreaptă un act emis de voievodul Alexandru cel Bun la data de 13 decembrie 1421, prin care o înzestra pe fosta sa soție, Rimgaila, cu târgul Siret și satul Volhovăț¹⁰⁷. Voievodul moldovean a întărit această danie cu credința a nu mai puțin de 61 de boieri¹⁰⁸ (!), cei mai mulți dintre ei nefiind membri permanenți ai sfatului. Între acești boieri, „mari și mici”, după cum se precizează în act, nu mai apare Vlad de la Pârâul Alb, fapt greu de crezut în ipostaza în care el ar mai fi fost în viață; apare în schimb un „*pan Bogdan*”, probabil fratele lui Vlad, menționat și în anul 1403 în sfatul domnesc¹⁰⁹.

III. Stăpâniri funciare

Uricele din timpul în care Vlad de la Pârâul Alb a fost menționat ca fiind în viață nu fac referiri directe la stăpânirile funciare ale acestuia.

Printr-un act din anul 1414, decembrie 20¹¹⁰, Alexandru cel Bun îi confirma boierului Crăciun Belcescul și fiilor acestuia stăpânirea asupra satelor sale: un sat „*unde este casa lui din veac*” (Belcești)¹¹¹ și Negoști, ambele situate pe cursul Pârâului Alb, cu certitudine în apropierea curții lui Vlad de la Pârâul Alb și a satelor deținute de acesta în zonă. Acest fapt este probat cu o informație ce se află în documentul amintit, în care, descriindu-se hotarele domeniului lui Crăciun Belcescul, apare ca punct de hotar „*capătul Câmpului de la Vlad*”¹¹².

Deși nu se specifică în mod clar că acest câmp aparținea acestui Vlad avut în vedere de noi, putem presupune cu destul temei că aparținea acestuia, știut fiind faptul că Vlad este amintit în documentele din anii 1414-1415 cu expresia de „*Vlad de la Pârâul Alb*”, unde cu siguranță își avea și posesiunile¹¹³, chiar în documentul cu pricina fiind trecut pe lista martorilor. Care erau aceste sate, aflăm dintr-un document din anul 1506¹¹⁴, menționat deja când m-am

¹⁰⁶ *Ibidem*, nr. 41, p. 60.

¹⁰⁷ *Ibidem*, nr. 48, p. 69-71.

¹⁰⁸ Au fost luați în calcul și frații boierilor menționați, cărora însă nu li se oferă numele: credința panului „Ștefan Stravici și fratele său”, de exemplu; vezi *DRH, A. Moldova*, vol. I, nr. 48, p. 70.

¹⁰⁹ *Ibidem*, nr. 18, p. 27.

¹¹⁰ *Ibidem*, nr. 38, p. 54.

¹¹¹ *Ibidem*, Indice de nume, p. 438.

¹¹² *Ibidem*, nr. 38, p. 54. Domeniul boierului Crăciun Belcescu și a descendenților acestuia este menționat până la jumătatea secolului al XVII-lea în numeroase documente interne, unele dintre ele rămase nepublicate, cum sunt cele de la Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale – vezi colecția *Documente*, pachet nr. CDLXIV / 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 26.

¹¹³ Constantin Burac, bazându-se pe expresia „Câmpul de la Vlad” consideră că acest boier deținea un întins domeniu pe valea Pârâului Alb – vezi C. Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, 2002, p. 96.

¹¹⁴ *DIR, A. Moldova*, vol. I – *Veacul XVI*, nr. 41, p. 46-47.

referit la familia lui Vlad de la Pârâul Alb: este vorba de satele Șcheia și Zbârcești, situate pe Pârâul Alb, preluate atunci de la nepoții lui Vlad de către marele postelnic Cozma Șarpe.

În harta sa referitoare la ținuturile Țării Moldovei, Constantin Burac insera și satul Pârâul Alb, situat pe cursul pârâului cu același nume, sat care astăzi și-a schimbat numele în Valea Albă¹¹⁵. Dacă este să ne luăm după expresia cu care este identificat în ultimele documente acest Vlad, „*de la Pârâul Alb*”, putem considera că stăpânea și acest sat unde, probabil, își avea curtea.

IV. Activitate de ctitor

Nu cunoaștem vreo ctitorie religioasă a lui Vlad de la Pârâul Alb. Este posibil însă ca el, sau unul din frații săi, mai precis Bogdan, să fi construit o biserică, probabil din lemn, material ce exista din abundență prin partea locului, care nu s-a păstrat. O informație de acest gen se găsește într-un document fals, atribuit vremii lui Alexandru cel Bun, purtând data de 11 iulie 1428¹¹⁶ – în realitate, cel mai probabil de la sfârșitul secolului al XVI-lea, plăsmuit de călugării Mănăstirii Bistrița, în vederea sporirii veniturilor acesteia¹¹⁷. În acest document se spune că voievodul Alexandru cel Bun a pus sub ascultarea mănăstirii Bistrița 50 de biserici, fiind numită fiecare dintre acestea. Chiar dacă documentul este dovedit ca fiind fals de către editorii *DRH* totuși el descrie niște realități existente la sfârșitul secolului al XVI-lea, în sensul că aceste biserici existau la acea vreme și mănăstirea dorea să aibă control asupra lor. Astfel, printre bisericile puse de voievod (sic!) sub ascultarea mănăstirii Bistrița, se număra și biserica lui „*Bogdan de la Pârâul Alb*”¹¹⁸. Desigur, această biserică exista în momentul când călugării falsificau respectivul act.

Cine era acest „*Bogdan de la Pârâul Alb*”? Așa cum am văzut, când ne-am referit la familia lui Vlad de la Pârâul Alb, Bogdan putea fi atât tatăl¹¹⁹ lui Vlad cât și unul dintre frații săi, cel pomenit în anul 1403¹²⁰ în Sfatul Domnesc.

¹¹⁵ De asemenea, Gh. Nicolaev și S. Tabuncic, în harta intitulată *Țara Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, au trecut satul Pârâul Alb, (posesiunea lui Vlad de la Pârâul Alb, n.n.), la nord de pârâul cu același nume, pe locul unde astăzi este satul Valea Albă, comuna Războieni, județul Neamț.

¹¹⁶ *DRH, A. Moldova*, vol. I, nr. VI, p. 424-425.

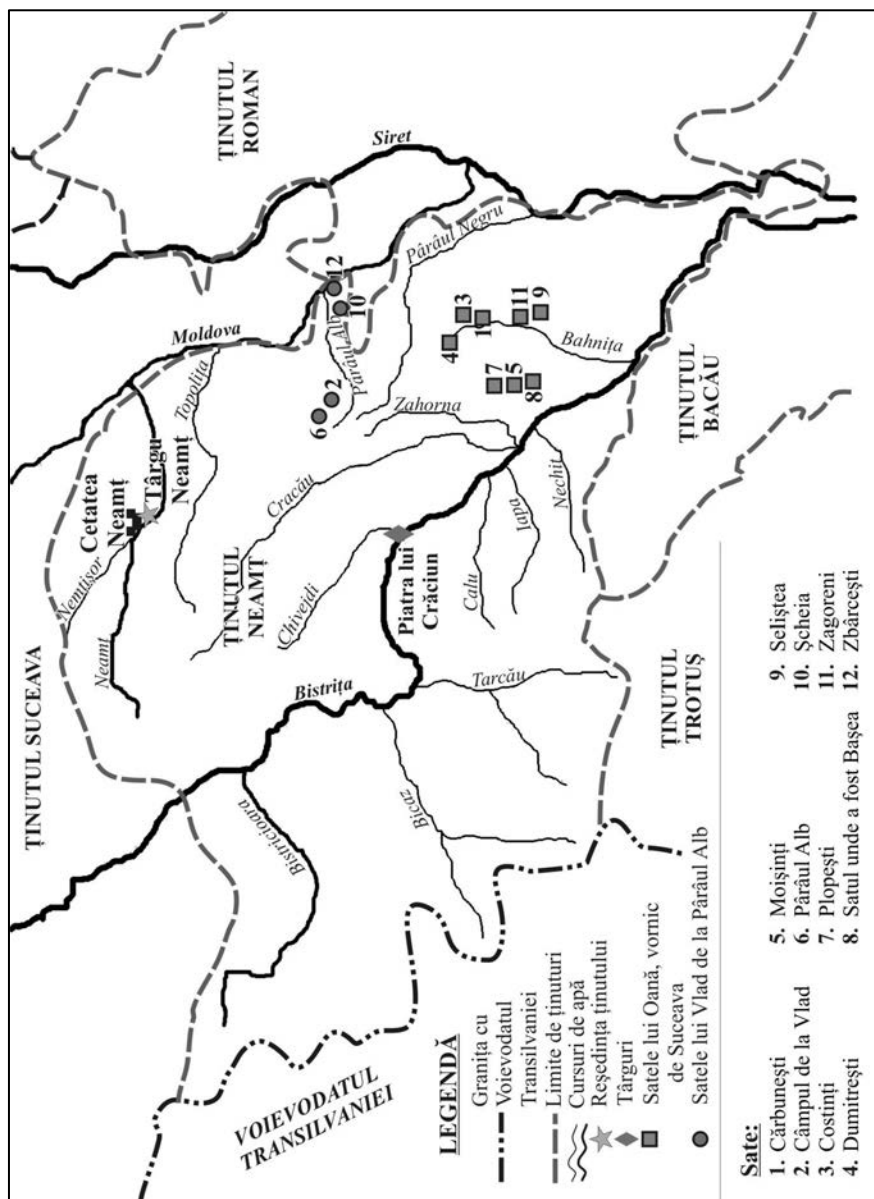
¹¹⁷ *Ibidem*, p. 425, vezi comentariul la document.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *DIR, A. Moldova*, vol. I – *Veacul XVI*, nr. 41, p. 46-47.

¹²⁰ *DRH, A. Moldova*, vol. I, nr. 18, p. 27.

Stăpânirile funciare ale boierilor Oană vornic de Suceava și Vlad de la Pârâul Alb

Harta domeniilor nemțene ale lui Oană de Suveava și Vlad de la Pârâul Alb

**LAND OWNERS FROM NEAMȚ COUNTY DURING
THE FIRST HALF OF THE XVTH CENTURY.
GOVERNORS OANĂ FROM SUCEAVA
AND VLAD FROM PÂRÂUL ALB**

Abstract

This study, regarding the history of Neamț County in the Middle Ages, is focused on a subject approached by the author in several occasions, being also the topic of his doctoral studies. Previously, through a series of articles published in magazines such as "Historiographic Options" or "Magister", the author discussed a number of issues pertaining to the nobility owned land areas in Neamț County.

Through the present study the author investigated the socio-economic and political life of two great boyars in the first half of the fifteenth century: Oană, governor of Suceava and Vlad, known in some documents as Vlad from Pârâul Alb (White Creek).

The research of several documents – some published in national collections, others from the State Archives from Iași – shown that these boyars received great political importance during the reign of Alexandru cel Bun, such as reflected by the extent of their bestowed properties. Thus, Oană, the governor of Suceava, came to possess no more than 23 villages, of which nearly half were placed in Neamț County, near Băhnița Creek. Of particular interest is the fact that these villages were placed side by side, forming a unit, although at that age is not too common for rulers to equip their boyars with such undivided properties, just to avoid the creation of local centres of power. Vlad governor's possessions, less numerous, were composed by the villages Pârâul Alb, Șcheia and Zbârcești, but also *Câmpul lui Vlad* (Field of Vlad), remembered as a border in a document.

Into the deep religious spirit which characterized the medieval man, these high officials of Moldavia were both founders of religious places and donors, fully proven in case of Oană, governor of Suceava, and very probably the same in case of Vlad from Pârâul Alb.

POVESTEA DOMNIȚEI RUXANDRA.

ISTORIE ȘI LEGENDĂ

de Gavril Luca

Înaintașii pe linie paternă

Domnița Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, s-ar fi născut pe la 1629-1630, pe vremea când tatăl său deținea în divanul domnesc funcția de mare vornic, fiind un reductibil aspirant la domnia Moldovei.

Știm despre Vasile Lupu, că era de origine albaneză (în documentele vremii fiind numit „arbănaș”-albanez), cu numele de familie Coci (Coccea-Kocha), și că s-ar fi născut la Razgrad, în Bulgaria, în jur de 1597, având părinți pe Nicolae Coccea (Kocha) și pe Irina Lupu¹.

Acest Nicolae Coccea, fiind probabil ostaș lefegiu, a trecut la nordul Dunării, în Țara Românească, unde pentru slujba sa credincioasă va fi recompensat cu funcția de postelnic. Mai apoi îl aflăm în Moldova, unde în timpul domniei lui Aron Vodă va deține funcția de mare comis, din Sfatul domnesc mai făcând parte: Oprea Armașul, mare logofăt; Vartic, mare vornic de Țara de Jos; Gheorghe, mare vornic de Țara de Sus; Zota, mare postelnic; Iane Călugăru, mare vistiernic; Alexa, mare stolnic².

Vasile Lupu a mai avut doi frați, pe Gavril și Gheorghe (care au deținut, în lunga domnie de 19 ani a fratelui lor, funcții înalte în divanul domnesc – de mare logofăt și de mare hatman) și două surori, Marga și Mariența, menționate în treacăt de Constantin Gane și de descendentul familiei, Ștefan Ghindă³. La aceștia se mai adăugau o serie de veri primari, precum: Iorga postelnicul, Știucă jlitnicierul și Stamatie Hadâmbul, ajuns mare postelnic. Se pare că neamul lui Vasile Lupu era destul de numeros, așa cum îl aprecia și Dimitrie Cantemir: „neamul lui Vasile Arbănașul era mai mult la număr decât toate celelalte din Moldova”⁴.

¹ L. Vinerova, *The world of Bulgarian families: Vassili Lupu Kocha*, 2003.

² M. Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 118.

³ N. Iorga, *Studii și documente*, III, p. 31-33.

⁴ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, I, p. 233.

Vasile Lupu a urcat încă de tânăr în diferite funcții domnești, astfel că în anul 1618 era mare comis, în 1620 vistiernic al doilea, între 1626-1627 deținând funcția de mare spătar, apoi pe cea de mare vistiernic între 1627-1628 și de mare vornic între 1630-1633, fie în Țara de Sus sau Țara de Jos, în alternanță cu cumnatul său Lupu Bucioc (Băcioc).

Înaintașii pe linie maternă

Fiind un tânăr de perspectivă, în anul 1620, Vasile Lupu s-a căsătorit cu doamna Tudosca, una dintre fiicele marelui vornic Costea Bucioc (Băcioc), boier bogat, cu mare prestigiu în Țara Moldovei, avându-l naș chiar pe domnitorul Gașpar Grațiani.

Dar puterea și prestigiul mare al familiei sale a stârnit teama domnitorului, care se „hainise” față de Poarta Otomană, trecând de partea creștinilor și care îl suspecta pe vornicul Bucioc, deoarece acesta îl sfătuia continuu la cuminenie față de turci. Neîndrăznind însă să-l înfrunte direct, a căutat să-l otrăvească la un ospăț unde l-a oprit intenționat, iar pe ginerele lui, Vasile Lupu, l-a „pus la popreală” (închisoare), sub pretextul unor nereguli la visteria țării (unde acesta era al doilea vistiernic).

Costea Bucioc însă, tratându-se cu fiertura unor ierburile dinainte pregătite, a reușit să scape de otrava lui Gașpar Grațiani. Dar destinul fiindu-i pecetluit, tot n-a reușit să se salveze de la moarte, deoarece în același an (1620), Skender, pașa de Silistra – trimis de sultan să-l pună pe tron pe Alexandru Iliaș, în locul hainului Gașpar Grațiani –, crezându-l fidel fostului domn, a pus să fie tras în țeapă. Învinuit de hilenie pentru că „împreună cu Gașpar Voievod, s-a ridicat împotriva turcilor și mulți turci au tăiat la Iași”, vornicul Costea Bucioc s-a ascuns la un fin al său, Teodor Brănișteanu, până la lămurirea lucrurilor, dar finul, de teama represaliilor din partea noului domnitor, l-a predat pașei de Silistra.

Detestând gestul lui Teodor Brănișteanu, cronicarul Miron Costin a exclamat cu durere în *Letopiseșul* său: „O! Să nu-l ierte Dumnezeu, hin ca acela”⁵.

Despre Costea Bucioc, tatăl doamnei Tudosca și bunicul domniței Ruxandra, știm că în anul 1606 era mare clucer, apoi între 1608-1611 a fost mare paharnic. După lupta de la Cornul lui Sas, din anul 1612, făcând parte din grupul marilor boieri moldoveni rămași fideli Movileștilor, a fugit împreună cu vornicul Nestor Ureche și logofătul Simion Stroici, la Ustie (în Podolia), la castelul și domeniul cumpărat de Ieremia Movilă, rămas doamnei Elisabeta (soția fostului domnitor). Nu știm când se va fi întors din Polonia, dar în 1616 se afla cu siguranță în Moldova, fiind mare vornic al Țării de Jos, funcție pe care a deținut-o până la 12 iulie 1620, la moartea sa.

⁵ M. Costin, *op. cit.*, p. 157.

În anul 1616, aflat ca mare vornic în tabăra domnitorului Ștefan Tomșa, el a fost cel care în fruntea unui corp de oaste de 2000 de tătari, a tăiat calea de retragere spre Polonia oastei poloneze și moldovenilor rămași fideli Movileștilor, de circa 5000-6000 de oameni, obligându-i să dea o luptă inegală cu o oaste turcească de patru ori mai numeroasă. Lupta s-a dat pe malul lacului Drăcșani (jud. Botoșani), după care a urmat dezastrul total al Movileștilor, din ramura lui Ieremia Movilă.

Vornicul Costea Bucioc, se pare că a fost căsătorit prima dată cu Irina Prăjescu⁶, cu care ar fi avut doi fii – pe Lupașcu și Ionașco Bucioc –, iar a doua oară a fost căsătorit cu Candachia, una din cele 4 fiice ale marelui logofăt Pătrașco (Șoldan).

Aceasta din urmă apare menționată, împreună cu frați și surorile sale într-un document de la 1626, care se referă la satele Bălțătești și Mânjești din ținutul Neamțului, întărite, cum se spune în document, „*copiilor lui Pătrașco logofăt: Dumitrașco postelnic și fratelui său Toader și surorilor Candachia, Anghelina, Tudosca și Tofana*” (cele două sate fuseseră întărite în anul 1620 vornicului Costea Bucioc, ginerele lui Pătrașco logofăt). Aceste două sate, foste „*drepte domnești*”, făcând parte din Ocolul Neamțului, îi fuseseră date lui Pătrașco Șoldan, mare logofăt, de către domnitorul Constantin Movilă în anul 1608: „*pentru slujbă credincioasă și 600 de ughi aur și 6 cai strașnici, dați în slujba țării*”. Date privind toată succesiunea proprietății asupra satelor Bălțătești și Mânjești, din ținutul Neamțului, le aflăm dintr-un document din 30 iunie 1716⁷.

Căsătoria vornicului Costea Bucioc cu fiica mai mare a marelui logofăt Pătrașcu Șoldan, reiese și dintr-un document din 15 martie 1624, în care Candachia, recăsătorită cu Neagoe, fost postelnic, revendica de la un anume Pilat, fost clucer, niște bani pentru două părți de ocină din satul Hâncești, „*care au fost a lui Băcioc vornicul*”⁸ – părți de sate pe care Costea Bucioc le vânduse mai înainte de 12 iulie 1620, data execuției sale.

⁶ Șt. Gorovei, în *Magazin Istoric*, Nr. 6/1998, p. 65.

⁷ Satele Bălțătești și Mânjești, au fost moștenite de la marele logofăt Pătrașcu, Mânjeștii de la fiul său, Dumitrașcu Șoldan și Bălțăteștii de la marele visternic Iordache Cantacuzino, căsătorit cu Catrina, una din fiicele lui Costea Bucioc, sora doamnei Tudosca. În anul 1628 domnitorul Miron Barnovschi, pe baza faptului că aceste sate au fost „*domnești*”, le-a făcut danie Mănăstirii Hangu, acestora dându-li-se în schimb alte două sate rămase de la vornicul Isac Balica, văr al domnitorului, confiscate pentru hiclenie după lupta de la Cornul lui Sas. Dar în anii următori, satele date în schimb, au fost revendicate de Ileana, soția lui Miron Costin și ea nepoată a Movileștilor și care potrivit dreptului medieval, care spunea că „*moștenește muiaere după muiaere*”, avea întâietate la moștenire, deoarece Balica moștenise satele ce fuseseră date în schimb după soția sa, mătușa Ilenii. Astfel, satele Bălțătești și Mânjești au revenit la moștenitorii lui Pătrașcu (Șoldan) și s-au perpetuat în stăpânirea familiilor Șoldan-Stârcea și Cantacuzino.

⁸ CDM, II, doc. nr. 200.

Din căsătoria lui Costea Bucioc cu Candachia Șoldan, au rezultat mai multe fiice, după cum urmează: Tudosca, căsătorită cu Vasile Lupu, mama domniței Ruxandra; Catrina, căsătorită cu Iordache Cantacuzino visternicul, mama lui Todirașco Cantacuzino, care a murit însă de tânără; Alexandra, căsătorită cu Simion Mălai; o altă soră al cărei nume a rămas necunoscut, care a fost căsătorită cu Gheorghe Moțoc.

În documentele citate, atât Dumitru și Vasile Mălai, fii lui Simion Mălai cu Alexandra, cât și Costea și Ilie Moțoc, fii lui Gheorghe Moțoc, îl numesc pe marele vornic Costea Bucioc, „*bunicul*” sau „*moșul*” lor.

Această largă încrengătură de neamuri, dintre cele două familii ale lui Vasile Lupu și ale doamnei Tudosca, la care s-au mai adăugat Toma Cantacuzino, fratele visternicului Iordache, cumnat prin alianță, care a îndeplinit mulți ani funcția de mare logofăt în timpul lungii domnii a lui Vasile Lupu, ca și alte rude din neamul Racoviță și Prăjescu, îl vor fi impresionat și ele pe Dimitrie Cantemir în aprecierea făcută, că neamul lui Vasile Lupu „*este cel mai mult din Moldova*”.

În ceea ce îl privește pe Ionașco Bucioc, menționat într-un document din 9 mai 1622 și pe Lupu (Lupașco) Bucioc, ajuns mare vornic, în aceeași perioadă cu Vasile Lupu, între anii 1629-1633, erau probabil fiii vornicului Costea Bucioc din prima căsătorie cu Irina Prăjescu.

Familia lui Vasile Lupu

Referitor la familia propriu-zisă a lui Vasile Lupu, din perioada anilor 1620-1639/1640, cât a trăit doamna Tudosca, părerile sunt controversate în stabilirea numărului urmașilor (3 sau 4), din cauză că tabloul votiv de la Mănăstirea Sf. Trei Ierarhi din Iași care îi înfățișa, a fost traforat în blocuri la restaurarea din 1884-85, încât pictura deja deteriorată, s-a deteriorat și mai mult.

După examinarea blocurilor traforate din tabloul votiv, expuse în „*Sala gotică*” de la biserica Trei Ierarhi din Iași, istoricul Nicolae Grigoraș și-a exprimat opinia, potrivit căreia „*alături de domnița Ruxandra, se observă că a fost pictat încă un copil al lui Vasile Lupu, probabil o fetiță*”⁹. Ipoteza este întărită de traducerea făcută de Emilia Cioran textului lăsat de Paul din Alep (vezi mai jos), care amintește că „*cei trei frați ai lui care au murit în Rusia*”, este tradus: „*cu o a treia soră, care după aceea au fost duși în Galiția (Rusia), ambii în haine frumoase*”¹⁰. S-a format astfel opinia că Vasile Lupu ar fi avut trei fiice cu doamna Tudosca, opinie împărtășită și de către Constantin Gane care, în „*Trecute vieți de doamne și domnițe*”, dedublând o parte din viața domniței Ruxandra, vorbește de o a treia fată a lui Vasile Lupu, pe lângă Maria și Ruxandra, al cărui nume de pe tabloul votiv nu este cunoscut.

⁹ R. Greceanu, în *Arhiva Genealogică*, VII (XII), 2000, Nr. 1-4, p. 165.

¹⁰ *Ibidem*, p. 166-167.

Analizând însă pisaniile și tablourile votive ale celor două mari ctitorii ieșene ale lui Vasile Lupu, de la Mănăstirea Sf. Trei Ierarhi, sfințită la 6/16 mai 1639 și Mănăstirea Golia, refăcută de Vasile Lupu în anul 1652 și terminată în timpul domniei fiului său Ștefăniță Lupu (1659-1661), s-a stabilit adevărul.

După pisania pusă de Vasile Lupu, la târnosirea bisericii Sf. Trei Ierarhi din 6 mai 1639, este clar că familia sa era formată la acea dată din „*Io Vasile Voievod și cu doamna noastră Tudosca și cu dăruții de Dumnezeu copii, Ion Voievod și Maria și Ruxanda...*”, fapt care este confirmat și de tabloul votiv, descris la 25 februarie 1640, de secretarul unei solii poloneze, Achacy Taszycki, care s-a oprit la Iași în drum spre Constantinopol și care ne spune că „*pe pereți se văd chipuri felurite, colorate în aur și pe însuși domnul, soția, fiul și cele două fiice*”¹¹.

În ce privește tabloul votiv de la Mănăstirea Golia, fiind deteriorat în urma focului pus de cazaci în anul 1650, acesta este descris incomplet de către Paul din Alep, fiul patriarhului Macarie al Antiohiei, care l-a însoțit pe patriarh ca secretar, la 3 februarie 1653: „*în spatele jilțului domnului, într-un colț, este chipul lui Vasile Voievod ... în spatele lui este soția Cercheza doamna ... în spatele ei sunt fiicele sale (de fapt ale Tudoscăi), una care este în Polonia, cealaltă care a fost măritată de puțină vreme cu fiul lui Hmelnițki cazacul. Mai jos de ele este voievodul Ștefan și cei trei frați morți în Rusia*”¹². Deci, tot două fete: Maria și Ruxandra. Cât îi privește pe „*copii morți în Rusia îmbrăcați în veșminte bogate, iar pe cap purtând calpacuri de samur cu surguciuri*”, ar putea să fie o simplă eroare a lui Paul din Alep, sau este valabilă traducerea Emiliei Cioran?

Ioan era primul născut, de care tatăl său și-a legat mari speranțe, în ambițiile de a ocupa și tronul Țării Românești (așa cum a încercat și în anul 1639). El apare pentru prima dată în documentele de cancelarie ca asociat la domnie în 25 martie 1635 și până la 30 martie 1640 când, probabil grav bolnav, cum „*era slăbănog și desnodat*”, a decedat la Brussa, în drum spre Constantinopol, unde mergea pentru tratament.

Maria, fiica cea mare, a fost căsătorită de către Vasile Lupu, din interese politice, cu prințul polono-lituanian, Ianusz Radzwill, rămas văduv în urma decesului primei soții.

Domnitorul Vasile Lupu, pe lângă faptele sale bune – ctitorirea și dotarea unor biserici și mănăstiri (Golia, Trei Ierarhi, Sf. Nicolae din Cetatea Neamț), înființarea și sprijinirea unor tiparnițe, tipărirea de cărți religioase și de coduri de legi adoptate din legislația bizantină, înființarea Academiei Vasilene din Iași, cultivarea gustului pentru frumos la curtea voievodală din Iași – a

¹¹ *Călători străini prin Țările Române*, vol. V, p. 169.

¹² *Ibidem*, vol. VI, p. 42.

trezit, prin ambițiile lui nemăsurate de a ocupa și tronul Țării Românești de la Matei Basarab, mari rivalități, care îl vor duce la pierzanie.

Viața în familia lui Vasile Lupu, atât cea din perioada boieriei la conacul din Preutești-Neamț, cât și după ce a devenit domn la Curtea Domnească din Iași, până când s-a stins din viață doamna Tudosca (pe la sfârșitul anului 1639, sau începutul lui 1640), pare să nu fi fost una prea confortabilă, deoarece aspirațiile de mărire ale domnului, au pus prea adesea în primejdie atât viața sa, cât și siguranța întregii familii.

Deasemenea, se știe că domnitorul Vasile Lupu, așa cum era și spiritul vremii, era un personaj predispus la o serie de abuzuri față de supuși, care pe măsura trecerii anilor de domnie, s-au cronicizat. Acestea sunt surprinse foarte bine de Miron Costin, care spune că „*Vasile Voievod silea casele boierilor, luându-le fetele peste voința părinților la ȋitorie, iară oamenii de casa lui, nepoții lui Vasile Vodă și mai mare silă făceau, luându băieții oamenilor în silă la curvie, care toate fapte mai pe urmă s-au arătat cu mare osândă asupra casei lui*”¹³.

Mai mult, când era trecut cu băutura – și nu se întâmpla rar – abuzurile deveneau incontrolabile, încât la un ospăț victimă i-a fost chiar Ecaterina, jupâneasa logofătului Gheorghe Ștefan, în timp ce acesta, de față fiind, a trebuit să suporte cu stoicism umilința la care a fost supus. Dar, din acel moment, se pare că a încolțit în inima logofătului Gheorghe Ștefan gândul răzbunării prin înlăturarea de pe tron a lui Vasile Lupu, răzbunare care s-a întins și asupra familiei: se pare că la pierderea tronului, nepotul său, Ștefăniță, fiul lui Gavril hatmanul, a fost castrat de rudele victimelor și apoi aruncat în închisoare, unde ar fi fost otrăvit.

Rămas văduv, după decesul doamnei Tudosca, Vasile Lupu s-a recăsătorit destul de repede. Puțin timp după moartea doamnei Tudosca, l-a trimis pe omul său de încredere, postelnicul Enache Catargiul, să-i aducă o tânără și frumoasă fată din Caucaz. Acesta a adus-o pe Ecaterina, o tânără de circa 22-23 de ani, pentru a cărei răscumpărare din mâinile hanului tătar din Crimeea și aducerea ei în Moldova, domnitorul a trebuit să plătească o importantă sumă de bani din visteria țării.

Din această a doua căsătorie, au rezultat încă doi fii: Ștefăniță, menționat în documente începând din 12 aprilie 1641, probabil încă de la naștere și până la 14 aprilie 1652 (care va ajunge apoi domn al Moldovei între anii 1659 și 1661) și un alt fiu cu numele Ioan, menționat și el în documente, probabil tot de la naștere, din 29 martie 1644 și până la 31 martie 1648, când va fi murit.

Despre familia lui Vasile Lupu, cercetătoarea bulgară L. Vinareva, în articolul citat mai sus, comite o gravă eroare, fără a arăta nici o bază documentară, afirmând că Vasile Lupu ar fi fost căsătorit prima dată cu o anume Vassilisa, cu

¹³Miron Costin, *op. cit.*, p. 190.

care i-ar fi avut pe Maria și Ioan și din a doua căsătorie cu Tudosca Bucioc, i-ar fi avut pe Ștefăniță și Rozanda (Ruxandra), ceea ce este total neadevărat¹⁴.

Domnița Ruxandra, fiica mezină a lui Vasile Lupu și a doamnei Tudosca, care la moartea mamei putea să aibă vârsta de 9-11 ani, a petrecut probabil o parte din anii copilăriei la conacul din Preutești, din ținutul Neamțului, alături de copiii satului. Acolo, pe malul apei Moldovei, unde și doamna Tudosca se va fi simțit mai bine decât la curtea domnească din Iași, locurile liniștite își vor fi pus amprenta asupra firii meditative a domniței.

După moartea lui Ioan și căsătoria din februarie 1645 a Mariei cu Radzwill, în luna iulie a aceluiași an, pentru a putea să-l țină sub control mai bine pe Vasile Lupu, Poarta Otomană i-a cerut acestuia, s-o trimită ca zălog pe Ruxandra, care va rămâne în haremul sultanului, sub supravegherea sultanei mame, din august 1645 până în august 1649. Atunci, tatăl său, plătind imensa sumă de 300000 de taleri sultanului și marelui vizir, a putut s-o aducă în Moldova¹⁵.

Ruxandra a beneficiat, atât la Curtea Domnească din Iași, cât și în haremul sultanului, de învățătură și educație atentă, încât s-a putut afirma despre ea că era „*pe cât de frumoasă, tot pe atât de deșteaptă și cultivată, că ar fi stăpânit fluent limbile turcă, greacă și polonă*”, limbi de largă circulație în Moldova acelor vremi, fiind un punct de mare atracție la curtea vasiliană.

Prin căsătoria acestei fiice, atât de frumoase și distinse, domnitorul Vasile Lupu a căutat să obțină un maxim de beneficiu politic, prin care să-și rezolve o serie de probleme diplomatice, să-și consolideze domnia pentru mult timp și să instaureze o adevărată dinastie a familiei sale.

Drama Domniței Ruxandra

Încă din luna septembrie a anului 1641, când domnița Ruxandra avea doar 11-12 ani, Vasile Lupu a oferit-o de soție lui Ambrosio Grillo, fiul dragomanului Veneției, Antonio Grillo, dar fără o logodnă prealabilă, care ar fi obligat părțile la respectarea unui contract. Planul lui Vasile Lupu părea la început destul de serios, din moment ce tânărul a fost adus în Moldova, ca funcționar la curtea domnească, iar în corespondența dintre domnitorul Moldovei și dragomanul Antonio Grillo, acesta era numit „*cuscru*”.

După căsătoria Mariei cu Radzwill și cererea Porții de a o avea pe Ruxandra zălog al bunei-credințe a domnului, acest plan de alianță matrimonială a căzut în desuetudine și până la urmă a fost abandonat.

În anul 1648, când domnița Ruxandra era de vârsta măritişului, deși se afla tot la Constantinopol, a început să fie curtată pentru căsătorie de către principele Transilvaniei, Gheorghe Rakoczi I, pentru fiul său mai mic,

¹⁴ L. Vinareva, *op. cit.*

¹⁵ *Călători străini prin Țările Române*, vol. VI, p. 307, nota 79.

Sigismund, motiv pentru care au fost trimiși la Curtea Domnească din Iași pețitori cu daruri, care să perfecteze condițiile mariajului domnesc.

Lui Vasile Lupu, care avea deja o fiică măritată în Polonia, îi convenea de minune această înrudire, având în vedere aspirațiile principelui Transilvaniei la tronul regatului polon. La moartea principelui Gheorghe Rakoczi I, însă, tratativele pentru căsătoria proiectată au fost întrerupte, fiind reluate ulterior, fără rezultat, de către succesorul la tron, principele Gheorghe Rakoczi al II-lea, fratele mai mare al lui Sigismund¹⁶.

După revenirea Ruxandrei acasă, în 1649, s-au mai ivit doi aspiranți la mîna sa, ambii de origine poloneză: contele Petre Potoski și principele Dimitrie Wișnoveski. Primul, căruia domnița Ruxandra i-a plăcut foarte mult, ar fi fost respins fiind prea insistent și arogant – ca dealtfel toți nobilii polonezi, iar pe cel de-al doilea l-ar fi respins dintr-un capriciu.

În anul 1650, hatmanul cazacilor ucrainieni, Bogdan Hmelnitski, din teritoriul proaspăt ieșit de sub dominația poloneză, a cerut în mod oficial domnului Moldovei să accepte căsătoria domniței Ruxandra cu fiul său mai mare, Timuș (Timotei). Vasile Lupu, însă, care visa, așa cum am văzut, la o alianță matrimonială cu adevărat princiară pentru cea mai iubită și distinsă dintre fiicele sale, a declinat oferta, considerând-o umilitoare pentru familia sa și fără importanță politică față de ambițiile sale.

Refuzul l-a ofensat pe Bogdan Hmelnitski, care în luna septembrie a aceluiași an a trecut la represalii împreună cu hoardele tătare, jefuind aproape toată Moldova, arzând Iașul, curtea domnească și conacele boierilor din capitala Moldovei, biserica Sf. Trei Ierarhi și ajungând cu jafurile și robirea populației până în zona de sub munte.

Aflat în mare derută, domnitorul Vasile Lupu și-a adăpostit, ca de obicei, familia și averile la Cetatea Neamț unde, după cum aprecia Miron Costin, „*se afla toată inima avuției lui Vasilie Vodă*”¹⁷. Convins pentru moment că nu era de glumit cu cazacii și pentru a obține retragerea acestora, domnul a promis să trimită și o solie la Bogdan Hmelnitski, care „*totodată va aședza și logodna fetei sale, Roxandei, după Timușu, feciorul hatmanului Hmil*”¹⁸.

Însă victoria polonilor asupra cazacilor la Beresteicico a adus o nouă undă de speranță în inima lui Vasile Lupu, că-și va scăpa totuși fiica de această căsătorie nedorită. Speranțele i-au fost însă deșarte, deoarece polonezii au fost zdrobiți într-o nouă bătălie de cazaci, după care oștile căzăcești (circa 20000 de cazaci conduse de hatmanul Bogdan Hmelnitski) au pătruns peste vadul Nistrului, pe la Soroca, amenințându-l pe Vasile Lupu cu o nouă invazie.

¹⁶ *Ibidem*, vol. V, p. 492, nota 69.

¹⁷ *Ibidem*, p. 200.

¹⁸ *Ibidem*, p. 201.

Aceasta l-a convins pe Vasile Lupu să admită căsătoria domniței Ruxandra cu Timuș, iar la rândul ei, domnița, va fi înțeles că acesta îi era datul destinului său „*l-a rugat în genunchi pe tatăl ei, să o părăsească soartei sale*”¹⁹.

În condițiile date, Timuș, în fruntea unui corp de oaste de circa 3000 de ostași, în frunte cu polcovnicii și generalii lor, sub protecția oștii care trecuse Nistrul, și-a făcut curaj să vină la Iași „*să-și ridice mireasa*”. Temător totuși să nu i se întindă vreo cursă, a luat ostatec pe marele logofăt Toma Cantacuzino și a cerut să i se trimită și alți ostateci. Printre aceștia s-au numărat marele hatman Gavril Lupu, fratele domnitorului (pe care i-a trimis la Cehrin, capitala de atunci a Ucrainei), fiii fraților domnitorului, Gavril și Gheorghe hatmanul și ai altor boieri mai de vază din neamul Buhuși, Prăjescu și Racoviță.

Între timp, la Curtea Domnească din Iași s-au făcut pregătirile necesare pentru nunta domniței Ruxandra cu Timuș Hmelnitski, care a avut loc pe 31 august 1652, cu tot dichisul unei nunți domnești. Așa cum scrie Miron Costin „*nimica n-au lipsit*” decât, am aprecia noi, mai puțină veselie din partea domnitorului și o teamă ezitantă, adesea soră cu moartea, din partea mirelui, căruia la un moment dat îi stătuse graiul de emoție, știindu-se acceptat în ultimă instanță, nu de bunăvoie, ci sub presiunea armelor căzăcești.

Cât privește portretizarea fizico-morală a lui Timuș, să apelăm tot la textul din *Letopisețul* lui Miron Costin, care arată că „*gînrili singur fața numai de om, iară toată hirea de hiară*”²⁰, iar un anonim neamț, martor ocular, arăta la rândul său că „*mirele era un flăcău tânăr, cu fața stricată de vărsat, nicidecum mic ci cam voinic și din topor*”²¹. Acesta ne descrie cu lux de amănunte desfășurarea nunții, cu momentele cele mai importante, comportările necivilizate ale cazacilor și stângăciile lui Timuș.

Circumstanțele desfășurării nunții domniței Ruxandra cu Timuș Hmelnitski sunt confirmate și de un cronicar anonim ucrainean, care arăta într-o „*Scurtă descriere a Rusiei Mică*”, că „*din cauza refuzului din anul 1650, Moldova a fost atacată de cazaci și devastată până în munți și mulți oameni au fost duși în prinoare*”, iar în anul 1652 „*Timuș Hmelnitski însoțit de 12000 de cazaci, venea la Iași pentru a se căsători cu domnița Ruxandra*”, concluzionând că nunta a avut loc numai „*sub presiunea oștilor lui Bogdan Hmelnitski și a boierilor moldoveni*” (care amenințau să-l părăsească pe Vasile Lupu și chiar să-l predea cazacilor).

La nuntă au fost prezente soliile din statele vecine, inclusiv din partea domnului Țării Românești, Matei Basarab și a princepelui Transilvaniei, Gheorghe Rakoczi al II-lea, împrejurare în care se crede că s-au purtat

¹⁹ *Călători străini prin Țările Române*, vol. V.

²⁰ C. Gane, *op. cit.*, p. 277.

²¹ *Călători străini prin Țările Române*, vol. V, p. 473.

sfaturile de taină cu logofătul Gheorghe Ștefan, privind înlăturarea lui Vasile Lupu de pe tronul Moldovei.

În ceea ce o privește pe domnița Ruxandra, aceasta se pare că s-a obișnuit cu datul destinului său, care nu era cu mult mai nefericit decât al altor tinere prințese ale epocii medievale, motiv pentru care s-ar fi atașat de Timuș, chiar dacă acesta avea fața ciupită de vărsat și arăta needucat și grosolan.

Câteva zile după nuntă, pe 6 septembrie 1652, domnița Ruxandra însoțită de tot alaiul soțului său și condusă de Vasile Lupu și de doamna Ecaterina, mama vitregă, de un număr mare de curteni, boieri și de prostime, cu lacrimi în ochi se despărțea de minunatele locuri ale Moldovei și de visurile copilăriei și tinereții sale, de oamenii care o iubeau și de care se știa iubită, ducându-se la Cehrin, capitala Ucrainei – un sat mai răsărit din stepa ucraineană, urmându-și destinul său tragic.

Probabil că Vasile Lupu, mâhnit și îngândurat, cu presimțiri sumbre, a urmărit până departe alaiul care se îndepărta, până dincolo de zare, luându-i odorul scump, a cărei soartă fusese pecetluită, fără a se mai putea opune, dovedindu-i și acestui puternic al acelor timpuri „*că-i bietul om sub vreme*” și nu invers.

Ca o concluzie a celor întâmplate ar fi de notat cuvintele unei druște ucrainence, cam trecute cu băutura, spuse doamnei Ecaterina, care erau menite să răsucescă și mai adânc cuțitul în rana vanității domnești „*veți fi voi mai subțiri decât noi, dar nu-i așa că v-ați dat domnița după un cazac?*”²².

În aprilie 1653 logofătul Gheorghe Ștefan, cu ajutorul oștilor venite din Ardeal, conduse de Ianoși Kemeni și al celor muntene, conduse de domnitorul Matei Basarab, l-au alungat pe Vasile Lupu de pe tronul Moldovei. În această situație, fostul domn este nevoit să apeleze la ajutorul cazacilor, conduși de ginerele său, Timuș Hmelnitski, care-l va repune pe tron, cu prețul unor jafuri de neimaginat, asupra țării Moldovei și chiar și asupra bisericilor și mănăstirilor acesteia.

Vasile Lupu nu se mulțumește numai cu reocuparea tronului, ci căutând să profite de prezența cazacilor, trece în Muntenia. În lupta decisivă de la Ojogeni, însă, cazacii refuză să participe, iar Vasile Lupu suferă o grea înfrângere, Moldova fiind invadată de oștile munteano-ardelene de la sud și de cele poloneze de la nord. Acestea îl instalează pe tron pe Gheorghe Ștefan, Vasile Lupu trebuind să ia drumul Constantinopolului.

Timuș, care revenise cu oștile sale de cazaci în Moldova, în sprijinul socrului său, este asediat în Cetatea de scaun de la Suceva, de către rivalul său la mâna domniței Ruxandra, prințul Dimitrie Wișnoveski, fiind grav rănit de o schijă de ghiulea, după care la 15 septembrie 1653 își va pierde viața.

²² C. Gane, *op. cit.*, p. 278.

La 22 octombrie 1653, corpul neînsuflețit al acestuia a ajuns la Cehrin, unde a fost înmormântat, în timp ce doamna Ruxandra dădea naștere la doi gemeni, care se pare că au murit de mici. Iat-o așadar, pe fosta domniță, văduvă la doar un an de la căsătorie, aflată în țară străină. Socrul său, Bogdan Hmelnitski, care a dorit-o atât de mult noră, i-a dat ca uzufruct târgul și cetatea Râșcovului și moșia Iampol, de pe malul stâng al Nistrului²³.

Viața doamnei Ruxandra în Cetatea Râșcovului este foarte puțin cunoscută; o primă informație despre ea datează din 1656 fiind datorată lui Paul din Alep, care, relatând călătoria patriarhului Macarie în Rusia și Ucraina, spune că în orașul Subotov, unde era mormântul lui Timuș, doamna Ruxandra „a venit de mai multe ori să vadă pe părintele nostru patriarh, îmbrăcată ca o roabă circasiană, cu un calpac de postav îmblănit ... însoțită de fete circaziene și moldovence îmbrăcate ca și ea, întocmai ca roabele”, când a făcut și un parastas pentru soțul ei. Din această scurtă, dar prețioasă informație, aflăm că doamna Ruxandra nu ducea o viață prea de invidiat.

Se pare că, de voie, de nevoie, după câțiva ani de văduvie, în care ar fi fost curtată și de Mihail (fiul lui Nicolae Pătrașcu, nepotul lui Mihai Viteazul), care a trecut prin Ucraina, ar fi acceptat să se recăsătorească cu polcovnicul Ian Antonowski, iar după moartea acestuia (în anul 1661), ar fi fost ținută ostatică chiar de Iurie, fratele mai mic al lui Timuș, devenit hatman al Ucrainei după moartea tatălui său.

Ilna Czamska susține că doamna Ruxandra s-ar fi întors în Moldova în anul 1661, dată care nu se verifică istoric, deoarece în acel an, tânărul domn al Moldovei, Ștefăniță Lupu (1659-1661), făcând o expediție în Polonia împotriva pretendentului la tronul Moldovei, Constantin Șerban, a asediat la întoarcere Cetatea Râșcovului de pe malul drept al Nistrului, pentru a-și elibera sora, dar fără rezultat, oștile moldovenești fiind respinse cu pierderi grele.

În legătură cu data întoarcerii doamnei Ruxandra în Moldova, A. Horbach, este de părere că acest lucru s-a petrecut în anul 1666, dată admisă și de Nicolae Bulat²⁴; un argument serios este probabil acela că în anul următor doamna Ruxandra întocmește un testament prin care lasă trei moșii din Moldova daniel Mănăstirii Vatoped, de la Sfântul Munte Athos și n-ar fi putut face acest lucru dacă n-ar fi revenit în Moldova.

Prevalându-ne de același argument, putem emite părerea că doamna Ruxandra, s-ar fi întors deja în Moldova în anii 1662-1664 deoarece la 20 februarie 1662 s-a judecat cu vărul său Toader Cantacuzino pentru partea sa de „ocină”²⁵ din satul Deleni, iar la 20 aprilie 1664 a făcut daniel mănăstirii Poiana

²³ I. Czamska, *Bejenia Movileștilor și epigonii lor*.

²⁴ A. Horbach, *Timuș Hmelnitschi în istoriografia literaturii române*.

²⁵ N. Grigoraș, *Instituțiile feudale din Moldova*, 1971, p. 56.

Mare (Bârnova), subordonată Mănăstirii Galata, moșia sa de la Mogoșești din ținutul Cârligăturii²⁶.

În anii următori, numele doamnei Ruxandra va apare tot mai des în referirile documentare din diplomația internă, legate în mod special de recuperarea unor sate și moșii, pierdute după anul 1653. Cele mai multe dintre acestea se aflau în posesia unor rude mai apropiate, cum a fost și cazul părții sale din satul Deleni-Hârlău, aflată în mâna vărului Todirașcu Cantacuzino, pentru recuperarea căreia doamna Ruxandra ar fi apelat la serviciile cazacului Doroșenco²⁷.

La 28 august 1670, „*Ruxanda Timosoiaia Hmelnița, lăsa în stăpânire lui Nicolae Racoviță hatmanul siliștea Nemțeni, din ținutul Soroca, pe Răut ... siliște care fusese domnească dăruită de Vasile Lupu lui Neculai Catargi, mare visternic, iar fiul lui Ghiorghiță care o stăpânea, fiind în slujba hatmanului Nicolae Racoviță, a luat din banii slujbei 140 de lei și a fugit în Țare Muntenească, iar hatmanul a plătit acei bani și i-a rămas siliștea. Doamna Ruxanda vrând să-i întoarcă banii, să o răscumpere, s-a îndurat și i-a lăsat-o pentru slujba lui credincioasă*”²⁸. Este interesant că și în acest document, ca și pe pecetea pe care o folosea, doamna Ruxandra era identificată cu numele fostului soț, deși de la moartea acestuia trecuseră aproape 20 de ani, iar în Moldova nu se cunoștea nimic despre o eventuală schimbare a stării sale civile.

Într-un alt document din anul 1674, aflăm despre o dispută dintre doamna Ruxandra și vărul său Ilie Moțoc, pitar, pentru niște vecini din satul Andreuți, sat menționat în mod clar ca fiind „*al numitei doamne Ruxandra, vecin cu Trestianii al lui Ilie Moțoc*”, cu mențiunea că ambele sate proveneau din moștenirea după marele vornic Costea Bucioc, care fusese bunicul lor.

Acest sat „*cu iaz și moară*”, împreună cu alte proprietăți, precum: Văideni, 4/6 din satul Țigănești, satul Găozani pe Droba, toate din ținutul Soroca, apoi satul Bobulești din ținutul Dorohoi și 2 fălci de vie de la Cotnari „*din Gura Sărății*”, fuseseră întărite de către domnitorul Gheorghe Ștefan, în anul 1656, când doamna Ruxandra se afla la Râșcov, lui Costachi Moțoc, mare sulger, fratele lui Ilie, feciorii pe care Gheorghe Moțoc i-a avut cu Alexandra, sora doamnei Tudosca²⁹.

Alte două documente deosebit de interesante sunt cele din 20 februarie 1679, de la Gheorghe Duca și respectiv din anul 1685 (fără lună și zi) de la Constantin Vodă Cantemir, care se referă la scutirile de dări față de domnie, de care beneficia doamna Ruxandra, pentru satul său Preutești de pe malul râului Moldova, din ținutul Neamț.

²⁶ CDM, IV, D/235.

²⁷ V.A. Urechia, AAR, seria II-a, t, XI, 1888/1889, p. 155.

²⁸ Ibidem, D/2395.

²⁹ Idem, III, D/2333.

La Preutești, pe malul drept al râului Moldova, sat aflat între Timișești și Ungheni, pe locul numit în vechime „București”, Vasile Lupu și-a avut conac, pe o moșie pe care o avea încă de pe vremea boieriei. Aici se pare că s-a întors doamna Ruxandra după revenirea din Ucraina, obținând, datorită notorietății de care încă se bucura, actele de imunitate feudală (vezi anexa).

Astfel, în actul amintit, de la 1685, se spune: „*Constantin Voievod poruncește slujitorilor domnești din ținutul Neamț, să nu supere satul Preutești al doamnei Ruxanda cu dările visteriei: bir, zlofi, hârtii, scrisori, taleri, galbeni, orânduiala lui mai, orânduiala lui august, iliș, chile împărătești, sulgiu, unt, ialoviță de sat, care împărătești, oameni de tras la șăici, cai împărătești, cai de olac, podvezi, braniște, camănă, bezman de cârciumă, cepărit și alte dări și angarii*”, porunca domnească se adresa „*pârcălabilor de Neamț, globnicilor, deșugubinarilor și la toți slujitorii care umblau cu slujbe domnești*”, cu amenințarea „*cine se va ispiti a învălui peste cartea domniei meli, vor fi certați și purtați pe ulițe cu cartea în frunte*”³⁰.

Constantin Gane, în schimb, este sigur că doamna Ruxandra s-ar fi întors la curțile de la Deleni-Hârlău, sat pe care l-ar fi moștenit prin mama sa, doamna Tudosca și din care și-a recuperat partea în urma unui lung proces cu vărul său, Todirașco Cantacuzino. Despre această dispută, care ar fi durat 12 ani și care nu s-ar fi stins, decât „*prin acceptarea de către Ruxandra a numirii lui Todirașco drept moștenitor al ei*”³¹, nu se știe prea multe.

Se pare că marele vornic Costea Bucioc, ar fi lăsat satul Deleni fiicelor sale Catrina și Tudosca (mama doamnei Ruxandra). Însă după moartea neașteptată a Catrinei, partea sa a rămas soțului acesteia, visternicului Iordache Cantacuzino și apoi fiului lor, Todirașco Cantacuzino, vărul doamnei Ruxandra. Todirașco Cantacuzino l-a lăsat moștenire urmașilor săi, care în lunga lor succesiune, au dat naștere ramurii Cantacuzino-Deleanu, spre deosebire de alte ramuri care s-au numit: Cantacuzino-Pășcanu, Cantacuzino-Căbujanul, etc.

Aici, la Deleni, potrivit argumentării lui Constantin Gane, doamna Ruxandra l-ar fi cunoscut pe postelnicul Vasile Krupenski, care ar fi stăpânit satul vecin Fieredeni și care n-ar fi rezistat farmecelor acesteia, femeie încă tânără și frumoasă și între care s-ar fi născut o idilă amoroasă. Dar această vecinătate nu putea să aibă loc, deoarece familia Krupenski va ajunge în posesia satului Fieredeni, abia din secolul al XVIII-lea.

Potrivit însă unui „*Pomelnic*” al familiei Krupenski³² din anul 1849 aflat la biserica din Fieredeni, postelnicul Vasile Krupenski ar fi fost chiar căsătorit

³⁰ Arhivele Naționale (în continuare – A.N.) București, fond Mănăstirea Neamț, DLVIII/6; rezumat din CDM, IV, D/898.

³¹ R. Greceanu, *op. cit.*, p. 161.

³² Ramură descinsă din Andronic Krupenski.

„cu domnița Ruxandra, fata lui Vasile Vodă”, ba ar fi avut împreună și un copil, cu numele de Sandu (Șandru), ceea ce îl face pe C. Gane să creadă că drama morții doamnei Ruxandra din 1686 ar fi fost o răzbunare tardivă a postelnicului Krupenski, pentru un motiv rămas încă necunoscut³³.

Credem totuși că dacă acest lucru ar fi fost adevărat, n-ar fi rămas nespecificat de cronicarii vremii și de documentele oficiale, având în vedere notorietatea de care încă se bucura în acea epocă Ruxandra. Dacă ar fi existat cu adevărat acel Sandu Krupenski, doamna Ruxandra i-ar fi lăsat lui averea și nu și-ar fi răvășit-o, lăsând-o nepoților sau unor mănăstiri închinată; tragem de aici concluzia că pomelnicul este un fals, a cărui țintă nu este clară, urmărind probabil să acrediteze ideea înrudirii Krupeștilor cu familia domnească a lui Vasile Lupu.

Însă, după cum constatăm din datele care urmează, la momentul comiterii crimei, la sfârșitul lunii august, sau mai sigur în luna septembrie 1686, toată averea pe care o mai avea doamna Ruxandra era concentrată numai la conacul și moșia din Preutești-Neamț, așa cum numai la acest sat s-au referit și cele două documente de imunitate fiscală menționate mai sus.

Așadar, putem conchide că satul Preutești era singurul care-i mai rămăsese doamnei Ruxandra, după daniile pe care le mai făcuse prin „diata” din 1667 și prin alte acte după revenirea ei în Moldova. La această concluzie ne duc și cele două izvoade întocmite imediat după asasinarea ei: „Izvodul privind cheltuielile și achitarea datoriilor doamnei Ruxandra” din anul 1688/89 și „Izvodului vecinilor”, din 2 august 1690, potrivit cărora toată „pâinea și bucatele”, ca și vecinii ce-i avea, s-au aflat la Preutești³⁴.

Satul Preutești se afla într-un loc binecuvântat de Dumnezeu, în lunca râului Moldova, nu departe de confluența acestuia cu pâraiele Râșca și Sarata, cu o moșie mănoasă de șes, terasată în mod repetat de revărsările râului Moldova și a pârauului Râșca.

Un document de la 18 mai 1779, consemna, iată, după un secol, mărturia lui Grigore Bugan de 80 de ani, din satul Răucești, care lua ca martor alături de el și pe bătrânul Spiridon „di 90 de ani” că „știm cum au cumpărat Vasilii Vodă niște părți din Ungheni și l(e)-au stâlpit cu Preuteștii la un loc”. Că Vasile Lupu, care stăpânea satul Preutești, „încă din boierie a mai cumpărat niște părți din moșia Ungheni și le-a stâlpit la un loc cu Preuteștii”, apoi „l(e)-au stăpânit tot Vasili Voievod și cu fiica mării sale domnița Rucusanda și alți boeri”³⁵, este o certitudine.

Expresia citată mai sus vine să întărească părerea pe care deja ne-am exprimat-o, a unei prezențe îndelungate a doamnei Ruxandra la Preutești, ca și aserțiunea că ea a fost ridicată de aici și dusă la Cetatea Neamț, unde a fost

³³ C. Gane, *op. cit.*, p. 295.

³⁴ Anexa doc. LVIII/9 și LVIII/15, aflate la A.N. București, fond Mănăstirea Neamț.

³⁵ A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/31.

decapitată, din moment ce și la peste o sută de ani, s-a transmis acest lucru pe cale orală, mai ales cum spune documentul, că „*noi luându cu anu veniturile moșieiilor pe lângă acea moșie Preutești*”, în arendă. Așa cum s-a întâmplat cu moșia vecină Sârbi, a Mănăstirii Râșca, ținută mulți ani în arendă de locuitorii din satul Răucești.

Iar, într-un alt document de hotarnică datând din 28 august 1769, este menționat ca punct de delimitare până în dumbravă „*drumul săpat ce se numește a lui Vasile Vodă*”³⁶, care pare să fi fost drumul de pe partea cumpărată de Vasile Lupu din moșia Ungheni, care venea de la Vadu Lat, pe unde se trecea apa Moldovei și se continua cu drumul săpat anterior la Preutești.

Atât „*drumul lui Vasile Vodă*” cât și „*șanțul lui Vodă*”, sunt repere care aminteau de prezența de altădată a domnitorului la Preutești, a cărui stăpânire a fost urmată de cea a fiicei sale Ruxandra și după moartea acesteia, „*de alți boeri*”.

Urmele „*șanțului lui Vodă*”, menționate și în alte documente, cu reperul „*la șanț*” sau „*la troian*”, referindu-se, se pare, la un șanț de apărare ce pornea direct din apa Moldovei, apărând conacul în partea de sud-est, spre drumul ce trecea prin vadul Moldovei spre Târgul Neamț, s-au văzut până în secolul trecut.

Faptul că satul Preutești se afla nu departe de Cetatea Neamț, dădea un plus de siguranță. Cetatea fusese refăcută între anii 1641-1646, de către tatăl doamnei Ruxandra, Vasile Lupu, însă ca mănăstire cu hramul „*Sfântul Nicolae*” (pentru a nu trezi suspiciunile Porții Otomane că de fapt refăcuse fortificația), fiind subordonată Mănăstirii Secu care „*putea să-și pună aicea egumen*” și care fusese dotată cu sate și moșii, din fostul ocol domnesc al Neamțului, precum: Oglindești, Mănești, Răucești, siliștea Vasilăuți de sub cetate și poienile Slatina și Timușul, din spatele cetății.

Aici, la Preutești, în apropierea cetății, credem că s-a stabilit doamna Ruxandra după revenirea din Ucraina, când se va fi convins că viața împreună cu vărul său Todirașco Cantacuzino, la Deleni îi era imposibilă.

Probabil că va fi refăcut curțile și conacul, că și-a construit coșarele și hambarele pentru depozitarea grânelor și și-a adăpostit turmele de animale, care aveau aici pășuni bogate în luncile Moldovei și Râșcăi și în pădurile Covergăi și Făgețelului, iar celelalte averi precum: galbenii, sculele și giuvaergicalele, din metale și pietre prețioase, de care nu va fi dus lipsă, când situația a devenit tot mai tulbure, le va fi adăpostit desigur în taințele Cetății Neamț, bine știute de ea încă din copilărie.

Au venit vremurile tulburi, ale războaielor turco-polone dintre anii 1672-1699, care s-au desfășurat în cea mai mare parte pe teritoriul Moldovei, când țara a fost călcată, jefuită și arsă atât de oștile turco-tătare cât și de „*poghiazorile*” polono-căzăcești. În acele timpuri grele Cetatea Neamț a jucat un rol de prim ordin, fiind în mod repetat asediată, iar Târgu din apropiere a fost în repetate rânduri trecut prin „*foc și sabie*”.

³⁶ *Ibidem*, LVIII/34.

Văzând vremurile atât de nesigure, în anul 1684, cu doi ani înainte de moarte, doamna Ruxandra și-a refăcut „*diata*”, punându-l epitrop tot pe vărul său Todirașco Cantacuzino, mare vistiernic, considerat în epocă un om de o mare probitate morală, căruia îi lăsa ca dar de suflet satul Preutești.

S-a întâmplat însă ca un an mai târziu, în 1685, Todirașco Cantacuzino, să moară la Constantinopol, unde fusese chemat în calitate de fost mare vistiernic să răspundă pentru cheltuielile nesăbuite făcute în timpul domniei vărului său, domnitorul Dumitrașco Cantacuzino (1684-1685).

Fiii săi, Vasile, Ilie și Ioan, au fost urmăriți de năpasta de a achita cele 20 de pungi de galbeni puse pe nedrept în seama tatălui lor. Astfel, la 15 decembrie 1691, Ilie și Ioan Cantacuzino, au fost nevoiți să-și vândă casele lor din Iași, cu suma de 500 de lei, iar banii au fost reținuți în contul aceleiași datorii, fiind predați „*jupânesei lui Ștefan Slănină, pentru niște blană (cherestea groasă) ce s-au luat în zilele lui Duca Voievod și Dumitrașcu Voievod pentru domnie*”³⁷. Este interesant faptul că acestea au fost cumpărate tot de cumnatul lor, marele logofăt Vasile Costachi și sora lor Catrina, soția acestuia, încât vânzarea se pare să fie o formă deghizată, ca acestea să rămână tot în mâna fraților.

După moartea lui Todirașco, epitrop al averii doamnei Ruxandrei a trebuit să rămână fiul său mai mare, paharnicul Vasile Cantacuzino.

Având parcă premoniția apropiatului său sfârșit, cu câteva luni înainte de moarte, la 23 mai 1686, doamna Ruxandra, într-o minută încheiată cu egumenul mănăstirii Galata, pentru împrumutul unei sume de 100 de aslani, cu scadența la sfârșitul lunii septembrie, preciza că „*iar în cazul că voi muri, banii îi vor plăti epitropii*”³⁸, lucru care așa se va și întâmpla.

În ceea ce privește situația dezastroasă din Moldova din anul 1686 și moartea doamnei Ruxandra, găsim informații atât în cronicile vremii, cât și în unele documente emise de cancelaria domnului Moldovei, Constantin Vodă Cantemir.

Astfel, cronicarul Ioan Neculce, vorbind despre expediția polonezilor în Moldova, arată în *Letopisețul* său că: „*în al doile anu a domniei lui Cantemir, scoborātu-s-au craiul Sobiețchie cu toată puterea sa și cu toți hatmanii și cu toată recipospolita și cu multe poghiazuri în toate părțile ... de nu rămânea loc neprădat și nestricat. Tăiat-au atunci leșii pre doamna Rucsanda, fata lui Vasilie Vodă, la cetate la Neamțu*”³⁹.

Numărul hoților și tâlharilor crescuse foarte mult, întrucât „*să făcusă tâlhari nu numai de la oastea leșască, (ci) și din munții ungurești de jăcuie mănăstirili și alții din Bugeac*”.

³⁷ CDM, IV, p. 319.

³⁸ CDM, vol IV, p. 230.

³⁹ I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 315.

Ca un fapt divers, ceva mai nuanțat, moartea doamnei Ruxandra, ne este prezentată și de cronicarul Nicolae Costin: „*atunci aflat-au pre doamna Rucsandra, fiica lui Vasile Vodă, pre care au ținut-o în Cetatea Neamțu și cu multe munci au muncit-o pentru avuție, pre urmă i-au tăiat capulu pre pragulu cu toporulu. Spunu cum să fi găsitu la dânsa 19000 de galbeni*”⁴⁰.

La moartea doamnei Ruxandra prin decapitare se referă și o serie de documente emise de cancelaria domnească, având ca obiect reglementarea datoriilor doamnei Ruxandra față de unele persoane de la care împrumutase bani și față de mănăstirile Golia și Sf. Trei Ierarhi, marile ctitorii ale lui Vasile Lupu, cuprinse în testamentul din anul 1684. Acestea menționează doar faptul petrecut, fără alte detalii.

Este interesant că niciunul dintre autorii jurnalelor campaniilor lui Sobieski din anii 1686-1687 (inginerul militar Philippe le Masson du Pont, Tomasso Talenti - secretar italian al regelui polon, marchizul Francois Gaston de Bethune, Iacob Sobieski, fiul regelui) nu consemnează nimic despre uciderea doamnei Ruxandra, deși toți se referă la ocuparea Cetății Neamț și păstrarea ei temporară în stăpânirea regelui polon.

Într-un document din 1 mai 1689, domnitorul Constantin Cantemir, tânguindu-și parcă neputința față de cele petrecute cu trei ani mai înainte, arată că „*tâmplatu-s-au mari primejdii doamnei Rucsandei, de au căzut în mâna unor cazaci făcători de rău și luându toată avuția de lângă dânsa, mai pe urmă i-au tăiat și capul*”. Dar pe domnitor, așa cum am arătat mai sus, îl interesa mai mult rezolvarea plângerii călugărilor de la mănăstirile Sf. Trei Ierarhi și Golia, care pe acea vreme de urgie, cer „*bucatele și pâinea*” de pe moșia Preutești a doamnei Ruxandra, din care se înfruptau în fiecare an, pe când doamna era în viață, arătând că și acestora (adică mănăstirilor) „*li s-au tâmplatu mari stricăciuni de la oștile leșăști*”, ca și achitarea datoriilor împrumutate de doamna Ruxandra.

Astfel, divanul domnesc îi impune paharnicului Vasile Cantacuzino să-și îndeplinească datoria de epitrop, conform „*diatei*” doamnei Ruxandra, în locul tatălui său, Todirașco Cantacuzino. Acesta, deși se pare că a ezitat la început, a trebuit să acționeze, „*înțelegându dumnialui Vasile paharnicul, de peirea mătușă-sa, (a trebuit să recupereze) venitul lăsat la Preutești ci-au mai scăpat de acei tâlhari, bucate și pâine*”⁴¹.

În ceea ce privește pe făptașii acestei omucideri odioase, care sunt numiți în scrierile vremii fie „*leși*”, fie „*cazaci făcători de rău*”, fie cu numele generic de „*tâlhari*”, credem că grupul a cuprins toate aceste categorii, deoarece în oastea regelui Ian Sobietski, participau numeroase pâlcuri de cazaci ucraineni, aflați din nou sub stăpânire poloneză, precum și mulți moldoveni care

⁴⁰ N. Costin, *Cronicile Românilor*, vol. II, p. 24.

⁴¹ A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/12.

serveau cu leafă în oastea poloneză⁴². Aceștia din urmă, cunoscând locurile, au dirijat „*poghiazorile*” polono-căzăcești spre curțile de la Preutești, sau poate pe căi lăturalnice le-au arătat cum să pătrundă în Cetatea Neamț.

Se pare că mobilul crimei ar fi fost în primul rând jaful asupra avuției doamnei Ruxandra, constând în produsele agricole și animaliere, necesare aprovizionării oștilor lui Ian Sobietski, acțiune întreprinsă de Vasile Krupenski, dar și jefuirea banilor și bijuteriilor pe care doamna Ruxandra le avea tănuite la Cetatea Neamț. Pentru că jaful nu justifică întotdeauna crima, aceasta s-ar putea datora unei răfuiei mai vechi, fie cu cazacii ucraineni, cărora le va fi aruncat în față cuvinte de ocară, fie cu tâlharii moldoveni, care pentru a nu se afla faptele odioase la care au recurs torturând-o, au și ucis-o mișelește.

În legătură cu averea doamnei Ruxandra, s-ar putea pune întrebarea, firească, dacă ea deținea într-adevăr o sumă atât de mare de bani, de 19000 de galbeni, colosală pentru acele vremuri. Cum se explică, în acest caz, împrumuturile mărunte pe care ea le-a făcut în ultimii săi ani, mai ales la diferite fețe bisericești din capitala Moldovei, mai ales de la ctitoriile tatălui său?

Fie toată povestea cu banii este o simplă fabulație, pentru a justifica torturarea și uciderea Ruxandrei, fie, poate mai plauzibil, neavând prea des acces la banii adăpostiți la cetate, ea apela din când în când la ajutorul preoților, iar când se împlinea „*vadeaua*” (scadența) împrumutului se va fi dus la cetate să-și ia sumele de care avea nevoie, iar atunci fiind urmărită de jefuitori, aceștia vor fi putut să intre și în cetate.

În ceea ce privește locul în care s-a aflat doamna Ruxandra înainte de a fi ucisă la cetate, o mențiune vine dintr-un document redactat cu 80 de ani mai târziu, în 2 iunie 1766, care se referă la perioada tulbure din 1686 și care spune că „*scrisorile vechi ale lui Mihalache Talpă biv vel căpitan, s-au pierdut în vremea războaielor, când au luat leșii pre doamna Rucsanda, fata lui Vasilie Voievod din Preutești*”⁴³. Se sugerează, așadar, că doamna Ruxandra a fost ridicată direct de la Preutești și dusă la cetate. Pe atunci, Mihalache Talpă, despre care este vorba în documentul de mai sus, stăpâna jumătate din satul Zmeești de pe pârâul Râșca și trei părți din jumătate din satul Zăvoiani de pe apa Moldovei, aflate în vecinătatea Preuteștilor.

Pe baza documentelor emise la 1 mai și 1 iunie 1689, la aproape trei ani de la petrecerea evenimentelor, putem reconstitui și alte aspecte ale întâmplărilor.

Astfel, Vasile Cantacuzino, s-a dus la Preutești în calitate de episcop, recuperând ceea ce mai rămăsese după jaful tâlhăresc al postelnicului Vasile

⁴² Așa cum a fost, de exemplu, și cazul postelnicului Vasile Krupenski

⁴³ A.N. Iași, Pachet 158.

Krupenschi, care „*au fostu mǎrsu să le ia pe sama craiului leșescu, fiind atunce mari amestecături în țară*”⁴⁴.

Pentru că în iarna 1686-1687 animalele au fost îngrijite de Krupenski, în primăvara următoare acesta a pretins să i se plătească atât iernarea animalelor, cum scrie în izvodul de cheltuieli, cu „*86 de lei ce s-au dat pe fân la toate bucatele*”, precum și o răscumpărare de „*82 de lei ce s-au dat lui Crupenschi cându am scos bucatile doamnei*”⁴⁵.

Cum în anul 1687, oștile poloneze au revenit în Moldova, Vasile Cantacuzino, văzând starea de nesiguranță și căutând să-și salveze viața, la fel ca alți boieri din Moldova, s-a refugiat în Țara Românească, unde Cantacuzinii aveau domnia țării. A stat acolo mai bine de un an, iar la întoarcerea în Moldova a fost chemat în fața divanului domnesc, unde i s-a cerut să dea mănăstirilor Golia și Trei Ierarhi recolta rămasă după moartea doamnei Ruxandra, adică: 400 mierțe de grâu umplute cu mazăre, evaluate la 1 leu mierța și 250 de mierțe de secară și de mălai, evaluate la 6 potronici mierța, ceea ce însemna în total suma de 550 lei. A trebuit să plătească, de asemenea, datoriile doamnei Ruxandra: 40 de lei lui Gligore, egumen la Trei Ierarhi, 50 de lei către egumenul de la mănăstirea Galata și 50 de lei (echivalentul celor 100 de aslani împrumutați la 23 mai 1686) lui Balaci, hartofilaxul (bibliotecarul) Galatei⁴⁶.

Din aceste împrumuturi bănești putem vedea cercul în care se învârtea doamna Ruxandra în ultima parte a vieții, unde va fi purtat discuții prioritar teologice și filozoficești, în care își va fi plâns zădărnicia vieții pe care a trăit-o.

Nu se știe ce s-a întâmplat cu corpul neînsuflețit al doamnei Ruxandra după decapitare, unde și dacă a fost înmormântat creștinește, sau dacă va fost pur și simplu aruncat într-un loc necunoscut. Cert este că nu găsim mormântul său la biserica Trei Ierarhi din Iași. În „*Izvodul Cheltuielilor*” sunt menționați banii dați pentru cele 6 sărindare de pomenire ale doamnei, astfel: „*24 de lei vlădicăi (mitropolitului) Sărăfian pentru 2 sărindare; 36 de lei lui Cosma egumenul de la Ocnă, pentru 3 sărindare; 12 lei preotului Sârdeanu pentru un sărindar*”.

Numele preotului Sârdeanu, are o rezonanță locală, derivând, poate, de la satul Sârbi (Sârghi) din vecinătatea Preuteștilor, ceea ce ne face să credem că banii ar fi putut să fie dați pentru o slujbă de înmormântare, care ar fi putut avea loc la o biserică din apropiere.

Un secol mai târziu, la 1782 este menționat un Ion Sărgheanu între precupeții din Târgu Neamț și la 1787, Maxim Sărgheanu, între niște martori din satul Răucești, încât am putea aprecia că mormântul doamnei Ruxandra, dacă el există undeva, ar putea să fie ori în cimitirul de pe platoul din fața

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, LVIII/9.

⁴⁶ *Ibidem*, LVIII/13.

cetății, ce ținea de paraclisul Sf. Nicolae din Cetatea Neamț, unde la lucrările casei personalului de pază din anul 2007-2008, au fost descoperite mai multe schelete, sau poate în cimitirul de lângă fosta biserică de la poalele cetății, unde în secolul al XVII-lea a fost seliștea satului Vasilăuți, ori, mai sigur, în cimitirul bisericii de lângă fostul conac din Preutești.

Pentru sufletul doamnei Ruxandra au mai fost date ca pomeni 12 oi și o iapă mănăstirii de la Târgu Ocna, 38 de lei și o iapă fetei Lupei, să-și cumpere haine și alte obiecte de zestre și 6 lei Mariei „*fetei din cas(a) doamnei Rucsandei pentru a-și face un habaciu*”.

Mențiunea „*fetei Lupei*”, care primea pe lângă o sumă importantă de bani și o iapă, arată că „*Lupa*”, ar fi putut să fie un personaj destul de important pentru doamna Ruxandra, dacă nu chiar una din rudele ei apropiate, sau cea care o va fi însoțit până în ultimele sale momente de viață și care ar fi putut să-i împărtășească chiar aceeași soartă, în timp ce Maria, fata din casă primea doar bani pentru o haină de aba⁴⁷.

În final, pe lângă vitele și *bucatele* pe care le-a dat celor două mănăstiri, Vasile Cantacuzino a trebuit să le mai dea 100 de mierțe de grâu și, tot în contul *pâinii*, suma de 200 de lei, predată în mâna egumenului Iacob de la Treisfetitele, fostul patriarh al Ierusalimului⁴⁸.

În ce privește satul Preutești, a trebuit să fie respectată voința doamnei Ruxandra exprimată în ultimul său testament, satul rămânând nepotului Vasile Cantacuzino, care era însă obligat să-i dea mănăstirii Golia, în schimb satul Lăzoreni din apropierea Iașului.

Un an mai târziu, la 2 mai 1690, fostul paharnic a făcut danie satul Preutești cumnatului său, marele logofăt Vasile Costachi și soției acestuia, Catrina, pentru fiica lor Safta, care era botezată de el.

Astfel, după câțiva ani de cazne, Vasile Cantacuzino, a reușit să se achite de cinstea de a fi fost episcop al averii ultimei descendente din familia lui Vasile Lupu.

În ce privește stăpânirea asupra satului Preutești, dintr-un document din 1 octombrie 1743 aflăm că era format din două părți, una fiind cea făcută danie de Vasile Cantacuzino nepotei sale Safta și alta cumpărată de Theodor Costin Neniul, probabil viitorul soț al Saftei. De la aceștia, satul a rămas moștenire fiului lor Constantin Costin Neniul, care „*fiind la slăbiciune*”, l-a făcut danie parțial Mănăstirii Neamț, dar nu degeaba, ci „*pentru oarișce bani*”, cu condiția ca țăranii vecini să fie eliberați.

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem.*

ANEXE

A. Personalități din tabloul genealogic al familiei lui Vasile Lupu

1. **Nicolae Coci**, tatăl lui Vasile Lupu, a fost mare comis în timpul domniei lui Aron Vodă.
2. **Pătrașco** (Șoldan), bunicul doamnei Tudosca, soția lui Vasile Lupu, mare vornic și apoi mare logofăt în timpul domniei lui Constantin Movilă.
3. **Costea Bucioc** (Băcioc), tatăl doamnei Tudosca, socrul lui Vasile Lupu, mare paharnic între anii 1608-1611, mare vornic al Țării de Jos în 1616 și mare vornic al Țării de Sus între 1617- 12 iulie 1620.
4. **Vasile Lupu Coci**, tatăl domniței Ruxandra, mare comis (fost postelnic) în anii 1618-1620, mare vistiernic în anii 1620-1621, mare comis în 1621, mare spătar 1626-1627, mare vistiernic 1627-1628, mare hatman în 1629-1630, mare vornic al Țării de Jos și al Țării de Sus între anii 1630-1633, domn al Moldovei între 1634-1653.
5. **Lupu Bucioc** (Băcioc), fiul lui Costea Bucioc din prima căsătorie, cu Irina Prăjescu, fratele vitreg al doamnei Tudosca, mare vornic al Țării de Sus și de Jos, în alternanță cu Vasile Lupu în anii 1630-1633.
6. **Dumitrașcu Șoldan**, fiul lui Pătrașcu Șoldan, cumnatul lui Costea Bucioc, unchiul doamnei Tudosca; mare stolnic în anii 1628, 1632-1634, 1636, mare vornic al Țării de Sus în 1636-1637 și al Țării de Jos în 1638-1640, om cu „mare învățătură”.
7. jupâneasa lui Dumitrașcu Șoldan, **Safta**, fiica postelnicului Ioan Caraiman, rămasă văduvă în anul 1670; a făcut danie Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași, „câteva locuri cu casele lor” spre nord de zidul mănăstirii, până pe la jumătatea mitropoliei; a fost înmormântată la biserica din Dulcești-Roman.
8. **Iordache Cantacuzino**, cumnatul lui Vasile Lupu, căsătorit cu Catrina, fata lui Costea Bucioc, sora doamnei Tudosca, mai cunoscut cu apelativul „vistiernicul”, fratele lui Toma Cantacuzino „logofătul”; mare vistiernic între anii 1635-1637 și 1640-1643, mare spătar între anii 1643-1644, mare vistiernic între anii 1645-1654, mare paharnic în anii 1658-1659, mare vistiernic între 1659-1661 și iar mare spătar între 1662-1664.
9. **Gavril Lupu Coci**, frate al lui Vasile Lupu; mare hatman între anii 1634-1651, mare logofăt în 1652.
10. **Gheorghe Lupu Coci**, alt frate al lui Vasile Lupu, mare hatman în anii 1651-1652.
11. **Alexandru Coci**, fiul lui Gavril Lupu Coci; mare paharnic între 1651-1652.

12. **Costea Moțoc**, fiul lui Gheorghe Moțoc și nepotul lui Costea Bucioc; fost pârcalab, în 1661, în timpul lui Ștefăniță Lupu, mare paharnic.
13. **Todirașco Iordache Cantacuzino**, fiul lui Iordache Cantacuzino cu Catrina, fata lui Costea Bucioc, sora doamnei Tudosca, cel mai apropiat văr al doamnei Ruxandra; mare spătar între anii 1665-1669, mare paharnic în 1671 și mare vistiernic între anii 1672-1673, 1675-1677 și 1680-1685.
14. **Vasile (Vasilașco) Cantacuzino**, fiul lui Toader Cantacuzino, nepotul doamnei Ruxandra, rămas epitrop al averii acesteia după 1686; mare postelnic și apoi mare spătar între anii 1693-1695.

B. Extrase documentare

- **22 aprilie 1621**: domnitorul Alexandru Iliaș întărește mănăstirii Secu, satul Vlădeni din ținutul Soroca „*cu loc de moară și iaz, făcut danie de Costea Bucioc, fost vornic*”⁴⁹.
- **26 iunie 1621**: domnitorul Alexandru Iliaș, întărește mănăstirii Sf. Sava 4 fălci de vie la Cotnari „*care au fost ale lui Costea Bucioc vornic, perdute pentru hiclenie când împreună cu Gașpar Voievod, s-a ridicat împotriva turcilor și mulți turci au tăiat în Iași, după care a fost prins și pedepsit de Skender-pașa*”⁵⁰.
- **22 ianuarie 1622**: este menționată „*jupâneasa lui Bucioc și frații ei, Dumitrașco și Toader și alți frați ai lui Lupașco*”⁵¹.
- **9 mai 1622**: domnitorul Ștefan Tomșa, „*întărește lui Ionașco, fiul lui Costea Bucioc fost mare vornic, satul Vlădeni din ținutul Soroca, pentru care a avut pâra cu popa Margine și alte neamuri ale lui*”⁵².
- **15 mai 1622/23**: este menționat Dumitrașcu, feciorul lui Pătrașco logofăt, care stăpânește satul Băiceni.
- **19 iulie 1622**: este menționat satul Șerbești „*al vornicului Bucioc*”⁵³.
- **15 martie 1624**: Radu Mihnea Voievod, judecă pricina dintre Pilat, fost clucer, cu Neagoe, fost postelnic și jupâneasa sa Candachia, pentru două părți de ocină din satul Hânțești, „*care au fost a lui Băcioc vornicul și răscumpărate, care pierzând dresale ce le-au avut, a fost învinuit de Neagoe, că nu i-au dat banii lui Băcioc. Dar mărturia lui Ghenghea marele logofăt, că*

⁴⁹ CDM, II, D/24 și D/26.

⁵⁰ *Ibidem*, D/33, p. 21.

⁵¹ *Ibidem*, D/67.

⁵² *Ibidem*, D/69.

⁵³ *Ibidem*, II, D/106.

acesta i-a dat banii pe acele două părți și i-a dat rămași pe Neagoe și pe femeia lui Candachia, luând Pilat ferie 24 de florinți”⁵⁴.

- **1626:** satele Bălțătești și Mânjești, foste drepte domnești, sunt întărite „copiilor lui Pătrașco logofăt: Dumitrașco și fratelui său Toader și surorilor Candachia, Anghelina, Tudosca și Tofana”.
- **9 mai 1636:** din porunca domnitorului Vasile Lupu, „*au ales partea răposatului vornic Costea Bucioc din moșia Hânțești pe Siret*” cu martori din satele megieșe: Bazaci, Ungureni, Dvorăști, Șerbănești, Vâlcaști și Hreasca⁵⁵.
- **28 martie 1640:** domnitorul Vasile Lupu, dăruiește Mănăstirii Trei Ierarhi, satele Fărcășeni de pe Siret și Avrămeni ținutul Iași „*pe care-l avea soția sa Tudosca de la tatăl ei, Costea Bucioc vornicul*”⁵⁶.
- **17 septembrie 1646:** sunt întărite Mănăstirii Golia (închinată Mănăstirii Vatoped din 1610), următoarele sate din ținutul Soroca: Vașco, Vasilcău, Cereșnovăț și jumătate din Stânjăreni (Pohibreni);
- **22 iulie 1650:** Vasile Lupu dăruiește lui Todirașco, mare logofăt „*pentru slujbă credincioasă, un loc cu case gata și pivniță de piatră în Iași pe Ulița Mare, refăcute de el după ce au ars de câteva ori, locul fiind moștenit de la socrul său, Costea Bucioc mare dvornic*”⁵⁷.
- **12 octombrie 1655:** Iordache, fost vistiernic, dă mărturie lui Mălai cel Bătrân, că socrul său, Pătrașco logofăt „*a făcut schimb cu acesta, dându-I o jumătate jireabie din Hreasca, cumpărată de socrul său*”⁵⁸.
- **30 octombrie 1655:** Dumitrașco Mălai, feciorul lui Simion Mălai, fost vistiernic (și al Alexandrei, fiica lui Costea Bucioc), vinde o jumătate din satul Hânțești, pe care o avea „*de la moșul său Costea Bucioc vornic. Documentele s-au pierdut de când a venit Timuș cu cazacii*”.
- **1656, fără lună și zi:** mai multe sate din ținutul Soroca, între care și Andreuți „*cu iaz și moară*”, fost „*la Fântâna Sacă*”, sunt întărite lui Costachi Moțoc, mare sulger, „*nepotul lui Băcioc, cu uric de cumpărătură de la Eremia Voievod, cumpărat cu 600 de taleri, Văideni și 4/6 părți di Țigănești cu câte 330 de taleri, precum și Găozani de pe Dobra, Bobulești –Dorohoi și 2 fălci de vie la Coțnari, în Gura Sărății*”⁵⁹.

⁵⁴ *Ibidem*, II, D/200.

⁵⁵ *Ibidem*, D/1153.

⁵⁶ *Ibidem*, D/1414.

⁵⁷ *Ibidem*, II, D/2133.

⁵⁸ CDM, Supliment, D/728.

⁵⁹ CDM, Supliment, D/735.

- **15 martie 1657 și 15 februarie 1658:** Dumitrașco Mălai, vinde părți, apoi tot satul Piscani de pe Prut, „*Moștenit de la Costea Băcioc fost mare vornic*”.
- **12 martie 1658:** Gheorghe Ștefan Voievod, poruncește lui Necula, vornic de Preutești, să ia de la sătenii din Grumăzești un zapis de la Vasile Voievod, pentru niște ocine călugărești ale săcanilor și să-l dea omului mitropolitului⁶⁰.
- **1 mai 1660:** Ștefan Voievod (Ștefăniță Lupu), poruncește vornicului de Preutești „*să ia de grumaz pe Toader, vecinul drept al mănăstirii Neamț și să-l ducă la mănăstire, cu toate bucatele sale*”⁶¹.
- **20 aprilie 1664:** Doamna Ruxandra, fata lui Vasile Lupu, dăruiește Mănăstirii Poiana Mare (Bârnova), a Mănăstirii Galata, moșia Mogoșești⁶²;
- **9 martie 1666:** la întoarcerea în Moldova a doamnei Ruxandra, aceasta a reclamat partea sa din satul Deleni, ținutul Hârlău, moștenire de la marele vornic Costea Bucioc, tatăl mamei sale, doamna Tudosca, stăpânit la acea dată de vărul său vistiernicul Todirașco Cantacuzino, stabilindu-se înțelegerea că: „*atâta timp cât va sta în țară să poată locui la Deleni și de a eși dumniai din țară, sau I se va tâmpla vreo moarte, dumnialui Toderășco Cantacuzino totul și-a ține satul*”⁶³.
- **28 august 1670:** Ruxanda Timoșoia Hmelnița, dă în stăpânire lui Neculai Racoviță hatman, siliștea Nemțeni din ținutul Soroca, pe Răut. Această siliște fusese dreaptă domnească, dăruită de Vasile Voievod lui Neculai Catargi, mare vistier, iar fiul lui Ghiorghiță care o stăpânea, fiind în slujba hatmanului Neculai Racoviță, a luat din banii slujbei 140 de lei și a fugit în Țara Muntenească. Hatmanul a plătit banii și i-a rămas siliștea. Doamna Ruxanda, voind să o răscumpere, s-a îndurat și i-a lăsat-o pentru slujba credincioasă⁶⁴.
- **20 aprilie 1671:** din împărțirea satelor vornicului Costea Băcioc, satul Piscani pe Prut, a revenit lui Simion Mălai, căsătorit cu Alexandra (mama lui Dumitru și Vasile Mălai), iar satul vecin Trestiani, cumnatului său Iordache Cantacuzino, căsătorit cu Catrina (mama lui Toader Cantacuzino).
- **2 și 20 mai 1671:** Dumitru Mălai, fiind dator vărului său Todirașco Iordache Cantacuzino cu suma de 500 de lei, i-a dat acestuia în preț de 300 lei o cușmă cu mărgăritare și posatuli de aur, și pentru ceilalți 200 de lei, jumătate din satul Trifăuți din ținutul Soroca. Dar pentru că satul Trifăuți, fusese luat de mănăstirea Nicorița, Todirașco a trebuit să-l răscumpere.

⁶⁰ CDM, III, D/315.

⁶¹ *Ibidem*, D/530.

⁶² CDM, IV, D/235.

⁶³ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 55-56, despre procesul dintre Ruxandra și Toader Cantacuzino, pentru o parte din Deleni.

⁶⁴ CDM, IV, p. 420.

- **ianuarie-februarie 1674:** Petru Voievod judecă pricina dintre doamna Ruxandra și Ilie Moțoc, pitar, pentru niște vecini din satul Andreuți, al numitei doamne. După cercetare pârcălabului de Soroca, s-a hotărât ca vecinii să-i stăpânească Ilie Moțoc „*nepotul lui Costea Bucioc, căci s-a dovedit că acei vecini au fost ai lui Gheorghe Moțoc, tatăl lui Ilie din satul Trestiani, care l-a dat fiului său Costea spătar, iar doamna Rucsanda să stăpânească satul Andreuți, avându-l de la moșul său Bucioc*”⁶⁵.
- **16 octombrie 1674:** „*Adică eu Ghenadie călugărul și Spiridon și Petre și Dragomir și Vasilucă și Savin carii sântem megiași de prinpregiurul Preuteștilor și din sus și din gios, scriem și mărturisim ci sufletele noastre cu această adevărată mărturie a noastră, precum știm cu sufletele noastre că au cumpărat Vasile Vodă o moșie care se cheamă Unghianii la ținutul Neamțului, lângă Preutești încă din boierie, atuncea au cumpărat acel sat cu vecini cu tot, pe unu Damian cu șiasă ficiori cari sântu furești, anume Gavril tatăl acestor feciori fureștilor ce sântu amu și altul Toma tatăl Andreicăi, carele șiade și astăzi în Preutești și unul Onică (?) carele este și astăzi în Preutești și mai sântu și alți oameni și stau tot în Preutești carii sântu veri primari cu Fureștii, anume Ion și Vasile și Gherasim și Larion, iară carii mai sus scrie, acești oameni au fost tot din Unghiani, vecini cumpărați de Vasilie Voievod, deci aceștia și șed toți în Preutești, iară numai aceștia Fureștii nu vor să șadă și tot fug și zic că ei nu sântu vecini, iar noi mărturisim cu sufletele noastre precum sântu vecini și Fureștii ca și ceilalți ce sântu în Preutești...și pentru credință ne-am pus pecețile să fie de încredințare. S-a scris în Răucești*”⁶⁶. Sunt puse degetele tușate, mărturisind cu sufletele lor: Ghenadie călugărul ot Răucești, Spiridon ot Făurești, Petrea ot Făurești și din Crăstești Dragoș, Bosiiescu? și Savin ot Crăstești⁶⁶.
- **20 februarie 1679:** Duca Voievod, poruncește tuturor slujitorilor din ținutul Neamț, pârcălabi, globnici, deșugubinari și alții, să lase în pace satul Preutești al doamnei Roxanda, pe care l-a iertat de: zloți, lei, taleri, hârtii, galbeni, iliș, sulgiu, unt, ialoviță de sat, care împărătești, oameni de tras la șăici, chile, cai de olac, podvezi, cai împărătești, braniște, camână, bezman de crâșme, cepuri și altele, iar cislă lor s-a ras de la visterie⁶⁷.
- **iunie-august 1685:** Constantin Cantemir Voievod, scutește satul Preutești al doamnei Ruxandra de 22 de dări, cu porunca drastică: „*cine nu se va supune, va fi purtat pe ulițe cu cartea în frunte*”⁶⁸.

⁶⁵ CDM, III, D/2333.

⁶⁶ A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/4; CDM, III, D/2395, rezumat.

⁶⁷ CDM, IV, D/342; A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/5.

⁶⁸ *Ibidem*, D/898.

- **23 mai 1686:** doamna Rucsanda, împrumută de la egumenul Galatei, 100 de aslani, până la sfârșitul lunii septembrie, iar „în caz că va muri, vor plăti epitropii săi”⁶⁹.
- **9 aprilie 1687:** domnitorul Constantin Voievod (Cantemir), scrie lui Vasilașcu paharnic, fiul lui Todirașcu, fost visternic, pentru o datorie de 43 de lei ai doamnei Rucsanda, către Ursachi vistiernic, recomandându-i „să dea din vitele ce sânt la el și împlinind banii, să-i dea omului pe care-l va trimite Ursachi”. În document se face precizarea că: „s-au vândut 6 vaci cu viței”⁷⁰.
- **28 aprilie 1689:** „Gligorie fost mitropolit al Laodiceei, adeverește că a primit de la Vasile paharnicul 40 de lei bătuți, datorați lui de răposata doamnă Roxanda”⁷¹.
- **1687/1688 (7196):** Izvod de bucatele și de pâinea doamnei Rucsandei toamna și de sumele adunate până primăvara la Sf. Gheorghe și cât am dat călugărilor, Lercer (?):
 - 19 iape mari; 3 cai; 6 strașnici iape și cai;
 - 9 vaci mari; 13 boi; 11 viței;
 - 9 bivoli mari; 9 bivoli mici; 165 oi mari;
 - o giumatate de mieri; un poloboc mieri; 8 ...;
 - 340 mierțe grâu; 250 mierțe sacară cu mălai; 60 mierțe mazăre; 7 mierțe linte;
 - 7 mascuri mari;

Ce s-au trimis la Iași (la) mănăstiri:

 - 12 boi și viței mari, 5 viței mici;
 - 9 bivoli mari și 9 bivoli mici;
 - 76 de oi mari, 12 mei;
 - 15 iepe mari, 60 iepe și cai;
 - un cal au luat cazacii la Podu Lungului, cându au o peli la Iași;

Ce s-au vândut din bucatili doamnii și ce unde s-au dat pentru sufletul doamnii sânt știuti:

 - 50 lei pe giumătati și un poloboc di mieri;
 - 24 lei pi 2 cai;
 - 16 lei pi 2 iepi;
 - 50 lei pi 50 oi cu mei;
 - 10 lei pi 8 oci cafan (?);
 - 12 oi s-au dat la mănăstire la Ocnă pentru sufletul doamnii;
 - o iapă s-au dat iară acolo;

⁶⁹ Ibidem, p. 230.

⁷⁰ Ibidem, p. 258; A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/8.

⁷¹ Ibidem, p. 267; A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/10.

- 10 oi au murit iarna;
 - 16 oi au luat gorștină domnească;
 - 24 lei s-au dat la vlădica Sărafrican să facă 2 sărindare;
 - 36 lei s-au dat la Cosma egumenul de la Ocnă pentru 3 sărindare;
 - 12 lei preotului Sărdianu pentru un sărindar;
 - 22 lei s-au cheltuit pe hainili fetei Lupei;
 - 4 lei s-au dat fetei Lupei;
 - 12 lei s-au dat fetei Lupei să-și cumpere 2 f...(rupt);
 - o iapă tot fetei Lupei;
 - 6 lei s-au dat Marii fetei din cas doamnei Rucsandei pentru aș face habaciu;
 - 82 lei s-au dat lui Crupenschi cându am scos bucatele doamnii;
 - 86 lei s-au dat pe fân la toate bucatili;
 - 100 lei s-au dat patriarhului de Eirusalim;
 - 40 lei lui Gligore mitropolitul;
 - 200 lei s-au dat patriarhului Iacob și egumenului de la Trisfetiteli pentru pâne;
 - 10 lei s-au mai dat tot lui Iacov egumenul de la Huși⁷²
- **1690:** Izvod de vecinii din Preutești ce s-au dat dumnialui cumnatul Vasile Costachie vel vornic și la soru noastră Catrina: Litor vătămanul, Simion Brangu, Gheorghe Brangu, Ștefan Andreică, Dumitrașco frate Andreica, Simion Cutie, Mașteiu, Ursul a vatamanului – la Putna la un sat, Nechita Bujniță, Ion Bujniță, Timotei Bujniță, Arsenie Bujniță, Simion Bujniță, Constantin Celgrin ...(?), Ion Hrubanul, Andronic Ihladei, Petru Ihladei, Gheorghe Ihladei, Toader a lui Andronic, Gheorghe a lui Andronic - la Eși, Mașteiu a lui Andronic, Dumitrașcu a Nacului, Ștefan Tulușcă, Pavel, Gligore a lui Pătrășcan, Constantin a lui Pătrășcan, Mihul - la Câmpul Lungu, Ion Chelariul - la Câmpu Lungu, Mierăuță - la Potropești lângă Iaș la vel visternic, Ion Hațiganul, Ion a lui Bâlici, Toader a Mandeii, Simion a Mandeii cu fratisu, Toader Buluci, Neculai Buluci, Ilie a lui Andreica la Eș. Și fără de aceștia câți se vor afla drepti vecini de Preutești, pe toți să aibă ai strânger cumnatul nostru, dumnealui Vasile vel vornic și cu soru nostru Catrina; anul 7198 (1690) august 2, iscălește Vasilie ciașnic⁷³.

⁷² A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/9, este trecut în CDM, IV, în anul 1689 (7197) f. l. z.

⁷³ A.N. București, fond Mănăstirea Neamț, LVIII/15.

THE PRINCESS RUXANDRA'S STORY. HISTORY AND LEGEND

Abstract

In this article, the author presents some historical data about Princess Ruxandra, the daughter of Vasile Lupu. For a complete analysis, there are presented several issues: the paternal ancestors, the maternal ancestors, Vasile Lupu's family and the Princess Ruxandra's tragedy.

Ruxandra was born in 1629/1630, and a part of her childhood was spent in Preutești, a village in Neamț County. In 1645 she was taken to Constantinople, as a guarantee of the diplomatic relations between Vasile Lupu and the Ottoman Empire.

There were several intentions of marriage, but in 1652 she was married with Timuș Hmelnitski, the Ukrainians hatman's son. But, after a year of marriage, he dies in a battle, and after a while, Ruxandra was remarried with Ian Antonowski. In 1661, Ruxandra became a widow, and in 1666 she returned to Moldavia. After this time, her name appears in many internal documents related to the mastery of the villages and the estates.

During the Polish expedition in Moldavia, in 1686, Princess Ruxandra was robbed and killed in the Fortress of Neamț.

At the end of the article, the author presents some aspects of genealogy and a few documentary sources relating to the Vasile Lupu's family and Princess Ruxandra.

MĂRTURII DESPRE PREZENȚA FAMILIEI REGALE PE DOMENIUL COROANEI DE LA BICAZ. IULIE – OCTOMBRIE 1918

de Mihaela Cristina Verzea

Cadrul politico-militar

Izbucnirea Primului Război Mondial în iulie 1914 a pus față în față două alianțe militare: Antanta, care grupa Franța, Anglia și Rusia, și Puterile Centrale, alianță constituită din Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Bulgaria. Poziția de neutralitate a țării noastre a durat până la 14/27 august 1916 atunci când trupele române, alăturate Antantei, au trecut munții în Transilvania, cu scopul de a realiza: „*unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților*”¹. În condițiile pierderilor suferite pe frontul de sud, comandanții de armate au decis oprirea ofensivei în Transilvania. La doar patru zile după ce autoritățile române au părăsit Bucureștiul, mutându-se la Iași², oraș care devenea noua capitală a României, bătălia de la Neajlov din 16/29 noiembrie – 20 noiembrie/3 decembrie, cea mai mare operațiune militară de pe frontul românesc din 1916, a permis trupelor germano-austro-ungare să ocupe Bucureștiul. Un nou guvern, de concentrare națională Ion I.C. Brătianu-Take Ionescu se forma în refugiu în data de 11/24 decembrie 1916. După o perioadă de refacere a armatei române, operațiunile militare s-au reluat în iulie 1917, când trupele austro-ungare și germane urmăreau ocuparea Moldovei, și implicit scoaterea României și a Rusiei din război. Bătăliile de la Mărăști (11/24 iulie-19 iulie/6 august), Mărășești (24 iulie/6 august – 6/19 august) și Oituz (26 iulie/8 august – 8/21 august) au readus speranța de unire în inima românilor, zădărniciind planurile

¹ Extras din *Proclamația către țară* a Regelui Ferdinand din 15/28 august 1916.

² Guvernul Ion I.C. Brătianu a părăsit la data de 20 noiembrie/3 decembrie capitala, stabilindu-se la Iași.

BIBLIOTECA POPULARĂ
ADMINISTRAȚIEI DOMENIULUI COROANEI
CARTICICA XXXV

MONOGRAFIA DOMENIULUI BICAZ

DIN

JUDEȚUL PIATRA-NEAMȚ

DE

CONSTANTIN ARMĂȘESCU

IPLOMAT AL ȘCOALEI SPECIALE DE SILVICULTURĂ DELA BRĂNEȘTI.
ȘEFUL REGIEI

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA „GUTENBERG“, JOSEPH GÖBL
20. — STRADA DOAMNEI. — 20
1906

Fig. 1. Coperta volumului *Monografia Domeniului Bicz din județul Piatra-Neamț*

generalului August von Mackensen. Cu prilejul împlinirii unui an de la intrarea României în război, regele Ferdinand, într-un ton optimist, declara: „*Biruința este sigură. Nimic și nimeni nu o poate împiedica. Aliații și noi vom învinge. Prin suferințele noastre vom câștiga dreptul la viață românilor de pretutindeni, singura viață care are preț pentru noi toți*”. Evenimentele imediate au întârziat acest deznodământ fericit. Anul 1917 a fost un an crucial în desfășurarea primului război mondial, favorizând tabăra Puterilor Centrale. „Revoluția din februarie”, care a dus la abdicarea țarului Nicolae al II-lea, urmată de „revoluția bolșevică” din 25 octombrie/7 noiembrie 1917 (guvernul provizoriu a fost înlăturat, creându-se Consiliul Comisarilor Poporului condus de V.I. Lenin) au modificat raportul de forțe. În urma armistițiului de la Brest-Litovsk (22 noiembrie/5 decembrie) dintre Rusia bolșevică și Germania, țara noastră încheia la Focșani un acord cu Puterile Centrale. Somată să-și declare intențiile, România accepta la 28 ianuarie/10 februarie 1918 începerea tratatelor de pace cu Puterile Centrale. Demisia guvernului Ion I.C. Brătianu - Take Ionescu (29 ianuarie/11 februarie 1918) l-a obligat pe regele Ferdinand să numească un nou premier. Lui Alexandru Averescu, personalitate politică și militară remarcabilă îi revenea sarcina de a purta negocierile de pace. Nota ultimativă adresată de ministrul de Externe ale Austro-Ungariei, Ottokar Czernin, suveranului român, părea inacceptabilă: cedarea Dobrogei, Dunărea să fie declarată fluviu german, cedarea Severinului, a drumurilor de fier, a petrolului pe 80 de ani, dezarmarea armatei, etc. Și totuși, încheierea păcii de la Brest-Litovsk dintre Rusia Sovietică și Germania la 18 februarie/3 martie 1918, demisia guvernului Averescu, au dus la reluarea tratatelor cu Puterile Centrale (Cotroceni, 9/22 martie). Alexandru Marghiloman, noul șef al executivului a semnat pacea de la București din 24 aprilie/7 mai 1918³. Regele Ferdinand a refuzat ratificarea tratatului de pace cu Puterile Centrale.

În acest context politico-militar, familia regală a României, refugiată de peste un an și jumătate la Iași, decidea retragerea sa pe ținuturi nemțene, la Bicaz.

Considerații generale despre Domeniul Coroanei de la Bicaz

Până la secularizarea averilor mănăstirești, Bicazul a fost proprietatea mănăstirii pământene Bisericiani, iar prin legea din 10 iunie 1884 a fost inclus în lista proprietăților Domeniului Coroanei⁴.

³ Prin Tratatul de pace de la București semnat de România, pe de o parte și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia, pe de altă parte, țara noastră trebuia să cedeze Dobrogea Bulgariei, să accepte rectificările de frontieră în favoarea Austro-Ungariei, să demobilizeze armata și să încheie convenții economice dezavantajoase. Acestea din urmă permiteau Germaniei să-și instituie monopolul asupra principalelor resurse naturale ale României.

⁴ C-tin Armășescu, *Monografia domeniului Bicaz din județul Piatra-Neamț*, București, 1906, p. 4-10.

Fig. 2. Imagine de ansamblu de pe Domeniul Coroanei Bicaz

Fig. 3. Valea Bistriței. În fundal se observă reședința familiei regale de la Bicaz

Domeniul era situat în regiunea muntoasă a județului Neamț, la o depărtare de 24 km de orașul Piatra-Neamț și la 387 depărtare de București. Se întindea pe o suprafață de 13.185 ha și se învecina la nord cu pădurea satului Buhalnița și Pângărați, la sud și est cu pădurea satului Tarcău, iar la vest cu Transilvania. Înălțimea munților atingea 1500 metri cu vârful Măgura, cel mai important după Ceahlău, cu care se afla în imediata vecinătate. De la nord-vest către sud-est domeniul Bicz era străbătut de râul Bistrița pe o lungime de 13 km. Deși destul de puțin populate, satele erau numeroase. Cel mai important era Biczul, reședința Domeniului și a celorlalte servicii de administrație publică. Urmau satele: Cânu, Ciungii, Capșa, Tașca Secu, Hămzoaia, Izvorul Muntelui, Dodenii și Ticoșul.

Personalul Domeniului era compus din: șeful de regie, care răspundea de buna administrare a Domeniului, un inginer silvic, contabili, pădurari, un electrician, o bucătăreasă, un magazioner, fierar etc⁵.

Mărturii

Două personalități nemțene ne vorbesc despre acest moment, preoții Constantin Matasă și Gheorghe Verșescu. Mărturiile lor sunt pline de farmec, conturând imaginea unor suverani apropiați de popor, atrași de valorile spirituale ale neamului românesc, impresionați de frumusețile zonei Biczului.

Astfel, preotul Constantin Matasă, fondatorul Muzeului Arheologic Regional Piatra-Neamț, în lucrarea „Călăuza județului Neamț” nota: „*Această comună [Bicz] prezintă o însemnătate deosebită, fiind legată de istoria marelui război prin faptul că după pacea de la Buftea, familia regală și-a luat reședința aici, stând de la 6 iulie până la 25 octombrie 1918. Familia regală: Regele Ferdinand, M. Sa Regina Maria și A.L. Principesa Elisabeta, Mărioara și Ileana s-au instalat în casele Administrației Domeniului. Pentru A.S.R. Principele Neculai s-a construit în grădina curții un pavilion deosebit care se păstrează și astăzi ca amintire; iar suita a ocupat clădirile personalului Domeniului Coroanei*”.

Autorul rememorează ziua în care Suveranul aniversa 53 de ani⁶. „*La 11/24 august 1918, întreg guvernul s-a prezentat la Bicz spre a-l felicita pe Rege de ziua sa de naștere. La dejun, răspunzând cuvântului de omagiu și îmbărbătare ținut de Al. Marghiloman, primul ministru de atunci, Regele Ferdinand a spus: <<N-au fost zile de restriște trăite de mine de la urcarea pe tron, ci zile de oțelire și îmbărbătare, Pronia Cerească voind să pună la încercare pe om și Rege la datoria lui. Aurora la orizont pare că renaște și încurajând ostașul român va fi*

⁵ Muzeul de Istorie Bicz, fond documentar. Vezi anexa 1 – *Stat de plată a personalului Domeniului Coroanei din 23 ianuarie 1945*. Comparativ cu începutul secolului XX, personalul domeniului nu a evoluat numeric.

⁶ Ferdinand-Victor-Albert-Meinrad, al doilea fiu al principelui Leopold de Hohenzollern și al principesei Antonia de Braganza, s-a născut la 12/24 august 1865 la Sigmaringen.

Fig. 4. Fosta reședință regală, actualul sediu al primăriei orașului Bicaz

chemat să-și spună ultimul cuvânt. Dreptatea celui Prea Înalt nu va îngădui să se facă nedreptate țării mele și cu această încredere beau paharul meu pentru țara mea>>. Toți cei prezenți erau profund emoționați, clipa în adevăr era sfântă și zguduitoare pentru o inimă românească. Regina îl sărută, iar Regele își îmbrățișează copiii, care erau cu ochii în lacrimi. Nu trecu decât un ceas după aceste cuvinte și sosește la Bicz știrea, prin telegraf, despre marea izbândă a aliaților pe frontul apusean⁷, izbândă care în curând a dus la retragerea inamicului din țară, după ce și soldatul român își făcuse la Mărăști și Mărășești dovada deplină a vitejiei și a dragostei sale de țară”⁸.

Preotul Gheorghe Verșescu, tatăl Iuliei Hălăucescu, „doamna acuairelei românești” în lucrarea sa, „Monografia comunei Tarcău”⁹, apărută în 1942 a fost martorul vizitei membrilor familiei regale la Tarcău la vechea biserică de lemn, ctitoria spătarului Ioniță Cantacuzino construită în anul 1770. Din însemnările preotului Verșescu reproducem un pasaj consistent, întrucât considerăm că acestea surprind caracterul celui care a fost supranumit „Ferdinand Întregitorul”.

„Se știe că în vara anului 1918, Maiestatea Sa, [nota preotul Verșescu], și-a petrecut timpul de vilegiatură în satul Bicz, la reședința poetică de pe malul Bistriței a Administrației Domeniului Coroanei, devenit Sinaia Moldovei, în pribegia unei păci separate și umilitoare cu Puterile Centrale. La Bicz veneau membrii guvernului Marghiloman¹⁰, aici se ținea Consiliul de Miniștri, se iscăleau decretele regale și de aici plecau toate directivele conducerii destinelor țării”. „Din dragostea cercetărilor istorice”, regele Ferdinand a vizitat localitățile și locașurile sfinte din zona Tarcăului „care vorbeau de alte vremi mai fericite ca cele prezente și întăreau nădejdea în biruința vremurilor viitoare”.

„Către sfârșitul lunii iulie, pe o zi călduroasă de cuptor, pe la vremea toacei celei mari, pe când cosașii într-o parte, adunătorii și clăditorii în alte părți dau zor la treabă mai cu spor și mai cu voie bună, un zgomot de motocicletă, urmat la câteva minute de altul, mai puțin perceptibil al unui automobil, ne vestesc trecerea prin sat a unor oameni de seamă, după mijloacele lor de transport. Deodată, aceste zgomote încetează în dreptul bisericii noi. Peste câteva minute, mă trezesc în fundul grădinii bisericii, tocmai

⁷ Prin cea de-a doua bătălie de pe Somme, care a început la 21 august 1918, trupele americane și britanice au forțat armata a II-a germană să se retragă. Până la semnarea armistițiului din 11 noiembrie, trupele germane s-au aflat într-o lentă retragere din nordul Franței și din Belgia.

⁸ Preot Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, 1929, p. 88-90.

⁹ Gheorghe Verșescu, *Monografia comunei Tarcău*, 1942, p. 94-96.

¹⁰ Guvernul Marghiloman și-a început mandatul la data de 15 martie 1918, exercitându-l până pe 24 octombrie 1918, când regele Ferdinand a proclamat mobilizarea generală și a ordonat armatei române să reîntre în război de partea Antantei. După demiterea guvernului Marghiloman s-a format un cabinet de militari și tehnicieni, condus de generalul Constantin Coandă. Anularea Tratatului de la București a fost una din primele măsuri adoptate de noul executiv.

Fig. 5. Baia Populară și Teatrul din Bicăz, Domeniul Coroanei

Fig. 6. Școala primară rurală mixtă de pe Domeniul Coroanei, Bicăz

sus pe deal, cu un tânăr, cam de șaisprezece ani¹¹, cu capul gol, cu părul blond și în costum de biciclist, urcând cu ușurință spre mine. Bănuiesc numaidecât, după figura lui distinsă, cunoscută de pe tablouri că mă aflu în fața Alteței Sale Regale, Principele Nicolae. Azvârl la o parte uneltele de lucru și îl întâmpin cu aerul cu care un om de munte se pricepe să iasă înaintea unui Prinț”.

Principele Nicolae, căci el era tânărul, a anunțat vizita tatălui său, Regele Ferdinand.

„Mergem cu principele Nicolae până la Biserica nouă. Majestatea sa Regele Ferdinand, ca să nu i se pară prea mult până la venirea noastră, se duse pe plimbare pe ulicioara care merge la biserica veche și la cimitir și se urcase în pădure spre pârâul Frasinului, împreună cu însoțitoarele Sale, Alteța Sa Regală Principeasa Elisabeta și domnișoarele de onoare ... Cum am descuiat biserica veche, văd și pe Majestatea Sa suind încet dâmbul colțuros înspre mine, împreună cu însoțitoarele Sale și Alteța Sa Regală Principele Nicolae. Apropiindu-se de mine, spre marea mea surprindere, îl văd întinzându-mi mâna, El un cap încoronat, mie, un microscopic personaj din creierii munților! Intrăm cu toții în biserică. Majestatea Sa privește cu smerenie interiorul sărăcăcios, înnegrit de vremuri, examinează pictura aproape ștearsă a unei icoane și-și exprimă admirația pentru bisericuțele mici, care au ținut aprinsă flacăra credinței în sufletele atâtor muritori dealungul veacurilor. –De ce bisericile de astăzi mai mari și mai încăpătoare, nu sunt atât de frecventate de credincioși, ca cele din vechime cu toată modesta lor construire și îngustimea interiorului lor? se face a mă întreba Majestatea sa, ca să cerce părerea mea. –Din cauza crâșmelor, Majestate, îi răspund eu, amărât de bețiile enoriașilor mei din parohie, alegând una din complexitatea pricinilor scăderii sentimentului religios în popor.

Leșim din biserică, Majestatea Sa coboară dâmbul alături de mine, spre biserica nouă din șosea, iar în urmă vin Augustii săi fii cu suita. Zâmbind mă întrebă despre atitudinea femeilor din Tarcău la plecarea rușilor¹², pe seama cărora se isvodise atâtea anecdote, în toate localitățile, ocupate de ei. Îi răspund mulțumit, că, cu toate imoralitățile unora dintre ele, n-a ajuns nici una până acolo, încât să-și părăsească căminul conjugal, satul, rudele și să plece cu ei în pribegie, spre un drum, în plin necunoscut, cum am auzit că s-a întâmplat în alte părți.

Ajunși în șosea, la automobil, Majestatea Sa vrea să se urce, eu insist să meargă să vadă și biserica nouă la poarta căreia eram. La refuzul Său, îi amintesc de cărțile vechi cu note asupra trecutului bisericești vizitate de el. Atunci cu o

¹¹ Preotul Verșescu a intuit destul de bine vârsta principelui Nicolae, care urma să împlinească la 5 august 1918, 15 ani. Născut la castelul Peleş, cel de-al doilea fiu al cuplului regal, l-a avut ca naș de botez pe țarul Rusiei, Nicolae al II-lea.

¹² Transformându-se în “bande prădalnice”, trupele rusești au devastat mai multe localități în timpul retragerii lor din Moldova, săvârșind jafuri și asasinat.

Fig. 7. Imagini ale familiei regale la Bicaș, în 1918

privire întrebătoare spre Augustii săi fii, de la care primește aprobarea stăruințelor mele, cedează și intrăm cu toții în ograda bisericii. La intrarea în pridvor, Majestatea Sa, care se afla cu țigara în gură, o scoate respectuos, o pune pe prichiciul bisericii, apoi intrăm în lăuntru mare, luminos și încăpător, care atrage admirația Înălților oaspeți. Deschid Penticostarul cu notița asupra întemeierii bisericii vechi, o desluște dintre litere slavone, amintindu-i că aceste note au fost citite și de domnul Kirileanu, bibliotecarul Curții Regale. La ieșirea din biserică iar își ia țigara de unde o pusese și ne îndreptăm spre automobil. Îi scot în relief bunătatea M.S. Reginei care a binevoit să dea gratuit locuitorilor acestei comuni vara aceasta 2000 kg de popușoi, de lipsa cărora atât de mult se resimțea populația locală, pentru care fapt nu avem cuvinte îndestulătoare să-i mulțumim.

Vecinii începură a se strânge în jurul automobilului regal. Majestatea Sa, se urcă împreună cu suita și cu o privire binevoitoare își ia rămas bun de la noi, care îi petrecem cu ochii până când nu se mai zărește de după cotiturile drumului și de după casele mărginașe”.

Impresionat de comportamentul regelui, preotul Gheorghe Verșescu concluziona: „Din această vizită regală am constatat cu admirație patru fapte sufletești, din ființa aleasă a Înaltului oaspete: popularitatea, respectul de cele sfinte, cultul trecutului, chiverniseala vieții. Datul mâinii cu un preot de țară, îmbrăcat în costum de muncitor agricol, lăsatul țigării afară la ușă, cercetarea istoricului bisericilor noastre și fumarea aceleași țigări în loc s-o arunce și să aprindă alta, dovedesc cele patru laturi, ale acelor manifestări sufletești, care fac coroana vieții unui suveran. Fericit este poporul care a avut parte de un astfel de Suveran!”.

Pentru a completa informațiile legate de acea perioadă din viața familiei regale, am apelat la memoriile Reginei Maria.

Suverana consemna pentru ziua de 24 iunie/7 iulie următoarele: “Începurăm să vorbim despre plecarea noastră la Bicaz, unul din domeniile Coroanei, în frumoasa vale a Bistriței. Aveam acolo o casă¹³ mare și albă chiar pe marginea apei, pe care treceau alunecând plutele. Era un loc de o frumusețe idilică. Deși casa nu era destul de încăpătoare, puteam, înghesuindu-ne puțin, să ne luăm acolo reședința cu toții la un loc. Viața în oraș [Iași] ajunsese de nesuferit și simțeam nevoia unei odihne mai lungi în aerul curat de la țară. Schimbarea orașului cu aerul de țară a fost o mare ușurare și ne dădurăm seama îndată cât de mult bine ne făcea. Senina viață de la țară ne potoli nervii încordați; ne bucură de priveliștea frumoasei văi, de satele mici și drăgălașe, de vechile biserici și mănăstiri și în curând ajunseserăm foarte buni

¹³ Clădirea a fost ridicată în perioada 1909-1913, de antreprenorul Carol Zanne. Vezi anexa 2 – Poliță colectivă de asigurare împotriva incendiului a clădirilor de pe domeniul Coroanei de la Bicaz, din 23 martie 1946. Muzeul de Istorie Bicaz – fond documentar. Deși numărul clădirilor s-a menținut același în perioada 1900-1948, destinația lor a suferit unele modificări.

Fig. 8. Regina Maria. Biczaz, 1918

prieteni cu țărani al căror port aici, e foarte pitoresc. Din valea cea mare se deschid o mulțime de vâlcele; în fiecare zi descopeream câte un peisaj nou, iar florile de câmp constituiau un neîncetat prilej de încântare”¹⁴.

Principele Carol era singurul membru al familiei regale care nu a locuit la Bicz întrucât, ne spune chiar Regina: „avea comanda unui regiment de vânători la Târgu-Neamț, un orașel din apropiere. Dobândisem pentru el această comandă căci socoteam că-i va fi de folos să aibă răspunderi și îndeletniciri militare active de îndeplinit”¹⁵.

Confirmând mărturiile preotului Gheorghe Verșescu, Regina Maria amintește în memoriile sale actele caritabile pe care le-a făcut pentru obștea micuței comunități: „Cu ajutorul principelui Știrbei izbutisem să cumpăr câteva vagoane de mălai, care e temeiul hranei țăranilor. Sub supravegherea doctorului Mamulea, organizai în satul nostru împărțirea regulată a acestei neprețuite făini, care acum se găsea cu greu. Totodată înjghebai și-un dispensar, unde puteau veni bolnavii și suferinzii ca să capete medicamente și sfaturi medicale. Veneau cu sutele în fiecare zi și am putut face astfel mult bine”. Suverana era ajutată de Crucea Roșie și organizația „Regina Maria”, principalele sale colaboratoare fiind Mariette Balș și doctorul și dna Jean Costinescu, doamna general Coandă cu fiicele ei.

Vești importante au fost primite de familia regală la Bicz, printre acestea uciderea țarului Nicolae al II-lea și a familiei acestuia de către bolșevici. „La 22 iulie primirăm vestea că fusese ucis țarul; nici un alt amănunt, numai vestea că fusese ucis, iar despre familia lui nu se pomenea deloc. Am fost îngrozită”¹⁶. La inițiativa reginei Maria, în biserița de la Bicz s-a oficiat o slujbă de pomenire a acestora: „Pe când stam în biserița mică și fără podoabe și smeritul preot al satului oficia slujba după vechea datină, m-am gândit adânc la viața ta, la toată slava ta trecută și la tragicul tău sfârșit ... Îmi amintii cum copilărisem împreună, și îți văzui iar chipul blajin. Mi s-a redeșteptat în minte intrarea ta călare la Moscova, la încoronarea ta, tânăr de tot cum erai și înconjurat de toată fala și de slăvirea lumii întregi ...”¹⁷.

¹⁴ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, București, 1991, p. 428.

¹⁵ *Ibidem*, p. 432.

¹⁶ *Ibidem*, p. 433.

¹⁷ I. G. Duca, important om politic liberal, confirmă în memoriile sale acest episod: „În fine, câteva săptămâni în urmă am aflat și moartea, groaznică moarte a lui Nicolae al II-lea și a întregii sale familii. Parcă vedeam în urmă cu patru ani înainte primirea la Constanța – Împăratul atotputernic, Împărăteasa visătoare, mistică și tristă, fetele, cele patru fete pline de viață și de speranțe și frumosul copil nepăsător și strengar care părea sortit a domni odată peste 180 de milioane de oameni. De acum, totul praf și cenușă. Din diverse interese politice, ca și din spirit de lașitate, omenirea n-a reacționat cum s-ar fi cuvenit în fața acestei barbarii nedemne de civilizația neamurilor noastre. Mi-a părut bine când am aflat că regina Maria a ținut să reacționeze

O altă veste, „o lovitură de neîndurat” a căzut asupra familiei regale în ziua de 2/15 septembrie 1918. Este vorba de fuga principelui Carol la Odessa pentru a se căsători cu Zizi Lambrino¹⁸. Regina nota în memoriile sale: „*A fost în sânul familiei noastre o tragedie care ne-a izbit năprasnic; o lovitură uluitoare, care nu fusese cu nimic pregătită. Regele și cu mine, înconjuțați de devotații noștri, am trăit zile de chin, când toate tragediile prin care răzbisem mi se păreau numai preludiul aceleia pe care o înfruntam azi*”¹⁹.

Pentru a rezista unor vremuri deloc ușoare pentru țară și dinastie, Regina Maria continua să viseze. Biczul îi permitea acest lucru prin frumusețea ținutului. În seara de 1 august 1918, însoțită de regele Ferdinand și de principesa Elisabeta, suverana descoperea locul pe care să-și clădească: „*casa albă a visurilor mele – un plai minunat pe o înălțime, sub care se desfășoară un șir de pajiști verzi de o frumusețe dumnezeiască; pajiști ce coboară treptat în chip de terase, având drept fundal Ceahlăul. I-am făcut pe Nando și pe Lisabeta să-mi împărtășească entuziasmul; au găsit și ei că ar fi cel mai minunat loc pentru o casă albă în stil de mănăstire*”. „Fata Morgana”, numele „casei purificate a bătrâneții mele”, cum o numea Regina nu s-a construit însă pe tărâmurile nemțene.

Regina a legat și prietenii la Bicz, unele din cele mai strani: „*Am și în satul Bicz un prieten mai deosebit. Această ciudată întruchipare omenească era un cantonier cu numele de moș Cerbu. Era bătrân și soios, cum nu se poate descrie. Cei din casa mea erau îngroziți când vedeau că mă împrietenesc cu un moșneag atât de rufos*”. Prietenia cu moș Cerbu nu s-a sfârșit odată cu plecarea familiei regale din Bicz: „*Timp de mulți ani după aceasta, spre groaza tuturor de la Cotroceni, își făcea drum la București și venea să-mi facă o vizită de primăvară*”²⁰.

împotriva acestui val de vinovată nepăsare. Într-o bisericuță de lemn de lângă Bicz, pe pământul României, căreia orice s-ar zice Nicolae al II-lea i-a arătat interes și prietenie, a ars o lumânare pentru fostul Împărat al tuturor Rusiilor și s-au rostit rugăciunile religiei ortodoxe pentru pomenirea lui și a neamului său adormit întru Domnul. Regina Maria care asistase la încoronarea vărului ei, care de atâtea ori îl văzuse în toată pompa splendorii lui imperiale, îmi povestea în urmă contrastul dintre mărirea acestui trecut strălucit și dintre biblica simplitate a ceremoniei de la Bicz și ce straniu i se părea când între zidurile bisericești din lemn auzea răsunând glasul modestului popă de sat care cerea să fie iertați de păcatele lor, de tot ce au greșit sau cu vorba sau cu fapta Împăratul Nicolae, Împărăteasa Alexandra Feodorovna, Cesarevicul Alexis Nicolaevici și marele Duce Olga, Tatiana, Maria și Anastasia ai tuturor Rusiilor” – I.G. Duca, Memorii, vol. IV., Războiul, partea a II-a (1917-1919), București, 1994, p. 160-161.

¹⁸ Părăsind comanda Regimentului 8 Vânători de munte, principele Carol s-a căsătorit la data de 31 august 1918 cu Ioana Maria Valentina Lambrino, renunțând în scris la drepturile sale de moștenitor al tronului. Alexandru Marghiloman a propus excluderea lui Carol din rândul membrilor familiei regale și preluarea prerogativelor celui decăzut de către principele Nicolae. Regele Ferdinand a decis însă pedepsirea fiului său, care a stat în arest 75 de zile la mănăstirea Horaița din ținutul Neamțului. Prin hotărârea Tribunalului Ilfov din 8 ianuarie 1919, s-a anulat actul de căsătorie.

¹⁹ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, p. 455-456.

²⁰ *Ibidem*, p. 464.

Războiul continua, iar toamna aducea în sfârșit vești bune. În ziua de marți, 9/22 octombrie 1918 regina consemna: „*aproape nu pot să cred. Aliații au ajuns la Vidin și la Ruciu, dincolo de Dunăre*²¹. Un aviator francez a zburat deasupra Iașilor aducând vești”.

A 43-a aniversare²² o găsea pe suverană tot la Bicz (16/29 octombrie 1918): „*Îmbătrânesc și e păcat. Mai am încă atâtea de făcut; e păcat pentru că fiecare an trebuie să-mi ia ceva din frumusețea mea. Poporul meu întotdeauna a fost mândru de ea ... Nando a sosit devreme de la Iași. Se tânguia că-i e frig, era cu gândul aiurea și uitase să mă felicite, deși venise drum atât de lung numai pentru asta. ... am primit nenumărate telegrame și toate pomenesc de nădejtile noastre renăscute. Am dat un mare dejun dar ploaia n-a încetat toată ziua*”²³.

În seara zilei de 27 octombrie/9 noiembrie s-a primit de la prințul Știrbey vestea că Aliații au trecut Dunărea și au intrat în țară. A doua zi familia regală părăsea Biczul²⁴: „*Ultima zi la Bicz; se strâng lucrurile de prin casă, ceea ce dă locuinței noastre o înfățișare tristă*”.

Familia regală a ajuns în București, în gara Mogoșoaia, în dimineața zilei de 18 noiembrie/1 decembrie 1918. În Piața Victoriei, suveranii au fost întâmpinați de generalul Constantin Coandă, președintele Consiliului de Miniștri și de membrii guvernului. În aceeași zi, generalul Eremia Grigorescu a înmănat regelui Ferdinand rangul de mareșal al armatei române²⁵.

„*Cele trei luni petrecute la Bicz [spunea Regina Maria] au fost pline de frământări sufletești, în luptă unele cu altele; pline de asemenea de mici bucurii și de mare îngrijorare*”²⁶.

Frumusețea meleagurilor nemțene a mai atenuat însă din greutatea vremurilor.

Notă: ilustrația prezentului articol provine din colecțiile: Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț și ing. Viorel Nicolau

²¹ Actul de capitulare a Bulgariei fusese semnat la Salonic la data de 16/29 septembrie 1918.

²² Maria-Alexandra-Victoria de Saxa-Coburg-Gotha, principesă de Marea Britanie s-a născut la 17/29 octombrie 1875 la Eastwell-Park, comitatul Kent (Marea Britanie), ca fiică a lui Alfred I, duce de Edinburgh, fiul reginei Victoria a Angliei și a Mariei Alexandrovna, marea ducesă de Rusia, fiica țarului Alexandru al II-lea.

²³ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, p. 468.

²⁴ Familia regală nu va mai reveni pe domeniul Coroanei de la Bicz. Aici s-a refugiat, tot într-o situație limită, în contextul declanșării celui de-al doilea război mondial, președintele Poloniei, Ignacy Mościcki, în perioada 19 septembrie-4 noiembrie 1939.

²⁵ I. Mamina, *Regalitatea în România. 1866-1947*, București, 2004, p. 139-140.

²⁶ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, p. 442.

Fig. 9. Personalul Domeniului de la Bicăz, 1932

Fig. 10. Personalul Domeniului Coroanei, 1938

ANEXE

Coroiană Bicaz 140. 14/1945

S T A T

De retribuțiile personalului pe luna Ianuarie 1945, conform ordinului Nr. 795 din 23. Iul. 1945.

NOMELE ȘI PRENUMELE	FUNCTIA	R E T R I B U T I U N E A :				TOTAL salari brut la 1.1.1945.-	Observații.
		Salari bază.	Indemniza- ție copii	Diurnă	Opoturi scumpite		
1. Lovinescu Nicolae	Sef de Regie	30.010	1.500	4.000	42.507	55.577	
2. Andreescu V. Iulie	Ing. Silvic	15.435	1.500	6.000	22.935	32.557	
3. Becke Stefan	Contabil	12.705			26.179	38.984	
4. Nicu Nicu	"	10.710	3.000		27.437	41.037	
5. Iosifescu Iosif	"	10.710	1.500		27.437	39.331	
6. Bejan Gheorghe	Padurer	4.725	1.500		13.946	20.173	
7. Zait Ion	"	4.725	1.500		13.731	18.456	
8. Scutiu P. Gheorghe	"	4.725	1.500		13.731	18.456	
9. Scutiu Th. Gheorghe	"	4.725	7.500		13.946	20.173	
10. Dragoi Gheorghe	"	4.725	7.500		14.599	26.854	
11. Oran N. Ilie	"	3.938	1.500		13.731	18.456	
12. Brăniște Dumitru	"	3.465			12.002	17.440	
13. Măndrila Gheorghe	"	3.465			14.414	17.679	
14. Gavrilaș Theodor	"	3.465			10.573	14.006	
15. Roșu Ioan	"	4.100	4.500		10.599	19.165	
16. Olteanu Ion	Electrician	4.800	3.000		14.739	22.599	
17. Bădăreanu Vasile	Bucătăreasă	1.600			5.344	6.944	
18. Frăsinaru Eleonora	Servitoare	2.200			7.346	9.546	
19. Brăniște Vasile	Mezichior	3.300			10.335	13.635	
20. Kamenici Andreș	Mecanic c.f.	3.400	3.000		16.195	24.595	
21. Korocel Todor	Faznic	4.100	3.000		10.599	17.699	
22. Lișca Spiridon	Morar	4.800			13.949	18.749	
23. Vasiliu Nicolae	Cond. fabrică	12.785			27.914	40.699	
24. Geitz Wilhelm	Mecanic	9.000	7.500		10.740	27.240	
25. Sandulescu Constantin	Străjer	7.000			14.266	21.266	
26. Turcă Ion	Fierar	7.500	1.500		13.332	22.332	
27. Gârjă Petru	Vizitier	3.300			10.586	13.886	
28. Balteș Gheorghe	Aj. fierar	6.500	1.500		13.896	21.896	
TOTAL lei		263.143	45.500	10.000	455.539	712.182	

Contabil

SEFUL REGIEI
Aug. 6 Iulie

Anexa 1 - Stat de plată a personalului Domeniului Coroanei din 23 ianuarie 1945

GENERALA
SOCIETATE ROMÂNĂ DE ASIGURĂRI GENERALE
CAPITAL SOCIAL DE PLIN VARSAT LEI 50 000 000
BUCUREȘTI, B-dul REGELE CAROL I. No. 14. (STR. G. ASSAN No. 2)

DATA în anul 1897

AGENZIA **B.D.**
RISC COMUN CU POLIȚA

Nr. **5001348**
RISC VICIN CU POLIȚA

POLIȚĂ COLECTIVĂ
de Asigurare contra Incendiul

Proviz. No. **1943**
Nr. de control **C**
REINOIERA POLIȚEI

Nr. **5001348**
NUMERUL DE POLIȚA ALTE SOCIETĂȚI
PARTICULARE SE GĂSESC ÎN TEXTUL POLIȚEI

Nr. **1943**
INLOCUIREA POLIȚEI

SOCIETATEA „GENERALA” ÎMPREUNĂ CU SOCIETĂȚILE „DACIA ROMANIA”, „PRIMA ARDELEANĂ” și „STEAUA ROMÂNIEI”

ȘI ANUME FIECARE SOCIETATE PENTRU PARTEA EI STABILĂ ÎN TEXTUL ACESTEI POLIȚE asigură **Onor. ADMINISTRATIA DOMENIUL COROANEI**

cu domiciliul în **București**, obiectele notate în textul prezentei polițe, care sunt proprietate

cu sediul în **București**, și a căror asigurare s'a cerut cu

Onor. asigurate

oferita dată din **Martie 1945** de către **Onor. asigurate**

în calitate de **proprietară** până la suma de

Lei DOUA SUTE OPT ZECI MILIOANE

în contra daunelor de INCENDIU și anume în temeiul condițiilor imprimate pe contrapagină și a celor manuscrise

pe timpul de **zece** ani luni zile

de la **23 MARTIE 1945** până la **1946** patru zeci și șase
1950 cinci zeci și șase

contra plății în numerar a costului asigurării, adică prima, speze de administrație, taxe, timbru legal, sporul legal, etc., de

Lei Un milion opt sute șaptezeci și unu mii treisute cincisprezece

către societățile de mai sus prin Soc. „Generală”. Pentru anii viitori se va plăti societăților de mai sus, prin soc. „Generală”, suma de **Lei 1.641.830.-** și anume câte **Lei 1.871.315.-** la fiecare **23 MARTIE**

al anilor **1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955**

București, 27 MARTIE 1945.

„GENERALA”
Soc. Română de Asig. Generală

TIMBRUL ACESTEI POLIȚE SE PLĂTEȘTE DIRECT LA CASSA STATULUI CONFORM AUTORIZAȚIUNII ONOR. MINISTRELOR FINANTELOR ȘI INTERIORULUI DIN 25 IANUARIE 1939 A MINISTERULUI AERULUI ȘI MARINEI.
TAXA TIMBRULUI DE AVIAȚIE SE PLĂTEȘTE PRIN ABONAMENT CONFORM ADRSEI Nr. 18655 DIN 25 IANUARIE 1939 A MINISTERULUI AERULUI ȘI MARINEI.

Anexa 2. Poliță colectivă de asigurare împotriva incendiului a clădirilor de pe domeniul Coroanei de a Bicză din 23 martie 1946 – pagina 1

Pag. Nr. - II -		B i c a z		Pol. Nr. 5001/1946	
Nr. curent	Valoarea declarată	Locul	Str.	Nr.	F e l u l
	L e i	Județul	Neamț	Piașa	Con-structiunii
		Comuna	Meseria	Acopere-pulului	
		Vecinii din	dreapta	stânga	Prima la masă
					Suma primei
					L e i
Valoarea totală a următoarelor:					
1.	60.000.000.-	Casa de administrație suprafa.			Cărămidă tablă
		485 m.p.			
2.	18.000.000.-	Atenanse cu grajd și garaj, suprafa.			d e t t o
		421 m.p.			
3.	20.000.000.-	Cancelaria și Muzeul, suprafa.			d e t t o
		220 m.p.			
4.	10.000.000.-	Remiza de unelte, suprafa.			
		184 m.p.			
5.	3.000.000.-	Magazia de materiale, suprafa.			paianță tablă
		30 m.p.			
6.	5.000.000.-	Locuința contabilului, suprafa.			d e t t o
		151 m.p.			
7.	10.000.000.-	Locuința silvicultorului, suprafa.			d e t t o
		222 m.p.			
8.	15.000.000.-	Localul ptr. cafea și frizerie, suprafa.			Cărăm. țiglă
		130 m.p.			
9.	15.000.000.-	Localul ptr. brutărie, cofetărie și restaurant, suprafa.			tablă
		190 m.p.			
10.	10.000.000.-	Casa forestieră Ciungi, fost Iosif-scu/ suprafa.			" "
		117 m.p.			" "
11.	15.000.000.-	Casa forestieră Ciungi / Dr. Ciocan/ suprafa.			sin-
		190 m.p.			dră
12.	3.000.000.-	Locuința ag. silvicultor / fostă poșta/ suprafa.			tablă
		114 m.p.			
13.	16.000.000.-	Clădirea spital Ciungi, suprafa.			paianță șindr.
		378 m.p.			
14.	14.000.000.-	Baia populară, suprafa.			Cărăm. șindr.
		132 m.p.			tablă
15.	15.000.000.-	Local pentru farmacie, suprafa.			" "
		140 m.p.			" "
16.	20.000.000.-	Local moară, uzină, supr.			țiglă
		210 m.p.			
17.	3.000.000.-	Locuință lucrători No.1, suprafa.			paianță tablă
		56 m.p.			
18.	3.000.000.-	Idem, No.2, suprafa.			" "
		" 3, suprafa.			" "
		" 72 m.p.			" "
20.	10.000.000.-	Cantonul No.2 dela Secu, suprafa.			" "
		126 m.p.			lemn șindr.
21.	6.000.000.-	Grajd Cantonul Secu, supr.			" "
		119 m.p.			" "
22.	6.000.000.-	Moara dela Floarea, supr.			" "
		30 m.p.			" "
Lei 280.000.000.-		Calculul primei:			
1.	119.000.000.-	Post 1,3,8,10,14, cu 1,50-25%-20%-15%			Lei 91.033.
2.	45.000.000.-	" 2,6,7,12,18,19, 3,50-25%-20%-15%			" 80.323.
3.	43.000.000.-	" 4,5,9,15 cu 2,50-25%-20%-15%			" 34.623.
4.	31.000.000.-	" 11, 13 cu 5,00-25%-20%-15%			" 79.050.
5.	10.000.000.-	" 20, cu 9,00-25%-20%-15%			" 40.900.
6.	6.000.000.-	" 21, cu 17,00-25%-20%-15%			" 31.020.
7.	20.000.000.-	" 16, cu 27,50%-15%-10%			" 45.750.
8.	6.000.000.-	" 22, cu 27,50%-100%-10%			" 232.450.
280.000.000.-		de reportat			
	/..			
		Lei 1.073.353.			
Achitat la 194					

Anexa 2. Poliță colectivă de asigurare împotriva incendiului a clădirilor de pe domeniul Coroanei de a Bicz din 23 martie 1946 – pagina 2

TESTIMONIES ABOUT THE PRESENCE OF THE ROYAL FAMILY ON THE CROWN DOMAIN FROM BICAZ. JULY-OCTOBER 1918

Abstract

In the summer of 1918, the Royal Family of Romania settled down at the Crown Domain from Bicz. Two personalities tell us about this moment: priests Constantin Matasă, founder of The Regional Archaeological Museum of Piatra-Neamţ and Gheorghe Verşescu. King Ferdinand and Queen Mary were described as being much closed to the leaded people, showing a fascination for Romanian spirituality and for the beauty of Neamţ district. To supplement the informations about the presence of the Royal Family at Bicz, we appeal to 'The Memories of Queen Mary'. These writings chronicled the major events and she pictured with true literary talent the lands of the Crown Domain.

AGRICULTURA JUDEȚULUI NEAMȚ ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

de **Mihai Șurubaru**

Este știut faptul că în timpul Primului Război Mondial s-au cultivat suprafețe de teren mult mai mici ca altădată (tabelul 1), însă importanța producțiilor realizate a fost, mai mare ca înainte. Cum marii agricultori se orientau spre cultivarea îndeosebi a grâului și a secarei, porumbul a fost și atunci cereala cultivată de țărani (peste 95 %). Și la celelalte cereale țăranii au cultivat cele mai mari suprafețe, însă ponderea lor nu mai este la fel de mare ca la porumb (92,44 la hrișcă și 55,37 % la mei). Trebuie să facem precizarea că meiul și hrișca se cultivau de obicei după perioade de secetă în timpul semănaturilor de primăvară și pentru hrana țăranilor săraci.

Dintre legumele mai importante trebuie să remarcăm cultivarea fasolei și a cartofilor atât în teren propriu, cât și în porumb. Suprafața totală de 169 ha cultivată cu fasole în teren propriu este de peste 140 de ori mai mică decât cea cultivată cu porumb în care se semăna și fasole (împreună cu bostanii). În ceea ce privește cartofii, raportul este de numai 2,2 ori în favoarea suprafețelor pe care se cultivau cartofi în porumb (868 ha) comparativ cu cele cultivate numai cu cartofi. Se mai remarcă și faptul că țăranii cultivau suprafețe mai mari decât marii agricultori atât la fasole, cât și la cartofi.

Alte legume, considerate de bază în alimentație, sunt varza și ceapa, prima fiind cultivată în proporție de aproape 93 %, cealaltă în proporție de peste 96 % de către țărani. Marii agricultori au cultivat suprafețe aproape infime cu aceste legume: 7 ha cu varză și 5 ha cu ceapă. Probabil că o cauză a acestei situații a fost insuficiența brațelor de muncă.

Sfecla de zahăr s-a cultivat pe o suprafață totală foarte mică, doar 7 ha, și numai de către țărani. În schimb, floarea soarelui, necesară în primul rând pentru prepararea untdelemnului, a fost cultivată, pe o suprafață de 68 ha, numai de către marii agricultori. Orientarea gospodăriei țărănești este dată și de raportul dintre in și cânepă. Ambele plante textile au fost cultivate atât de marii

cât și de micii agricultori, însă inul mai mult de primii, iar cânepa de țărani. Ponderile la in au fost de 68 % pentru marii proprietari și de 32 % pentru micii proprietari. Deosebirea esențială este aceea că în timp ce țăranii prelucrau inul în cadrul industriei casnice, marii proprietari îl vindeau fabricilor textile. Destinația industriei casnice este și mai evidentă la cultivarea cânepii; din cele 392 ha cultivate cu cânepă, 371 ha, adică aproape 95 %, au aparținut țăranilor.

În județul Neamț, viile organizate sistematic pentru producerea vinului au avut o suprafață mică, doar 21 ha, dintre care 19 ha au aparținut marilor agricultori. Țăranii, în schimb, au mai cultivat 5 ha cu vii așa-zise „americane”. Datele prezentate de noi nu exclud, ca și în cazul florii soarelui, ca țăranii să fi avut pe lângă casa lor și câțiva butuci de viță de vie. Toate gospodăriile rurale, mari sau mici, au avut pomi fructiferi. Statisticile oficiale din perioada studiată de noi au înregistrat numai livezile de pruni, fructele (perjele) fiind folosite nu doar uscate, ci mai ales pentru producerea țuicii, consumată de țăranii în cantități mai mari decât vinul. Dovadă în sprijinul acestei afirmații este și faptul că din cele 392 ha de livezi de pruni, 348 ha (circa 97 %) le-au aparținut țăranilor.

În ciuda tuturor greutăților cauzate de război, activitatea agricolă n-a încetat nici în vara sângeroasă a anului 1917. Totuși, suprafața totală cultivată cu grâu în toamna anului 1916 de către marii agricultori din județul Neamț a fost mai mică chiar și decât cea semănată în toamna anului 1917. Este vorba de 7.212 ha, de pe care s-au obținut 94.573 de hectolitri. La această cantitate s-au mai adăugat 911 hectolitri de grâu de pe suprafața de 142 ha semănată în primăvara anului 1917. Marii proprietari, care n-au semănat secară, au mai obținut, în vara acestui an, 32.298 de hectolitri de orz și orzoaică de pe 2.599 ha, 43.101 hectolitri de ovăz de pe 2.363 ha și 3.495 de hectolitri de rapiță de pe 231 de ha. Datele statistice menționează și faptul că marii agricultori au obținut în vara anului 1917 și 622 hectolitri de în-sămânță, de pe 110 ha, și 1.482 de hectolitri de mazăre de pe 172 ha.

Cantitățile de grâu obținute de țăranii în vara anului 1917 au fost mult mai mici decât ale marilor agricultori pentru că și suprafețele semănată au fost mai mici: 1.343 ha semănată cu grâu de toamnă, de pe care s-a obținut cantitatea de 16.675 de hectolitri, și 440 ha semănată cu grâu de primăvară, care au dat 3.756 de hectolitri.

Datele cumulate ne arată o producție totală de grâu obținută în vara anului 1917 de 115.915 de hectolitri, însă din această cantitate marilor agricultori le revenea o pondere de peste 82 %. În schimb, micii agricultori au avut o poziție mai bună la culturile de secară (243 ha de pe care s-au obținut 2.630 de hectolitri), orz și orzoaică (4.576 ha de pe care s-au obținut 55.899 de hectolitri) și ovăz (9.389 ha de pe care s-au obținut 151.174 de hectolitri, de 3,5 ori mai mult decât cantitatea obținută de marii agricultori). La în-sămânță (220

de hectolitri obținuți de pe 51 ha) și la mazăre (524 de hectolitri recoltați de pe 41 Ha) producțiile țăranilor au fost mai mici decât ale marilor agricultori¹.

Datele referitoare la activitatea agricolă din toamna anului 1917 ne arată că s-au semănat 12.365 ha cu grâu, însă marilor agricultori le-au revenit 8.081 ha (circa 65 %), mai mult decât dublul suprafeței micilor agricultori (4.284 ha). În schimb, numai aceștia din urmă au semănat 232 ha cu secară. Rapița și orzul nu s-au semănat deloc².

Ca și în perioada anterioară, și în timpul Primului Război Mondial producția agricolă a depins și de numărul animalelor de muncă. Îndeosebi țăranii au fost preocupați de creșterea lor, căci marii agricultori foloseau într-o proporție însemnată munca, tehnica și vitele țăranilor. Această realitate este demonstrată mai ales de folosirea fânețelor naturale; dintr-un total de 23.697 ha, țăranilor le-au aparținut 20.693 ha³ (peste 87 %). Țăranii i-au devansat pe marii agricultori și la producția medie la ha: 14,6 chintale, față de 13 chintale. Pe suprafețele arătate mai sus marii agricultori au obținut o producție de 39.242 de chintale, iar țăranii 302.920 de chintale, ceea ce înseamnă că producția totală a fânețelor naturale a fost de 342.162 de chintale.

Fânețele artificiale cultivate cu lucernă și trifoi au avut o suprafață de 1.473 ha, dintre care 603 ha au fost cultivate de marii agricultori și 870 ha de către țăranii. La suprafețele cultivate diferența nu este foarte mare, însă producția medie la hectar a țăranilor (29,5 chintale) a fost de peste 2.3 ori mai mare decât a marilor agricultori. Aceștia din urmă au obținut o producție totală de 7.220 de chintale, iar țăranii de 25.705 de chintale, rezultând, așadar, o producție totală pe județ de 32.925 de chintale.

În timpul Primului Război Mondial în județul Neamț s-au cultivat, în afară de lucernă și trifoi, și alte fânețe artificiale, însă „Monitorul Oficial” nu precizează ce fel de plante. Constatăm că marii agricultori au cultivat o suprafață mai mare decât țăranii: 635 ha primii și 598 ha ceilalți. Totuși, producția totală a țăranilor (11.731 de chintale) a fost mai mare decât a marilor agricultori (9.006 chintale), deoarece și producția medie la hectar a țăranilor a fost mai mare: 18,7 chintale față de 14,2 chintale cât au obținut marii agricultori.

Pentru hrana animalelor s-au cultivat și rădăcini de nutreț. Raportul este covârșitor în favoarea marilor agricultori, însă suprafețele cultivate sunt infime: 8 ha marii și doar 1 ha micii agricultori. Pe toate cele 9 ha s-au obținut circa 900 de chintale. Trebuie precizat faptul că suprafețele acestea se referă la o cultivare sistematică, nu la cultivarea câtorva rădăcinoase de nutreț în gospodăriile țăranilor.

¹ *Analele statistice și economice*, Iași, anul I, nr. 1, 1918, p. 12.

² *Monitorul Oficial*, nr. 243, din 13 ianuarie 1918, p. 2.687.

³ *Ibidem*, nr. 52, din 31 mai/13 iunie 1918, p. 732.

Avem informații documentare că cel puțin pe marile proprietăți s-au folosit mașini agricole. Existența lor demonstrează că s-au făcut investiții cu scopul unei exploatare de tip capitalist a moșiilor. Ioan Gugie din comuna Dochia, care era român dar se bucura de protecție străină, deținea în 1917, printre altele și 3 locomobile și 2 batoze pentru treierat cereale⁴. Cum acesta deținea și cantități de cereale și fasole, bănuim că el era arendaș de moșie.

Din cauza războiului, exista riscul ca întinse suprafețe de pământ arabil să nu fie cultivate; lipseau și brațele de muncă, dar și banii necesari pentru plata muncilor agricole, cumpărarea semințelor ș.a. Pentru a preîntâmpina o lipsă majoră a alimentelor, ministrul Agriculturii și Domeniilor a făcut o serie de propuneri care au fost incluse în jurnalul nr. 307 al Consiliului de Miniștri din august 1917.⁵ Ministrul și-a justificat propunerile prin faptul că trebuia asigurată hrana armatei și a populației prin realizarea unui maximum de însămânțări, mai ales cu grâu. Agricultorii ezitau să facă investiții pentru cultivarea pământului măcar în măsura anilor normali din cauză că teritoriul țării era considerat zonă de operațiuni militare. Guvernul a hotărât să impună „obligativitatea culturilor potrivit planurilor ce se vor întocmi de consilierii agricoli, ținându-se seama de mijloacele de realizare”. În condițiile excepționale de război, s-a considerat că proprietatea avea o funcție socială; drept urmare, ea trebuia „să servească intereselor comune, să satisfacă necesitățile colectivității naționale”. Pentru a se asigura succesul acestei măsuri, statul trebuia să-i ajute pe agricultori și să le dea avantaje⁶.

Prin art. I al Jurnalului nr. 307 s-a decis ca toate însămânțările, pe toate proprietățile, mari sau mici, prevăzute în planurile de cultură întocmite de consilierii agricoli comunali să fie obligatorii. În planurile întocmite pentru însămânțările din toamna anului 1917 consilierii agricoli trebuiau să prevadă minimum o treime din suprafața arabilă a fiecărei mari proprietăți. Pentru proprietățile agricole mici, care posedau sămânță, consilierii trebuiau să prevadă cel puțin suprafețele însămânțate în toamna anului 1916.

Jurnalul Consiliului de Miniștri avea în vedere, cu precădere, cultivarea grâului. Pentru ca lumea să aibă măcar rația de pâine stabilită prin alte hotărâri guvernamentale, s-a hotărât ca și țăranii care nu cultivau în mod obișnuit grâu să fie „obligați să însămânțeze cantitățile de grâu ce le vor fi distribuite de către consilierii agricoli”, sămânța urmând să fie distribuită prin băncile populare.

Dar sămânța nu se dădea gratuit, ci contra cost. Mulți țărani trebuiau să plătească și lucrările agricole. Cum însă ei nu aveau bani, statul le-a acordat câteva îlesniri de plată. Mai întâi, statul se angaja să avanseze „sume necesare pentru acoperirea cheltuielilor de arătură și însămânțare”, în mod

⁴ *Ibidem*, nr. 300, din 25 martie/7 aprilie 1917, p. 8.176.

⁵ *Ibidem*, nr. 115, din 15/28 august 1917, p. 1166-1167.

⁶ *Ibidem*, nr. 116, din 16/29 august 1917, p. 1179.

diferențiat, astfel: câte 80 de lei pentru fiecare hectar însămânțat în două arături și câte 60 de lei pentru fiecare hectar însămânțat într-o singură arătură. În ceea ce privește sămânța, jurnalul Consiliului de Miniștri preciza că ea trebuia să fie procurată de către cultivatori și numai dacă exista o lipsă constatată de consilierii agricoli, atunci o procura statul cu plată.

Banii primiți de țărani urmau să fie restituiți, fără dobândă, din valoarea recoltei viitoare; statul o plătea în numerar la preluarea ei și din suma rezultată reținea avansurile date. În virtutea avansurilor date, statul avea un drept de privilegiu asupra recoltelor.

O altă înlesnire acordată țăranilor era aceea că ei nu erau obligați să restituie sumele date de stat în situația în care din cauza războiului n-ar fi putut strânge recolta. De asemenea, pentru ca pământurile să poată fi lucrate, statul asigura „mobilizarea pe loc sau concediile agricole permanente proprietarilor, arendașilor, în lipsă administratorilor și personalului agricol constatat indispensabil exploatării moșiilor”. Pentru încurajarea agricultorilor să cultive grâu, s-a hotărât ca de avantajele arătate mai sus să beneficieze și cei care vor face însămânțări în toamna anului 1917 cu mijloacele lor proprii, fără să fi cerut avansuri de la stat.

Articolul IV al jurnalului nr. 307 al Consiliului de Miniștri stabilea pedepse pentru proprietarii care nu-și cultivau pământul, fie că refuzau, fie că și-l părăseau. Aceștia, precum și proprietarii care își înstrăinau gospodăriile, semințele etc., erau considerați ca absenteiști. În tot timpul războiului și cinci ani după încheierea păcii, acești absenteiști erau supuși tuturor dispozițiilor legislative privitoare la ei. Moșiile lor urmau să se cultive de către consilierii agricoli „în contul și profitul statului”. S-a mai prevăzut ca agricultorii care refuzau să cultive suprafețele stabilite de consilierii agricoli să piardă toate avantajele acordate de stat și sancționați conform art. IV. În cazul în care agricultorii care refuzau să cultive pământul ar fi primit avansuri bănești, acestea trebuiau restituite cu o dobândă de 5 % (art. V). De asemenea, agricultorii mobilizați pe loc ori care beneficiau de concedii, pierdeau dreptul mobilizării pe loc dacă nu-și cultivau pământul.

În decembrie 1917 armata a ajuns în situația de a nu-și putea hrăni animalele din lipsă de furaje și grăunțe. De aceea, ca o măsură extremă, Consiliul de Miniștri a hotărât, prin jurnalul nr. 504 din 16 decembrie 1917, să se rechiziționeze întreaga cantitate de orz, ovăz și orzoaică destinate însămânțărilor de la producătorii din zece județe, printre care și județul Neamț. Cerealele urmau să fie ridicate de organele militare și plătite la prețul maximal în vigoare atunci. Pentru justificarea acestei hotărâri s-a avut în vedere faptul că păstrarea grăunțelor destinate însămânțării la producătorii situați în județele din zona de operațiuni ale armatei era imposibilă. De asemenea, turtele oleaginoase, tărâțele și uruiala care puteau fi date limitat ca hrană animalelor, se găseau în

cantități foarte mici. Jurnalul Consiliului de Miniștri lăsa producătorilor cantitățile de grăunțe de orz, ovăz sau orzoaică strict necesare pentru întreținerea animalelor proprii până la 1 iulie 1918⁷. Și pentru animalele producătorilor se socotea rația animalelor armatei conform deciziei ministeriale din 10 noiembrie 1917.

La sfârșitul lunii decembrie 1917, Consiliul de Miniștri a hotărât ca ridicarea orzului, ovăzului și orzoacei de sămânță de la producători să înceapă cu județele unde exista un mare risc de a fi pierdute. În celelalte județe, aceste cereale urmau să se ridice de la producători în funcție de nevoile armatei, avându-se grijă să se lase agricultorilor cel puțin cantitatea de sămânță ce putea asigura județului sămânța. Agricultorilor din județul Neamț trebuia să li se lase 10 vagoane de orzoaică și 20 de vagoane de ovăz⁸.

O problemă greu de rezolvat în timpul Primului Război Mondial a fost aceea a brațelor de muncă necesare în agricultură. Din cauza concentrărilor și apoi a mobilizării unui număr foarte mare de bărbați, s-a simțit o acută lipsă de brațe de muncă. Cum după intrarea țării noastre în război armatele română și rusă, ca și populația civilă, sporită prin numărul mare de refugiați, aveau nevoie de hrană, singura soluție pe care a putut-o adopta guvernul de la Iași a fost aceea a rechiziționării brațelor de muncă⁹. Pământurile trebuiau lucrate prin orice mijloace. Au fost date, totuși, instrucțiuni prin care erau protejate familiile celor mobilizați pe front, îndeosebi cele cu mulți copii, dar ele au fost ignorate de jandarmii satelor care trebuiau să pună în aplicare dispozițiile referitoare la rechiziționarea forței de muncă. Scoaterea la muncă a tuturor celor rămași în sate, bărbați reformati, femei, bătrâni și copii, era justificată de faptul că în aproape toate satele erau mai mulți bărbați mobilizați decât cei care nu puteau lupta pe front. Rechiziționarea forței de muncă s-a făcut mai ales în folosul marilor proprietari. Această realitate este clar exprimată într-un ordin al comandantului garnizoanei din Piatra-Neamț adresat subprefectului plasei Războieni. În acest ordin se aprecia că jandarmii satelor erau îndreptățiți în acțiunile lor de scoatere a populației la munca câmpului, atât cu palmele cât și cu vitele. Subprefectul era rugat să nu-i împiedice pe jandarmi să execute ordinul de rechiziționare a forței de muncă¹⁰. Asemenea evenimente grave, precum războiul, impuneau și măsuri excepționale mai puțin populare.

În afară de legea rechizițiilor, și alte hotărâri ale organelor de stat au prevăzut posibilitatea rechiziționării forței de muncă pentru agricultură. Un exemplu în acest sens este jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 7.143 din 6 august

⁷ *Ibidem*, nr. 224, din 20 decembrie 1917/2 ianuarie 1918, p. 2461-2462.

⁸ *Ibidem*, nr. 232, din 30 decembrie 1917, p. 2550.

⁹ *Lumina*, București, 4 octombrie 1917.

¹⁰ Arhivele Statului, Neamț, *fond Consilieratul agricol Neamț*, dosar 6/1917, f. 331.

1917. S-a dispus ca „toți muncitorii agricoli, bărbați, femei sau copii în vârstă de a munci, localnici sau refugiați, din comunele rurale sau urbane”, să poată fi rechiziționați de prefectul județului ori de comandantul militar, la cererea consilierului agricol, „pentru prestarea de munci agricole de orice natură, ori unde s-ar simți nevoia”¹¹.

Jurnalul Consiliului de Miniștri din 6 august 1917 stabilea faptul că și în condițiile rechiziționării munca era plătită, însă în contul proprietarului sau a arendașului pentru care se făcea munca, după prețurile stabilite de Consiliul Superior al Agriculturii. De asemenea, jurnalul mai stabilea și posibilitatea trimerii în judecată a muncitorilor agricoli rechiziționați care nu se prezentau la muncă, o păraseau fără autorizare ori refuzau cu vădită intenție de a munci. Judecata se făcea de cea mai apropiată curte marțială, cei vinovați fiind pasibili de închisoare de la unul la trei ani, după cum prevedeau codul de justiție militară și art. 45 din legea rechizițiilor.

Ministrul Agriculturii și Domeniilor a motivat în raportul său către rege necesitatea rechiziționării forței de muncă în agricultură prin faptul că ea nu era prevăzută în art. 5 din legea rechizițiilor. Or, criza de brațe de muncă prin care trecea țara nu „asigura strângerea recoltelor și pregătirea producțiilor viitoare”¹².

Aceeași grijă pentru pregătirea lucrărilor agricole viitoare a determinat guvernul să adopte noi măsuri organizatorice. Pentru executarea lucrărilor agricole de primăvară s-a hotărât, prin decizia nr. 18.408, din 4 decembrie 1917, a Ministerului Agriculturii și Domeniilor, ca fiecare județ să fie împărțit în regiuni agricole. Județul Neamț avea patru asemenea regiuni. Fiecare regiune agricolă a fost condusă de un agronom care purta denumirea de „agronom regional”. Toți agronomii regionali din județ trebuiau să lucreze sub directa conducere a consilierului agricol, însă atribuțiile acestora urmau să fie stabilite printr-un regulament special elaborat ulterior¹³.

În încheierea acestor scurte considerații asupra evoluției agriculturii din județul Neamț în anii Primului Război Mondial am dori să realizăm un tablou al situației din anul 1918, așa cum rezultă el din expunerea făcută de prefectul Petru Rosetti-Bălănescu în fața Consiliului General la 15 octombrie. S-a apreciat că „rezultatul cultivării suprafețelor n-a fost satisfăcător”. Plantele, întinderile cultivate și producțiile obținute (medii și totale), ale marilor și micilor agricultori, sunt redată în tabelul nr. 2, cu precizarea că producțiile de toamnă nu erau cunoscute la data întocmirii expunerii. La cereale constatăm aceleași raporturi din anii anteriori, o pondere mai mare a suprafețelor cultivate cu grâu de către marii agricultori, dar suprafețe mai mari cultivate cu secară,

¹¹ *Monitorul Oficial*, nr. 109, din 8/21 august 1917. p. 1112.

¹² *Ibidem*, nr. 116, din 16/29 august 1917. p. 1178.

¹³ *Ibidem*, nr. 214, din 8/21 decembrie 1917, p. 2348.

orz, ovăz și porumb de către țărani. Aceștia din urmă au deținut și cele mai mari ponderi la lucernă și trifoi, alte fânețe artificiale și fânețe naturale.

Referitor la creșterea animalelor, expunerea asupra situației din anul 1918 ne arată că în județul Neamț încă mai existau: 12.261 de cai, 595 de armăsari, 7.196 de boi, 24.709 de vaci, 11.562 de juncani, 9.936 de viței, 137 de tauri, 89.841 de oi, 271 de capre și 16.426 de porci. Valoarea vitelor vândute măcelăriilor în anul 1917/1918, fără cele sacrificate în folosul propriu, a fost de 211.100 de lei. Se aprecia că producția de lână a fost de 114.709 kg, iar valoarea laptelui, untului și brânzeturilor a fost de 1.514.729 de lei. În județ existau 6.895 de știubee românești și 1.108 știubee sistematice, care au produs 20.652 kg de miere de albine¹⁴.

Comparativ cu perioada anterioară, activitatea agricolă din anii Primului Război Mondial a fost mai redusă, însă trebuie să remarcăm faptul că în ciuda tuturor greutăților cauzate de război, agricultura județului Neamț a asigurat minimul de hrană pentru populația sporită cu trupe și refugiați. Dar, ceea ce războiul a amplificat și mai mult a fost dimensiunea social-economică a problemei agrare; amânată și de război, ea a trebuit să fie rezolvată încă din timpul acestuia.

¹⁴ *Ibidem.*

Culturi \ Suprafețe	Marii agricultori	Micii agricultori	Totală
	ha	ha	ha
Porumb	1.279	25.384	26.663
Mei	54	67	121
Hrișcă	63	526	569
Lințe (legumă)	4	32	36
Bob (legumă)	2	-	2
Fasole în teren propriu	60	109	169
Fasole în porumb	500	23.266	23.766
Cartofi în teren propriu	38	353	391
Cartofi în porumb	17	851	868
Varză	7	89	96
Ceapă	5	129	134
Alte legume	17	184	201
Sfeclă de zahăr	-	7	7
În	110	51	161
Câneapă	21	371	392
Floarea soarelui	68	-	68
Vii pe rod	19	2	21
Vii americane	-	5	5
Livezi de pruni	9	348	357

Tabelul 1. Suprafețele cultivate în anul 1917
(Monitorul Oficial, nr. 24, din 29 aprilie/12 mai 1918, p. 304-305;
 nr. 29, din 5/18 mai 1918, p. 382-383; nr. 40, din 18/31 mai 1918, p. 541;
 nr. 52, din 31 mai/13 iunie 1918, p. 732-733)

Culturi	Marii agricultori			Micii agricultori			Total		
	ha	Producția		ha	Producție		ha	Producție	
		medie	totală		medie	total		medie	total
Grâu	7799	8	65355	3629	9	33649	11428	8	99004
Secară	4	11	44	348	10	3747	352	10	3791
Orz și orzoaică	2190	8	17665	3436	9	31026	5626	8	48691
Ovăz	2583	13	35710	8696	13	120385	11279	13	156095
Porumb	916	-	-	24669	-	-	25585	-	-
Mei (mălai)	71	-	-	8	-	-	79	-	-
Câneapă	1	-	-	341	-	-	342	-	-
Floarea soarelui	262	-	-	1	-	-	263	-	-
Fasole în teren propriu	28	-	-	45	-	-	73	-	-
Mazăre	182	-	-	24	-	-	206	-	-
Linie	-	-	-	12	-	-	12	-	-
Cartofi în teren propriu	21	-	-	349	-	-	370	-	-

Culturi	Marii agricultori			Micii agricultori			Total		
	ha	Producția		ha	Producție		ha	Producție	
		medie	totală		medie	total		medie	total
Sfeclă de zahăr	51	-	-	16	-	-	67	-	-
Hrișcă	20	-	-	432	-	-	452	-	-
Varză	14	-	-	97	-	-	111	-	-
Ceapă	7	-	-	167	-	-	174	-	-
Alte legume	19	-	-	161	-	-	180	-	-
Rădăcini de nutreț	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Lucernă și trifoi	558	-	-	694	-	-	1252	-	-
Alte fânețe artificiale	165	-	-	248	-	-	413	-	-
Fânețe naturale	2368	-	-	16843	-	-	19211	-	-
Vii	19	-	-	9	-	-	28	-	-
Livezi	24	-	-	320	-	-	344	-	-

Tabelul 2. Suprafețe cultivate și producții (în quintale) realizate în anul 1918
 (după P. Rosetti-Bălănescu, *Expunerea situațiunei județului Neamț prezentată Consiliului General în sesiunea ordinară de la 15 octombrie 1918. Situația pe anul 1917/1918, Piatra-Neamț, 1918, p. 5)*

L'AGRICULTURE DANS LE DÉPARTEMENT DE NEAMȚ PENDANT LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

Résumé

L'auteur présente des informations sur la situation de l'agriculture (sur les plantes et les surfaces plantées) dans le département de Neamț pendant la Première Guerre Mondiale. La base de sa recherche est constituée par les données officielles de l'époque. Il discute, également, des conséquences de la guerre sur la situation de l'agriculture et les mesures prises par le gouvernement pour assurer les besoins alimentaires de la population et l'armée – les facilités accordées aux agriculteurs pour la culture du blé, et les sanctions pour les propriétaires qui refusaient de travailler la terre.

EPURĂRILE POLITICE ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ ÎN ROMÂNIA ANULUI 1945. CAZURI PARTICULARE

de **Florin Georgescu**

În condițiile accentuării presiunii politice a Partidului Comunist Român începând cu 23 August 1944, cu scopul sporirii ponderii în guvern și a demisiei din cadrul primului Guvern prezidat de generalul C. Sănătescu (23 august - 3 noiembrie 1944) a reprezentanților formațiunii politice amintite și ai Partidului Social Democrat pe 18 octombrie 1944, s-a ajuns la imposibilitatea funcționării structurilor guvernamentale la nivel central și local.

Obținerea, ca urmare a acestor presiuni politice inițiate de Frontul Național Democrat în cadrul celui de al doilea guvern al generalului Constantin Sănătescu (4 noiembrie - 5 decembrie 1944) și în guvernul generalului Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944 - 5 martie 1945) a vicepreședinției cabinetului, a unei treimi din portofoliile ministeriale și a unor subsecretariate de Stat, printre care și acela pentru Administrație din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, deținut de un important reprezentant al comuniștilor, respectiv Teohari Georgescu, a determinat modificarea în sensul dorit de Partidul Comunist a normelor legislative privind epurările din administrația de Stat.

Sporirea ponderii în guvern a Frontului Național Democrat, alianță politică dominată de Partidul Comunist, a determinat și inițierea unor acțiuni de elaborare a unor noi legi și de modificare în sensul dorit de comuniști a celor anterior intrate în vigoare, un astfel de act normativ vizând și problematica purificării politice atât a administrației publice centrale cât și locale.

Trecând la studierea unor cazuri particulare ale aspectului purificării administrației publice locale, o importantă categorie de documente este reprezentată de deciziile ministeriale emise de către departamentele componente ale guvernelor care s-au succedat la conducerea României începând cu 23 august 1944.

Aceste decizii, aprobate pe baza legislației pentru purificarea administrației publice, adoptate în anii 1944-1945, aveau în vedere îndepărtarea pe criterii politice din structurile administrației publice locale a unor categorii de funcționari, între aceștia regăsindu-se: notari comunali, pretori, șefi de serviciu, contabili, alți angajați ai instituțiilor administrației Statului.

Dinamica epurărilor politice din administrația locală va fi reflectată cu ajutorul documentelor de arhivă, a unor decrete regale și a unor decizii ministeriale de licențiere din serviciu a funcționarilor publici din sectorul administrativ amintit.

Îndreptându-ne atenția spre instituțiile publice județene, supuse unei accentuate epurări, vom analiza respectivul proces apelând la o serie de decizii ministeriale și documente inedite, prezente în fondurile arhivistice.

O importantă categorie de documente cercetate este aceea a deciziilor ministeriale și a decretelor regale care privesc purificarea administrației publice la nivelul județean.

Astfel, un prim județ, selectat dintre unitățile teritorial-administrative ale țării și care sunt reflectate în cadrul surselor documentare referitoare la purificarea administrației publice în plan județean, este Brăila.

Între structurile administrației publice locale supuse purificării pe criterii politice s-a aflat și Primăria Municipiului Brăila.

Pentru a exemplifica vor fi menționate două decizii ministeriale și un decret regal, cu specificația că dintre numeroșii funcționari cuprinși în respectivele decizii, au fost selectați cei din Brăila deoarece deciziile de epurare la care au fost supuși pot să fie corelate cu alte documente de arhivă descoperite și care fac referire la respectivii salariați, aceste coordonate fiind păstrate și în ceea ce privește analizarea purificării politice a administrației publice din alte județe pentru care documentele de arhivă prezente sunt semnificative pentru acest proces.

Totodată, prin prezentarea deciziilor ministeriale menționate, ca și prin celelalte documente care vor fi puse în lumină, vor fi reflectate etapele procesului de purificare și reacțiile funcționarilor licențiați din serviciu pe criterii politice.

O etapă importantă în procesul epurărilor politice a constituit-o informarea ministrului afacerilor interne de către instituțiile în subordine și care cuprindeau funcționari supuși licențierii din serviciu.

O astfel de informare este și Adresa nr. 5037/12 mai 1945 a Primăriei Municipiului Brăila, transmisă lui Teohari Georgescu, în calitatea sa de ministru al departamentului menționat.

Documentul, prezent în fondurile de arhivă, cuprinde un tabel realizat în conformitate cu legea nr. 217 din martie 1945 privind purificarea administrațiilor publice, pe baza avizului comisiei de purificare instituită prin Ordinul nr. 3300 A.A./13 aprilie 1945 al ministrului de Interne.

Adresa consemnează „că, la Primăria Municipiului Brăila, nu au fost funcționari care în prezent sunt transferați la alte instituții și sub regimul de dictatură au săvârșit fapte ce se încadrează în art. 2 din Legea de Epurație”¹

În ceea ce privește tabelul, acesta cuprinde o listă cu funcționarii aparținând Primăriei Municipiului Brăila și Întreprinderilor Comunale Brăila, fiind specificate ca rubrici: numele și prenumele, gradul actual, observații.

Din cele prezentate la rubrica Observații rezultă că toți cei cuprinși în tabel erau consemnați ca fiind membrii ai Mișcării Legionare dar li se acordau circumstanțe atenuante care variau de la funcționar la funcționar, unii înscriindu-se chiar în Partidul Comunist, așa cum este cazul șefului de birou Constantin Spânu și a omului de serviciu Radu Badiu, ambii din cadrul Întreprinderilor Comunale Brăila.

Etapă finală consta în elaborarea și publicarea în Monitorul Oficial a deciziilor ministeriale de epurare, în acest caz particular fiind vorba de decizia nr. 21.078 A/2 august 1945 și de decizia nr. 21.080 A/2 august 1945, publicate în Monitorul Oficial nr. 178 din 8 august 1945.

Astfel, prin decizia nr. 21.078 A/2 august 1945² a Ministerului Afacerilor Interne, se prevedea îndepărtarea din serviciu a funcționarului Sava Șerban, împiecat fără gradații, din cadrul Primăriei Municipiului Brăila.

Această decizie a fost completată prin decizia nr. 21.080 A/2 august 1945³ și care cuprindea și o serie de funcționari din cadrul structurilor Primăriei Municipiului Brăila și de la Întreprinderile Comunale locale: subșefi de birou, împiegați, intendenți, un ajutor contabil și un om de serviciu.

Interesant de remarcat este faptul că toți aceștia au fost îndepărtați din serviciu în condițiile în care dispuneau de circumstanțe atenuante, așa cum reiese din Adresa nr. 5037/12 mai 1945, prezentată anterior.

În ceea ce privește decretul regal cu nr. 2519/13 august 1945, publicat în Monitorul Oficial nr. 241/22 octombrie 1945, acesta cuprindea, între funcționarii administrației locale din țară, și pe arhitectul Constantin Niculcea, inspector general și șef al Serviciului Tehnic al Primăriei Municipiului Brăila, prezent cu circumstanțe atenuante și în tabelul evidențiat anterior și anexat Adresei nr. 5037/12 mai 1945.

Îndepărtarea din serviciu a respectivului funcționar administrativ a fost adusă la cunoștința Primăriei Municipiului Brăila prin Adresa cu nr. 21.084 A/27 octombrie 1945, trimisă de către Direcția Administrației de Stat din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, prin care forul administrativ local era informat

¹ A.N.I.C., *Fondul Ministerului Afacerilor Interne. Direcția Administrației de Stat (1928-1949)*, Dosar 130/1945, vol. II, f. 191.

² *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 178/8 august 1945, p. 6908.

³ *Idem*, p. 6898 - 6907.

„că D-l Niculcea Constantin, arhitect inspector general de la acea Primărie, a fost îndepărtat din serviciu pe temeiul legii No. 217/1945, prin Înaltul Decret Regal No. 2519/1945 publicat în Monitorul Oficial No. 241 din 22 Octombrie a.c.

Comunicându-vă cele ce preced, vă rugăm să luați urgente măsuri de executare”⁴.

Îndreptându-ne atenția spre județul Buzău, este de menționat că și această entitate teritorial-administrativă a cunoscut un accentuat proces de purificare pe baza legii nr. 217 din 1945.

Un prim document supus analizei este Adresa nr. 5503/17 mai 1945, trimisă Direcției Administrației de Stat din Ministerul Afacerilor Interne de către Serviciul Administrativ al Prefecturii județului Buzău.

Adresa cuprinde 3 tabele de funcționari, înaintate Ministerului Afacerilor Interne în conformitate cu ordinul telegrafic nr. 3300/1945, emis de acest departament guvernamental. Respectivii funcționari se înscriau în prevederile legii nr. 217 din 1945, după cum reiese din prezentarea respectivelor tabele.

În conformitate cu articolul 2 al actului normativ menționat, tabelul nr. 1 cuprinde 4 notari care își desfășurau activitatea în cadrul a 4 unități administrative ale județului Buzău⁵.

După cum se observă din cele prezentate în cadrul rubricii *Activitatea desfășurată în mișcarea legionară*, toți cei 4 notari au fost membri sau simpatizanți ai Mișcării Legionare și au participat la rebeliunea din ianuarie 1941, însă se menționează că datorită supravegherii exercitate asupra lor nu au mai desfășurat nici un fel de activitate.

În cadrul rubricii *Observații* erau prevăzute și sancțiunile aplicate celor 4 notari în conformitate cu articolul 2 al legii nr. 217/martie 1945:

- **Alexandrescu Gheorghe** - îndepărtare din serviciu;
- **Rădulescu Constantin** - îndepărtat din serviciu pe timp de o lună de zile, fără nici o indemnitate;
- **Sânpetru Teodor** - îndepărtat din serviciu pe timp de o lună de zile, fără nici o indemnitate;
- **Dumitru Zamfir** - îndepărtat din serviciu pe timp de o lună de zile, fără nici o indemnitate.

Tabelul nr. 2 cuprinde 4 funcționari (1 pretor, 1 notar și 2 camerişti) care se încadrau în prevederile articolul 5 al legii nr. 217/1945, fiind numiți între 6 septembrie 1940 și 23 august 1944⁶.

⁴ A.N.I.C., *Fondul Ministerului Afacerilor Interne. Direcția Administrației de Stat (1928-1949)*, Dosar 132/1945, vol. I, f. 102.

⁵ *Idem*, Dosar 130/1945, vol. I, f. 125.

⁶ *Ibidem*, f. 124.

În ceea ce privește motivațiile îndepărtării din serviciu a celor 4 funcționari administrativi, acestea nu aveau un caracter politic evident, așa cum se observă din studierea celor cuprinse în rubrica *Observații* a tabelului secund:

- **Budu Mihail** – „*Totdeauna notat cu nota «satisfăcător». A dat dovadă că nu și-a însușit cunoștințele necesare funcțiunii sale atât de importante, nefăcând nici un progres. Dă dovadă de incapacitate, neglijență în serviciu, rău coleg, nu se poate încadra în spiritul vremii, abuziv. A fost dat afară din armată ca ofițer activ pentru incapacitate*”⁷.
- **Olteanu Constantin** – „*Îndepărtat pe baza motivelor din dec. M. nr. 33267/945*”⁸.
- **Bordeianu Mihail** – „*Element nesupus. A avut permisii de care a abuzat, depășindu-le cu multe zile. În aceste condiții nu este necesar serviciului*”⁹.
- **Cristica R. Andrei** – „*Element vicios, bețiv, nu se ține de serviciu, bănuț și de alte incorectitudini, nesupus față de funcționari*”¹⁰.

Al treilea tabel include un număr de 35 de salariați ai administrației publice, care se încadrau în prevederile articolului 6 al legii nr. 217, pentru purificarea administrației publice. Toți cei cuprinși în acest tabel, după cum se observă din rubrica *Avizul Comisiei*, au fost licențiați din serviciu pe motivul că, fie nu îndeplineau vârsta legală în momentul numirii, fie nu îndeplineau condițiile de studii, fiind neștiutori de carte, în această situație aflându-se camerista Radu Aurora din cadrul Prefecturii județului Buzău. După cum se observă, cele consemnate în cadrul rubricii respective nu aveau caracter politic, tabelul 3 fiind evidențiat pe considerentul prezentării documentului în integralitatea sa¹¹.

Cele cuprinse în această adresă au fost concretizate prin îndepărtarea din serviciu pe baza unor decizii ministeriale ale Ministerului Afacerilor Interne a unora dintre funcționarii care activau în cadrul Prefecturii județului Buzău.

Astfel, prin decizia nr. 21.080 A/2 august 1945, erau îndepărtați din posturi o serie de funcționari administrativi din țară, printre care și cei 4 salariați cuprinși în cadrul Tabelului nr. 1 al Adresei cu nr. 5503/17 mai 1945, prezentată anterior.

O altă decizie a Ministerului Afacerilor Interne a fost cea cu nr. 21.078 A/2 august 1945, aceasta prevăzând, în conformitate cu dispozițiile articolelor 5 și 7 din legea nr. 217/1945, pentru purificarea administrațiilor publice, îndepărtarea din funcțiile deținute a 3 dintre angajații cuprinși în Tabelul 2 al

⁷ *Ibidem*, f. 124.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 126.

Adresei din 17 mai 1945, respectiv Olteanu Constantin, notar în comuna Odăile din județul Buzău, Bordeanu Mihail și Cristica R. Andrei, camerişti în cadrul Prefecturii județului Buzău.

O etapă importantă în desfășurarea procesului epurărilor politice a fost cea prin care cei supuși licențierii din serviciu prezentau o serie de documente în sprijinul susținerii faptului că nu au desfășurat acțiuni incriminate de prevederile articolului 2 al legii nr. 217 din martie 1945.

Pentru a exemplifica, vom avea în vedere cazul particular al notarului Constantin Rădulescu din comuna Pleșcoi, județul Buzău, respectivul funcționar prezentând astfel de documente în cursul anchetei desfășurate asupra sa în legătură cu propria activitate politică.

Un important document îl reprezintă Adresa nr. 9551 din luna august a anului 1945, trimisă de către Serviciul Administrativ al Prefecturii județului Buzău, Direcției Administrației de Stat din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Adresa constituie o informare a Ministerului coordonat de Teohari Georgescu cu privire la „*cererea D-lui Rădulescu Constantin, notarul comunei Pleșcoi, înreg. sub Nr. 9551/1945, și luând cunoștință de deciziunea Dvs. Nr. 21080/1945, publicată în Monitorul Oficial Nr. 178 din 8 August 1945, unde susnumitul figurează printre pedepsiții cu punerea în disponibilitate, aceasta ca urmare a tablourilor de epurație întocmite de această Prefectură și înaintate Dvs. cu raportul nostru Nr. 5503 din 17 Mai 1945, avem onoare a vă ruga să binevoiți a decide*”¹².

Anexa acestei informări cuprinde o serie de documente prin care notarul Rădulescu Constantin dorea să-și demonstreze neimplicarea în acțiunile politice incriminate de articolul 2 al legii privind purificarea administrațiilor publice, intrată în vigoare în primăvara anului 1945:

1. o *Declarație* din partea locuitorilor comunei Joseni, județul Buzău, acesta fiind domiciliul notarului înainte de a ocupa respectiva funcție;
2. un *Certificat* emis de către Primăria comunei Pleșcoi, având nr. 72/8 ianuarie 1945.

În conformitate cu articolul 9 al legii nr. 217/1945, ministrul departamentului căruia îi aparținea respectivul funcționar, în speță Ministerul Afacerilor Interne, „*putea dispune încunoștințarea celui cercetat pentru a-și face apărarea prin memorii*”¹³.

În cadrul acestei prevederi legale se înscrie și memoriul notarului Constantin Rădulescu în încercarea de a-și demonstra neparticiparea la acțiuni politice incriminate de articolul secund al legii 217 din 1945.

¹² *Idem*, Dosar 130/1945, vol. II, f. 162.

¹³ *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 74/30 martie 1945, p. 2434.

Încă din paragraful 2 al memoriului, notarul în cauză declară că nu a desfășurat acțiuni politice incriminate de articolul 2 al legii nr. 217/martie 1945: „Nu am făcut parte și nici nu am activat niciodată în vreo mișcare cu caracter legionar, fascist, hitlerist, paramilitar sau de alt fel, - nici nu am nutrit, nici slujit vreodată sentimente ca acestea în scopul de a submina, sau aduce vreun folos celor străini de interesele țării”¹⁴.

Constantin Rădulescu, devenit notar în urma susținerii unui examen în iunie 1941 și fiind numit în funcție în comuna Pleșcoi din județul Buzău, prezintă motivul pentru care în anul 1945 a fost pus în disponibilitate: „Îmi reamintesc că în anul 1941, înainte de a ocupa funcția de notar, venind în concediu în comună, m-am întâlnit cu șeful de post - subsemnatul fiind în uniformă de ofițer – nu am fost salutat de către acesta, fapt pentru care i-am făcut observație, iar acesta ca răzbunare, m-a trecut pe tabelul de legionari al postului și apoi a trimis acest tabel Legiunii de jandarmi”¹⁵.

Astfel, se observă, din cele cuprinse în memoriul prezentat, că punerea în disponibilitate se efectua și pe considerente subiective și de ordin personal, care nu se înscriau în litera și spiritul legii existente, această modalitate de aplicare a legii fiind demonstrată și de relatarea notarului Constantin Rădulescu, prezentată în paragraful anterior.

Licențierea din serviciu reprezenta un moment de cumpănă și cu consecințe imprevizibile într-un moment când urmările celui de al II-lea război mondial impuneau în mod cu totul special existența unui anumit venit din care orice salariat să poată duce o viață decentă în condițiile date.

Având în vedere excluderea sa din corpul funcționarilor publici, notarul Constantin Rădulescu consemnează în memoriul său: „Datorită acestei împrejurări defavorabile mie, am ajuns în situația grea de astăzi să fiu pus în disponibilitate, ca apoi să sufăr, atât eu cât și soția și un copilăș, în aceste timpuri grele ...”¹⁶

Finalizarea procesului de epurare pe criterii politice consta fie în adoptarea unei noi decizii de punere definitivă în disponibilitate a funcționarilor respectivi, fie de revenire asupra disponibilizării pe baza documentelor prezentate de funcționari în susținerea nevinovăției.

În cadrul celei de a doua variante se înscrie și notarul Constantin Rădulescu care, pe baza documentelor prezentate Ministerului Afacerilor Interne, evidențiate anterior, dorea să demonstreze faptul că nu poate fi inculpat pe baza articolului 2 al legii 217.

¹⁴ A.N.I.C., *Fondul Ministerului Afacerilor Interne. Direcția Administrației de Stat (1928-1949)*, Dosar 130/1945, vol. II, f. 168.

¹⁵ *Ibidem*, f. 168-169.

¹⁶ *Ibidem*, f. 169.

Prin urmare, având în vedere documentele justificative primite și luate în considerare de către Ministerul Afacerilor Interne, a fost adoptată o nouă decizie, cu nr. 24.376 A/31 decembrie 1945, prin care se revenea „în parte asupra deciziunii noastre No. 21080 A. din 2 August 1945, anulându-se punerea în disponibilitate a D-lui Rădulescu Constantin, notar, de la Primăria Pleșcoi, jud. Buzău, care se îndepărtează din serviciu, cu reținerea totală a salariului pe timp de 1/una/lună, începând de la data de 8 August 1945, data publicării în Monitorul Oficial a deciziunii ministeriale No. 21080 A./945”¹⁷.

În cele din urmă, Direcția Administrației de Stat din cadrul Ministerului Afacerilor Interne informa instituția unde activa funcționarul supus cercetării, cu privire la decizia adoptată.

Un astfel de document este și Adresa nr. 24.376 A/5 ianuarie 1946, trimisă de către Direcția Administrației de Stat, Prefecturii județului Buzău care era informată că „s-a revenit în parte asupra deciziunii No. 21080 A./945, anulându-se punerea în disponibilitate a D-lui Rădulescu Constantin, notarul comunei Pleșcoi jud. Buzău, care a fost îndepărtat din serviciu pe timp de o lună, spre știință și conformare”¹⁸.

Concluzionând, prin prezentarea și analizarea documentelor, s-a dorit surprinderea procesului epurărilor politice sub două aspecte:

1. aspectul privind licențierea definitivă din serviciu a unor funcționari administrativi;
2. aspectul referitor la revenirea asupra deciziilor de disponibilizare din serviciu a unor categorii de funcționari administrativi ca urmare a existenței unor dovezi prezentate de aceștia de neimplicare în acțiuni incriminate de legislația privind purificarea administrației publice, adoptată în perioada 1944 – 1945.

Analiza aplicării în anul 1945 a legislației cu privire la epurările pe criterii politice în administrația publică locală demonstrează intenția Partidului Comunist, care treptat își sporise influența în cadrul structurilor administrative de Stat, de a înlătura din interiorul acestor structuri pe funcționarii care se opuneau sau intenționau să se opună comunizării treptate a țării.

Subordonarea instituțiilor statale de către formațiunea politică sprijinită de către Uniunea Sovietică era condiția obligatorie pentru ca preluarea totală a controlului în toate domeniile de activitate de către Partidul Comunist să devină o realitate, contribuind astfel la instaurarea regimului partidului unic în România.

Procesul epurărilor pe criterii politice desfășurat în cadrul structurilor administrației publice locale a reprezentat, alături de purificarea politică în celelalte domenii de activitate, unul dintre mijloacele eficiente de preluare și

¹⁷ *Ibidem*, f. 151.

¹⁸ *Ibidem*, f. 154.

consolidare a puterii Partidului Comunist Român, obiectivul final fiind acela al impunerii în totalitate a propriei voințe politice, fapt realizat până în 1948.

**LES EPURATIONS POLITIQUES
DANS L'ADMINISTRATION PUBLIQUE LOCALE
EN ROUMANIE DE L'ANNEE 1945.
CAS PARTICULIERS**

Résumé

La Roumanie avait été englobée dans la sphère d'influence de l'Union Soviétique et du point de vue politique après 23 Août 1944.

Des nouveaux dirigeants roumains ont adoptée une législation répressive dans tous les domaines d'activités.

La législation en matière d'épuration d'administrations d'état, adoptée entre 1944 et 1945 et les décisions ministérielle ont représenté pour le milieu politique roumain l'inauguration du procès de l'instauration du régime de « démocratie populaire » dans le notre pays.

Par cette la nouvelle législation les autorités ont préconisé l'exclusion des toutes les personnes qui sentaient le besoin de s'exprimer libre et contre des mesures antidémocratiques adoptées par les autorités soutenu par l'Union Soviétique.

Dans l'année 1945 les autorités ont élaboré la plus important loi organique dans le domaine de purification de l'administrations publique, respectivement la Loi no. 217, publiée dans le *Moniteur Officiel* no. 74/30 mars 1945.

Le procès d'épuration politique dans le domaine d'administration publique, a été déclenché pour détruire toutes les formes d'opposition anticommuniste dans la sphère d'administration publique, par l'élimination des dirigeants et fonctionnaires administratives suivants: les directeurs, d'inspecteurs administratives, les préfets, les sous-préfets, les notaires publiques, les maires, les fonctionnaires départementales et communales.

Tous des lois d'épuration d'administrations d'état ont représenté la première route vers de la destruction d'opposition anticommuniste et l'épuration des fonctionnaires administratives a contribué à la formation « d'homme nouveau » de type soviétique.

STRUCTURI POLITICE ALE REGIMULUI COMUNIST. STUDIU DE CAZ - ORGANELE LOCALE ALE PUTERII DE STAT. 1948-1965

de Mihaela Cristina Verzea

„Organele de partid conduc și îndrumază Sfaturile Populare prin hotărârile și directivele date și prin comuniștii care sunt trimiși să muncească în cadrul Sfatului Popular”¹.

În analiza organelor locale ale puterii de stat ne vom raporta în primul rând la prevederile constituționale legate de acest subiect. Vom evidenția evoluția acestor structuri politice, vom aborda totodată problema raionării teritoriului R.P.R., a aplicării reformei administrativ-teritoriale de inspirație sovietică din perspectiva structurilor create de Partidul-Stat pentru realizarea sa. Vom insista asupra modului în care Partidul Muncitoresc Român a dirijat activitatea structurilor politice locale, influențându-le componența prin procesele electorale îndeaproape controlate. Studiul se bazează în principal pe exploatarea surselor inedite, a documentelor de arhivă existente în fondurile C.C. al P.C.R. – Cămin și C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică.

REGLEMENTĂRI LEGISLATIVE

În conformitate cu textul Constituției din 1948, organele locale ale puterii de stat erau Consiliile Populare locale. Titlul VI, art. 77, preciza: „*Consiliile Populare locale sunt organe reprezentative, alese pe patru ani, prin vot universal, direct, egal și secret*”². Partidul-Stat își exercita puterea pe plan local prin

¹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 62/1955, f. 23. Extras dintr-un referat al Secției organelor Conducătoare de Partid, Sindicale și de U.T.M., cu privire la munca Sectoarelor Sindicat, U.T.M., Sfaturi Populare ale comitetelor regionale de partid din 20 septembrie 1955.

² *Monitorul Oficial*, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

intermediul acestor structuri, aflate sub controlul total al organelor locale de partid. Articolul 78 dezvăluia prerogativele Consiliilor Populare locale, care³:

- îndrumau și conduceau activitatea economică, socială și culturală locală, potrivit legilor și dispozițiilor organelor administrative superioare;
- elaborau și executau planul economic și bugetul general al statului;
- se îngrijeau de buna administrare a bunurilor și întreprinderilor locale, de păstrarea ordinii publice, de apărarea drepturilor locuitorilor, de respectul și aplicarea legilor;
- luau măsuri necesare bunului mers al gospodăriilor locale.

În executarea acestor atribuții ele se sprijineau pe „*larga participare a maselor populare*” (art. 79)⁴. Consiliile Populare locale se întruneau în sesiuni ordinare și extraordinare de lucru. Comitetele executive reprezentau „*organele de direcție și execuție*” ale Consiliilor Populare locale (art. 82). Teritoriul R.P.R. era împărțit din punct de vedere administrativ în comune, plăși, județe și regiuni.

În ședința din 10 ianuarie 1949, Biroul Politic aproba proiectul legii Consiliilor Populare prezentat de Teohari Georgescu⁵. Ministrul de Interne arăta că „*aparatul de stat a fost luat cu asalt la 6 martie 1945 și au putut intra elemente democratice puse de popor. Conducerea Partidului a dat ajutor, astfel că prefecții și primarii au putut fi schimbați în proporție de 91%*”⁶. Aparent, lucrurile mergeau bine, însă „*pe măsură ce regimul nostru mergea înainte, se observa că aparatul administrativ nu mai corespunde situației în care ne găsim din punct de vedere politic și economic*”.

Teohari Georgescu a exprimat direct una din ideile pe care ținem să o subliniem în acest articol. Este vorba de faptul că într-un regim socialist totalitar, instituțiile de stat aveau corespondent în structurile politice de partid: „*În toate problemele, Partidul trebuie să dubleze aparatul de stat*”⁷. Consiliul Popular avea un comitet executiv, care se subordona în plan orizontal Consiliului Popular respectiv, iar vertical se subordona organului imediat superior, mergând până la Marea Adunare Națională. Principiile enunțate de secretarul C.C. s-au regăsit și în legea nr. 17 a Consiliilor Populare.

De ce era necesară reforma administrativă? „*Reforma în organizarea aparatului de stat este importantă pentru că nu putem pune problema dictaturii proletarietului, fără organele respective. Partidului i se dă totodată un instrument*

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 2/1949, f. 15-18.

⁶ Până la 23 august în cele 56 de județe, 424 plăși, 191 orașe și 6.276 comune – sate au funcționat prefecți, pretori și primari, numiți de Ministerul de Interne, cărui i se subordonau. Schimbarea lor era esențială pentru noua instalație la putere după 6 martie 1945 – *Idem, fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică*, dosar nr. 53/1955, f. 1.

⁷ *Idem, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 2/1949, f. 15.

puternic care-i va ușura munca și îl va scuti să devină un hamal în toate problemele". Afirmările lui Teohari Georgescu erau confirmate și de Ana Pauker, în aceeași ședință a Biroului Politic al C.C. al P.M.R.: „*Ce vrem noi cu aceste Consilii Populare care nu sunt o simplă formă administrativă? Sovietele s-au făcut pentru ca dictatura proletariatului să fie exercitată direct de proletariat împreună cu țărănimea muncitoare. Noi nu vom putea exercita dictatura proletariatului fără aceste organe ale puterii locale, dacă vom face colhozuri trebuie să vedem cu cine vom da lupta contra chiaburilor care se vor ridica împotriva acestor colhozuri – de aceea ne trebuie aceste Consilii Populare*”⁸.

Aceste structuri politice au fost „*infuzate permanent cu elemente ale partidului comunist, care vor aplica politica acestuia în toate domeniile social-politice și economice*”⁹.

Având acordul forurilor superioare, în sesiunea din 13 ianuarie 1949, Marea Adunare Națională a aprobat legea nr. 17 asupra Consiliilor Populare¹⁰. Art. 1 preciza că „*în comune, plăși și județe funcționează Consilii Populare ca organe locale de stat*” și „*ele poartă denumirea de Sfaturi Populare*”, alese pentru o perioadă de 4 ani. Din rândul acestora se alegeau Comitetele executive.

Teoretic, întreg Consiliul Popular putea fi revocat prin voința alegătorilor, ceea ce evident nu s-a întâmplat niciodată, întrucât, așa cum vom vedea, listele de candidați în alegerile pentru Sfaturile Populare erau în prealabil verificate și aprobate de Partidul-Stat. Numărul membrilor Consiliilor Populare se stabilea prin legea electorală. Articolele 5-17 descriau pe larg unitățile administrativ-teritoriale din cuprinsul noului stat de democrație populară¹¹.

Membrii Consiliilor Populare purtau denumirea de deputat: comunal, de plasă și județean, după unitatea pe care o reprezentau (art.17). Drepturile și

⁸ *Ibidem*, f. 18.

⁹ A. Banciu, *Istoria vieții constituționale din România (1866-1991)*, București, 1996, p. 205-206.

¹⁰ *Monitorul Oficial*, partea I-a, nr. 12 din 15 ianuarie 1949, p. 551-556.

¹¹ **Comunele** se împărțeau în comune rurale și comune urbane. Comunele rurale erau unități administrative formate din unul sau mai multe sate sau cătune, în timp ce comunele urbane erau centre de populație declarate astfel prin decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale (ele se împărțeau în comune urbane nereședință de județ și comune urbane reședință de județ). **Plasa** era o unitate administrativă, alcătuită din mai multe comune rurale sau urbane nereședință având interese economice comune. **Județul** era definit ca „*o unitate administrativă alcătuită din mai multe plăși, având interese economice comune*”, el cuprinzând toate comunele rurale și urbane aflate pe teritoriul său precum și comuna urbană reședință, cu excepția Capitalei R.P.R. și a comunelor urbane asimilate cu județul. **Capitala și comunele urbane** asimilate cu **județul** erau direct legate de Marea Adunare Națională, Consiliul de Miniștri și organele administrative centrale de resort. Înființarea și desființarea de comune și plăși, trecerea centrelor populate de la o comună la alta și a comunelor de la o plasă la alta, înființarea și desființarea județelor, schimbarea limitelor teritoriale, a denumirilor și a reședințelor județelor, împărțirea Capitalei pe sectoare se făceau prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale. – *Ibidem*.

obligățiile membrilor Consiliilor Populare erau specificate de articolele 42, 45, 47: nu puteau fi reținuți, arestați sau instruiți în timpul sesiunilor decât cu autorizarea Consiliului Popular respectiv, iar între sesiuni, cu acordul Comitetului Executiv; puteau supune spre aprobare Consiliului Popular și Comitetului executiv orice problemă de competență acestora; puteau formula cereri și pune întrebări Comitetului executiv și șefilor secțiunilor în cadrul activității lor, aceștia fiind obligați să răspundă în scris sau verbal în termen de 5 zile; puteau cere informații de la instituțiile, întreprinderile și organizațiile aflate pe teritoriul Consiliului Popular; aveau obligația de a păstra legătura cu alegătorii lor și de a participa la lucrările Consiliului Popular.

Față de articolele din textul legii fundamentale, legea nr. 17 dezvoltă atribuțiile organelor locale ale puterii de stat (anexa 1) și informațiile cu privire la organele executive ale Consiliilor Populare¹².

Cum funcționau Consiliile Populare?

Se convocau de comitetele lor executive în sesiuni ordinare și extraordinare¹³.

Unitatea administrativ-teritorială	Sesiunile ordinare se organizează
Comune	O dată pe lună
Plăși	O dată la două luni
Județe	O dată la trei luni

Convocările trebuiau să cuprindă data și ora ședinței, precum și ordinea de zi. Ordinea de zi se afișa la sediul Consiliului Popular respectiv și se comunica Consiliului Popular imediat superior. Ședințele Consiliului erau publice.

Într-un sistem socialist totalitar tot ceea ce încerca să demonstreze caracterul democratic al unei structuri politice, al unei acțiuni instrumentate de statul democrat-popular, era în fapt un exercițiu de creare a aparenței legalității. Articolul 48 al legii 17 stipula că Adunările Populare ajutau și controlau Consiliile Populare în munca lor. Totodată, masele populare participau la organizarea lucrărilor organelor locale ale puterii de stat, prin intermediul Comisiilor permanente și a Comitetelor de Cetățeni¹⁴. Nimic mai fals. În realitate, Partidul Muncitoresc Român, prin structurile sale de conducere, organe centrale și locale decidea activitatea Sfatului Popular.

Capitolul V al legii 17 stabilea raporturile existente între Consiliile Populare și comitetele lor executive cu organele superioare. Marea Adunare Națională, Prezidiul Marii Adunări Naționale și Consiliile Populare superioare exercitau

¹² *Ibidem*, p. 552-553.

¹³ *Idem*, partea I-a, nr. 12 din 15 ianuarie 1949, p. 553.

¹⁴ *Ibidem*, p. 554.

controlul asupra activității Consiliilor Populare Inferioare. Consiliul de Miniștri, organele administrative centrale de resort și comitetele executive superioare exercitau controlul asupra activității comitetelor executive subordonate (art. 66)¹⁵.

Dispozițiile finale și tranzitorii precizau că până la efectuarea primelor alegeri pentru Consiliile Populare, atribuțiile acestora și ale Comitetele lor executive urmau să fie exercitate de Comitetele provizorii, numite de Consiliul de Miniștri pentru județe, municipii și orașe reședință și de Comitete provizorii județene pentru plăși și comunele urbane nereședință și rurale.

Dintr-un raport al Serviciului de Sinteză al Direcției Organizatorice, intitulat „*Atmosfera politică din țară din cursul lunii ianuarie 1949*”, în lista evenimentelor politice de mare importanță era trecută și legea Sfaturilor Populare, alături de prelucrarea planului de stat pe 1949, legea pedepsei cu moartea, legea asigurărilor sociale, noul sistem de salarizare și contractul colectiv, problema colectivizării¹⁶. Iată modul în care era consemnată reacția populației la adoptarea acestei legi: „*Legea Sfaturilor Populare [prin] care masele largi sunt atrase în conducerea și guvernarea statului prin organe ale puterii locale a frământat orașele și satele, fiind obiectul preocupării țărănimii care a început să se gândească la cei care trebuie să alcătuiască aceste sfaturi – de asemenea se interesează cum vor funcționa, cum se vor face alegerile și cine va putea fi ales în conducerile sfaturilor, în majoritatea județelor punând întrebări în legătură cu tehnica organizării. În județul Târnava Mică există o teamă a țărănimii sărace de a nu pătrunde chiaburii în sfaturi, în cazul în care alegerile vor fi secrete. În Covurlui, apariția acestei legi a întărit autoritatea țărănimii sărace care acum se împotrivesc (sic!) cu mai multă îndârjire chiaburilor, demascându-i ca pe dușmani ai țărănimii muncitoare. N-a lăsat indiferentă nici chiaburimea, care încearcă să-și pregătească terenul de pătrundere în aceste Sfaturi. În județul Roman, în special în comunele Secuieni și Porcești chiaburii au căutat să denatureze rolul Sfaturilor Populare, prezentându-l ca un comitet de execuție, care se va ocupa cu pedeapsa cu moartea. În județul Putna, localitățile Cucova și Mărășești, elemente dușmănoase au arătat că Sfaturile Populare vor lua locul organizațiilor de bază*”.

Ședința Secretariatului C.C. al P.M.R. din 17 ianuarie 1949 a hotărât constituirea Comisiei de Stat pentru aplicarea legii Consiliilor Populare¹⁷. Ea urma să funcționeze pe lângă Consiliul de Miniștri, fiind condusă de Teohari Georgescu, în calitate sa de Ministru al Afacerilor Interne, ajutat de alți 8 membri și „un aparat”. Sfatul consilierilor sovietici era indispensabil în privința modului în care

¹⁵ *Ibidem*, p. 555.

¹⁶ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 8/1949, f. 2-3.

¹⁷ Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. II, 1949, București, 2003, p. 17, 21.

trebuia să funcționeze această structură politică. În componența acestei comisii au intrat: Teohari Georgescu – ministru al Afacerilor Interne, în calitate de președinte, Gheorghe Apostol¹⁸, Avram Bunaciu, Vasile Luca, Vasile Mârza, Eduard Mezincescu, Traian Săvulescu, Vasile Vaida și Gheorge Vasilichi¹⁹. Pentru o mai bună funcționare a acestei structuri s-a hotărât înființarea unor subcomisii: Organizatorică, teritorială, economico-financiară, personal, administrativă.

Redăm programul de lucru al Comisiei de Stat pentru punerea în aplicare a legii Sfaturilor Populare, program care evidențiază implicarea P.M.R.-ului în activitatea acestei structuri politice de stat²⁰:

Etape	Data finalizării/ 1949	Observații
1. Pregătirea lucrărilor pentru constituirea Comitetelor Provizorii	28 februarie	<p>Seleționarea și desemnarea membrilor comitetelor provizorii de către Consiliul de Miniștri pentru județe, municipii și orașe reședință, Comitetele provizorii județene pentru plăși și comune rurale și urbane nereședință <i>îi era încredințată Comitetului Central al P.M.R.</i> prin organizațiile județene ale P.M.R., ajutate de un corp de instructori (~30), special instruiți în aceste sens.</p> <p>Instructajul era făcut de cadrele Ministerului Afacerilor Interne, atent verificate de Partidul-Stat.</p>
2. Instruirea membrilor Consiliilor Populare asupra sarcinilor lor.	5 martie	
3. Pregătirea lucrărilor pentru punerea în funcțiune a Comitetelor Provizorii	1 martie	
4. Instructajul salariaților Comitetelor Provizorii	15 aprilie	
5. Pregătirea lucrărilor pentru organizarea secțiilor Consiliilor Populare și integrarea în acestea a serviciilor exterioare ale ministerelor și a fostelor administrații locale (primării, prefecturi)	15 aprilie	
6. Pregătirea lucrărilor privitoare la funcționarea secțiilor Consiliilor Populare (Comitetelor provizorii)	15 aprilie	
7. Pregătirea lucrărilor privitoare la organizarea sectorului financiar și economic al Comitetelor provizorii	15 martie	
8. Pregătirea lucrărilor pentru revizuirea împărțirii administrative a țării	1 mai	

¹⁸ Inițial a fost desemnat Miron Constantinescu, președintele Comisiei de Stat a Planificării, el fiind înlocuit cu Gheorghe Apostol, președintele C.G.M. – A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 219/1949, f. 3.

¹⁹ *Ibidem*, f. 3.

²⁰ *Ibidem*, f. 5-8.

Comisia de Stat pentru punerea în aplicare a legii Sfaturilor Populare a emis *„Instrucțiunile pentru organizarea și funcționarea secțiunilor de resort ale Comitetelor Provizorii Județene”*²¹ (anexa 2).

După finalizarea acțiunii de instalare a comitetelor provizorii la județe, Comisia de stat pentru Sfaturile Populare a constatat necesitatea creării în cadrul Consiliului de Miniștri *„a unui organism viu care să coordoneze munca comitetelor provizorii, mai ales pentru perioada de acum înainte, când trebuie urmărită activitatea acestor comitete”*²².

Compoziția Comisiei de Stat pentru aplicarea legii Sfaturilor Populare și a Comitetelor provizorii în anul 1949 se prezenta astfel²³:

Numărul total al salariaților	61.861, din care 41.655 (63,7%) încadrați în aparatul de stat după 23 august 1944
Compoziția socială	9.079 – muncitori, 14,6%
	38.759 – țărani, 62,6%
	12.780 – funcționari, 20,6%
	1.243 – intelectuali, liber profesioniști, 2%
Numărul membrilor de partid	31.776 (51,36%)
Numărul membrilor de partid din rândul cadrelor de conducere	Din cele 23.127 cadre, 17.206 sunt membri de partid, adică 74,3%

RAIONAREA ȘI ALEGERILE PENTRU SFATURILE POPULARE

Reforma administrativ-teritorială a devenit în anul 1950 o necesitate pentru liderii Partidului – Stat, întrucât vechea formulă de organizare *„era o rămășiță a regimului burghezo-moșieresc”*, ea constituind *„o frână în dezvoltarea regimului de democrație populară pe drumul construirii socialismului”*²⁴.

²¹ *Ibidem*, f. 18-26.

²² Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. II, 1949, p. 259. În ședința Secretariatului din 10 mai 1949, Vasile Luca declara: *„Concret este nevoie de un aparat care să prelucereze problemele adresate Guvernului și astfel să păstrăm legătura strânsă între organele de jos și Guvern, care se adresează Sfaturilor, să instrucțiuni și cere îndeplinirea planului prin acest aparat”*. Comuniștii doreau practic să evite transformarea acestui nou aparat într-o structură care să știrbească din autoritatea guvernului.

– Comisia Prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *op.cit.*, p. 156.

²³ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică*, dosar nr. 47/1949, f. 19.

²⁴ Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. III, 1950-1951, București, 2004, p. 298. Din cauza vechii împărțiri administrative, regiunile industriale erau despărțite în mod artificial de regiunile agricole. Pentru a-și justifica acțiunea, comuniștii au căutat argumente, altele decât cele reale, care constau în dorința de implementare a modelului sovietic și în acest domeniu. Existau plăși, foarte diferite sub

Ce a însemnat raionarea și care au fost consecințele ei asupra structurilor politice de stat?

Aceasta a vizat introducerea unui control direct și centralizat al puterii politice la nivel local. Din punct de vedere economic, s-a urmărit „ca fiecare regiune să aibă industrie și posibilități proprii de aprovizionare”²⁵.

Hotărârea plenarei C.C. al P.M.R. din 15-17 mai 1950 stabilea că: „Raionarea teritoriului trebuie să se întemeieze pe faptul principal al schimbării caracterului puterii locale care nu mai este executată prin funcționari numiți de sus, ci prin organe alese – Sfaturile Populare care își trag autoritatea din legătura lor strânsă cu poporul muncitor pe care îl mobilizează și organizează în scopul construirii socialismului”²⁶. În realitate, Sfaturile Populare au fost controlate nu de popor ci de organele locale de partid.

Reorganizarea politico-administrativă a teritoriului R.P.R. avea următoarele obiective:

- să corespundă organizării statului de tip nou, regimului de democrație populară, care își exercita puterea prin organe alese (Sfaturile Populare);
- „să exprime și sub acest aspect rolul politic conducător al clasei muncitoare”;
- să asigure cooperarea dintre Marea Adunare Națională și Sfaturile Populare;
- să creeze „unități administrative armonioase întemeiate pe: studiul structurii social-economice și perspectivei de dezvoltare, unități naturale geografice și rețeaua căilor de comunicație”;
- să asigure realizarea transformării socialiste a agriculturii;
- raioanele urmau să devină unități economice de mare însemnătate, „puncte de întâlnire a structurii socialiste la sate”;
- să lichideze rămânerea în urmă a unor unități politico-administrative;
- să acorde importanță condițiilor geografice, istorice și naționale;
- să corespundă intereselor apărării naționale (obiectiv care nu era făcut public).

Indiscutabil, raionarea a avut pentru Partidul-Stat în primul rând o semnificație politică. Punctul de vedere al lui Stalin cu privire la raionare, exprimat la Congresul al XVI-lea al P.C. (b) U.S., împărțit de elitele comuniste autohtone, ni se pare foarte elocvent în această direcție: „Scopul raionării – de a apropia aparatul de partid, sovietic și economic, cooperatist de raion și sat, pentru a obține

raportul numărului de locuitori sau județe care aveau suprafețe teritoriale disproporționate, unele dețineau suprafețe mici, iar altele se aflau la polul opus cu suprafețe foarte întinse, etc.

²⁵ N. Ionescu Gură, *Stalinizarea României...*, p. 182.

²⁶ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 92/1950, f. 1.

posibilitatea de a rezolva la timp problemele urgente ale agriculturii, a ridicării ei, a reconstruirii ei. În acest sens împărțirea în raioane a dat un câștig uriaș întregii noastre construcții”²⁷. Nu doar colectivizarea a fost coordonată prin intermediul Sfaturilor Populare, dar și toate celelalte domenii din activitatea de stat.

„*Raportul asupra reorganizării administrativ-economice a teritoriului R.P.R.*”, descria noile unități administrative²⁸:

Unitatea teritorială	Ce reprezenta?
Județul sau regiunea	O puternică unitate politico-administrativă teritorială, „pe care să se sprijine direct <i>Comitetul Central al P.M.R.</i> și <i>Guvernul R.P.R.</i> ”, în aplicarea politicii partidului și statului
Orașul	Centru politico-administrativ important, industrial și comercial, întemeiat pe o concentrare masivă de populație. Existau trei tipuri de orașe: orașe de însemnătate republicană, orașe subordonate direct județului, regiunii, care nu făceau parte din raioane și orașe subordonate raioanelor
Raionul	Unitate organizatorică operativă din punct de vedere economic, politic, administrativ, alcătuit din mai multe comune, capabile să mobilizeze masele muncitoare pentru construirea socialismului. Raioanele erau de două feluri: raioane alcătuite din mai multe comune și raioane orașenești, subîmpărțiri ale orașelor
Comuna	Centru important de populație țărănească alcătuit din mai multe sate apropiate, cu o populație medie de 3.000 locuitori

Cel mai important rol în desfășurarea acestui proces l-a avut așa cum era și de așteptat Partidul Muncitoresc Român, care a acționat prin intermediul unor structuri politice special create pentru reușita acțiunii de raionare. De altfel, raportul preciza: „*Întreaga lucrare de pregătire a noii împărțiri administrativ-economice a teritoriului R.P.R., lucrare deosebit de grea și de complicată va trebui să fie făcută sub conducerea și controlul Partidului*”²⁹. Pregătirea raionării a fost coordonată pe linie de partid de o Comisie³⁰ desemnată de *Comitetul Central*, incluzând reprezentanți ai *Comisiei de Stat* pentru aplicarea *Legii Sfaturilor Populare*, *Comisia de Stat a Planificării*, *Ministerul Forțelor Armate*, ai *Secției Organelor Conducătoare de Partid*, *Sindicale* și de *U.T.M.* și ai *Secției Propagandă și Agitație*. *Comisia* urma să lucreze sub președinția unui membru al *Comitetului Central al P.M.R.*. O serie de ministere trebuiau să colaboreze cu

²⁷ Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. III, 1950-1951, București, 2004, p. 299.

²⁸ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – *Cancelarie*, dosar nr. 181/1950, f. 11.

²⁹ *Idem*, dosar nr. 199/1950, f. 15.

³⁰ *Idem*, dosar nr. 181/1950 f. 12.

această structură: Ministerul Agriculturii, Ministerul Comunicațiilor, Ministerul Construcțiilor (pentru drumurile de interes național), Departamentul Gospodăriei Locale (pentru drumurile de interes local), ministerul Învățământului. Componenta comisiei a fost stabilită la 31 mai 1950: Teohari Georgescu – în calitate de președinte, Mihail Roller, Anton Moldovanu – din partea C.C. al P.M.R., Petre Năvodaru, consilier ministerial din partea Comisiei de Stat a Planificării și Munteanu - șeful Diviziei Dezvoltării Economice a Teritoriului, colonelul Bodea din partea Ministerului Forțelor Armate, conferențiar Herpat de la Ministerul Învățământului, director Petre Belle, director adjunct Armand Radu și Aurel Sava, șef de serviciu, din partea Comisiei de Stat pentru aplicarea Legii Sfaturilor Populare. Petre Belle a fost ales secretar al acestei comisii³¹.

Lucrările Comisiei s-au desfășurat pe etape: într-o primă fază se făcea delimitarea preliminară a județelor și raioanelor, apoi se controlau pe teren aceste delimitări, precum și propunerile de raionare, în final realizându-se delimitarea definitivă a județelor, raioanelor și comunelor.

Sedința Secretariatului din C.C. al P.M.R. din 27 iunie 1950 a hotărât măsurile care trebuiau luate în vederea pregătirii alegerilor pentru Sfaturile Populare, principiile directe ale noii legi electorale, restructurarea organelor locale al puterii de stat, formarea Comisiilor și subcomisiilor de pregătire a alegerilor, depunerea listelor de candidați în numele Frontului Democrației Populare³².

Vasile Luca afirma: „*Aceste alegeri trebuiesc făcute cât mai repede. Sarcinile care stau în fața partidului depășesc formele organizatorice actuale ale statului. Sunt astăzi imense sarcini, cărora Comitetele Provizorii nu le pot face față, mai ales în domeniul economico-financiar. Deci este necesară crearea acestor organe corespunzătoare, lărgite*”³³.

Cine era răspunzător de organizarea alegerilor Sfaturilor Populare? „*E evident – Secretariatul*”, spunea liderul Partidului-Stat, tot el desemnând secretarii C.C. însărcinați cu pregătirea regulamentului de funcționare a Sfaturilor Populare: Alexandru Moghioroș, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi și Vasile Luca. Partidul-Stat a condus acțiunea de pregătire a alegerilor Sfaturilor Populare.

Pentru organizarea alegerilor Sfaturilor Populare ale regiunilor, raioanelor și comunelor în toamna anului 1950 se impunea parcurgerea următorilor pași³⁴:

- raionarea țării (până la 1 septembrie trebuia definitivată, formulată și aprobată de către Comitetul Central al P.M.R. noua lege de raionare a teritoriului R.P.R.);

³¹ *Ibidem*, f. 16.

³² *Ibidem*, p. 298-301.

³³ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 47/1950, f. 5.

³⁴ *Ibidem*, f. 15.

- adoptarea noii legi electorale (până la 15 iulie se impunea redactarea noii legi electorale în baza căreia urmau să se facă alegerile; între 5-10 septembrie se convoca Marea Adunare Națională pentru votarea legii de raionare a țării);
- desfășurarea campaniei politice în vederea desfășurării alegerilor („munca de propagandă era dusă pe etape”, până la 25 iulie se populariza raionarea, iar până la 25 august legea electorală; cele două etape erau coordonate de către Comisie – structură de stat, sub îndrumarea Secretariatului C.C. al P.M.R.);
- întocmirea listelor de alegători (trebuiau verificate până la 15 iulie; se stabileau categoriile celor nedemni de a fi aleși și de a alege);
- stabilirea circumscriptiilor electorale și a secțiilor de votare;
- desemnarea candidaților (de la 1 iulie începea acțiunea de desemnare a candidaților pentru Sfaturile Populare);
- desemnarea Comisiei Centrale Electorale, a Președinților și membrilor Birourilor electorale și a președinților secțiunilor de votare (începând din 15 iulie);
- pregătirea imprimatelor și dotarea secțiilor de votare cu cele necesare alegerilor.

În ședința din iunie 1950 cu secretarii Comitetelor de partid județene, Petre Lupu, în calitate de șef adjunct al Secției Organelor Conducătoare de partid, Sindicale și de U.T.M., enumera criteriile de selectare a candidaților pentru Sfaturile Populare regionale³⁵ (anexa 3).

Structurile politice create de Partidul-Stat pentru alegerea organelor locale ale puterii de stat au fost: Comisia Centrală (de partid), și următoarele subcomisii – Subcomisia juridico-administrativă, Subcomisia organizatorică, Subcomisia de propagandă³⁶ (anexa 4).

Și pentru că toate hotărârile semnificative erau luate în ședințele plenare ale C.C. al P.M.R., la 23 iulie 1950, ședința plenară a C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri³⁷ decidea „raionarea administrativ-economică a Republicii Populare Române”³⁸. În practica legislativă românească din perioada comunistă s-a introdus „o inovație politico-juridică”, în sensul că unele dintre

³⁵ *Idem*, dosar nr. 238/1950, f.2-3. Aceste criterii au fost valabile și pentru candidații Sfaturilor Populare raionale, comunale.

³⁶ *Idem*, dosar nr. 47/1950, f. 19-20.

³⁷ Se va instaura o practică, prin care P.M.R.-ul emitea hotărâri comune ale Comitetului Central și Consiliului de Miniștri, dovadă clară a asimilării de către partid a funcțiilor statului, vizibilă și la nivel local, unde Sfaturile Populare și comitetele lor executive emiteau și aplicau decizii sub directă îndrumare a organizațiilor și comitetelor de partid.

³⁸ *Rezoluții și hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, București, 1951, p. 253.

cele mai importante acte normative au îmbrăcat o dublă titulatură, fiind „hotărâri ale C.C. al P.M.R. și ale Consiliului de Miniștri”.

La 6 septembrie 1950 Marea Adunare Națională a votat legea nr. 5 pentru împărțirea administrativ-economică a țării, precum și legea privind înființarea Sfaturilor Populare ca organe locale alese ale puterii de stat (data alegerilor a fost fixată pentru 3 decembrie 1950). „Pe baza acestor documente normative, de partid și de stat, teritoriul României a fost transformat într-o structură administrativă de tip sovietic, cu regiuni și raioane, iar caracterul național al statului român a fost practic desființat”³⁹.

Legea pentru împărțirea administrativ-economică a României stabilea împărțirea țării în regiuni, orașe, raioane și comune. În locul celor 58 de județe, 424 plăși și 6.000 de comune au fost create 28 regiuni, 177 raioane și 4.025 comune, precum și 8 orașe de subordonare republicană (București, Cluj, Constanța, Galați, Iași, Ploiești, Stalin, Timișoara), care aveau un statut asemănător cu cel al regiunilor. Regiunile înființate (decretul nr. 231 din 4 octombrie 1950) erau: Arad, Argeș, Bacău, Baia Mare, Bârlad, Bihor, Botoșani, București, Buzău, Cluj, Constanța, Dolj, Galați, Gorj, Hunedoara, Ialomița, Iași, Mureș, Prahova, Putna, Rodna, Severin, Suceava, Stalin, Sibiu, Teleorman, Timișoara și Vâlcea⁴⁰. Prin decretul nr. 331 din 27 septembrie 1952 cele 28 de regiuni au fost reorganizate, reducându-se numărul lor la 18: Arad, Bacău, Baia Mare, Bârlad, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Hunedoara, Iași, Pitești, Ploiești, Oradea, Stalin, Suceava, Timișoara și Regiunea Autonomă Maghiară⁴¹.

Capitala era împărțită în 8 raioane: Stalin, 1 Mai, 23 August, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Lenin, Gheorghiu-Dej, Grivița Roșie. Raioanele Capitalei aveau în subordine 14 comune suburbane: Bragadiru, Cățelu, Cetatea Voluntărească, Chiajna, Chitila, Fundeni-Dobrești, Jilava, Măgurele, Mogoșoaia, Otopeni, Pantelimon, Popești-Leordeni.

Comitetele provizorii conduceau noile structuri administrative până la alegerea Sfaturilor Populare. Prerogativele organelor locale ale puterii de stat nu s-au schimbat, însă au intervenit modificări în privința componenței lor numerice: comitetul provizoriu al capitalei avea 31 de membri, iar comitetele provizorii ale raioanelor capitalei aveau 15 membri. În cazul regiunilor

³⁹ A. Pentelescu, *Caracterul stalinist al constituției din anul 1952. O abordare istorică*, în *Analele Sighet, Anii 1949-1953. Mecanisme terorice*, 1999, p. 148-149.

⁴⁰ *Buletinul Oficial*, nr. 77 din 8 septembrie 1950, p. 857-859.

⁴¹ Reforma administrativ-teritorială nu a fost perfectă. După definitivarea raionării s-au înregistrat mai multe contestații, astfel încât Secretariatul C.C. al P.M.R. a dispus la 6 septembrie 1951 crearea unei comisii de partid pentru a studia și a rezolva contestațiile privitoare la unitățile administrativ-teritoriale rezultate în urma raionării. Comisia era formată din: Teohari Georgescu, Emil Bodnăraș, Miron Constantinescu, Leonte Răutu, Ion Vințe. – A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 101/1951, f. 1.

comitetele provizorii erau alcătuite din 15 membri, 11 membri la raioane, 9-11 membri la orașele de subordonare regională, iar la comune 7-9 membri.

Partidul-Stat a fost principalul actor al acestor reforme, raportul de activitate al Comisiei Centrale de Partid pentru pregătirea lucrărilor de raionare și a alegerilor Sfaturilor Populare stând mărturie în acest sens⁴². Astfel, aflăm că în ziua de 2 septembrie 1950 la sediul Comitetului Central au fost convocați prim-secretarii Comitetelor de partid regionale, pentru a fi instruiți în privința alegerilor. În zilele 11-12 septembrie la C.C. a avut loc un seminar comun cu secretarii Comitetelor de Partid regionale, care se ocupau cu problemele organizatorice și secretarii Comitetelor provizorii regionale (erau reuniți reprezentanți ai autorității de partid și de stat). Un alt seminar a mobilizat secretarii Comitetelor de partid regionale care se ocupau cu probleme de propagandă și agitație. S-au ținut „*consfătuiri cu redactorii responsabili ai presei din capitală și provincie, în care s-au dat îndrumări asupra rolului presei în campania electorală*”. Au fost selecționate cadrele necesare comisiilor electorale⁴³, regionale, raionale și orașenești, precum și membrii Consiliilor F.D.P., regionale și raionale. Totodată, demarată la 15 iulie 1950, selecționarea și verificarea candidaților pentru Sfaturile Populare Raionale era aproape terminată la sfârșitul lunii septembrie.

Se adresa Biroului Organizatoric al C.C. al P.M.R. propunerea de a hotărî următoarele⁴⁴:

- Fixarea alegerilor pentru data de 3 decembrie.
- Publicarea Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale pentru stabilirea datei alegerilor în ziua de 30 septembrie.
- Alcătuirea Comisiei Centrale Electorale din reprezentanții Partidului, organizațiilor de masă, „*frunțași ai vieții culturale și frunțași în producție*”.
- Alcătuirea Consiliului General al F.D.P. din conducătorii partidului, organizațiilor de masă, Comitetele naționalităților conlocuitoare, Cooperăției, Asociațiilor Profesionale, etc.

În ședința Biroului Organizatoric al C.C. al P.M.R. din 29 septembrie 1950 s-a dezbătut raportul asupra mersului pregătirii alegerilor pentru Sfaturile Populare locale. Interogat de N. Ceaușescu despre modul în care armata participa la aceste alegeri, ministrul Afacerilor Interne afirma: „*Armata participă la alegeri ca și toți ceilalți cetățeni care au drept de vot. S-a pus problema dacă să se înființeze circumscripții electorale. Nu se vor înființa. S-a mai pus problema dacă în Sfaturile*

⁴² *Idem*, dosar nr. 47/1950, f. 53-57.

⁴³ „*Comisiile electorale au îndeplinit nu numai un rol tehnic, ci și sarcini politice; ele trebuiau să urmărească și să zădărnicească unelirile dușmanului de clasă, adică a celor considerați nedemni, cărora legea le-a luat dreptul electoral*”. – N. Ionescu-Gură, *Stalinizarea României...*, p. 184.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 56.

*Populare de regiuni, orașe, raioane, să intre militari. Ținând seama că acestea sunt sfaturi deosebite decât sunt deputații pentru Marea Adunare Națională, s-a propus ca eventualele candidaturi de militari să fie puține, pentru că deputații trebuie să fie legați de locul respectiv. Ori meseria de militar presupune deplasări, mutări. Principial toți au dreptul de vot și nu se exclude nici dreptul de a fi ales, dar se ține seama de condițiuni*⁴⁵. Partidul-Stat limita astfel accesul unor categorii sociale în structurile locale ale puterii de stat. Stenograma consemnează și o parte din strategiile electorale folosite de P.M.R. pentru atragerea populației. Astfel, s-a dispus desființarea cartelelor de pâine și adoptarea planului cincinal cu o lună și jumătate înainte de alegeri pentru a da „posibilitatea organizațiilor de partid, de masă, agitatorilor să facă o mobilizare generală”⁴⁶.

În urma ascultării raportului lui Teohari Georgescu, Biroul Organizatoric al C.C. al P.M.R. a hotărât: organizarea alegerilor în ziua de 3 decembrie și constituirea Comisiei Centrale Electorale la 30 septembrie, cu următoarea componență⁴⁷:

Comisia Electorală Centrală ⁴⁸		
Componența nominală	Funcția/partid/stat	Funcția comisie
1. Stelian Moraru	Secretar al C.G.M.	Președinte
2. Ilie Stoenescu	Magistrat	Secretar
3. Alexandru Drăghici	Membru al C.C. al P.M.R.	Membru
4. Paul Cornea	Secretar al C.C. al U.T.M.	Membru
5. Ilie Dănoiu	Prim-secretar al Comitetului regional P.M.R. – Regiunea Stalin	Membru
6. Alexandru Farkas	Activist al C.C. U.P.M.	Membru
7. Iosef Catranici	Secretar al Sindicatelor muncitorești din Combinatul Reșița	Membru
8. Eremia Pârdău	Secretar Comitetul Regional Câmpulung – Frontul Plugarilor	Membru
9. Constantin Balmuș	Rectorul Universității „C.I. Parhon”	Membru
10. Paraschiva Matei	Fruntașă în producție, Industria Bumbacului, București	Membru
11. Constantin Șerban	Fruntaș în producție, maistru sonder –Băicoi	Membru

⁴⁵ *Idem*, dosar nr. 197/1950, f. 15.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 16.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 13.

⁴⁸ Nicolae Ceușescu a propus includerea unui militar în această comisie, cerere respinsă însă de membrii Biroului Organizatoric. În ședința din 29 septembrie s-a comentat faptul că în comisie „nu prea sunt oameni cunoscuți”. Dumitru Petrescu a explicat că „tocmai s-a avut în vedere ca să nu fie oameni care să pară că sunt legați direct cu aparatul de stat. Apoi cine e în comisie nu poate candida”. – *Ibidem*, f. 17.

Consiliul Central al F.D.P.⁴⁹ a fost constituit la data de 5 octombrie, în următoarea formulă:

Consiliul Central al Frontului Democrației Populare	
Componenta nominală	Reprezentau:
Petru Groza	Frontul Plugarilor
Teohari Georgescu	P.M.R.
Gheorghe Apostol	C.G.M.
Leonte Răutu	P.M.R.
Dumitru Petrescu	P.M.R.
Gheorghe Florescu	U.T.M.
Constanța Crăciun	U.F.D.R.
Nichifor Stere	C.G.M.
Traian Săvulescu	Academia R.P.R.
Traian Faur	Fruntaș în producție
Florea Tiță	Fruntaș în producție
Mihai Beniuc	Uniunea Scriitorilor
Ladislau Banyai	U.P.M.
Gheorghe Stoica	P.M.R.
Mihai Teodorescu	Mecanic de locomotivă, C.F.R. – București
Feldman Bercu	C.D.E.
Oliviu Rusu	A.S.T.
Emeric Stoffel	Comitetul Antifascist German
Nicolae Teșă	A.R.L.U.S.
Evghenie Nicolaev	Comitetul Democrat al populației ruse-ucrainiene
Iordan Ionescu	Federația Micilor Meseriași
Stelian Tănăsescu	
Maria Cincă	Fruntașă în producție
Nicolae Găneț	Centrocoop
Istvan Naghi	U.P.M.

Frontul Democrației Populare reunea o serie de organizații subordonate Partidului Muncitoresc Român. În condițiile organizării alegerilor din decembrie 1950, conducerea de partid primea informații de la Comitetul Central al P.M.R., de la Frontul Plugarilor, U.F.D.R. și U.P.M. despre desfășurarea campaniei electorale. Astfel, Frontul Plugarilor respectând planul de muncă stabilit de Partidul-Stat a ținut ședințe în zilele de 29 și 30 noiembrie 1950. Scopul era acela de a mobiliza electoratul să meargă „în grupuri la vot”. „Manifestările dușmanului de clasă se fac simțite prin sectanții care îndeamnă

⁴⁹ Idem, *fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică*, dosar nr. 9/1950, f. 2.

oamenii să nu voteze ca de exemplu în regiunea Mureș". Chiar calitatea celor propuși pe lista candidaților ridică probleme pentru autorități: „În comuna Filea, regiunea Mureș sunt propuși candidați președintele și secretarul Comitetului provizoriu care au făcut diferite fraude cu ocazia colectărilor. În comuna Hosman, județul Sibiu, oamenii nu au văzut cu ochi buni pe candidata Turca Elena ce a fost condamnată pentru sabotaj și e cunoscută ca o femeie cu moravuri ușoare”⁵⁰. U.F.D.R.-ul a prelucrat în cursul zilei de 2 decembrie 1950 „Chemarea Partidului Muncitoresc Român”. „Echipele de femei au luat parte la lipirea afişelor, curățirea caselor alegătorului, la pietruitul șoselelor, curățirea fântânilor și plantarea pomilor. În regiunea Pitești, s-a organizat ca femeile să meargă la vot încolonate pe grupe de case, cu lozinci și drapele. Pe lângă centrele de votare, s-au organizat colțuri sanitare. La regiunea Putna, pe lângă centrele de votare s-au pregătit îndrumătoare, care vor intra în cabină cu analfabeți, ca să-i ajute la votare”. U.P.M.-ul semnală problemele întâmpinate: „La Șimleul Silvanei au apărut manifeste tipărite în românește și câteva în ungurește, cu inscripția «Nu votați în ziua de 3 decembrie, căci vine America». Pentru difuzarea lor s-au folosit copii de la școală. Câțiva dintre ei au fost prinși”. C.C. al U.T.M. arată în nota informativă modul în care au fost mobilizați tinerii în susținerea acestei campanii: „Regiunea Timișoara – în ziua de 2 decembrie, 1.000 de tineri organizați în echipe de afișaj au lipit afișe prin oraș. În ziua votării la ora 5.30 până la 6.30 tineri în 12 camioane cu fanfare repartizați pe toate străzile din oraș vor face deșteptarea. București – s-au mobilizat peste 1.800 de tineri care în 62 de mașini/camioane frumos pavoazate și cu steaguri, cu portretul tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej și muzici au manifestat pentru victoria F.D.P.-ului în alegeri”⁵¹.

La 3 decembrie 1950 au fost alese Sfaturile Populare care cuprindeau 109.630 de deputați⁵². Deputații au fost aleși pe circumscripții electorale pentru regiuni, raioane și orașe și pe listă pentru comune⁵³. Toate alegerile organizate de Partidul-Stat în perioada 1950-1965 (decembrie 1950, decembrie 1953, martie 1956, martie 1958, martie 1961, martie 1965) au avut un caracter formal. În realitate Sfaturile Populare au fost creația partidului comunist care le controla prin emiterea de directive pe care organele locale ale puterii de stat aveau obligația să

⁵⁰ *Idem*, dosar nr. 142/1950, f. 7-8.

⁵¹ *Ibidem*, f. 10-14.

⁵² Rezultatele finale ale alegerilor au fost publicate în oficioul Sfaturilor Populare, „România Liberă” nr. 1932 din 8 decembrie 1950. Au fost aleși 285 deputați în Sfatul Popular al orașului București, 814 în Sfaturile Populare ale raioanelor orașului București, 3.747 în Sfaturile Populare regionale, 726 în Sfaturile Populare ale orașelor de subordonare republicană, 11.828 în Sfaturile Populare raionale, 4.366 în cele 34 de orașe de subordonare regională și 106 orașe de subordonare raională, 87.818 în cele 4.056 Sfaturile Populare comunale.

⁵³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 53/1955, f. 1.

le respecte și prin selectarea de către birourile comitetelor de partid regionale, raionale și orașenești de partid a deputaților și a cadrelor din conducere. Teoretic, Sfaturile Populare se subordonau Consiliului de Miniștri, și implicit Marii Adunări Naționale, în calitate de organ suprem al puterii de stat. Comitetele executive ale Sfatului Populare reprezentau guvernul în teritoriu⁵⁴.

Sfaturile Populare aveau ca organe executive și de dispoziție comitetele executive, alese în sesiunea de constituire a acestora. Decretul 259/1950 stabilea că organele locale ale puterii de stat lucrau în sesiuni (ordinare și extraordinare). Sfaturile Populare regionale, raionale, ale orașelor de subordonare republicană și ale orașelor de subordonare regională erau convocate în sesiuni ordinare de către comitetele lor executive de 4 ori pe an, în timp ce Sfaturile Populare ale orașelor de subordonare raională și ale comunelor erau convocate în sesiuni o dată pe lună. În cadrul sesiunilor erau analizate activitatea desfășurată de Sfatul Popular, modul în care îndeplinise prevederile planului de stat, realizarea politicii agrare, se aprobau planurile de muncă pentru perioada care urma. Rolul acestor sesiuni era unul formal. Plenara C.C. al P.M.R. din 26-27 decembrie 1957 a constatat ineficiența Sfatului Populare. Chiar dacă în cuvântarea rostită de Gheorghe Gheorghiu-Dej în sala Floreasca cu prilejul Marii Adunări Populare din 1 februarie 1957, liderul Partidului-Stat declara: *„trebuie ridicat la înălțimea cuvenită rolul Sfatului Popular, al sesiunilor sale; acestea trebuie să se întrunească mai des, să ia în discuție principalele probleme de care depind dezvoltarea economiei locale și satisfacerea nevoilor materiale și culturale ale oamenilor muncii, să exercite un control permanent asupra comitetului executiv și a secțiilor Sfatului, să asculte și să dezbată rapoartele lor”*⁵⁵, sesiunile au fost lipsite de conținut pe toată durata existenței lor. Informarea Secției Organelor Conducătoare de Partid, sindicale și de U.T.M. din 8 august 1955 cu privire la *„unele metode bune folosite de organele și organizațiile de partid în conducerea și sprijinirea Sfatului Populare”* surprinde modul în care sesiunile organelor locale ale puterii de stat erau controlate de Partidul-Stat. Exemple concrete ne sunt oferite de materialul menționat. Astfel, comitetul regional de partid București

⁵⁴ Exista o relație de dublă subordonare, pe orizontală și verticală. Astfel, Comitetele executive se subordonau pe orizontală Sfatului Populare care le-au ales, iar pe verticală organele inferioare se subordonau organelor superioare, respectiv Comitetele executive răspundeau față de comitetele executive superioare până la Consiliul de Miniștri. *„Subordonarea consta în dreptul organelor puterii de stat de a emite acte normative obligatorii pentru organele administrației de stat subordonate, în dreptul de îndrumare obligatorie a acestor organe, în dreptul de control asupra activității lor, ca și în dreptul organelor puterii de stat de a anula actele organelor administrației de stat subordonate, atunci când aceste acte nu sunt conforme cu dispozițiile normative”*. – N. Ionescu-Gură, *Stalinizarea României...*, p. 191. În realitate ele se subordonau birourilor comitetelor locale de partid.

⁵⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, Decembrie 1955-iulie 1959*, p. 263.

și comitetul executiv al Sfatului Popular regional pentru a asigura organizarea în bune condiții a sesiunii extraordinare, cu privire la campania agricolă de vară, a trimis 100 de activiști în regiunea București pentru a pregăti sesiunile Sfatului Popular comunale. La raioane, comitetul regional de partid trimitea câte un activist care ajuta la pregătirea și organizarea sesiunilor⁵⁶.

Președintele comitetului executiv asigura conducerea Sfatului Popular: convoca ședințele comitetului executiv, aproba ordinea de zi a acestora, conducea lucrările ședințelor, răspundea de pregătirea sesiunilor Sfatului Popular, semna împreună cu secretarul deciziile comitetului executiv, gestiona bugetul alocat Sfatului Popular. Toate deciziile Sfatului Popular trebuiau însă să obțină aprobarea din partea organelor locale de partid.

Hotărârea nr. 1354 a Consiliului de Miniștri a fixat numărul membrilor comitetelor executive ale Sfatului Popular⁵⁷ (anexa 5).

La regiuni, raioane și orașe, comitetele executive aveau secțiuni de resort pe ramuri de activitate, coordonate de un șef al secțiunii. Decretul 259/1950 preciza că în componența Sfatului Popular regional intrau 14 secții: financiară, agricolă, comercială, gospodăriei comunale și industriei locale, drumuri, combustibili și lubrefianți, învățământ public, sănătății publice, cultură, artă, prevederi sociale, planificării, comitetul de cultură fizică și sport și sectorul cadre, grupul de instructori, oficiul juridic, secretariatul tehnic și serviciul administrativ. Organigrama comitetelor executive raionale, orașenești era simplificată, iar la comune aceste secții pe ramuri de activitate nu existau. Potrivit reglementărilor legislative, comitetele executive erau obligate să ceară secțiilor avizul consultativ. Totuși, nu au existat cazuri în care sfaturile tehnice ale acestor structuri să influențeze hotărârile organului de conducere al Sfatului Popular, el însuși subordonat structurilor politice de partid.

În anul 1955, comitetele executive ale Sfatului Popular regional aveau 19 secțiuni de resort organizate pe ramuri de activitate: agricolă, gospodărie comunală, industrie locală, comerț, arhitectură și construcții, planificare, finanțe, drumuri, combustibil, învățământ, culturală, sănătate, prevederi sociale, Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport, secretariat, administrativ, cadre, oficiul juridic și secția organizatorică⁵⁸. Secțiunile secretariat, administrativ, cadre, organizatorică și oficiul juridic se subordonau doar comitetelor executive ale Sfatului Popular în cadrul cărora activau, celelalte secții fiind organizate pe principiul dublei subordonări. Numărul secțiunilor din structura comitetelor executive ale Sfatului Popular raionale și orașenești era mai mic, neexistând secția de arhitectură, de industrie locală, etc.

⁵⁶ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică*, dosar nr. 53/1955, f. 14.

⁵⁷ *Buletinul Oficial*, nr. 116 din 15 decembrie 1950.

⁵⁸ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică*, dosar nr. 53/1955, f. 6.

Secțiile organizatorice ale comitetelor executive ale Sfatului regional aveau câte un instructor repartizat la fiecare 2 raioane, iar în cazul celor raionale câte un instructor la 6 comune⁵⁹. Aceste secții erau dirijate de același partid omniprezent și omnipotent. Astfel, comitetul regional de partid Suceava pentru a da „*un ajutor mai calificat sfaturilor raionale și comunale*”, a sprijinit comitetul executiv al Sfatului Popular regional la întărirea secției organizatorice, prin desemnarea a 2 activiști de partid, cu experiență în domeniul organizatoric care activau în cadrul secției Sfatului Popular. La ședințele secției organizatorice a comitetului executiv al Sfatului Popular Regional Suceava participau și membri ai biroului regional de partid⁶⁰.

Comisiile permanente erau alese de Sfatul Popular în prima sesiune și se compuneau din 3-9 deputați, fiind specializate pe diverse domenii de activitate. Acestea își alegeau un președinte, un vicepreședinte și un secretar. Rolul lor era acela de a „*verifica executarea pe teren a hotărârilor Sfatului Popular, activitatea secțiilor pe ramuri de activitate*”, fiind subordonate doar Sfatului Popular. Dintr-un referat al Secției Organelor Conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M. realizat la 18 iulie 1955 cu privire la activitatea Sfatului Popular aflăm care era activitatea concretă a comisiilor permanente⁶¹. În regiunea Baia Mare, comisia permanentă agricolă alcătuită dintr-un colectiv de tehnicieni a studiat și a propus comitetului executiv refacerea unei pășuni de 3.000 de ha care aparținea comunelor din jurul orașului Baia Mare, introducerea culturilor de orez în raionul Careii Mari și amenajarea unor eleștee, propuneri însușite de organul executiv al Sfatului Popular. Comisia permanentă agricolă a regiunii Craiova a participat la realizarea unui studiu pentru refacerea cu mijloace locale a digului din raionul Gura Jiului, prin care s-au redat agriculturii cca. 11.000 ha teren supus inundării. În orașul București, comisia permanentă de industrie locală a propus mecanizarea unor procese de producție la întreprinderile de încălțăminte.

Alături de comisiile permanente, comitetele cetățenești erau „*instrumente de seamă cu ajutorul cărora Sfaturile Populare pot antrena masele la o participare efectivă la rezolvarea problemelor de interes obștesc*”. Membrii comitetelor de cetățeni erau propuși de organele de partid și aleși în adunările populare ale cetățenilor. Adunările populare („*forme de organizare, fără personalitate juridică a cetățenilor cu drept de vot*”), alte surrogate ale democrației, puteau revoca aceste comitete de cetățeni formate din 7-21 membri, care constituiau principala sursă de cadre a regimului comunist pentru Sfaturile Populare⁶². Comitetele de cetățeni erau conduse de un președinte, care era deputat în Sfatul Popular. „*Comitetele de*

⁵⁹ *Ibidem*, f. 7.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 14.

⁶¹ *Ibidem*, f. 5.

⁶² N. Ionescu-Gură, *Stalinizarea României...*, p. 198-199.

*cetățeni au luat diferite forme în constituirea lor precum și în activitatea pe care o depun, ele dau un sprijin mare muncii Sfaturilor Populare. Crește mai mult rolul deputatului în îndeplinirea rolului pe care îl are și autoritatea sa față de cetățenii din circumscripția sa electorală*⁶³. În regiunea Pitești, comuna Rucăr și regiunea București, comunele Seaca și Putineiu, comitetele executive ale Sfaturilor Populare au numit pentru fiecare circumscripție electorală câte un colectiv compus din 5 cetățeni, care îl sprijineau pe deputat. Se constata că acolo unde comitetele executive ale Sfaturilor Populare comunale precum și organizațiile de partid au sprijinit crearea și activizarea comitetelor de cetățeni pe circumscripții electorale, „au devenit comune fruntașe în aplicarea hotărârilor partidului și guvernului”.

SECTORUL SFATURI POPULARE

Activitatea Sfaturilor Populare a fost atent monitorizată la nivel central, prin intermediul unei structuri politice din cadrul Secției Organelor Conducătoare de partid, Sindicale și de U.T.M., respectiv Sectorul Sfaturi Populare. Cadrele din conducerea acestui sector aveau responsabilitatea de a urmări modul în care comitetele de partid din regiuni conduceau Sfaturile Populare. Fiecărui activist îi revenea un grup de regiuni asupra cărora își exercita controlul: Enea Țurcanu – regiunea București și Capitala, Petre Argint – regiunile din grupele Ardealul de Jos și Moldova, Ion Ionescu – regiunile din grupele Muntenia și Oltenia, Maria Jurcuț – regiunile din grupele Banat și Ardealul de Sus⁶⁴. În luna februarie a anului 1951 sectorul inspecta Sfaturile Populare din perspectiva îndeplinirii următoarelor obiective: colectările de porumb și floarea soarelui, pregătirea campaniei de însămânțări (reparația uneltelor agricole, distribuirea planurilor de cultură, pregătirea semințelor, organizarea întovărașirilor pentru lucrarea pământului cu mașini de la S.M.T.), aplicarea de către Sfaturile Populare a măsurilor prevăzute în legătură cu producția legumicolă pe anul 1951, desfășurarea sesiunilor Sfaturilor Populare comunale care se țineau în prima jumătate a lunii februarie, modul de funcționare a școlilor politico-administrative pentru cadrele din Sfaturile Populare care se deschideau la 12 februarie 1951. Sectorul dispunea trimiterea la școlile de partid de 3 și 6 luni a activiștilor din Sfaturile Populare regionale, raionale și orășenești. Acest sector prezenta Secției Organelor Conducătoare de Partid, Sindicale și de U.T.M. rapoarte cu privire la activitatea Sfaturilor Populare, secția la rândul ei înștiințând organele executive ale partidului comunist. Șeful Sectorului Sfaturi Populare avea competența de a verifica cadrele care erau propuse pentru funcția de președinte al Sfatului Popular⁶⁵. Într-un referat semnat de Nicolae Guină,

⁶³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 53/1955, f. 15.

⁶⁴ *Idem*, dosar nr. 177/1951, f. 11.

⁶⁵ În anul 1950 intrau în nomenclatura C.C. al P.M.R., funcțiile de președinte și secretar al Sfaturilor Populare regionale și ale orașului București, desemnările fiind aprobate de Biroul

adjunct al Secției Organizatorice la 12 ianuarie 1952, acesta îi făcea o caracterizare lui Ioan Axinte, propus președinte al Sfatului Popular al raionului „Tudor Vladimirescu – București”. N. Guină nota: „*Pe baza discuției pe care am avut-o cu tov. Axinte Ioan, apreciez că este un tovarăș inteligent, se orientează în probleme și cunoaște bine munca practică. Muncitor, cinstit, a arătat în mod deschis lipsurile sale. Sunt de părere că în funcția propusă corespunde*”. Verificat de Ene Țurcanu, șeful Sectorului Sfaturi Populare, acesta primea aviz favorabil și din partea Secretariatului C.C. al P.M.R. prin hotărârea din 26 ianuarie 1952⁶⁶.

Aceeași structură de partid avea competența de a analiza activitatea unui organ din componența Consiliului de Miniștri. Era vorba de Secția Organizatorică a Direcției Generale a Treburilor Consiliului de Miniștri care după alegerea Sfaturilor Populare din decembrie 1950 a fost creată pentru a controla activitatea comitetelor executive ale Sfaturilor Populare. Sectorul Sfaturilor Populare semnală în mai 1954 că în perioada 1952-1953 Secția a comis o serie de abuzuri, întrucât și-a asumat rolul de organ de directivă și îndrumare a comitetelor executive ale Sfaturilor Populare, trimițând acestora circulare și instrucțiuni în domeniul muncii organizatorice fără a le supune în prealabil conducerii guvernului⁶⁷. O situație similară s-a înregistrat și în cazul secțiilor C.C. al P.M.R. înainte de reorganizarea decisă de Plenara a V-a a C.C. al P.M.R. Pentru a evita permanentizarea acestei practici, Secția Organizatorică a C.C. al P.M.R. a decis ca activitatea structurii guvernamentale să fie controlată de un vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, care trebuia să aprobe și să semneze orice directivă sau instrucțiune adresată comitetelor executive ale Sfaturilor Populare. Prerogativele Secției coincideau până la un punct cu cele ale Sectorului Sfaturilor Populare. Ambele structuri controlau aplicarea hotărârilor partidului și ale guvernului de către Sfaturile Populare și se ocupau cu selecționarea și repartizarea cadrelor în acest domeniu. Ambele emiteau proiecte de instrucțiuni și hotărâri privind îndrumarea și reglementarea activității organizatorice a Sfaturilor Populare⁶⁸. Nici un moment însă nu s-a realizat un transfer real al puterii de la organul de partid la organul de stat.

Revenind la reforma administrativ-teritorială, implicarea Partidului-Stat în acțiunea de modificare a raionării administrative a R.P.R. reiese și din stenograma ședinței care i-a reunit pe Alexandru Moghioroș, Alexandru Drăghici, Petre Belle,

Politic la propunerea Secretariatului C.C. al P.M.R. Sectorul Sfaturi Populare din cadrul Secției Organelor Conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M. a C.C. al P.M.R. ținea evidența cadrelor. Astfel, vicepreședinții Sfaturilor Populare regionale, președinții Sfaturilor Populare raionale și orășenești erau numiți de către Secretariatul C.C. la propunerea Secției Organizatorice. – N. Ionescu-Gură, *Stalinizarea României...*, p. 189.

⁶⁶ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 162/1952, f. 5, 7.

⁶⁷ *Idem*, dosar nr. 23/1954, f. 2, 3-6.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 6.

Petre Lupu, Tiță Florea, Nicolae Guină și Simion Babenco la 12 iunie 1952. Cei nominalizați, alături de generalul Pintilie din partea Ministerului Afacerilor Interne și un delegat al ministerului Finanțelor, formau comisia însărcinată cu aplicarea modificărilor în raionarea administrativă a R.P.R.⁶⁹.

Comisia pentru aplicarea modificărilor în raionarea administrativă	
Măsurile pe linie de partid	Măsurile pe linie de stat
Se instalau Birourile Comitetelor regionale P.M.R. prin unirea într-un singur birou regional (era cazul regiunilor care dispăreau de pe harta administrativă a R.P.R.)	Se instalau Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare
Noul Birou al Comitetului era însărcinat să facă repartizarea aparatului sub controlul instructorului C.C.	-
<i>Directorii Securității intrau în Comitetele Regionale ale P.M.R.</i>	<i>Șefii Miliției intrau în Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare Regionale</i>
Cadrele rămase în afara schemei prin desființarea unui Birou regional, erau repartizate de Secțiile C.C. al P.M.R., Comitetele raionale nedispunând de ele	-
Fiecare Birou al Comitetului regional care se unea cu altul preda noului Birou problemele în curs de rezolvare	Comitetele executive vechi prezentau noilor comitete problemele pe care le aveau de rezolvat
-	Sesiunile Sfaturilor Populare în regiunile care se desființau erau anulate
-	Întrucât în nomenclatura C.C. intrau doar președinții și secretarii Sfaturilor Populare Regionale, fiecare ministru era obligat să desemneze șefii secțiilor Sfaturilor Populare. Comitetele de partid regionale și Sfaturile Populare regionale erau interogate dacă propunerile erau corespunzătoare, iar în caz negativ propunerile se făceau direct de Sfatul Popular
Termen de finalizare pe linie de partid – 25 iunie 1952	Acțiunea avea ca termen de finalizare data de 1 iulie 1952

⁶⁹ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 84/1952, f. 2-4.

Am putea concluziona că pentru demararea, realizarea și îmbunătățirea raionării R.P.R., Partidul-Stat a creat o serie de structuri politice, de partid, de stat sau mixte pe care le-a coordonat în totalitate. Prin includerea în cadrul Comitetelor regionale a directorilor Securității și a șefilor Miliției în Comitetele executive ale Sfaturilor Populare, Partidul își asigura suportul a două dintre cele mai importante instituții ale regimului socialist totalitar, organele de coerciție. Puterea sa era absolută.

„DEVIAȚIONISMUL DE DREAPTA” ȘI SFATURILE POPULARE

O dovadă a subordonării totale a organelor locale ale puterii de stat Partidului Muncitoresc Român o reprezintă efectele pe care condamnarea „deviaționismului de dreapta” le-a avut asupra acestor structuri politice.

Într-un referat al Secției Organelor conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M. din 7 mai 1952 s-a analizat compoziția Comitetelor executive ale Sfaturilor Populare⁷⁰. Prezența „*elementelor țărănești, și chiar a muncitorilor legați de proprietatea privată*” în rândul președinților, vicepreședinților și secretarilor comitetelor executive ale Sfaturilor Populare regionale, raionale și orășenești constituia în viziunea organului central de partid principala cauză a erorilor săvârșite în acțiunea de colectivizare a agriculturii. Segmentul proletar era prezent în proporție de 84,5% în nomenclatura C.C. al P.M.R. și doar 15,5% din cadrele aflate în nomenclatura comitetelor regionale și raionale P.M.R. erau muncitori (intrau aici președinții, vicepreședinții și secretarii Sfaturilor Populare regionale, orășenești și raionale)⁷¹. În conducerea Sfaturilor Populare crescuse numărul funcționarilor, al „*elementelor chiaburești*”.

Pentru remedierea situației se constituia o comisie mixtă, de partid și de stat formată din delegați ai Secției Organelor Conducătoare de Partid, Sindicale și de U.T.M. și ai Direcției Generale a Treburilor Consiliului de Miniștri. Principalele măsuri vizate erau:

- selecționarea și trecerea prin școli speciale a unui număr de 4.000 membri de partid, muncitori calificați, care nu dețineau pământ, pentru a fi trimiși la sate în funcția de președinți ai Sfaturilor Populare comunale;
- selecționarea și școlarizarea a 2.500 „*elemente tinere muncitorești*”, în special femei, „*cu origine socială sănătoasă*” pentru a fi promovate în funcții de secretari ai Sfaturilor Populare Comunale⁷²;

⁷⁰ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 71/1952, f. 1-13.

⁷¹ *Ibidem*, f. 10.

⁷² La 18 iulie 1955 în cele 4.077 comune existau 3.484 președinți muncitori și 3.208 secretari muncitori, ceea ce confirmă respectarea instrucțiunilor conducerii de partid. – *Idem*, dosar nr. 53/1955, f. 4.

- selecționarea a 500 de membri de partid, „*muncitori și care să nu posede pământ, cu oarecare experiență organizatorică și nivel politic, trecerea lor prin școli speciale pentru a fi promovați îndeosebi în funcțiile de președinți, secretari și vicepreședinți ai Sfaturilor Populare raionale*”;
- asigurarea unei compoziții muncitorești, de 80% a Comitetelor executive a Sfaturilor Populare regionale și orășenești;
- extinderea rețelei de școli de cadre de 3 și 6 luni a Sfaturilor Populare care să cuprindă în anul școlar 1952/1953 cca. 7.825 cadre⁷³;
- crearea în cursul iernii 1952/1953 de cursuri de scurtă durată (25-30 zile), la raioane cu un număr de 7.000-8.000 deputați, selectați din rândul muncitorilor, salariaților agricoli, colectivști.

Compoziția socială și națională a celor 105.967 deputați existenți în mai 1952 în Sfaturile Populare (statistica realizată de Secția Organizatorică a Consiliului de Miniștri a fost preluată de secția Organelor conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M.) se prezenta astfel⁷⁴:

⁷³ Documentul enumera școlile speciale, în care erau pregătite cadrele din componența Comitetelor executive ale Sfaturilor Populare regionale, raionale și orășenești: Școala de 6 luni a Secției Organizatorice a Consiliului de Miniștri urma să pregătească 68 de președinți, vicepreședinți și secretari ai Sfaturilor Populare regionale, cele 5 școli de 6 luni ale Sfaturilor Populare regionale pregăteau în 2 serii, 620 de președinți, vicepreședinți și secretari ai Sfaturilor Populare raionale din orașele de subordonare regională și raională și 80 de instructori ai Sfaturilor Populare regionale, iar cele 23 de școli de 3 luni ale Sfaturilor Populare pregăteau în 4 serii, 7.000 de cadre, președinți, vicepreședinți și secretari din Sfaturile Populare comunale. – *Idem*, dosar nr. 71/1952, f. 12. Președinții și secretarii Sfaturilor Populare urmau în luna iunie 1952 un seminar de 6 zile, care avea ca scop „*să înarmeze pe președinții și secretarii Sfaturilor Populare Comunale cu linia partidului*”, și totodată să-i responsabilizeze în lupta purtată „*împotriva chiaburimii*”. Seminarul conținea 4 lecții și un instructaj practic. Lecția IV avea următoarea tematică: „*Statul nostru de democrație populară, stat al dictaturii proletariatului; Sfaturile Populare organe locale ale puterii de stat; Conducerea de către Partid a Sfaturilor; Rolul Sfaturilor Populare comunale în aplicarea politicii de clasă a Partidului la sate – Întărirea S.M.T. și G.A.S., transformarea lor în unități rentabile și pildă vie care să convingă țărâimea muncitoare de superioritatea agriculturii socialiste, Crearea de întovărășiri agricole de tip T.O.Z. și de noi G.A.C., etc.*”. Îndoctrinarea liderilor structurilor politice locale este mai mult decât elocventă. – *Idem*, dosar nr. 145/1952, f.15, 17. În urma hotărârii Secretariatului C.C. al P.M.R. din august 1953, școlile de 3 și 6 luni ale Sfaturilor Populare au fost desființate. În locul școlilor, din anul 1954 au fost organizate seminarii de scurtă durată pentru pregătirea activiștilor Sfaturilor Populare. În iulie 1955 funcționa la București un seminar pentru cadrele regionale, 18 seminarii regionale pentru cadrele raionale și ale orașelor de subordonare regională și raională și 60 de seminarii raionale pentru cadrele comunale. În aceste seminarii erau instruiți președinții, vicepreședinții și secretarii comitetelor executive, unii șefi de secțiuni, instructori și unii referenți. O serie dura 4-12 zile. Se puteau face mai multe convocări în cursul aceluiași an. – *Idem*, dosar nr. 53/1955, f. 8.

⁷⁴ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 71/1952, f. 1-9.

Categorii Sfaturi Populare	Compoziția socială	Compoziția socială a Comitetelor Executive	Componenta națională
Sfatul Popular al Capitalei	60,6% muncitori 38,9% intelectuali, funcționari și mici meseriași	87% muncitori 13% funcționari și intelectuali	88,9% români 2,90% maghiari 5,8% evrei 1,9% slavi (ruso-ucraineni)
Sfaturile Populare raionale din Capitală	71,9% muncitori 26,2% intelectuali, funcționari, mici meseriași 1,8% țărani mijlocași și mici meseriași	71,4% muncitori 24,75% funcționari, intelectuali, mici meseriași 3,9% țărani muncitori	88% români 2,5% maghiari 7,9% evrei
Sfaturile Populare regionale	46,7% muncitori 23,9% intelectuali, funcționari, mici meseriași 21,9% țărani săraci 4,7% țărani mijlocași 2,8% salariați agricoli	64% muncitori 31,2% intelectuali, funcționari, mici meseriași Din cei 416 (14,42%) de membri ai Comitetelor executive ale Sfaturilor Populare regionale 60 posedau pământ	82,4% români 10,7% maghiari 2,8% evrei 1,8% germani 1,2% ruso- ucraineni
Sfaturile Populare ale orașelor de subordonare republicană	61,8% muncitori 36,6% intelectuali, funcționari și mici meseriași	54,5% muncitori 44,15% intelectuali, funcționari și mici meseriași	71% români 14,8% maghiari 8% evrei 3,8% germani

Categorii Sfaturi Populare	Compoziția socială	Compoziția socială a Comitetelor Executive	Componenta națională
Sfaturile Populare ale orașelor de subordonare regională	56,7% muncitori 34,53% intelectuali, funcționari și mici meseriași 4,4% țărani săraci 3,41 țărani mijlocași	55% muncitori 40% elemente funcționărești 15% din membrii acestor comitete executive aveau teren arabil și vite	75,9% români 15,2% maghiari 5,2% evrei 2,6% germani
Sfaturile Populare raionale	31% muncitori 33,1% țărani săraci 23,75% intelectuali, funcționari și mici meseriași 9,9% țărani mijlocași 2,2% salariați agricoli	42,39% muncitori 39% elemente funcționărești 35,4% din președinții, vicepreședinții și secretarii Sfaturilor Populare raionale posedau pământ	85,4% români 10,2% maghiari 1,3% evrei 1,2% germani 0,9% ruso-ucraineni
Sfaturile Populare ale orașelor de subordonare raională	48,1% muncitori 1,04% salariați agricoli 11,3% țărani săraci 3,62% țărani mijlocași 35,95 funcționari, intelectuali și mici meseriași	49,10% muncitori 41% elemente funcționărești Din cei 308 președinți și vicepreședinți ai comitetelor executive, 110 (35,71%) posedau pământ	76% români 15,32% maghiari 4,4% evrei 2% germani 1,84% alte naționalități
Sfaturile Populare comunale	10,89% muncitori 1,1% salariați agricoli 53,68% țărani săraci 21,93% țărani mijlocași 12,35% funcționari, mai ales foști notari și secretari de primărie, învățători	10,5% muncitori 49,44% țărani săraci 18% țărani mijlocași 20% intelectuali, funcționari	88,19% români 8,81% maghiari 1,15% germani

Creșterea constantă a funcționarilor în detrimentul muncitorilor se datora faptului că majoritatea șefilor de secțiuni și secretarilor Sfaturilor Populare erau funcționari vechi, „*elemente care în majoritatea cazurilor au servit și sub regimurile burghezo-moșierești*”⁷⁵. 49,5% (53.245) dintre deputații Sfaturilor Populare erau membri de partid (87,4% proveniți din P.C.R. iar 12,6% din P.S.D.)⁷⁶. Numărul membrilor de partid din comitetele executive era mai mare, respectiv de 65%.

Ședința Secției Organelor Conducătoare de partid, Sindicale și de U.T.M. din 2 iulie 1952 a dezbătut problema instalării președinților și secretarilor Sfaturilor Populare⁷⁷. Petre Lupu, în calitate de șef de secție sublinia forța Partidului care a reușit să selecționeze în perioada mai-iulie „4.000 de muncitori și muncitoare pentru a fi trimiși în calitate de președinți și secretari ai Sfaturilor Populare, care să asigure aplicarea politicii partidului la sate, nu așa cum a fost aplicată până acum prin faptul că s-au săvârșit abateri”. Schimbarea politicii agrare impunea și modificarea compoziției conducerilor Sfaturilor Populare. Președinții și secretarii nou numiți erau „*muncitori, ruși de mentalitatea țărănească, nelegați de nimic în ce privește pământul sau proprietatea individuală care să-i tragă înapoi*”. Indicațiile C.C. al P.M.R. au prevăzut organizarea unor instructaje, a unor adunări extraordinare în întreprinderile de unde proveneau cadrele selectate.

Scoaterea a 4.000 de muncitori din producție constituia o problemă pentru conducerea comunistă, însă nu la fel de serioasă ca eventuala compromitere a acțiunii de socializare a agriculturii. Instalarea trebuia definitivată într-un timp foarte scurt, până la 10 iulie 1952. Deși se dorea a fi o acțiune secretă totuși președinții și secretarii Sfaturilor Populare care urmau să fie schimbați aflaseră de hotărârea C.C. al P.M.R. Partidul a fost inițiatorul acestei măsuri și tot el prin intermediul comitetelor regionale, raionale o puneă în practică. Muncitorii din producție trebuiau trimiși „*la comunele cele mai grele din punct de vedere administrativ și al sabotajului chiaburesc*”. Comitetele raionale de partid și comitetele executive ale Sfaturilor Populare raionale desemnau câte un delegat pentru fiecare comună pentru a asigura instalarea președinților și secretarilor Sfatului Popular comunal.

Delegatul comitetului raional odată ajuns în comună era obligat să organizeze adunarea organizației de bază pentru a populariza Hotărârea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri cu privire la numirea muncitorilor și muncitoarelor din fabrici ca președinți și secretari ai Sfaturilor Populare, pentru a vorbi despre efectele devierii de dreapta. Instalarea se făcea de către delegatul Comitetului executiv în sesiunea Sfatului Popular.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 5.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁷ *Idem*, dosar nr. 88/1952, f. 1-6.

Petre Lupu insista asupra responsabilității pe care organele de partid o aveau în reușita acestei acțiuni: „Comitetul regional și raional de partid trebuie să controleze comitetul executiv al Sfatului Popular regional și raional ca să întocmească cu strictete registrele, dosarele și alte materiale. *Deasemenea organele de partid trebuie ca să controleze cum se aplică până la capăt dispozițiile Consiliului de Miniștri. Organele de partid regionale și raionale trebuie să ia măsuri de control asupra tuturor organelor de stat care sunt legate de această acțiune ca ele să-și facă pe deplin datoria. Deasemenea trebuie făcut apel la miliție ca să poată lua măsuri în cazuri când secretarii și președinții vechi vor fi scoși din funcție și vor avea anumite manifestări dușmănoase, de sabotaj. Comitetele raionale de partid și comitetele executive sunt obligate să convoace la sediul comitetului raional pe toți președinții și secretarii Sfatului Popular măcar o dată pe lună*”⁷⁸. Este exprimată explicit subordonarea organelor locale ale puterii de stat structurilor locale de partid. Suportul organelor de coerciție menționat de șeful Secției organizatorice se încadrează perfect în modul de funcționare a regimului Partidului-Stat.

EVOLUȚIA ORGANELOR LOCALE ALE PUTERII DE STAT ÎN PERIOADA 1952-1965

În anul 1952, în conformitate cu textul Constituției, organele locale ale puterii de stat în regiuni, raioane, orașe și comune erau „*Sfaturile Populare ale oamenilor muncii de la orașe și sate*” (Capitolul V, art. 51). În componența lor intrau deputați „*aleși pe timp de doi ani de către oamenii muncii din regiunea, raionul, orașul și comuna respectivă*” (art. 52). Modificarea denumirii acestor organe locale ale puterii de stat nu a presupus și o redefinire a atribuțiilor acestora. Se specifica totuși în art. 54 că „*Sfaturile Populare organizează participarea activă a oamenilor muncii la conducerea treburilor de stat și obștești și la opera de construire a socialismului*”. Potrivit Constituției din 27 septembrie 1952, funcționau 18 regiuni administrative (anterior menționate).

Alegerile din octombrie 1953 au fost atent monitorizate de Partidul-Stat. La un an de la adoptarea Constituției staliniste, în care se autoproclama subordonarea totală a R.P.R. față de U.R.S.S., candidații în alegerile de deputați pentru Sfaturi Populare trebuiau să fie „*oameni ai muncii care își iubesc patria și sunt prieteni sinceri ai Uniunii Sovietice*”⁷⁹. Nu puteau fi propuse pe listele de candidați „*elementele exploatare, fasciste și cei care au săvârșit crime și jafuri împotriva populației sovietice*”. Muncitorii, țărani muncitori, inginerii și tehnicienii, stahanoviștii, fruntașii în producției, „*oamenii de știință și artă, profesori, învățători, agronomi, medici care au dovedit în activitatea lor că*

⁷⁸ *Ibidem*, f. 5.

⁷⁹ *Idem*, dosar nr. 45/1953, f. 2.

slujesc interesele poporului” reprezentau categoriile agreate de regimul comunist⁸⁰. Instrucțiunile C.C. al P.M.R. cu privire la selecționarea candidaților de deputați în Sfaturile Populare din 14 septembrie 1953 stabileau ca până la data de 25 octombrie 1953 să fie încheiată această etapă. 25-30% dintre candidați urmau să fie recrutați din rândul femeilor. În selectarea candidaților se respectau criteriile impuse de Partidul-Stat. Astfel, pentru Sfaturile Populare regionale din regiunile cu industrie dezvoltată, Stalin, Hunedoara, Bacău, Timișoara, Ploiești:

- 55% - muncitori și muncitoare, tehnicieni, maiștri, ingineri;
- 15% - intelectuali (artiști, scriitori, profesori, învățători, medici, agronomi și funcționari);
- 15% - țărani cu gospodării mici și mijlocii;
- 6% - țărani colectivști;
- 3% - muncitori și tehnicieni din S.M.T. și G.A.S.;
- 4% - țărani întovărășiți;
- 2% - mici meseriași și cooperatori meșteșugari.

Dintre activiștii de partid și de stat trebuiau propuși: primul secretar al comitetului regional P.M.R., un secretar al comitetului regional P.M.R., 1-2 șefi de secție a comitetului regional P.M.R., 1-3 membri din conducerea fiecărei organizații de masă (sindicat, U.T.M., A.R.U.S.), președintele, vicepreședintele și secretarul comitetului executiv al Sfatului Popular regional, 5-7 șefi de secțiuni ai Sfatului Popular regional, 1-2 instructori ai Sfatului Popular regional, președintele Sfatului Popular al orașului de reședință, 3-6 președinți ai comitetelor executive a Sfaturilor Populare raionale, comandantul miliției, comandantul Comisariatului militar, 1-3 directori de întreprinderi. În marea majoritate a cazurilor, prim-secretarul comitetelor locale de partid era și conducătorul Sfaturilor Populare. Această practică aplicată la nivel central, unde membrii Biroului Politic, ai Secretariatului C.C. al P.M.R. dețineau primele funcții în stat era preluată și în teritoriu.

Monopolizarea organizării alegerilor pentru deputații din organele locale ale puterii de stat de către P.M.R. reiese și din „*Instrucțiunile cu privire la adunările de propunere a candidaților*”, document „*Strict secret/numai pentru uz intern*”, emise de Comitetul Central al partidului la 19 octombrie 1953⁸¹. Propunerea candidaților se făcea în adunările oamenilor muncii, în circumscripțiile electorale corespunzătoare. Înainte de deschiderea adunării se organiza o consfătuire a reprezentanților organizațiilor componente ale F.D.P.-ului din întreprinderea, instituția, strada, satul sau circumscripția unde se ținea adunarea. În cazul în care candidatul era respins de adunare, exista un candidat de rezervă. Pentru alegerile din decembrie 1953, până la data de 10 octombrie se constituiseră

⁸⁰ *Ibidem*, f. 3.

⁸¹ *Ibidem*, f. 18-22.

18 consilii F.D.P. regionale, 191 consilii raionale, 155 consilii orășenești, 3.784 birouri F.D.P. comunale, rămânând de constituit 339 birouri comunale F.D.P.⁸².

În decembrie 1953 au fost aleși 135.408 de deputați, prin creșterea numărului deputaților orășenești și comunali și înființarea circumscripțiilor electorale comunale⁸³.

Cu prilejul alegerilor s-au stabilit 2.227 circumscripții electorale pentru Sfaturile Populare regionale și ale orașului București, 11.996 circumscripții raionale, 4.106 circumscripții ale orașelor raionale și 110.979 circumscripții comunale. Circumscripțiile electorale erau formate în funcție de numărul populației: circumscripțiile regionale includeau 7.000-10.000 locuitori, cele raionale 1.000-1.300, orășenești la orașele cu până la 50.000 locuitori, o circumscripție la 300 locuitori, în orașele până la 100.000 locuitori o circumscripție la 400 locuitori, iar la orașele cu peste 100.000 locuitori o circumscripție la 500 locuitori. Circumscripțiile comunale cuprindeau între 100-200 locuitori⁸⁴.

În septembrie 1955⁸⁵ se solicita modificarea decretului nr. 391/1953 cu privire la alegerea deputaților în Sfaturile Populare⁸⁶ (o instituție a statului român, Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri solicita aprobarea unicului deținător al puterii politice, Partidul Muncitoresc Român). Surveneau modificări în cuprinsul art. 25, lit. e, art. 56 și art. 109. Astfel, în comunele cu o populație de până la 1.500 de locuitori, se formau 15 circumscripții electorale. În comunele cu o populație de 1.500-7.000 locuitori, se forma câte o circumscripție electorală la fiecare 100 de locuitori, dar nu mai mult de 35 circumscripții electorale. Pentru comunele care aveau o populație mai mare de 7.000 locuitori, se crea o circumscripție la 200 locuitori, dar nu mai mult de 45. Candidații nu puteau accepta candidatura decât într-o singură circumscripție electorală și pentru un singur Sfat Popular (art. 56). În condițiile în care un loc de deputat devenea vacant, se fixau noi alegeri în circumscripția electorală respectivă de către Prezidiul Marii Adunări Naționale pentru Sfaturile Populare regionale și Prezidiul Sfaturilor Populare

⁸² *Idem*, dosar nr. 49/1953, f. 1.

⁸³ *Idem*, dosar nr. 53/1955, f. 2. Ca organe ale Sfaturilor Populare funcționau și comisiile permanente alese dintre deputați, specializate pe ramuri de activitate (buget, finanțe, agricolă, colectări, culturală, de învățământ, sănătate, gospodărie comună, industrie locală, etc.). Comisiile permanente erau subordonate numai Statului Popular care le-a ales și răspundea de activitatea lor în fața acestora. Comitetele de cetățeni și stradă, comisiile de femei, adunările populare reprezentau „*forme organizatorice de legătură cu masele*”.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 3. Prin modificarea art. 25, capitolul III ale legii pentru alegerea deputaților în Sfaturile Populare se produceau schimbări în stabilirea circumscripțiilor electorale regionale, raionale, orășenești și comunale. – *Idem*, dosar nr. 29/1960, f. 1-3.

⁸⁵ La acea dată existau 4.459 comitete executive ale Sfaturilor Populare: 19 comitete executive regionale, 191 comitete raionale, 27 comitete orășenești regionale, 135 comitete orășenești raionale și 4.087 comitete executive comunale. – *Ibidem*, f. 20.

⁸⁶ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 68/1955, f. 39.

superioare pentru Sfaturile Populare subordonate. Alegerile se desfășurau în termen de cel mult două luni de la data declarării postului vacant.

Urmând aceeași practică prin care o instituție a statului democrat-popular cerea acordul Partidului pentru luarea unei decizii, un referat cu privire la stabilirea datei alegerilor de deputați în Sfaturile Populare, realizat de Secția Organizatorică a Direcției Generale a Treburilor Consiliului de Miniștri era trimis la 31 august 1955 spre aprobare Biroului Politic al C.C. al P.M.R. În conformitate cu prevederile constituționale, deputații erau aleși pentru o perioadă de doi ani, astfel încât mandatul „*actualilor deputați din Sfaturile Populare expiră la data de 20 decembrie, dată după care urmează să se aleagă noi deputați în organele locale ale puterii de stat*”. Alegerile trebuiau să se desfășoare în ziua de 25 decembrie 1955 sau la 1 ianuarie 1956. Întrucât datele se suprapuneau cu sărbătorile de iarnă, se cerea Partidului acordul de a fixa data alegerilor pentru 18 decembrie 1955. Referatul era însoțit de un „**Plan de măsuri privind pregătirea și desfășurarea campaniei electorale pentru alegerile de deputați în Sfaturile Populare**”⁸⁷. Partidul participa la procesul electoral, astfel încât în plan erau trecute: organizarea unui instructaj în ziua de 6 octombrie 1955 la C.C. al P.M.R., în legătură cu măsurile ce trebuiau luate pentru pregătirea și desfășurarea alegerilor, cu prim-secretarii comitetelor de partid și ai orașului București, și președinții comitetelor executive ale Sfaturilor Populare regionale și al orașului București, precum și cu liderii organizațiilor de masă și economice centrale. În perioada 15 octombrie – 15 decembrie: se creau consiliile F.D.P. regionale, raionale, orașenești și comunale, se definitivau lucrările cu privire la unele modificări ale raionării administrativ-teritoriale, se formau și delimitau circumscripțiile electorale, se făceau înscrierile în listele electorale, se formau secțiile de votare, se imprimau și se trimiteau la regiuni imprimatele pentru listele electorale, se publicau secțiile de votare cu 50 de zile înainte de data de desfășurare a alegerilor, se constituiau și confirmau comisiile electorale regionale, raionale, orașenești și comunale, cu cel puțin 55 de zile înainte de alegeri, se organiza de către Prezidiul Marii Adunări Naționale un instructaj cu președinții comisiilor electorale regionale și secretarii comitetelor executive ale Sfaturilor Populare regionale, în legătură cu atribuțiile comisiilor electorale, se stabileau listele de alegători și se afișau, se organizau întâlniri între candidați și alegători, se amenajau secțiile de votare, Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri și Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor stabileau sistemul de deservire a campaniei electorale prin poștă și telecomunicații în perioada pregătitoare, în ziua alegerilor și pentru comunicarea rezultatelor. În ziua alegerilor se centralizau la București din 3 în 3 ore date privind prezentarea alegătorilor la vot. În ziua de 21 decembrie 1955, Prezidiul Marii Adunări

⁸⁷ *Ibidem*, f. 42-45.

Naționale comunica rezultatul alegerilor pentru toate categoriile de Sfaturi Populare. Organizarea alegerilor era încredințată unor organisme nou înființate: Comisia organizatorică, Comisia de propagandă, Comisia juridică administrativă, Comisia economică, Comisia financiară⁸⁸. În componența acestor structuri politice intrau în primul rând reprezentanți ai aparatului central de partid, șefi și membri ai secțiilor Comitetului Central al P.M.R. (anexa 6).

Toate aceste măsuri organizatorice și-au menținut valabilitatea, exceptând datele la care ele au fost puse în practică. Desfășurarea celui de-al doilea Congres al P.M.R. în decembrie 1955⁸⁹ a dus la amânarea alegerilor de deputați pentru Sfaturile Populare pentru data de 11 martie 1956. Campania electorală a debutat la 11 ianuarie 1956 și a urmat pașii preconizați de Secția Organizatorică a Direcției Generale a Treburilor Consiliului de Miniștri.

Implicarea Partidului la nivel local în procesul electoral s-a materializat prin mobilizarea comitetelor de partid regionale, raionale și orășenești: „*Conducerea campaniei electorale trebuie asigurată în mod efectiv de comitetele regionale, raionale și orășenești ale partidului*”⁹⁰. Birourile acestor comitete desemnau câte un colectiv format din secretarul comitetului, șeful secției organizațiilor de partid, șeful secției propagandă și agitație, șeful secției cadre și președintele comitetului executiv al Sfatului Popular, însărcinat cu organizarea alegerilor⁹¹. Organele de partid erau obligate să respecte indicațiile Biroului Politic al C.C. al P.M.R. cu privire la compoziția candidaților pentru deputați în Sfaturile Populare (din punct de vedere al apartenenței politice, în Sfaturile Populare regionale și orășenești candidații trebuiau să fie între 50-60% membri și candidați de partid, în cele raionale 50-55%, iar în cele comunale 40-50% membri și candidați de partid și membri ai U.T.M.)⁹².

Prin decretul nr. 12 din 1956, numărul regiunilor s-a redus la 16: Bacău, Baia Mare, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Hunedoara, Iași, Oradea, Pitești, Ploiești, Stalin, Suceava, Timișoara, Regiunea Autonomă Maghiară.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 45.

⁸⁹ În raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al partidului comunist, Gheorghe Gheorghiu Dej semnală grave deficiențe în „*conducerea și îndrumarea Sfaturilor Populare de către organele de partid*”. Astfel, comitetele executive ale Sfaturilor Populare nu trebuiau să acționeze ca simple organe administrative, de felul vechilor primării, ele având rolul de a antrena masele populare în conducerea „treburilor obștești”. Existau comitete de partid care se substituiau Sfaturilor Populare, scăzând astfel autoritatea organelor locale ale puterii de stat. se opta pentru trecerea de la centralismul excesiv la centralismul democratic. În realitate, transferul puterii de la organele de partid la cele ale statului nu s-a întâmplat niciodată în cazul regimului comunist din România. – Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, decembrie 1955 - iulie 1959*, p. 138-139.

⁹⁰ *Idem*, dosar nr. 166/1956, f. 15. Notă a Secretariatului C.C. al P.M.R. către Comitetele regionale, raionale și orășenești ale P.M.R. din 10 ianuarie 1956.

⁹¹ *Ibidem*, f. 12-13.

⁹² *Ibidem*.

Următoarele alegeri de deputați în Sfaturile Populare s-au organizat pe 2 martie 1958, la propunerea Biroului Politic al C.C. al P.M.R. Interesantă este următoarea specificare „*pentru funcțiile de vicepreședinți ai Sfaturilor Populare regionale, raionale și orașenești este absolut necesar să se asigure candidați cu experiență și pregătire de specialitate – pe cât este posibil cu studii superioare – corespunzătoare pentru sectoarele de activitate pe care le vor conduce după ce vor fi aleși*”⁹³. Selecția cadrelor din conducere favoriza profesionalizarea coordonatorilor organelor locale ale puterii de stat. Se insista și asupra evitării schimbării inutile a președinților și vicepreședinților Sfaturilor Populare⁹⁴.

Urmând aceeași linie, câțiva ani mai târziu (noiembrie 1964), în contextul organizării alegerilor de deputați pentru Sfaturile Populare comitetele regionale, raionale și orașenești de partid erau însărcinate cu desemnarea cadrelor din conducerea Comitetele executive ale Sfaturilor Populare, după cum urmează⁹⁵.

Funcția/Aparatul local de stat	Criterii de selecție stabilite de organele decizionale de partid, 1964
Vicepreședinții comitetelor executive ale Sfaturilor Populare regionale	Erau selectate cadre din regiunea respectivă, membri de partid „ <i>cu orientare politică și spirit de partid</i> ”, având studii superioare. Un alt criteriu era cel al absolvirii școlilor superioare de partid
Președinții comitetelor executive ale Sfaturilor Populare raionale și ale orașelor de subordonare regională	Erau recrutați „ <i>cei mai buni activiști de partid și de stat, membri de partid, cunoscători ai problemelor raionului sau orașului, cu o activitate de cel puțin 5 ani în munca de partid sau de stat</i> ”. Trebuiau să aibă studii superioare de partid sau de stat, sau cel puțin studii medii
Președinții comitetelor executive ale Sfaturilor Populare ale orașelor de subordonare raională	Doar nivelul de pregătire diferea, nu și mediul de recrutare. Astfel, președinții trebuiau să aibă studii medii de stat sau să absolve școala de partid de un an
Vicepreședinții comitetelor executive ale Sfaturilor Populare raionale și orașenești	Studii superioare sau cel puțin studii medii, cu stagiu în producție. În raioanele cu specific agrar, vicepreședintele era agronom sau zootehnist
Președinții comitetelor executive ale Sfaturilor Populare comunale	Erau aleși din rândul muncitorilor, membri de partid, din unitățile forestiere, G.A.C., stațiuni agricole, locuitori ai comunei respective
Toate numirile erau aprobate de birourile comitetelor raionale și regionale ale P.M.R.	

⁹³ *Idem*, dosar nr. 100/1957, f. 7.

⁹⁴ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 22/1957, f. 3.

⁹⁵ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 56/1964, f. 16-17.

Deputații pentru Sfaturile Populare regionale respectau următorii indicatori: între 50-60% trebuia să fie muncitori, tehnicieni, maiștri din întreprinderi, S.M.T. și G.A.S., 20-25% intelectuali (ingineri, învățători, profesori, medici, oameni de știință, artă, scriitori, ziariști), 18-23% țărani colectivști (președinți de G.A.C.), 1% meseriași cooperatori, 1%-alții. După criteriul apartenenței politice 80% membri și candidați de partid, 20% fără de partid. Comparativ cu anul 1956 se remarcă impunerea unui procent mai ridicat pentru deputații care trebuiau selectați din rândul membrilor de partid.

Legea nr. 2 din 31 decembrie 1959 stabilea ca durata mandatului Sfaturilor Populare să fie de 4 ani, cu excepția Sfaturilor Populare ale orașelor, de subordonare raională și ale comunelor, care se alegeau pe 2 ani.

La începutul anului 1960, conducerea P.M.R. a considerat oportună modificarea împărțirii administrativ-teritoriale a R.P.R., dată fiind ineficiența economică a unor raioane. Așa cum ne-am obișnuit, două structuri, de partid și de stat, au coordonat acest plan. Direcția Organizatorică a C.C. al P.M.R. și Direcția de Orientare și Control pentru Administrația Locală de Stat a Consiliului de Miniștri au studiat în toată țara indicele de rentabilitate a unor raioane care își aveau reședința în localități rurale, și posibilitatea trecerii unor comune din subordonarea raioanelor în subordinea orașelor în jurul cărora gravitau⁹⁶. Comunele care s-au dezvoltat din punct de vedere industrial, întrețineau strânse relații cu orașele în apropierea cărora se aflau (era oferit exemplul comunei Săvinești, în care exista un combinat chimic și care avea strânse relații cu întreprinderile industriale din Piatra-Neamț). Relațiile dintre orașele de subordonare regională și comunele din jurul lor s-au intensificat și datorită faptului că acestea din urmă se transformaseră în baze de aprovizionare pentru orașe.

Principalul considerent al acestei reorganizări administrativ-teritoriale nu era însă de natură economică, ci de natură politică. În referatul prezentat de cele două structuri politice, se arăta: „*Viața a arătat necesitatea conducerii activității de partid a unor întreprinderi industriale importante situate pe raza comunelor din apropierea orașelor să fie asigurată de organele orășenești de partid care au o mai mare experiență în conducerea economiei. Se va asigura o mai bună îndrumare, control și coordonare a activității politico-economice, social-culturale atât a orașelor cât și a comunelor din jur de către un singur organ orășenesc de partid și de stat, lichidându-se astfel deficiențele ce există în prezent*”⁹⁷. În momentul întocmirii materialului, 1 februarie 1960, existau 60 de raioane care își aveau reședința în comune. O parte dintre ele aveau în subordine un număr restrâns de comune, pe teritoriul lor nu existau unități industriale și nici baze de materii prime, iar reședințele lor erau în localități

⁹⁶ *Idem*, dosar nr. 116/1960, f. 1-2.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 2-3.

rurale slab dezvoltate, lipsite de școli medii, spitale pentru deservirea populației din cuprinsul raionului. Se impunea desființarea a 23 de raioane.

Din stenograma ședinței la care au participat colectivele care au plecat în regiuni în problema rectificării raionării la 7 decembrie 1960, prezidată de Nicolae Ceușescu aflăm că Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a hotărât reducerea numărului de raioane de la 189 la 147⁹⁸.

Aplicarea prevederilor legii de îmbunătățire a împărțirii administrativ-teritoriale a țării a fost astfel coordonată de același Partid-Stat. S-a instituit „un colectiv central” format din Simion Bughici, Manea Mănescu, Ilie Verdeț, Leon Naș, Florea Tiță, Mihai Levente și E. Florescu. La nivel local se forma un colectiv compus din 7-9 membri, respectiv președintele comitetului executiv al Sfatului Popular, conducători ai organizațiilor de masă, ai instituțiilor de stat și economice regionale, colectiv condus de un secretar al comitetului regional de partid. La nivel raional se creau structuri pe baza acelorași principii. Cei rămași fără loc de muncă erau asigurați că își primesc salariile până la data de 1 martie 1961. În regiuni se trimitea un activist al C.C. al P.M.R. și un reprezentant al Consiliului de Miniștri pentru a controla derularea reorganizării administrativ-teritoriale⁹⁹.

Noile regiuni, delimitate în 24 decembrie 1960, erau: Argeș, Bacău, Banat, Brașov, București, Cluj, Crișana, Dobrogea, Galați, Hunedoara, Iași, Maramureș, Mureș-Autonomă Maghiară, Oltenia, Ploiești, Suceava.

La data de 5 martie 1961 alegerile pentru deputați în Marea Adunare Națională au coincis cu alegerile de deputați în Sfaturile Populare¹⁰⁰. Pentru toate categoriile de Sfaturi Populare au fost selecționați 141.166 candidați, din care 2.266 la Sfaturile Populare regionale și orașul București, 10.434 în Sfaturile Populare raionale, 7.363 la Sfaturile Populare orășenești de subordonare regională, 6.149 la Sfaturile Populare orășenești de subordonare raională și 114.954 pentru Sfaturile Populare comunale¹⁰¹. Respectând cererile conducerii Partidului-Stat din alegerile desfășurate în anul 1958 de a nu schimba inutil liderii organelor locale ale puterii de stat, din totalul candidaților un număr de 69.451 (49,20%) erau deputați din vechea legislatură. Procentul cel mai mare de candidați propuși pentru a fi realeși se înregistra la Sfaturile Populare comunale (51,12%) iar cel mai scăzut la Sfaturile Populare raionale (35,62%). 140.925 de deputați au fost aleși în Sfaturile Populare, cu 3.135 mai mulți decât în anul 1958.

⁹⁸ *Idem*, dosar nr. 111/1960, f. 2.

⁹⁹ *Idem*, dosar nr. 113/1960, f. 1-4.

¹⁰⁰ O notă a Secției Organizațiilor de Partid din 20 octombrie 1960, semnala demararea acțiunii de selecționare a candidaților F.D.P pentru alegerea de deputați în Sfaturile Populare, sub atenta îndrumare a unui secretar regional, raional sau orășenesc de partid. – *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Secția organizatorică, dosar nr. 23/1960, f. 13.

¹⁰¹ *Idem*, dosar nr. 4/1960, f. 136-138.

Deputații Sfaturilor Populare aleși la 5 martie 1961 ¹⁰²	
Criterii de selectare	Procentul din totalul de 140.925
Profesia de bază	20,48% – muncitori, maiștri, tehnicieni
	58,60% - țărani colectiviști și întovărășiți
	21,92% - funcționari, intelectuali
Aparența politică	50,84% membri și candidați de partid ai Partidului Muncitoresc Român
	49,10% „oameni ai muncii fără de partid”
Naționalitate	87,84% români
	8,32% maghiari
	1,83% germani
	0,83% - ruși și ucraineni
	0,31 – sârbi
	0,24 – evrei
	0,63% - alte naționalități
77,59% bărbați și 22,41% femei	

În ciuda exclusivismului Partidului-Stat, campaniile erau însoțite așa cum am mai arătat de „*un volum sofisticat de propagandă electorală*” menită să creeze impresia sprijinului aproape unanim al populației pentru regim¹⁰³. În alegerile din martie 1961 alături de membrii organelor locale ale P.M.R., au acționat peste 650.000 de agitatori și aproximativ 800.000 de „oameni ai muncii”, care au făcut parte din colectivele celor 8.575 case ale alegătorilor și din cele 30.000 de formații artistice de amatori și profesioniști. Pentru depunerea și susținerea candidaturilor de deputați în alegerile pentru M.A.N. și Sfaturile Populare au avut loc 138.000 adunări la care au participat 9.000.000 de cetățeni, cu 2.300.000 mai mult decât în martie 1958¹⁰⁴. Autoritatea regimului

¹⁰² *Ibidem*, f. 151-152. Informare a Direcției Organizatorice a C.C. al P.M.R. din 31 martie 1961.

¹⁰³ Partidul mobiliza instituțiile statului și toate categoriile sociale ale populației. Au fost antrenate uniunile de creatori teatrale, instituțiile muzicale profesioniste. Acestea au pregătit brigăzi cu un repertoriu special pentru alegeri, care s-au deplasat în provincie. Ansamblul Sfatului Popular al Capitalei a susținut 45 de spectacole, cele 4 ansambluri ale M.A.I. 173 de spectacole, iar ansamblul M.F.A. 62 spectacole. 100 de scriitori au participat în toate regiunile din țară la întâlniri cu cititorii, ajutând presa locală la redactarea materialelor. Au fost realizate 16 diafilme despre „realizările regimului democrat-popular”, 5 filme documentare și 4 jurnale de actualități, astfel încât în perioada campaniei electorale toate cinematografele orășenești, sătești au rulat materiale legate de alegeri. Materialele electorale au fost tipărite într-un tiraj de 13.948.000 exemplare. Tudor Arghezi, George Călinescu, Cezar Petrescu s-au remarcat prin ajutorul dat regimului în perioada campaniei electorale. – *Idem*, dosar nr. 11/1961, f. 51.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 153.

nu mai era contestată decât foarte rar, numărul atacurilor la adresa P.M.R. scăzând considerabil în timpul campaniei electorale.

Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a stabilit după alegeri, în ședința din 8 martie 1961, componența comitetelor executive ale Sfatului Popular. Reproducem schemele organizatorice ale organelor locale ale puterii de stat¹⁰⁵. Se remarcă prezența în aceste structuri a unui reprezentant al comitetelor locale de partid specializat în probleme economice.

Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Capitalei (19 membri)¹⁰⁶

- Președintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Capitalei
- 5 Vicepreședinți
- Secretarul cu probleme economice al comitetului orășenesc de partid
- Secretarul Consiliului Sindical Orășenesc
- Comandantul Direcției Miliției Capitalei
- Comandantul Comisariatului Militar al Capitalei
- Președinta sau secretara Comitetului Orășenesc al Femeilor
- Președintele comitetului Executiv al unui Sfat Popular raional
- Arhitectul șef al Capitalei (șeful Secției Arhitectură și Sistemizare)
- Șeful Secției Gospodărie Comunală
- Șeful Secției Învățământ
- Șeful Secției Comerciale
- Șeful Secției Financiare sau Planificare
- Director de mare întreprindere
- Șeful Secției Sănătate și Prevederi Sociale

Comitetul Executiv al Sfatului Popular Regional (17 membri)

- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular regional
- 4 vicepreședinți
- Secretarul cu probleme economice sau agrare al comitetului regional de partid
- Președinta sau secretara Comitetului regional al Femeilor
- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular al orașului de reședință
- Președintele Uniunii Regionale a Cooperației de Consum
- Comandantul Direcției Miliției Regionale
- Comandantul Comisariatului Militar Regional
- Șeful Secției Industrie Locală
- Șeful Secției Învățământ și Cultură

¹⁰⁵ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Cămară, dosar nr. 11/1961, f. 12-22.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 22.

- Șeful Secției Agricole
- Șeful Secției Financiare sau Planificare
- Directorul Direcției de Arhitectură și Sistemizare sau Directorul Trustului Regional de Construcții
- Directorul Direcției Economice Forestiere (era ales în regiunile cu sector forestier dezvoltat; în celelalte regiuni putea fi ales șeful secției de sănătate și prevederi sociale, sau șeful secției organizatorice)

Comitetele Executive ale Sfatului Popular ale orașelor regionale Cluj, Craiova, Iași, Brașov, Timișoara și al Orașului Constanța (17 membri)

- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular orășenesc
- 4 vicepreședinți
- Secretarul cu probleme economice al comitetului orășenesc de partid
- Președinta sau secretara Comitetului Orășenesc al Femeilor
- Comandantul Comisariatului Militar Orășenesc
- Comandantul Miliției Orășenești
- Un secretar al Comitetului orășenesc U.T.M.
- Un director de întreprindere
- Șeful Secției Sănătate și Prevederi Sociale
- Șeful Serviciului Arhitectură și sistemizare
- Șeful Secției Financiare sau Comerciale
- Șeful Secției Gospodărie Comunală
- Secretarul Consiliului Sindical Local
- Șeful Secției Învățământ și Cultură
- În orașele centre universitare, în comitetele executive era ales un rector al unui institut de învățământ superior.

Comitetele executive ale Sfatului Popular ale orașelor regionale care aveau câte 13 membri¹⁰⁷ - 21 orașe

- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular orășenesc
- 3 vicepreședinți
- Secretarul cu probleme economice al comitetului orășenesc P.M.R.
- Președinta sau secretara Comitetului Orășenesc al Femeilor
- Un secretar al Comitetului orășenesc U.T.M.
- Comandantul Comisariatului militar
- Comandantul miliției orășenești
- Șeful Secției Gospodăriei Comunale

¹⁰⁷ Cele 21 de orașe erau: Hunedoara, Buzău, Turda, Satu Mare, Giurgiu, Bârlad, Botoșani, Târgoviște, Focșani, Piatra-Neamț, Roman, Turnu Severin, Petroșani, Mediaș, Onești, Lugoj, Techirghiol, Vasile Roaită, Mangalia, Târgu Jiu, Cămpina.

- Șeful Secției Comerciale
- Secretarul Consiliului Sindical local
- Șeful Serviciului arhitectură și sistematizare

Comitetul executiv al Sfatului Popular Raional (13 membri)

- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular raional
- 2 vicepreședinți
- Secretarul cu problemele economico-agrară al comitetului raional P.M.R.
- Președintele Comitetului executiv al Sfatului Popular al localității de reședință
- Șeful Secției agricole
- Șeful Secției financiare
- Șeful Secției de învățământ și cultură
- Comandantul Comisariatului militar-raional
- Comandantul Miliției raionale
- Șeful Secției Sănătate și prevederi sociale
- Un președinte de G.A.C. dintr-o comună apropiată
- Președintele Uniunii raionale a cooperației de consum

Comitetul executiv al Sfatului Popular al orașului raional (11 membri)

- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular orășenesc
- 2 vicepreședinți
- Secretarul comitetului orășenesc P.M.R.
- Un reprezentant al comitetului orășenesc U.T.M.
- Președinta sau secretara comitetului orășenesc al femeilor
- Șeful Secției Gospodărie comunală
- Un președinte de cooperativă meșteșugărească
- Director de școală medie sau de spital
- Un președinte de sindicat
- Președintele Cooperativei orășenești de consum

Comitetul Executiv al Sfatului Popular comunal cu peste 30 deputați (9 membri)

- Președintele comitetului executiv al Sfatului Popular comunal
- 2 vicepreședinți
- Secretarul comitetului de partid sau secretarul organizației de bază a P.M.R.
- Secretarul comitetului U.T.M. sau secretarul unei organizații de bază a U.T.M.

- Președinta comisiei de femei
- Șeful postului de Miliție sau un medic din comună
- Directorul căminului cultural
- Președintele cooperativei de consum

Comitetele executive ale Sfatului Popular au fost alese în perioada 12-30 martie 1961 în sesiunile Sfatului Popular. Componenta acestor structuri politice s-a stabilit în baza indicațiilor Biroului Politic al C.C. al P.M.R. Din totalul membrilor comitetelor executive ale Sfatului Popular regional, raional, ale orașelor regionale peste 45% proveneau din rândul muncitorilor, iar 37% erau ingineri, tehnicieni, medici și profesori. 58% dintre cadre aveau studii medii și superioare. 95% erau membri și candidați de partid, cu o vechime de peste 13 ani, ceea ce demonstrează o dată în plus faptul că accesul într-o funcție de conducere era rezervat doar posesorilor de carnet P.M.R.¹⁰⁸. În cele 17.064 comisii permanente activau 130.000 de deputați. Activitatea Sfatului Popular se desfășura și prin intermediul celor 87.000 de comitete de cetățeni care includeau 410.638 membri¹⁰⁹.

Partidul-Stat a dirijat în totalitate organizarea și funcționarea Sfatului Popular. Chiar dacă state membre ale lagărului socialist mergeau la începutul deceniului șase spre o descentralizare a puterii, în R.P.R. conducerea comunistă a excelat prin perfecționarea practicilor staliniste de guvernare. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie crearea în luna martie a anului 1961 a Consiliilor Economice ale Sfatului Popular¹¹⁰.

Sfaturile Populare controlau teoretic o parte însemnată din economia națională: industria locală, gospodăria comună, fondul de stat de produse agricole, comerț și alimentația publică, construcții și proiectări locale, construcția și întreținerea drumurilor locale, electrificarea rurală, îmbunătățirile funciare. Organele locale ale puterii de stat preluau și problemele legate de activitatea întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor de interes republican.

Practic, „de aceste probleme și de alte sarcini economice se ocupă în mod direct comitetele regionale de partid prin comisiile economice. Comisiile economice ale Comitetelor regionale de partid controlează aplicarea hotărârilor partidului și guvernului de către întreprinderile și organizațiile economice din regiune; se ocupă de creșterea și promovarea cadrelor din sectorul economic ce intră în nomenclatura Comitetelor regionale de Partid”¹¹¹. Aceleași structuri politice: „se ocupau cu valorificarea rațională și

¹⁰⁸ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Secția Organizatorică, dosar nr. 4/1960, f. 158.

¹⁰⁹ *Idem*, dosar nr. 45/1961, f. 13.

¹¹⁰ *Idem*, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 11/1961, f. 23-31.

¹¹¹ *Ibidem*, f. 25.

complexă a resurselor naturale, utilizarea cât mai bună a forței de muncă și a capacităților de producție existente". Referatul Direcției Organizatorice a C.C. al P.M.R. din 7 martie 1961 arăta că în componența comisiilor economice regionale intrau nu doar activiștii de partid dar și cadrele din aparatul de stat.

Respectând indicațiile Plenarei C.C. al P.M.R. din decembrie 1959, s-a stabilit crearea Consiliilor Economice¹¹², ca organe ale comitetelor executive ale Sfatului Popular regional. Erau desființate comisiile economice ale comitetelor regionale de partid, păstrându-se însă pe lângă secretariatul Comitetului regional de partid 3-4 activiști cu pregătire economică. Cel mai interesant aspect din perspectiva subiectului articolului de față se dovedește a fi desemnarea secretarului cu probleme economice al Comitetului regional de partid în funcția de președinte al Consiliului Economic și de prim-vicepreședinte al Comitetului Executiv al Sfatului Popular. Chiar dacă și în perioada anterioară el intra în componența comitetului executiv, acum se oficializa coordonarea economiei de către o structură condusă de reprezentantul partidului. Prin concentrarea activității economice într-un singur organ se elimina dublarea instituțiilor statului cu structuri de partid, stabilindu-se „o legătură operativă între Consiliul Economic, Comitetul regional de partid și comitetul executiv al Sfatului Popular regional”.

În componența Consiliului economic al Sfatului Popular regional mai intrau alături de președinte, 1-2 locuitori, directorul sucursalei regionale a Băncii de Stat, directorul sucursalei regionale a Băncii de Investiții, directorul Direcției regionale de statistică, directorul Trustului regional de construcții, directorul Direcției de sistematizare, arhitectură și proiectarea construcțiilor, președintele Uniunii regionale a cooperăției de consum, președintele Uniunii regionale a cooperativei meșteșugărești, președintele Consiliului Sindical regional, 3-4 șefi de secție ai comitetului executiv al Sfatului Popular regional, conducători de întreprinderi și organizații economice, specialiști în domeniul tehnic și economic.

În anul 1965 România devenise deja o țară socialistă. Organele locale ale puterii de stat erau aceleași, Sfaturile Populare (art. 79)¹¹³. În Titlul V, art. 79, alin. 2, se specifica: „Sfaturile Populare conduc activitatea locală, asigurând dezvoltarea economică, social-culturală și edilitar-gospodărească a unităților administrativ-teritoriale în care au fost alese, apărarea proprietății socialiste,

¹¹² Prerogativele acestor Consilii Economice ale Sfatului Popular erau: analizau și coordonau întocmirea bugetului local, urmăreau și controlau periodic îndeplinirea planului economic local, urmăreau activitatea șantierelor de construcții, se ocupau de electrificarea rurală, controlau aplicarea hotărârilor partidului și guvernului în întreprinderile și organizațiile economice de interes republican din regiune, etc. – *Ibidem*, f. 27-28.

¹¹³ *Buletinul Oficial*, nr. 1 din 21 august 1965.

ocrotirea drepturilor cetățenilor, legalitatea socialistă și menținerea ordinii publice”. Reformulate, atribuțiile acestor structuri nu difereau foarte mult de cele specificate de vechea lege fundamentală.

Alături de organele puterii de stat, Marea Adunare Națională, guvernul și ministerele, Sfaturile Populare au permis Partidului-Stat să își instrumenteze politica monopolizantă. Prin intermediul acestor structuri locale, Partidul Muncitoresc Român controla în teritoriu fiecare domeniu de activitate.

Anexa 1

PREVEDERILE LEGII NR. 17 ASUPRA CONSILIILOR POPULARE

Atribuțiile de bază ale Consiliilor Populare:

- realizau în viața locală principiile orânduirii socialiste;
- asigurau participarea maselor populare la conducerea treburilor obștești;
- apărau și sporeau bunurile comune ale poporului;
- executau planul local și participau la realizarea planului economic de stat;
- întăreau *„prietenia între cei ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, limbă și religie”*¹¹⁴;
- vizau ridicarea nivelului politic, cultural și civic al maselor populare *„prin înființarea și dezvoltarea de instituții de cultură, lichidarea analfabetismului, stimularea și ajutorarea elementelor talentate”*;
- asigurau protecția sănătății publice;
- organizau aprovizionarea populației muncitoare cu cele necesare traiului și combaterea speculei și a sabotajului economic;
- pomovau egalitatea în drepturi dintre femei și bărbați, protecția mamei și a copilului prin înființarea de maternități, leagăne, cămine și grădinițe de copii, stimulau sporturile de masă.

Atribuțiile speciale ale Consiliilor Populare:

- îndrumau, conduceau și controlau activitatea instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor economice, sociale și culturale de interes local, date în competența lor. Se îngrijeau de soluționarea problemelor locale, privind agricultura, silvicultura, industria, comerțul, aprovizionarea, gospodăria locală, sănătatea publică, învățământul, cultura poporului, sportul, educația fizică și altele¹¹⁵;
- elaborau și executau planul și bugetul local în cadrul planului economic de stat și al bugetului general al R.P.R., folosind în acest scop toate mijloacele și resursele locale;

¹¹⁴ Textul legii nu specifica însă deosebirile pe criterii de clasă, care în perioada comunistă au dus nu doar la stigmatizarea unor categorii sociale, ci chiar la exterminarea fizică a reprezentanților acestora.

¹¹⁵ Practic toată această pleiadă de domenii de activitate ale statului era subordonată P.M.R.-ului, prin intermediul organelor locale de partid. La nivel central Secția Organelor Conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M. selecționa cadrele pentru Sfaturile Populare, având totodată drept de control asupra activității acestora.

- examinau problemele de importanță generală și făceau propuneri organelor superioare pentru soluționarea lor¹¹⁶;
- executau, pe teritoriul lor, orice altă atribuție dată în sarcina lor prin legi, decrete sau dispoziții ale organelor superioare.

Organele executive ale Consiliilor Populare/Comitetele executive

Componenta:

- erau formate din președinte, 1-3 vicepreședinți, un secretar și membri;
- era ales un număr egal de membri supleanți;
- alegerea comitetului executiv se făcea cu votul majorității membrilor prezenți ai Consiliului Popular;
- capitala avea un număr de 11 membri, la județ și comunele asimilate cu județele se alegeau 5 membri, iar la plăși, sectoare și celelalte comune 3 membri.

Cum funcționau?

- se întruneau ori de câte ori era nevoie și cel puțin o dată pe săptămână, la convocarea președintelui sau a înlocuitorului său.

Atribuțiile:

- dădeau ordonanțe, decizii și îndrumări;
- pregăteau proiectele de plan și buget;
- încheiau orice fel de contracte și obligații;
- numeau și mutau pe funcționarii proprii și cei ai Consiliilor Populare inferioare;
- suspendau executarea actelor Consiliilor Populare Inferioare, anulau, și modificau actele Comitetele executive subordonate;
- în perioada dintre sesiuni, comitetul executiv îndeplinea atribuțiile Consiliului popular respectiv;
- pe lângă Comitetele executive ale Consiliilor Populare funcționau, ca organe executive de resort, secțiuni pe ramuri de activitate. Teoretic ele erau subordonate organelor administrative central.

¹¹⁶ Într-un regim al Partidului-Stat, organele superioare nu erau de fapt structurile administrației centrale așa cum sugerează textul legii, ci forurile decizionale ale Partidului Muncitoresc Român.

Anexa 2
STRUCTURA COMITETELOR PROVIZORII JUDEȚENE
Secțiuni, departamente, prerogative (selectiv)

Secretariatul

- asigură funcționarea secțiunilor, păstra arhiva, expedia corespondența.

Secțiunea Cadrelor

(*Secția Evidenței Cadrelor; Secția Mișcării Cadrelor; Secția Instruirii Cadrelor*)

- ținea evidența cadrelor secțiunilor Comitetului Provizoriu și secțiunilor Comitetelor provizorii inferioare;
- ancheta abaterile, verifica pe teren reclamațiile, informațiile privind comportamentul cadrelor;
- făcea propuneri de avansări, numiri, trimeri la școli;
- executa toate lucrările cu privire la mișcarea personalului, întocmind formele de angajare, mutare și sancționare;
- întocmea statele de plată ale salariilor.

Secțiunea Financiară

(*Secția bugetului; Secția veniturilor de stat; Secția impozitelor pe veniturile populației și a impozitelor locale; Secția Finanțare*)

- întocmea proiectul de buget al județului pe baza lucrărilor prezentate de secțiunile de resort ale Comitetului provizoriu, și îndruma și verifica întocmirea proiectelor de buget ale Comitetelor provizorii inferioare;
- inspecta instituțiile bugetare (școli, spitale) și întreprinderile economice în privința utilizării fondurilor bugetare.

Secțiunea Agricolă

(*Serviciul Agricol; Serviciul Zootehnic veterinar*)

- întocmea planul județean de producție vegetală și animală și urmărea executarea lui pe baza directivelor Ministerului Agriculturii;
- organiza și coordona toate acțiunile agricole zootehnice care trebuiau duse pentru realizarea planului de producție;
- stabilea cele mai potrivite soiuri de vițe, pomi, legume pentru județ, întocmind instrucțiunile tehnice pentru cultivarea lor;
- ținea evidența bunurilor proprietatea Statului și a terenurilor asolate.

Secțiunea Gospodăriei și Industriei Locale

(Secția Întreprinderilor edilitare; Secția Economică; Secția Lucrărilor și Sistematizării Urbanistice; Secția Spațiului Locativ)

- îndruma și controla întreprinderile edilitare de apă, canal salubritate, electricitate și transport în comun de persoane;
- iniția măsurile pentru aprovizionarea populației cu apă potabilă în unitățile unde nu existau întreprinderi edilitare, aprovizionarea cu energie electrică pentru iluminatul locuințelor și alte scopuri;
- îndruma înființarea, organizarea și funcționarea întreprinderilor economice de interes local potrivit directivelor date de organele de resort și ținea evidența lor;
- întocmea proiecte pentru lucrări de construcții: clădiri, drumuri, poduri și alte lucrări de artă, județene și comunale;
- ținea evidența spațiului locativ disponibil pe localități și a schimbărilor produse prin repartizări de imobile, apartamente și încăperi;
- îndruma și controla operațiunile privind nomenclatura străzilor, numerotarea caselor și a apartamentelor.

Secțiunea de Învățământ și Cultură

(Secția Îndrumare și Control; Secția Artistico-culturală)

- organiza, coordona, îndruma, și controla activitatea instituțiilor de învățământ public de toate gradele și categoriile, cu excepția instituțiilor de învățământ superior, și a oricărei alte instituții de cultură de pe raza județului;
- organiza activitatea pentru „ridicarea nivelului ideologic, politic și profesional al Corpului Didactic prin conferințe didactice și cursuri speciale, organizarea de bibliotecă”;
- organiza și coordona activitatea rețelei de cinematograf de la orașe și sate, îngrijind de procurarea filmelor necesare;
- coordona și îndruma activitatea teatrelor de pe raza județului.

Secțiunea Sănătății

- organiza și coordona acțiunile menite să facă posibilă prevenirea bolilor, prin asanarea regiunilor locale;
- organiza, coordona și conducea acțiunile pentru prevenirea bolilor infecto-contagioase și sociale;
- îndruma, coordona și controla toate instituțiile și unitățile sanitare: spitale, policlinici, dispensare, farmacii, din punct de vedere al condițiilor materiale cât și sub raportul nivelului tehnic, funcționare și pregătire științifică;
- organiza și îndruma controlul sanitar al condițiilor de muncă din întreprinderi, instituții, hale, oboare din județ.

Secțiunea Comercială

(*Secția de Plan și Evidență; Biroul de Control; Biroul Cartelelor*)

- executa măsurile trasate de Ministerul Comerțului și Alimentației cu privire la colectarea, circulația, repartiția și consumul produselor și aplica măsurile privitoare la fabricarea mărfurilor din sectorul industriei alimentare;
- dirija, supraveghea și controla circulația și repartiția mărfurilor raționalizate în mediul rural și urban;
- organiza și administra Oficiul registrului comerțului;
- acorda autorizații pentru exercitarea comerțului potrivit normelor date de Ministerul Comerțului și Alimentației;
- acorda autorizații pentru înființări de industrii alimentare conform normelor impuse de Ministerul Comerțului și Alimentației.

Secțiunea Drumuri și Ape

(*Secția tehnică; Secția Secretariat*)

- în conformitate cu directivele Ministerului Construcțiilor, controla lucrările de întreținere a drumurilor naționale, de construire și întreținere a drumurilor județene și de întreținere a cursurilor de apă de pe raza județului.

Secțiunea de Muncă și a Prevederilor Sociale

(*Secția Muncii, Asistenței Sociale și a Pensii; Secția de Repartizare a Forței de muncă*)

- controla, îndruma și coordona activitatea căminelor de ucenici, școlilor profesionale, orfelinatelor etc.;
- primea și verifica cererile de pensii;
- primea apelurile și contestațiile privitoare la calcularea drepturilor de pensii;
- birourile județene de repartizare a forței de muncă țineau evidența disponibilului persoanelor care urmau să fie plasate în câmpul muncii, efectua repartizarea salariilor disponibili în limita locurilor vacante.

Secțiunea Silviculturii

(*Secția producției și amenajării pădurilor; Secția pază și vânătoare*)

- organiza și îndruma acțiunea de gospodărire a pădurilor;
- organiza și îndruma paza pădurilor.

Comisia de Planificare

(*Secția Coordonării Planului; Secția Controlului Producției; Biroul Secretariat*)

- îndruma, controla, coordona și urmărea planificarea activității secțiunilor locale de resort;

- în colaborare cu secțiunile de resort stabilea planurile trimestriale de execuție și urmărirea executarea lor;
- întocmea evidența și statistica în legătură cu executarea planului.

Secțiunea administrativă

(Secția Bunuri; Secția Întrețineri; Secția Transporturi)

- executa toate lucrările în legătură cu localurile, inventarul și toate bunurile Comitetului provizoriu;
- se îngrijea de buna întreținere a bunurilor Comitetului provizoriu;
- se îngrijea de procurarea vehiculelor necesare Comitetului provizoriu precum și de procurarea materialelor și carburanților necesari pentru buna funcționare a acestor vehicule.

- a. Secțiunile de resort din cadrul aceleiași Comitet provizoriu colaborau între ele pentru buna reușită a planului pe județ, prin intermediul șefilor lor sau a Secretariatului.**
- b. Secțiunile de resort erau subordonate Ministerelor de la care primeau îndrumarea tehnică de specialitate.**
- c. Secțiunile de resort erau obligate să raporteze lunar de activitatea lor Ministerului de resort.**

Anexa 3
CRITERIILE DE SELECTARE A CANDIDAȚILOR PENTRU
SFATURILE POPULARE REGIONALE

Criterii de selectare	Candidații pentru Sfaturile Populare regionale
Originea socială	Să nu fie fiu de exploatator, să nu aibă rude apropiate exploatoare și dușmane regimului, sau rude fugite în străinătate.
Profesia	70% muncitori 20% țărani muncitori 10% intelectuali progresiști
Naționalitatea	Să fie „o reprezentare proporțională pe naționalitățile regiunii respective”.
Trecutul politic	Toți „să aibă un trecut politic curat, să nu fi fost în organizații fasciste și să nu fi fost voluntar în războiul anti-sovietic. Să nu fi săvârșit crime de război, să nu fi trădat cauza poporului muncitor, să nu fi fost agenți ai dușmanului de clasă. Să nu fi fost elemente active în partidele fasciste și cele ale lui Maniu-Brătianu”.
Mediile de recrutare	Candidații puteau fi „luați din activele de partid, dar nu din Birourile județene, din activul organizațiilor de masă, din câmpul muncii, pot fi propuși fruntași în producție”. „...un bun organizator de partid din G.A.C., un secretar de plasă bun, dinamic, femei, etc.”.

Anexa 4
STRUCTURILE POLITICE CREATE PENTRU ALEGEREA
ORGANELOR LOCALE ALE PUTERII DE STAT

**Comisia de pregătire a alegerilor
 pentru Sfaturile Populare (de partid)**

- Iosif Chișinevschi
- Alexandru Moghioroș
- Emil Bodnăraș
- Gheorghe Apostol
- Miron Constantinescu
- Vasile Vaida
- Traian Săvulescu
- Leonte Răutu
- Dumitru Petrescu
- Constanța Crăciun
- Sorin Toma
- Gheorghe Floreescu
- Avram Bunaciu
- Gheorghe Stoica
- Stelian Nițulescu
- Stelian Tănăsescu
- Alexandru Rogojinski
- P. Belle
- Mihai Beniuc
- Reprezentant U.P.M.
- Modoran
- Teohari Georgescu – președinte

**Subcomisia juridico-
 administrativă**

- Avram Bunaciu
- Stelian Nițulescu
- Stelian Tănăsescu
- P. Belle
- Petre Lupu
- L. Frunză
- Mihalca

Subcomisia organizatorică¹¹⁷

- Dumitru Petrescu
- Raia Vidrașcu
- N. Giună
- Turcan
- Ponoran
- Maria Nicolae
- Bota
- Ion Vaida

Subcomisia de propagandă

- Leonte Răutu
- Gheorghe Onescu
- Silviu Brucan
- Fericeanu
- Dona
- M. Gherman
- R. Moldovan
- Radu Armand

¹¹⁷ Dintr-un raport de activitate al subcomisiei organizatorice pentru pregătirea alegerilor reiese implicarea organelor locale de partid în campania de selecționare a candidaților pentru Sfaturile Populare regionale. Comitetele de partid județene îi verificau pe toți președinții Comitetelor provizorii comunale și pregăteau propuneri pentru înlocuirea celor necorespunzători. Comitetul Central a dispus crearea a 6 comisii de verificare, formate din câte 3 membri permanenți proveniți de la: Sectorul de verificare a cadrelor, Comisia Controlului de partid, Sectorul Evidența cadrelor din Secția Organelor conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M., la care se adăuga de fiecare dată câte un delegat al sectorului sau al grupului de județe din Secția Organelor Conducătoare de partid care participa la verificarea acelor cadre a căror Județeană intra în sfera sa de activitate. – *Idem*, dosar nr. 138/1950, f. 1.

Anexa 5
COMPONENȚA COMITETELOR EXECUTIVE
ALE SFATURILOR POPULARE

Sfatul Popular al Capitalei

1 președinte
 3 vicepreședinți
 1 secretar¹¹⁸
 12 membri

**Sfaturile Populare
ale raioanelor Capitalei**

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 8 membri

Sfaturile Populare regionale

1 președinte
 2 vicepreședinți
 1 secretar
 11 membri

**Sfaturile Populare ale orașelor
de subordonare republicană**

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 8 membri

**Sfaturile Populare ale orașelor
de subordonare regională**

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 6-8 membri

**Sfaturile Populare ale orașelor
de subordonare raională**

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 4-6 membri

Sfaturile Populare raionale

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 8 membri

Sfaturile Populare comunale

*Comunele cu un număr de
9-11 deputați*

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar

*Comunele cu un număr de
13-19 deputați*

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 2 membri

*Comunele cu un număr de
21-27 deputați*

1 președinte
 1 vicepreședinte
 1 secretar
 4 membri

¹¹⁸ În baza legii nr. 6/1957 privind organizarea și funcționarea Sfaturilor Populare s-a hotărât ca secretarul să nu mai fie ales, ci numit în funcție.

Anexa 6
STRUCTURA DESEMNATĂ PENTRU ORGANIZAREA ALEGERILOR
PENTRU SFATURILE POPULARE
PROGNOZATE PENTRU DATA DE 18 DECEMBRIE 1955,
NUMELE ȘI FUNCȚIA CELOR DESEMNĂȚI¹¹⁹

Comisia Organizatorică

- Petre Lupu (șef al secției Organelor Conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M. a C.C. al P.M.R.)
- Constantin Nicolae (Secția Organelor Conducătoare de partid, sindicale și de U.T.M. a C.C. al P.M.R.)
- Aldea Militaru (Secția Organelor ... a C.C. al P.M.R., Sectorul Sfaturi Populare)
- Aneta Marinescu (Secția Organelor ... a C.C. al P.M.R., Sectorul Muncii de Partid în rândul Femeilor)
- Gheorghe Popa (C.C. al U.T.M.)
- Ion Ganea (Consiliul Central Sindical)
- Andrei Ganea (Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri)

Comisia de Propagandă

- Paul Niculescu Mizil (Secția Propagandă a C.C. al P.M.R.)
- Valeriu Pop (Secția Propagandă a C.C. al P.M.R.)
- Constanța Beșcu (Secția Știință și Cultură a C.C. al P.M.R.)
- Maria Apostol (C.C. al U.T.M.)
- Ion Bucur (Consiliul Central Sindical)
- Cornelia Filipaș (Ministerul Culturii)
- Carol Beniș (Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri)
- Tudor Olaru (Ziarul Scânteia)
- Alexandru Cornescu (România Liberă)
- Henri Dona (Radio)
- Vasile Dinu (Editura pentru Literatură Politică)

Comisia Juridico-Administrativă

- Ion Vințe (Șef Secția Administrativă a C.C. al P.M.R.)
- Aurel Ciupagea (Secția Adimistrativă a C.C. al P.M.R.)

¹¹⁹ A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R.* – *Cancelarie* dosar nr. 68/1955, f. 46-47.

- Rădulescu (Ministerul Justiției)
- Mircea Anghenie (Institutul de Științe Juridice)
- Vasile Niculescu (Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri)

Comisia Economică

- Ion Olteanu (Secția Bunuri de Larg Consum a C.C. al P.M.R.)
- Ștefan Sasu (Secția Industrie Grea a C.C. al P.M.R.)
- Nicolae Sneider (Secția Agrară a C.C. al P.M.R.)
- Paraschiv Benescu (C.C. al U.T.M.)
- Gheorghe Milușă (Consiliul Central Sindical)
- Mihai Stovoiu (Direcția Generală a Treburilor Consiliului de Miniștri)
- Alexandru Rott (Ministerul Finanțelor)
- Birtaş Gavril (locțiitor de ministru, Ministerul Gospodăriei Comunale și Industriei Locale)
- Lazăr Davidovici (Centrocoop)

Comisia Financiară

- Ion Iliescu (Secția Gospodăriei de Partid a C.C. al P.M.R.)

POLITICAL STRUCTURES OF THE COMMUNIST REGIME. STUDY-CASE – THE LOCAL ORGANS OF THE STATE POWER. 1948-1965

Abstract

In this article we want to present the evolution of the local political structures which were controlled by the Romanian Working Party (RWP). We analyzed the organic and special laws, the elections organized in 1950, 1953, 1956, 1958, 1961, 1965. These structures representing the Government in territory were full of personal obedient to the Party-State. The activity of these organs was overlooked by a party structure, entitled the Popular Councils Sector of Organizational Section of RWP. In our paper we used especially documents from the archives.

DIN ACTIVITATEA COMPLEXULUI MUZEAL JUDEȚEAN NEAMȚ (2006-2010)

de Gheorghe Dumitroaia

I. Date generale

Înființat în urmă cu 33 de ani¹, Complexul Muzeal Județean Neamț cuprinde la ora actuală următoarele unități: Muzeul de Istorie și Arheologie, Piatra-Neamț (MIAPN); Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni, Piatra-Neamț (MCPN); Muzeul de Științe Naturale, Piatra-Neamț (MSNP); Muzeul de Artă, Piatra-Neamț (MAPN); Muzeul de Etnografie, Piatra-Neamț (MEPN); Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș”, Piatra-Neamț (MMCHPN); Expoziția „Curtea Domnească”, Piatra-Neamț (ECDPN); Galeria de Artă „Lascăr Vorel”, Piatra-Neamț (GALVPN); Muzeul de Istorie și Etnografie, Tg. Neamț (MIETN); Muzeul Cetatea Neamț – Tg. Neamț (MCNTN); Muzeul Memorial „Ion Creangă” Humulești – Tg. Neamț (MMICH); Casa Memorială „Veronica Micle”, Tg. Neamț (CMVMTN); Muzeul de Istorie Bicz (MIB); Muzeul de Istorie Roman (MIR); Muzeul de Artă Roman (MAR) și Muzeul de Științele Naturii, Roman (MSNR).

Dacă acum peste trei decenii erau reunite în cadrul instituției toate muzeele din rețeaua de stat, din care făcea parte la vremea respectivă și Muzeul Memorial „Mihail Sadoveanu” de la Vânători-Neamț, în 1992 muzeele romășcane s-au separat, sub titulatura de Muzeul de Istorie Roman, după care au revenit la CMJ Neamț la 31 martie 1999, prin Hotărârea nr. 4 a Consiliului Județean.

¹ Decizia nr. 100/1978 a Consiliului Popular al Județului Neamț, care prevedea că această unitate bugetară, cu personalitate juridică, este subordonată Comitetului de Cultură și Educație Socialistă a Județului Neamț. Prin Hotărârea Guvernului nr. 442, în 1994 CMJ Neamț va trece în subordinea Consiliului Județean Neamț.

Prof. Gh. Bunghez și dr. Șt. Cucos, organizatorii inițiali ai activității instituției

Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, sediul Complexului Muzeal Județean Neamț

Recunoscută ca instituție publică de interes regional, mai ales datorită prestigiului pe care îl are unitatea sa de bază, cu o vechime de peste 75 de ani², Complexul Muzeal Județean Neamț asigură cercetarea, colecționarea, conservarea, restaurarea, comunicarea și expunerea, în scopul cunoașterii, educării și recreerii publicului local și din afara județului, a celor mai reprezentative mărturii materiale și spirituale care atestă existența și evoluția comunităților umane din zona subcarpatică a Moldovei, îndeosebi, precum și specificul mediului înconjurător.

Așa după cum este înscris în Regulamentul său de Organizare și Funcționare³, obiectul de activitate constă în coordonarea sectoarelor, secțiilor și unităților componente în scopul: gestionării bunurilor culturale și de patrimoniu național, în condiții optime de conservare; cercetării și achiziționării celor mai valoroase bunuri culturale și de patrimoniu din teritoriu; conservării, restaurării, studierii, fișării, catalogării și depozitării valorilor din inventarele proprii; punerii la dispoziția publicului și cercetătorilor a expozițiilor muzeale, publicațiilor, materialelor și fondului documentar care nu intră sub incidența dreptului de autor în scopul întocmirii unor studii; organizării de expoziții permanente și temporare, sesiuni științifice, simpozioane, colocvii, etc.; asigurării evidenței bunurilor de patrimoniu proprii; întocmirii de lucrări pe domenii de activitate, în conformitate cu planurile de cercetare științifică; asigurării publicității unităților muzeale și acțiunilor întreprinse de acestea; dotării cu aparatură și echipamente; gestionării creditelor bugetare și a veniturilor proprii, etc.

Din punct de vedere metodologic, Complexul Muzeal Județean Neamț este subordonat Direcției Patrimoniu Cultural din cadrul Ministerului Culturii și Patrimoniului Național, prin serviciile de specialitate și colaborează cu Direcția Pentru Cultură și Patrimoniu a Județului Neamț, conlucrarea având loc în temeiul legislației în vigoare⁴.

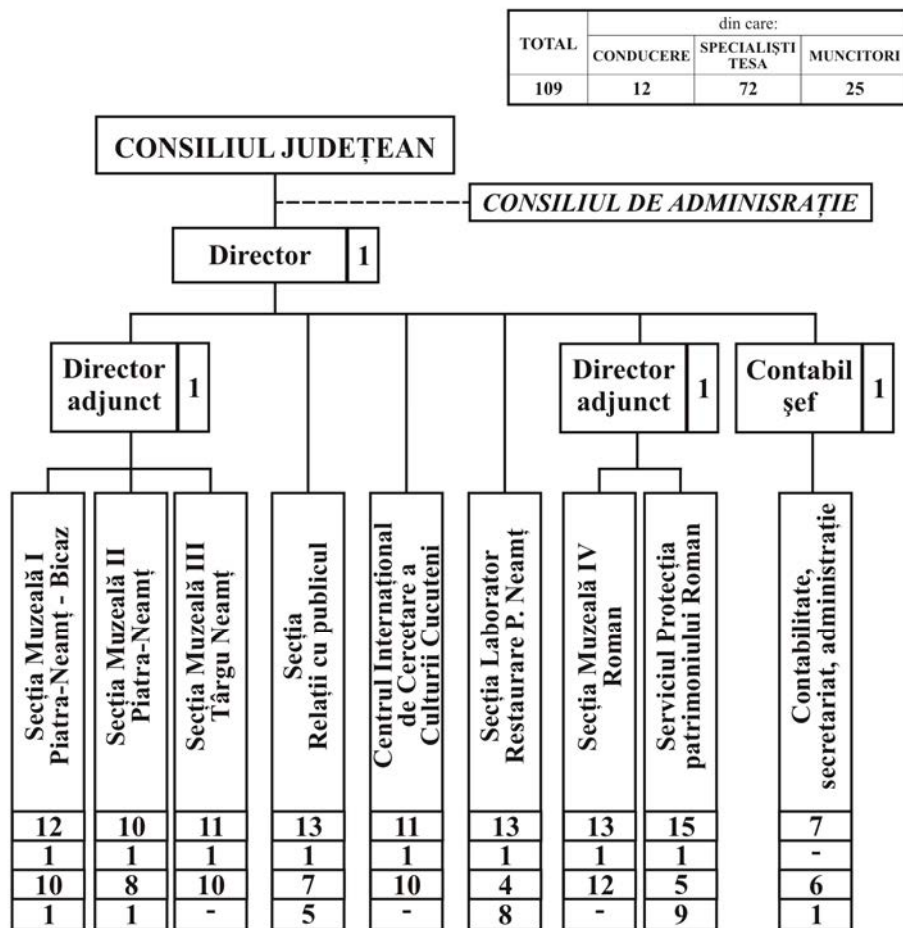
Din punct de vedere organizatoric, instituția cuprinde:

1. sectorul funcțional;
2. sectorul muzeal de specialitate, care asigură direct realizarea obiectivelor cerute de muzeologie;
3. sectorul de cercetare, respectiv Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni, care își desfășoară activitatea în conformitate cu normele academice în domeniul cercetării științifice.

² Vezi Gh. Dumitroaia, *Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț – 70 de ani de existență*, în *MemAntiq*, XXIII, 2004, p. 7-30.

³ Aprobat prin Decizia nr. 32/2010 a Consiliului Județean Neamț.

⁴ Legea nr. 182/2000, privind protejarea patrimoniului cultural național mobil; Legea muzeelor și colecțiilor publice, nr. 311/2003.

Organigrama, cu numărul de posturi⁵⁵ Aprobată prin Decizia nr. 122/2010, a Consiliului Județean Neamț.

Statul de funcții, valabil de la 01.09.2010⁶

Nr. crt.	Numele și prenumele salariatului	Funcția de execuție actuală și anul angajării în rețeaua muzeală	Funcția de conducere și anul promovării / Locul de muncă	Observații
1.	Dumitroaia Gheorghe	Cercetător I (1976)	Director-Manager (1993) / CMJ-MIAPN	-
2.	Nicola Ciprian-Dorin	Cercetător III (1999)	Director adjunct (2007) / CMJ-MIAPN	-
3.	Vacant	Cercetător	Director adjunct / CMJ	-
4.	Păstrăv Marica	Contabil (1990)	Contabil șef (1990) / CMJ	Cumul cu pensia
5.	Mihăilescu Dan	Muzeograf I A (1982)	Șef Secție muzeală I (1996) / MIAPN	-
6.	Cojocariu Elena	Muzeograf I A (1987)	MIAPN	-
7.	Dinu Violeta	Muzeograf I A (1980)	MAPN	-
8.	Nadler Emanuel	Muzeograf I A (1976)	MMCHPN	-
9.	Radu Gheorghe	Muzeograf I A (2007)	MIAPN	-
10.	Ceaușu Silviu	Muzeograf II (2008)	MIAPN	-
11.	Petruț Georgeta	Conservator III (1980)	MAPN	-
12.	Răileanu Marica	Custode sală III (2004)	MMCHPN	Cumul cu pensia
13.	Nistor Viorica	Custode sală III (1991)	MIB	-
14.	Bulai Eleonora	Custode sală III (2004)	MIB	-
15.	Bucur Maricica	Supraveghetoare (1984)	MAPN	-
16.	Leonti Ioan	Muncitor I (1995)	MAPN	-
17.	Lăcătuș Nicoleta	Cercetător II (1980)	Șef Secție Muzeală II Piatra-Neamț (2008) / MSNPN	Cumul cu pensia
18.	Blaj Alexandru	Muzeograf I A (1980)	MSNPN	Cumul cu pensia
19.	Buzenschi Florentina	Muzeograf I A (1995)	MEPN	-

⁶ Idem.

Nr. crt.	Numele și prenumele salariatului	Funcția de execuție actuală și anul angajării în rețeaua muzeală	Funcția de conducere și anul promovării / Locul de muncă	Observații
20.	Grădianu Ionuț	Muzeograf I (2005)	MSNPN	-
21.	Verzea Mihaela	Muzeograf I (2010)	MIAPN	Detașată de la MNIR
22.	Boboc Ionela	Muzeograf II (2008)	MSNPN	-
23.	Vieru Doina	Conservator III (1983)	MEPN	-
24.	Tcaciuc Brândușa	Conservator III (1998)	MSNPN	-
25.	Marin Carmen	Supraveghetoare I (2008)	MSNPN	-
26.	Sălăgeanu Neculai	Muncitor II (1988)	MSNPN	-
27.	Diaconu Vasile	Muzeograf (2007)	Șef Secție Muzeală III (2008) / MIETN	-
28.	Cuculea Mihai	Muzeograf I (1986)	MCNTN	-
29.	Josanu Rocsana	Muzeograf I (2001)	MMICH	-
30.	Cucoș Viorica	Custode sală I (1980)	MIETN	-
31.	Cuculea Vasile	Custode sală I (1995)	MCNTN	-
32.	Maxim Gheorghe	Custode sală I (1968)	MCNTN	-
33.	Cuculea Dumitru	Conservator III (2004)	MIETN	-
34.	Roșu Maria	Supraveghetoare I (1977)	MMICH	-
35.	Nistor Maria	Supraveghetoare I (1990)	MMICH	-
36.	Vacant	Supraveghetor	-	-
37.	Chirilă Dorina	Supraveghetoare (1988)	CMVMTN	-
38.	Uță Lucian	Muzeograf I A (2005)	Șef Serviciu Relații cu Publicul (2008) / MIAPN	-
39.	Mâță Lucia	Muzeograf I A (1980)	MIAPN	Cumul cu pensia
40.	Mihăilă Maria	Custode sală I (2009)	MIAPN	-

Nr. crt.	Numele și prenumele salariatului	Funcția de execuție actuală și anul angajării în rețeaua muzeală	Funcția de conducere și anul promovării / Locul de muncă	Observații
41.	Vacant	Custode sală III	MIAPN	-
42.	Pascu Rada	Custode sală III (1995)	MIAPN	-
43.	Mironescu Mihaela	Custode sală III (2003)	MIAPN	-
44.	Miron Daniela	Supraveghetoare (2004)	MIAPN	-
45.	Pintilie Mihaela	Supraveghetoare (1995)	MIAPN	-
46.	Luchian Ion	Paznic (1984)	MIAPN	-
47.	Ciudin Neculai	Paznic (1990)	MIAPN	-
48.	Lupu Gheorghe	Paznic (1990)	MIAPN	-
49.	Rugină Gheorghe	Paznic (2003)	MIAPN	Cumul cu pensia
50.	Tofan Cristinel	Paznic (2001)	MIAPN	-
51.	Garvăn Daniel	Cercetător (2006)	Șef serviciu CCCCC (temporar)	-
52.	Monah Dan	Cercetător I (1996)	MCPN	Cumul 1/2
53.	Preoteasa Constantin	Cercetător (2002)	MCPN	-
54.	Munteanu Elena-Roxana	Cercetător (2001)	MIAPN	-
55.	Vacant	Muzeograf II	MCPN	-
56.	Vacant	Muzeograf II	MCPN	-
57.	Macoveiu Florin	Conservator I (1995)	MCPN	-
58.	Trăistariu Silvia	Restaurator III (2008)	MCPN	-
59.	Arsenoaia Oana	Custode sală III (2004)	MCPN	-
60.	Vânătoriu Savenica	Supraveghetoare I (2004)	MCPN	Cumul cu pensia
61.	Minac Adrian	Supraveghetor I (2004)	MCPN	-
62.	Ciacăru Mircea-Răsvan	Muzeograf restaurator (1981)	Șef Serviciu Laborator Restaurare (1993) / MIAPN	Cumul cu pensia

Nr. crt.	Numele și prenumele salariatului	Funcția de execuție actuală și anul angajării în rețeaua muzeală	Funcția de conducere și anul promovării / Locul de muncă	Observații
63.	Bostan Dumitru	Muzeograf I A (1986)	MIAPN	-
64.	Vacant	Muzeograf I	MIAPN	-
65.	Pavel Delia	Restaurator III (1981)	MIAPN	-
66.	Părau Ilie	Restaurator III (2007)	MIAPN	-
67.	Tănăsă Gheorghe	Muncitor I (2008)	MIAPN	-
68.	Grama Ioan	Muncitor I (2004)	MIAPN	-
69.	Doboș Anton	Muncitor II (2008)	MIAPN	-
70.	Topoliceanu Vasile	Muncitor II (1980)	MIAPN	-
71.	Marin Andrei	Muncitor II (1989)	MIAPN	-
72.	Pradaș Ion	Muncitor I (1987)	MIAPN	-
73.	Brașovanu Vasile	Muncitor II (2008)	MIAPN	-
74.	Vacant	Muncitor I	MIAPN	-
75.	Ciobanu Adrian	Muzeograf I A (2001)	Șef Secție Muzeală IV (2004) / MIR	-
76.	Hânceanu George Dan	Muzeograf I A (2003)	MIR	-
77.	Vârgă Gabriela	Muzeograf I (2002)	MSNR	-
78.	Bezede Marina	Muzeograf I (2005)	MSNR	-
79.	Ciobanu Mihaela	Muzeograf I (2005)	MAR	-
80.	Butnariu Iulia	Muzeograf II (1996)	MIR	-
81.	Butnariu Relu	Muzeograf II (1997)	MIR	-
82.	Dieaconu Mariana	Supraveghetoare (2007)	MAR	-
83.	Baciu Rodica	Custode sală III (2005)	MIR	-

Nr. crt.	Numele și prenumele salariatului	Funcția de execuție actuală și anul angajării în rețeaua muzeală	Funcția de conducere și anul promovării / Locul de muncă	Observații
84.	Popa Daniela	Custode sală III (1990)	MIR	-
85.	Focșăneanu Mariana	Custode sală III (2004)	MIR	-
86.	Nicolae Nicoleta	Custode sală III (1995)	MIR	-
87.	Negru Cecilia	Custode sală III (2003)	MIR	-
88.	Spătariu Dan Gianni	Muzeograf I A (1993)	Șes Serviciu Patrimoniu (2004) / MIR	-
89.	Mircea Otilia	Muzeograf I A (1995)	MIR	-
90.	Bălțeanu Gabriela	Muzeograf II (2004)	MIR	-
91.	Băcăoanu Lăcrămioara	Restaurator II (1990)	MIR	-
92.	Aiftincăi Maria	Conservator III (1993)	MIR	-
93.	Apăvăloaie Mariana	Conservator III (2005)	MSNR	-
94.	Ignea Elena	Îngrijitor I (1985)	MIR	-
95.	Iftime Ion	Paznic I (1990)	MIR	-
96.	Carnariu Neculai	Paznic I (2001)	MIR	-
97.	Chiriac Sorin	Paznic I (1995)	MIR	-
98.	Luca Leonard	Paznic I (1995)	MIR	-
99.	Radu Petru	Muncitor II (1997)	MIR	-
100.	Aiftincăi Vasile	Muncitor II (2005)	MIR	-
101.	Buză Constantin	Muncitor II (2004)	MIR	-
102.	Dram Costel	Muncitor II (2004)	MIR	-
103.	Niculiță Constantin	Programator I A (2001)	Administrație CMJ	-
104.	Tofan Viorica	Contabil I (1992)	Administrație CMJ	-

Nr. crt.	Numele și prenumele salariatului	Funcția de execuție actuală și anul angajării în rețeaua muzeală	Funcția de conducere și anul promovării / Locul de muncă	Observații
105.	Vacant	Economist I	Administrație CMJ	-
106.	Tcaciuc Maricela	Referent I (1978)	Administrație CMJ	Cumul cu pensia
107.	Mihai Constantin	Gestionar custode III (1980)	Administrație CMJ	-
108.	Andronic Florența	Șef Depozit (2007)	Administrație CMJ	-
109.	Pântea Nistor	Șofer (2004)	Administrație CMJ	

Salariați plecați din instituție, 2006-2010

Nr. crt	Numele și prenumele	Funcția	Anul angajării pe post/funcție	Data și motivul încetării contractului de muncă
1.	Minuț Adolf	Muzeograf I A/ Director adjunct	1973 / 1993	Pensionare, 15.09.2007
2.	Enăchiuc Ecaterina	Muzeograf I A	1980	Pensionare, 01.01.2009
3.	Chiribuță Paula	Muzeograf I A	1978	Pensionare, 01.01.2009
4.	Ursu Vasile	Muzeograf I A/ Șef Secție	1976 / 1993	Pensionare, 01.10.2008
5.	Zbihlea Floarea	Custode sală I	1980	Pensionare, 01.04.2010
6.	Apetrei Maria	Muzeograf I A/ Șef Secție	1981 / 1995	Pensionare, 01.01.2008
7.	Poenaru Gicuța	Restaurator II	1982	Pensionare, 01.01.2009
8.	Bliderișanu Petruța	Muzeograf I	1987	Pensionare, 01.01.2008
9.	Sălăgeanu Neculai	Muncitor	1988	Decedat, 23.09.2010
10.	Nițu Ioan	Subinginer I	1992	Pensionare boală, 15.07.2010
11.	Clăpuci Rodica	Custode sală III	1992	Pensionare, 01.09.2010
12.	Urse Nicolae	Desenator III	1996	Decedat, 08.02.2007
13.	Cârstoiu Mihaela	Referent I	2001	Demisie, 01.01.2010
14.	Ciupercă Vasile	Muncitor	2008	Demisie, 01.08.2008
15.	Josanu Vitalie	Muzeograf II	2001	Demisie, 14.12.2006
16.	Pântea Nistor	Șofer I	2004	Decedat, 10.10.2010

II. Gestiunea și evidența patrimoniului

Patrimoniul instituției, constituit din 27 de sedii și anexe ale unităților componente, peste 350.000 de piese din categoria bunurilor muzeale mobile și un număr important de obiecte de inventar folosite în mod curent, au impus o activitate extrem de complexă, căreia conducerea și salariații i-au acordat o atenție permanentă.

Ca activități, în cadrul acestui program s-au avut în vedere:

- realizarea inventarelor periodice pentru bunurile intrate anterior în proprietatea muzeelor;
- informatizarea registrelor de inventar;
- expertizarea și evaluarea bunurilor propuse pentru inventariere;
- alcătuirea inventarelor provizorii pentru bunurile descoperite în cadrul șantierelor arheologice;
- includerea în registrele de inventar a obiectelor rezultate din cercetările recente, donații și achiziții;
- alcătuirea inventarelor de sală pentru expozițiile permanente și depozite;
- întocmirea fișelor analitice de evidență;
- întocmirea fișelor de restaurare;
- întocmirea fișelor de conservare pentru bunurile care au fost sau sunt incluse în expoziții naționale și internaționale;
- selectarea și întocmirea documentației de clasare pentru bunurile muzeale din categoriile Tezaur și Fond ale Patrimoniului Cultural Național;
- completarea fișelor statistice și transmiterea acestora către Institutul Național de Statistică;
- întocmirea documentației de acreditare a muzeelor subordonate.

Programul de evidență a patrimoniului instituției

Pe unități muzeale, inventarul bunurilor imobile relevă:

Nr. crt.	Unitatea muzeală	Nr. și categoria imobilelor administrate	Suprafață expunere	Suprafață depozite
1.	MIAPN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10560); 1 anexă	1.015 mp	170 mp
2.	MCPN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10573); 2 anexe	300 mp	110 mp
3.	MSNP	1 sediu; o anexă	252 mp	48 mp
4.	MAPN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10566)	478 mp	88 mp
5.	MEPN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10568)	107 mp	10 mp
6.	MMCHPN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10565); 1 anexă	110 mp	24 mp
7.	ECDPN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-A-10567)	95 mp	-
8.	GALVPN	1 sediu	80 mp	9 mp
9.	MIETN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10712); 2 anexe	495 mp	30 mp
10.	MCNTN	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-A-10707); 2 anexe	1.200 mp	120 mp
11.	MMICH	1 sediu, monument istoric (NT-IV-m-A-10763); 1 anexă	76 mp	16 mp
12.	CMVMTN	1 sediu, monument istoric (NT-IV-m-B-10769)	54 mp	6 mp
13.	MIB	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10588)	131 mp	50 mp
14.	MIR	1 sediu expoziția permanentă, monument istoric (NT-II-m-B-10660); 1 sediu administrativ, monument istoric (NT-II-m-B-10659); 1 anexă	690 mp 75 mp	220 mp 200 mp
15.	MAR	1 sediu, monument istoric (NT-II-m-B-10663)	170 mp	45 mp
16.	MSNR	funcționează în spațiu închiriat	265 mp	80 mp

Referitor la patrimoniul mobil, putem reține că din numărul de 354.391 de piese existente în cele 16 unități muzeale au fost incluse până în prezent în categoriile juridice ale patrimoniului național circa 1.000 de obiecte, în timp ce pentru alte aproape 2.000 de piese formalitățile de clasare sunt în curs.

Nr. crt.	Unitatea muzeală	Total piese înregistrate la 31.12.2009	Piese clasate		Piese în curs de clasare
			TEZAUR	FOND	
1.	MIAPN	65.599	333	290	690
2.	MCPN	1.600	-	-	120
3.	MSNPN	54.817	-	111	86
4.	MAPN	1.969	-	-	251
5.	MEPN	4.972	42	37	426
6.	MMCHPN	1.186	-	-	75
7.	ECDPN	Piese din inv. MIAPN	-	-	-
8.	GALVPN	-	-	-	-
9.	MIETN	4.396	3	9	50
10.	MCNTN	133	-	-	2
11.	MMICH	272	-	-	3
12.	CMVMTN	71	-	-	6
13.	MIB	7.963	-	-	-
14.	MIR	150.611	178	10	-
15.	MAR	794	-	-	-
16.	MSNR	60.008	-	-	27
	Total general	354.391	556	457	1.986

În legătură cu evidența patrimoniului muzeal al instituției, mai sunt de reținut fișele analitice întocmite în format electronic, pentru piesele aflate în expozițiile permanente în primul rând, obiectele incluse în expozițiile internaționale la care au participat unele muzee și bunurile propuse pentru clasare în categoriile TEZAUR și FOND ale Patrimoniului Cultural Național.

Numărul total al fișelor analitice de evidență

Unitatea	2006	2007	2008	2009	2010
MIAPN	514	83	229	402	200
MCPN	180	-	200	100	85
MSNPN	200	250	250	600	141
MAPN	62	-	90	-	-
MEPN	25	75	50	198	50
MMCHPN	13	60	25	20	-
MIETN	762	-	-	100	26
MCNTN	-	50	50	-	-
MIB	153	-	-	-	-
MIR	732	-	213	477	-
MAR	-	90	90	90	86
MSNR	60	-	20	355	-

Lucrări de restaurare la Cetatea Neamț, 2008

III. Protecția patrimoniului

1. Sediile muzeale și anexe

Acestea se confruntă, fără excepție, cu mari probleme de întreținere, vechimea și degradarea datorată factorilor atmosferici și uzurii impunând intervenții permanente.

a. Reparații curente

Anul	Unitatea beneficiară	Specificul lucrărilor / spațiile reparate
2006	MCPN	spații depozitare
	MMICH	grup sanitar
	MAPN /MEPN	vechea instalație de încălzire
	Toate unitățile	întreținere și mici reparații cu echipa proprie
2007	MIB	înlocuire instalație electrică
	MIAPN	spații ale expoziției permanente
	MAR	acoperiș
	Toate unitățile	materiale pentru mici reparații și întreținere curentă
2008	MAR	reparații fațadă
	MIAPN	spații expoziționale, holuri și grup sanitar
	MIB	fațada
	Toate unitățile	procurare materiale și mici reparații cu echipa proprie
2009	MIETN	înlocuire învelitoare tablă și reparații fațadă
	CMVMTN	înlocuire șifă, reparații interioare și exterioare, înlocuirea instalației electrice
	MIR corp B	reparații laboratoare și depozit
	MIAPN	igienizare depozite arheologie
	MCPN	laborator de conservare și restaurare, spațiu centrală termică
	MCNTN	anexa 1 (vechea casă a custodelui)
	MMICH	reamenajarea camerei custodelui; montarea construcției adusă din sat; montarea fântânii; gard de nuiel
	MAR	tencuieli și zugrăveli spații de depozitare și expunere
2010	MIR	reparații interioare
	MIAPN	reparații și igienizări depozite, ateliere și mobilier laboratoare; igienizare garaje; acoperiș depozit materiale
	MSNPN	reconstrucție magazie; reparații gard; igienizare depozite; confecționare copertină
	MMCHPN	reparații gard lemn; sediu muzeu; pregătire reconstrucție chioșc
	MEPN	igienizare depozit
	MIETN	vopsitorii acoperiș anexă; reabilitare spații depozitare
	CMVMTN	împrejmuire și magazie; vopsitorii acoperiș

Anul	Unitatea beneficiară	Specificul lucrărilor / spațiile reparate
	MMICH	împrejmuire nuiele, beci, cămin canalizare și cișmea; vopsitorii acoperiș casă, anexă și gard
	MIR	birouri și depozite corp B; igienizare laborator; pregătire spațiu expozițional
	MCNTN	vopsitorie pod acces

b. Reparații capitale

Anul	Unitatea beneficiară	Lucrări realizate
2006	MSNPN	acoperiș țiglă
2007	MIB	acoperiș țiglă
2008	-	-
2010	MIETN	acoperiș draniță la anexă etnografie

c. Restaurarea Cetății Neamț⁷

După aproximativ 25 de ani de la amplele lucrări de restaurare care au avut loc sub conducerea arh. Gh. Balș, de la fosta Direcție a Monumentelor Istorice, la Cetatea Neamț au fost necesare noi intervenții, amânate din păcate mai mulți ani, datorită inexistenței resurselor financiare.

Având calitatea de administrator și beneficiar al acestui important obiectiv istoric, Complexul Muzeal Județean Neamț a fost direct interesat de reabilitarea monumentului, readus după 2002 în atenția proprietarului de drept – Consiliul Județean – și a Ministerului Culturii și Cultelor. Inițial, Complexul Muzeal Județean solicită sprijinul în scopul participării la Programul Phare 2001, pentru care comandă studiul de fezabilitate denumit *Reabilitare, consolidare și punere în valoare a Cetății Neamț*, la Institutul Național al Monumentelor Istorice, București.

După ratarea proiectului, din motive birocratice, în anul 2003 obține din partea ministerului finanțare pentru fazele PT și DE. Întrucât finanțarea alocată în 2004 nu a mai ajuns la ... Neamț, după lansarea Programului Phare 2004 a fost inițiat un nou proiect, avându-i ca executanți pe Edil Proiect Piatra-Neamț și Institutul Național al Monumentelor Istorice București; Consiliul Județean Neamț încheie un acord de parteneriat cu Primăria și Consiliul Local Târgu Neamț, contractul propriu-zis de execuție intrând în vigoare din 2006. În esență, documentele referitoare la restaurarea Cetății Neamț au cuprins: autoritatea contractantă a fost Ministerul Integrării Europene; antreprenorul a fost S.C. Iasicon S.R.L. Iași; valoarea inițială a proiectului a fost de aproape 2,5 milioane de euro, din care contribuția beneficiarului a fost de 10%.

⁷ Vezi și Gh. Dumitroaia, *Muzeul Cetatea Neamț*, BMA XXI, Piatra-Neamț, 2009, p. 18-29.

Lucrările de restaurare au avut loc în anii 2007-2008, în luna ianuarie 2009 obiectivul fiind preluat de noi de la constructor în vederea amenajării muzeale.

2. Restaurarea și conservarea patrimoniului mobil

Concomitent cu lucrările de întreținere și reparații curente a patrimoniului imobil, la care salariații celor trei laboratoare de la Piatra-Neamț și Roman și-au adus o importantă contribuție, în cei cinci ani raportați s-au conservat și restaurat un număr semnificativ de obiecte rezultate din cercetări arheologice, donații și achiziții, precum și numeroase piese din vechile colecții aflate în depozite și expoziții. Față de numărul specialiștilor care deservește acest domeniu, volumul de muncă depus de restauratori și conservatori a fost absolut remarcabil.

Unitatea	Lucrările efectuate	Număr de piese				
		2006	2007	2008	2009	oct. 2010
MIAPN	Restaurări	18	57	196	85	35
	Conservări	212	393	282	402	300
	Realizare replici	129	186	230	265	280
MIR	Restaurări	150	215	100	47	20
MSNPN	Conservări piese	1.226	811	1.518	228	370

O remarcă suplimentară poate fi făcută în legătură cu reabilitarea depozitelor de arheologie și istorie modernă de pe lângă MIAPN⁸ și efortul depus pentru reamenajarea depozitelor MEPN și MSNPN, în spațiile de pe lângă fosta Școală Normală de băieți, în care am fost trimiși pe nedrept.

3. Asigurarea și paza bunurilor

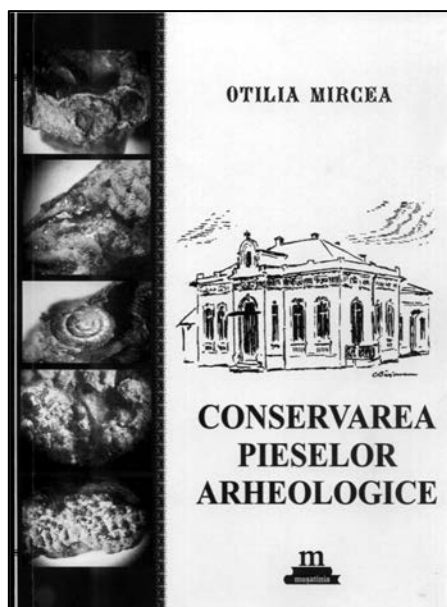
Aproximativ 10% din totalul salariaților instituției reprezintă personalul de pază și supraveghere propriu, pe lângă serviciile celor două formațiuni de la unitățile din Piatra-Neamț și Roman instituția beneficiind de colaborarea unei firme private care asigură paza Muzeului Cetatea Neamț.

Evident că pe lângă personal, există sisteme antiefracție moderne, majoritatea montate în ultimii ani, cu ajutorul cărora sunt supravegheate aproape toate expozițiile și colecțiile, evitându-se pe cât posibil apariția unor evenimente neplăcute. Toate sediile muzeelor și o parte din piesele muzeale importante sunt asigurate la societățile de profil, conform legii.

Cât privește prevenirea și stingerea incendiilor, și aceasta se desfășoară conform standardelor impuse de legislația în vigoare.

Desigur, aceste activități au presupus un efort considerabil.

⁸ Vezi Fl. Macoveiu și L. Uță, *Reorganizarea depozitului arheologic al Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț*, în prezentul volum.

În laboratorul Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

IV. Creșterea colecțiilor

1. Piese rezultate din săpături și periegeze

Unitatea	2006	2007	2008	2009	2010
MIAPN	853	429	2.103	402	324
MIR	296	1.766	16	138	-
MIETN	-	2	-	-	-
Total piese	1.149	2.197	2.119	540	324

2. Colectări de materiale cu caracter științific

Poate fi remarcată îndeosebi situația de la Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț, în colecția căruia au intrat: 72 de piese din domeniul paleontologie, 467 piese în domeniul botanică, 1.326 în domeniul entomologie, 147 de moluște și 21 de vertebrate.

3. Achiziții

Fondurile existente nu au permis onorarea tuturor ofertelor făcute de către diverși deținători, achiziționarea depinzând, în mare parte, de apariția unor situații favorabile conjuncturale.

Anul	Specificul obiectelor	Ofertanți	Unitatea muzeală în care au intrat
2006	1 ceas de epocă	Irimia Marta	MIAPN
2007	57 de călimări din sec. XVIII-XX, o plachetă și o statueta Carol I	Veronica Cârnu	MIAPN
	15 documente originale și în copie, sec. XVIII-XIX	Radu Amihăiesei	MIAPN
2008	Pianina Sidoniei Hogaș		MMCHPN
2010	2 cromolitografii	Maria Burduja	MIAPN
	44 volume de carte veche; 4 arme albe și de foc; 1 tavă sec. XIX	Viorica Cârnu	MIAPN
	Peste 150 de cochilii de scoici exotice	Iuliu Floareș	MSNPN

Donații: catapeteasma Paraclisului Cetății Neamț (jos) și trofee sportive (sus)

4. Donații

Anul	Specificul obiectelor	Donatori	Unitatea muzeală
2006	556 de documente, fotografii, brevete, medalii, diplome, monede și bancnote, albume, obiecte de îmbrăcăminte etc.	19, dintre care s-au remarcat: Marta Irimia, Radu Dumitru, Gheorghe Grigoriu, Adolf Minuț, Gheorghe Amaicei ș.a.	MIAPN
	23 lucrări de pictură, grafică și sculptură	Diferiți artiști plastici	MAR
	24 cărți diferite	Diverși donatori	MAR
	58 de cărți, 606 reviste și 12 colecții de ziare	Diverși donatori	MIR
	2 cărți	I. Iachim, K. Treptow	MMICH
2007	244 lucrări de grafică (acuarele și desene)	Iulia Hălăucescu	MAPN
	2.941 de moluște	Alexandrina Negrea	MSNPN
	100 de obiecte (documente, fotografii, hărți)	Marta Irimia, Fam. Iftode ș.a.	MIAPN
	6 volume	Diverși donatori	MAR
	4 lucrări de pictură	Diverși donatori	MAR
	33 piese diferite de muzeu	Diverși donatori	MIR
	76 de cărți și 25 reviste	Diverși donatori	MIR
	lucrări de artă plastică	Membri ai UAP Neamț	MAPN
2008	19 fotografii și documente de istorie contemporană	Sergiu Bumbu	MIAPN
	71 cărți de biologie	Maria Apetrei	MSNPN
	141 de obiecte tridimensionale, documente și fotografii	Veronica Cârnă, Haralambie Dudău, Grigore Tiron, Veronica Uncescu, Constantin Mihai ș.a.	MIAPN
	30 cărți de biologie, diferiți autori	Diverși donatori	MSNR
	1 pictură	Diverși donatori	MAR
	102 volume, în principal de artă plastică	Diferiți donatori	MAR
	98 piese diverse de muzeu	Diverși donatori	MIR
	48 cărți și 30 de reviste	Diverși donatori	MIR
	Lucrări de artă plastică	Membri UAP Neamț	MAPN

Anul	Specificul obiectelor	Donatori	Unitatea muzeală
2009	2 tablouri Casa „Calistrat Hogaș”	Dumitru Bezem	MMCHPN
	1 portret C. Hogaș	Mihai Agape	MMCHPN
	100 de cărți și reviste	Diverși donatori	MMCHPN
	142 de obiecte de factură militară, diplome, trofee sportive etc.	Gh. Dumitroaia, D. Mihăilescu, Școala Crăcăoani, Mihaela Amariei, Radu Dumitru, Fundația Cultural-Științifică „Constantin Matasă”	MIAPN
	57 cărți de biologie, de autori diferiți	Diverși donatori	MSNR
	1 pictură și o sculptură	Diverși donatori	MAR
	112 volume, cu conținut divers	Diverși donatori	MAR
	12 lucrări de artă plastică	Membri ai UAP Neamț	MAPN
	58 cărți diferite	Autori diverși	MIR
	1 catapeteasmă, 20 de obiecte de mobilier divers (scaune strănă, sculpturi, cărți și lumânări, tron arhieresc)	Preot Florin Țuscanu, Protopopiatul Roman	MCNTN
	3 scoarțe de lână	Fundația Cultural-Științifică „Constantin Matasă”	MCNTN
	2 vase din lemn de capacități mari	Decebal Arnăutu	MCNTN
	8 vase de lemn de diferite mărimi	Fundația Cultural-Științifică „Constantin Matasă”	MCNTN
	950 de cărți de arheologie și literatură	Gheorghe Dumitroaia	MCPN
	490 de cărți și reviste diverse	Constantin Buruiian	MIB
	56 de obiecte de etnografie	Constantin Buruiian	MIB
	9 lucrări de pictură și grafică din colecția artiștilor E. Urdăreanu-Herța, E. Aflori, N. Milord, H. Crețulescu și S. Tarasov	Daniela Amariei	MAPN
	Peste 20 de obiecte cu caracter etnografic local	Costel Crăciun	MMICH
	1 carte	Ion Ichim	MMICH

Anul	Specificul obiectelor	Donatori	Unitatea muzeală
2010	264 de obiecte diverse (icoane, sfeșnice, tipsii, inele, tacâmuri, vase, bibelouri, cutii pentru bijuterii etc.)	Poliția Județului Neamț	MIAPN
	5.232 de cărți vechi și din sec. trecut, documente administrative, acte, manuscrise, fotografii, obiecte tridimensionale (instrumente și aparatură medicală, eșantioane farmaceutice, obiecte personale ale unor medici din Roman) etc., din care 1.829 sunt susceptibile să facă parte din patrimoniul cultural național.	Dr. Epifanie Cozărescu și Societatea de Medicină și Farmacie din Roman	MIR
	3 lucrări de pictură	Liliana Matasă	MAPN
	10 volume, diferiți autori	Diverși donatori	MAPN
	69 de piese arheologice	Vasile Diaconu	MIETN
	Volumul „I. Creangă” de V. Archip și colab.	Gheorghe Dumitroaia	MMICH
	11 piese etnografice	Vasile Diaconu	MIETN
	63 de piese diferite (documente, fotografii, bancnote și monede, tacâmuri ș.a.)	Daniela Amariei	MIAPN
	24 de obiecte cu caracter etnografic, epoca contemporană	Diverși meșteri populari	MEPN
	15 cărți diferite	Diverși autori	MEPN
	14 cărți vânătoare și istorie, diferiți autori	Diverși autori	MSNR
	2 tablouri și o sculptură	Diverși autori	MAR
	13 volume	Diverși autori	MAR
	106 cărți și reviste	Diverși donatori	MIR
	100 cărți de specialitate și beletristică	Gheorghe Dumitroaia	MCPN

Una dintre cele 10 centrale termice

Clădirea Muzeului de Științele Naturii Roman, în faza de execuție (noiembrie 2010)

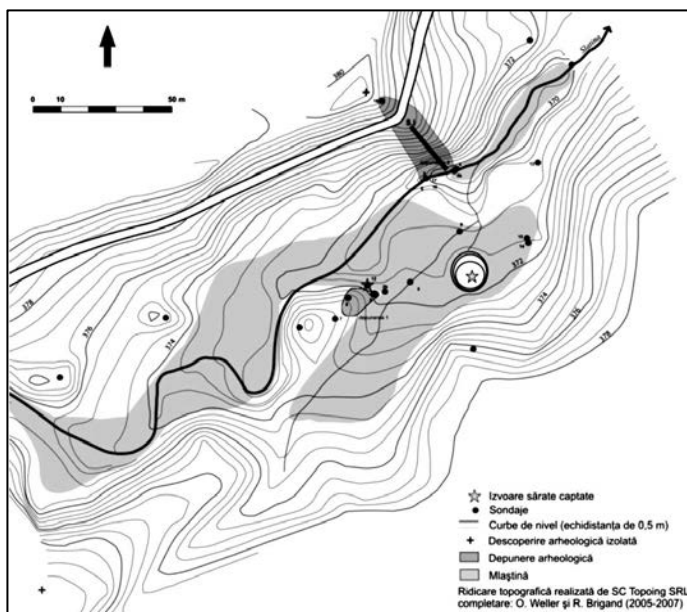
5. Cărți inventariate din achiziții și schimburi

Anul	Total cărți	Cărți cumpărate	Cărți primite la schimb	
			din țară	din străinătate
2006	435	41	243	151
2007	385	161	69	155
2008	246	12	105	129
2009	336	70	122	144
2010	285	10	182	93

V. Investiții realizate

Alocațiile bugetare și veniturile proprii au permis realizarea, în toți acești ani, a unor lucrări absolut necesare, așa cum sunt cele 10 instalații proprii de încălzire introduse în muzee.

Anul	Muzeul	Lucrările realizate sau aparatura procurată
2006	MCPN	centrală termică
	MIAPN	centrală termică
	MAPN	centrală termică
	MEPN	centrală termică
	Administrație și laborator restaurare	1 copiator, 2 video proiectoare, 1 sistem supraveghere și pază, 2 schele metalice
2007	MMCHPN	centrală termică
	MSNPN	centrală termică
	MAR	centrală termică
	MIETN	centrală termică
	MIB	sistem de alarmă
	Administrație și sector cercetare	3 calculatoare
2008	MIR	achiziție clădire retrocedată (fonduri CJN);
	MIAPN	videoproiectoare; vitrine sticlă
2009	MIETN	paratrăsnet
	MCNTN	cititor bilete sistem de sonorizare sistem de supraveghere videoproietor
2010	CMVMTN	centrală electrică de căldură
	MIAPN	ceas fațadă
	MIR	centrală termică corp B
	MSNR	sediul nou al unității (fonduri CJN)

Țolici-Hălăbutoaia. Plan de situație

Șantierul Poduri-Dealul Ghindaru

VI. Cercetarea științifică

Potrivit tradiției și activităților cuprinse în planul anual de cercetare, cât și solicitărilor venite din partea a diverși investitori, instituția a desfășurat numeroase investigații, din care au rezultat un patrimoniu excepțional și informații de valoare, care vor contribui la o mai bună cunoaștere a trecutului zonei. Au fost întreprinse:

1. Cercetări arheologice⁹

a. Săpături sistematice:

1. Poduri-Dealul Ghindaru; 2006-2009; colectiv: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), D. Monah, R. Munteanu, D. Garvăn, C. Preoteasa, D. Nicola, L. Uță;
2. Țolici-Hălăbutoaia; 2007, 2008 și 2010; colectiv din partea CMJ: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), R. Munteanu, D. Garvăn, V. Diaconu;
3. Roșiori-Țarina Veche sau La Humărie; 2007; G.D. Hânceanu.

b. Săpături preventive:

1. Piatra-Neamț - Curtea Domnească; 2010; colectiv: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), A. Bătrâna, R. Munteanu, D. Garvăn, S. Ceaușu, L. Uță, V. Diaconu;
2. Piatra-Neamț-Terasa Gospodinelor; 2008; colectiv: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), R. Munteanu, D. Garvăn;
3. Piatra-Neamț - str. V.A. Urechia, nr. 3; 2010; R. Munteanu;
4. Podoleni-Conacul Crupenschi; 2010; colectiv: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), D. Garvăn, R. Munteanu;
5. Săbăoani-La Izlaz/La Izvoare; 2010; colectiv: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), G.D. Hânceanu, A. Ciobanu;
6. Ștefan cel Mare-Conac și Biserica Sf. Gheorghe; 2009; D. Garvăn, V. Diaconu;
7. Tg. Neamț-Cetatea Neamț; 2008; colectiv: Gh. Dumitroaia (responsabil șantier), A. Bătrâna, R. Munteanu, V. Diaconu, D. Garvăn.

c. Supravegheri:

1. Dulcești-Biserica Pogorârea Sf. Duh; 2008; A. Ciobanu, G.D. Hânceanu;
2. Făurei-Podul lui Pavel; 2007; Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn;

⁹ vezi, în principal: R. Munteanu, D. Garvăn, *Cercetări arheologice în județele Neamț și Bacău (2004-2006)*, în *MemAntiq*, XXIV (2007), 2008, p. 525-534; D. Garvăn, R. Munteanu, *Cercetări arheologice efectuate în perioada 2007-2010*, în *MemAntiq* XXV-XXVI, 2010, p. 537-561, precum și cronicile cercetărilor arheologice din România, din anii 2007-2010.

Morminte medievale descoperite cu ocazia săpăturilor preventive
la Cetatea Neamț (sus) și Piatra-Neamț - Curtea Domnească (jos)

3. Pângărați-Livadă; 2010; D. Garvăn;
4. Piatra-Neamț - *Bulevardul Decebal nr. 3*, 2008, R. Munteanu; *str. Fermelor*; 2008, Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn; *Biserica Văleni*, 2010, R. Munteanu, D. Garvăn; *Părția de schi*, 2009, D. Nicola;
5. Roman-str. *Ștefan cel Mare nr. 7*; 2007; G.D. Hânceanu;
6. Sagna-Biserica *Sf. Nicolae* și *Baza Sportivă*; 2009; Gh. Dumitroaia G.D. Hânceanu și A. Ciobanu.

d. Constatări:

1. Brășăuți-*Vatra Satului*; 2009; R. Munteanu, D. Garvăn;
2. Mastacăn-*În Livadă*; 2007; Gh. Dumitroaia, D. Nicola, R. Munteanu, D. Garvăn;
3. Piatra-Neamț-*Casa Lalu*; 2009; R. Munteanu;
4. Roman-str. *Tineretului, nr. 9*; 2009; A. Ciobanu.

e. Periegheze:

1. Borlești-D. *Cucu, D. Runcu, D. Puricenilor*; 2009, 2010; R. Munteanu și D. Garvăn;
2. Cârliști-*În Cimitir*; 2008; D. Garvăn, R. Munteanu, Gh. Dumitroaia;
3. Girov-Ghigoiești; 2010; D. Garvăn, R. Munteanu, S. Ceaușu
4. Ștefan cel Mare-*Părăul Bahna*; 2009; D. Garvăn, C. Preoteasa;
5. Țolici-Cimitir; 2009-2010; D. Garvăn, V. Diaconu;
6. Zona Tg. Neamț; 2007-2010; V. Diaconu.

f. Granturi cu caracter arheologic:

1. *Cercetări pluridisciplinare privind răspândirea și evoluția modului de viață agricol în neolitic (mileniile VI-IV î.Hr.), la est de Carpații Răsăriteni*, director: L. Bejenaru (Universitatea „Al. I. Cuza” Iași); membri din partea CMJ Neamț : D. Monah, Gh. Dumitroaia, C. Preoteasa și D. Garvăn;

2. *Exploatarea sării în preistoria României*, director: D. Monah, membri: Gh. Dumitroaia, F. Monah, D. Nicola, R. Munteanu, D. Garvăn, C. Preoteasa.

În aceeași categorie poate fi înscrisă și misiunea arheologică româno-franceză *Exploatarea preistorică a izvoarelor de apă sărată din Moldova*¹⁰, începută în anul 2004 și continuată în ultimii ani; au participat, din partea CMJ, Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn și D. Nicola.

2. Cercetări cu caracter paleontologic

a. Deplasări în scopul identificării și colectării de materiale fosile:

- în zonele Doamna, Dumesnic și Gura Humorului (I. Grădianu, în 2006);

¹⁰ *Coopération franco-roumaine en archéologie*, Ambassade de France en Roumanie, 2009, p. 13-20.

Cercetări în zona cu izvoare sărate

- în pânza de Vrancea (pârâul Doamna), în regiunea Gura Humorului și în zona Naslavcea (R. Moldova) (I. Grădianu, în 2007);
- flișul Carpaților Orientali (Valea Moldovei) și zona pânzei de Vrancea (I. Grădianu, în 2008 și 2009).

b. Proiecte naționale:

- Program TD/CNCSIS 118 GR/2007;
- continuare TD/CNCSIS 74 GR/2008.

c. proiecte internaționale:

- 2008 - Grant # 8215-07 National Geographic Society (coord. Dr. A. F. Bannikov, Rusia), având ca locație Caucazul de Nord;
 - 2009 - Grant # 8553-08 National Geographic Society (coord. Dr. N. Micklich, Germania), în zona Baden-Württemberg;
 - 2010 - Grant # 8786-10 National Geographic Society (coord. Dr. Ruzena Gregorova, Cehia), în zona Brno;
- La toate acestea, din partea CMJ a participat I. Grădianu.

3. Cercetări cu caracter biologic

a. Studii

- *Flora și vegetației Lacului de baraj natural Cuiejdel*, în vederea fundamentării statutului de rezervație naturală complexă – 2006;
- *Studiul comparativ al arealelor protejate: Lacul Roșu și Lacul Cuiejdel* – 2007;
- *Studiul biologic al rezervației naturale avifaunistice – Lacul de baraj Pângărați* – 2008;
- *Studii floristice și fitocenologice în Parcul Național Hășmaș-Cheile Bicazului* – 2009;
- *Studiul vegetației rezervației naturale complexe, Lacul de baraj natural Cuiejdel* – 2010.

b. Colaborare la Programul de cercetare științifică AGRAL cu Centrul de Cercetări Biologice „Stejarul” cu tema: *Cercetări eco-biologice și sistematice privind cunoașterea și refacerea pajiștilor degradate de la confluența Moldovei cu Siretul* – 2006-2007.

Coordonator: N. Lăcătuș.

VII. Valorificarea cercetării științifice și a patrimoniului administrat

A fost realizată prin mijloacele specifice aflate la îndemâna muzeografilor din sistem, după cum urmează.

Cercetări paleontologice și biologice în zonele Cozla și Cuiejdul

1. Comunicări la sesiuni științifice anuale organizate în județ

Seria întrunirilor științifice anuale de importanță majoră, desfășurate în perioada raportată, a debutat cu colocviul internațional *Cucuteni-Tripolye, unitate și diversitate*, care a avut loc în zilele de 28-29 septembrie 2006 la Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni din Piatra-Neamț.

După cum consemna unul dintre organizatori¹¹, manifestarea, care s-a bucurat de participarea unor importante personalități în domeniul investigării neo-eneoliticului din România, Republica Moldova și Ucraina, a avut ca scop evidențierea elementelor de unitate a celor două areale – Cucuteni și Tripolie –, propunându-și ca pe baza intensificării relațiilor de colaborare dintre specialiștii celor trei țări deținătoare ale acestui vast patrimoniu, caracteristic celei din urmă mari civilizații a Europei Vechi, să abordeze noi modalități de popularizare ale importantului complex cultural pe plan internațional.

Lucrările colocviului au reunit reprezentanți ai Ministerului Culturii și Cultelor, Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, oficialități județene și municipale, oaspeți din țară și străinătate, colaboratori din cadrul muzeelor naționale și județene din București, Iași, Bacău, Botoșani, Suceava și Vaslui, precum și reprezentanți ai unor instituții de cultură din județul Neamț.

Pe lângă suita de teme propuse dezbaterilor, au fost prezentate rezultatele cercetărilor arheologice de la Poduri-Dealul Ghindaru, din campaniile 2005-2006, datorate unui colectiv format din dr. Dan Monah, dr. Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn, Constantin Preoteasa, Lucian Uță și Dorin Nicola, precum și experimentele arheologice de la Cucuteni, din 2004.

În cea de-a doua zi a lucrărilor colocviului au avut loc o conferință de presă, vernisajul expoziției *Capodopere cucuteniene din situl de la Scânteia, jud. Iași*, prezentată de către dr. Cornelia-Magda Lazarovici și al expoziției fotodocumentare *Arta eneolitică Cucuteni-Tripolie din Republica Moldova și Ucraina*, prezentată de către dr. Valentin Dergacev și dr. Mikhailo Videiko.

În același cadru a fost lansat cel de-al XVII-lea volum din colecția Bibliotheca Memoria Antiquitatis – *Amintirile unui arheolog*, avându-l ca autor pe acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița.

*

Sesiunea științifică din anul 2007 a fost dedicată aniversării a 50 de ani de la înființarea Muzeului de Istorie Roman¹². Organizată în colaborare cu

¹¹ D. Nicola, *Colocviul internațional „Complexul cultural Cucuteni-Tripolie. unitate și diversitate” (2006)*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 571-576

¹² A. Ciobanu, *Muzeul de Istorie Roman. 50 de ani de activitate*, în *MemAntiq*, XXIV, p. 577-583.

Colocviul Cucuteni-Tripolie, unitate și diversitate

Participanți la sesiunea Muzeul de Istorie Roman – 50 de ani de activitate

Societatea Culturală „Roman Mușat” și Fundația Cultural-Științifică „Constantin Matasă”, manifestarea a reunit la sediul muzeului romășcan peste 100 de personalități din țară și din străinătate din domeniul arheologiei și istoriei, restaurării și conservării patrimoniului, artei, științelor naturii, etc., care și-au prezentat lucrările în trei secțiuni.

Mai întâi a avut loc deschiderea oficială, în cadrul căreia au fost rostite cuvinte de salut din partea organizatorilor, autorităților locale, județene și a Ministerului Culturii și Cultelor, a unor colaboratori și o comunicare referitoare la această unitate muzeală din subordinea Complexului Muzeal Județean.

A urmat apoi vernisajul expoziției *Restaurarea și conservarea pieselor arheologice*, după care în după-amiaza zilei de vineri 28 septembrie și în dimineața zilei următoare au avut loc lucrările pe secțiuni. La secțiunea I au fost înscrise 34 de comunicări, majoritatea referitoare la epocile străveche și veche de pe teritoriul României; la secțiunea a II a s-au înscris 24 de titluri cu subiecte din domeniul arheologiei medievale, istoriei moderne și contemporane și a etnografiei; secțiunea a III a reunit mai cu seamă comunicări din domeniul restaurării și conservării patrimoniului, artei plastice și științelor naturii.

Ultima activitate din programul sesiunii a constat în vizitarea remarcabilelor monumente istorice care aparțin Episcopiei Romanului.

*

Sesiunea științifică din 2008 a avut un caracter omagial, fiind dedicată celor 90 de ani care au trecut de la Marea Unire din 1918¹³. Marele eveniment aniversat la 1 Decembrie, Ziua Națională a României, nici nu putea fi mai bine sărbătorit, dacă ținem seama de comunicările susținute în plen de către cele două personalități ale istoriografiei românești contemporane (prof. univ. dr. Ioan Scurtu și prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei), care au abordat unele aspecte fundamentale referitoare la realizarea dezideratului de secole al Românilor.

Secțiunea I (Arheologie-Numismatică) a reunit nu mai puțin de 35 de comunicări cu un număr de aproape 50 de autori, sosiți la Piatra-Neamț din Târgoviște, Chișinău, Iași, Paris, Ploiești, Suceava, București, Roman, Sf. Gheorghe, Constanța, Cluj-Napoca, Bacău și Tg. Neamț. Dacă primele șase comunicări au constituit, putem spune, un adevărat regal al paleoliticienilor din fost capitală medievală a Munteniei, următoarele 10 intervenții au vizat descoperiri și observații referitoare la cultura Cucuteni, domeniu în care Muzeul din Piatra-Neamț deține întâietatea. Au urmat apoi alte 5 comunicări dedicate unor aspecte diferite ale epocii bronzului și câteva subiecte referitoare la istoria veche și medievală.

¹³ vezi Programul Sesiunii științifice omagiale *90 de ani de la Marea Unire*, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, 27-28 noiembrie 2008.

La vernisajul expoziției permanente a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

Secțiunea II (Istorie-Muzeologie) a reunit un număr mai mic de cercetători (doar 17), subiectele propuse care s-au prezentat vizând comunicarea unor materiale și studii referitoare la viața cotidiană a comunităților din secolele XIV-XVIII, arhitectura medievală și din epoca modernă, unele evenimente de maximă importanță pentru istoria națională, cât și o serie de realizări ale muzeografiei românești din ultima perioada de timp, așa cum au fost expozițiile de la Olten și Vatican din 2008.

În ansamblul său, întâlnirea științifică din zilele de 27 -28 noiembrie 2008 s-a bucurat de un succes deosebit, cu atât mai mult cu cât aceasta a coincis cu redeschiderea expoziției permanente a muzeului, care a constituit o adevărată provocare pentru muzeograful prezenți la Piatra-Neamț.

*

Sesiunea din 2009 a fost dedicată aniversării a 75 de ani de muzeografie pe meleagurile nemțene și celor 125 de ani care au trecut de la descoperirea așezării eponime a culturii Cucuteni¹⁴. Au fost prezenți la întâlnire peste 100 de invitați, inclusiv membrii Comisiei Naționale de Arheologie și ai Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, care și-au desfășurat la Piatra-Neamț ședințele pe luna octombrie.

Mai întâi a avut loc o comunicare în plen, pe tema aniversărilor amintite, după care s-a vernisat expoziția *Muzeu 75* în care au fost surprinse principalele momente din trecutul și prezentul muzeografiei nemțene.

În după-amiaza zilei de 22 octombrie și prima parte a zilei de vineri 23 octombrie, comunicările s-au susținut la Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț și Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț.

În secțiunea I (Neo-eneolitic) au fost prezenți o mare parte a specialiștilor care se ocupă la această dată cu investigarea culturii Cucuteni, cele 23 de comunicări fiind axate pe subiecte referitoare la istoricul cercetărilor, săpăturile actuale, interferențele culturale în zona Cucuteni-Tripolie, organizarea spațiului în cadrul așezărilor, unele studii interdisciplinare etc., toate contribuind la cunoașterea stadiului actual al cercetărilor.

Secțiunea a II-a a inclus comunicări referitoare la realități arheologice datate începând cu Epoca Bronzului și până la Evul Mediu. S-au înscris 29 de titluri, cu un număr mai mare de autori, care au tratat probleme referitoare la cronologie, relații interculturale, complexe funerare, artefacte (arme, ceramică, unelte), realizările și dezideratele cercetării arheologice din zonă.

¹⁴ vezi Programul Sesiunii științifice aniversare 75 de ani de muzeografie nemțeană, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, 22-24 octombrie 2009.

Lucrările Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor

Comunicare prezentată în cadrul secțiunii I (2009)

Secțiunea a III-a (Artă, Istorie, Etnografie, Muzeografie) a reunit 19 comunicări, pe teme deosebit de interesante și actuale.

După amiaza zilei de 23 octombrie a fost rezervată vernisării expozițiilor *Poduri-Dealul Ghindaru. Cercetările arheologice din Caseta C 2005-2009* și *Precucuteni. Originile unei mari civilizații*; prezentării expozițiilor internaționale organizate în 2008-2009 la Vatican, Bythom, Varșovia și Iași; prezentării unui raport de activitate al Centrului Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni (la Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni); vernisajului și festivității de premiere a *Bienalei Naționale de Artă Plastică „Lascăr Vorel”* (la Muzeul de Artă Piatra-Neamț).

A treia zi a sesiunii a fost dedicată unei excursii documentare, care a inclus Muzeul Memorial „Ion Creangă”, Muzeul Cetatea Neamț, Mănăstirea Neamț și Mănăstirea Agapia.

*

Sesiunea de comunicări științifice desfășurată în zilele de 19-20 noiembrie 2010 la sediul Complexului Muzeal Județean Neamț a fost închinată Zilei Naționale a României¹⁵. Manifestarea, la care au participat numeroși specialiști de prestigiu din București, Iași, Bacău, Suceava, Alba-Iulia, Sf. Gheorghe, Reșița, Timișoara, Galați, Brăila, Târgoviște, Kiev, Brașov și Piatra-Neamț a debutat printr-o ședință în plen, în cadrul căreia au fost transmise cuvinte de salut din partea organizatorilor, a Președintelui Consiliului Județean Neamț, precum și mesajul Președintelui Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, dr. Ernest Oberlander-Târnoveanu, care este și directorul general al Muzeului Național de Istorie a României.

Au urmat două conferințe (prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, *Evoluția regimului politic din România în context european* și prof. univ. dr. Ioan Scurtu, *Istoria, încotro?*) care au constituit preambulul la Omagierea Profesorului Ioan Scurtu, fiu al Neamțului, importantă personalitate a istoriografiei românești contemporane, cu ocazia împlinirii a 70 de ani. S-a prezentat o *Laudatio*, de către prof. dr. Ioan Mitrea și dr. Gheorghe Dumitroaia.

După acest moment festiv, cu o încărcătură emoțională deosebită, în cadrul căruia i s-a înmănat sărbătoritului diploma de cetățean de onoare a comunei Dochia de către primarul Petru Mândru, președintele Vasile Pruteanu și-a anunțat propunerea sa ca prof. univ. dr. Ioan Scurtu să i se acorde și titlul de cetățean de onoare al județului Neamț (eveniment care a avut loc ulterior, în cadrul ședinței de Consiliu Județean din 26 noiembrie 2010).

¹⁵ vezi Programul Sesiunii naționale de comunicări științifice, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, 19-20 noiembrie 2010.

La deschiderea lucrărilor sesiunii științifice a Complexului Muzeal Județean Neamț, în 2010

Un lucru cu totul excepțional l-a constituit faptul că în 2010 au apărut, în cadrul editurii TipoMoldova din Iași, nu mai puțin de 24 de volume, reeditări ale operei renumitului istoric, la care s-a referit și scriitorul Aurel Șterfanachi.

Ultima parte a ședinței de deschidere a sesiunii a fost rezervată lansării volumelor *Memoria Antiquitatis* nr. XXV-XXVI (prezentat de dr. Dragomir N. Popovici), *Începutul Bronzului Mijlociu în depresiunile marginale ale Carpaților Răsăriteni*, de Roxana Munteanu și Hănești Botoșani. *Mărturii arheologice și istorice*, de Vasile Diaconu (prezentate de prof. univ. dr. Nicolae Ursulescu).

Vineri după-amiază și sâmbătă au fost rezervate prezentării comunicărilor în cadrul colocviului *Cucuteni - Religie și Artă* (21 de titluri cu un număr mult mai mare de autori), unde s-au adus în discuție numeroase materiale arheologice inedite și o serie de studii și interpretări referitoare la; practicile funerare; riturile de fundare; sanctuare; locuințe și așezări; tezaure; plastică antropomorfă; semnificația unor reprezentări de pe ceramica neolitică ș.a.

În cadrul colocviului care a avut ca subiect *Arheologia și Istoria Medievală* s-au înscris 18 comunicări, din care s-au susținut 14, pe teme care au privit o serie de descoperiri monetare din secolele XV-XVI, viața cotidiană la curțile boierești și domnești din Moldova și Muntenia, comerțul dintre Țările Române, unele ctitorii domnești etc.

Pentru acest colocviu a fost pregătită o expoziție foto-documentară referitoare la cercetările preventive din zona Curții Domnești de la Piatra-Neamț, investigată parțial în 2010 în scopul implementării proiectelor de reabilitare, restaurare a monumentelor din jurul Bisericii Sf. Ioan și a modernizării zonei.

Toate comunicările susținute s-au bucurat de mare atenție din partea participanților, noutatea subiectelor și nivelul științific dovedite recomandând includerea materialelor în viitorul număr al anuarului instituției.

*

2. Participări la alte sesiuni științifice din țară și străinătate¹⁶

- *Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice*, Constanța, 31 mai-3 iunie 2006 – D. Monah, Gh. Dumitroaia, C. Preoteasa, D. Garvăn, R. Munteanu, L. Uță, I. Grădianu, D. Nicola;

- Colocviul internațional *Sel, eau et forêt: hier et aujourd'hui*, Arc-et-Senans (Franța), 3-5 octombrie 2006 – Gh. Dumitroaia, R. Munteanu;

- Simpozionul *Cercetări arheologice din anul 2006*, Iași, 16 mai 2007 – D. Monah, Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, C. Preoteasa, D. Garvăn, L. Uță, D. Nicola;

- *Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice*, Tulcea, 29 mai-1 iunie 2007 – D. Monah, Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, C. Preoteasa, D. Garvăn, D. Nicola;

¹⁶ Informații preluate din programele și volumele de rezumate ale manifestărilor.

Vizită documentară la Provadia-Solnitsata (Bulgaria)

Imagine din sala de conferințe de la Olten (Elveția)

- Simpozionul Național *Bucovina – file de istorie*, ediția a IX-a, Suceava, 24-26 noiembrie 2007 – C. Preoteasa, R. Munteanu, V. Diaconu;
- Simpozionul Internațional *Așezări și locuințe preistorice. Structură, organizare, simbol*, Iași, 10-11 decembrie 2007 – D. Garvăn, R. Munteanu, C. Preoteasa, L. Uță, D. Nicola, Gh. Dumitroaia, D. Monah;
- sesiunile științifice ale Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui, 2007-2010 – E. Cojocariu, D. Mihăilescu, Gh. Radu;
- Sesiunile Științifice Anuale ale Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni, Miercurea Ciuc, 20-21 noiembrie 2007 – D. Garvăn, R. Munteanu, D. Nicola; Sfântu Gheorghe 27-28 noiembrie 2009 – D. Garvăn, V. Diaconu, R. Munteanu; 11-12 noiembrie 2010 – Gh. Dumitroaia, D. Garvăn, R. Munteanu;
- *Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice*, Iași, 14-17 mai 2008 – D. Monah, Gh. Dumitroaia, C. Preoteasa, D. Garvăn, R. Munteanu, L. Uță, D. Nicola;
- Al V-lea Congres Româno-Elvețian *L'habitat néolithique le long du Danube, des Alpes à la Mer Noire*, Olten (Elveția), 15-20 septembre 2008 – C. Preoteasa, D. Nicola, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn;
- Colocviul internațional *Sel, Pratiques et Connaissances*, Iași, 1-5 octombrie 2008 – R. Munteanu, D. Garvăn, Gh. Dumitroaia, D. Monah, D. Nicola;
- Colocviul *Începuturile Civilizației Europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos*, Ploiești, 23-24 aprilie 2009 – D. Garvăn;
- *Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice*, Târgoviște, 27-30 mai 2009 – D. Monah, Gh. Dumitroaia, C. Preoteasa, D. Garvăn, R. Munteanu, L. Uță, D. Nicola, V. Diaconu;
- Masa rotundă *Metalurgia și circulația obiectelor de metal*, Muzeul Județean de Istorie Vaslui, 19-20 noiembrie 2009 – R. Munteanu;
- Simpozionul Național *Bucovina – file de istorie*, ediția a XI-a, Suceava, 27-28 noiembrie 2009 – C. Preoteasa;
- Colocviul *Aurul și argintul Daciei în pre- și protoistorie*, București, 15 aprilie 2010 – R. Munteanu, Gh. Dumitroaia;
- Colocviul Internațional *Salz und Gold: Die Rolle des Salzes im prähistorischen Europa*, Provadia (Bulgaria), 30 septembrie - 4 octombrie 2010 – Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn, D. Monah;
- Simpozionul Național *Vasile Pârvan*, Bacău, 6 - 7 octombrie 2010 – R. Munteanu, D. Garvăn, C. Preoteasa, V. Diaconu, D. Monah;
- Seminarul Anual de Educație Muzeală *Patrimoniul muzeal, obiect de contemplație sau subiect de dialog?*, ediția a V-a, București, 15-16 noiembrie 2010 – M. Verzea, L. Uță;
- Simpozionul Național *Bucovina – file de istorie*, ediția a XI-a, Suceava, 27-28 noiembrie 2010 – C. Preoteasa, V. Diaconu;
- alte sesiuni științifice din domeniile științe naturale și istorie.

La dezvelirea bustului Generalului Nicolae Dăscălescu, Căciulești (2009)

3. Întâlniri cu caracter cultural-științific de mai mică anvergură organizate în unitățile subordonate

Nr. crt.	Denumirea activității	Data	Locația
1.	Simpozioane: <i>Unirea Națiunea a făcut-o!*</i>	24.01	MIAPN/MIR
2.	Simpozion: <i>Roman - Prima atestare documentară*</i>	30.03	MIR
3.	Simpozioane: <i>Proclamarea Independenței de Stat a României. Ziua Europei*</i>	9.05	MIAPN/MIR
4.	Simpozion: <i>Ziua Internațională a Muzeelor*</i>	18.05	MIAPN
5.	Simpozion: <i>Lumea contemporană și impactul ei asupra naturii*</i>	05.06	MSNPN/MSNR
6.	Simpozion: <i>Victor Brauner, 40 de ani de la moarte</i>	24.06.2006	MAPN
7.	Târgul meșterilor populari*	24.06	MEPN
8.	Zilele Cetății Neamț*	1-2.07	MCNTN
9.	Simpozion: <i>Războieni - 530</i>	26.07.2006	MIAPN
10.	Seară de poezie*	06.08	CMVMTN
11.	Simpozion: <i>90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial</i>	14.08.2006	MIAPN
12.	Simpozioane: <i>Ziua orașului Tg. Neamț*</i>	08.09	MIETN
13.	Simpozion: <i>Ziua Orașului Bicăz*</i>	26.10	MIB
14.	Simpozion: <i>Lipovenii – vechi locuitori ai orașului Roman</i>	10.11.2006	MIR
15.	Simpozioane: <i>1 Decembrie – Ziua Națională a României*</i>	29-30.11	MIAPN/MIR
16.	Zilele „Ion Creangă”*	15-16.12	MMICH
17.	Masă rotundă: <i>Adevăruri despre Răscoala din 1907</i>	22.02.2007	MIAPN
18.	Simpozion: <i>550 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei</i>	12.04.2007	MIAPN
19.	Simpozioane: <i>5 iunie – Ziua Mediului*</i>	05.06	MSNPN
20.	Simpozion: <i>90 de ani de la luptele de la Mărășești, Mărăști și Oituz</i>	15.08.2007	MIAPN
21.	Colocvii: <i>Dascăli nemțeni de altădată*</i>	15.10	MIAPN/MIB
22.	Dialogul artelor: expoziție de artă, lansare de carte, concert	17.04.2008	MAPN

Lansări de carte, la Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
și la Muzeul Cetatea Neamț (2010)

Nr. crt.	Denumirea activității	Data	Locația
23.	Simpozion: <i>Calistrat Hogaș – un scriitor minor al literaturii române</i>	19.04.2008	MMCHPN
24.	Simpozion: <i>160 de ani de la Revoluția din 1948</i>	12.06.2008	MIAPN
25.	Simpozion: <i>Muzeul de Istorie Bicăz, la semicentenar</i>	30.10.2008	MIB
26.	Simpozion: <i>Pe drumul performanței sportive</i>	20.02.2009	MIAPN
27.	Simpozion: <i>Biodiversitatea ecosistemelor forestiere</i>	19.03.2009	MSNPN
28.	Simpozioane dedicate Zilei Pământului*	22.04	MSNPN/MSNR
29.	Seară muzeală: proiecții și expoziție – <i>Drumuri în Groelanda</i>	18.05.2009	MIAPN
30.	Simpozion: <i>Lascăr Vorel – 130 de ani de la naștere</i>	23.06.2009	MAPN
31.	Simpozion: <i>120 de ani de la moartea poetei Veronica Micle</i>	06.08.2009	CMVMTN
32.	Simpozion: <i>125 de ani de la nașterea Generalului Nicolae Dăscălescu</i>	10.09.2009	MIAPN
33.	Colocviu: <i>Cum scria Hogaș?</i>	18.03.2010	MMCHPN
34.	Colocviu: <i>Rural și urban în nord-estul județului Neamț</i>	12.12.2010	MIETN

* Manifestări organizate în fiecare an, în jurul datei menționate.

4. Valorificarea patrimoniului prin expoziții:

a. Expoziții permanente

Expoziția Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

După cum am arătat într-unul din articolele anterioare¹⁷, de la început și până în 1960, Muzeul din Piatra-Neamț a avut o singură sală pentru expoziția de bază, de dimensiuni relativ mari, dar care a devenit neîncăpătoare odată cu creșterea colecțiilor. Inițial au fost expuse materiale rezultate din periegeze, donații și săpături sistematice, efectuate în regim propriu sau în colaborare cu unii arheologi de la Iași și București (Radu și Ecaterina Vulpe, Vladimir și Hortensia Dumitrescu). După mutarea în sediul situat în Piața Libertății nr.1, instituția a avut un spațiu expozițional format din 5 săli cu o suprafață de peste 400 mp, situație care a permis etalarea unei cantități mult mai mari de material arheologic.

¹⁷ Gh. Dumitroaia, *Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț – 70 de ani de existență*, în MemAntiq, XXIII, 2004, p. 7-30..

La vernisajul expoziției permanente a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

În preajma anului 1980, cu prilejul pregătirilor pentru sărbătorirea la nivel național a 2050 de ani de la constituirea statului dac condus de Burebista, s-a luat inițiativa de a se organiza Sărbătoarea „Petrodava 2000”. În acel context s-a dispus mutarea muzeului în clădirea ocupată de Primăria orașului și după o muncă titanică, de circa un an și jumătate, cu investiții semnificative și efortul mai multor instituții, s-a deschis o nouă expoziție permanentă. Proiectată, în cea mai mare parte, pe baza indicațiilor primite din partea PCR-ului, expoziția deschisă atunci în cele 32 de săli ale muzeului răspundea mai mult scopurilor urmărite de propaganda de partid decât adevărului istoric, realitățile din teren fiind prezentate insuficient, trunchiate și numai în lumina așa-zisei concepții a fostului secretar general al Partidului asupra istoriei patriei.

Deși se extinsese ca suprafață expozițională, spațiul rezervat neoliticului s-a redus cel puțin de trei ori față de expoziția din muzeul de lângă Turnul lui Ștefan cel Mare, epocile avantajate din acest punct de vedere fiind doar cea dacică și contemporană.

Exagerat de mare a fost segmentul atribuit deceniilor care au urmat actului istoric de la 23 August 1944, perioada 1945-1980 cuprinzând nu mai puțin 15 săli.

După vizita efectuată de către președintele României la 26 septembrie 1980, expoziția permanentă a fost restrânsă, exagerările făcute și nevoia de spațiu impunând corecții și comprimări care, sesizate fiind, au adus admonestări conducerii muzeului.

De la 1 aprilie 1990, expoziția permanentă a MIAPN a intrat în reorganizare. Timp de circa un an de zile s-au eliminat segmentele expoziționale necorespunzătoare, au fost făcute reparații și igienizări, modificări la sistemul de iluminat, reconstituiri, s-au realizat materiale ilustrative etc.. Folosindu-se obiectele tridimensionale rezultate din săpăturile, donațiile și achizițiile muzeului de-a lungul anilor, s-a încercat să se redea cât mai corect realitățile din teren și adevărul istoric.

În perioada 1991-2003 în expoziția de bază au fost aduse unele îmbunătățiri, dar cu toate acestea nevoia de schimbare era evidentă.

Deși am fost conștienți de faptul că odată și odată va veni vremea refacerii expoziției permanente, nu am găsit momentul demarării schimbărilor și înnoirilor, cu atât mai mult cu cât volumul mare de muncă și fondurile avute la dispoziție an de an, nu au fost mobilizatoare.

Timpul schimbărilor a venit însă pe nepregătite, odată cu debransarea muzeului de la centrala termică de cartier în toamna anului 2006. Cum sezonul rece era aproape, iar frigul din iarnă ar fi putut practic să paralizeze activitatea instituției, a trebuit să solicităm fondurile necesare și, culmea !, am avut noroc. Ordonatorul nostru principal de credite ne-a asigurat finanțarea, drept pentru care am trecut imediat la acțiune: paralel cu organizarea licitației pentru acordarea lucrărilor pentru centrala și instalația termică am procedat la demontarea

Locuință eneolitică (reconstituire)

Imagine din Sala 8

vechilor vitrine și panouri în scopul eliminării caloriferelor și conductelor îmbătrânite, cu siguranță unele din ele mai vechi de 40 de ani, prilej cu care am verificat care este starea fizică a mobilierului, a întregului material de prezentare a exponatelor. Pe lângă uzura morală a expoziției, am constatat acum și degradarea întregului sistem de prezentare realizat de Cooperativa Decorativa în anii 1979-1980.

După darea în funcțiune a centralei, în preajma sărbătorilor de iarnă s-a trecut la proiectarea expoziției și repararea spațiilor, acțiuni care au continuat peste un an de zile. Concomitent, a fost revizuită tâmplăria, au fost pregătite panourile, casele și vitrinele, s-a verificat instalația electrică, a avut loc restaurarea și conservarea exponatelor, s-a executat materialul ilustrativ, documentarea și consultarea de specialitate fiind făcute din mers, odată cu realizarea expoziției.

Rezultată în urma unei colaborări de excepție avută cu tinerii noștri colegi din instituție, în frunte cu cercetătoarea Roxana Munteanu, expoziția permanentă a MIAPN, a doua realizare de acest gen din România de după 1989, a fost finalizată la 25 noiembrie 2008.

Reunind piese tridimensionale de valoare științifică și estetică excepțională, expoziția de la Piatra-Neamț se înscrie între cele mai reușite înfăptuiri pe care echipa de specialiști și personalul auxiliar din cadrul CMJ Neamț le-au realizat de-a lungul deceniilor.

Cele 24 de săli, pregătite într-o perioadă foarte scurtă de timp și cu fonduri limitate, au fost deschise pentru public începând cu 27 noiembrie 2008, cu prilejul Sesiunii Științifice dedicată aniversării a 90 de ani de la constituirea României Mari.

Expoziția oferă o imagine convingătoare asupra trecutului comunităților umane care au trăit pe aceste meleaguri, cabinetul numismatic, expoziția „Constantin Matasă” și sala de expoziții temporare contribuind cu alte materiale și informații la cunoașterea trecutului județului.

În esență, expoziția permanentă a MIAPN prezintă:

- sala 1: locuirile paleolitice de pe Valea Bistriței, de la Ceahlău până la Piatra-Neamț; cele mai vechi puncte de exploatare a sării din Europa, datate în neoliticul timpuriu (Lunca și Țolici, de exemplu);
- sala 2: reconstituirea unei locuințe specifice culturii Precucuteni-Cucuteni;
- sala 3: informații și materiale referitoare la cultura Precucuteni, pe fondul căreia se dezvoltă una dintre cele mai înfloritoare civilizații ale Europei Vechi (Cucuteni);
- sălile 4-6: evoluția culturii Cucuteni în faza A, cu referire la descoperirile din întregul areal de dezvoltare;
- sălile 7-8: fazele A-B și B de dezvoltare a culturii Cucuteni, în care se încadrează un număr important dintre stațiunile cercetate de muzeu;
- sala 9: perioada de trecere la epoca bronzului, bronzul timpuriu și mijlocii;
- sala 10: bronzul târziu, reprezentat de cultura Noua, cu un număr foarte mare de descoperiri;

Imagine din Sala 10 (sus) și Sala 11 (jos)

- *holul de trecere dintre sălile 10-11*: prima epocă a fierului;
- *sălile 11-13*: civilizația dacică de la est de Carpați, foarte bine reprezentată în zona Piatra-Neamț de stațiunile arheologice de la Bâta Doamnei, Cozla și Piatra Șoimului, pe baza cărora a fost localizată antica Petrodava;
- *sălile 14-15*: realitățile arheologice din secolele II-III d.Hr., corespunzătoare perioadei de existență a provinciei Dacia, descoperirile care aparțin dacilor liberi în spațiul dintre Carpați și Siret fiind foarte numeroase;
- *sala 16*: siturile datate în secolele IV-XII, ce aparțin culturilor tumulilor subcarpatici, Sântana de Mureș și veche românească; un loc aparte îl ocupă descoperirile din sec. XI-XIII de pe Bâta Doamnei;
- *sala 17*: veacurile XIV-XVI; primele mențiuni documentare ale așezărilor urbane (Neamț, Piatra și Roman); viața cotidiană a localităților rurale, curțile boierești de la Orțești-Giulești și Netezi; cetățile Neamț și Nouă a Romanului; Curtea Domnească de la Piatra; ctitoriile de la Mănăstirile Neamț, Bistrița, Războieni, Tazlău și Episcopia Romanului; necropolele de la Dărmănești și Piatra-Neamț;
- *sala 18*: cultura medievală, reprezentată prin centrele mănăstirești;
- *sala 19*: reconstituirea unei locuințe medievale unicat, descoperită la Târgu Neamț;
- *sala 20*: începuturile epocii moderne, evenimentele petrecute în prima parte a secolului al XIX-lea, care au culminat cu Unirea Principatelor din 1859;
- *sala 21*: Războiul de Independență din 1877;
- *sala 22*: dezvoltarea localităților din județ până la Primul Război Mondial și contribuția adusă de locuitorii județelor Neamț și Roman la Marea Unire din 1918;
- *sala 23*: al Doilea Război Mondial;
- *sala 24*: expoziția referitoare la armele albe și de foc folosite în sec. XIX-XX.

Folosind o gamă diversă și modernă de prezentare, materiale complementare și informații de certă factură științifică, expoziția permanentă a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț se înscrie, cu siguranță, printre realizările de seamă ale muzeografiei românești din ultimele decenii.

*

Expoziția Muzeului Cetatea Neamț¹⁸

Realizarea expoziției permanente de la Cetatea Neamț, care a contribuit, practic, la transformarea acestui monument într-un veritabil muzeu, a constituit pentru noi, alături de înființarea Muzeului Cucuteni în anul 2005 și realizarea în anii 2007-2008 a expoziției permanente a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț una dintre cele mai onorante și plăcute „misiuni” de natură muzeografică pe care puteam să ni le asumăm în ultimul deceniu.

¹⁸ cf. Gh. Dumitroaia, *Muzeul Cetatea Neamț*, BMA XXI, Piatra-Neamț, 2009.

Imagini din Sălile 17 (sus) și 23 (jos) ale Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

După cum consemnam în finalul catalogului tipărit în anul 2009, expoziția permanentă a Muzeului Cetatea Neamț, realizată după mai bine de cinci decenii de la întocmirea actului constitutiv din 1957, semnalat de noi și apoi de V. Diaconu în prezentul volum, este o reușită, în ciuda unor imperfecțiuni pe care le cunoaștem, generate de graba cu care a trebuit să acționăm, gradul de finanțare, nivelul de documentare, numărul exponatelor existente sau care pot fi etalate în acest loc, absența unor colaboratori cu experiență în domeniu, spațiul expozițional puțin generos din punct de vedere al micro-climatului, gradul de înzestrare tehnică al laboratorului și materialele existente pe piață etc..

Dovada cea mai convingătoare o constituie, fără tăgadă, cei peste 225000 de vizitatori înregistrați într-un an și jumătate. De aceea, nu putem decât să ne bucurăm că minusurile existente, recunoscute de noi încă de atunci, nu au afectat interesul publicului față de un proiect îndrăzneț, aducător și de acuze, meritate și nemeritate, din partea unor confrăți foarte exigenți, dar obișnuiți mai mult cu teoria decât cu ... practica!

Să trecem în revistă spațiile amenajate:

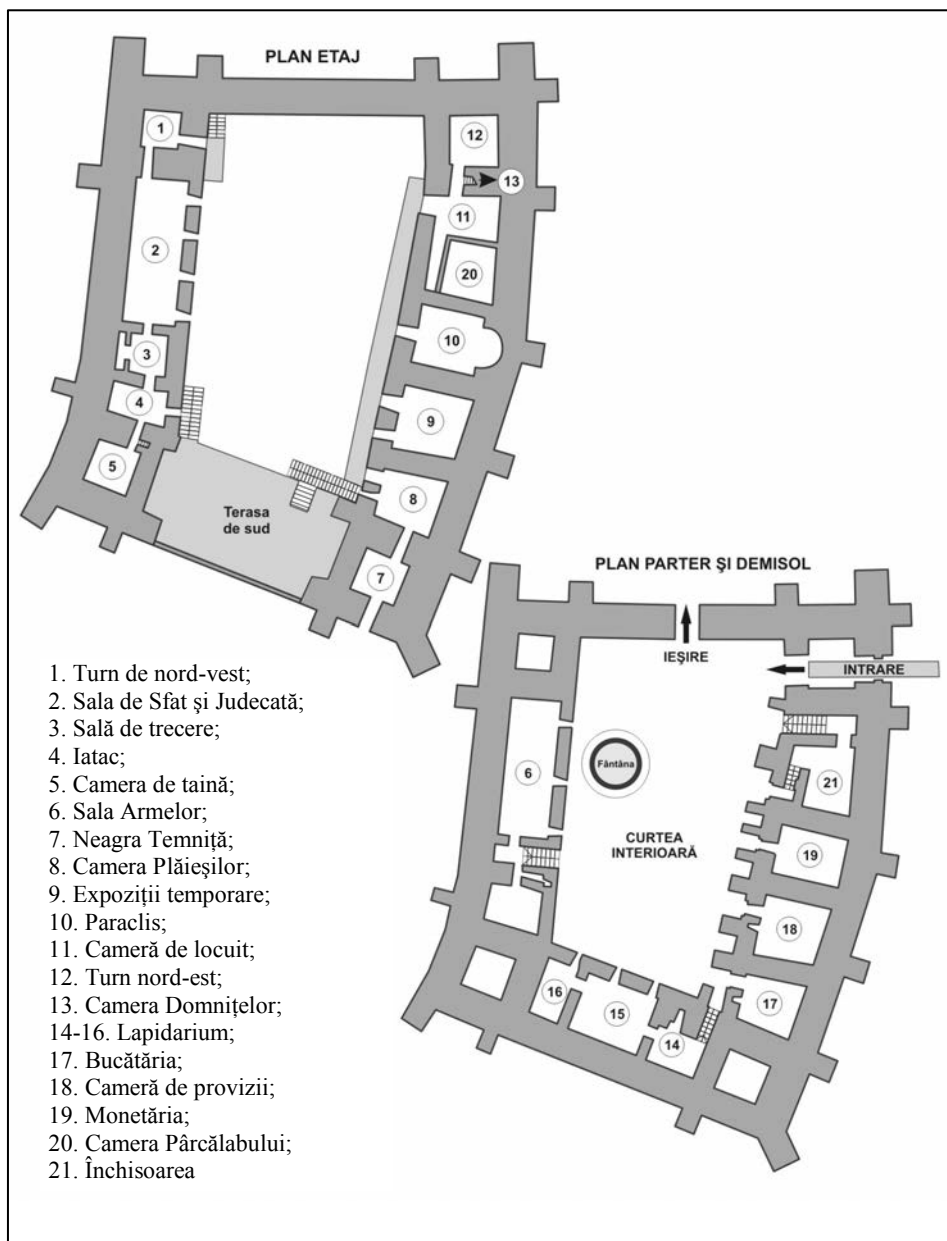
- *sala 1*, situată la parterul turnului de nord-vest, prezintă cadrul natural înconjurător, căile de acces spre Cetate și descoperirile arheologice, date anterior construcției monumentului;
- *sala 2*, numită „Sala de Sfat și Judecată”, prezintă pe larg, prin intermediul textelor, planurilor, hărților, fotografiilor, facsimilelor și a obiectelor tridimensionale, momentele esențiale ale istoriei Cetății Neamț, începând de la prima atestare documentară și până în veacul al XIX-lea;
- *sala 3*, considerată că a fost folosită ca spațiu de trecere, este „mobilitată” doar cu un manechin, îmbrăcat după tradiția locului, ce poate sugera prezența unui oștean aflat în postul de pază;
- *sala 4*, sau „Iatacul”, conține informații documentare și grafică, referitoare la Sfatul Domnesc al Țării Moldovei;
- *sala 5*, numită „Camera de Taină”, încearcă să ofere o bază de discuție asupra interioarelor de altă dată ale Cetății Neamț, pe seama unor elemente de mobilier care imită unele descoperiri de pe teritoriul Moldovei;
- *sala 6*, cunoscută de multă vreme sub numele de „Sala Armelor” conține informații și obiecte referitoare la „Oastea Mare” și „Oastea Mică”, ce aveau atribuțiuni speciale în caz de război sau pace;
- *turnul de sud-est*, al șaptelea spațiu vizitabil, cunoscut sub numele de „Neagra Temniță” încă din timpul cercetărilor arheologice din anii 50’ ai secolului trecut, pare a fi fost locul în care erau ținuți cei mai temuți dușmani ai cetății sau condamnații la moarte; la nivelurile I și II sunt depuse osemintele umane găsite cu prilejul cercetărilor arheologice;

Deschiderea oficială a Muzeului Cetatea Neamț, 4 iulie 2009

- în sala 8 sau ... „Camera Plăieșilor” sunt prezentate principalele momente care privesc grija autorităților din epoca modernă și contemporană față de starea de conservare și restaurarea Cetății;
- sala 9, care nu este inclusă în circuitul turistic decât atunci când sunt organizate expoziții temporare, este folosită în mod curent de custozii ce deservește obiectivul;
- „Paraclisul Sf. Nicolae” (sala 10), descris amănunțit de misionarul Marco Bandini în 1646 a fost reconstituit pe baza indiciilor de natură arhitectonică „citite” încă din timpul lucrărilor lui Gheorghe Balș; în prezent acest spațiu este folosit pentru oficierea slujbelor doar în zilele de sărbătoare sau atunci când sunt programate cununii religioase ale unor tineri înșurați din zonă;
- sala 11 este o cameră de trecere spre turnul de nord-est;
- sala 12 este rezervată unuia dintre cele mai cunoscute momente din istoria Cetății Neamț, consemnat în Cronica lui Ion Neculce și reluat de scriitorul Costache Negruzzi în nuvela intitulată *Sobiețki și românii*; deasupra acestei săli se află un spațiu rezervat expozițiilor temporare;
- sala 13 sau „Camera Domnițelor” nu face decât să readucă în mintea vizitatorilor una dintre scrierile cele mai cunoscute ale lui Dimitrie Bolintineanu, respectiv „Muma lui Ștefan cel Mare”;
- sălile 14, 15 și 16 pot fi socotite drept *lapidarium*, fragmentele de ancadramente ale unor uși, bolți și ferestre provenind din incinta Cetății Neamț; în același spațiu sunt trecute în revistă celelalte cetăți care au făcut parte din sistemul defensiv al Moldovei în Evul Mediu;
- în sala 17 a fost reconstituită o bucătărie, cu mobilier și obiecte din vechime și din zilele noastre, pe baza cărora pot fi întrevăzute caracteristicile unuia dintre spațiile frecvent folosite de garnizoana cetății;
- sala 18 a fost organizată ca o cameră de provizii;
- sala 19, unde s-au găsit indicii clare cu privire la activitatea unei monetării din secolul al XVIII-lea, prezintă informații legate de circulația monetară și comerțul din Evul Mediu pe teritoriul Moldovei;
- sala 20 sau „Camera Pârcălabului” sugerează cum ar fi putut să arate o „Cancelarie” din Evul Mediu; în același interior pot fi organizate expoziții temporare, așa cum este cea de cartofilie existentă la această dată;
- sala 21, considerată încă din vremea prof. Dumitru Constantinescu drept „Închisoare”, sugerează condițiile vitrege care au existat, cu siguranță, într-un spațiu de acest gen, rezervat prizonierilor sau rău-făcătorilor din zonă.

Pe lângă toate acestea, există și alte încăperi, demisoluri, terase și balcoane, neamenajate încă din punct de vedere muzeal sau inaccesibile publicului din motive de siguranță a vizitatorilor.

Planul Muzeului Cetatea Neamț, cu marcarea spațiilor care pot fi vizitate

*

*Expoziția Muzeului de Artă Roman*¹⁹

S-a dovedit din nou, dacă mai era cazul, că muzeele din Roman se bucură de același tratament aplicat tuturor unităților din județ, din partea administrației de la Piatra-Neamț, contrar celor „povestite” prin oraș și criticilor răutăcioase din unele lucrări cu pretenție de monografii, aduse de foști confrăți, care susțin că dețin adevărul ... adevărat ! Este cazul Muzeului de Artă Roman, unde anterior finalizării expoziției permanente au avut loc ample lucrări de reparații, ce au vizat reabilitarea acoperișului și a fațadei, înlocuirea instalației electrice, refacerea tencuielilor și zugrăvelilor, introducerea instalației termice cu gaze și realizarea instalației PSI și de supraveghere, realizarea depozitelor ș.a.

Inaugurată în 2009, de Ziua Internațională a Muzeelor, expoziția permanentă valorifică patrimoniul artistic al unității, de proveniență locală și națională, constituit de-a lungul anilor îndeosebi din donații făcute de colecționari de prestigiu și artiști plastici, colaboratori ai muzeului. Remarcabile sunt numele unor importanți artiști reprezentați pe simezele celor cinci săli de expoziție, precum Th. Pallady, I. Iser, N. Tonitza, C. Ressu, Al. Ciucurencu, M. Ciuurdea-Steurer, I. Săliștean, Gh. Iliescu, N. Enea, . Isachie, I. Hălăucescu și mulți alții.

*

*Expoziția Muzeului de Istorie Bicăz*²⁰

Paradoxal, deși Bicăzul de află situat pe un traseu turistic foarte frecventat, muzeul de istorie din localitate este puțin vizitat. Cu toate acestea, unitatea muzeală din orașul de la confluența pârâului Bicăz cu Bistrița a beneficiat, cel puțin în ultimii cinci ani, de ample lucrări de reabilitare.

În linii mari, noua tematică a Muzeului de Istorie Bicăz păstrează aceleași caracteristici pe care le avea expoziția anterioară, ca structură și material tridimensional, îndeosebi. Noutățile aduse în 2009-2010 constau, mai ales, în calitatea modurilor de expunere și a materialelor grafice și ilustrate, precum și în sublinierea accentuată a unora dintre caracteristicile zonei și a evenimentelor majore petrecute în epoca modernă, insuficient cunoscute de către publicul vizitator. Dacă sălile rezervate artei plastice (I. Hălăucescu) și etnografiei Văii Bistriței nu au cunoscut schimbări deosebite față de ceea ce s-a realizat în 1996, spațiile alocate istoriei sunt acum mult mai interesante, modalitățile de expunere a obiectelor și informațiile oferite fiind în mod substanțial îmbunătățite.

¹⁹ M. Ciobanu, *Muzeul de Artă Roman, un nou început*, în prezentul volum.

²⁰ D. Mihăilescu, *Despre Muzeul de istorie Bicăz*, în prezentul volum.

La redeschiderea expoziției permanente a Muzeului de Artă Roman

Sala 1 din expoziția Muzeului de Istorie Bicăz, după reamenajare

b. Expoziții temporare, la sedii sau în țară

Nr. crt.	Denumirea activității	Data	Locația
1.	<i>Din istoria sportului nemțean</i>	16.02.2006	MIAPN
2.	<i>140 de ani de la urcarea lui Carol de Hohenzolern pe tronul României</i>	18.05.2006	MIAPN
3.	<i>Amintiri din Casa Hogaș</i>	20.05.2006	MMCHPN
4.	<i>Maestri ai artei românești – R. Schweizer-Cumpăna și I. Hălăucescu</i>	29.09.2006	MAPN
5.	Anuala artiștilor plastici romașcani*	10.12	MAR
6.	<i>Capodopere ale artei cucuteniene</i>	15.09.2006	Muzeul din Dej
7.	<i>Romanul de altădată</i>	20.03.2007	MAR
8.	Expoziție cu produse ale meșterilor populari contemporani*	23-24.06	MEPN
9.	<i>Artiști nemțeni din perioada interbelică</i>	24.06.2007	MAPN
10.	<i>Flori de pădure</i>	15.09.2007	MSNR
11.	<i>Arta restaurării</i>	23.09.2007	MIR
12.	<i>Cucuteni. Civilizație a Europei Vechi</i>	iulie.2007- octombrie 2008	Brukenenthal (Sibiu), Miercurea Ciuc și Sfântu Gheorghe
13.	<i>Cucuteni. Artă și pasiune. Colecția Emilia și dr. Romeo Dumitrescu</i>	2007-2009	MCPN
14.	<i>Călimări de epocă</i>	01.02.2008	MIAPN
15.	<i>Lumea animalelor de lângă noi</i>	05.06.2008	MSNR
16.	<i>Orașul de odinioară</i>	24.06.2008	MAPN
17.	<i>Cătuia în spațiul geto-dacic</i>	12.11.2008	MIR
18.	<i>Uniforme, arme și decorații militare</i>	20.11.2008	MIAPN
19.	<i>Vasile Doru Ulian</i>	05.02.2009	MAPN
20.	<i>Comori din abisul mărilor și oceanelor</i>	30.03.2009	MSNR
21.	<i>Arii protejate din jud. Neamț</i>	05.06.2009	MSNPN
22.	<i>Pădurea verde, pădurea neagră</i>	05.06.2009	MSNR
23.	<i>Lascăr Vorel – 130 de ani de la naștere</i>	23.06.2009	MAPN
24.	<i>75 de ani de muzeografie nemțeană</i>	23.10.2009	MIAPN
25.	<i>Poduri-Dealul Ghindaru, cercetări 2005-2009</i>	vernisaaj 23.10.2009	MCPN

Expoziția *Muzeu 75* (2009)

Expoziția *Poduri-Dealul Ghindaru* (2009)

Nr. crt.	Denumirea activității	Data	Locația
26.	<i>Originea și evoluția culturii Precucuteni</i>	10.2009-05.2010	MCPN
27.	Bienala „Lăscăr Vorel”	23.10.2009	MAPN
28.	<i>Pictorița Letta Mironescu</i>	25.02.2010	MAPN
29.	<i>Valori de artă creștină</i>	25.03.2010	MIR
30.	Redeschiderea expoziției permanente „Veronica Micle”	22.04.2010	CMVMTN
31.	Miniaturi: <i>Monumente celebre ale Europei</i>	07.05.2010	MIAPN
32.	<i>Retrospectiva Mihai Simion</i>	14.05.2010	MAR
33.	<i>Două civilizații ale Europei Străvechi: Cucuteni și Gumelnița</i>	18.05.2010	MCPN
34.	<i>185 de ani de industrie farmaceutică la Piatra-Neamț</i>	23.06.2010	MIAPN
35.	<i>Retrospectiva Steurer</i>	octombrie 2010	MAR
36.	<i>Liliana Matasă</i>	29.09.2010	MAPN
37.	<i>Rural și urban în nord-estul județului Neamț</i>	12.12.2010	MIETN
38.	Expoziții de artă plastică contemporană	lunar	GALVPN

* Manifestări organizate în fiecare an, în jurul datei menționate.

În categoria manifestărilor temporare pot fi înscrise și colaborările muzeelor de istorie din Piatra-Neamț și Roman la expozițiile: *Steinzeitkunst. Frühe Kulturen aus Rumänien / A l'aube de l'Europe. Les grandes cultures néolithiques de la Roumanie* – la Historisches Museum Olten în 2008; *Cucuteni-Trypillia. A Great Civilization of Old Europe* – la Palazzo della Cancelleria, Vatican, 2008; *Cucuteni Culture – Art and Religion / Kultura Cucuteni – Sztuka i Religia* – la Muzeum Górnośląskie Bytom și Warsaw National Museum, în 2009; *The Lost World of the Old Europe* la The Institute for the Study of the Ancient World, la New York, în 2009- 2010, la Ashmolean Museum, Londra și Museum of Cycladic Arts din Atena, în 2010²¹.

5. Valorificarea prin publicații

Sub egida instituției au apărut următoarele volume:

- *Studii și cercetări*, X, Piatra-Neamț, 2006;

²¹ Vezi C.D. Nicola, *Patrimoniul preistoric nemțean în mari expoziții internaționale*, în prezentul volum.

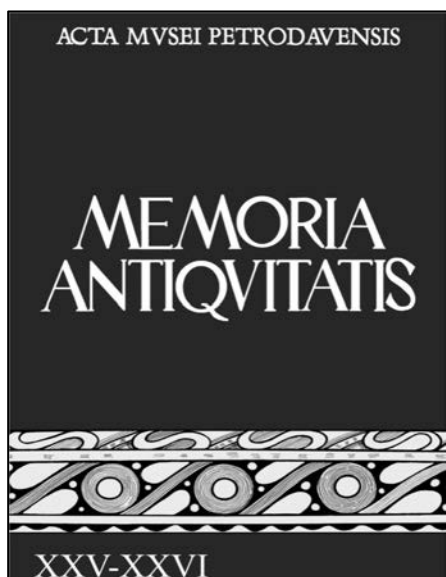
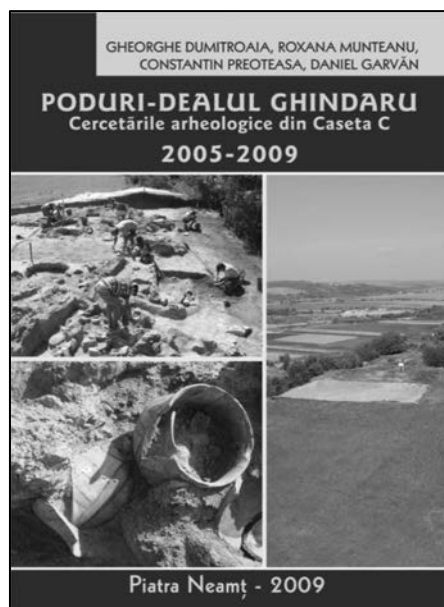
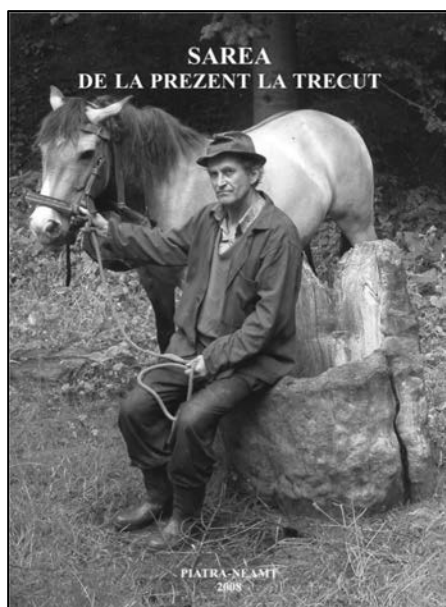

În expoziția de la Atena, septembrie 2010

- **Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah**, (ed.), *Cucuteni. 120 ans de recherches. Le temps du bilan*, BMA, XVI, 2006, 407 p.
- **D. Monah, O. Weller, J. Chapman, Gh. Dumitroaia** (ed.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, 327 p.
- *Memoria Antiquitatis*, vol. XXIV (2007), 2008, 599 p. (**Gh. Dumitroaia** – redactor responsabil, **R. Munteanu** – secretar de redacție, **D. Monah, C. Preoteasa** și **D. Nicola** – membri ai colegiului de redacție)
- **F. Monah, D. Monah**, *Cercetări arheobotanice în tell-ul calcolitic Poduri-Dealul Ghindaru*, BMA, XIX, Piatra-Neamț, 2008, 212 p.
- **D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn** (ed.), *Sarea, de la prezent la trecut*, BMA XX, Piatra-Neamț, 2008, 230 p.
- **Gh. Dumitroaia**, *Muzeul Cetatea Neamț*, BMA, XXI, Piatra-Neamț, 2009, 120 p.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, C. Preoteasa, D. Garvăn**, *Poduri-Dealul Ghindaru. Cercetările arheologice din Caseta C, 2005-2009*, BMA, XXII, Piatra-Neamț, 2009, 155 p.
- **D. Garvăn, A. Frînculeasa, D. Buzea**, *Precucuteni. Originile unei mari civilizații*, BMA, XXIII, Piatra-Neamț, 2009, 110 p.
- *Memoria Antiquitatis*, vol. XXV-XXVI (2008-2009), 2010, 580 p. (**Gh. Dumitroaia** – redactor responsabil, **R. Munteanu** – secretar de redacție, **D. Monah, D. Garvăn** și **D. Nicola** – membri ai colegiului de redacție).
- **R. Munteanu**, *Începutul bronzului mijlociu în depresiunile marginale ale Carpaților Orientali*, BMA XXIV, Piatra-Neamț, 2010, 350 p.
- **V. Diaconu**, *Hănești-Botoșani. Mărturii arheologice și istorice*, BMA, XXV, Piatra-Neamț, 2010, 165 p.

Studii, articole, note, rapoarte:

- **N. Apetroaei, M. Apetroaei, Fl. Jâpa, N. Nechita, F. Pralea, T. Țăruș, M.R. Vasiliu**, *Caracteristici hidrochimice ale unor lacuri de baraj de pe cursul râului Bistrița*, în *Studii și Cercetări*, X, Piatra-Neamț, 2006, p. 15-34.
- **P. Bliderișanu, N. Nechita**, *Contribuții la studiul vegetației ruderală din zona Gâdiniți, jud. Neamț*, în *Studii și cercetări*, X, Piatra-Neamț, 2006, p. 139-152.
- **V. Cavruc, R.E. Munteanu, H. Ciugudean**, *Vestigii arheologice privind exploatarea sării pe teritoriul României în epoca timpurie a fierului*, în V. Cavruc, A. Chiricescu, *Sarea, Timpul și Omul*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 49-51.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, L. Uță**, *Piatra-Neamț, jud. Neamț. Punct: Curtea Domnească*, în *CCAR. Campania 2005*, București, 2006, p. 261-262.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Nicola, C. Preoteasa, L. Uță, I. Grădianu, D. Monah**, *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău. Punct Dealul Ghindaru*, în *CCAR. Campania 2005*, București, 2006, p. 275-277.

Volume publicate

- **D. Garvăn, A. Frînculeasa**, *Notă asupra unui mormânt sarmatic, în Carpica*, XXXV, 2006, p. 78-82.
- **G.D. Hânceanu**, *Două strecurători bastarne din așezarea carpică de la Roșiori-Dulcești (jud. Neamț)*, în *Carpica*, XXXV, 2006, p. 61-64.
- **G.D. Hânceanu**, *Primele rezultate din săpăturile arheologice de la Roșiori-Dulcești (2004)*, în *ArhMold*, XXIX, 2006, p. 159-166.
- **R. Josanu, V. Josanu**, *Contribuții privind evoluția populației și a așezărilor medievale de la răsăritul Țării Moldovei. Studiu de caz asupra satului Chetrosu, jud. Soroca, Iași*, 2006.
- **R. Munteanu, Gh. Dumitroaia**, *Sursele de sare dintre Valea Sucevei și Valea Buzăului*, în V. Cavruc, A. Chiricescu, *Sarea, Timpul și Omul*, Sfântu Gheorghe, 2006, p. 22-24.
- **N. Nechita, P. Bliderișanu**, *Corologia rarităților floristice din jud. Neamț*, în *Studii și Cercetări*, X, Piatra-Neamț, 2006, p. 121-130.
- **N. Nechita, P. Bliderișanu**, *Contribuții la studiul florei ornamentale din Municipiul Roman*, în *Studii și Cercetări*, X, Piatra-Neamț, 2006, p. 131-138.
- **V. Ursachi, G. D. Hânceanu**, *Roșiori – Țarina Veche, La Humărie*, în *CCAR. Campania 2005*, București, 2006, p. 301-302, 468 (pl. 58).
- **M. Alexianu, Gh. Dumitroaia, D. Monah**, *The Exploitation of the Salt-Water Sources in Moldavia: an Ethno-Archaeological Approach*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller, J. Chapman (eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, p. 279-298.
- **R. Andreescu, A. Frînculeasa, D. Garvăn, T. Nica, I. Torcică, L. Niță, V. Dumitrașcu**, *Noi descoperiri arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova)*, în *Argesis*, XVI, 2007, p. 11-37.
- **J. Chapman, D. Monah**, *A Sesonal Cucuteni Occupation at Siliște-Prohozești, Romania*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller, J. Chapman (eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, p. 71-88.
- **A. Ciobanu**, *Muzeul de Istorie Roman. 50 de ani de activitate*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 577-583.
- **E. Cojocariu**, *Un dascăl de valoare: institutor Zulia Isăcescu*, în *AMM*, XXV-XXVII, vol. II (2004-2006), Vaslui, 2007, p. 306-311.
- **V. Diaconu**, *O așezare cucuteniană*, în *Magazin Istoric*, ianuarie 2007.
- **V. Diaconu**, *Noi așezări precucuteniene în Depresiunea Neamț*, în *Opțiuni Istoriografice*, nr. VIII/1, 2007, p. 7-20.
- **V. Diaconu**, *Noi materiale arheologice din comuna Vlăsinești, județul Botoșani*, în *Suceava*, XXXI-XXXII-XXXIII (2004-2005-2006), 2007, p. 91-102.
- **V. Diaconu**, *Recunoașteri arheologice de suprafață în comuna Hănești, județul Botoșani (I)*, în *Revista H*, nr. 22, 2007, p. 9-10.

- **V. Diaconu**, *Recunoașteri arheologice de suprafață în comuna Hănești, jud. Botoșani*, în *Forum Cultural*, VII/2, 2007, p. 8-14.
- **V. Diaconu**, *Recunoașteri arheologice de suprafață în zona orașului Târgu Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XXIV, 2007, p. 87-119.
- **V. Diaconu**, *Toponime din Depresiunea Neamț*, în *Magazin Istoric*, mai 2007.
- **V. Diaconu**, *Unele observații privind epoca bronzului pe valea Bașeului*, în *Forum Cultural*, VII/ 4, Botoșani, 2007, p. 4-8.
- **Gh. Dumitroaia**, *Dr. Ioan Mitrea la 70 de ani*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 7-16.
- **Gh. Dumitroaia**, *Dr. Virgil Mihăilescu-Bîrliba, la 70 de ani*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 17-29.
- **A. Frînculeasa, D. Garvăn**, *Câteva considerații asupra unor descoperiri Precucuteni din Muntenia*, în *MemAntiq*, XXIV, Piatra-Neamț, 2007, p. 213-220.
- **D. Garvăn**, *Un nou tip de vas precucutenian de cult*, în *MemAntiq*, XXIV, Piatra-Neamț, 2007, p. 221-237.
- **I. Grădianu**, *Gonostoma sp. (Teleostei: Gonostomatidae), prima mențiune de genul Gonostoma Rafinesque 1810, din formațiunile oligocene de la Gura Hunorului (Semisfera Umor, Pânza de Vrancea)*, în *Volumul de rezumate al Simpozionului Național de Paleontologie – Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași*, 2007, p. 17.
- **N. Lăcătuș**, *Studiu comparativ asupra florei și vegetației unor areale umede protejate: Lacul Roșu și Lacul Cueurdel (jud. Neamț)*, în *Studii și Comunicări*, XXIII, Muzeul Olteniei, Craiova, 2007, p. 47-50.
- **D. Mihăilescu**, *O ctitorie a familiei domnitorului moldovean Gh. Ștefan în județul Neamț*, în *AMM*, nr. XXV-XXVII, vol. I (2004-2006), Vaslui, 2007, p. 93-97.
- **O. Mircea**, *Restaurarea și conservarea pieselor arheologice*, catalog de expoziție, Piatra-Neamț, 2007.
- **D. Monah, Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, C. Preoteasa, D. Garvăn, L. Uță, D. Nicola**, *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău, punct: Dealul Ghindaru*, în *CCAR, Campania 2006*, XLI, București, 2007, p. 274, 275.
- **D. Monah, Gh. Dumitroaia**, *Recherches sur l'exploitation préhistorique du sel en Roumanie*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller, J. Chapman (eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, p. 13-34.
- **D. Monah**, *Le sel dans la préhistoire de la Roumanie*, în N. Morère Molinero (ed.), *Las salinas y la sal de interior en la historia: Economía, medioambiente y sociedad / Inland Salt Works and Salt History: Economy, Environment and Society*, t. I, Madrid, 2007, p. 121-164.

- **D. Monah**, *Primul congres internațional al civilizației Tripoliene (Kiev, 7-11 octombrie 2004)*, în *ArhMold*, XXIX, Iași, 2007, p. 349-352.
- **D. Monah**, *Proiectul Exploatarea sării preistorice în România și Anatolia*, în *ArhMold*, XXIX, Iași, 2007, p. 353-358.
- **D. Monah**, *Sarea în preistoria României*, în *ArhMold*, XXX, Iași, 2007, p. 53-82.
- **R. Munteanu, D. Garvăn**, *Cercetări arheologice în județele Neamț și Bacău (2004-2006)*, în *MemAntiq*, XXIV, Piatra-Neamț, 2007, p. 525-534.
- **R. Munteanu, D. Garvăn, D. Nicola, C. Preoteasa, Gh. Dumitroaia**, *Cucuieți-Slatina Veche (Romania). Prehistoric Exploitation of a Salt Resource*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller, J. Chapman (eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, p. 57-70.
- **D. Nicola, R. Munteanu, D. Garvăn, C. Preoteasa, Gh. Dumitroaia**, *Solca-Slatina Mare (Roumanie). Preuves archéologiques de l'exploitation du sel en préhistoire*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller, J. Chapman (eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, p. 35-56.
- **C. Preoteasa**, *Muzeul de Istorie și Arheologie. 70 de ani de existență (2004)*, în *MemAntiq*, XXIV, Piatra-Neamț, 2007, p. 541-545.
- **C. Preoteasa**, *Primul muzeu Cucuteni din România (2005)*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 561-569.
- **C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, Gh. Dumitroaia**, *Cercetările arheologice de la Târgu Neamț - Dealul Pometea*, în *MemAntiq*, XXIV, Piatra-Neamț, 2007, p. 293-327.
- **Gh. Radu**, *Generalul Dăscălescu în documente de arhivă*, în *AMM*, XXV-XXVII, vol. I (2004-2006), Vaslui, 2007, p. 430-436.
- **Gh. Radu**, *Identitatea catolicilor din județul Neamț în secolul XX*, în *Acta Bacovinensia. Anuarul Arhivelor Naționale Bacău*, II, Bacău, 2007, p. 260-269.
- **V. Ursachi, G. D. Hânceanu**, *Roșiori – Țarina Veche, La Humărie*, în *CCAR. Campania 2006*, București, 2007, p. 300-301.
- **O. Weller, Gh. Dumitroaia, D. Monah, L. Nuninger**, *L'exploitation des sources salées de Moldavie: un exemple de ressource structurante du territoire depuis le Néolithique*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller, J. Chapman (eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII, Piatra-Neamț, 2007, p. 99-114.
- **O. Weller, R. Brigand, L. Nuninger, Gh. Dumitroaia, D. Monah**, *Analyses et dynamiques spatiale autour des sources salées de Moldavie précarpatique durant la préhistoire Roumaine (6000-3500 BC)*, în N. Morère Molinero (ed.), *Las salinas y la sal de interior en la historia: Economía, medioambiente y sociedad / Inland Salt Works and Salt History: Economy, Environment and Society*, I, Madrid, 2007, p. 165-184.

- **P. Bliderișanu, M. Bezede**, *Herbarele și rolul lor în activitatea muzeistică în Din Istoria Orașului Roman: 616 ani de la prima atestare documentară*, București, 2008, p. 131-135.
- **I. Butnariu**, *Loisir provincial - Romanul la începutul secolului XX în Din Istoria Orașului Roman: 616 ani de la prima atestare documentară*, București, 2008, p. 71-76.
- **R. Butnariu**, *Lutul - natură și cultură în satul tradițional dintre Siret și Moldova în Din Istoria Orașului Roman: 616 ani de la prima atestare documentară*, București, 2008, p. 94-97.
- **A. Ciobanu** (coord.), *Din Istoria Orașului Roman. 616 ani de la prima atestare documentară*, București, 2008.
- **E. Cojocariu**, *Contribuția lui V.A. Ureche la construirea monumentelor de eroi din jud. Neamț*, în *AMM, Vaslui, XXVIII-XXIX*, vol. II, 2007-2008, p. 301-307.
- **M. Cucolea**, *Colecții arheologice preistorice în muzeele din spațiul est-carpatic al României*, în *Buletinul Științific al Universității „Mihail Kogălniceanu”*, Iași, nr. 17, 2008.
- **V. Diaconu**, *Despre plastica antropomorfă a culturii Noua*, în *Acta Musei Tutovensensis*, III, 2008, 112-119.
- **V. Diaconu**, *Despre o așezare a culturii Noua, în comuna Hănești (jud. Botoșani)*, în *Forum Cultural*, VII/2, 2008, p. 8-13.
- **V. Diaconu**, *Two stone objects discovered in Northern Dobruja*, în *Peuce, S.N.*, VI, 2008, p. 25-28.
- **V. Diaconu**, *Unelte de piatră șlefuită din eneolitic și epoca bronzului descoperite în Depresiunea Neamț*, în *Carpica*, XXXVII, 2008, p. 130-145.
- **V. Diaconu**, *Continuitatea de locuire în zona orașului Târgu Neamț*, în *G. Luca, Tg. Neamț. Monografie*, 2008, p. 23-31.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn, O. Weller, R. Brigand**, *Țolici, com. Petricani, jud. Neamț. Punct: Hălăbutoaia*, în *CCAR. Campania 2007*, București, 2008, p. 325-326.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, C. Preoteasa, D. Garvăn, L. Uță, D. Nicola, D. Monah**, *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău. Punct: Dealul Ghindaru*, în *CCAR. Campania 2007*, București, 2008, p. 230-231.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, O. Weller, D. Garvăn, V. Diaconu, R. Brigand**, *Un nou punct de exploatare a apei sărate în preistorie: Țolici-Hălăbutoaia, jud. Neamț*, în *D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn (ed.), Sarea, de la prezent la trecut*, BMA, XX, Piatra-Neamț, 2008, p. 203-224.
- **A. Frînculeasa, D. Garvăn, M. Frînculeasa, B. Voicu, I. Adamescu**, *Descoperiri arheologice în bazinul râului Cricovul Sărat, jud. Prahova*, în *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, Serie Nouă*, III-IV (2007-2008), 2008, p. 35-88.

- **D. Garvăn**, *Locuiri sezoniere precucuteniene. Cucuieți-Slatina Veche*, jud. Bacău, în *Carpica*, XXXVII, 2008, p. 110-122.
- **D. Garvăn**, *Vase rectangulare din așezarea eneolitică de la Poduri-Dealul Ghindaru*, în *Angustia*, 12, 2008, p. 57-66.
- **G.D. Hânceanu**, *Cultura Sântana de Mureș pe teritoriul județului Neamț în Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova*, S.N., III-IV (11-12), 2007-2008, p. 123-136.
- **G. D. Hânceanu**, *Cercetările arheologice din 2005 de la Roșiori-Dulcești (jud. Neamț)*, în *MemAntiq*, XXIV (2007), 2008, p. 419-461.
- **G. D. Hânceanu**, *Ceramica bastarnă din așezarea de la Roșiori-Dulcești (jud. Neamț)*, în *ArchMold*, XXX/2007, 2008, p. 277-286.
- **G. D. Hânceanu**, *Ceramica prefeudală din așezarea de la Roșiori-Dulcești (jud. Neamț)*, în *Carpica*, XXXVII, 2008, p. 222-231.
- **V. Kavruk, D.L. Buzea, D. Garvăn, R.E. Munteanu**, *Lelicieni, com. Lelicieni, jud. Harghita, Punct: Muntele cu piatră – Kőhegy*, în *CCAR. Campania 2007*, București, 2008, p. 181-182.
- **V. Kavruk, D.L. Buzea, Gh. Lazarovici, D. Garvăn**, *Șoimeni-Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita. Punct Dâmbul Cetății*, în *CCAR, Campania 2007*, București, 2008, p. 302-304.
- **D. Mihăilescu**, *Colonel Gh. Ante – Cavaler al Ordinului Mihai Viteazul*, în *AMM*, nr. XXVIII-XXIX (2007-2008), vol. II Vaslui, 2008, p. 89-92.
- **D. Mihăilescu**, *Constantin Matasă, fondatorul colecției numismatice a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț*, în *AMM*, nr. XXVIII-XXIX (2007-2008), vol. II Vaslui, 2008, p. 389-392.
- **O. Mircea**, *Tehnici de restaurare și conservare a pieselor arheologice cu impresiuni*, în *Din Istoria Orașului Roman: 616 ani de la prima atestare documentară*, București, 2008, p. 22-25.
- **O. Mircea, A.L. Băcăoanu, G. Lupu**, *Tipuri de deformări apărute la ceramica arheologică în Din Istoria Orașului Roman: 616 ani de la prima atestare documentară*, București, 2008, p. 26-29.
- **O. Mircea, Gh. Niculescu**, *Aplicațiile fluorescenței de raze X la determinarea compoziției pieselor arheologice din meta*, în *Revista Muzeelor*, nr. 1, 2008, p. 70-75.
- **D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Nicola**, *Noi investigații etnoarheologice asupra izvoarelor sărate de pe Valea Muntelui*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn (ed.), *Sarea, de la prezent la trecut*, BMA, XX, Piatra-Neamț, 2008, p. 81-105.
- **R. Munteanu, D. Garvăn**, *Exploiting Salt Water in Moldavia during Prehistory: Local People or Foreigners?*, în *Sel, Pratiques et Connaissances/ Salt, Practices and Knowledge (résumés/abstracts)*, Iași, 2008, p. 23-24.

- **R. Munteanu, D. Garvăn**, *Ceramica de tip C din preajma izvoarelor de apă sărată din Moldova*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn (ed.), *Sarea. De la trecut la prezent*, BMA, XX, Piatra-Neamț, 2008, p. 179-202.
- **I. Sandu, C. Măruțoiu, I.G. Sandu, A.V. Sandu, O. Mircea, M. Quaranta**, *Pedological efect son archaeological artefacts used in authentication*, în *AUC, Seria F Chemia*, 11, 2008-1, p. 59-66.
- **V. Ursachi, G. D. Hânceanu**, *Roșiori-Țarina Veche, La Humărie*, în *CCAR. Campania 2007*, București, 2008, p. 261-262.
- **O. Weller, Gh. Dumitroaia, D. Sordoillet, A. Dufraisse, E. Gauthier, R. Munteanu**, *Première exploitation de sel en Europe. Techniques et gestion de l'exploitation de la source salée de Poiana Slatinei à Lunca (Neamt, Roumanie)*, în O. Weller, A. Dufraisse, P. Pétrequin, *Sel, eau et forêt d'hier à aujourd'hui*, Franche-Comté, 2008, p. 205-230.
- **M. Bezede**, *Valorificarea și protejarea patrimoniului muzeal prin proiecte*, în *Din Istoria Orașului Roman: 617 ani de la prima atestare documentară*, București, 2009, p. 70-78.
- **I. Butnariu**, *Despre infraționalitate în județul Roman la începutul secolului XX*, în *Din Istoria Orașului Roman: 617 ani de la prima atestare documentară*, București, 2009, p. 87-91.
- **I. Butnariu**, *Reclama în Roman în prima jumătate a secolului XX*, în *Carpica*, XXXVIII, 2009, p. 239-245.
- **I. Butnariu**, *Modalități de petrecere a timpului liber – romașcanii în prima jumătate a secolului XX* în vol. *Conferința Națională de Antropologie Urbană, ediția I, Roman, 23-25 septembrie 2009*, București, 2009, p. 186-192.
- **R. Butnariu**, *Un meșteșug aproape dispărut din satele fostului ținut al Romanului: fierăria* în *Din Istoria Orașului Roman: 617 ani de la prima atestare documentară*, București, 2009, p. 145-148.
- **V. Chirica, G. Davidescu, M. Cucolea**, *De la religiile preistorice la creștinismul românesc*, Iași, 2009.
- **V. Diaconu**, *Așezarea culturii Noua de la Topolița (com. Grumăzești, jud. Neamț)*, în *Suceava*, XXXIV-XXXV-XXXVI (2007-2008-2009), 2009, p. 171-183.
- **V. Diaconu**, *Notă privitoare la două obiecte de piatră descoperite în județul Tulcea*, în *Zargidava*, VIII, 2009, p. 62-69.
- **V. Diaconu**, *Descoperiri arheologice din secolul IV e.n. în Depresiunea Neamț*, în *AMT*, IV, 2009, p. 7-19.
- **V. Diaconu**, *Date preliminare despre o nouă așezare a culturii Costișa în județul Neamț*, în *Carpica*, XXXVIII, 2009, p. 43-56.

- **Gh. Dumitroaia**, *Le Professeur Dan Monah a 65 ans*, în G. Bodi (ed.), *In medias res praeistoriae. Miscellanea in honorem annos LXV peragentis Professoris Dan Monah oblata*, Iași, 2009, p. VII-X.
- **Gh. Dumitroaia**, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în siturile preistorice din Moldova în perioada 2003-2007*, în CCAR. Campania 2008, București, 2009, p. 10-25.
- **Gh. Dumitroaia, D. Garvăn, R. Munteanu, D. Nicola, C. Preoteasa, L. Uță, D. Monah, F. Monah, L. Bejenaru**, *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău. Punct: Dealul Ghindaru*, în CCAR. Campania 2008, București, 2009, p. 176-177.
- **Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, D. Garvăn, V. Diaconu, O. Weller, R. Brigand**, *Țolici, com. Petricani, jud. Neamț. Punct: Hălăbutoaia*, în CCAR, Campania 2008, București, 2009, p. 227-228.
- **D. Garvăn**, *La ceramique zoomorphe de Poduri*, în G. Bodi (ed.), *In medias res praeistoriae. Miscellanea in honores annos LXV peragentis Professoris Dan Monah oblata*, Iași, 2009, p. 153-159.
- **G.D. Hânceanu**, *La céramique des VIe-VIIe siècles dans l' établissement de Roșiori-Dulcești (dép. de Neamț)*, în *Studia Antiqua et Medievalia. Miscellanea in honorem annos LXXV peragentis Professoris Dan Gh. Teodor oblata*, București, 2009, p. 227-237.
- **O. Mircea, I. Sandu, I. Sârghie, A.V. Sandu**, *Atypical surface formations found on the corrosion layer of iron artefacts*, în *International Scientific Conference UGALMAT 2009 (Advanced Materials and Technologies)*, vol. II, Galați, 2009, p. 461-470.
- **O. Mircea, I. Sandu, I. Sârghie, A.V. Sandu**, *Degradation of the achaeological artifacts with overlapped metals*, în *International Scientific Conference UGALMAT 2009*, vol. II, Galați, 2009, p. 488-501.
- **R. Munteanu, Gh. Dumitroaia**, *Bronze Age Discoveries at Poduri, Bacău County*, în G. Bodi (ed.), *In medias res praeistoriae. Miscellanea in honorem annos LXV peragentis Professoris Dan Monah oblata*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 337-349.
- **R. Munteanu, D. Garvăn**, *The Cucuteni C Pottery near the Moldavian Salted Sources*, în M. Alexianu, O. Weller, R. Curcă (ed.), *Sel, Pratiques et Connaissances/ Salt, Practices and Knowledge*, BAR-series, 2009 (sub tipar).
- **C. Preoteasa**, *Considérations d'ordre démographique et social concernant le complexe culturel Precucuteni-Cucuteni-Tripolye*, în *Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire*, Târgoviște, XI, 2, 2009, p. 105-118.
- **Gh. Radu**, *Ștefan cel Mare și Sfânt în documente nemțene. 550 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei*, în *AMM*, vol. I, XXVIII-XXIX (2007-2008), Vaslui, 2009, p. 252-254.

- **Gh. Radu**, *Președintele Poloniei și refugiații polonezi în județul Neamț*, în *Angustia*, 13, Sf. Gheorghe, 2009, p. 211-214.
- **I. Sandu, O. Mircea, I. Sârghie, M. Quaranta, A.V. Sandu**, *The study of textile impressions from corrosion products of some old iron artefacts*, în *Revista de Chimie*, vol. 60, 2, 2009, p. 201-207.
- **I. Sandu, O. Mircea, I. Sârghie, M. Quaranta, A.V. Sandu, V. Ursachi**, *Study of some atypical degradation processes of an iron archaeological piece*, în *Revista de Chimie*, 60, 4, 2009, p. 332-336.
- **O. Weller, Gh. Dumitroaia, D. Sordoillet, A. Dufraisse, E. Gauthier, R. Munteanu**, *Lunca-Poiana Slatinei (jud. Neamț): cel mai vechi sit de exploatare a sării din preistoria europeană*, în *Arheologia Moldovei*, XXXII, 2009, p. 21-39.
- **M. Bezede, G. Vârgă**, *Catalogul speciilor de chrysomelidae din colecția Muzeului de Științele Naturii Roman. Familia clytrinae în Din Istoria Orașului Roman: 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010, p. 148-153.
- **I. Butnariu**, *Aspecte edilitare în Roman în prima jumătate a secolului XX în Din Istoria Orașului Roman: 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010, p. 70-72.
- **R. Butnariu**, *Despre alimentația tradițională și rețete culinare dispărute în satele din fostul ținut al Romanului în Din Istoria Orașului Roman: 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010, p. 121-122.
- **A. Ciobanu**, *Muzeul de Istorie Roman. Trecut, prezent, viitor în Din Istoria Orașului Roman: 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010, p. 204-208.
- **A. Ciobanu** (coord.), *Din Istoria Orașului Roman. 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010.
- **M. Ciobanu**, *Constantin Isachie în colecțiile Muzeului de Artă Roman, în Din Istoria Orașului Roman: 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010, p. 186-188.
- **V. Diaconu**, *Despre posibilitatea existenței prototipurilor și a imitațiilor în industria litică. Discuții pe baza unor topoare de piatră din epoca bronzului, în Zargidava*, IX, 2010, p. 17-28.
- **V. Diaconu**, *Considerații privind topoarele de luptă din piatră specifice epocii bronzului din spațiul est-carpatic*, în *Revista Arheologică*, V/1, 2010, p. 5-21.
- **V. Diaconu**, *Noi situri arheologice în zona de nord-est a județului Neamț*, în *Mem.Antiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 417-435.

- **V. Diaconu, D. Garvăn**, *Materiale arheologice din bronzul timpuriu descoperite la Țolici Hălăbutoaia, jud. Neamț*, în *MemAntiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 293-304.
- **Gh. Dumitroaia, V. Diaconu, D. Garvăn, R. Munteanu, D. Monah, D. Nicola, C. Preoteasa, L. Uță**, *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău. Punct: Dealul Ghindaru*, în *CCAR. Campania 2009*, București, 2010, p. 153-154.
- **D. Garvăn, V. Diaconu**, *Vârfuri de săgeată și de lance din colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț*, în *MemAntiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 253-283.
- **D. Garvăn, R. Munteanu**, *Cercetări arheologice efectuate în perioada 2007-2010*, în *MemAntiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 537-561.
- **G.D. Hânceanu**, *Formele și decorurile fusaiolelor dacice din Moldova*, în *ArhMold*, XXXII/2009, 2010, p. 237-253.
- **G.D. Hânceanu**, *Decorurile ceramicii la roată din așezarea dacică de la Roșiori-Dulcești, (jud. Neamț)*, în *AMT*, V, 2010, p. 76-87.
- **G.D. Hânceanu**, *Obiecte de os din cultura dacică prezente în colecția Muzeului de Istorie Roman*, în *Arheologia mileniului I p.Chr. Cercetări actuale privind istoria și arheologia migrațiilor*, București, 2010, p. 76-97.
- **G.D. Hânceanu**, *Ocupațiile locuitorilor din așezarea dacică de la Roșiori-Dulcești, jud. Neamț*, în *MemAntiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 359-393.
- **V. Kavruk, D.L. Buzea, A. Mateș, Gh. Lazarovici, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn, E.R. Munteanu**, *Șoimeni-Ciomortan, com. Păuleni Ciuc, jud. Harghita. Punct: Dâmbul Cetății*, în *CCAR. Campania 2009*, București, 2010, p. 182-186.
- **N. Lăcătuș**, *Flora Munților Hășmaș*, în **C. Grasu, C. Miclăuș, M. Brânzilă, S.D. Baci**, *Munții Hășmașului. Monografie geologic și fizico-geografică*, Iași, 2010.
- **R. Munteanu, Gh. Dumitroaia**, *Un pumnal din epoca bronzului descoperit la Poduri (jud. Bacău)*, în *SCIVA*, LXI, 1-2, 2010 (sub tipar).
- **R. Munteanu, Gh. Dumitroaia**, *Spada de bronz de la Piatra-Șoimului*, în *MemAntiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 323-328.
- **C. Preoteasa, D. Bostan**, *Un ansamblu cucutenian de figurine zoomorfe și conuri de lut descoperit la Poduri-Dealul Ghindaru*, în *MemAntiq*, XXV-XXVI (2008-2009), 2010, p. 181-198.
- **D.G. Spătariu**, *Detalii tehnice privind desenarea bunurilor arheologice lucrate din ceramică*, în *Din Istoria Orașului Roman: 618 ani de la prima atestare documentară*, București, 2010, p. 167-174.

Activități desfășurate cu elevii

VIII. Primirea vizitatorilor; relațiile cu publicul

În ultimii cinci ani a fost înregistrat, în raport cu perioadele precedente, un număr sporit de vizitatori.

Nr. crt.	Unitatea	Nr. vizitatori				
		2006	2007	2008	2009	2010
1	MIAPN	5.845	4.830	6.484	10.584	10.613
2	MCPN	3.402	4.774	5.905	3.355	4.440
3	MSNPN	5.673	1.658	3.579	10.514	6.355
4	MAPN	2.459	3.104	4.099	3.847	3.759
5	MEPN	1.628	3.638	3.190	1.660	1.897
6	MMCHPN	1.332	1.656	2.186	1.792	1.788
7	ECDPN	1.278	1.485	1.395	832	425
8	GALVPN	6.500	6.760	6.375	3.295	3.731
9	MIB	365	122	808	610	995
10	MMICH	40.540	71.600	56.601	103.980	76.337
11	MIETN	2.307	1.774	3.250	2.002	1.935
12	CMCMTN	1.557	2.414	2.129	2.103	2.702
13	MCNTN	35.300	23.541	1.980	115.464	110.022
14	MIR	765	2.397	2.027	7.697	14.141
15	MSNR	1.240	1.796	2.050	2.287	3.260
16	MAR	2.038	2.286	0	1.176	2.131
	Total general	112.229	133.835	102.058	271.198	278.534

Cu siguranță, cea mai eficientă popularizare este făcută de valoarea monumentelor, expozițiilor și obiectelor administrate, de modul de prezentare al acestora, de conținutul standurilor cu vânzare și profesionalismul salariaților care deservesc muzeele.

În perioada 2006-2010 au apărut o diversitate de materiale cu caracter promoțional: **pliante**: CMJ Neamț (două variante), MMICH (o variantă); MCNTN (trei variante); MCPN (două variante); MIAPN (șase variante); MIR (o variantă); Piatra-Neamț (o variantă); CMVMTN (o variantă); MSNPN (o variantă); **hărți**: *Biserici și Mănăstiri* (o variantă); *Muzee și Monumente* (o variantă); **vederi**: MCNTN (opt variante); MAECPN (cinci variante); MIAPN (șase variante); MAPN (o variantă); MEPN (o variantă); **CD-uri** – *Cetatea Neamț – tur virtual 360°*, *Județul Neamț. Album Multimedia*; cataloage de expoziții – trei variante.

În aceeași perioadă s-au organizat și deschis Punctul de Informare Turistică „Constantin Matasă” de la MIAPN, instituția aducându-și contribuția

Inaugurarea Informatorului turistic „Constantin Matasă”

Standul Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

la organizarea standurilor județului Neamț la Târgurile de turism de la București (primăvară și toamnă).

IX. Alte servicii oferite

Prin natura atribuțiilor pe care le au în colectivitățile locale, muzeele nemțene au oferit și alte servicii, precum:

- susținerea de lecții și conferințe în cadrul unor școli din județ;
- consultare în privința unor proiecte de finanțare pentru organizarea de muzee sătești în mai multe comune nemțene;
- conlucrarea cu cultele religioase în domeniul conservării și restaurării patrimoniului mobil;
- colaborarea cu diverse asociații din județ (veterani de război, ofițeri în rezervă și retragere, colecționari, pensionari), la organizarea sărbătoririi Zilei Naționale, comemorări, aniversări și alte manifestări;
- prezentări și lansări de carte în cadrul bibliotecilor publice, licee și școli generale;
- însoțirea unor personalități, delegații oficiale și grupuri de turism interesați de cunoașterea unor monumente istorice aflate în patrimoniul altor instituții;
- colaborare la întocmirea unor materiale promoționale (tipărituri și filme despre județul Neamț);
- asigurarea bibliografiei de specialitate pentru autorii unor lucrări de grad și volume cu caracter istoric și artistic, monografii etc.;
- conlucrarea cu celelalte instituții de cultură din subordinea Consiliului Județean Neamț, la organizarea Zilelor Orașului Piatra-Neamț și a Vacanțelor Muzicale, a unor festivaluri și concerte;
- acordarea unor informații de specialitate cercetătorilor din țară și străinătate interesați de trecutul județului Neamț;
- colaborare cu administrațiile din orașele și comunele județului la organizarea sărbătorilor locale;
- consultări în proiectarea unor programe de dezvoltare a turismului;
- oferirea unor spații pentru organizarea de seminarii și instruirii pe teme economice și administrative;
- colaborări la organizarea unor dezbateri pe diverse teme cu caracter social și religios;
- acordare de sprijin pentru derularea unor concursuri sportive etc.

X. Perfecționarea personalului

A avut loc, în general, la sediul instituției, pentru muncitori și personalul cu studii medii. Fondurile insuficiente, neîncrederea pe care o are personalul de

Lucrări executate de către copii

Festivitate de premiere a câștigătorilor concursului *Creație și inovație în cultură și învățământ* la Primăria Roman, 2010

specialitate față de calitatea cursurilor oferite de către diverși prestatori de servicii, nu au încurajat deplasarea în diferite locații din țară, unde au avut loc cursuri de perfecționare.

În perioada raportată au fost pregătite și susținute următoarele lucrări de doctorat: Ciprian-Dorin Nicola, *Structura urbană a orașelor vest-pontice din Scythia Minor în sec. II-IV d. Hr.* (2006); George Dan Hânceanu, *Evoluții etno-demografice și culturale în Bazinul Bârladului (sec. VI-XI)* (2009); Otilia Mircea, *Studiul fizico-chimic al proceselor de degradare a obiectelor arheologice de metal* (2009); Elena-Roxana Munteanu, *Începutul bronzului mijlociu în depresiunile marginale ale Carpaților Orientali* (2010); Ionuț Grădianu, *Studiul peștilor fosili din flișul terțiar din Valea Moldovei și Valea Sucevei* (2010); Mihaela Cristina Verzea, *Partidul Stat. Regimul politic din România 1948-1964* (2010). Alte trei stagii doctorale sunt în curs de desfășurare: Constantin Preoteasa, *Habitatul Culturii Cucuteni*; Daniel Garvăn, *Așezările Culturii Precucuteni*; Vasile Diaconu, *Cultura Noua în Moldova de vest*.

În perioada citată, un număr semnificativ dintre salariații cu studii medii (Fl. Macoveiu, V. Nistor, C. Mihai, D. Cuculea, M. Mihăilă) au urmat sau urmează cursurile unor instituții de învățământ superior (tip ID), iar unii muzeografi, masterate (D. Spătariu, S. Ceaușu, A. Ciobanu, S. Trăistariu).

XI. Protocoale de colaborare

De-a lungul celor 5 ani, programele și proiectele proprii ale muzeelor nemțene nu s-ar fi putut îndeplini fără colaborarea cu alte instituții partenere, academice, de cercetare și învățământ, interesate și ele, de la caz la caz, de specificul unităților subordonate CMJ Neamț, de potențialul științific și educativ al acestora și de capacitatea personalului nostru de a contribui la realizarea unor indicatori culturali și financiari.

Concret, este vorba de protocoale încheiate cu unități similare, precum:

- *Muzeul Național de Istorie a României*, București – în domeniul valorificării patrimoniului prin expoziții temporare, interne și internaționale, investigații arheologice și cercetări interdisciplinare, schimb de experiență și literatură etc.;

- *Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni*, Sf. Gheorghe – în organizarea de expoziții temporare, cercetări arheologice, editări de volume de specialitate;

- *Complexul Muzeal Național Moldova*, Iași – expoziții temporare, interne și internaționale, schimb de publicații etc.;

- *Muzeul Bucovinei*, Suceava – expoziții interne și internaționale, simpozioane, schimb de experiență, restaurări, schimb de publicații;

- *Muzeul Județean de Istorie Botoșani și Muzeul „Ștefan cel Mare”*, Vaslui – expoziții temporare, schimb de experiență;

- *Complexul Muzeal „Julian Antonescu”*, Bacău – expoziții temporare, simpozioane, prelucrarea de materiale;

- *Muzeul Național Brukenthal*, Sibiu – organizare de expoziții comune și colocvii etc.

Dintre institutele Academiei Române, consemnăm:

- *Institutul de Arheologie*, Iași – cercetări arheologice comune, granturi și manifestări cultural-științifice, evidență muzeală, schimburi de experiență și de literatură etc.;

- *Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”*, București – investigații arheologice, colocvii, literatură de specialitate;

- *Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”*, Iași – organizarea de manifestări culturale comune;

- *Institutul de Antropologie „Fr. Rainer”*, București – determinări antropologice.

Colaborarea cu *Universitatea „Valahia”*, Târgoviște – s-a concretizat în executarea de săpături arheologice și organizarea unui segment al expoziției permanente a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, iar cu *Universitatea „Al. I. Cuza”*, Iași, Seminarul de Arheologie în studii interdisciplinare, editări de volume, organizarea de expoziții temporare, primirea studenților în unitățile componente ale Complexului Muzeu Județean Neamț pentru practica de specialitate.

Au existat colaborări cu instituții academice din străinătate, precum:

- *Institutul de Arheologie* din Kiev;

- *Institutul de Patrimoniu*, Chișinău;

- *Centrul Național al Cercetării Științifice*, Besançon și Nanterre;

- *Universitatea Durham*;

- *Universitatea* din Kiel ș.a.,

în domeniul unor cercetări arheologice, investigații interdisciplinare, pedologice și geomagnetice.

În privința colaborării cu instituțiile din învățământul preuniversitar, la ora actuală s-a înregistrat un adevărat record în ceea ce privește numărul protocoalelor, mare parte dintre acestea fiind legate de proiectul *Creație și Inovație în cultură, educație și învățământ*, promovat de Muzeul de Istorie Roman (dr. Mircea Otilia), ale cărui rezultate sunt absolut spectaculoase.

Acest proiect, care implică vizite la muzee, aplicații practice prin joc și organizări de expoziții a trecut granițele județului Neamț, pe lângă conținutul educativ, toate acestea aducând venituri importante muzeului românesc în deosebi, care vreme îndelungată a fost ocolit de vizitatori.

În momentul de față sunt înregistrate peste 120 de protocoale cu licee, școli generale și grădinițe.

XII. Execuția bugetară a perioadei raportate²²

Buget de venituri, subvenții, venituri proprii / total	2006	2007	2008	2009	2010
	2.713.358	2.705.401	3.308.146	4.125.664	3.593.000
- subvenții	2.442.730	2.437.262	3.027.115	3.308.190	2.334.000
- venituri proprii	270.628	268.139	281.031	817.474	1.259.000
- buget cheltuieli	2.647.381	2.720.162	3.297.472	4.133.717	3.593.000
- personal	1.619.96	1.728.624	2.220.274	2.210.362	2.179.000
- bunuri și servicii	349.039	440.150	576.980	1.145.066	683.000
- cheltuieli de întreținere	195.368	279.456	400.566	1.893.355	506.000
- cheltuieli reparații capitale	---	79.932	---	---	108.000
- cheltuieli capital	483.778	192.000	99.652	87.366	117.000

²² Extrase din Rapoartele contabile prezentate la sfârșitul anilor 2006-2009 și situația existentă în luna noiembrie 2010.

Vizită de lucru a conducerii și consilierilor din Consiliul Județean
la Muzeul Cetatea Neamț, în aprilie 2009

2. Alte informații relevante

	2006	2007	2008	2009
Gradul de acoperire din venituri proprii a cheltuielilor totale	9,97%	9,85%	8,52%	19,77%
- venituri proprii realizate din activitatea de bază (bilete)	178.871	184.215	190.680	721.632
- venituri provenite din alte activități	71.936	69.826	71.179	34.490
- venituri provenite din prestări servicii culturale	19.821	14.098	19.172	61.352
- gradul de creștere a surselor de venituri proprii din total venit	9,87	9,91	8,49	19,81
- ponderea cheltuielilor cu personalul din total cheltuieli	59,67%	63,54%	67,33%	53,47%
- ponderea cheltuielilor de capital din total cheltuieli	17,82%	9,99%	3,02%	2,11%
- gradul de acoperire a salariilor din subvenție	66,28%	70,92%	73,34%	95,71%
- ponderea cheltuielilor cu convenții civile din total cheltuieli personal	2,14%	0,69%	1,57%	0,9%
- cheltuieli pe vizitator, din care	23,58	20,32	32,30	15,80 lei
- din subvenție	21,76	18,21	29,66	12,67
- din venituri proprii	1,82	2,11	2,64	3,13

XIII. Mulțumiri

Indiscutabil, în îndeplinirea atribuțiilor de natură administrativă, culturale și științifice ce i-au revenit în ultimii ani, instituția a beneficiat de eforturile unei întregi echipe, care, dincolo de unele disfuncționalități de natură internă, umane, organizatorice sau financiare, a obținut rezultate remarcabile, apreciate de autoritățile în materie că sunt cu mult peste media a ceea ce se înregistrează la ora actuală într-o instituție similară din România. Tuturor

colegilor și colaboratorilor apropiați li se cuvin, deci, mulțumirile noastre cordiale, așa după cum ne exprimăm recunoștința și față de coordonatorul nostru principal de credite, Consiliul Județean Neamț.

Îmbucurător este faptul că în tot acest interval de timp s-a înțeles, mai bine ca oricând, care este rolul muzeelor în viața comunităților locale, instituția și unitățile noastre fiind recunoscute drept unul dintre cele mai importante segmente ale ofertei culturale și turistice a județului Neamț.

Spre a înțelege mai bine cele spuse, este suficient să dăm câteva exemple, edificatoare pentru ilustrarea bunelor relații existente între instituție și Consiliul Județean, cum ar fi:

- răscumpărarea imobilului (Casa Fălcoianu) care adăpostește astăzi Corpul B al Muzeului de Istorie Roman, retrocedat anterior fostului proprietar prin legile în vigoare, unde unitatea muzeală își desfășoară activitatea, mai departe, din anul 2008;
- susținerea financiară a lucrărilor la noua expoziție permanentă a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț (2007-2008), a doua realizare de acest gen din România de după 1990, după câte cunoaștem;
- stoparea aberantei intenții a unui fost prefect de Neamț, din 2008, de a închide Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț și a muta aici Prefectura, doar pe motivul că sediul acesta îi va aduce mai mare prestanță (!);
- susținerea lucrărilor de restaurare a Cetății mușatine de la Târgu Neamț și a realizării expoziției permanente a Muzeului Cetatea Neamț, proiect realizat în timp record de către Complexul Muzeal Județean Neamț în 2009;
- inițierea și aprobarea construcției noului sediu al Muzeului de Științele Naturii Roman, unicul proiect de acest gen aflat în curs de finalizare în România la această dată;
- atenția primită în domeniul cercetării, popularizării și valorificării științifice a patrimoniului muzeal, evidențiat prin numeroase publicații și activități;
- asigurarea fondurilor pentru întreținerea și dotarea unităților muzeale cu cele necesare unei funcționări normale etc.

Sunt lucruri absolut remarcabile, cu atât mai mult cu cât județul Neamț și întreaga țară nu au beneficiat în această perioadă de condiții economice favorabile vieții culturale, în ansamblul ei.

Cu siguranță, dincolo de activitățile enumerate și statisticile prezentate în paginile anterioare, care au adus satisfacții profesionale reale celor care le-au

înfăptuit, au existat suficiente situații dificile în calea îndeplinirii atribuțiilor instituției, rezolvate anevoios sau evitate cu răbdare și diplomatie, de-a lungul anilor.

Trebuie să recunoaștem că au existat și unele deziluzii, cele mai mari dintre acestea fiind generate de reacțiile incorecte pe care unii foști salariați și colaboratori externi, adepți ai jalbelor și plângerilor penale fără teme, le-au avut atunci când interesele lor personale nu au putut să capete rezolvare din partea noastră.

Evident că acestora nu li se cuvin mulțumiri decât pentru partea frumoasă a relațiilor anterioare, de care ne vom aminti întotdeauna cu plăcere.

THE ACTIVITY OF THE NEAMȚ COUNTY MUSEUMS COMPLEX (2006-2010)

Abstract

Founded 33 years before, the institution now reunites 16 museums from four major towns of the Neamț County situated in the north-eastern region of Romania.

It's main goals are the research, the preservation, the restoration and the scientific advertising of the archaeological heritage, as well as of the historic, artistic, ethnographic, memorial and scientific ones, retrieved especially within the boundaries of the county, aiming to educate and entertain the local public, domestic and foreign alike.

Scientifically and methodologically subordinated to the Ministry of Culture and National Heritage, while administratively depending upon the Neamț County Council, the institution has 109 employees, researchers, custodians, workers, conservators, restaurateurs, guardians, consisting with 8 individual sections and one administrative sector.

During the above stated period, the activity of the managing team as well as that of the employees focused towards the administration, the inventory and the protection of the heritage (27 buildings and more than 350.000 artefacts; the increase of the collections through the archaeological investigations, the purchase and the donations; the scientific research; the dissemination of the researches through conferences for the large public and the professionals, through permanent and temporary exhibitions, specialty articles and volumes; the guiding of the visitors and the organization of public related cultural events; the publications exchanges with similar institutions, academics and educational from the country and abroad; providing different professional services towards the local authorities; personal enhancement of scientific studies and education; the collaboration with various partners interested in the specific features of the Neamț county.

Besides the cultural activities, the scientific and the administrative ones developed during the timeline stated before, within this article are also included wide references to the budgetary activity, which proved to be a very complex one.

ÎNCEPUTURILE MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE DIN TÂRGU NEAMȚ

de Vasile Diaconu

În urma cercetărilor arheologice efectuate la Cetatea Neamț în anul 1940, de către profesorul Ilie Minea și asistentul său Dumitru Constantinescu, s-a luat inițiativa constituirii unei expoziții muzeale în Târgu Neamț, care avea ca scop păstrarea și expunerea materialelor descoperite în incinta fortificației mușatine¹. Expoziția amintită, intitulată „Muzeul Cetății Neamțului”, a fost organizată într-o sală de clasă din cadrul Școlii nr. 2 și se poate afirma că atunci s-au pus bazele primului muzeu din localitate, devenit ulterior Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț.

Din nefericire, „Muzeul Cetății Neamțului” nu a avut o existență îndelungată, fiind distrus în anul 1944, când cea mai mare parte dintre piesele pe care le adăpostea s-au pierdut.

Cum în aprilie 1957 se împlineau 500 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare, s-a considerat de către autoritățile locale că ar fi necesară înființarea unor expoziții muzeale care să omagieze personalitatea domnitorului.

Astfel, din materialele arheologice rezultate în urma cercetărilor efectuate în anii anteriori, s-a reorganizat „Muzeul Cetății Neamțului”, iar în două săli ale Casei de Cultură, s-a constituit o expoziție permanentă cu piese arheologice, istorice și etnografice².

Realizarea expozițiilor a fost încredințată profesorului Dumitru Constantinescu, care a fost chemat de la Palatul Culturii din Iași, cu promisiunea că va fi angajat ca muzeograf.

¹ G. Luca, *Târgu Neamț. Monografie*, Piatra-Neamț, 2008, p. 400; Gh. Dumitroaia, *Muzeul Cetatea Neamț*, BMA, XXI, Piatra-Neamț, 2009, p. 45.

² G. Luca, *op. cit.*, p. 400-401.

Fig. 1. Dumitru Constantinescu
(1899-1982)

Pentru a aduce în prim plan informații referitoare la perioada de început a muzeului din Târgu Neamț, vom face apel la unele surse documentare păstrate în arhiva instituției³, și care, credem noi, sunt concludente pentru îndeplinirea demersului nostru istoriografic. Redăm în continuare conținutul procesului-verbal de constituire a celor două muzee⁴, cu scopul de a sublinia necesitatea și importanța evenimentului:

*„Sfatul Popular Raion Tg. Neamț
Comitet executiv
Din 11 feb. [1]1957*

Proces verbal

Astăzi luna februarie, ziua de 11 anul 1957.

Subsemnații, mai jos iscăliți cu calitatea în dreptul fiecăruia, ne-am întrunit în sediul Sfatului Popular Raional, pentru a discuta să luăm măsurile necesare în vederea scopului pe care-l arătăm mai jos.

1) La 11/13 aprilie 1957 a anului curgător, împlinindu-se o jumătate de mileniu dela urcarea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare, ne-am gândit să sărbătorim acest mare eveniment care stă în atenția întregului popor din Republica Populară Română.

³ O parte din aceasta a fost recuperată recent de către dl. Gheorghe Dumitroaia, care a transmis-o muzeului nostru.

⁴ Arhiva Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț (în continuare AMIETN), dosar nr. 1/1957, f. 3-4.

În consecință, luând cunoștință de inițiativa tuturor forurilor de cultură din R.P.R., care dau acestui eveniment o mare și cuvenită amploare, ca noi să nu rămânem mai pre jos în această parte a țării pe meleagurile căreia s-au desfășurat cele mai impresionante acțiuni ale marelui voevod [...].

2) Față de succinta expunere de mai sus, subsemnații am luat hotărârea ca odată cu comemorarea marelui eveniment din aprilie a.c. în cinstea marelui voevod, cel mai desăvârșit apărător al pământului patriei noastre, să punem bazele unui edificiu care să-i proslăvească memoria și în care să fie adunate, păstrate și expuse întregului popor din R.P.R. pentru promovarea culturii și științei, odată cu glorificarea trecutului de luptă al poporului nostru. De aceea, în mod provizoriu am luat următoarele măsuri:

a - Înființarea unui muzeu, în preajma Cetății Neamțului, care să fie la îndemâna și în calea zecilor de mii de vizitatori anual, care vin la Cetatea Neamțului, muzeu în care să fie expuse toate obiectele – multe, puține – câte s-au putut scoate până acum din săpăturile dela Cetatea Neamțului. Muzeul va purta numele «Muzeul Cetății Neamțului»

b - Înființarea unui muzeu raional în care să fie expuse, pentru același scop, obiectele care se află în cuprinsul raionului. Acest muzeu va avea sediul provizoriu, ori în ce parte a orașului Tg. Neamț, unde se va găsi local potrivit pentru acesta. Muzeul raional va purta numele «Muzeul raional Ștefan cel Mare Tg. Neamț».

Pentru ducerea la bun sfârșit a celor de mai sus, Secția Culturală va lua măsurile necesare întocmind un regulament de funcționare și tematica respectivă pentru ambele muzee astfel că irevocabil, la data de 11 aprilie a.c. să se poată face inaugurarea lor în cadru festiv. Secția Culturală va apela la toate mijloacele care-i stau la îndemână și pe care le va crede de cuviință pentru desăvârșirea acestei opere.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal

*Vicepreședinte,
I. Rizescu*

*Secretar,
Gh. Munteanu*

*Șeful Secției Culturale,
N. Avadanei”*

Pentru a duce la îndeplinire aceste sarcini, autoritățile din Târgu Neamț împreună cu profesorul Dumitru Constantinescu au cerut sprijinul diferitelor instituții culturale, cu scopul de a aduna materialele necesare înființării celor două expoziții. Cităm în cele ce urmează câteva surse documentare de arhivă⁵ care dovedesc interesul pentru colectarea exponatelor, sub presiunea apropierii momentului inaugural al celor două muzee.

⁵ *Ibidem*, f. 6.

„Sfatul Popular Raion Tg. Neamț
Comitet executiv

Nr. 1401 din 18 feb. 1957

Către
Sfatul Popular Regional Iași
Secția Culturală

După cum vă este bine cunoscut, în aprilie a.c. se împlinesc 500 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare.

Pentru glorificarea acestui voevod, raionul nostru a hotărât reînființarea Muzeului «Cetatea Neamțului» distrus de hitleriști în timpul războiului și înființarea Muzeului raional «Ștefan cel Mare», în care să fie expuse orice obiecte atât din cuprinsul raionului, cât și din întreaga țară, din toate domeniile de activitate omenească - istoric, cultural, științific și artistic, în scopul bine definit care va rezulta din cele ce urmează.

Cum hotărârea reînființării și înființării acestor muzee este de dată recentă și, ca la orice început întâmpinăm foarte multe greutăți și mai ales lipsuri, deoarece nu avem nici schemă și nici un fel de fonduri pentru achiziționare de obiecte - ceea ce totuși acestea nu pot constitui pentru noi o piedică în calea sărbătoririi cu cinstea cuvenită marelui erou al neamului nostru - apelăm la dumneavoastră cu rugămintea ca să ne dați spre folosință orice material artistic și cultural, pe care-l aveți, cum ar fi de pildă tablouri și sculpturi în legătură cu Cetatea Neamțului și raionul nostru, material de care Dvs., cu un pic de înțelegere și bunăvoință v-ați putea dispensa.

Delegatul nostru, tov. Prof. D. Constantinescu, inițiatorul și organizatorul acestor muzee ar urma să se deplaseze la Iași pentru a vă da lămuriri și indicații precise în acest sens, dacă dvs. ne comunicați că ne puteți ajuta, prețuind strădania noastră în vederea înaltului scop pe care-l urmărim pentru promovarea culturii și științei în Republica Populară Română [...].

Cum inaugurarea acestor muzee va avea loc irevocabil la 11 aprilie a.c. vă rugăm să ne răspundeți de urgență dacă ne putem bizui pe colaborarea și sprijinul dumneavoastră, pentru ca să avizăm la măsurile necesare de aducere a bunurilor de la Iași la Tg. Neamț.

Vicepreședinte,
I. Rizescu

Secretar,
Gh. Munteanu

Șeful Secției Culturale,
N. Avadanei”

După deschiderea muzeelor, Dumitru Constantinescu a continuat să adune numeroase obiecte care să fie incluse în cele două expoziții permanente. În acest sens, au fost trimise adrese oficiale unor instituții de cultură sau ecleziastice, prin care li se solicita sprijinul, dar numeroase piese proveneau și din donațiile unor persoane private din Târgu Neamț sau din localitățile învecinate. Pentru fiecare donator au fost trimise scrisori de mulțumire, așa cum o arată copiile unora dintre acestea, păstrate în arhiva muzeului.

Iată în continuare o adresă înaintată școlii și parohiei din Humulești, dar și Casei Memoriale „I. Creangă”⁶ prin care se dorea achiziționarea de noi piese muzeale, mai ales că unele dintre acestea, aflate la școala din Humulești, se pare că proveneau din expoziția „Muzeului Cetății Neamțului” constituită în 1940 și care a fost apoi distrusă⁷.

„Sfatul Popular
Raion Tg. Neamț

Muzeul
«Cetatea Neamțului»

Comitet executiv

și Muzeul Raional «Ștefan cel Mare» Tg. Neamț

Nr. 36 din 29. IV.1957

Către

Școala de 7 ani Humulești

Parohia Humulești

Casa Memorială I. Creangă

Deoarece în Tg. Neamț au luat ființă și sunt date uzului public două muzee:

1. Muzeul «Cetatea Neamțului» și

2. Muzeul raional «Ștefan cel Mare» Tg. Neamț

și cum la dv. se găsesc, adunate cu ani în urmă, obiecte pentru muzeu care au fost dispersate de la școala de 7 ani din Humulești, obiecte cu caracter artistic, etnografic, istoric, arheologic și de artă religioasă, care nu pot fi văzute de numeroșii vizitatori doritori de cultură și informație, neavând nici o legătură cu Casa Creangă și nici cu parohia, vă rugăm să binevoiți a le ceda muzeelor noastre cu inventar și dacă este posibil și cu datele lor explicative: de unde provin, vechimea, numele donatorilor și tot ce ar putea interesa atât pe vizitatori și oamenii de știință, cât și conducerea muzeelor la întocmirea fișelor respective [...]

Obiectele le va lua în primire tov. Prof. D. Constantinescu

Vicepreședinte, I. Rizescu

Dir. Muzeelor, D. Constantinescu”

⁶ AMIETN, dosar nr. 1/1957, f. 31.

⁷ G. Luca, *op. cit.*, p. 400.

Fig. 2. Cetatea Neamț, înainte de începerea cercetărilor arheologice

Fig. 3. Prima dintre clădirile în care a funcționat muzeul de istorie (str. Calistrat Hogaș, nr. 10)

Deși era o instituție abia înființată, muzeul din Târgu Neamț atrăgea numeroși vizitatori interesați să cunoască aspecte ale trecutului acestei zone. Redăm un pasaj din cartea de impresii a muzeului⁸, cu scopul de a sublinia cele afirmate anterior, mai ales că asemenea opinii erau împărtășite de majoritatea vizitatorilor:

„27 aprilie 1957

O dimineată minunată de primăvară.

Jos, la poalele «Pometei» înflorite, în două camere din clădirea Casei de Cultură, Muzeul raional «Ștefan cel Mare» își deschide pentru prima dată ușile, pentru cei care vor veni, dornici de a răscoli și cunoaște trecutul neamului, urmele timpurilor și a valurilor ce au trecut și pe aici, arta și bogăția imaginației poporului ...

Tovarășul Dimitrie Constantinescu, inițiatorul și organizatorul acestui muzeu, cel ce a dezgropat și descoperit multe din aceste prețioase rămășițe, ne întâmpină cu bunăvoință nespusă, dându-ne lămuririle pe care i le cerem, noi vizitatorii, care ne mândrim a fi printre primii.

Plec de aici, ducând cu mine adierile sfinte ale trecutului ce mi-a vorbit din aceste rămășițe prețioase, înșiruite prin galantare și pe pereți, etichetate și cu evlavie păzite de cel ce se poate mândri cu această muncă de atâta folos tuturor, de atâta folos tineretului dornic de reconstruirea trecutului nostru, pe cât de vișoros, pe atâta de mândru.

Elena Popovici”

Cu toate că cele două instituții muzeale funcționau foarte bine și nu duceau lipsă de vizitatori, la puțin timp după deschidere, în luna iulie 1957, autoritățile locale iau anumite măsuri care vor duce la desființarea expoziției muzeale din incinta Casei de Cultură, unde funcționase până atunci.

La toate acestea se adăuga și faptul că unele dintre persoanele care au donat obiecte pentru constituirea muzeului cer ca piesele să le fie restituite. În acest context, prof. Dumitru Constantinescu adresează o scrisoare lui Iulian Antonescu, directorul Muzeului Regional Bacău, în care descrie soarta Muzeului Raional „Ștefan cel Mare” din Târgu Neamț⁹. Deși se poate observa tonul oarecum ironic în care a fost redactată, scrisoarea dezvăluie un adevăr destul de crud privitor la instituțiile de cultură.

⁸ *Ibidem*, f. 41.

⁹ *Ibidem*, f. 63-64.

„Din Tg. Neamț, în 5 august 1957

Prea stimate tovarășe director,

[...] Rostul acestei scrisori particulare țintește în altă parte și anume: să vă anunțe o parte din activitatea pe care o depun aici și rezultatele îmbucurătoare pe care le obțin pe tarâmul cultural și propagandistic, cu concursul neprecupețit al organelor locale, profund și perfect înțelegătoare, spre a vă bucura și dvs. și a propune celor de sus decorarea, sau măcar răsplătirea cuvenită a celor ce muncesc astfel. Să le înșir pe scurt: După plecarea mai întâi a dvs. și apoi a celor doi misionari culturali, inspeciori ministeriali, care m-au asigurat de schemă și local, momentan, chiar a doua zi, am fost mereu pistonat, ca să nu zic biciuit, spre a muta Muzeul Raional «Ștefan cel Mare» de la Casa de Cultură, căci le trebuie sălile pentru cursuri de dans-balet și pentru croitorie, deoarece tov. Găitan și-a dat demisia neputând activa din lipsă de spațiu, pe care însă cei în drept refuză să i-o primească. Ca să scurtez relatările.

În ziua amintită, m-am pomenit cu tov. N. Grigoriu, inspector șef școlar și cultural, fostul meu student, însoțit de tov. Găitan. La poarta casei au descălecat de pe biciclete și cu multă politeță mi-au cerut să dau înțelegerea cuvenită momentului și să cedez cele două camere ale Muzeului de la Casa de Cultură, făgăduind că lucrurile nu se vor strica la magazia Raionului care se găsește în curtea nu știu cărei școli și nici nu se vor strica. Nu am cedat. Până la urmă mi-au făgăduit că în două-trei zile mi se va pune la dispoziție noul local al Arhusului și Crucea Roșie, conform hotărârii Comitetului executiv al Sfatului raional. Știam unde voi ajunge, dar am cedat [...]. În consecință, a doua zi am procedat la desfacerea bălciului, a bazarului de vechituri de la Casa de Cultură [...]. Totul a fost pus în lăzi și lăzile scoase pe sală. Urma să vină căruța de la Raion spre a transporta acasă la mine, spre a fi în siguranță. Când tov. Grigoriu s-a dus să aducă căruța de la Raion, acolo era mare fierbere: dvs. ați avut o convorbire telefonică cu ei, etc, etc. Lăzile au fost băgate într-o sală unde stau și acum [...] Lumea a aflat, chiar și străinii, iar donatorii cer obiectele donate, căci n-au înțeles să se facă scamatorii culturale cu ele. Și cu drept cuvânt. Eu n-aș avea nimic împotrivă, deoarece momentul propagandistic de proslăvire a eroilor Moldovei, 14 aprilie, a trecut de mult, iar până la ivirea altui moment, 1000 de ani de la comemorarea lui Ștefan cel Mare, mai e și mai mult.

De aceea, tovarășe director, aș ruga bunătatea dumneavoastră, în calitatea de oblăduitor al muzeelor Regionale, să acceptați restituirea

obiectelor cerute de donatori, socotind că dacă nu se pot înființa alte muzee în regiune și în țară, din inițiativă privată din lipsă de decorații, nu-și mai au rațiunea să dăinuiască - probabil - nici acelea care sunt în ființă.

Trăiască etern Cultura și Știința Românească. Ura! Ura! Ura!!!!

Al. Dvs. sincer, vă prețuiește și vă admiră, lucru pe care-l spune în gura mare oricui are ocazia,

D. Constantinescu, pseudo Director la celor două muzee din Tg. Neamț”.

La începutul anului 1958, așa cum se va vedea mai jos, Dumitru Constantinescu redactează un mic articol, despre care nu știm dacă a fost publicat, intitulat „*Pe urmele celor trei muzee din Tg. Neamț*”¹⁰, al cărui conținut îl redăm în continuare:

„La închiderea săpăturilor arheologice, pe care le-am făcut la Cetatea Neamțului în toamna anului 1940 a luat ființă un muzeu, numit Muzeul «Cetatea Neamțului» [...], oglindind viața moldovenească din îndepărtatul ei trecut și până la dărâmarea din 1718.

Războiul, permanentul distrugător al civilizației, progresului și culturii a nimicit acel muzeu în așa măsură încât din el n-au mai rămas decât 7 pietre cioplite, însă și acelea sfărâmate. Nu e cazul să arăt cine și cum l-a devastat în vara și toamna anului 1944.

Ceea ce interesează este faptul că același inițiator și organizator al aceluia muzeu, după război a adunat cu trudă și pasiune rar întâlnie, alt material științific și documentar din cetate și despre ea, iar acum un an s-a hotărât să reînființeze muzeul cetății.

În decembrie 1956, Secția de Învățământ a anunțat că au schemă pentru muzeele din Tg. Neamț, rugându-mă să le organizez. Am pregătit materialul pe care-l aveam la Iași, am mai adunat material nou de la Academie, iar la 16 februarie 1957 mi-am dat demisia din postul pe care-l aveam la Palatul Culturii din Iași, venind la Tg. Neamț. Cu mijloacele de care am putut dispune, la 14 aprilie 1957, cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare am inaugurat, în cadru festiv, în prezența deputaților din întreg raionul și a unui public imens din oraș și din raion, cele două muzee.

Muzeul «Cetății Neamțului», plasat într-un local impropriu, dar la îndemâna vizitatorilor care vin la cetate și

Muzeul raional «Ștefan cel Mare» Tg. Neamț, în două camere de la

¹⁰ AMIETN, dosar nr. 1/1958, f. 1-2.

Casa de Cultură a Raionului, insuficient ca spațiu în raport cu bogăția și varietatea pieselor. Ambele muzee au funcționat fără schemă, deși Directorul Muzeului Regional din Bacău și doi inspectori din Ministerul Culturii m-au asigurat că există la ... schema și că au dat dispoziții s-o expedieze imediat. Din aprilie trecut, încă n-a sosit la Tg. Neamț.

Lumea dornică de cultură și de cunoștințe noi nu mai încăpea în aceste muzee când ele erau deschise. Însoțiți de dascălii lor, zeci și sute de școlari din raionul nostru și din alte raioane veneau pe jos de la zeci de km cu mâncare la traistă pentru a vizita cetatea și muzeele. Registrele de vizitatori de la ambele muzee stau mărturie. Și muzeele mergeau chiar și fără schema mult trâmbițată. Acasă la mine, unde adunam material pentru Muzeul raional era un adevărat pelerinaj. Apele mari au adus în susul lor specii necunoscute pe aici de pești și broaște țestoase. Lumea de la munte, care nu văzuse broaște țestoase privea aceste animale ca pe niște minuni ale naturii. Soția mea, naturalistă, aduna insecte pentru Muzeul raional, care zilnic se îmbogățea cu material nou și variat, unele obiecte constituind adevărate rarități. Astfel, pe lângă obiectele și documentația legată de comemorarea Marelui Voevod, mai era o secție de arheologie, numismatică, manuscrise și documente, artă populară, etnografie și științe naturale.

Din lipsă de schemă și de personal deservent, precum și la sugestia organelor din Minister, s-a pus problema unificării celor două muzee într-unul singur, local. Comitetul executiv al Raionului au destinat pe rând localurile: Crucea Roșie-Arlus, A.V.S.A.P-ul, întreprinderile poligrafice, Ifetul, Clubul sportiv „Voința”, Incubatorul, etc. În nici unul din aceste imobile n-a fost chip să ne mutăm.

În iulie Muzeul raional a fost împachetat și restrâns într-o cameră, iar într-o bună zi lacătul cu belciug cu tot a fost smuls și muzeul mutat într-o magazie, fără știrea mea. În octombrie am primit dispoziția Președintelui raionului să eliberez localul Muzeului «Cetatea Neamțului», urmând ca în acest local să se deschidă o cantină.

Neavînd încotro și cui mă plînge, am strâns tot materialul din ambele muzee și l-am dus acasă la mine. O parte din el înșirându-l pe pereți și în vitrine, unde amatori de lucruri rare, din lumea largă, care vin la Cetate, se abat spre a-l cerceta.

Aceasta este soarta muzeelor din Tg. Neamț! Orice comentariu este inutil. Pe gratis sunt conducătorul celor două muzee, în casa mea, pe punga mea. Nu știm să prețuim știința, arta, cultura și eroii neamului.

D. Constantinescu

5 ianuarie 1958, Tg. Neamț”

Din cele scrise anterior observăm că după desființarea muzeului, exponatele au fost mutate în diferite locații, iar în final au ajuns chiar în casa lui Dumitru Constantinescu. Se pare că tot în această perioadă a apărut în presă un articol intitulat „Un muzeu în lăzi”, care avea să clarifice într-o anumită măsură soarta instituției muzeale din Târgu Neamț¹¹.

Între timp și Muzeul „Cetății Neamțului” s-a desființat, în lipsa unui spațiu adecvat în care să funcționeze.

Cu toate acestea, prof. Dumitru Constantinescu nu a renunțat la ideea existenței unei instituții muzeale în Târgu Neamț, iar cele două muzee care fuseseră desființate recent au fost reunite într-unul singur - Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț.

Constituirea acestei noi unități muzeale nu a pus capăt problemelor anterioare, legate de existența un sediu definitiv și de personalul necesar. Și de data aceasta autoritățile locale s-au oferit să acorde „ajutor” prof. Dumitru Constantinescu și să-i pună la dispoziție un spațiu în care să funcționeze muzeul. Așa cum se va vedea mai jos, noua locație în care urma să funcționeze muzeul erau una improprie pentru o astfel de instituție.

Iată textul unei scrisori¹², din care rezultă „sprijinul” autorităților pentru instituția de cultură amintită:

„Tov. Profesor,

S-a reușit să se elibereze o cămăruță – aici în centru – destul de mică, pe care am putea-o folosi pentru muzeu. Deocamdată – socot eu – e destul atât. Vă rog, dacă puteți să veniți până la secția învățământ, pentru ca să vedeți cămăruța și să ne spuneți ce trebuie să facem.

24. III. 1958

M. Grigoriu”

Pentru a spori prestigiul și autoritatea instituției pe care o coordona, Dumitru Constantinescu a pus bazele unui consiliu științific al muzeului. Din acest consiliu făceau parte persoane din diferite ramuri de activitate: cadre didactice, ingineri, juriști, medici, care s-au întrunit într-o primă ședință la data de 26 mai 1958¹³.

¹¹ G. Luca, *op. cit.*, p. 401.

¹² AMIETN, dosar nr. 1/1958, f. 7, pe care D. Constantinescu a notat: „Cu o «cămăruță - destul de mică - e destul atât» nu se pot reface cele două muzee vizitate zilnic de mii de oameni! Într-o «cămăruță destul de mică» nu se pot nici măcar depozita obiectele necum să fie cercetate de iubitorii trecutului”.

¹³ *Ibidem*, f. 21-22.

Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț.

Strada V.I.Lenin 179

PROCES VERBAL Nr.2

Anul 1958, luna mai în 26 zile.

Astăzi, la orele 19, în urma invitației cu Nr.12 din 22 mai a.e. făcută de către Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț, ne-am întrunit în ședință la sediul muzeului, în vederea alocuirii consiliului științific al muzeului.

Ședința s-a desfășurat astfel:

1.Tov.prof. D.Stirban, șeful Secției de Inv.și Cultură a Raionului Tg.Neamț a arătat necesitatea creerii muzeului și scopul ședinței.

2.Tov.D.Constantinescu a subliniat: a. importanța muzeului în răspândirea culturii, științei și artei în R.P.R.

b. repartizarea membrilor consiliului pe ramuri de activitate, după cum urmează:

1.Sectorul politic. 1.Pogaci Const.Raion P.M.R.

2.istorie 2.Mihai Grigoriu, prof.

3.Etnografie 3.D.Stirban, prof.

arta populară, 4.N.Avdanii, învățator.

folclor. 5.I.Rinescu, prof.

4.St.Naturale. 6.Elena Constantinescu asist.

biologie, geologie, 7.Vasile Stingu prof.

botanica, zoologie. 8.Traian Onofrei ..

9.Constantin Angheluc prof.

5.Agricol. 10.N.Ceama ing.

6.Silvicultură. 11.Ernest Brau, ing.

7.Fizica. 12.Jean Iacobavici prof.

8.Chimia. 13.Aurora Constantinescu prof.

9.Medicina. 14.Bilian Grigorescu dr.

10.Juridic. 15.Neta Proșed. Trib.

16.N.Ciuceanu, av. juriconsult.

17.Atanasie Atanasiu av. notar.

11.Învățământul

elementar.

Fig. 4. Procesul-verbal al consiliului științific
al Muzeului Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț. 26 mai 1958

2

18.N.Munteanu învâțător.

19.Maria Matei. ..

20.D.Deminte. ..

21.Toma Mădărar, secretar Sfat Popular Orașul.

22.Z.Grigoriu.

Membrii prezenti în ședință în unanimitate au aprobat propunerea persoanelor de mai sus.

3.Tev.prof.D.Stirban convins că și în cuvinte pline de simțire a arătat sprijinul acordat de organele locale /Raionul de partid,tev.Bocan: președintele Sfatului Popular Raional și tev.Toma Mădărar secretarul Sfatului Popular oraș/ și a făcut un foarte cald apel la membrii consiliului pentru sprijinirea activității tev.prof.D.Constantinescu, care este inițiatorul și directorul muzeului.

Șeful Secțiunii de Inv. și Cultură.

D.Stirban.

Director, -

D.Constantinescu.

(continuare)

Cu toate că muzeul era abia la început, pe lângă activitatea de îndrumare a vizitatorilor, Dumitru Constantinescu a depus efort și pentru valorificarea patrimoniului muzeal. În acest sens, observăm un schimb intens de scrisori și adrese oficiale cu alte instituții muzeale sau foruri științifice, pentru a primi sprijinul necesar în vederea îmbogățirii patrimoniului sau pentru determinarea unor piese. Așa este și scrisoarea trimisă secției numismatice din cadrul Academiei R.P.R.¹⁴ prin care solicita un specialist care să determine o serie de monede:

*„Sfatul Popular al raionului Tg. Neamț
Secțiunea Învățăământ și Cultură*

Nr. 14424 din 19 nov. 1958

*Către Biblioteca Academiei R.P.R., Secția Numismatică
Str. Calea Victoriei-București*

Alăturat vă înaintăm un număr de 6 grafite după o parte din monetele romane pe care le avem în depozitul nostru, nedeterminate, cu rugămintea ca să binevoiți a le determina dvs. deoarece noi nu avem la îndemână nici specialiști și nici mijloacele necesare pentru a face acest lucru.

Intențiunea noastră este de a expune monetele antice pe care le avem, în ordinea în care s-au succedat emitenții.

Vă aducem la cunoștință că posedăm un număr apreciabil de alte monede antice greu de identificat din lipsă de bibliografie, opere științifice și specialiști în materie.

O parte din aceste monede sunt din colonii, unele din Macedonia, iar cele mai multe din epoca Imperiului și bizantine. După părerea noastră unele din ele sunt inedite. Cum toate acestea urmează a fi scoase din anonimat, valorificate și puse la îndemâna publicului de pretutindeni prin expunere în muzeu cu toate explicațiile științifice, vă rugăm să binevoiți a ne comunica, în vederea organizării secției numismatice a muzeului nostru, modalitatea cea mai potrivită pentru acest lucru. Cum muzeul nostru însă e în prima fază de înjghebare, fără schemă bugetară și nu dispunem deocamdată de fonduri pentru deplasări și plata oamenilor de știință, vă rugăm să ne comunicați dacă cineva dintre numismații Academiei n-ar putea face acest lucru din partea și pe seama Academiei, pentru promovarea științei în R.P.R. deplasându-se la muzeul nostru pentru o determinare și clasificare științifică a acestui material străvechi [...]

Șeful secțiunii, D. Știrban

Director muzeu, D. Constantinescu”

¹⁴ *Ibidem*, f. 51.

Nu în ultimul rând, ctitorul muzeului din Târgu Neamț s-a preocupat constant de îmbogățirea colecțiilor, fie prin cercetări arheologice proprii (în special la Cetatea Neamț), fie prin atragerea de donații. În acest context merită să amintim, alături de numeroși donatori din Târgu Neamț și localitățile învecinate (V.A. Ghiorghiță, C. Cercel, Gh. Băileanu, P. S. Cucoveanu, I. Butuc, D. Bârliba, I. Suveică, N. Gheorghiu, I. Bumbea, etc.), sprijinul constant al meșterului popular Nicolae Popa din Târpești, care a adunat și a donat muzeului, încă din primii ani de existență a acestuia, numeroase piese arheologice, istorice, dar mai ales etnografice (aproape 400 de obiecte). O parte dintre obiectele aflate în colecțiile muzeului proveneau și din primele săpături arheologice efectuate în binecunoscutul sit de la Târpești-*Râpa lui Bodai*, și care au fost coordonate ulterior de către Silvia Marinescu-Bîlcu¹⁵.

Dintr-o adresă înaintată Ministerului Învățământului și Culturii, din 18 decembrie 1958¹⁶, se observă destul de clar că Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț avea un profil mixt. Instituția era structurată în două compartimente: „Cetatea Neamțului” pe de o parte, și „Cultura Generală” pe de altă parte (în care se includeau expozate arheologice, istorice, numismatice, din domeniul științelor naturii, piese etnografice, etc.).

„Către

Ministerul Învățământului și Culturii
Dir. Artelor Plastice

La circulara dvs. nr. 121313 din 12. XII. 1958, vă comunicăm cele ce urmează:

Muzeul nostru, aflându-se într-o localitate cu un trecut istoric străvechi unde se găsește glorioasa cetate este firesc să cuprindă un compartiment separat: „Cetatea Neamțului”. Acest compartiment îmbrățișează toată cultura legată de trecutul cetății din punct de vedere istoric, arheologic și artistic. În legătură cu organizarea unei consfătuiri pe țară a muzeelor de istorie, parțial muzeul nostru se poate încadra în preocupările programate într-o asemenea consfătuire.

Celălalt compartiment al muzeului nostru cuprinde toate ramurile de cultură generală: a) arheologie, istorie, numismatică; b) șt. naturale (biologie, zoologie, botanică, geologia) din toate timpurile din lumea largă, din R.P.R. și din mediul local; c) etnografie, portul și preocupările strămoșilor, arta autohtonă, în special cea populară [...].

¹⁵ *Ibidem*, f. 52-53; vezi și S. Marinescu-Bîlcu, *Sondaajul de la Târpești (r. Tg. Neamț, reg. Bacău)*, în *MCA*, VIII, 1962, p. 235.

¹⁶ AMIETN, dosar nr. 1/1958, f. 59-60.

Fig. 5. Al doilea sediu al muzeului, la ora actuală Judecătoria Târgu Neamț

Fig. 6. Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț - sediul actual

Cât privește planul de muncă pentru viitorul an, 1959 nu poate constitui ceva definitiv și real. Motivul pentru care nu poate constitui ceva definitiv și real. Motivul pentru care nu poate constitui o realitate planul pe 1959 se datorește faptului că până în prezent muzeul nu are în schemă sa alt personal decât pe directorul muzeului care trebuie să satisfacă toate cerințele înființării, existenței, organizării și bune funcționări a muzeului de la activitatea științifică (în muzeu și pe teren) și administrativă până la obligațiile omului de serviciu - unele cerute cu exigențe - toate depășind puterea de muncă a unui singur om [...].

Din punct de vedere științific se urmărește:

a. Publicații: «Cetatea Neamțului», «Călăuza turistică, istorică și arheologică»; «Monetăria necunoscută de la Cetatea Neamțului»; «Vechi localități constatate documentar în sec. XIV-XVI din raionul Tg. Neamț».

b. Conferințe și comunicări în legătură cu originea orașului Tg. Neamț [...].

Dumitru Constantinescu - licențiat în istoria universală - pensionat din funcția de cercetător științific al Academiei R.P.R. filiala Iași - neînscris în nici o formă de învățământ politic sau de stat.

*Șeful secțiunii,
D. Știrban*

*Director muzeu,
D. Constantinescu”*

Așa cum lesne se poate constata din lectura documentului de mai sus, muzeul se confrunta cu numeroase dificultăți, legate mai ales de personalul insuficient. Toate atribuțiile, de la cele mai mărunte, până la activitatea științifică, îi reveneau lui Dumitru Constantinescu. Dar, cu toate acestea, pasiunea pentru trecut a profesorului amintit deja se pare că a avut câștig de cauză.

Merită să mai amintim faptul că unul dintre primele registre de inventar ale muzeului, care s-a păstrat, este cel din 31 decembrie 1959 și în care figurează un total de 806 piese¹⁷ de diferite tipuri: tablouri, icoane, documente, monede, piese etnografice, arme, unelte, medalii, piese arheologice, etc.

Din cele expuse până acum, pot fi punctate și câteva concluzii care merită reținute.

În primul rând, ca moment de reper pentru începuturile unui muzeu de istorie în Târgu Neamț, poate fi stabilit anul 1940, când s-au pus bazele expoziției muzeale „Cetatea Neamțului”.

Un alt moment de referință îl constituie anul 1957 când, la jumătate de mileniu de la urcarea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare, se înființează

¹⁷ Există situații când sunt incluse mai multe piese de același tip la un singur număr de inventar (de ex. monede, fragmente de cabluri).

două muzee în Târgu Neamț, cu sprijinul autorităților locale și sub coordonarea prof. Dumitru Constantinescu. Cele două muzee erau: Muzeul „Cetății Neamțului” și Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț.

Anumite dificultăți legate de spațiile de funcționare au dus la contopirea celor două muzee. Astfel, Muzeul Raional „Ștefan cel Mare” Târgu Neamț a funcționat ulterior în diferite locații, până în anul 1976, când s-a decis mutarea în actualul sediu, în fosta Școală Domnească, construită la jumătatea sec. XIX și declarată în prezent monument istoric.

THE BEGININGS OF THE HISTORY AND ETHNOGRAPHY MUSEUM OF TÂRGU NEAMȚ

Abstract

In this article the author presents some documents relating to the early period of the „History and Ethnography Museum of Târgu Neamț”. In 1957, when there were reached 500 years since Stephen's the Great coronation, in Târgu Neamț were established two museums: „The Fortress of Neamț Museum” and „Ștefan cel Mare” District Museum of Târgu Neamț.

Professor Dumitru Constantinescu was the organizer of both these museums, but after a short time, they were closed. In 1958, both museums were brought together and have formed „Ștefan cel Mare” District Museum of Târgu Neamț. The museum had a mixed profile: history, archeology, ethnography, natural sciences.

In 1977, the museum was moved in its present location, within the historical monument. The theme of the permanent exhibition reflects the historical evolution of the local society, starting with the oldest times and coming to nowadays, portraying also some of the traditional trades from this region.

DESPRE MUZEUL DE ISTORIE BICAZ

de Dan Mihăilescu

Înființarea și denumirea

Deși la Bicăz a fost menționat încă din 1904 „un muzeu silvic” pe Domeniul Coroanei¹, despre existența unei instituții de acest gen nu se poate vorbi decât mult mai târziu. Astfel, muzeul actual a fost înființat, la sugestia grupului de cercetători ai Academiei Române, la 1 noiembrie 1958, pentru ca aici „să fie prezentate în mod științific mărturiile legate de trecutul și prezentul regiunii cercetate și mai ales importante transformări survenite în regiune în urma realizării hidrocentralei de la Bicăz”².

Primul director al instituției a fost Marcel Drăgotescu³, prima locație fiind în atenansele Domeniului Coroanei, încă nedemolate (două cămăruțe – o locuință pentru director, cealaltă sală de expoziție).

Deoarece spațiul era impropriu, profesorul Marcel Drăgotescu, sprijinit de Iulian Antonescu, directorul Muzeului Regional din Bacău, a obținut pentru muzeu, în anul 1961, clădirea Teatrului sătesc „Ion Kalinderu”⁴.

După obținerea noului sediu a urmat o muncă dificilă pentru adaptarea locației la cerințele unui muzeu (spații expoziționale, depozite, laborator foto), astfel încât, în toamna anului 1961 se va deschide prima expoziție permanentă de arheologie, dar și prima expoziție dedicată construcției hidrocentralei de la Bicăz.

În acest sens, s-au făcut mai multe deplasări la București pentru obținerea materialelor din săpăturile arheologice din zona lacului, formându-se astfel primele colecții (paleolitic, neolitic, ev mediu).

Concomitent cu aceasta, Muzeul din Bicăz a preluat și depozitul cu material etnografic de la Durău adunat de grupul de cercetători ai Academiei Române.

¹ C. Armășescu, *Monografia Domeniului Coroanei Bicăz din județul Piatra-Neamț*, București, 1906, p. 41.

² M. Petrescu-Dîmbovița, V. Spinei, *Cercetări arheologice și istorice din zona lacului de acumulare Bicăz*, BMA, XII, Piatra-Neamț, 2003, p. 24; *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra-Neamț, 1973, p. 10-11.

³ Gh. Dumitroaia, *În memoriam Marin-Marcel Drăgotescu*, în *MemAntiq*, XXIII, 2004, p. 481-483.

⁴ *Arhiva Muzeului de Istorie Bicăz*, dosar 5/1962, fila 73.

Marcel Drăgotescu (1934-2002)

Muzeul de Istorie din Bicaș, astăzi

Foarte importante au fost demersurile și deplasările la Muzeul Tehnic din București, unde s-a discutat personal cu prof. ing. Dimitrie Leonida, pentru obținerea de materiale despre începuturile hidrocentralei și intervențiile la Ministerul Energiei Electrice, în scopul obținerii de fonduri, pentru ca istoria celei mai mari construcții hidrotehnice din țară să fie reprezentată în muzeu⁵.

Deși se dorea ca muzeul să se numească „ing. Dimitrie Leonida”, datorită condițiilor specifice de atunci a primit titulatura de Muzeul Raional Bicaz, fiind subordonat Sfatului Popular al Raionului Piatra-Neamț, prin Comitetul de Cultură și Artă.

Odată cu reorganizarea administrativă a țării în 1968, a primit denumirea de Muzeul Hidroenergetic Bicaz, aparținând de Comitetul Județean de Cultură și Artă Neamț. În anul 1970, Primăria orașului Bicaz va prelua instituția, care va deveni Muzeul Orășenesc Bicaz, pentru ca din anul 1978 acesta să treacă în subordinea Complexului Muzeal Județean Neamț cu titulatura Muzeul de Istorie Bicaz⁶.

Personalul

De la început și până în februarie 1968, director al unității a fost Marcel Drăgotescu, de numele și realizările căruia sunt legate începuturile muzeografiei bicăjene.

După plecarea acestuia la Piatra-Neamț, în aprilie 1968 și până în septembrie 1969, postul de director a fost ocupat de Vasile Orășanu, care va deveni ulterior ziarist, iar din septembrie 1969 până în septembrie 1970, responsabil a muzeului a fost Natalia Puiu (Racovitza).

O scurtă perioadă de timp, în 1970, până la plecarea în armată, postul de director a fost ocupat de arheologul Dan Monah, care la revenire, se va transfera la Muzeul Județean Bacău.

După el, funcția de director va fi ocupată de Elena Petrișor (mai 1971-septembrie 1976), care va reorganiza depozitele de istorie și de etnografie, va organiza o serie de expoziții temporare și va inventaria colecția de artă.

Din 1976, director va fi Mihai Matei, devenit simplu muzeograf în 1978, ca urmare a intrării Muzeului de Istorie din Bicaz în componența Complexului Muzeal Județean Neamț. În mai 1982 Mihai Matei se va transfera la Casa de Cultură din Bicaz și apoi în învățământ.

Din septembrie 1982, muzeograf la unitatea din Bicaz a fost semnatarul acestor rânduri, care va lucra aici până în 1992, când va fi transferat la Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra-Neamț, de unde va coordona în continuare și activitatea muzeului bicăjean.

⁵ Informații primite de la d-na prof. Margareta Drăgotescu.

⁶ Decizia nr. 100/1978, a Consiliului Popular al județului Neamț.

Imagini din expoziția veche (sus) și din cea actuală (jos)

O scurtă perioadă de timp, în 1995, postul de muzeograf va fi ocupat de Vasile Oroșanu, pentru ca în 2002-2003 muzeograf la Bicaz să fie angajat colegul Gheorghe Radu, venit de la Arhivele Statului.

De la înființare și până în 1961 (când s-a obținut actuala clădire și s-a preluat depozitul etnografic de la Durău), muzeul nu a avut decât un singur salariat, care era și director al instituției. Ulterior au fost angajate mai multe persoane pe cele 1-2 posturi vacante de supraveghetor sau gestionari-custozii, care au funcționat perioade scurte de timp, cu excepția custodelui actual, Viorica Nistor.

Expoziția de bază

După obținerea clădirii actuale, în 1961, s-a organizat prima expoziție permanentă.

Dar nefiind la nivelul așteptărilor, Marcel Drăgotescu și Iulian Antonescu fac dese demersuri la Sfatul Popular Regional și la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, obținând ca expoziția să fie realizată de întreprinderea „Decorativa” București.

Tematica a urmărit două aspecte: locuirea Văii Bistriței, din cele mai vechi timpuri până astăzi și construcția hidrocentralei de la Bicaz.

Născut odată cu transformările din zonă, muzeul acesta a devenit o adevărată carte despre trecutul acestui colț de țară, asupra căruia viața omului și-a pus amprenta cu zeci de mii de ani în urmă. De fapt, erau expuse descoperirile de la Bistricioara-*Lutărie*, *Dârțu*, *Bofu Mic*, *Bofu Mare*, *Cetățica*, dar și urme cucuteniene, care ajung, așa cum dovedesc exponatele, către Hangu în sihăstria munților. Un bogat inventar descoperit la *Bâta Doamnei* și Hangu, reflectă principalele aspecte ale comunităților dacice din zonă până în sec. III-IV. Bogate vestigii medievale și acte emise de cancelariile domnești au în vedere realități importante din Valea Bistriței superioare. Astfel, Palatul Cnejilor, una din cele mai importante stațiuni arheologice medievale din zonă, este o nesecată sursă de piese muzeistice de mare interes.

Un segment al expoziției scoate în relief importanța economică a lucrului la pădure, intensificarea exploatărilor forestiere remarcându-se mai cu seamă în epoca modernă și contemporană.

Dar capitolul cu totul reprezentativ și dinamic al muzeului a fost cel referitor la construcția hidrocentralei gândită încă de la începuturile veacului al XX-lea de inginerul Dimitrie Leonida. În expoziția veche erau reprezentate etapele construcției barajului, a tunelului de aducțiune, a castelului de echilibru, a conductelor forțate, a hidrocentralei de la Stejaru și a canalului de fugă, importante în acest context fiind machetele barajului, hidrocentralei de la Stejaru și a fabricii de ciment⁷.

⁷ M. Drăgotescu, *Muzee din județul Neamț*, București, 1974, p. 27-28; A. Ștefănescu, *Ghidul muzeelor*, București, 1974, p. 339-340.

Cu materialul etnografic de la Durău s-a realizat, în 1966, expoziția de bază de la Punctul muzeal Durău, care reconstitua viața satelor de pe Valea Bistriței, strămutate înainte de formarea lacului de acumulare⁸.

Întrucât după Revoluție instituția a închiriat un spațiu Băncii Comerciale Române, expoziția de bază a fost reorganizată în 1992⁹ și 1996¹⁰.

În actuala viziune expozițională, aplicată din 2010¹¹, muzeul prezintă o sinteză a evoluției colectivităților umane de pe Valea Bistriței, elemente definitorii pentru etnografia aceleiași zone, dar și un spațiu dedicat expozițiilor temporare.

Un vast material arheologic și documentar aduce în atenția vizitatorilor mărturii despre viața locuitorilor din zonă. După o tăcere de patru decenii este subliniat cum se cuvine rolul credinței creștine în păstrarea unității și continuității civilizației noastre.

Tot la capitolul noutăți sunt de reținut reflectarea influenței benefice pe care a avut-o înființarea, în 1884, a Domeniilor Coroanei din Bicaz și Borca, precum și șederea familiei regale la Bicaz în timpul Primului Război Mondial.

De asemenea, în expoziție sunt etalate mărturii privind contribuția oamenilor de pe Valea Bistriței la cele două războaie mondiale.

Un capitol cu totul aparte este cel referitor la construcția hidrocentralei, gândită încă de la începutul secolului XX, de către ing. Dimitrie Leonida și începută în urma Hotărârii Consiliului de Miniștri din 13 noiembrie 1950.

Un spațiu separat, de peste 100 m², este rezervat prezentării culturii populare de pe Valea Bistriței, materialul etnografic adunat aici urmărind să deslușească universul vieții patriarhale din zonă, specificul și diversitatea ei.

Prin exponate sunt ilustrate ocupațiile de bază de pe Valea Bistriței: culesul fructelor de pădure, vânătoarea, pescuitul, albinăritul, păstoritul, agricultura, lucrul la pădure și plutăritul. Rețin atenția de asemenea, țesăturile, elementele de port popular, cele ilustrând credința cât și obiceiurile de Crăciun și de Anul Nou.

Al treilea segment al expoziției găzduiește lucrările „doamnei acuarelei românești”, Iulia Hălăucescu, reunite sub titlul „Epopoea Bicazului”.

Expoziții temporare

Dacă de la înființare și până la 30 octombrie 1966, expozițiile temporare se organizau la clubul fabricii de ciment și la căminele culturale din zonă, odată cu

⁸ M. Drăgotescu, *op. cit.*, p. 58.

⁹ Coordonarea științifică a fost asigurată de Gheorghe Dumitroaia, Elena Florescu și Dan Mihăilescu. Pentru detalii privind realizarea expoziției de bază, vezi: Gh. Dumitroaia, *Din activitatea Muzeului de Istorie Piatra-Neamț (1990-1993)*, în *MemAntiq.* XIX, 1994, p. 525;

¹⁰ E. Nicolae, *Muzeul de Istorie Bicaz*, în *Acțiunea*, an 7, nr. 432, 24-30 oct. 1996, p. 2.

¹¹ I. Asavei, *Muzeul din Bicaz, redat în totalitate publicului vizitator*, în *Monitorul de Neamț*, an 14, 29 aprilie 2010, p. 4.

terminarea expoziției de bază s-a creat și un spațiu destinat acestora, alternând: în sezonul turistic expoziție de etnografie, în sezonul rece – artă plastică.

În timp, la Muzeul de Istorie Bicaz s-au organizat numeroase manifestări de acest gen, dintre care menționăm: *Dimitrie Cantemir – personalitate a culturii române* (1973); *Dimitrie Leonida – personalitate a hidroenergeticii românești* (1983); *Lucrul la pădure și plutăritul* (1983); *Retrospectiva Nicolae Tonitza* (1986); *Bicazul în arta plastică* (1987); *Arta populară chineză* (1988); *Plantele medicinale, izvor de sănătate* (1989); *Medalii și plachete românești*, colecția C. Buruian (1990); *Mărturii inedite privind participarea armatei române la cea de a doua conflagrație mondială* (1994); *80 ani de la intrarea României în primul război mondial* (1996); *Afișul cultural polonez* (1996); *Bicazul în imagini de altădată* (1997); *Icoana – artă și credință* (1997); *Bicazul și împrejurimile, expoziție de cartofilie* (1997); *Hărți românești și străine*, colecția C. Buruian (1998); *Prof. ing. Dimitrie Leonida – 115 ani de la naștere* (1998); *Dimitrie Leonida – ctitorul hidrocentralei de la Bicaz* (2003); *Epopoea Bicazului*, cu lucrări ale pictoriței Iulia Hălăucescu (2003)¹².

Patrimoniul

Cea mai mare parte a colecțiilor muzeului sunt constituite din materialele arheologice rezultate în urma investigațiilor efectuate de grupul de cercetări a Academiei Române, în anii '50, dar și din piese paleolitice rezultate în urma săpăturilor de pe terasa Ciungi – Bicaz (1964, 1967, 1969) și Izvorul Alb (1979, 1980).

Prin achiziții și donații, la muzeu s-a constituit o colecție etnografică valoroasă și o colecție de lucrări de artă reprezentând epopeea barajului (lucrări realizate de Iulia Hălăucescu, Dumitru Irimescu, Brăduț Covaliu, Vasile Dobrian, Nicu Enea, Ștefan Hotnog etc.).

Totodată, de-a lungul anilor s-a format o colecție de obiecte de istorie modernă și contemporană.

Numărul mare de obiecte rezultate din săpături, achiziții și donații a impus permanent operațiuni multiple pe linia inventarierii, reinventarierii și fișării materialelor, astăzi numărul de piese de muzeu ajungând la 7964.

În anii 2004-2006 s-a lucrat pentru evidența informatizată a pieselor de muzeu și la noile registre de inventar conform ordinului Ministerului Culturii.

Alte activități culturale

De-a lungul anilor, personalul de specialitate al muzeului a organizat la Bicaz, Durău, Vatra Dornei și alte localități diverse manifestări cultural-științifice.

¹² Arhiva Muzeului de Istorie Bicaz, dosar Expoziții temporare, f. 21.

Simpozion – *Tradiție, prezent și perspective în hidroenergetica românească* (1983)

Simpozion – *Plutăritul pe Valea Bistriței* (1985)

Simpozioane: 1983 – *Tradiție, prezent și perspective în hidroenergetica românească* – cu prilejul centenarului nașterii prof. ing. Dimitrie Leonida; *Plutăritul pe Bistrița*; 1985 – 9 mai 1877, *Ziua Independenței* - 9 mai 1945, *Ziua Victoriei*; 25 ani de la încetarea plutăritului pe Valea Bistriței; 1988 – *Plutăritul pe Valea Bistriței*; 1989 – *Pluta și istoria sa*; 1990 – 30 ani de la înființarea *Întreprinderii Electrocentrale Piatra-Neamț*; 1995 - *Omagiu prof. ing. Dimitrie Leonida*; 1995 – 50 ani de la terminarea celui De-al Doilea Război Mondial; 1996 – *Libertate și reîntregire națională*; 2000 – *Valea Bistriței – vechi tradiții: plutăritul și prelucrarea lemnului*; 2003 – 120 ani de la nașterea prof. ing. Dimitrie Leonida; 2003 - *Bicazul- oameni și fapte*; 2008 – 90 ani de la Marea Unire; 2008 – 125 ani de la nașterea prof. ing. Dimitrie Leonida; 2010 - *Bicazul - oameni și locuri*.

Colocvii: în 2001 și 2005 – *Dascăli nemțeni de altădată*.

Dintre lansările de carte care au avut loc în sediul instituției muzeale de la Bicaz, menționăm: în 2003 – M. Petrescu-Dîmbovița, V. Spinei, *Cercetări arheologice și istorice din zona lacului de acumulare Bicaz*, apărută la Editura „Constantin Matasă”; în 2008 – Octavian Mancu, *Monumente și însemne memoriale din județul Neamț*, Editura „Cetatea Doamnei”¹³ etc.

Preocupări științifice

Deși cea mai mare parte a colecțiilor muzeului din Bicaz a rezultat, după cum am spus, în urma săpăturilor arheologice efectuate de grupul de cercetări complexe al Academiei Române¹⁴, specialiștii muzeului au continuat să colaboreze la activitatea de cercetare a unor arheologi din alte zone ale țării, veniți aici, participând la săpăturile arheologice de la Bicaz-Benzinărie în campaniile din 1964, 1967 și 1969¹⁵ și apoi în cele de la Izvorul Alb, în punctele *Baicu* și *Piciorul Gol*¹⁶.

De semnalat că personalul de specialitate (Marcel Drăgotescu și Radu Alexandru) a participat la sondajul arheologic din comuna Tazlău, punctul *Coborâș*, unde au fost descoperite două niveluri de locuire, din eneolitic (Cucuteni A) și din sec. III-II î.Hr.¹⁷.

În afară de cercetările arheologice au existat preocupări pentru întocmirea monografiei orașului Bicaz, dar și a cunoașterii monumentelor istorice din județul¹⁸.

¹³ Idem, dosar Manifestări cultural-științifice, f. 15.

¹⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, V. Spinei, *op. cit.*

¹⁵ Șt. Cucuș, *Cronica săpăturilor din județul Neamț*, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 416, nr. 1.

¹⁶ Gh. Dumitroaia, *Săpăturile arheologice în județul Neamț în anii 1977-1983*, în *MemAntiq*, IX-XI, 1985, p. 735.

¹⁷ Șt. Cucuș, *op.cit.*, p. 417, nr. 6.

¹⁸ *Arhiva Muzeului de Istorie Bicaz*, dosar Activitate științifică 8/1966, f. 43.

Veterani de război la Monumentul eroilor din Biczak (1983)

Colocviul *Dascăli nemțeni de altădată* (2005)

Cărți și articole publicate

- M. Drăgotescu, *Palatul Cnezilor și Mănăstirea Durău*, Editura Meridiane, București, 1970.
- M. Drăgotescu, *Monumente istorice de pe Valea Bistriței*, Editura Meridiane, București, 1971.
- M. Drăgotescu, *Așezarea paleolitică de la Bicaz*, în *Carpica*, I, 1968, p.17-25.
- Fl. Mogoșanu, M. Matei, *Noi cercetări paleolitice în zona Bicaz*, în *SCIVA*, 32, 1981, 3, p. 413-421.
- D. Mihăilescu, *Colaborarea cercului de elevi cu Muzeul de Istorie*, în *Revista de Istorie*, III, 1996.
- D. Mihăilescu, *Ansamblul feudal târziu de la Șerbești (jud. Neamț)*, în *MemAntiq*, XXI, 1997.
- D. Mihăilescu, *O ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, biserica Sf. Gheorghe din Șerbești (jud. Neamț)*, în *AMM*, XXII-XXIII, vol. II, 2001-2003, p. 589-598.

Comunicări științifice prezentate la sesiunile instituției

- M. Matei, *Precizări stratigrafice privind gravetianul de la Izvorul Alb*, 17-18 dec. 1981.
- D. Mihăilescu, *O ctitorie a domnitorului moldovean Gheorghe Ștefan în județul Neamț*, 30-31 mart. 1983.
- D. Mihăilescu, *Modalități inedite în valorificarea cultural-educativă a patrimoniului muzeal*, dec. 1984.
- D. Mihăilescu, *O mărturie inedită a eroismului ostașului român în războiul antihitlerist*, 14-15 dec. 1985.
- D. Mihăilescu, *Un document inedit despre monumentul de la Bicaz*, dec. 1987.
- D. Mihăilescu, *Spitalele rurale din județul Neamț*, nov. 1989.

Colaboratori

Printre cei mai apropiați colaboratori ai unității muzeale bicăjene se numără: Primăria și biblioteca orașului Bicaz; Hidroelectrică S.A., Sucursala Hidrocentrale Bistrița Piatra-Neamț; Moldocim SA Bicaz; Asociația Filateliștilor Neamț; Clubul Colecționarilor Piatra-Neamț; Institutul de Arheologie București.

Înființat cu peste cinci decenii în urmă, Muzeul din Bicaz reprezintă pentru comunitatea locală o importantă carte de vizită, pe care publicul larg și specialiștii trebuie să o cunoască, valoarea documentară și științifică a patrimoniului fiind de necontestat.

Simpozion – Bicazul - oameni și locuri (2010)

ABOUT THE HISTORY MUSEUM FROM BICAZ

Abstract

The History Museum from Bicaz was founded in 1958 following the proposal made by a group of scientists from the Romanian Academy concerned with the research of the Bistrița Valley.

In the autumn of 1966 it was opened the first permanent exhibition, its theme being drawn around two main subjects: 1. the inhabitation of the Bistrița Valley from the most ancient times until today and 2. the construction of the hydro energetic complex from Bicaz.

The biggest part of the museum's heritage consists in archaeological materials discovered through the systematic excavations, obtained through donations and acquisitions, their present number reaching 7.964 artifacts.

Over the years the specialized personnel of the museum has collaborated to the researches carried out on the excavations fields from Bicaz-*Benzinărie* and Izvorul Alb, as well as to those from Tazlău-*Coborâș*. Meanwhile, they also documented and scientifically archived the historical monuments of the area and also attended the visitors of the museum.

During the 50 years of its existence the museum's personnel has participated to various cultural events, close to their colleagues from the Neamț County Museums Complex.

PATRIMONIUL PREISTORIC NEMŢEAN ÎN MARI EXPOZIȚII INTERNAȚIONALE

de Ciprian-Dorin Nicola

Observăm din ce în ce mai frecvent în abordările muzeografiei contemporane faptul că prestigiul de care se bucură o instituție muzeală se datorează, din ce în ce mai mult, valorii patrimoniului administrat și activităților cultural-științifice de profil, interne sau internaționale, prin care importanța acestuia este adusă la cunoștința publicului larg și supusă rigorii aprecierilor specialiștilor de marcă, recunoscuți unanim. Deosebit de importante devin astfel manifestările din lumea academică și publicațiile în literatura de specialitate care certifică, într-o mare măsură, calitatea și renumele unui muzeu.

Prin intermediul ariei muzeografice deosebit de variate (arheologie, istorie, artă, etnografie, științe naturale, memorialistică etc.) pe care o acoperă prin unitățile sale subordonate, Complexul Muzeal Județean Neamț, cu un patrimoniu muzeal de peste 350.000 de piese și un număr semnificativ de monumente, a fost apreciat în mod constant de cei care i-au trecut pragul și l-au studiat, importanța sa fiind cunoscută relativ bine atât pe plan intern, cât mai ales internațional.

Indiscutabil, patrimoniul arheologic este cel care a dat renumele Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, iar mai recent Muzeului de Artă Eneolitică Cucuteni, peste 3/4 din inventarul instituției din Piatra-Neamț aparținând neo-eneoliticului, reprezentat mai cu seamă de vestigiile emblematice ale ultimei mari civilizații a Europei Vechi, cultura Cucuteni.

Sursa de bază în formarea patrimoniului, de la fondare și până în prezent a constituit-o activitatea de cercetare științifică, acesta fiind totodată domeniul prin care muzeul este cel mai bine cunoscut în țară și străinătate. Cercetările arheologice sistematice și periegezele, efectuate în situri preistorice și protoistorice de referință din perimetrul județului Neamț sau al unor județe învecinate (Bacău, Suceava), au asigurat atât piesele expoziției permanente, cât și un volum impresionant de date și informații care au fost

folosite la întocmirea unor lucrări de specialitate de referință intrate deja în circuitul academic intern și internațional.

Este bine cunoscut faptul că domeniul de cercetare prin care specialiștii nemțeni sunt cel mai bine reprezentați este neo-eneoliticul (culturile Starčevo-Criș, ceramicii liniare, Precucuteni, Cucuteni), numărul așezărilor, arealul de răspândire și evoluție, specificul cultural precum și relațiile acestora cu celelalte regiuni fiind studiate în zona noastră cu mult mai bine decât în oricare altă parte a țării¹.

Nu este lipsit de importanță să reamintim în acest context câteva săpături importante, precum cele de la: Bodești-*Frumușica* (C. Matasă), Dobreni-*Dealul Mătăhuia* (Vl. Dumitrescu), Ghelăiești-*Nedeia* (Șt. Cucos, D. Monah, A. Nițu), Ghigoiești-*Trudești* (C. Matasă, S. Marinescu-Bîlcu), Izvoare-Dumbrava Roșie (R. Vulpe, Șt. Cucos, D. Monah, Gh. Dumitroaia, S. Marinescu-Bîlcu), Lunca-*Poiana Slatinei* (Gh. Dumitroaia), Petricani-*Ravaru* (C. Matasă, Șt. Cucos, D. Monah), Văleni Piatra-Neamț-*Cetățuia* (H. Dumitrescu, Șt. Cucos), Piatra-Șoimului (Calu)-*Horodiștea* (Șt. Cucos, S. Marinescu-Bîlcu, V. Mihăilescu-Bîrliba), Poduri-*Dealul Ghindaru* (D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn, R. Munteanu, D. Nicola, C. Preoteasa), Răucești-*Munteni* (Șt. Cucos, Gh. Dumitroaia), Tg. Neamț-*Pometea* (Gh. Dumitroaia, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola), Tg. Ocna-*Podiei* (C. Matasă, D. Monah), Traian-*Dealul Fântânilor* (Vl. Dumitrescu, H. Dumitrescu) ș.a., prin intermediul cărora au intrat în colecțiile muzeului piese de o inegalabilă frumusețe și certă valoare de patrimoniu universal.

Procesul de trecere de la eneolitic la epoca bronzului (cca. 2500-2000 î.Hr.) este evidențiat de descoperirile ce aparțin culturii amforelor sferice (Piatra-Neamț, Calu, Mastacăn, Șerbești, Oniceni ș.a.) și culturilor Horodiștea-Erbiceni (îndeosebi Izvoare și Târpești), prima parte a epocii bronzului de vestigiile de la Izvoare și Târpești, iar bronzului mijlociu îi sunt atribuite descoperirile de tip Costișa.

La fel de importante, chiar dacă sunt mai puțin spectaculoase decât cele neolitice, sunt cercetările referitoare la epoca bronzului (culturile Costișa și Noua) pentru care au fost efectuate săpături la: Costișa-*Cetățuie* (Al. Vulpe, M. Zamoșteanu), Doina (M. Alexianu), Piatra-Neamț-*Ciritei* (A.C. Florescu), Săvești-Izvoare (Gh. Dumitroaia), Siliștea-*Pe Cetățuie* (N. Bolohan, R. Munteanu, Gh. Dumitroaia) ș.a..

De-a lungul anilor, începând cu părintele fondator Constantin Matasă² și până în prezent, muzeele din Piatra-Neamț s-au bucurat de colaborarea cu diverse alte instituții de profil și personalități din domeniul arheologiei și istoriei.

Dintre instituțiile din țară cele mai apropiate de activitatea și realizările colectivului nemțean au fost în permanență: Institutul de Arheologie și Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași; Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din

¹ Gh. Dumitroaia et alii, *Primul muzeu Cucuteni din România*, BMA, XV, Piatra-Neamț, 2005.

² Gh. Dumitroaia (ed.), *In Memoriam Constantin Matasă*, BMA, X, Piatra-Neamț, 2001.

București; Muzeul Național de Istorie a României, București; Institutul Român de Tracologie; Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe; Muzeul Bucovinei, Suceava; muzeele județene din Bacău, Vaslui, Botoșani și Brașov; Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași; Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca; Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași ș.a.

Nu mai puțin adevărat este și faptul că, pe lângă contactele dintre instituții, Complexul Muzeal Județean Neamț a derulat în mod eficient un permanent schimb de informații și colaborări individuale cu cercetători de la alte muzee și institute, cadre didactice din universități, pe baza cărora s-au realizat diferite programe de cercetare, manifestări științifice și schimburi de informații.

Remarcabile în demersurile de cercetare, valorificare și promovare a patrimoniului arheologic administrat de către instituția noastră au fost relațiile constante cu personalități ale științei românești, precum: distinșii profesori și cercetători Mircea Petrescu-Dîmbovița, Silvia Marinescu-Bîlcu, Alexandru Vulpe, Petre Roman, Mircea Babeș, Victor Spinei, Dan Gh. Teodor, Marin Cărciumaru, Adrian Bătrâna, Ioan Mitrea, Attila László, Nicolae Ursulescu ș.a., în timp ce personalități ca Dan Monah, Virgil Mihăilescu-Bîrliba, Felicia Monah, Marius Alexianu, Dragomir Nicolae Popovici, Valeriu Cavruc ș.a. au dezvoltat față de muzeul nemțean și slujitorii acestuia o colaborare cu mult mai aparte, o trainică relație de suflet.

*

Absolut remarcabil este faptul că, începând cu anul 1994, Complexul Muzeal Județean Neamț a participat cu piese și specialiști la o serie de expoziții internaționale, îndeosebi cele coordonate de Muzeul Național de Istorie a României, după cum urmează: *Der Doem der Daciërs, Rotterdam / Goldhelm Schwert und Silberschätze*, Frankfurt-am-Main (1994); *I Daci*, Florența și Trieste (1997); *Gods and Heroes of the Bronze Age. Europe at the time of Ulysses*, Copenhaga (1998) / *Götter und Helden der Bronzezeit. Europe im Zeithalter der Odysseus*, Bonn (1999) / *L'Europe au temps d'Ulysse. Dieux et héros de l'Age du Bronze*, Paris (1999) / *ΘΕΟΙ ΚΑΙ ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ. Η Ευρώπη στις ρίζες του Οδυσσέα*, Atena (2000); *Steinzeitkunst. Frühe Kulturen aus Rumänien / A l'aube de l'Europe. Les grandes cultures néolithiques de la Roumanie* – Historisches Museum Olten (Olten, Elveția) 2008; *The Lost World of the Old Europe* în cadrul Institute for the Study of the Ancient World, New York, 2009- 2010.

În afara acestora, în ultimii doi ani, alături de alte instituții de profil din țară, instituția noastră a participat la organizarea a două expoziții internaționale: *Cucuteni-Trypillia. A Great Civilization of Old Europe* – Palazzo della

Cancellaria (Vatican) 2008-2009 și *Cucuteni Culture – Art and Religion / Kultura Cucuteni – Sztuka i Religia* – Muzeum Górnślaskie Bytom și Muzeul Național din Varșovia – Polonia, 2008-2009.

Referindu-ne pentru început la expoziția *Reichtümer aus 6000 Jahren rumänischer Vergangenheit - Goldhelm Schwert und Silberschätze* care s-a desfășurat între 29 ianuarie - 17 aprilie 1994 la „Museum für Vor- und Frühgeschichte – Archäologisches Museum der Stadt Frankfurt am Main” – Schirn Kunsthalle Frankfurt, precizăm că aceasta s-a datorat în principal parteneriatului cu Muzeul Național de Istorie al României și colectivului deosebit de valoros de organizare condus pe atunci de profesorul Radu Florescu. Manifestarea muzeografică internațională a beneficiat, așa după cum se poate observa și prin consultarea splendidului catalog, de contribuția mai multor specialiști și instituții de profil din România și a ilustrat mai multe etape, momente și perioade din istoria veche a românilor (neoliticul, epoca bronzului, Hallstatt, perioada traco-getică, perioada dacilor, epoca greco-romană, romană, epoca romană târzie, epoca hunilor, goții și gepizii, epoca bizantină).

Acest proiect a apărut la inițiativa Muzeului Național de Istorie a României în colaborare cu Museum für Vor- und Frühgeschichte – Archäologisches Museum der Stadt Frankfurt am Main, sub înaltul patronaj al Președintelui României, al cărui mesaj de apreciere a deschis catalogul dedicat expoziției³.

Piese aflate în expoziție au provenit de la: Muzeul Național de Istorie a României, București; Muzeul de Istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca; Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța; Muzeul Unirii, Alba-Iulia; Muzeul Țării Crișurilor, Oradea; Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț; Muzeul Județean Hunedoara, Deva; Muzeul Brukenthal, Sibiu.

Piese care au provenit de la instituția noastră s-au încadrat conceptului general de tezaur, fiind vorba de două vase cu suport Cucuteni A, de la Poduri Dealul-Ghindaru (jud. Bacău), vasul cu colonete Cucuteni A de la Izvoare (jud. Neamț), macheta de sanctuar și cele trei figurine antropomorfe aparținând fazei Cucuteni B de la Ghelăiești (jud. Neamț) și cele trei vase de aur care alcătuiesc Tezaurul de la Rădeni (jud. Neamț).

Partea introductivă care precede catalogul propriu-zis al pieselor ce au făcut parte din expoziție a reunit expuneri de sinteză asupra istoriei noastre naționale semnate de nume consacrate ale arheologiei românești precum R. Florescu, L. Bâzu, A. Avram, M. Babeș, M. Bărbulescu, A. Barnea, R. Harhoiu, L. Marinescu, R. Florescu și G. Trohani, la care s-a adăugat și o listă bibliografică deosebit de consistentă.

³ W. Meier-Arendt, L. Marinescu, *Goldhelm Schwert und Silberschätze - Reichtümer aus 6000 Jahren rumänischer Vergangenheit*, Frankfurt am Main, 1994.

Cele 105 numere de expunere ale catalogului cumulează mai mult de 300 de obiecte de o desăvârșită valoare istorică și artistică, a căror cronologie pornește nu mai devreme de 100.000 î.Hr., în paleoliticul superior, și se oprește aproape de 679 d.Hr. în timpul proto-bulgarilor lui Asparuch aflați la sud de Dunăre.

Condițiile tipografice de excepție, frumusețea de neegalat a pieselor, multe dintre ele capodopere ale orfervrieriei și calitatea de necontestat a prezentărilor care însoțesc exponatele fac din acest catalog o lucrare cu adevărat monumentală, pe deplin îndreptățită să poarte titlul Tezaure arheologice din România.

*

Anul 1997 avea să fie unul plin de rezonanță pentru activitatea expozițională a Complexului Muzeal Județean Neamț, cu atât mai mult cu cât o parte însemnată a patrimoniului său deosebit a fost prezentă în cadrul a două proiecte expoziționale de anvergură în centre academice cu adâncă rezonanță istorică din Italia și Grecia.

O serie de exponate din categoria Tezaur aparținând instituției noastre au fost selectate în vederea participării la o expoziție dedicată perioadei antice, intitulată „*I Daci*”, organizată la Florența, în Palazzo Strozzi, în perioada 26 martie-29 iunie 1997.

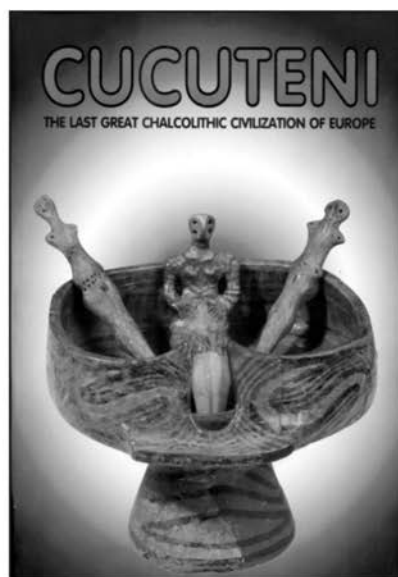
Beneficiind de înaltul patronaj al celor doi președinți de stat, manifestarea a prilejuit oportunitatea aducerii la cunoștința publicului italian a unor piese de o deosebită valoare pentru istoria noastră națională, cele mai mult de 850 de numere de expunere ale catalogului care a însoțit expoziția provenind de la o serie de muzee de marcă din România.

În cuvântul introductiv al catalogului⁴ două dintre oficialitățile italiene, Mario Primicerio, primarul Florenței și Guido Clemente, atașat cultural, afirmău că: „*Expoziția «I Daci» reprezintă un mare eveniment cultural: pentru prima dată tezaure și artefacte ale unei civilizații puțin cunoscute, dar spectaculoasă, sunt prezentate în afara granițelor României. Civilizația Dacilor a marcat în mod permanent arealul balcano-dunărean. Prezența pentru mai mult de 150 de ani a Romanilor a creat bazele unei societăți care, romanizate prin limbă, a menținut o varietate de legături și o anumită identitate particulară. Bogăția materialelor, multitudinea influențelor de la sciți, la greci, la macedoneni, la civilizația elenistică și romană sunt toate prezentate în această expoziție, după un criteriu științific de reconstituire, dar în același timp și după unul artistic, ca o premiză esențială pentru succesul acestui eveniment*”.

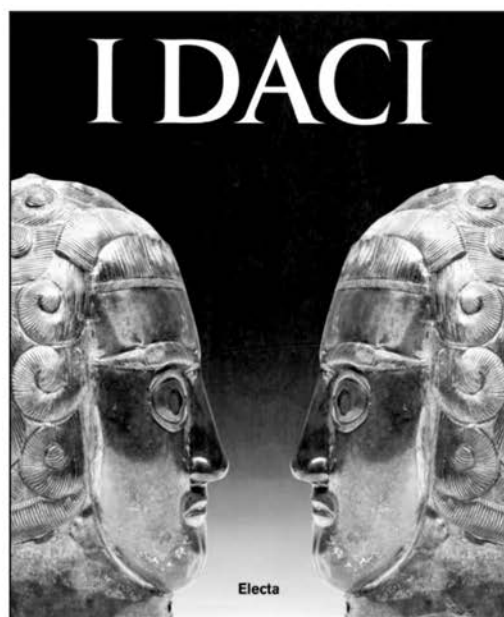
⁴ G. A. Popescu, R. Florescu, *I Daci*, Milano, 1997.

1

2

3

Cataloagele expozițiilor de la: 1. Frankfurt am Main (1994);
2. Thessalonik (1997); 3. Florența (1997)

Articolele care constituie partea introductivă a catalogului și care urmează o prezentare de sinteză a civilizației dacilor de la 1200-450 î.Hr. și până la 106-271 d.Hr. au fost semnate de personalități marcante ale arheologiei românești precum: R. Florescu, G.A. Popescu, A. Vulpe, V. Moga, I. Glodariu, G. Trohani, A. Suceveanu, S. Teodor, E. Iaroslavschi, G. Florea, H. Daicoviciu, C.M. Petolescu, N. Conovici și V. Sârbu.

Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț a fost reprezentat prin intermediul celor trei cupe care alcătuiesc tezaurul de la Rădeni, care deschid de altfel catalogul (catalog 2-4), iar Muzeul de Istorie Roman s-a bucurat de această dată de cea mai amplă reprezentare, situl arheologic de la Brad oferind nu mai puțin de 100 de exponate (metalurgie, os, ceramică – catalog nr. 664-764) de o mare însemnătate pentru ilustrarea culturii materiale și spirituale a dacilor din regiunea aflată la est de Carpați.

*

După cum se știe, județul Neamț are marea șansă de a avea și a administra un patrimoniu de excepție, cultura Cucuteni fiind un produs cultural cu care instituția noastră a putut oricând veni în întâmpinarea dorințelor partenerilor culturali din străinătate, interesați de fondul străvechi al neamului românesc.

Nu putea exista astfel un alt context mai favorabil pentru debutul realizărilor instituției în domeniul expozițiilor internaționale decât ce-a de-a doua parte a anului 1997, moment de mare însemnătate pentru muzeu, acesta fiind organizatorul principal al celei dintâi și unice, expoziții externe, de până atunci, referitoare la cultura Cucuteni: *Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe / O ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΧΑΛΚΟΛΙΘΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ*, deschisă la Thessaloniki în lunile septembrie-decembrie, când orașul a avut calitatea de capitală culturală a Europei.

Acesta poate fi considerat un moment de apogeu al activității instituției, proiectul expozițional depus de către aceasta, la începutul anului respectiv, către conducerea Ministerului Culturii venind în întâmpinarea interesului Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, de a dezvolta relații de colaborare cu Departamentul de Antichități de la Atena. Efortul organizatoric și științific al instituției și al colaboratorilor săi din țară (C.M. Mantu, D. Monah) și din Grecia (A. Tsaravopoulos), concretizat în finalizarea unui proiect în doar 75 de zile (catalog și expoziție de excepție), a fost răsplătit elogios de interesul publicului vizitator și comentariile pozitive din partea presei prezente în capitala culturală, din acel an, a Europei.

Expoziția a fost deschisă la *Archaeological Museum of Thessaloniki*, Grecia, în perioada 21 septembrie - 31 decembrie 1997, fiind organizată sub

înaltul patronaj al Ministerului Culturii din România, al Academiei Române și a Ministerului Elen al Culturii cu contribuția Departamentului de Antichități Preistorice și Clasice a Ministerului Elen al Culturii, Comitetului Elen Național al I.C.O.M., Centrului Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț, Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București, Institutului de Arheologie Iași și Muzeului Arheologic din Thessaloniki.

Cele 254 de obiecte care au constituit tema centrală a acestei expoziții au provenit, în principal, de la Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț. Au fost aduse o serie de exponate și de la Institutul de Arheologie Iași, Complexul Muzeal Moldova Iași, Muzeul de Istorie Vaslui, Muzeul de Istorie Roman, Muzeul de Istorie Bacău, Muzeul de Istorie Botoșani și Complexul Muzeal Național Bucovina, Suceava cu care Complexul Muzeal Județean Neamț a avut în permanență relații deosebit de strânse, unele dintre capodoperele deja cunoscute ale civilizației Cucuteni aflate în patrimoniul acestor muzee făcând în acel moment obiectul unor împrumuturi temporare către expoziția de bază a muzeului nemțean.

Lucrarea realizată cu ocazia acestui eveniment⁵, primul catalog expozițional destinat în totalitate ultimei mari civilizații a Europei Vechi, reprezintă în fapt o monografie de excepție la care au contribuit dr. Dan Monah, dr. Felicia Monah, dr. Cornelia-Magda Mantu și dr. Gheorghe Dumitroaia, cele 245 de pagini ale catalogului oferind o minunată transpunere în misterul și eleganța multitudinii de forme și decoruri a ceramicii cucuteniene și totodată o rafinată sinteză a ceea ce pentru mai mult de un mileniu și jumătate a constituit în evoluția umanității fenomenul numit cu mândrie Cucuteni.

Structura catalogului justifică abordarea monografică a acestei teme, D. Monah și F. Monah asumându-și meritul de a prezenta considerații de valoare asupra începuturilor civilizațiilor europene, a celor mai mult de 100 de ani de cercetare în acest domeniu, a habitatului, originilor și determinării perioadelor și cronologiei culturii Cucuteni, a sincronismelor și legăturilor purtătorilor acestei civilizații cu zonele învecinate, axându-se în cele ce au urmat pe detalieri pertinente asupra locuitorilor, vieții lor economice, a relațiilor de schimb, artelor și ideilor religioase, nu înainte de a încheia cu unele aprecieri asupra posibilelor motive ale dispariției acestei spectaculoase civilizații.

Cei doi cercetători au făcut referiri în ceea ce privește purtătorii acestei culturi la așezări, fortificații, locuințe și sanctuare, au explicat cauzele evoluției înfloritoare a vieții economice specifice cucutenienilor prin interpretarea descoperirilor legate de cultivarea plantelor, creșterea animalelor, vânătoare,

⁵ Gh. Dumitroaia, C.M. Mantu (eds.), *Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilisation of Europe*, București, 1997.

pescuit și cules, au evidențiat principalele elemente legate de relațiile de schimb pe baza analizei ceramicii, uneltelor, armelor și a metalurgiei, insistând mai ales asupra artei decorative, a celei figurative și implicit a semnificațiilor principalelor idei religioase, punând la dispoziția celor interesați o serie de informații esențiale pentru a înțelege caracterul de unicat al acestei străvechi civilizații.

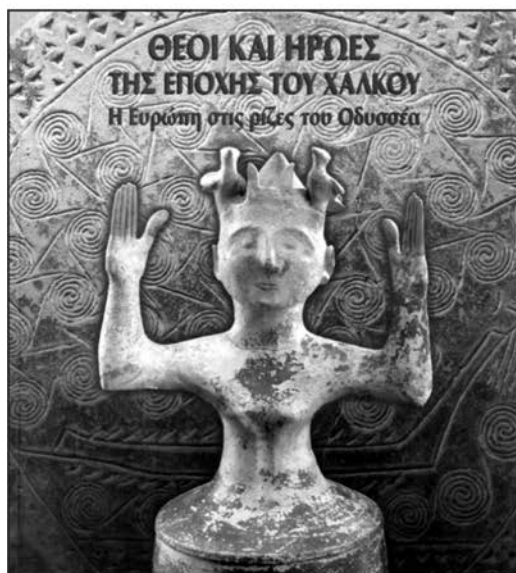
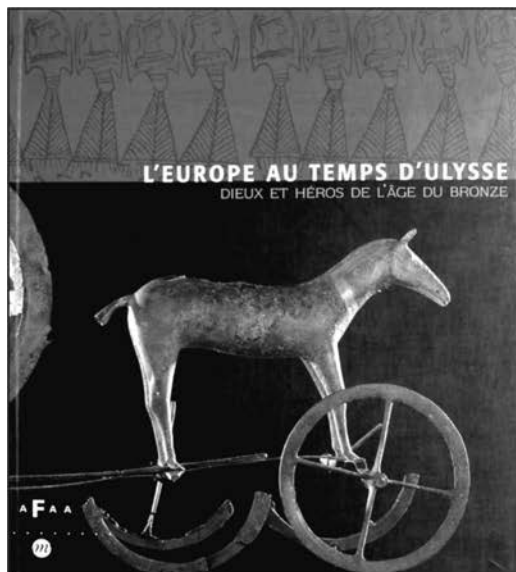
Ce-a de-a doua parte a lucrării semnată de C.M. Mantu și Gh. Dumitroaia a fost rezervată informațiilor legate de cronologie, etape de evoluție, paralelisme cu alte culturi europene contemporane acelei perioade, precum și prezentării propriu-zise de catalog a pieselor care au alcătuit expoziția. Întrucât numărul pieselor din Neamț a fost unul destul de însemnat în cazul acestei expoziții, iar enumerarea lor individuală ar presupune un spațiu cu mult mai elaborat în economia acestei prezentări, ne vom limita doar la menționarea unora dintre cele mai spectaculoase.

De amintit faptul că această expoziție a fost organizată pe principii de expunere cronologică, astfel încât toate etapele de evoluție ale culturii Cucuteni au fost ilustrate printr-o gamă deosebit de variată de obiecte (vase, unelte, arme, piese de podoabă, plastică antropomorfă și zoomorfă, complexe de cult, tezaur) din lut ars, piatră, silex, os, corn, aramă și metale prețioase, unele dintre ele surprinse magistral în ilustrațiile color ale catalogului, lista lor integrală fiind redată în varianta alb-negru în partea finală a lucrării.

Publicul larg prezent la această manifestare a venit pentru prima dată în contact cu complexul de cult cunoscut sub numele de „Soborul Zeițelor” din faza Precucuteni II, descoperit în așezarea de la Poduri-Dealul Ghindaru, cu „Gânditorul” de la Târpești, din faza Precucuteni III, cu vestitul vas antropomorf „Hora de la Frumușica”, din faza Cucuteni A2, cu „vasul cu colonete” de la Izvoare, din faza Cucuteni A3 (devenit efigia oficială a Complexului Muzeal Județean Neamț), cu „Tezaurul de la Brad”, din faza Cucuteni A3, cu macheta de sanctuar și cele trei figurine antropomorfe care alcătuiesc complexul de cult de la Ghelăiești-Nedeia, din faza Cucuteni B1, cu alte vase pictate sau figurine din așezările cercetate de-a lungul anilor de specialiștii muzeului nemțean, pentru a sublinia doar câteva dintre capodoperele ce au poposit cu prilejul acestei expoziții în capitala culturală europeană a anului 1997.

*

De-a lungul ultimelor șase decenii care s-au scurs, Consiliul Europei a organizat aproape în fiecare an o expoziție care să prezinte cele mai însemnate realizări ale artei și culturii europene. În fiecare dintre acestea s-au împletit în mod armonios atât principalele curente artistice din cele mai vechi timpuri și până azi,

Două dintre versiunile catalogului expoziției *Gods and Heroes* ...

dar și multe dintre aspectele interdependenței dintre artă și civilizație. Scopul acestor expoziții nu a fost numai acela de a spori conștientizarea importanței acestei însemnate moșteniri, cât mai ales de a stimula sentimentul că suntem în același timp părtași atât ai acestei moșteniri comune, cât și a unui destin comun. Cu toate că s-au înscris în aceeași serie fiecare dintre expoziții, în parte, au evidențiat aspectul lor european distinctiv, însă conform părerii specialiștilor, niciodată nu s-au individualizat mai pregnant decât cu ocazia expoziției dedicate epocii bronzului „*Götter und Helden der Bronzezeit. Europa in Zeitalter des Odysseus*”, Copenhaga , Bonn , 1998-1999 / *Gods and Heroes of the Bronze Age. Europe at the time of Ulysses* /ΘΕΟΙ ΚΑΙ ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ. Η Ευρώπη στις ρίζες του Οδυσσέα / *Dieux et Héros de l'Âge du Bronze. L'Europe au temps d'Ulysse*.

Este cu atât mai important de subliniat acest lucru, cu cât în această perioadă, din zorii îndepărtați ai istoriei europene, încă înainte ca locuitorii de pe aceste meleaguri să fi început să-și aștearnă în scris legende și miturile, povestirile și călătoriile, Europa a putut fi pentru prima dată identificată cu o entitate cu totul nouă. Exponatele din arii atât de diferite incluse în cadrul acestei expoziții stau mărturie acestei civilizații unice care s-a întins încetul cu încetul asupra întregului continent. Expoziția a constituit în același timp un motiv de reconsiderare a originilor comune a celor care ocupă acest spațiu, în ciuda diferențelor economice sau a disputelor armate la care s-a recurs nu de puține ori. Activitatea Consiliului Europei are ca fond și continuă sursă de inspirație tocmai această recunoaștere a originii comune și constituirea unei moșteniri bazate pe toate aceste valori deosebite care au supraviețuit vitregiilor timpului. Una dintre ideile de marcă inspirate de această expoziție este aceea că în ciuda diversității și a varietății acestor valori, ceea ce ne poate uni este tocmai faptul că suntem cu toții moștenitorii aceleiași surse de cultură și civilizație, din timpuri cu mult îndepărtate.

În alocuțiunea sa de deschidere Secretarul General al Consiliului Europei, Daniel Tarchys, a evidențiat faptul că această expoziție s-a produs ca o încununare a Campaniei pentru Arheologie inițiată de Consiliul Europei, ilustrând ideea că o mai bună cunoaștere și apreciere a trecutului nostru constituie una dintre condițiile fundamentale ale unui viitor pașnic. Fiind cea de-a 25 a expoziție inițiată de Consiliul Europei, aceasta s-a bucurat de atenția directă a patru orașe europene: Copenhaga, Bonn, Paris și Atena. Expusă pentru început la Muzeul Național al Danemarcei, la Copenhaga, între 19 decembrie 1998 și 5 aprilie 1999, aceasta și-a continuat mai apoi șirul expozițional la Bonn, la Kunst-und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, între 7 mai - 8 august 1999; Paris, la Galeries Nationales du Grand Palais, între 28 septembrie - 9 ianuarie 2000 și, în cele din urmă, în Grecia, la Muzeul Arheologic Național din Atena.

Intenția autorilor a fost aceea de a readuce la viață prin intermediul exponatelor una dintre cele mai importante epoci preistorice, perioadă în care

comunitățile de pe continent au fost supuse unor transformări și inovații deosebit de profunde. Mărturii ale acestei dezvoltări, vizibile și în prezent, au fost descoperite în diferite regiuni ale Europei, din Grecia (Cnossos, Micene), la Troia și în Asia Mică, la Zambujal în Portugalia sau la Stonehenge în Anglia, fără a mai aminti nenumăratele movile funerare din Europa Centrală, care se întind până la Maïkop în Caucaz. Întreaga expoziție a reunit 237 exponate din nu mai puțin de 23 de țări europene. Ele reliefează răspândirea noii tehnici a metalurgiei bronzului în mileniul al III-lea î.Hr., ca și dezvoltarea spre nivele noi a meșteșugurilor, mai ales ca urmare a aflului de noi materii prime aduse mereu de mai departe, odată cu creșterea comerțului cu obiecte de lux.

Împărțită în cinci secțiuni expoziția s-a concentrat asupra unor elemente din cadrul acestei perioade, care au constituit o influență decisivă în dezvoltarea civilizațiilor apusene. Cele cinci secțiuni sunt structurate astfel: 1. Aventurieri și călători ai epocii bronzului; 2. Eroii în palatele lor; 3. Eroii: Viața și Moartea; 4. Lumea Zeilor; 5. Trezirea Europei. Odată cu această expoziție a fost lansat și un catalog care reunește în cadrul fiecărei secțiuni o serie de articole care să reliefeze într-o manieră cât mai adecvată originalitatea și omogenitatea epocii bronzului în Europa. În acest sens au fost reunite laolaltă mărturii ale epocii bronzului pornind de la piese din aur descoperite în Creta, în mormintele regale de la Micene și până la piesele descoperite în partea centrală și de nord a Europei, cum ar fi faimosul „car solar” de la Trundholm, din Danemarca, asociind totodată metalul prețios cu adorarea soarelui. Nu mai puțin decât atât, în bronzul săbiilor, al coifurilor și al scuturilor purtate de eroii societății războinice a acelor timpuri, transpare deopotrivă lumina soarelui și un anume tip de autoritate supranaturală.

Catalogul expoziției⁶ prezintă cele 237 de obiecte itinerate reprezentând descoperiri din epoca bronzului din întreaga Europă, precum și o bogată bibliografie care poate suplini dorința de informare mai amplă asupra unor subiecte de interes individual a celor care vor avea posibilitatea să profite de informațiile oferite de această deosebită lucrare. Expoziția și catalogul său, în care instituția noastră este reprezentată prin intermediul celor trei vase de aur care alcătuiesc Tezaurul de la Rădeni (jud. Neamț), constituie un material deosebit în sprijinul celor care se ocupă cu studiul diferitelor perioade ale epocii bronzului din Europa, punându-le la dispoziție, alături de un excelent material ilustrativ și o bibliografie generoasă, câteva dintre cele mai recente studii dedicate unor aspecte diverse care caracterizează comunitățile specifice epocii bronzului, din punct de vedere politic, socio-economic și religios, sporind astfel cunoștințele de până acum cu privire la zorii îndepărtați ai nașterii Europei și a civilizațiilor actuale, în momentul în care Europa a pășit deja într-un nou mileniu de existență.

⁶ *Gods and Heroes of the Bronze Age. Europe at the time of Ulysses ...*

*

Colaborarea laborioasă dintre Muzeul Național de Istorie al României și instituția noastră și-a găsit noi mijloace de exprimare odată cu trecerea în secolul XXI, necesitatea accesului la cultură și valori universale, globalizarea relațiilor inter-academice și nevoia de acreditare a patrimoniului național în panteonul imens al capodoperelor umanității, concretizându-se într-un nou proiect expozițional de înaltă ținută, Expoziția „*Şapte mii de ani de tezaure de aur în România / Guldskatter Rumänien under 7000 år*”, care a avut loc la Medevlhavsmuseet, în Stockholm (Suedia) în intervalul 2 oct. 2004 – 27 feb. 2005.

Reunind cele mai valoroase și semnificative obiecte de artă din preistorie până în mileniul I p.Hr., apropiată ca temă și volum al pieselor expuse de manifestarea organizată în mare parte de către aceeași expozanți în 1994 la Museum für Vor- und Frühgeschichte – Archäologisches Museum der Stadt Frankfurt am Main – Schirn Kunsthalle Frankfurt, expoziția, împreună cu catalogul⁷ de prezentare editat în condiții grafice deosebite, la care au contribuit cei mai buni specialiști români în domeniu, a reprezentat, în anul 2004, una dintre cele mai importante manifestări cultural-științifice românești de peste hotare.

Materialul arheologic expus a ilustrat vestigiile culturale pe care diferitele triburi și grupuri etnice autohtone le-au lăsat posterității prin intermediul mormintelor, așezărilor și tezaurelor îngropate, accentuând totodată impactul cultural al României asupra dezvoltării culturale a Europei. În particular, în cadrul expoziției s-a distins cultura Cucuteni, cu o deosebită tradiție în realizarea și decorarea ceramicii, ale cărei forme perfecte și decoruri elaborate sunt unice în Europa. La fel de avansate din punct de vedere al tehnicii de realizare au fost apreciate ca fiind numeroasele piese din metal, aur, argint și bronz, din neolitic și epoca bronzului, somptuoasele coifuri de aur, cupele de băut, cnemidele și piesele de podoabă din perioada tracică și cea scitică.

Unul din punctele de atracție ale expoziției l-au constituit materialele arheologice provenind din coloniile grecești de pe țărmul de vest al Pontului Euxin și descoperirile de tezaure din epoca geto-dacă și cea romană, perioadă în care așezările fortificate ale dacilor au fost cucerite de către romanii conduși de Împăratul Traian. Cu același prilej în cadrul expoziției a fost prezentat publicului și spectaculosul „Tezaur de la Pietroasele”, care stă mărturie bogăției și măiestriei meșterilor din perioada migrațiilor (400-500 d.Hr.).

⁷ K. Slej et alii, *Guldskatter Rumänien under 7000 år*, Stockholm, 2004.

Două din cele 3 vase ale tezaurul de aur de la Rădeni aflate în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț

Expoziția s-a bucurat de un viu impact asupra publicului suedez, prilejuind acestuia pe întreg parcursul perioadei de expunere posibilitatea cunoașterii mai profunde a unor aspecte diverse ale preistoriei și istoriei vechi din România, a mijloacelor de prezentare a muzeografiei românești contemporane, contribuind în mod nemijlocit la încurajarea relațiilor și schimburilor culturale directe dintre instituțiile de profil din România și prestigiosul partener suedez - Medelhavsmuseet din Stockholm.

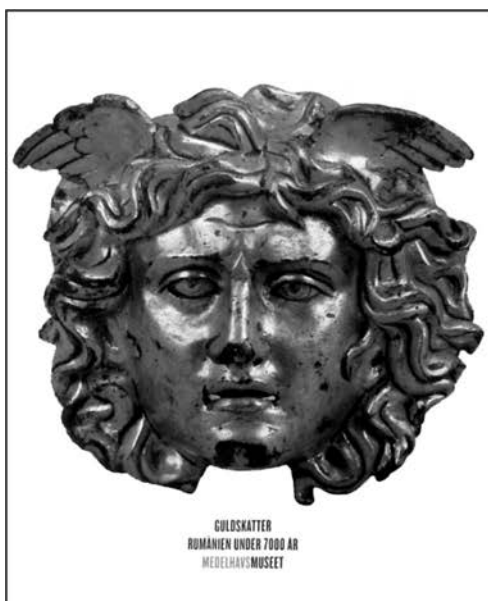
Avându-i ca redactori pe Karen Slej, Suzanne Unge Sörling și Dragomir Nicolae Popovici, catalogul acestei expoziții a fost rodul unor sinteze elogioase referitoare la descoperirile de tezaure de pe teritoriul patriei noastre, a căror arie temporală se întinde din negurile preistoriei și până în secolul al VII-lea d.Hr., personalități ca Al. Vulpe, D.N. Popovici, M. Babeș, G. Trohani, C.M. Petolescu, I. Glodariu, M. Bărbulescu, Al. Suceveanu, C. Mușețeanu, R. Oanță-Marghitu, Al. Barnea, H. Gustavson, A. Kaliff, A.-M. Leander Touati, K. Slej și J. Engström semnând partea introductivă a lucrării, la care s-a adăugat prezentarea propriu-zisă a celor 168 de numere de catalog.

Complexul Muzeal Județean Neamț a participat la această manifestare cu un număr de 11 piese, un vas-suport (Cucuteni A2) de la Poduri-Dealul Ghindaru, vasul cu colonete (Cucuteni A3) de la Izvoare, vasul lobat (Cucuteni A-B) de la Piatra Șoimului, amfora (Cucuteni B1) de la Ghelăiești, altarul și cei trei idoli antropomorfi (Cucuteni B1) de la Ghelăiești, un vas binoclu (Cucuteni B1) de la Ghelăiești, și două vase de tip Crater (Cucuteni B2) de la Târgu Ocna-Podei.

*

În perioada 5 mai -1 noiembrie 2005 instituția noastră, în cooperare cu *Office of the Austrian Provincial Government, Culture and Science Department*, cu sediul în Landhausplatz 1, 3109 St. Pölten (Austria), au convenit la împrumutarea temporară a celor 36 de piese care alcătuiesc complexul „Soborul zeitelor de la Poduri” (jud. Bacău), în vederea participării la expoziția internațională „Misterioasele șanțuri circulare” – „Zeitreise Heldenberg. Lauter Helden. Geheimnisvolle Kreisgräben. Niederösterreichische Landesausstellung 2005”. Expoziția a fost deschisă la Heldenberg, Part „Kreisgräben”, 3074 Kleinwetzdorf (District Hollabrunn), Wimpffengasse 5, Austria, unde subsemnatul a participat ca reprezentant al Complexului Muzeal Județean Neamț.

Acest proiect expozițional și-a propus revigorarea unei regiuni austriece, Heldenberg, renumite mai degrabă prin podgorii și vin, decât prin patrimoniu arheologic, prin intermediul unui lanț de expoziții diferite ca temă, dar reunite sub același context – o călătorie în timp către muntele eroilor.

1

2

Cataloagele expozițiilor de la: 1. Stockholm (2004-2005); 2. Heldenberg (2005).

Guvernatorul provinciei, Erwin Pröll, a fost unul dintre promotorii acestei strategii politice regionale de implementare a regiunii Heldenberg în mari proiecte de dezvoltare durabilă, ideea realizării la Wetzdorf a unui stabiliment pentru desfășurarea în perioada verii a reprezentațiilor cu cai Lipițani de la Școala Spaniolă de Echitație din Viena fiind doar un preambul pentru proiectul mai larg al expoziției regionale din anul 2005. Impulsul turistic realizat prin atragerea publicului larg cu ajutorul lipițanilor, Școala Spaniolă de Echitație fiind cu certitudine o mare atracție, trebuia continuat așadar prin intermediul unor evenimente culturale deosebite, cum ar fi revitalizarea Grădinii Englezești de la Monumentul Mareșalului Radetzky și reconstituirea structurilor cu șanțuri circulare.

Expoziția regională a fost gândită pe două paliere importante. Prima parte a fost dedicată eroilor „Lauter Helden”, iar cea de-a doua „misterioaselor șanțuri circulare”.

Expoziția a fost cu atât mai fascinantă cu cât a avut un intens caracter interactiv, vizitatorul fiind introdus într-o cu totul altă lume. În parcul preistoric creat special pentru acest eveniment a fost reconstituit un întreg peisaj din epoca pietrei, fiind reprodus în mărime naturală sistemul circular de șanțuri. Trecând de la acest sistem, în interiorul locuințelor preistorice alăturate vizitatorul putea el însuși să aprindă un foc, să coacă lipii sau pâine, să șlefuiască un topor de piatră, să atingă obiecte și arme, să aducă ofrande idolilor și să încerce astfel să înțeleagă cum anume trăiau cei care au lăsat posterității toate aceste vestigii neprețuite.

În interiorul muzeului au putut fi vizionate pe ecrane speciale, proiectate cu imagini în format tridimensional, etapele de realizare ale structurilor cu șanțuri circulare, istoricul cercetării cu ajutorul aerofotografiei și aerometriei a așezărilor preistorice din Austria, precum și exponate de un deosebit rafinament.

Catalogul științific⁸ realizat cu ocazia acestui eveniment reprezintă mai degrabă un instrument de cercetare a perioadei la care se referă expoziția și nu o reflectare fidelă a pieselor care o alcătuiesc, reunind o serie de articole de specialitate semnate de specialiști din Austria, Germania, Cehia, Slovacia, Bulgaria, Ungaria și România, la care a fost adăugată lista pieselor prezente în expoziție, fără fotografie.

Cele nouă capitole ale catalogului ai cărui editori au fost Falko Daim și Wolfgang Neubauer sunt: Geheimnisvolle Kreisgräben; Blick in den Boden; Himmel und Erde; Vom Experiment zur Rekonstruktion; Zwischen Orient und Europa; Rohstoffe von nah und fern; Einkorn und Emmer fürs tägliche Brot; Rätsel um die Geisteswelt, în cadrul căruia D. Monah și Gh. Dumitroaia semnează articolul *Ein Kultkomplex aus Rumänien* (dedicat prezentării Soborului Zeițelor de la Poduri-Dealul Ghindaru) și ultimul-Leben und Sterben.

⁸ F. Daim, W. Neubauer, *Zeitreise Heldenberg. Lauter Helden. Geheimnisvolle Kreisgräben. Niederösterreichische Landesausstellung 2005*, Horn – Wien, 2005.

Imagini din expoziția de la Heldenberg

În general, lucrarea tratează aspecte legate de cercetarea șanțurilor circulare, amenajarea expoziției muzeale și a parcului arheologic, folosirea tehnicilor de arheologie experimentală în analiza artefactelor descoperite în siturile arheologice preistorice, studiul comparativ al unor descoperiri de excepție pentru perioada care face obiectul expoziției și nu în ultimul rând pune un mare accent pe interdisciplinaritate, ca mijloc de obținere a unui volum de informații cât mai complet, necesar înțelegerii situațiilor arheologice din teren.

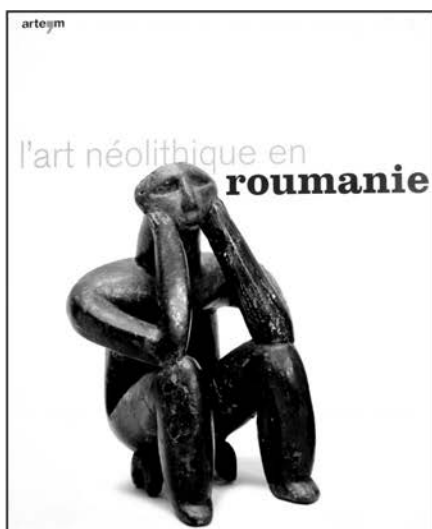
*

Începând cu data de 3 iunie 2008, a putut fi vizitată la Historisches Museum din Olten (cantonul Solothurn, Elveția) expoziția *Arta perioadei neolitice. Vechile culturi din România / Steinzeitkunst. Frühe Kulturen aus Rumänien*, tema centrală a acesteia constituind-o prezentarea către publicul european a unei părți semnificative a capodoperelor principalelor culturi neo-eneolitice românești.

Rod al unor finanțări publice și private (Institutul Cultural Român, Asociația Hellas et Roma din Geneva, Loterie Romande, Atel, AnteQuem, Synergy Communication, Research & Public Affairs), din cele două țări, proiectul expozițional aflat sub egida Guvernului României, Ministerului de Afaceri Externe, Ministerului Culturii din România, a Confederației Helvetice și a Orașului Olten, a Uniunii Europene, a UNESCO, a Institutului Cultural Român și a Muzeului Național de Istorie a României, a reunit exponate de la treizeci și unu de muzee românești, prezentând unele dintre cele mai importante mărturii ale culturilor neo-eneolitice dezvoltate pe teritoriul României.

În realizarea acestui demers grandios al cărui comisar general a fost domnul Dragomir Nicolae Popovici de la Muzeul Național de Istorie al României, a stat la bază activitatea unui comitet științific, alcătuit în exclusivitate din specialiști români – Viorica Crișan, Florin Drașovean, Gheorghe Dumitroaia, Cornelia-Magda Lazarovici, Gheorghe Lazarovici, Sabin Adrian Luca, Zoia Maxim, Crișan Mușețeanu, Marian Neagu, Stănică Pandrea, Done Șerbănescu, Florin Topoleanu și Nicolae Ursulescu.

La reușita acestui eveniment remarcabil, prin importanța și valoarea materialului arheologic expus, și-au adus contribuția, în principal, acordul preliminar al Ministerului Culturii și Cultelor și coordonarea logistică efectuată sub egida Muzeului Național de Istorie al României, căruia i s-au asociat ca organizatori centrali Viorica Crișan (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca), Gheorghe Dumitroaia - Complexul Muzeal Județean Neamț (prin Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț și Muzeul de Istorie Roman) și Florin Topoleanu (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea).

1

2

Catalogul și imagine din expoziția de la Olten

Expoziția, aflată sub înaltul patronaj al Președintelui Confederației Elvețiene, Pascal Couchepin și al Primului-Ministru al României, Călin Popescu-Tăriceanu, a fost vernisată luni, 2 iunie, în cadrul unei ceremonii la care au luat cuvântul dl. Pascal Couchepin, Președintele Confederației Elvețiene, dl. Virgil Ștefan Nițulescu, secretarul general al Ministerului Culturii și Cultelor, dl. Ionel Nicu Sava, ambasadorul României în Elveția, dl. Ernst Zingg, primarul orașului Olten, dl. Jacques-Simon Eggly, președintele Asociației Hellas et Roma, dl. Crișan Mușețeanu, directorul general al Muzeului Național de Istorie a României, dl. Peter Kaiser, directorul Muzeului de Istorie din Olten, și dl. Laurent Hrzanovski, directorul general al proiectului.

Cele aproximativ 1.200 de obiecte extrem de valoroase aparținând patrimoniului cultural național, au fost pentru prima dată prezentate împreună într-o expoziție organizată în afara țării. Printre acestea s-au numărat *Gânditorul* de la Hamangia, tezaurul de la Moigrad, modelul de sanctuar de la Căscioarele, macheta de sanctuar cu șapte figurine antropomorfe de la Ghelăiești, tezaurul de la Brad și o reconstituire a sanctuarului de la Parța, precum și alte obiecte din aur și ceramică aparținând patrimoniului național român, toate contribuind la încercarea de a realiza o sinteză monografică a evoluției neo-eneoliticului din România.

Complexul Muzeal Județean Neamț a participat la acest proiect expozițional cu un număr de 50 de piese, în special ceramică pictată, machete de sanctuar, figurine antropomorfe, piese de podoabă, obiecte de cult din aur, os, aramă, în contextul în care unele dintre piesele excepționale de patrimoniu pe care le avem în administrare (Soborul Zeițelor, Sfânta Familie, vasul cu coroană sau vasul cu siluete din așezarea de la Poduri-Dealul Ghindaru), erau expuse în paralel în cadrul unei alte expoziții având ca temă culturile Cucuteni-Tripolie la Vatican.

Expoziția a fost deschisă la Olten până la data de 5 octombrie 2008, fiind însoțită și de un consistent catalog, publicat în limbile franceză, germană, italiană și engleză, la standul muzeului fiind disponibile numeroase pliante, replici după vase ceramice, expoziția fiind de altfel amplu prezentată și prin intermediul a două site-uri internet: www.romanianeolitica.org și www.steinzeitkunst.ch.

Textele științifice ale catalogului⁹ au fost redactate de către dr. Florin Drașovean și dr. Dragomir Nicolae Popovici, aceștia concentrându-și expunerile asupra procesului de neolitizare a spațiului carpato-dunărean, evidențiat prin analiza așezărilor, tipului de locuire, a fortificațiilor, aducând la cunoștința celor interesați argumente clare cu privire la modul în care s-a derulat indoeuropenizarea, oferind detalii atractive asupra descoperirilor

⁹ M. Wulschleger, J. Chamay, F. van der Wielen-van Ommeren, *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, 2008.

legate de practicile de pescuit și vânătoare, cu atât mai mult cu cât au exemplificat modul în care pot fi făcute „să vorbească” resturile de oseminte, oprindu-se în cele din urmă la considerații generale asupra vieții spirituale și aprecieri de sinteză asupra prelucrării și decorării ceramicii în perioada care poate fi numită „epoca lutului ars”.

*

O altă expoziție internațională „*Una Grande Civiltà dell'Antica Europa, V-III millenni a.C.*”/ „*Cultura Cucuteni - Tripolie, străveche civilizație a vechii Europe*” a fost organizată în perioada 16 septembrie – 31 octombrie 2008, la Palazzo della Cancelleria, monument arhitectonic unic, de factură renesantistă, situat în perimetrul istoric al Vaticanului. Locația aleasă pentru desfășurarea acestui eveniment a fost cu atât mai apreciată, cu cât acest monument istoric este recunoscut pentru prestigiul implicit pe care îl atribuie evenimentelor culturale pe care le găzduiește.

Desfășurată sub patronajul Ministerului Culturii și Cultelor din România, a Ministerul Culturii și Turismului din Ucraina și a Ministerul Culturii și Turismului din Republica Moldova, manifestarea a reprezentat un moment inedit la care a participat și instituția noastră, fiind pentru prima dată, în cei 125 de ani de la descoperirea civilizației Cucuteni, când s-a realizat o expoziție care să acopere, prin intermediul pieselor expuse, întreg arealul în care s-a manifestat această străveche civilizație.

Evenimentul de la Vatican s-a derulat în cadrul „**Programului Național de Promovare a Culturii Eneolitice Cucuteni**”, anul 2008 fiind declarat „an Cucuteni” în România. Responsabili direcți ai succesului de care s-a bucurat acest proiect expozițional de anvergură au fost, în calitate de organizatori principali, Lăcrămioara Stratulat, Nicolae Ursulescu și Senica Țurcanu din România, Sergiy Krolevets și Anatoliy Gaidamaka din Ucraina și Eugen Sava din Republica Moldova.

În susținerea proiectului au fost implicate o serie de instituții muzeale, instituții de învățământ și de cercetare din România, între care amintim: Complexul Național Muzeal „Moldova” Iași, Universitatea „Al. I. Cuza” - Facultatea de Istorie, Complexul Muzeal „Bucovina” Suceava, Muzeul Județean Botoșani, Complexul Muzeal Județean Neamț, Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Fundația „Cucuteni pentru Mileniul III”, Muzeul Orașului Onești, Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe, precum și participanți externi, din Republica Moldova: Muzeul Național de Istorie și Arheologie Chișinău, Institutul Patrimoniului Cultural din cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova, iar din Ucraina: Colecția cultural-istorică „Pecherskaya Lavra” din Kiev, Muzeul

Patrimoniului Cultural Național PLATAR, Muzeul de Istorie „D.I. Yavornitsky” din Dniepropetrovsk și Rezervația cultural-istorică „Kamjana Mohyla”.

La deschiderea expoziției au participat ambasadori din mai multe state, reprezentanți ai Secretariatul de Stat al Sfântului Scaun, oficialități ale Administrației Patrimoniului Sfântului Scaun, precum și președintele UNESCO pe probleme de patrimoniu. Prezent la vernisaj, ambasadorul României la Vatican, Marius Lazurca și-a exprimat convingerea că prin seria de expoziții care a debutat cu această ocazie, Cucuteni va deveni cu certitudine o marcă înregistrată a excelenței culturale românești.

Cele mai multe obiecte care au alcătuit expoziția au provenit de la instituțiile partenere din România (408 piese), urmate de cele din Ucraina (140 piese) și Republica Moldova (45 piese). Complexul Muzeal Județean Neamț a contribuit la realizarea acestui eveniment cu un număr de 70 de piese, ceramică, plastică antropomorfă și zoomorfă, cele mai apreciate fiind lingurița de os în formă de pasăre (Precucuteni III) de la Tîrpești, cele două complexe de cult (Precucuteni II) Soborul Zeițelor și Sfânta Familie, vasul cu coroană (Precucuteni III), cupa cu protomă ornitomorfă (Cucuteni A2) sau vasul cu siluete (Cucuteni B1) din așezarea de la Poduri-Dealul Ghindaru, amfora cu capac (Cucuteni B1) de la Ghelăiești-Nedeia sau vasele de tip crater (Cucuteni B2) de la Tg. Ocna-Podei, precum și alte obiecte de cult sau vase din toate fazele culturii prezentată de organizatori de manieră cronologică, într-un design cu totul atractiv și sugestiv totodată.

Atracția principală a expoziției a fost gândită însă de către organizatori să o reprezinte reconstituirea unei locuințe cucuteniene. Având două încăperi cu suprafața totală de circa 30 mp și o înălțime de circa 3,5 m, locuința a fost amenajată la interior cu o laviță, un cuptor, plase de pescuit, o râșniță de măcinat cu tot cu grâu și o măsuță, astfel încât vizitatorii să poată admira majoritatea obiectelor de inventar care ar fi putut să facă parte în acea perioadă dintr-o locuință neolitică tipică.

Exponatele au fost însoțite de un decor general al sălii care s-a inspirat din motivele decorative specifice ceramicii pictate, la care s-au adăugat hărți, reproduceri și texte explicative cu privire la etapele cronologice de evoluție ale acestei culturi, la aria de întindere a așezărilor care o caracterizează și la capodoperele care o definesc.

Catalogul¹⁰, având-o ca editor principal pe doamna Lăcrămioara Stratulat, coordonator pe prof. Nicolae Ursulescu și responsabili cu editarea pe Senica Țurcanu, Felix-Adrian Tencariu și Cătălin Hriban, a fost structurat în două capitole, cel dintâi dedicat prezentării informațiilor științifice referitoare la civilizația Cucuteni-Tripolie, iar al doilea catalogului propriu-zis al exponatelor.

¹⁰ L. Stratulat (ed.), *Cucuteni Trypillia. A Great Civilization of Old Europe*, Roma, 2008.

Prima parte *Cucuteni-Trypillia: A Great Civilization of Old Europe* reunește intervenții ale unor renumiți arheologi din țară și din străinătate, după cum urmează: 1. *Cucuteni-Trypillia. The Space of a Civilization* (semnat de N. Ursulescu); 2. *The History of the Research* (semnat de V.A. Dergacev); 3. *The Origins, the Phases, The Chronology* (semnat de V.A. Dergacev); 4. *Settlements and Household Complexes* (semnat de Y.O. Shilov); 5. *Daily Life* (semnat de N. Ursulescu) și 6. *Cucuteni-Trypillia Civilization in the context of the Old Europe and the Near East* (semnat de Y. O. Shilov).

Partea rezervată catalogului beneficiază de ilustrații de o calitate deosebită a pieselor aflate în expoziție, lista propriu-zisă a obiectelor fiind redată separat, fără fotografie, pentru cele trei țări organizatoare România, Republica Moldova și Ucraina, fără a omite însă și o bogată listă de bibliografie selectivă.

*

În ultima parte a anului 2008, Complexul Muzeal Bucovina Suceava a organizat și coordonat proiectul intitulat „*Cultura Cucuteni - Artă și religie /Kultura Kukuteni – Sztuka i Religia*”, prin care pentru prima oară în Polonia, la Muzeul Górnośląskie din Bytom, în Voievodatul Silezia, în perioada 19 nov. – 31 dec. 2008, au fost expuse 255 de piese specifice Culturii Cucuteni.

Manifestarea s-a desfășurat sub egida Ministerului Culturii și Cultelor, cu sprijinul Consiliului Județean Suceava, obiectele care au făcut parte din expoziție provenind din colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie Neamț (70 de piese), Complexului Muzeal Moldova Iași, Muzeului Județean de Istorie Botoșani, Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, precum și a Centrului de Studii Arheologice Interdisciplinare din cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași și a Universității „Ștefan cel Mare” Suceava.

La deschiderea expoziției a participat, alături de autorități, personalități poloneze și directori de muzee (din Varșovia, Cracovia și Katowice) și ambasadorul României în Polonia, Excelența Sa dl. Constantin Bartaș.

Expoziția, care s-a bucurat încă de la deschidere de un deosebit interes din partea vizitatorilor, a fost însoțită de un catalog bogat ilustrat, tipărit în limbile engleză și polonă, de planșe cu texte explicative, afișe și pliante în limba polonă. Catalogul¹¹ apărut în format redus, de 100 de pagini, a cărei introducere este semnată de dr. Ioan Mareș, beneficiază de contribuțiile descriptive ale pieselor care fac parte din expoziție.

Periplul pe pământ polonez al acestei expoziții a continuat la Muzeul de Stat de Arheologie / Panstowowe Muzeum Archeologiczne din Varșovia,

¹¹ I. Mareș, *Cucuteni Culture - Art and Religion /Kultura Kukuteni – Sztuka i Religia*, Suceava, 2008.

începând cu data de 12 septembrie 2009, expoziția care a beneficiat de un sistem modern de expunere fiind deschisă publicului până pe 14 ianuarie 2010.

Proiectul cultural a reprezentat rodul colaborării dintre Complexul Muzeal Bucovina și muzeul de același profil din Varșovia. Realizată în colaborare cu aceleași muzee din țară, la care s-a adăugat de această dată și Institutul de Arheologie Iași, expoziția a reunit 484 de piese cucuteniene de mare valoare artistică, incluse în categoria Tezaur a patrimoniului cultural național din România, diferite tipuri de vase pictate, plastică antropomorfă și zoomorfă, obiecte de cult din lut ars, piese din silex, os și metal, expunerea fiind însoțită de grafică, ilustrație și hărți, atât în limba engleză cât și poloneză.

La vernisajul expoziției alături de un public numeros au fost prezente remarcabile personalități: Excelența Sa Gheorghe Predescu, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României în Republica Polonia, Adam Strujik, mareșalul Voievodatului Mazowia, Vasile Timiș, secretar de stat la Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național, Dorian Alexandru Branea, directorul Institutului Cultural Român din Varșovia, dr. Wojciech Brzezinski, directorul Muzeului de Stat de Arheologie din Varșovia, Constantin Emil Ursu, director general la Complexul Muzeal Bucovina, directori de muzee din Polonia și România.

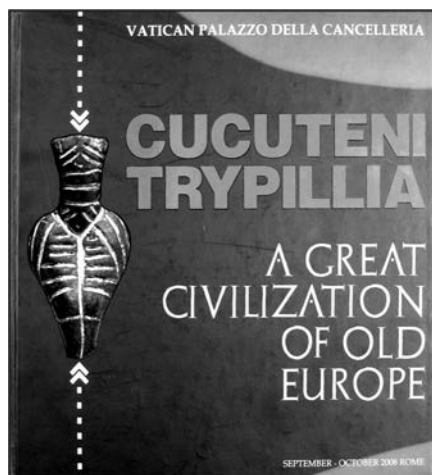
Cu acest prilej, a fost editat, în condiții grafice deosebite, catalogul¹² expoziției, care include 180 de pagini de text și imagini color. Coordonatorul general al expoziției și autorul catalogului a fost dr. Ioan Mareș, director general adjunct al Complexului Muzeal Bucovina, care a semnat de altfel și introducerea acestei lucrări. I s-au adăugat câteva prezentări de sinteză ale principalelor așezări neo-eneolitice din Moldova care fac obiectul cercetărilor sistematice actuale ale specialiștilor din România, respectiv: *Ruginoasa-Dealul Drăghici*, jud. Iași; *Scânțtea-Dealul Bodești*, jud. Iași; *Fetești-La Schit*, com. Adâncata, jud. Suceava; *Fulgeriș-La Trei Cireși*, com. Pâncești, jud. Bacău; *Poduri-Dealul Ghindaru*, com. Poduri, jud. Bacău.

Catalogul propriu-zis a urmat o prezentare tipologică a exponatelor, cu fotografie color și descriere succintă, fiind ilustrat și cu câteva imagini de detaliu, de foarte bună calitate, asupra unor piese, precum și de o consistentă bibliografie selectivă.

*

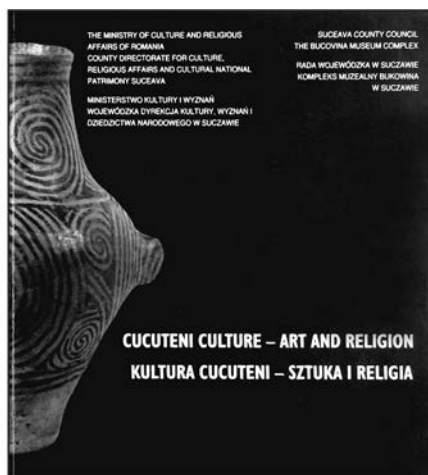
Prima expoziție românească de arheologie pe continentul nord-american, „*The Lost World of Old Europe – The Danube Valley 5000-3500 BC*” / „*Lumea*

¹² I. Mareș, *Cucuteni Culture - Art and Religion / Kultura Kukuteni – Sztuka i Religia*, Suceava, 2009.

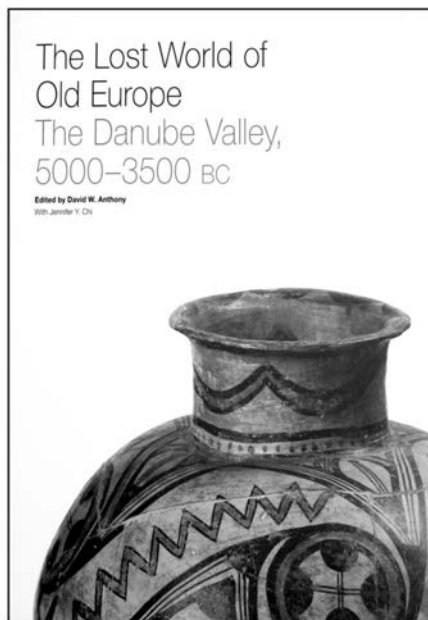
1

3

2

4

Catalogoale expozițiilor de la: 1. Vatican (2008); 2. Bytom (2008);
3. Varșovia (2009-2010); 4. New York (2009-2010)

pierdută a Vechii Europe: Valea Dunării între anii 5000 și 3500 î.Hr.” organizată de Institute for the Study of Ancient World (ISAW - Institutul de studii ale lumii vechi, al Universității New York) și Muzeul Național de Istorie a României, cu sprijinul Ministerului Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național și al Institutul Cultural Român din New York, a fost vernisată la New York pe 10 noiembrie 2009, rămânând la dispoziția publicului american până la 25 aprilie 2010.

Cele 175 de piese din patrimoniul național, la care s-au adăugat artefacte deja celebre din colecții muzeale provenind din Bulgaria și Republica Moldova, ilustrând teme diverse, precum figura umană în plastica neolitică, simbolistica bunurilor de prestigiu, reprezentările conceptuale de case, gospodării și comunități, arta și sacrul transpuse în forme ceramice și decoruri ceremoniale, simbolurile precursora scrierii și reprezentări stilizate ale panteonului neolitic, au oferit publicului de peste ocean contactul cu una dintre cele mai prestigioase culturi preistorice europene, Cultura Cucuteni, renumită prin intermediul veritabilelor sale expresii artistice de ceramică pictată.

În calitate de coordonator al echipei de organizare care a contribuit la realizarea acestei expoziții, el însuși deținător al unui număr important dintre piesele expuse la New York, Muzeul Național de Istorie a României a reunit cu această ocazie obiecte din colecțiile Complexului Muzeal Județean Neamț (Piatra-Neamț și Roman), Complexului Muzeal Național Moldova (Iași), Institutului de Arheologie Iași, Muzeului Banatului (Timișoara), Muzeului Banatului Montan (Reșița), Muzeului Brăilei, Muzeului Dunării de Jos (Călărași), Muzeului de Istorie Galați, Muzeului de Istorie Națională și Arheologie (Constanța), Muzeului Județean Botoșani, Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Muzeului Județean de Istorie Brașov, Muzeului Județean de Istorie „Teohari Antonescu” (Giurgiu), Muzeului Județean de Istorie Teleorman (Alexandria), Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” (Vaslui), Muzeului Olteniei (Craiova), Muzeului „Vasile Pârvan” (Bârlad) și Universității „Al. I. Cuza” Iași, precum și de la Muzeul Național de Arheologie și Istorie al Moldovei de la Chișinău (Republica Moldova) și Muzeul Regional de Istorie Varna (Bulgaria).

Ca un preambul la vernisajul acestei grandioase și unice totodată manifestări culturale, la sediul Institutului Cultural Român de la New York s-a desfășurat o masă rotundă referitoare la ultima mare civilizație a Europei Vechi, la discuțiile căreia au participat alături de reprezentanții Muzeului Național de Istorie a României, domnul dr. Crișan Mușețeanu (director), dr. Dragomir Nicolae Popovici (șef al secției de arheologie), dr. Ioan Opreș (cercetător) și Corina Borș (muzeograf și coordonator de proiect), omologii americani Roberta Casagrande-Kim, cercetător principal la ISAW și unul dintre inițiatorii acestui ambițios proiect, Florica Zaharia, conservator la secția textile din cadrul Muzeului Metropolitan din New York, precum și Virgil

Ștefan Nițulescu, președintele Comitetului Național Român al Consiliului Internațional al Muzeelor ICOM.

Ineditul acestei manifestări l-a constituit faptul că pentru prima oară, mai mult de 250 de artefacte de acum șapte milenii și de proveniență majoritar românească, de pe continentul european, au fost supuse atenției publicului american. Organizatorii au încercat să exemplifice cât mai elocvent zona de urgență, reprezentată azi de sud-estul Europei, a unor produse culturale de excepție, care exprimau un înalt nivel de creativitate. Ceramica pictată, figurinele antropomorfe preponderent feminine, ornamentele de aur și din cupru și, nu în ultimul rând, prezentați pentru prima dată împreună în cadrul uneia și aceleiași expoziții, emblematicul „Gânditor de la Hamangia”, unul dintre cele mai celebre obiecte de artă din Europa preistorică și fratele său, mai puțin cunoscut, „Gânditorul de la Târpești”, modelat de creatorii culturii Precucuteni, reprezintă dovada vie a faptului că, mult înainte de Egipt și Mesopotamia, spațiul carpato-dunărean – reprezentat prin culturile neo-eneolitice Cucuteni, Boian, Gumelnița, Hamangia, Vădastra sau Vinča – a fost unul dintre cele mai sofisticate leagăne de civilizație preistorică.

Acest proiect cultural româno-american a fost posibil datorită, în principal, renumitului filantrop american pasionat de cultura antică, Shelby White, fondatorul și unicul susținător financiar al Institute for the Study of Ancient World, creat în 2006 în cadrul New York University și domnului dr. Nicolae Dragomir Popovici, șef al secției Arheologie din cadrul Muzeului Național de Istorie a României. Cu prilejul vernisajului din 10 noiembrie dr. Nicolae Dragomir Popovici a susținut o prezentare de ansamblu a exponatelor unui auditoriu deosebit de rafinat, din rândurile căruia îi amintim pe Excelența Sa, Ambasadorul României la ONU, doamna Simona Miculescu și dramaturgul Matei Vișniec, aflat la New York pentru un eveniment patronat de Institutul Cultural Român în cadrul programului Performing Revolution in Central and Eastern Europe.

În contextul vizionării care a avut loc înaintea deschiderii oficiale a expoziției, directorul ISAW, dr. Roger S. Bagnall, un cunoscut specialist în arheologia egipteană, mărturisea că până atunci „foarte mulți arheologi nu auziseră de aceste culturi ale Vechii Europe”, iar curatorul invitat al acestei expoziții, dr. David W. Anthony, profesor de antropologie la Hartwick College din Oneonta, New York, autor al volumului *„The Horse, the Wheel, and Language: How Bronze-Age Riders from the Eurasian Steppes Shaped the Modern World”*, declara referitor la spațiul nativ al exponatelor că *„La apogeu, în jurul anului 4500 î.Hr., Vechia Europă era unul dintre locurile cele mai rafinate și avansate din punct de vedere tehnologic din lume și prezenta multe din semnele politice, tehnologice și ideologice ale civilizației”*.

Catalogul¹³ expoziției, publicat în engleză la Princeton University Press de dr. David W. Anthony împreună cu directorul asociat al ISAW pentru expoziții, Jennifer Y. Chi, reunește, în principal, eseuri ale unor experți din Marea Britanie, Franța, Germania, SUA și România având ca subiect cercetări referitoare la descoperirile Vechii Europe. Introducerea acestei lucrări o constituie aserțiunile inaugurale semnate de principalii promotori ai acestui proiect expozițional de excepție, respectiv: Roger S. Bagnall – director, Institute for the Study of the Ancient World, New York University; Crișan Mușețeanu – director, Muzeul Național de Istorie a României, București; Gheorghe Dumitroaia – director, Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț; Lăcrămioara Stratulat – director, Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași; Valentin Pletnyov – director, Muzeul Regional de Istorie Varna, Varna; Eugen Sava – director, Muzeul Național de Istorie și Arheologie al Moldovei, Chișinău; Jennifer Y. Chi – Associate Director for Exhibitions and Public Programs, Institute for the Study of the Ancient World, New York University.

Conținutul științific al catalogului este alcătuit din următoarele articole: *The Rise and Fall of Old Europe* (David W. Anthony); *A History of Archaeology and Museography in Romania* (Ioan Opriș, Cătălin Bem); *Houses, Households, Villages and Proto-Cities in Southeastern Europe* (John Chapman); *Copper Age Traditions North of the Danube River* (Dragomir Nicolae Popovici); *The Figurines of Old Europe* (Douglass W. Bailey); *Cucuteni Ceramics: Technology, Typology, Evolution and Aesthetics* (Cornelia-Magda Lazarovici); *The Invention of Copper Metallurgy and the Copper Age of Old Europe* (Ernst Pernicka, David W. Anthony); *Spondylus and Long-Distance Trade in Prehistoric Europe* (Michel Louis Séfériadès); *The Varna Eneolithic Cemetery in the Context of the Late Copper Age in the East Balkans* (Vladimir Slavchev) și *The Copper Age Cemetery of Giurgiulești* (Veaceslav Bicbaev).

Lista propriu-zisă a celor 202 numere de prezentare în catalog este realizată de o manieră foarte concisă (doar 12 pagini – 228-240), cu fotografie color, mare parte a ilustrațiilor de detaliu fiind inserate de altfel între articolele științifice ale acestei lucrări extrem de bine documentată și concepută grafic, dacă ar fi să ne luăm și numai după cele 14 pagini de bibliografie (240-254) care acoperă întreaga evoluție a neo-eneoliticului.

Impactul impresionant pe care l-a avut acest important proiect cultural româno-american asupra publicului de peste ocean, a constituit o recomandare fermă pentru itinerarea întregii expoziții în două din centrele academice europene de cel mai înalt rang. Prima destinație a acestui important eveniment

¹³ D. W. Anthony, J. Y. Chi, *The Lost World of Old Europe – The Danube Valley 5000-3500 BC*, Princeton, Oxford, 2009, 255 p.

1

2

Afișe ale expozițiilor de la: 1. Londra (2010); 2. Atena (2010-2011)

cultural, susținut de această dată de sprijinul generos oferit de Fundația Leon Levy, s-a materializat la Oxford (Regatul Unit al Marii Britanii), în intervalul 20 mai – 15 aug. 2010, în cadrul celui mai vechi muzeu britanic, Ashmolean Museum of Art and Archaeology al Universității Oxford, instituție universitară și de cultură cu o prestigioasă reputație internațională.

Cât o privește pe cea de-a doua, în momentul redactării acestor rânduri Muzeul de Artă Cicladică din Atena găzduiește expoziția „*The Lost World of Old Europe. The Danube Valley. 5000-3500 BC ...and the relations between Greece and the Balkans in the Neolithic period*”, în perioada 7 octombrie 2010 - 10 ianuarie 2011.

Având ca precursori ai acestui demers de excepție expozanți avizați din New York și Oxford, Muzeul de Artă Cicladică din Atena, administrator al unui patrimoniu cultural impresionant, dedicat studiului și promovării culturilor preistorice egeene și cipriote axate îndeosebi pe arta cicladică a mileniului III BC, moștenit în principal din colecția inițiată de Nicholas și Dolly Goulandris, a ridicat la un nivel cu totul fastuos periplul „inițiativ”, am putea spune, al artefactelor culturilor neo-eneoliticului din România, Republica Moldova și Bulgaria, care stau mărturie începutului civilizațiilor pe continentul european.

Recunoașterea internațională a valorii pe care o reprezintă aceste expozate a fost cu atât mai vibrantă cu cât, avându-se în vedere faptul că argumentează începutul procesului de neolitizare a Europei, curatorul grec desemnat pentru realizarea acestei manifestări, arheologul dr. Nikos Papadimitriou a subliniat că este prima dată când cercetătorii acestei regiuni – leagănul clasic al democrației – și-au reunit forțele, reușind să demonstreze originile europene comune ale celor patru țări organizatoare, părtașe ale unui destin pe cât de diferit, pe atât asemănător în ceea ce privește nașterea civilizațiilor.

Nicăieri nu a fost mai pregnant acest sentiment al comuniunii europene preistorice decât cu ocazia conferinței de presă care a avut loc pe data de 5 oct. 2010 în cadrul muzeului atenian, moment în care Directorul Muzeului de Artă Cicladică din Atena, profesorul Kathegetes Nikolaos Stampolides, a declarat că, într-adevăr, „foarte rar arheologii acestei zone si-au reunit forțele într-un demers comun, zona balcanică fiind totuși, geografic și istoric, exact puntea care leagă Estul de Vest. Acum putem vedea cu exactitate trecerea de la perioada nomadă la civilizație. Până acum a fost vorba despre o perioadă aproape necunoscută și cercetătorilor, această zonă suferind multe distrugerii și transformări, dar și izolarea pe care am trăit-o în timpul Războiului Rece. Am căutat să vedem diferențele și asemănările între aceste civilizații și am observat multe elemente de civilizație comune care existau încă din neolitic. Eram, încă de pe atunci, un fel de comunitate europeană, fără problemele Uniunii Europene de acum”.

Cu atât mai emoționant au răsunat în sala plină de ziariști, reporteri, specialiști și atașați culturali cuvintele ambasadorului României în Grecia, domnul George Ciamba, care preciza: *„După ce vizitatorii expoziției de la New York și Oxford au rămas uimiți de aceste inestimabile exponate, iată că a venit momentul să o arătăm și prietenilor noștri, iată că a venit clipa când expoziția «Lumea pierdută a vechii Europe» să ajungă acasă. Deja nu mai vorbim despre o istorie comună, ci de pre-istorie. Deși am intrat de curând în Uniunea Europeană, noi aparținem Europei de mii de ani. Este minunat faptul că putem demonstra că facem parte dintre popoarele europene cu o istorie veche, o istorie antică. Putem demonstra deci că acest pământ, aceasta zonă, are cultură, are vechi tradiții, atât de vechi încât este greu să găsim ceva asemănător în alta parte a continentului. Vreau să mulțumesc Fundației Goulandris care a organizat această expoziție de excepție, Ministerului Culturii și Guvernului României. De asemenea arheologilor și muzeelor din Republica Moldova, România și Bulgaria, distinșelor noastre gazde din Atena. Sunt convins că și la Atena expoziția va avea un mare succes, pentru simplul motiv că acum s-a întors acasă”*.

În calitate de curator principal al României pentru această expoziție, dr. Dragomir Nicolae Popovici a sintetizat greutatea de substanță a prezentului demers expozițional prin aceea că piesele expuse se referă la: *„unul dintre primele «capitole» ale istoriei omenirii. Adevărat este însă, că este vorba despre un «moment», dar este un moment primordial. Este un început, o încercare nu doar de a prezenta lumii lucruri frumoase și valoroase, ci de a prezenta obiecte originale. Ceea ce pot spune este că această expoziție reprezintă doar un început”*.

Dr. Aleksander Minchev, arheolog al Muzeului Regional de Istorie din Varna (Bulgaria) l-a completat pe distinșul arheolog român precizând: *„Așa cum pasul lui Armstrong pe Lună a reprezentat un mare pas pentru omenire, aceste descoperiri arheologice reprezintă doar un început, dar un pas mare. Istoria este scrisă de oameni, care au ideologii diferite și interese diferite. Arheologia demonstrează, este un fel de matematică a istoriei. Ea nu poate fi nici contestată, nici interpretată, nici schimbată în funcție de interesele nimănui”*.

La rândul său, Directorul Muzeului Național de Istorie și Arheologie al Moldovei din Chișinău, dr. Eugen Sava, a subliniat că această expoziție se află, în acest moment, în țara a cărei cultură reprezintă baza culturii europene. Acesta a mai ținut să precizeze că, încă din 2009, când exponatele au călătorit la New York, muzeul său a contribuit cu *„o colecție de monede și documente originale, de o inestimabilă valoare”*, care au venit să completeze, în mod fericit, impresionanta colecție a civilizațiilor necunoscute ale acestei zone, în perioada neolitică.

La vernisajul expoziției, care a avut loc pe data de 6 oct. a.c. alocuțiunile de deschidere au fost rostite de către istoricul de artă, subsecretar de Stat al Ministerului Culturii din România, Irina Cajal Marin și ministrul adjunct al Ministerului de Externe din Grecia, Spyros Kouvelis.

Expoziția temporară a fost dezvăluită publicului într-o atmosferă deosebit de elitistă, datorată în mare măsură splendorii monument de arhitectură, Vila Stathatos, operă a arhitectului bavarez Ernst Ziller, care împletește în mod grațios elemente de arhitectură greacă și romană cu canoanele clasicismului romantic, pentru a zămisli una dintre cele mai impozante creații ale Europei secolului al XIX-lea. Construită în 1895 ca reședință a familiei Othon și Athina Stathatos, cărora le-a aparținut până în 1938, clădirea care între timp a servit ca sediu pentru diverse ambasade și reședință de protocol a unor personalități, a fost începând cu 1991 încredințată de către Statul Grec reprezentanților Fundației Goulandris, cu scopul de a constitui un spațiu adecvat pentru expozițiile temporare organizate sub egida Muzeului de Artă Cicladică din Atena.

Numeroșilor invitați de seamă care au trecut pragul acestui muzeu privat, diplomați, atașați culturali, specialiști, reprezentanți mass-media, și oficialități locale li s-au adăugat la invitația specială a organizatorilor, Excelenta Sa, ambasadorul României în Grecia, George Ciamba, Mihai Ricci, consilier diplomatic, Ștefan Nicolae, secretar I, ambasadorul S.U.A în Grecia, Konstantinos Tsokalidis (Intracom), precum și distinși reprezentanți ai diasporei românești din Grecia, printre care: Monica Săvulescu Voudouri, Adriana Roșca, Haris Mavrommati și Angela Bratsou.

Directorul Muzeului de Artă Cicladică din Atena, profesorul Kathegetes Nikolaos Stampolides, alături de arheologul Nikos Papadimitriou, dr. Dragomir Nicolae Popovici, dr. Aleksander Minchev, arheolog al Muzeului Regional de Istorie Varna (Bulgaria) și directorul Muzeului Național de Istorie și Arheologie al Moldovei, Chișinău, din Republica Moldova, dr. Eugen Sava au fost felicitati călduros de secretarul de stat al Ministerului Culturii, Irina Cajal.

Din dorința de a reliefa cât mai convingător legăturile cu neo-eneoliticul din zona de sud-est a Europei și în special cu culturile neolitice având ca arie de întindere teritoriile de azi ale României, Republicii Moldova și Bulgariei, partenerii greci au alăturat expoziției o serie de piese provenind din patrimoniul cultural preistoric elen, pentru care au realizat și un catalog de prezentare, *Η Ελλάδα στο ευρύτερο πολιτισμικό πλαίσιο των Βαλκανίων κατά την 5η και 4η χιλιετία π.Χ.* Αθήν 2010 editat în limba greacă, semnat de Nikos Papadimitriou și Z. Tsirtsone.

Muzeul de Artă Cicladică în colaborare cu Ministerul Elen al culturii și Turismului, Directoratul General al Antichităților și Patrimoniului Cultural, au organizat această mică expoziție cu artefacte caracteristice provenind din așezările neolitice grecești, având ca principal obiectiv ilustrarea comparativă a evoluției

Imagini din expoziția de la Atena (2010)

culturale de-a lungul mileniilor V-IV î.Hr. Această prezentare și-a propus de altfel să ilustreze asemănările și diferențele care au existat între Grecia și ale regiuni ale Sud-estului Europei acum 7.000 de ani și de a analiza evoluția Greciei ca urmare a apartenenței la o arie culturală cu mult lărgită peste granițele sale etnice.

Cele mai multe dintre aceste exponate reprezintă figurine din lut și piatră, ceramică, ornamente din aur și argint, unelte de piatră și aramă, pintadere și impresionante modele miniaturale de locuințe, unele dintre ele aflându-se pentru prima dată într-o astfel de expoziție de sinteză de o asemenea anvergură și valoare istorică și științifică.

*

Participarea cu succes a Complexului Muzeal Județean Neamț la toate aceste manifestări cultural-științifice de prestigiu nu poate decât să ne oblige și pe mai departe în ceea ce privește cercetarea, valorificarea și promovarea patrimoniului cultural național avut în administrare, contribuind în mod concret la încheierea de noi legături și parteneriate cu instituții de profil din țară și din străinătate, în scopul unei mai bune cunoașteri a culturilor neo-enolitice și în special a civilizației Cucuteni, ale cărei vestigii mai au încă multe de oferit arheologiei și celor cu adevărați pasionați în a-i descoperi și înțelege misterele.

PREHISTORIC HERITAGE FROM NEAMȚ IN GREAT INTERNATIONAL EXHIBITIONS

Abstract

This article presents the participation of our museum to various international exhibitions such as *Der Doem der Daciërs*, at Rotterdam in 1994; *Goldhelm Schwert und Silberschätze*, at Frankfurt-am-Main in 1994; *I Daci*, at Firenze and Trieste in 1997; *Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe / O TEAEYTAIOΣ MEΓAΛOΣ XAKKOIΘIKOΣ ΠOΛITIΣMOΣ THΣ EYPΩΠHΣ*, at Thesaloniki, in Greece in 1997; *Gods and Heroes of the Bronze Age. Europe at the time of Ulysses*, at Copenhaga in 1998 / *Götter und Helden der Bronzezeit. Europe im Zeithalter der Odysseus*, at Bonn in 1999 / *L'Europe au temps d'Ulysse. Dieux et héros de l'Age du Bronze*, at Paris in 1999 / *ΘEOI KAI HPΩEΣ THΣ EΠOXHΣ TOY XAKKOY. H Eypώπn σtις pίxeς tou Oδvσσέa*, at Athens in 2000; *Zeitreise Heldenberg. Lauter Helden. Geheimnisvolle Kreisgräben. Niederösterreichische Landesausstellung 2005* at Heldenberg, Part „Kreisgräben”, 3074 Kleinwetzdorf (District Hollabrunn), in Austria in 2005; *Steinzeitkunst. Frühe Kulturen aus Rumänien / A l'aube de l'Europe. Les grandes cultures néolithiques de la Roumanie* – at Historisches Museum Olten in Olten, Switzerland in 2008; *Cucuteni-Trypillia. A Great*

Civilization of Old Europe – at Palazzo della Cancelleria, in Vatican in 2008; *Cucuteni Culture – Art and Religion / Kultura Cucuteni – Sztuka i Religia* – at Muzeum Górnośląskie in Bytom and Warsaw National Museum in Poland in 2009; *The Lost World of the Old Europe* at the Institute for the Study of the Ancient World, in New York, in 2009- 2010, at the the Ashmolean Museum in the United Kingdom in 2010, and at Museum of Cycladic Arts in Athens in 2010.

DIN ACTIVITATEA MUZEULUI DE ISTORIE DIN ROMAN (SEPT. 2007 – DEC. 2010)

de Adrian Ciobanu

La 1 septembrie 2007 s-au împlinit 50 de ani de când la Roman a fost înființat oficial un muzeu de istorie. Un muzeu al cărui început a fost timid, inițial patrimoniul său fiind compus doar din cele 8 piese din depozitul de bronzuri de la Doljești, dar care mai apoi, în decursul timpului, a căpătat consistență, ajungând să numere în momentul de față peste 150.000 de piese în colecțiile sale, reprezentând toate epocile istorice.

Este adevărat că preocupări pentru acest domeniu existaseră și anterior, în prima jumătate a secolului XX. Astfel, în perioada interbelică, când la Liceul *Roman-Vodă* era profesor de istorie mai puțin cunoscutul arheolog Constantin Dascălu (cel care a participat alături de Ion Andrieșescu, ca reprezentant al statului român, la săpăturile efectuate între anii 1909-1910 în stațiunea de la Cucuteni de către renumiții arheologi germani Hubert Schmidt și Gerhardt Bersu), este pomenită existența, în incinta acestei instituții școlare, printre altele, a unei colecții a muzeului de istorie și geografie¹ în anul 1927, apoi a 107 piese de istorie² și a unui Muzeu de Istorie, amplasat în aripa dreaptă a clădirii³, pentru anul 1933. În același an, de la o altă instituție de învățământ, Școala Normală *Alexandru Vlahuță*, este transferat un muzeu etnografic la Liceul *Roman-Vodă*⁴.

Ideea înființării unui muzeu de istorie la Roman s-a păstrat ulterior, însă nu s-a materializat. Obiecte arheologice au mai fost colectate însă ele s-au risipit. Această stare de fapt a durat până în anul 1957, când două evenimente,

¹ Gr. N. Stețcu, Gh. A.M. Ciobanu, *Pagini din istoria Liceului „Roman-Vodă”. 1872-1972*, Roman, 1972, p.108.

² *Ibidem*, p. 111.

³ *Ibidem*, p. 114.

⁴ *Ibidem*, p. 116.

Muzeul de Istorie Roman – exterior și interior

aparent fără legătură, au contribuit la înființarea oficială a unei astfel de instituții: descoperirea depozitului de bronzuri amintit anterior și prezența la Roman a prof. Iulian Antonescu, directorul Muzeului Regional Bacău, acad. Mircea Petrescu-Dîmbovița, alături de Ionel Teștiban, profesor la Liceul Roman-Vodă, unul dintre cei mai înfocați susținători a ideii de muzeu⁵. De altfel ultimii doi au și publicat ulterior cele 8 piese din bronz⁶.

Decizia Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional Bacău din 9 septembrie 1957, de înființare a unui muzeu de istorie la Roman trebuia pusă în practică iar începuturile au fost dificile, pendulând între numeroase și diferite probleme ridicate de o astfel de inițiativă: găsirea unui spațiu, dotarea cu mobilier specific, procurarea de resurse financiare necesare activității de cercetare, colectarea pe diferite căi a materialului necesar organizării unei expoziții de bază și a unui patrimoniu reprezentativ, etc. Astăzi, după jumătate de secol găsim instituția bine ancorată în peisajul muzeistic național, cu un patrimoniu bogat și diversificat, funcționând în două clădiri – monumente de arhitectură, una găzduind expoziția de bază, cealaltă depozitele și spațiile destinate activității specifice de cercetare, constituind un blazon ce a depășit hotarele țării, toate datorită muncii și seriozității celor care au fost și sunt slujitorii ideii de prezent și viitor prin trecut.

Apropierea sărbătoririi semicentenarului a fost un prilej pentru intensificarea activității științifice dar și pentru efectuarea unor lucrări administrative, de reparații și investiții, strâns legate de reorganizare expoziției de bază, dat fiind faptul că aceasta rămăsese, în linii mari, neschimbată din 1995, timp în care patrimoniul s-a îmbogățit cu noi piese deosebite. Corpul A al muzeului, cel care găzduiește expoziția permanentă, funcționează într-o clădire monument de arhitectură (numit și Palatul Nevruzzi), cu o vechime apreciabilă de aproape o sută cincizeci de ani, care nu a suferit lucrări de reparații generale de zece ani (din 1995 când s-a deschis pentru prima dată ca muzeu)⁷.

Prin urmare, între anii 2005-2007 au avut loc lucrări generale de reparație și întreținere curentă în interior, dar și investiții; s-a avut în primul rând în vedere tencuirea și zugrăvirea pereților și schimbarea în totalitate a instalației electrice, subdimensionată, care nu făcea față necesităților instituției, securizarea interiorului de infiltrațiile umezelii și dotarea cu două centrale termice de încălzire proprie, calorifere și circuit pentru agentul termic moderne, toate acestea pentru a se putea asigura un microclimat specific conservării patrimoniului expus și funcționării unității ca atare. În această privință s-a intervenit pentru ținerea sub control a celor doi factori principali care pot acționa asupra unei piese de

⁵ V. Ursachi, *Muzeul de Istorie din Roman. 50 de ani*, Roman, 2007, p. 13.

⁶ *Ibidem*, p. 14.

⁷ *Ibidem*, p. 154-157; A. Ciobanu, *Muzeul de Istorie Roman. 50 de ani de activitate*, în *MemAntiq*, XXIV, 2007, p. 580.

Tezaurul și expoziția *Situl arheologic de la Brad*

patrimoniu, fie ea arheologică, de numismatică, document sau de altă natură: temperatură și umiditate. Pe întreaga suprafață a fost înlocuită mocheta iar sala destinată activităților cu public (simpozioane, conferințe, sesiuni științifice, etc.) a fost amenajată pentru a se putea face proiecții.

De asemenea, la finalizarea lucrărilor, s-a reorganizat și expoziția de bază. Din anumite motive (materialul de care dispunem în patrimoniu, dorința de a expune, mai ales, piese deosebite, nu în ultimul rând structura internă, pe săli, a clădirii), nu a permis realizarea unui echilibru perfect. A contribuit la aceasta și inegalitatea dintre epocile istorice, unele mai lungi, altele mai scurte, în anumite perioade mai darnice în dovezi arheologice, în altele mai zgârcite, însă în ansamblu, considerăm expoziția ca fiind bine structurată.

Din cele 15 săli de expoziție, 8 se află la parter, găzduind preistoria, istoria veche și perioada de formare a poporului român, iar 7 la etaj, acoperind perioada rămasă până în prezent. Într-o scurtă prezentare, sala I începe cu prima epocă, paleoliticul, exemplificat prin diverse unelte din silex sau resturi osteologice, de mamut, ren sau bour, continuând cu neo-eneoliticul, care se prelungește până în sala II. Pentru această perioadă materialul este diversificat și bine documentat, constând în diferite vase din ceramică, cu decor incizat sau pictat, plastică antropomorfă și zoomorfă, obiecte de cult, unelte și arme din os, corn, piatră și silex. Tot în această sală este și epoca bronzului, permițând vizitatorului o facilă paralelizare în ceea ce privește ceramica, care prezintă unele elemente total diferite de cea a neo-eneoliticului. Pe lângă uneltele și armele din bronz, un loc aparte îl ocupă aici depozitele de la Doljești (deja amintit) și Ruginoasa.

Începând cu sala III, de dimensiuni mai mici, se face trecerea la prima epocă a fierului, Hallstatt, exemplificată mai ales prin ceramică, pregătind terenul, prin contrast, pentru abundența și diversitatea de obiecte ce se găsesc în sălile IV, V, VI și VII, de factură geto-dacică, provenind, în marea lor majoritate, de la Brad: diferite tipuri de vase ceramice autohtone, lucrate la mână sau la roată, decorate sau fără decor, unelte, arme, obiecte de vestimentație și de podoabă, etc. dar și de import, de proveniență greco-romană (amfore, platouri, cupe), acoperind în timp, perioada cuprinsă între secolele IV î.Hr.-III d.Hr.

Totuși, și aici apare o împărțire pe săli, delimitarea fiind făcută pe baza caracteristicilor specifice diferitelor perioade: în sala IV sec. IV-II î.Hr., în sala V sec. II-I î.Hr., în sala VI perioada dacică clasică, respectiv sec. I î.Hr.-I d.Hr., care continuă cu sala VII, aici găsindu-se și materiale de cultură specifice sec. II-III d.Hr. Tot aici, un loc aparte este ocupat de cinci tezaure monetare din argint, datând din sec. I î. Ch-II d.Hr., descoperite în județul Neamț, la Stănița, Bozieni, Făurei, Simionești și Tămășeni.

În fine, ultima sală, VII, de la parter, acoperă perioada cuprinsă între secolele IV-IX d.Hr., conținând materiale ce aparțin culturii Sântana de Mureș

Revoluția Română – expoziție foto-documentară (2007)

Zilele Mitropolit Visarion Puiu (2009)

și perioadei următoare – vase ceramice, obiecte de port și de podoabă, din diverse materiale, un tezaur monetar din argint, descoperit la Traian (Neamț) sau monede bizantine.

Prima sală de la etaj (IX) este rezervată sitului arheologic de la Brad, care prezintă stațiunea într-o nouă modalitate de expunere, prin folosirea în fundalul vitrinei a unui profil de șanț, în mărime naturală, peste care se suprapun, cu ajutorul panourilor, respectând cronologia în timp și stratigrafia pe verticală, obiectele descoperite. Un loc deosebit în acest nou concept este rezervat celor aproximativ 480 de piese ce compun tezaurul eneolitic descoperit aici. Astfel, cronologia urmărită pe tot parcursul circuitului în muzeu, se regăsește exemplificată aici pe verticală⁸.

Începând cu sala X, se reia firul istoriei; de fapt, în sălile X, XI și XII istoria românilor este văzută și materializată în vitrine prin intermediul elementelor de istorie locală. Perioada vizată, cuprinsă între secolele XIV-XVIII, este documentată cu ajutorul mărturiilor referitoare la întemeierea orașului Roman, dublate de dovezile arheologice, descoperite cu prilejul cercetărilor făcute asupra celor două construcții medievale din apropiere: Cetatea Mușatină și Cetatea Nouă a Romanului (zidită în timpul domniei lui Ștefan cel Mare). Din acest punct al circuitului, încep să apară tot mai des și dovezi documentare originale sau facsimile și fotocopii ale acestora.

Ultimele trei săli, XIII, XIV și XV, sunt rezervate epocii moderne și primului sfert al secolului XX, iar prin obiectele expuse (carte veche, arme, unelte, elemente de măsură și diferite tipuri de documente), sunt evidențiate diverse evenimente sau etape importante ale perioadei: revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea din 1859, domnia lui A.I. Cuza, Războiul de Independență, Primul Război Mondial.

Marcarea împlinirii a 50 de ani de la înființare, s-a materializat prin desfășurarea *Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice*, organizată anual de către Complexul Muzeal Județean Neamț (în cadrul căruia își desfășoară activitatea și Muzeul de Istorie din Roman), la sediul muzeului romășcan, având ca titlu *Sesiunea Aniversară de Comunicări Științifice. Muzeul de Istorie Roman-50 de ani de activitate*, în perioada 28-29 septembrie 2007.

Cele trei instituții care s-au ocupat cu organizarea sesiunii, respectiv Consiliul Județean Neamț, Complexul Muzeal Județean Neamț, Primăria Municipiului Roman, și cei doi co-organizatori (Societatea Culturală „Roman Mușat”, Roman respectiv Fundația Cultural-Științifică „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț) au contribuit din plin la reușita acestei activități, cu atât mai mult cu cât au fost invitați și și-au anunțat participarea peste 100 de personalități,

⁸ V. Ursachi, *op.cit.*, p. 157.

Conferința Națională de Antropologie Urbană (2009)

Valori de artă creștină (2010)

cei mai mulți din domeniul arheologiei, dar și din alte domenii (istorie, restaurare, artă, științele naturii etc.), marea majoritate din țară, dar și din Republica Moldova⁹.

În ceea ce privește prezentul, el nu poate fi privit decât ca fiind indisolubil legat și de viitor. Perioada de tranziție de după 1989, care se prelungește, a marcat și evoluția activității muzeale, astfel că în ultimii ani fondurile disponibile pentru cercetările arheologice (săpături sistematice) au scăzut simțitor, fiind practic insuficiente. Singurele posibilități de a face săpături sunt date de necesitatea și obligativitate prin lege de a face descărcare de sarcină arheologică, săpătură preventivă sau supraveghere arheologică în cazul construcțiilor, la care se adaugă periegehezele. Acest fapt determină descoperirea de noi materiale care să îmbogățească patrimoniul.

Cu toate acestea, patrimoniul disponibil (cel mai numeros dintre toate muzeele din județ ca număr de piese înregistrate și inventariate, de diferite tipuri, acoperind toate epocile istorice), ne permite adaptarea la noile condiții cerute: în prezent se pune tot mai mult accent pe valorificarea patrimoniului existent dar și pe clasarea acestuia conform normelor europene, de aici decurgând acreditarea și clasificarea muzeului. Astfel, munca de teren, preponderentă în prima jumătate de secol de existență a muzeului, este tot mai mult înlocuită cu activitatea de clasare, care presupune întocmirea pentru fiecare piesă existentă în patrimoniu, a unui dosar, finalitatea fiind încadrarea pe două categorii: tezaur și fond. În același timp valorificarea patrimoniului poate fi exemplificată prin participarea în ultimii ani, a Tezaurului eneolitic de la Brad (deja pomenit anterior) la două expoziții internaționale: în Elveția (2008) și Statele Unite ale Americii – New York (2009), alături de alte câteva sute de obiecte de la cca. 40 de muzee din țară.

La nivel local, valorificarea și popularizarea se face mai ales prin intermediul parteneriatelor și protocoalelor de colaborare încheiate în special cu unitățile școlare din Roman și împrejurimi, dar chiar și din alte orașe și județe (proiectele: *Creație și Inovație în Cultură, Educație și Învățământ* - demarat în anul 2009, aflat în momentul de față la cea de-a doua ediție; *Ora de arheologie. Curs de cunoaștere a lumii geto-dacice* - în perioada octombrie-decembrie 2009 și *Cunoașterea istoriei locale prin intermediul vestigiilor arheologice dacice* - în intervalul lunilor martie-mai 2010). Prin cele trei proiecte se încearcă transmiterea cunoștințelor specifice de istorie, tuturor categoriilor de copii, adaptate după vârstă, ecurile fiind mai mult decât încurajatoare, folosind ca barometru disponibilitatea cadrelor didactice dar și solicitările venite din partea unităților școlare pentru continuarea sau chiar diversificarea proiectelor. Însă, cel mai potrivit argument pentru declararea reușitei acestui tip de activitate este

⁹ A. Ciobanu, *op. cit.*, p. 583.

creșterea substanțială în ultimii doi ani a numărului de vizitatori care trec pragul muzeului, fie că este vorba de expoziția de bază, ori de cele temporare.

În același timp, continuă activitățile și pentru celelalte categorii de public, prilejuite de diferite ocazii, care țin de istoria națională sau cea locală, dar nu numai. În această categorie se încadrează manifestările anuale (expoziția temporară și mai ales simpozionul) organizate la data de 30 martie, cu ocazia aniversării primei atestări documentare a orașului Roman, având titlul *Din istoria orașului Roman*; simpozionul organizat în ultimii doi ani la finele lunii februarie, dedicat *Zilelor Mitropolit Visarion Puiu* sau *Conferința Națională de Antropologie Urbană*, aflată în acest an la a II-a ediție.

În primul caz este vorba de o activitate ce ține mai ales de istoria locală (în sensul cel mai larg al cuvântului), întrucât sunt prezentate materiale cu un conținut variat și diversificat, cu referire la istorie, medicină, literatură, muzică, geografie, biologie, etnografie, artă, religie, etc., toate având ca punct comun legătura cu urbea mușatină, atestată documentar pentru prima dată la 30 martie 1392.

În ceea ce privește simpozionul organizat cu ocazia sărbătoririi *Zilelor Mitropolit Visarion Puiu*, acesta are un caracter aproape exclusiv religios, interesul stârnit nefiind cu nimic mai prejos datorită aceleiași legături cu istoria locală, fără a exclude însă, în ambele cazuri, împletirea cu elementele naționale.

Conferința Națională de Antropologie Urbană se desfășoară în jurul unui concept relativ nou, acela de antropologie urbană, care tinde spre încetățenirea ei ca disciplină sau cel puțin ca o ramură a unei discipline; de remarcat este deschiderea acestui concept către interdisciplinaritate și imposibilitatea existenței lui fără interdisciplinaritate; cert este faptul că fiind ceva nou, întâmpină rezistența pe segmentul ei de manifestare din partea a ceea ce există deja, iar desfășurarea primelor două ediții la Roman, găzduite de Muzeul de Istorie Roman, reflectă deschiderea și interesul comunității locale.

Alături de aceste activități, anual se desfășoară simpozioane pentru a marca evenimente pe plan național sau mondial: *Zilele Mitropolit Visarion Puiu*, 26 februarie 2009; *Revoluția Română* - expoziție foto-documentară, 22 decembrie 2007; *Din istoria orașului Roman* - simpozion, 30 martie 2010; *Conferința Națională de Antropologie Urbană*, ediția I - septembrie 2009; *Valori de artă creștină* - expoziție temporară, martie-mai 2010; 24 ianuarie - *Unirea de la 1859*, 9 mai - *Ziua Independenței*, *Ziua Victoriei*, *Ziua Europei*, 18 mai - *Ziua internațională a muzeelor*, 1 decembrie - *Unirea de la 1918*.

În perioada septembrie 2007 - decembrie 2010 la Muzeul de Istorie din Roman s-au organizat, pe lângă expoziția de bază în 2007, un număr de 8 expoziții temporare, pentru a veni în întâmpinarea publicului vizitator cu noutăți legate de acest domeniu, expoziții cu un caracter și o tematică diversificată. În septembrie 2007 s-a organizat expoziția *Restaurarea și*

conservarea pieselor arheologice, care a avut drept scop să pună în evidență activitatea laboratorului de restaurare din cadrul instituției. Cu această ocazie s-a realizat și un catalog de expoziție. În decembrie același an, la 18 ani de la evenimentele din 1989 s-a organizat expoziția *Revoluția română. Fotografie documentară*, în colaborare cu Primăria Municipiului Roman și Asociația de Revoluționari 22 Decembrie 1989 filiala Roman.

30 martie 2008, 2009 și 2010 a prilejuit organizarea a trei expoziții temporare în cadrul cărora au fost valorificate obiectele de patrimoniu descoperite în perioada premergătoare în zona Romanului și intrate în gestiunea instituției. Având în vedere faptul că marea majoritate a pieselor muzeale deținute sunt din perioada dacică, în octombrie și noiembrie 2008 au fost organizate două expoziții tematice: *Autohtoni și alogeni la est de Carpați în secolele IV - XIV* și *Căuția în spațiul dacic*.

Meșteșugul popular, în speță sculptura în lemn a fost valorificată în aprilie 2009, în cadrul expoziției *O lume în miniatură: de la sat la oraș*, în timp ce prima ediție a Conferinței Naționale de Antropologie Urbană, desfășurată la Roman a fost dublată expozițional de activitatea *Orașul nostru*, (septembrie-octombrie 2009).

Sfârșitul anului 2009 și începutul lui 2010 au stat sub semnul religiei prin cele două expoziții: *De la simbolistica păgână la icoana creștină* (noiembrie-decembrie 2009) și *Valori de artă creștină* (martie 2010), prin intermediul cărora s-a realizat un arc peste timp, la începuturile creștinismului în aceste locuri, și evoluția ulterioară, faptul că ecumenismul este o realitate în modul de conviețuire a diferite culte.

O realizare deosebită a anului 2010 este deschiderea unei săli de expoziție dedicată medicinei românești, reprezentate de dr. Epifanie Cozărescu. În urma dizolvării Muzeului Societății de Medicină și Farmacie din Roman, obiectele și fondul de carte, deosebit de valoroase de altfel, pe care le deținea în patrimoniu, au fost donate Muzeului de Istorie, acestea stând la baza sălii, denumite sugestiv, *In memoriam dr. Epifanie Cozărescu*, inaugurată tot în luna martie a acestui an.

Din cele prezentate credem că este evident că activitatea Muzeului de Istorie Roman nu a cunoscut în ultimul timp o diminuare, ci dimpotrivă. Absența săpăturilor arheologice atrage după sine un anumit declin al activității de restaurare și îmbogățire a patrimoniului cele trei fiind legate între ele, dar acest fenomen este contracarat, într-o oarecare măsură, de atragerea de donații, restaurarea materialului deja existent din săpăturile efectuate în anii anteriori sau a pieselor deja finite dar asupra cărora trecerea timpului și-a pus amprenta. Mai mult, personalul specializat în aceste domenii și-a diversificat activitatea, acest fapt fiind reflectat prin creșterea semnificativă a vizitatorilor în ultimii doi ani. Este un motiv să credem că generațiile ce vor veni, vor beneficia de alte

condiții, inclusiv economice, care să permită și acestui segment al culturii, reprezentat de muzee, să-și desfășoare activitatea, să se dezvolte și să evolueze în condiții de normalitate, potrivit scopului pentru care au fost create.

THE ACTIVITY OF THE HISTORY MUSEUM FROM ROMAN (SEPTEMBER 2007-DECEMBER 2010)

Abstract

In 2007 the History Museum of Roman celebrated 50 years of existence, during which, especially through archaeological excavations, has gathered a very impressive heritage, among which the Dacian period is the most well represented, mainly coming from the archaeological site from Brad (Bacău county), where there have been deployed vast researches. The museum is set in two buildings, from which a very large one is the holder of the permanent exhibition, in which all the historical ages are represented, due to the more than 50 settlements in which there were carried out investigations over the years. Based on a qualified personal this institution was allowed to develop numerous and various activities: archaeological excavations, restoration, preservation, research, advertisement through artifacts exhibitions and events meant for the large audiences.

MUZEUL MEMORIAL „CALISTRAT HOGAȘ”, ISTORIE ȘI ACTUALITATE CULTURALĂ

de Emil Nicolae-Nadler

Din punct de vedere biografic, Calistrat Hogaș (născut la Tecuci, în 19 aprilie 1847) devine „nemțean” în septembrie 1869, când ocupă (prin concurs) o catedră la noul gimnaziu comunal din Piatra-Neamț. Numai că tânărul profesor, reformist și moralist, intră repede în conflict cu administrația locală (publicând câteva note acide în *Situațiunea*, o foaie pe care o scotea, periodic, împreună cu niște amici), ceea ce-l determină pe ministrul liberal al instrucțiunii să desființeze gimnaziul pe motive mai degrabă politice. Încât scriitorul-pedagog va fi transferat la Tecuci și Iași, dar revine la Piatra-Neamț peste un an, ca director la același gimnaziu, reînființat prin intervenția prietenului său, col. Roznovanu. Și, de astă dată, se instalează definitiv în oraș, căsătorindu-se cu Elena Gheorghiu, fiica protopopului, la 17 ianuarie 1871. Într-una din primele lor întâlniri, Calistrat i-a spus tinerei sale logodnice și viitoare soție: „Să știi, duduie, că viitorul meu îl depun în mâinile mătăle!”. Și timpul ne-a demonstrat că nu a fost o declarație de circumstanță: scriitorul și-a așezat cu adevărat întreaga viață aici, în casele socrului, ca existență cotidiană, și în adâncul simbolic al împrejurimilor, sub aspect literar (în *Amintiri dintr-o călătorie și În munții Neamțului*).

Așa se face că, indiferent încotro l-a purtat cariera didactică sau pasiunea scriitoricească (ambele atingând performanța maximă la Iași: profesorul – la Liceul Internat, iar scriitorul – în cercul literar și paginile revistei *Viața românească*), Calistrat Hogaș a rămas un personaj / o personalitate definitiv fixată în tabloul istoric al Neamțului. Dar în primul rând este important că aici și-a avut "comandamentul" literar, sursele creației și ambientul necesar punerii în pagină a capodoperelor sale. Și nu e puțin lucru, dacă ne gândim că, pe palierul ei clasic, literatura română nu a avut foarte mulți reprezentanți (în schimb, beneficiind de un exces de romantici). Deși a fost o natură romantică, în fond, Calistrat Hogaș a știut să-și controleze discursul epic folosind un referențial cultural impresionant, până la a se consacra ca unul dintre puținii exponenți ai clasicismului românesc, deopotrivă în sens stilistic și valoric.

Calistrat Hogaș
(1847-1917)

Oricum, dacă la Piatra-Neamț, în casa familiei Hogaș, se află astăzi singurul muzeu memorial dedicat acestui scriitor, trebuie să reținem că asta nu e o întâmplare, ci unul dintre destinele împlinite (pe lângă atâtea altele eșuate) ale culturii române.

Altă curiozitate, dintre cele multe care însoțesc biografia lui Calistrat Hogaș, este aceea că scriitorul nici nu a decedat la Piatra-Neamț, cum s-ar putea crede datorită faptului că aici, în cimitirul „Eternitatea” se află mormântul său. Despre împrejurările dispariției scriitorului aflăm de la fiica sa, Sidonia C. Hogaș. Suntem în plin război: *„De după munți, zvâcnesc și s-aud dese și înfundate răbufneli de tun. Inamicul este aproape, ca la distanță de o oră-două, de oraș. Tata, ca de piatră, n-aude, nimic nu-l impresionează, nu mai părăsește casa și cu îndărătnicie nu primește nici o medicație cu privire la emfizemul pulmonar, contractat în ultimii ani la Iași. <Aș scrie ceva despre război ... dar n-am lumină! ... > mi se tânguia într-o zi. Iată-ne în pragul evacuării. <Tataie, noi ce facem, plecăm sau rămânem? - Voi faceți ce vreți - a răspuns Hogaș -, eu nu mă mișc de aici: dacă o fi să mor, vreau să mor în casa mea. Revolverul îl am încărcat: cinci gloanțe sunt pentru cei care-mi vor călca pământul și casa, al șaselea este pentru mine>. Medicii, fără voia lui consultați, îi prescriseseră schimbare de aer și ... liniște. Nici nu voi să audă de o deplasare, dar văzând*

atâta insistență din partea noastră, conveni să meargă spre Iași (pentru un consult medical), cu un mic popas la Roman la sora mea [Cleopatra, căsătorită cu prof. Emanoil Silberg - n.m.]: <Merg, dar să știi că mai mult de trei zile nu stau; ne întoarcem înapoi!>”¹.

Ca-n vreme de război, formalitățile n-au fost simple, dar scriitorul a obținut „Permisul de circulație”, pe care-l reproduc pentru semnificația lui documentară: „*Pretorul Jud. Neamț / PERMIS DE CIRCULAȚIE / Nr. 65 / Valabil până la 29.VIII.1917 / Eliberat în baza Înaltului ordin nr. 789/1917 al M.S. Regelui. / D-l Calistrat Hogaș, domiciliat în Piatra-Neamț, strada Iordan nr. 1, are voie de a merge de la Piatra N. până la Roman-Iași și retur, însoțit de fiica sa, Sidonia Hogaș, cu orice mijloc de transport, pentru tratament medical. / Pretorul Jud. Neamț / Maior Kiriac / 1917, iulie 29 zile / Semnalmentele călătorului / Etatea - 68 ani (sic!) / Talia - mijlocie / Părul - castaniu / Fruntea - mare / Sprâncenele - castanii / Ochii - albaștri / Nasul & Gura - potrivite / Barba - sură (poartă) / Mustățile - suri / Bărbia & Obrazul - rotunde / Tenul (culoarea feței) - smadă / Semne particulare - nu are”.*

Iată, în continuare, relatarea Sidoniei C. Hogaș: „*În a treia săptămână de când ne aflam la Roman, într-o zi (vineri, 25 august 1917) îl găsim stând în ogradă, departe de ceilalți, cu privirea pierdută în asfințitul roșu al soarelui. <Mi-i urât. Să-mi dai volumul meu că vreau să mai corectez ceva>. Îi dădui <În Munții Neamțului> și în adevăr că începu a-l corecta. Sâmbătă, 26 august și duminică, 27 august, fu atât de liniștit că nimeni în lume nu m-ar fi putut convinge de sfârșitul de după câteva ore. /.../ În lipsa mea, spuse surorii mele: <Cleopatră, a fost dat să mor în casa ta; la Piatra [unde se aflau Elena, soția, și o altă fiică, Cecilia - n.m.] să nu dai de știre de asta; să mă îngropați cât se poate de simplu și numai cu un singur popă>. Oh, Doamne! Dacă baloanele de oxigen n-ar fi fost în funcțiune, atâta liniște și calm pe cine n-ar fi mințit? Liniștea cea mare venea pe nesimțite dar sigur. Într-un târziu șopti: <Doamne, cu ce am greșit de mă chinui așa?>. Spre ziuă îmi spuse într-un prapit și prea ușor suflu: <Sidonie, să mă duci la Piatră!>. Fură ultimele cuvinte ce mai pronunță. Respirația îi era liniștită și ușoară, din ce în ce mai ușoară și mai liniștită. Iată dimineața de 28 august /.../ E ora opt fără un sfert. Își înalță capul. Privi pe rând, pătrunzător și sigur, încă o dată spre zările de azur, apoi fruntea aceea - pe care un frenolog ar fi găsit-o poate tainuitoare de idei adânci și senine, senine și adânci ca melodiile beethoveniene - pentru prima și ultima oară se plecă; o sprijini cu mâna mea dreaptă, o clipă în urmă simții că se lasă cu încredere; un ușor suflu; mâna mea stângă în dreptul inimii simți ca o prea ușoară zbatere de puișor în găoace, apoi ... nimic”².*

¹ Vezi cartea de memorii *Tataia. Amintiri din viața lui Calistrat Hogaș*, de Sidonia C. Hogaș (Tip. Lumina, Piatra-Neamț, 1940; reeditare la Editura Crigarux, Piatra-Neamț, în 2000 și 2007).

² *Ibidem*.

Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș” – exterior și interior

În acest condiții, scriitorul a fost înhumat prima dată la Roman. Sidonia și-a adus aminte de o discuție mai veche cu tatăl ei, în care el îi spusese: „*Când oi muri, să nu cumva să mă puneți în patașcă ... să știți că sar în sus din sicriu; pe mine cu carul cu boi să mă duceți, să știți!*”. Iar ceremonia de înmormântare chiar așa a decurs, după cum a notat Sidonia în caietele ei, mai târziu, gândindu-se la o eventuală reeditare a volumului de amintiri: „*L-am vegheat neîntrerupt până miercuri, 30 august, când, după dorința lui, fără a aviza pe mama și pe sora de la Piatra, cu carul cu boi și cu un singur preot l-am înmormântat în cimitirul din Roman*”. Ziarul local *Vestea nouă* de joi, 31 august 1917, publica următoarea notă: „*Jeri [sic! - de fapt se întâmplase în 28 august - n.m.] s-a stins din viață, în locuința ginerei lui, fostul director al liceului din Roman; Calistrat Hogaș venise de câteva zile de la Piatra cu intenția de a-și ameliora sănătatea, cumplit zdruncinată de o boală de emfizem. Om de cultură autodidactică vastă, C. Hogaș n-a fost numai un profesor de merit, o personalitate didactică în puterea cuvântului, un conferențiar distins, dar mai ales era cunoscut ca scriitor de mare talent, unul dintre reprezentanții cei mai iluștri ai beletristicii române de acum câțiva ani în urmă ...*” (articolul e semnat „A.N.”, inițiale pe care Sidonia C. Hogaș le-a atribuit fostului profesor de română de la liceul respectiv, la acea vreme, Neculai Apostol). La rândul lui, ziarul *Evenimentul din Iași* menționa (în ediția de sâmbătă, 2 septembrie 1917): „*Moartea lui Calistrat Hogaș / O veste tristă ne vine de la Roman: profesorul Calistrat Hogaș, fostul director al Liceului Internat [din Iași - n.m.], cunoscutul și gustatul nostru povestitor, a încetat din viață bolnav de emfizem. Corpul didactic pierde pe unul dintre cei mai de valoare ai săi membri ...*”

Dar înhumarea de la Roman însemna că rugămintea scriitorului fusese îndeplinită numai pe jumătate: corpul trebuia dus la Piatra! Așadar, alte formalități, alte discuții cu autoritățile militare. Sidonia C. Hogaș relatează: „*Cu privire la transportul Roman - Piatra-Neamț m-am adresat Marelui Cartier General, la Iași; imediat; cu cea mai aleasă punctualitate militară, în mai puțin de 24 de ore am primit de la susnumita autoritate aprobarea transportului cadavrului; de asemenea, mi se indica întregul și precisul itinerar al drumului spre Piatra. Trec sub tăcere greutățile ce am întâmpinat până când, în sfârșit, am ajuns lângă el, cel din mormânt acum, adică tata. În ziua de 2 octombrie a aceluiași an 1917, luni, ora 16, eram în cimitir eu, sora mea - Cleopatra, soția lui E.I. Silberg, funcționarul Primăriei - însărcinat cu formalitățile cuvenite după deshumare, apoi prieteni și cunoscuți; aștepta și căruța pentru transportul sicriului la gară. Conform ordinului Marelui Cartier General, plecarea trebuia să aibă loc în noaptea de 2 spre 3 octombrie, adică luni spre marți, la ora 2 din noapte. La urmă se aduse și sicriul de zinc în care urma să fie pus sicriul cu rămășițele pământești ale lui Hogaș... [dar sicriul din zinc s-a dovedit prea mic, ceea ce a întârziat întregul „program” - n.m.]. La ora 24, marți, 3 octombrie 1917 - spre miercuri, 4 octombrie, cu o căruță*

militară pusă mie la dispoziție cu cea mai aleasă bunăvoință de către ofițerul Chefneux, comandantul unei unități militare, am transportat la gară sicriul care de-abia la acea oră fusese terminat de cositorit. Drum greu și anevoios prin întuneric, de război și santinele militare; totuși am răzbit iar cu ajutorul unor soldați binevoitori, l-am urcat în vagonul mortuar, ce aștepta la primul peron, pentru cel din urmă drum al lui Calistrat Hogaș spre meleagurile scumpe lui. În aceeași noapte de 3 spre 4 octombrie, la ora 2, vagonul mortuar fu atașat, conform ordinului Marelui Cartier General, la primul tren de etape ce mergea la Piatra”³.

Mormântul lui Calistrat Hogaș, din cimitirul Borzoghean

Sicriul cu rămășițele pământești ale scriitorului a ajuns aici miercuri, 4 octombrie 1917, la ora 8 dimineața și a fost preluat din gară la ora 11 de o căruță militară, care l-a transportat spre a fi depus în biserica Sf. Gheorghe. A stat acolo până vineri, 6 octombrie 1917, fiind transferat apoi la biserica cimitirului „Eternitatea”, ceremonia de reînhumare având loc duminică, 8 octombrie 1917, între orele 16-18. La eveniment a fost prezentă familia, desigur, prieteni și cunoscuți, dar și alți oameni care citiseră în presa din Piatra-Neamț anunțul următor: „Familia C. Hogaș / Vă roagă să luați parte la

³ *Ibidem.*

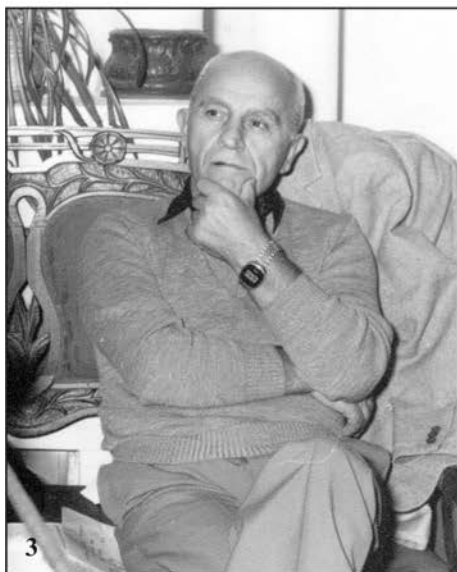
înmormântarea iubitului lor Calistrat Hogaș ale cărui rămășiți pământești au fost aduse în localitate, depuse la Capela cimitirului și a cărui înmormântare va avea loc Duminică 8 Octombrie 1917, ora 4 p.m.”.

După dispariția părinților și a celor două surori mai mari, Cornelia și Cecilia, după căsătoria Cleopatrei la Roman și transferarea lui Aetiu, ca profesor, la Liceul „V. Alecsandri” din Galați (iar la ieșirea la pensie, în București), Sidonia C. Hogaș (profesoară de muzică la Școlile Normale și, apoi, la Liceul de fete din Piatra-Neamț) moștenește toată proprietatea familiei (casa cu anexa, curtea cu acareturile, tot ce se vede în jur), trăiește singură aici, nu se mărită niciodată și se îngrijește de memoria tatălui ei: păstrează arhiva scriitorului, dă informații despre el istoricilor literari și editorilor, îi păstrează obiectele personale și ale familiei (mobilele, fotografiile, actele etc.), organizează chiar o expoziție permanentă în biroul lui Calistrat Hogaș (în 1939) și scrie cartea de memorii *Tataia. Amintiri despre C. Hogaș*. Prin anii '55 ai secolului trecut, autoritățile locale îi conferă chiar statutul de custode (salarizat) al „casei memoriale” (netransformată încă în muzeu).

În 1967, la vârsta de 85 de ani, Sidonia donează statului casa și întreaga proprietate (clădirile, curtea, chioșcul / „pavilionul”, fântâna etc.), cu scopul de a fi organizat muzeul memorial (prin testament, cu clauze speciale care interzic orice ingerință în structura sitului respectiv!). Peste doi ani, în 1969, se deschide oficial Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș” din Piatra-Neamț. Sidonia petrece ultimii ani într-un apartament de bloc și moare în 1976, la vârsta de 94 de ani.

De-a lungul celor peste patru decenii de existență, muzeul și-a câștigat o faimă națională binemeritată, în primul rând datorită prestigiului personalității pe care o reprezintă, desigur. În plus, dacă privim lucrurile strict muzeografic, autenticitatea și originalitatea colecției – calități datorate, se cuvine repetat, în primul rând Sidoniei C. Hogaș – conferă muzeului de la Piatra-Neamț o distincție specială chiar între celelalte unități de profil din România. De aceea, un proiect cultural inspirat de imaginea „călătorului” Calistrat Hogaș a atras aici, la seratele culturale ale muzeului, nume importante ale literaturii noastre contemporane: Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Constantin Ciopraga, Al. Piru, Ana Blandiana, Romulus Rusan, Alexandru Ivasiuc, Ioan Grigorescu, Eugen Simion, Mihai Urasachi, Nora Iuga, Mircea Dinescu, Constantin Călin ș.a.

Pe de altă parte, la componenta literară a activităților găzduite de Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș” (care a prilejuit, de multe ori, convergența promoțiilor mature cu cele nou sosite în literatura noastră, sau a scriitorilor din toate zonele țării cu aceia care locuiesc în Neamț), s-a adăugat în timp și aspectul pedagogic. Pentru că nu a fost uitat niciodată Profesorul Calistrat Hogaș, rămas ca un model în memoria foștilor săi elevi (v. Cezar Petrescu, Păstorel Teodoreanu etc.). De aceea, pe lângă tot ceea ce află grupurile de elevi

La Muzeul Memorial Calistrat Hogaș: 1. Alexandru Ivasiuc (1976);
2. Eugen Simion (1981); 3. Octavian Paler (1986); 4. Mircea Dinescu (1994)

vizitatori despre activitatea la catedră a scriitorului, profesorii nemțeni au avut și ei prilejul să participe la dezbateri legate de necesitatea menținerii / reintroducerii operei hogașiene în curricula școlară, despre acomodarea acestora cu noile metode de predare ș.a.m.d.

Și în al treilea – dar nu în ultimul! – rând, Muzeul Memorial, ca singura construcție din Piatra-Neamț care mai păstrează intactă arhitectura specifică târgului moldovenesc de la sfârșitul secolului XIX (casa a fost reconstruită în 1880), constituie o referință istorică prețioasă. Protejat de Legea monumentelor istorice și de arhitectură, muzeul impune o secvență pitorească în tabloul unui oraș care se dorește turistic, totodată fiind locul și prilejul unor evocări (v. lansarea romanului *Culiță* de Eugen Verman, despre mahalaua Precista în perioada interbelică, sau a volumului de amintiri *Clipe de viață* de Malvine Keșișian-Ciurel). Și tot aici trebuie menționate expozițiile de artă plastică având ca subiect casa „Conului Calistrat” (v. exp. Cu acuarele de Dumitru D. Bostan și uleiuri de Dumitru Bezem), care au îmbogățit și colecția muzeală.

În rest, lansările de carte, spectacolele de „teatru de cameră”, lecturile publice, proiecțiile de filme sau micro-concertele sunt alte tipuri de activități curente care au menirea să impună Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș” în conștiința publică drept un spațiu cultural dinamic și adaptat modernității.

„CALISTRAT HOGAȘ” MEMORIAL MUSEUM, HISTORY AND CULTURAL ACTUALITY

Abstract

The „Calistrat Hogaș” Memorial Museum from Piatra-Neamț is the sole institution of this sort dedicated to our great classical writer. Its importance stands for three main realities: 1. it preserves the familial environment in which the author lived and worked; 2. the buildings of the museum's ensemble are representative for the architecture of the Moldavian town of the XIX century; 3. over the ages, the museum became the host of several periodic literature reunions to whom there were invited the most appreciated contemporary Romanian writers.

O ACTIVITATE (EXTRA)MUZEALĂ CU TRADIȚIE: „ZILELE ION CREANGĂ” DE LA HUMULEȘTI

de **Rocsana Josanu**

Muzeul Memorial „Ion Creangă” funcționează în vechea casă a familiei scriitorului de la Humulești, jud. Neamț. Încă de la înființarea acestei instituții, scopul său a fost unul dublu: promovarea vieții și operei autorului, în special a capodoperei *Amintiri din copilărie*, prin expoziția foto-documentară care îmbracă pereții din spațiile de la intrare și prin ghidajul care este oferit turiștilor; semnalarea valorii etnografice a locuinței și anexelor (magazii, grajduri, șoproane), care oferă indicii în privința stilului de viață, al ocupațiilor tradiționale și meșteșugurilor țăranilor români în secolul al XIX-lea.

Căsuța din bârne de lemn și acoperită cu draniță cuprinde trei încăperi: tinda, camera de locuit și cămara, toate lipite cu lut pe jos, cu geamuri și uși mici. Camera principală este organizată după specificul interiorului casei țăărănești din acea vreme: sobă mare cu cuptor de dormit, culme pe care atârnă hainele de sărbătoare, ladă și masă de zestre, laviță pentru șezători, icoane vechi, ștergare la ferestre, iar în mijloc, uneltele de țesut și tors pe care orice gospodină trebuia să le aibă în casă. Peste tot răzbate simplitatea, iar mirosul de sânziene atârnat la grindă sporește parcă emoția întâlnirii cu tradiția românească, de mult uitată și acaparată de modernism.

Casa copilăriei lui Ion Creangă a fost ridicată în anul 1830 de bunicul său dinspre tată, Petrea Ciubotariul, care a dat-o apoi zestre fiului său Ștefan în 1835, când a luat-o de soție pe Smaranda, fiica lui David Creangă din Pipirig.

După decesul lui Ștefan și al Smarandei, în anul 1858, respectiv 1863 (?), gospodăria a rămas în grija surorilor Ecaterina și Maria, dar a fost moștenită de Ileana, sora cea mai mică.

Ulterior, Ecaterina și familia ei și-au schimbat domiciliul, iar Maria s-a căsătorit cu Cozma Petrache din Humulești și au avut mai mulți copii, care au

crescut în casa bunicilor. Ileana a fost și ea căsătorită cu Andrei Achiței și a locuit o perioadă în satul acestuia, Galu, divorțând mai târziu de acesta și revenind la Humulești. Ileana nu a avut copii și a lăsat casa moștenire primei fiice a Mariei, Sofia, cu condiția ca aceasta să locuiască împreună cu ea și să o îngrijească.

Sofia, căsătorită cu Anton Grigoriu, a locuit în căsuța din Humulești împreună cu familia sa până în anul 1944 când, pentru a fi păstrată memoria scriitorului, a donat-o Asociației Învățătorilor din județul Neamț. Totuși, de administrarea monumentului s-au ocupat în continuare doi dintre copiii Sofiei, profesorul Antonică și avocatul Zahai, până la deschiderea oficială a Muzeului Memorial „Ion Creangă”, din 1951.

Interesul românilor pentru casa *Amintirilor din copilărie* s-a manifestat totuși și înainte de 1944, fiind de fapt motivul determinant al actului de donație. Scriitori, istorici, politicieni și alte personalități de la începutul secolului XX i-au trecut pragul. Astfel, în anul 1910, Mihail Sadoveanu, cel care s-a considerat discipol al humuleșteanului și a învățat de pe abecedarul întocmit de acesta, a venit într-o vizită în sat și a rămas neplăcut impresionat de faptul că marele povestitor nu se bucura de aprecierea consătenilor săi mai ales pentru că fusese răspopit¹, vorba evanghelistului „nici un prooroc nu este bine primit în patria sa”². Cu toate acestea, primii vizitatori ai casei *Amintirilor din copilărie* au fost cunoscuți încă din 1890 și numărul acestora creștea, astfel încât cei ce viețuiau aici au fost nevoiți să-și restrângă spațiul de locuit în cămară. În 1937, la sărbătorirea centenarului nașterii scriitorului, a avut loc o mică omagiere în curtea casei la care a participat, printre alții, istoricul și omul politic Nicolae Iorga, la inițiativa căruia, pe peretele de est al clădirii a fost montată o plăcuță comemorativă din marmură. Acesta poate fi considerat debutul neoficial al sărbătoririi lui Ion Creangă la Humulești, într-o vreme în care casa unde s-a născut marele povestitor român devenise deja unul din punctele de referință pe harta turistică a României Mari.

Cum se explică fenomenul? O lămurește însuși Creangă: „și satul Humulești (...) nu-i un sat lăaturalnic, mocnit și lipsit de privescerea lumii, ca alte sate; și locurile care încunjură satul nostru încă-s vrednice de amintire”. În apropiere, dincolo de Vânătorii Neamțului se află Mănăstirile Neamț și Secu „fala bisericei române și a doua vistierie a Moldovei”, la care se adaugă Sihăstria și Schitul Sihla, alte două obiective ce adună numeroși vizitatori. Spre apus se află mănăstirile „Agapia, cea tănuțită de lume; Văratecul, unde și-a petrecut viața Brancoveanca cea bogată și milostivă”. Peste Ozana se află Târgu Neamț cu „vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger”. Apoi nu-s de neglijat nici vechile sate despre care tot Creangă lasă

¹ C. Parascan, *Acasă la Ion Creangă. Humulești-Neamț și Țicău-Iași*, Iași, 2008, p. 67-68.

² Luca 4, 22-30.

câteva referiri interesante, înainte de toate: Vânătorii Neamțului „cu sămânță de oameni de aceia, care s-au hărțuit odinioară cu Sobietzki, craiul polonilor”, în sud-vest se află Boiștea și Ghindăoanii, „care înjugă numai boi ungurești la carăle lor; unde plugurile rămân singurele pe brazdă în țarină, cu săptămânile, prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, și nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu știu ce-i judecata”. În apropiere de Boiște, se află satul Blebea, „care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă, zice: «Să fie de sufletul tatei!»”. La vest de Humulești sunt amplasate Filioara „hățașul căprioarelor cu sprincene scăpate din mănăstire; Bălțăteștii, cei plini de salamură, și Ceahlăieștii, Topolița și Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo, peste hotar”³.

„Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduie la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. Apoi, unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, și tot lume mai mult bogată și aleasă. Mă rog, la Mănăstirea Neamțului: icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas și iarmaroc în târg, tot atunci. Apoi, tot pe aici, treacă spre iarmaroace: la Piatră de Duminica Mare, și la Folticeni de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul; la Agapia-n deal, hram de Schimbarea la Față; la Agapia-n vale, hram de Sfinții Voievozi; și la Varatic, hram de Sântă Măria Mare. Lume și iar lume!”⁴.

În mare parte, tabloul zugrăvit de Ion Creangă nu a suferit modificări deosebite, Humuleștii continuând să fie o importantă intersecție turistică și de pelerinaj. Odată cu înființarea muzeului memorial în casa de naștere a povestitorului, Humuleștii au devenit și punct de destinație, în mijlocul unei regiuni etno-folclorice deosebite – cu un frumos precedent literar –, încă insuficient exploatate, deși își leapădă pe zi ce trece din vechile trăsături. În fond, numărul deosebit de mare al turiștilor care trec porțile Muzeului Memorial „Ion Creangă” Humulești se datorează nu doar aprecierii de care se bucură acest clasic al literaturii române, ci și vadului în care se află obiectivul. Astfel se explică diferența mare de vizitatori între Muzeul Memorial „Ion Creangă” Humulești și – de exemplu – Muzeul Memorial „Mihai Eminescu” Ipotești, Muzeul Memorial „Vasile Alexandri” de la Mircești, Muzeul Memorial „Nicolae Iorga” Vălenii de Munte ori chiar Muzeul Memorial „Ion Creangă” Iași (Bojdeuca din Țicău). Până în 1989, un flux aproape similar – în oarecare concurență cu muzeul de la Humulești – a fost înregistrat și la Muzeul Memorial „Mihail Sadoveanu” de la Mănăstirea Neamțului.

³ Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, în Idem, *Opere*, ed. Critic G. T. Kirileanu, reeditată de Cristian Livescu, p. 249-250.

⁴ *Ibidem*, p. 250-251.

Centenar Ion Creangă, 1937

Deschiderea „Zilelor Ion Creangă”, în 2009

Muzeul de la Humulești fiind atât de mult căutat de oameni din toate zărrile a determinat și o schimbare de atitudine din partea localnicilor. Din „popa-răspopit” – ceea ce în lumea satului, puternic înrăurită de cler, era și este un motiv întemeiat de desconsiderare – Ion Creangă a ajuns astăzi „cimotia”⁵ de care caută să se lege fiecare humuleștean. În cursul firesc al lucrurilor, un personaj redescoperit și îndrăgit de localnici, impus din exterior ca o emblemă sau „brand” – cum ar spune gloata înstrăinaților-moderniști de astăzi – trebuia să fie sărbătorit cum se cuvine măcar o dată pe an. Primii care s-au simțit datori să cinstească memoria lui Ion Creangă au fost custozii căsuței transformate în muzeu, cei care au preluat de la ultimii moștenitori ai gospodăriei îndatorirea creștinească de a „ridica” parastas întru pomenirea marelui povestitor și a întregii sale familii. Este o tradiție păstrată cu sfințenie an de an – indiferent de firava inițiativă venită din partea altora –, cei care sunt administratori ai muzeului se îngrijesc să plătească slujba de pomenire și să aducă cele cuvenite: colivă, colaci și pomeni. Așa a luat naștere ideea unei manifestări ceva mai extinse ca, o dată pe an, să fie dedicate câteva zile sărbătoririi lui Ion Creangă la Humulești și Târgu Neamț, oraș atașat de memoria povestitorului, unde – pe lângă existența Școlii Domnești din *Amintiri...*, azi incinta Muzeului de Istorie și Etnografie – ființează instituții importante cu numele său: casa culturii, biblioteca, liceul sportiv, liceul agricol.

Ziarul *Scînteia* din 21 decembrie 1964 consemna „Zilele Ion Creangă” și publica o serie de articole legate de comemorarea scriitorului semnate, printre alții, de Zoe Dumitrescu-Buşulenga și Al. Rosetti⁶. Totuși, oficializarea evenimentului a avut loc puțin mai târziu. Anul de debut al manifestării pare să fie 1969. Având în vedere că funcționarea ca muzeu propriu-zis a căsuței din Humulești datează din 1951, deci de 59 de ani, putem considera că interesul autorităților de a-l omagia pe „jovialul Creangă” are o vechime apropiată. Organizatorii de atunci erau Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al orașului Târgu Neamț și, desigur, Muzeul Memorial „Ion Creangă”.

Denumirea oficială a evenimentului a oscilat în timp, de la „Sezătoare la Humulești”, cum este scris în programul ediției a IV-a, la „Zilele Ion Creangă”, cum se poate regăsi în majoritatea programelor de după 2000. Pe undeva, având în vedere că Humulești este satul natal al scriitorului, firesc ar fi ca omagierea acestuia să aibă loc la 1 martie – ziua de naștere – și nu în ultima lună a anului, marcată de data trecerii la cele veșnice, 31 decembrie 1889. Situația de față are la origine câteva motive întemeiate avute în vedere de cei care au înrădăcinat caracterul tradițional al sărbătorii. Unul dintre acestea constă în controversa destul de aprinsă printre biografiile povestitorului cu privire la data exactă a nașterii sale.

⁵ Cimotie = *rudă*, termen folosit de Ion Creangă în *Amintiri...*, p.

⁶ C. Parascan, *op. cit.*, p. 152.

Pomenirea scriitorului și a părinților săi, la Biserica „Sf. Nicolae”

Din unele acte, printre care și mitrica păstrată la Biserica „Sf. Nicolae” din Humulești, unde a fost botezat, reiese că s-ar fi născut la 10 iunie 1839, în timp ce în „Fragmentul de autobiografie” precum și în albumul „Junimii”, se menționează că s-ar fi născut la 1 martie 1837.

Faptul că scrierile lui Ion Creangă fac numeroase referiri la tradiții, întâmplări legate de sărbătorile de iarnă, oferă organizatorilor o paletă destul de largă și atractivă pentru organizarea unui program festiv legat de obiceiuri specifice Crăciunului și Anului Nou: urături, colinde, jocuri de iarnă (în special Capra și Ursul), astfel încât alegerea a căzut pe ultima dată din biografia povestitorului.

În fine, trebuie reținut un ultim aspect și – se pare – capital: omagierea lui Creangă a căpătat formele actuale de la parastasele dedicate lui și familiei sale de familia Grigoriu – ca ultimi moștenitori – și custozii muzeului iar „ridicarea” pentru cei decedați nu se face în preajma datei de naștere, ci a decesului persoanei pomenite. În cazul de față, în preajma zilei de 31 decembrie; după tradiția locului „nu e bine să faci mortul să aștepte pomana prea mult”, aceasta ar trebui făcută puțin mai devreme, ceea ce a stabilit cutuma ca sărbătoarea să fie organizată la finele celei de-a doua săptămâni a lunii decembrie.

Manifestarea se desfășoară pe parcursul mai multor zile, iar deschiderea oficială are loc întotdeauna, prin tradiție, la muzeul din Humulești, în prezența autorităților orașului, invitaților speciali, a gazdelor și a unui public – întotdeauna numeros și activ – format din elevi și orășeni. Practic, Zilele „Ion Creangă” marchează pentru târgnemțeni începutul oficial al sărbătorilor de iarnă. Primarul orașului, gazdele muzeului sunt cei care deschid sărbătorile, urmați de oaspeții speciali – scriitori, artiști, critici literari – care își aduc propriile omagii memoriei lui Ion Creangă și, prin prezența lor, conferă greutate întrunirii.

Judecând după programul din 1973, mai era încă în viață și locuia în apropierea casei unul dintre nepoții scriitorului, profesorul Anton Grigoriu, care s-a ocupat multă vreme de întreținerea locuinței după ce mama sa a donat-o statului în 1944. Din discursul acestuia au putut fi aflate detalii interesante legate de personalitatea lui Creangă.

Fiind vorba despre povestitorul Creangă, din programul artistic pregătit de elevi nu pot lipsi interpretările unor scenete inspirate din scrierile sale. În mare parte, opera sa poate fi transpusă în teatru, datorită principalei sale trăsături: oralitatea (savoarea ei poate fi simțită atunci când este vorbită, nu citită, ca dovadă că fragmente celebre înregistrate audio de Mihail Sadoveanu sau Ștefan Ciubotărașu sunt foarte apreciate). Subiectele predilecte alese de elevi se axează de regulă pe fragmente semnificative din *Amintiri din copilărie* cum ar fi: „La cireșe”, „Pupăza din tei”, „La scăldat” sau din povești ca: „Soacra cu trei nurori”, „Prostia omenească” sau „Povestea unui om leneș”, impresionante ca valoare literară și cu puternice valențe moralizatoare.

Spectacol susținut la muzeu de elevii din localitate (2009)

Un moment aparte este rezervat colindelor, dar un parfum de autenticitate, care – de regulă – marchează și finalul programului de la muzeu revine persoanelor în vârstă din zonă, ce fac auzite și savurate vechi urături din vatra Humuleștilor.

De asemenea, în cadrul manifestării sunt organizate expoziții de pictură și desen, realizate de copii sau adulți pe baza temelor preluate din opera scriitorului. Uneori, acestea constituie subiectul unor concursuri pe teme date, unde copiii sunt recompensați cu cărți sau alte premii. De aici, având în vedere și condițiile specifice anotimpului rece, sărbătoarea își continuă programul la sediul Casei de Cultură „Ion Creangă” din Târgu Neamț și – în funcție de programările anuale și disponibilitățile de ordin financiar – Biblioteca orașenească „Ion Creangă”, Muzeul de Istorie și Etnografie – fostul sediu al Școlii Domnești sau chiar Școala „Ion Creangă” din Humulești.

Programul Casei de Cultură păstrează de regulă momentele folclorice oferite de ansambluri locale cum ar fi „Ozana” al Casei de Cultură Târgu Neamț sau ansamblul folcloric al Școlii de Arte și Meserii din Vânători-Neamț. Un episod aparte a fost evoluția, în anul 2002, a trupei de actori ai teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani cu piesa *Iorgu de la Sadagura* scrisă de Vasile Alexandri. În același cadru trebuie remarcate recitalurile unor soliști de muzică populară moldovenească deja consacrați, precum Sofia Vicoveanca, Tudor Ungureanu, Laura Lavric, Matilda Pascal-Cojocărița, Mioara Velicu sau Margareta Clipa, atât în curtea muzeului, cât și la Casa de Cultură.

După anul 2000, au existat și încercări de promovare a unor producții cinematografice românești, creații legate de viața și opera lui Ion Creangă sau ale altor clasici. Astfel, în anul 2003 a rulat, la Casa Culturii „Ion Creangă” din Târgu Neamț, filmul *Păcală*, o adaptare după scrierile lui Ioan Slavici și Ion Creangă, în rolul principal fiind Sebastian Papaiani. La ediția din 2004, când se împlineau 115 ani de la moartea scriitorului, în incinta Muzeului de Istorie și Etnografie din Târgu Neamț (fosta *Școală Domnească* unde a învățat – între 1853-1854 – Ion Creangă, împreună cu o altă mare personalitate culturală a locului – filosoful Vasile Conta) a rulat producția cinematografică *Un bulgăre de humă*, în care rolul principal a fost interpretat de Dorel Vișan, iar rolul lui Eminescu de regretatul Adrian Pinte, Veronica Micle fiind întruchipată de Maria Ploaie. Tot atunci, scriitorul Constantin Parascan, muzeograf la Bojdeuca lui Ion Creangă din Iași – locul principal unde au fost făcute filmările – și în calitate de consultant, a prezentat interesantul istoric al realizării filmului.

De remarcat și implicarea permanentă în organizare a bisericii „Sf. Nicolae” din Humulești, prin oficierea serviciului religios, urmat de rezervarea unui moment în care este invocată în fața enoriașilor memoria diaconului Creangă. Într-o asemenea împrejurare, în anul 2002, s-a dat citire actului emis de mitropolitul Daniel al Moldovei și Bucovinei privind reabilitarea lui Ion Creangă,

Invitații Constantin Parascan, Ana Florescu și Nicolae Crețu

„Zilele Ion Creangă”, 2010

recunoscându-se astfel – indirect – nedreptatea pe care Biserica i-a cauzat-o atunci când l-a exclus din cler „pentru totdeauna, până când vei da probe de îndreptare...”. Programul de la biserică este rezervat zilelor de sâmbătă, când alături de oficierea unui parastas a diaconului reabilitat Ion, se merge la mormântul părinților din curtea bisericii iar apoi, în trapeză, are loc o agapă pregătită de preotul paroh și finanțată de primărie, împreună cu cei câțiva oameni de afaceri locali sensibilizați.

Un moment emoționant a avut loc în cadrul manifestărilor din anul 2000 când, la inițiativa unui grup de scriitori și profesori din Iași, care au redactat o petiție către ministrul culturii și cultelor de la acea vreme, Răzvan Theodorescu, s-a reușit aducerea osemintelor lui Ștefan a Petrii Ciubotariul de la Prigoreni la Humulești, pentru a-și găsi odihna veșnică alături de soția sa Smaranda, în cimitirul de lângă biserică.

Din păcate, bugetul alocat organizării manifestării – nu întotdeauna suficiente pentru înfăptuirea unor proiecte mai pretențioase – este motivul principal al unei oarecari rigidități repetitive, de cele mai multe ori sărbătoarea fiind animată de implicarea mai mult voluntară a oaspeților și mai ales a „micilor actori”. Sunt și unele nerealizări regretate de organizatori – și care nu presupuneau neapărat cheltuieli suplimentare, cât mai degrabă atenuarea unor slăbiciuni pur omenești izvorâte dintr-un atașament monopolizator față de marele povestitor, observat la autoritățile locale – legate în special de posibilitatea ca printre invitații speciali să fi fost prezenți regretații Grigore Vieru și Zoe Dumitrescu Bușulenga sau Sebastian Papaiani, Spiridon Vangheli, Florin Piersic, Dorel Vișan.

Cu ocazia unei astfel de manifestări la Humulești, regretatul academician Constantin Ciopraga spunea, în 2007: *„Sunt fericit că mă aflu aici. Am fost prezent și la celelalte manifestări, cred că la toate manifestările, cu excepția celei de anul trecut. Sunt fericit pentru că mă aflu pe prispa casei celui mai mare povestitor român. Mihail Sadoveanu, care și el este un scriitor de talie universală, vedea în Creangă pe învățătorul său, învățător întru ale scrisului. Lumea de aici, așezarea de-aici este una dintre cele mai renumite pe plan național. Să ca Humuleștii nu este altul fiindcă aici s-a născut Ion Creangă, modestul copil și-apoi tânăr al acestui pământ, cel care a dat viață unor personaje de neuitat, acela care a făcut din arta sa de povestitor un fel de monument adresat limbii române. Creangă se situează între marii povestitori ai lumii și prin aceasta localitatea Humulești este cea care l-a însușit, cea care l-a format, l-a modelat. Amintirile lui sunt amintirile tuturor copiilor din lume. Creangă este copilul universal și ca atare totdeauna ne simțim fericiți când citim o pagină de Creangă, când ne regăsim noi înșine în lumea miraculoasă a copilăriei. Iată motive pentru care humuleștenii pot fi mândri în continuare fiindcă au dat naștere și l-au văzut pe acela care avea să devină un clasic, un scriitor de mărimea întâi în literatura română. Fie ca asemenea serbări,*

Organizatori și invitați la simpozioanele din cadrul „Zilelor Ion Creangă”

asemenea manifestări să perpetueze amintirea lui Creangă, fie ca opera lui să încălzească inimile copiilor și nu numai ale copiilor, ci și ale maturilor din viitor, așa cum noi înșine ne-am împărtășit și i-am iubit opera”.

Poate cu o mai bună conlucrare, dacă primii pași pentru pregătiri s-ar face măcar cu jumătate de an înainte, sărbătoarea ar putea ieși din limitele unei manifestări locale, restrânse. Principala problemă constă în faptul că nu există o sincronizare a reprezentanților fiecărei instituții colaboratoare, ceea ce impune adesea un program făcut în pripă, peștiș și fără sevă, fiecare insistând, adesea în ultima clipă, să își materializeze propriul efort. Toți cei implicați până în prezent au mărturisit uneori o oarecare jenă pentru faptul că – privite în ansamblu – „Zilele Creangă” au căpătat un caracter anost, cu aceiași invitați, aceleași cuvântări și același program, mult sub ceea ce merită Ion Creangă. Printre organizatori – angajați ai muzeului, cadre didactice, reprezentanți ai unor instituții județene – există voința de schimbare și inspirație, rămâne a fi convinsă însă și administrația locală.

UNE ACTIVITÉ (EXTRA) MUSÉALE AVEC TRADITION: „LES JOURS ION CREANGĂ” À HUMULEȘTI

Résumé

La maison paternelle du plus grand conteur roumain Ion Creangă a été construite au commencement du XIXème siècle par ses grands-parents et administrée par les héritiers jusqu'en 1944, lorsqu'elle est entrée dans la propriété de l'État roumain suite à un acte de donation.

Le musée mémoriel fonctionne ici depuis 1951, mais les touristes venaient en visite déjà en 1890, immédiatement après la mort de l'écrivain (survenue le 31 décembre 1889). Les autorités ont décidé ainsi de rendre périodiquement hommage à cette personnalité culturelle nationale. Chaque année, les parents faisaient la commémoration en décembre ; ensuite, on a augmenté l'importance de l'événement en le transformant dans une vraie manifestation annuelle nommée *Les Journées dédiées à Ion Creangă*.

Le programme comprend, à côté du service divin, des spectacles de théâtre inspirés de ses écrits, des concours de création littéraire et des moments folkloriques. Il faut préciser aussi que cet événement marque, sur le plan local, le début officiel des fêtes d'hiver avec les coutumes spécifiques : des cantiques de Noël, des vers récités par ceux qui parcourent en groupe les rues, la veille du jour de l'an, la danse de la Chèvre ou de l'Ours, le chant de l'Étoile, qui sont décrites aussi dans l'œuvre de l'écrivain.

Un autre moment important est marqué par les discussions littéraires où participent des professeurs, des écrivains, des acteurs, des critiques et des représentants des institutions culturelles. On ressent encore la nécessité des débats ou des colloques au niveau académique.

CASA MEMORIALĂ „VERONICA MICLE” DIN TÂRGU NEAMȚ

de Vasile Diaconu

Unul dintre locurile care păstrează vie amintirea poetei Veronica Micle (1850-1889) este casa memorială din Târgu Neamț, situată în vechea vatră a orașului, pe drumul care duce către Cetatea Neamț.

Construită de către Mănăstirea Neamț pe la anul 1834, spre a folosi ca mitoc și școală pentru călugări, clădirea a fost cumpărată în anul 1850 de Ana Câmpeanu (mama Veronicăi Micle), care a venit aici din Năsăud, după moartea soțului, împreună cu cei doi copii ai ei, Veronica și Radu¹. Nu știm care au fost motivele pentru care Mănăstirea Neamț a vândut această casă, dar este cert faptul că la 10 august 1850, Ana Câmpeanu devine proprietara acestui imobil, așa cum o arată și actul de vânzare-cumpărare:

„Declarăm că am vândut D-nei Ana Câmpeanu româncă din Năsăud - Transilvania, Casa Mănăstirii aflată în Tg. Neamț pe Ulița Mare - capătul Târgului despre Cetatea Neamț, în fața Școalei Grigore Ghica Vodă și a Spitalului Tg. Neamț, megieșită la răsărit cu Gh. Matiescu, la apus cu locul viran al Mănăstirii Neamț, la mieazănoapte cu Ulița Mare și la miazăzi cu apa și cu prundul Ozanei.

Casa, făcută de Mănăstirea Neamț pentru mitoc și școală, la anul 1834, din lemn și zid, acoperită cu draniță, având cerdac și compusă din patru odăi, nouă ferestre, șase uși și trei sobe cu horn, pe jos podeală, având în ogradă fântână, beciu, grajd și șură cu loc cu pomi împrejmuit cu gard de scânduri după întinderea și stăpânirea actuală. Toate aceste vândute cu prețul de (100) una sută galbeni pe care s-a vărsat la Casieria Sfintei Mănăstiri, pe deplin, în fața noastră, la facerea acestui document, de la cumpărătoarea care va deveni de astăzi stăpână pe casa arătată mai sus.

¹ G. Luca, *Târgu Neamț. Monografie*, Piatra-Neamț, 2008, p. 397.

Fig. 1. Casa memorială Veronica Micle, înainte și după restaurare

*Eu Ana Câmpeanu declar: am primit casa și am plătit întreg prețul.
Făcut azi 10 august 1850, semnat și întărit cu pecetea Sf. Mănăstiri
Neamțu și Secu”².*

Ana Câmpeanu și cei doi copii ai săi au locuit aici până în 1853, când se mută la Iași, dar casa rămâne în continuare în proprietatea familiei. După ce Veronica s-a căsătorit cu profesorul Ștefan Micle, în 1864, casa din Târgu Neamț îi este dăruită ca zestre, iar poeta a revenit aici adesea. În ultima perioadă a vieții, Veronica Micle s-a mutat la Mănăstirea Văratec, fapt ce a determinat-o să doneze casa, în anul 1886, maicilor de la această mănăstire:

„ACT DE DANIE. Eu subsemnata Doamnă Veronica Micle, cu domiciliul în Mănăstirea Văratice, donez, de a mea bunăvoie, Sf. Mănăstiri Văratice casa mea, mobilată cu toate atenansele, situată în Tg. Neamț, pe Ulița Mare, vizavi de școala no. 1 de băieți, Grigore Ghica Vodă și Spitalul Tg. Neamț. Casa o am proprietatea mea, ca zestre și moștenire de la defuncții mei părinți; deci dragostea mea este că dau cu toată inima și cu drag, casa mea în stăpânirea Mănăstirii Văratec, pentru a se instala în casă mitoc pentru primirea maicilor, care vin la spital, bolnave, și au nevoie de îngrijirea doctorului, și a celor care vin la oraș pentru a-și târgui. Iar pe peretele casei să fie afișat o placă de marmoră pe care va fi scris pentru pomenire de generația actuală și viitoare «Casa Veronica Micle».

Semnat proprie de mine, Veronica Micle.

Făcut la Mănăstirea Văratec, anul 1886, octombrie 12”³.

Această placă a fost fixată în anul 1939 de către mai mulți nășăudeni veniți în vizită la Târgu Neamț, cu mențiunea „În această casă a locuit vremelnice Veronica Micle (1850-1889)”.

După câțiva ani, Mănăstirea Văratec a vândut casa cetățeanului Ion Grădinaru, din Târgu Neamț. În 1939, Nicolae Iorga, președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice a făcut demersuri pentru recunoașterea ca monument istoric a acestei case:

*„MINISTERUL CULTELOR ȘI ARTELOR
COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE
18 iul. 1939*

În orașul Tg. Neamț, str. Ștefan cel Mare 12, există casa unde a locuit Veronica Micle. Această casă este monument istoric. Din reclamațiunea unui

² Gh. Radu, *Contribuții la istoria județului Neamț*, vol. II, Piatra-Neamț, 2009, p. 157.

³ *Ibidem*, p. 158.

comitet pentru restaurarea ei, reiese că primăria locală ar fi eliberat autorizația Nr. 1198/1939 locuitorului Ion Grădinaru ca să dărâme. În conformitate cu legea de conservare și restaurare a monumentelor istorice, acea casă fiind monument istoric nu se poate restaura, expropria, sau dărâma decât cu aprobarea Comisiunii Monumentelor Istorice. În consecință, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a lua măsurile necesare pentru anularea autorizației de dărâmare și oprirea dărâmării acelei case de către actualul proprietar d-l Ion Grădinaru, care a și primit fondurile necesare pentru restaurarea casei.

Președinte, N. Iorga”⁴.

Ca urmare a acestui demers, prefectul de Neamț emite o adresă către primarul din Târgu Neamț pentru „a anula autorizațiunea No. 1198/1939, eliberată de dvs. pentru dărâmarea casei unde a locuit Veronica Micle, aflată în strada Ștefan cel Mare, no.12”. Primarul din Târgu Neamț, Ion Balan, îi răspunde prefectului tot printr-o adresă oficială prin care îl informa că a fost eliberată o autorizație de construcție pentru un imobil la adresa amintită, dar „nu în locul celei [casei - n.n.] vechi care e monument istoric” ci în spatele ei, fără a interveni asupra monumentului⁵.

La 17 mai 1948, părintele Constantin Matasă, în calitate sa de delegat al Comisiei Monumentelor Istorice din județul Neamț, întocmea următoarea constatare:

„Casa pe care Veronica Micle a avut-o în str. Ștefan cel Mare nr. 14 din Târgu Neamț este construită din lemn, dar încă în bună stare, deoarece actualul proprietar care locuiește în ea, a acoperit-o. Casa prezintă interes și prin aspectul ei pitoresc, păstrând atât în interior cât și în exterior un pronunțat caracter de vechime; merită doar să fie răscumpărată de stat cu jumătate din teren, porțiunea despre strada Ștefan cel Mare, teren pe care se găsește și casa. Restul de teren ce are fața spre Cuza Vodă, poate rămâne proprietarului, cu noua casă ce și-a construit-o din cărămidă, dar nu a terminat-o; la valoarea de astăzi a banului, despăgubirea proprietarului n-ar putea depăși suma de 70-80 de mii de lei, ceea ce ar fi aproape echivalent cu 200 de galbeni, preț stabilit la tribunal prin Consiliul de Judecată Nr.3451/1948.

Primăria din Târgu Neamț, ar trebui să contribuie și ea cu jumătate din această sumă; odată intrată casa în patrimoniul statului și pentru ca C. M. I. să nu aibă grija ei, s-ar putea conveni cu Mănăstirea Văratec spre a da o maică, care să stea în casă. În acest caz, în camera cea mai mare, să se organizeze un mic muzeu, neavând voie să locuiască nimeni în ea, iar în celelalte două, să poată găzdui maicele de la Văratice când vin la Târgul Neamț în interesul mănăstirii”⁶.

⁴ Ibidem, p. 156.

⁵ Ibidem.

⁶ Gh. Dumitroaia (coord.), *In memoriam Constantin Matasă*, BMA, X, Piatra-Neamț, 2001, p. 174.

Așa cum se observă din documentul prezentat anterior, încă din anul 1948 se preconiza amenajarea unui muzeu memorial în această casă, deși era nevoie de o reabilitare a acesteia (fig. 1).

Și în anii următori s-au făcut demersuri pentru salvarea acestui imobil și transformarea lui în casă memorială. Astfel, profesorul Dumitru Constantinescu, fondatorul actualului Muzeu de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, a înaintat mai multe adrese oficiale către Mitropolia Moldovei și Sucevei, Filiala Arhivelor Statului Năsăud, Arhivele Statului Cluj și Arhivele Statului Bacău, pentru a obține informații necesare în legătură cu casa poetei Veronica Micle din Târgu Neamț. Redăm în cele ce urmează câteva fragmente din aceste adrese, cu scopul de a ilustra interesul manifestat de profesorul D. Constantinescu pentru a fi păstrată fosta casă a familiei Micle⁷.

„Către
Mitropolia Moldovei și Sucevei
Iași

Pentru a stabili dacă imobilul din Tg. Neamț, str. V. I. Lenin, nr. 16, a aparținut în secolul trecut familiei Câmpeanu, părinții Veronicăi Micle și în consecință dacă însăși poeta a locuit în casa, pe care înainte de ultimul război mondial a fost o placă de marmură cu caracter comemorativ...vă rugăm să binevoiți a da deslegare mănăstirii Văratice, ca să ne dea voie să cercetăm arhiva din trecut, unde avem suficiente dovezi documentare privitoare la acest imobil.

Sef. Secție Învăț. și Cult.
ss.

Directorul Muzeului
D. Constantinescu”

Iată și un fragment din adresa înaintată Filialei Năsăud a Arhivelor Statului:

„La adresa dvs. nr. 353 din 13. VIII a.c [1960], vă aducem cele mai vii mulțumiri și vă aducem la cunoștință că rezultatele obținute în urma cercetărilor întreprinse în legătură cu născădeanca Veronica Micle și cu imobilul pe care l-a avut în Tg. Neamț, sunt dintre cele mai bune [...].

Placa de marmură pusă de născădeni în 1939 și demontată fără rațiune mai târziu, a avut deci un temei bine justificat și în prezent noi ne străduim să adunăm material documentar pentru această casă, care merită cu prisosință să devină casă memorială”⁸.

⁷ Arhiva Muzeului de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, dosar nr. 1/1960, f. 106.

⁸ *Ibidem*, f. 114.

Fig. 2. Imagini din expoziția permanentă

Toate aceste demersuri vor fi duse la îndeplinire abia după 1982, când imobilul este preluat de Complexul Muzeal Județean Neamț.

Din acest moment se poate vorbi cu adevărat despre Casa Memorială „Veronica Micle”, instituție muzeală care a reușit să păstreze vie amintirea poetei și să pună în valoare complexa personalitate a acesteia.

Expoziția permanentă a cunoscut la rândul ei mai multe reorganizări, ultima fiind realizată chiar în 2010, cu prilejul împlinirii a 160 de la nașterea poetei. Cu această ocazie, casa a fost renovată, iar expoziția din interior a fost actualizată și adusă la un nivel care permite publicului vizitator să descopere atmosfera epocii în care a trăit și a scris Veronica Micle (fig. 2).

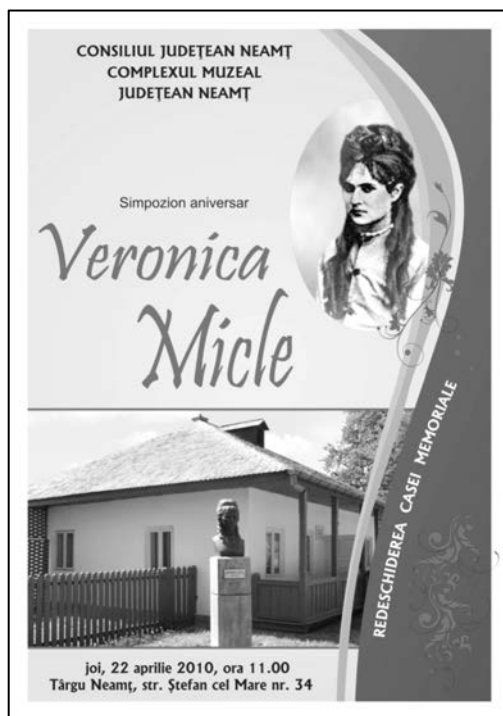

Fig. 3. Afișul care a anunțat redeschiderea expoziției

În cele trei săli de expoziție sunt prezentate pe larg principalele momente din viața și activitatea literară a poetei.

Prima încăpere cuprinde mai multe vitrine, obiecte personale și panouri care prezintă biografia poetei, prietenia dintre ea și Mihai Eminescu, mărturii contemporane referitoare la personalitatea ei, dar și opinii privitoare la creația sa

literară. Sunt expuse fotocopii după manuscrise, corespondență, documente și cărți, care evidențiază personalitatea și talentul muzei eminesciene.

În cea de a doua încăpere pot fi văzute piese de mobilier și îmbrăcăminte, specifice celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, care ilustrează fidel ambianța epocii, mai ales că unele dintre acestea au aparținut familiei poetei.

A treia sală a expoziției se identifică de fapt cu spațiul de lucru al Veronicăi Micle, iar piesa de rezistență este chiar biroul la care poeta a scris o parte din poeziile sale și scrisorile către Eminescu. În această încăpere pot fi admirate și alte obiecte de valoare: un frumos suport de argint pentru cărți, o călmară deosebită, oglinda mare de cristal, piese de mobilier.

Deși nu are o existență îndelungată ca și instituție muzeală, Casa Memorială „Veronica Micle”, este unul dintre puținele locuri care acordă atenția cuvenită celei care a fost considerată muza lui Eminescu, iar numărul apreciabil de vizitatori care trec pragul acestei case constituie o dovadă în plus că Veronica Micle are o importanță aparte între personalitățile feminine ale literaturii române.

LA MAISON MÉMORIELLE „VERONICA MICLE” DE TÂRGU NEAMȚ

Résumé

Parmi les institutions muséales de la ville de Târgu Neamț, à côté du Musée mémorial „Ion Creangă” de Humulești, la Citadelle de Neamț et le Musée d’Histoire et Ethnographie, se remarque aussi la Maison mémorielle „Veronica Micle”, un point touristique important où sont représentées la vie, la personnalité et la création littéraire de la poétesse considérée „la muse” de Mihai Eminescu.

La maison où fonctionne le musée a été construite en 1834 et achetée par la mère de la poétesse, Ana Câmpeanu, en 1850, du Monastère de Neamț. En 1864, après le mariage avec Ștefan Micle, Veronica a reçu en dot la maison.

Vers la fin de sa vie, Veronica s’est retirée à Văratec et a donné la maison au Monastère qui, ultérieurement, l’a vendue à un habitant de la ville.

L’historien N. Iorga, le prêtre C. Matasă et le professeur D. Constantinescu ont apprécié l’importance de cette construction et ont fait les démarches nécessaires pour sa conservation et sa transformation en musée.

Elle est devenue musée mémorial après l’entrée sous l’administration du Complexe Muséal du Département de Neamț. On y retrouve des images, des livres, des documents et nombreux objets personnels qui ont appartenu à la poétesse ou qui se rapportent à sa vie et à ses écrits.

BIENALA DE ARTĂ PLASTICĂ

„LASCĂR VOREL”

de Violeta Dinu

Muzeul de Artă din Piatra-Neamț, unitate importantă a Complexului Muzeal Județean Neamț, deține un patrimoniu valoros de lucrări de artă românească: pictură, sculptură, grafică și artă decorativă. Aceste colecții sunt semnate de artiști renumiți ca: Aurel Băeșu, Constantin D. Stahi, Lascăr Vorel, Nicolae Tonitza, Gheorghe Petrașcu, Ion Jalea, Ion Irimescu, Aurelia Vasiliu Ghiață, Iulia Hălăucescu, Simona Vasiliu Chintilă ș. a.

Deschis în 1960, ca secție de artă pe lângă Muzeul Regional de Arheologie, are un fond muzeistic valoros, constituit prin donații și prin transferul unor lucrări din partea Uniunii Artiștilor Plastici din România și a Fondului Plastic. De existența acestei instituții se leagă numele unor personalități ale vieții artistice și culturale din țara noastră: preotul arheolog Constantin Matasă, pictorii Iulia Hălăucescu, Simona Vasiliu Chintilă, Spiru Chintilă, Dumitru Ghiață, Aurelia Vasiliu Ghiață și muzeograful Petronius Hălăucescu, custode în perioada 1960-1980.

În anul 1980, colecția de artă, care funcționase până atunci în spații impropii, s-a mutat în actualul sediu (clădire-monument arhitectonic) și a primit statutul de muzeu de artă. Situat în centrul istoric al orașului Piatra-Neamț, imobilul care îl găzduiește a fost construit în 1930, fiind proiectat de arhitecții R. Bolomey și Fr. Droz, într-un stil neoromânesc, elementele de inspirație tradițională integrându-l ansamblului Curții Domnești.

Expoziția permanentă a muzeului se află în 5 săli și pune în valoare peste 200 de lucrări ce evidențiază momente importante din creația artistică românească: caracterul național și interferențele cu arta europeană (curente: academism, impresionism, expresionism), perioada interbelică, repere în arta contemporană și modernitatea tapiseriei (ultima – prin lucrările realizate de Aurelia Vasiliu Ghiață).

Totuși, specificul muzeului din Piatra-Neamț este accentuat de prezența pe simeze a artiștilor nemțeni care, încă din sec. al XIX-lea până în prezent, s-au remarcat în mișcarea artistică națională și europeană.

Lascăr Vorel

Muzeul de Artă Piatra-Neamț

Dintre aceștia se distinge numele lui Lascăr Vorel (1879-1918), pictor cu viziune, stil și tehnică originale, format în ambianța școlii artistice germane a începutului de secol XX.

Provenind din cunoscuta familie de intelectuali Vorel, din Piatra-Neamț, artistul s-a afirmat atât în pictura în ulei cât și în grafică, expunându-și opera la München alături de creatori proeminenți și în țară, în cadrul expozițiilor Tinerimii Artistice din București.

Muzeul de Artă din Piatra-Neamț deține cea mai mare parte a lucrărilor reprezentative din creația lui Lascăr Vorel aduse în țară în 1918, după moartea artistului. Acestea au fost achiziționate de la urmașii familiei și o mare parte sunt expuse permanent.

Personalitatea pictorului a fost deseori evocată în simpozioane și expoziții temporare. Cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la moartea timpurie a artistului, a fost publicat unul dintre jurnalele sale¹, în cadrul unui parteneriat a muzeului cu Fundația Vorel.

La cunoașterea și omagierea lui Lascăr Vorel, acest pictor și grafician cu o personalitate profund originală, unul dintre cei mai inventivi expresioniști români din perioada interbelică, contribuie și desfășurarea la Piatra-Neamț a proiectului cultural Bienala de Artă Plastică „Lascăr Vorel”.

Manifestare artistică de amploare națională, definită ca una dintre expozițiile concurs majore din țară, Bienala a debutat la Piatra-Neamț în anul 1970, ca un festival organizat în scopul cunoașterii plasticienilor consacrați și a confruntării lor cu publicul. Destinat artiștilor profesioniști, membri ai Uniunii Artiștilor Plastici din România, festivalul a devenit încă de la prima ediție² un eveniment artistic apreciat, sălile de expoziții devenind neîncăpătoare pentru numărul mare de participanți.

În prefața catalogului primului festival, desfășurat între 15-30 august 1970, se menționa: *„Iar dacă unui asemenea act de cultură alăturăm numele lui Lascăr Vorel, nu încercăm decât un pios omagiu în amintirea unui mare artist și a unui deschizător de drumuri, care până în ultimele momente ale vieții s-a simțit legat de meleagurile copilăriei”*.

Programul primei manifestări naționale a cuprins: vernisajul expoziției „Lascăr Vorel”; vernisajul a 22 de expoziții personale și dezbateri pe marginea conținutului și valorii artistice a lucrărilor expuse.

Dintre artiștii participanți amintim pe Dan Hatmanu, Vasile Grigore, Ion Murariu, Dimitrie Gavrilean, Ion Gânju, Iulia Hălăucescu, Clement Pompiliu,

¹ L. Vorel, *Jurnal*, Piatra-Neamț, 2009.

² Organizatorii primei ediții au fost: Comitetul Județean de Cultură și Artă și Uniunea Artiștilor Plastici din România din România – Cenaclul din Piatra-Neamț.

Lucrări de Lascăr Vorel: 1. *Vedere din atelier* (ulei/pânză); 2. *Posedații* (guașă/carton)

Nicolae Milord ș.a., care au donat lucrări importante colecției de artă din cadrul Muzeului Județean de Istorie, contribuind la constituirea expoziției permanente.

Edițiile a doua și a treia au continuat programul de evocare a pictorului Lascăr Vorel, întâlniri ale artiștilor nemțeni cu publicul, organizarea de expoziții tematice. Acestea s-au desfășurat în Piatra-Neamț – Galeria „Arta” și în clădirea ce adăpostește Colecția de Artă, la Bicaz – sediul Muzeului de Istorie, la Roman – Colecția de Artă și în căminele culturale din Bălțătești, Dobreni și Girov.

Valoarea acestor expoziții era certificată de prezența pictorilor Eugen Crăciun, Nicolae Constantin, Corneliu Ionescu, Gheorghe Șaru, Simona Vasiliu-Chintilă, Iulia Hălăucescu, a graficienilor Mihai Mădescu, Eva Cerbu, Hortensia Masichivieci și a sculptorului Clement Pompiliu.

Începând cu ediția a IV-a, organizată în perioada 20-30 octombrie 1976, festivalul a fost denumit Bienala de Artă Plastică „Lascăr Vorel”. Manifestarea devenind deosebit de complexă a cuprins expoziții tematice, reproduceri de artă, expoziții cu lucrări ale artiștilor plastici amatori din județul Neamț, un simpozion în cadrul căruia s-a omagiat opera pictorului Lascăr Vorel. Întâlnirile artiștilor cu publicul au fost organizate la: Piatra-Neamț – Galeria „Arta”, Colecția de Artă, Casa de Cultură a Sindicatelor și Biblioteca Județeană; Roman – Colecția de Artă; Târgu Neamț – Casa de Cultură; Bicaz – Clubul Central; Bălțătești, Podoleni, Tarcău – căminele culturale.

S-au distins atunci tineri plasticieni nemțeni, absolvenți ai învățământului artistic superior: Bumitru Bezem, Mircea Ciacăru, Mihai Chiuaru ș.a. care, alături de consacrații Iulia Hălăucescu, Teodor Moraru, Zamfir Dumitrescu, Nicolae Fleissig, au realizat imaginea de ansamblu a evoluției artei românești contemporane.

După o întrerupere de peste două decenii, Bienala a fost reluată în octombrie 1997, ca un proiect cultural-artistic al cărui titular a fost mereu Muzeul de Artă Piatra-Neamț, cu prezențe artistice profesioniste, recompensate cu premii. Din juriu au făcut parte artiști plastici de renume și critici de artă.

Adrian Silvan Ionescu, prezent la Piatra-Neamț la ediția din 1997, remarcă: *„Prin eforturile conjugate ale Ministerului Culturii, Uniunii Artiștilor Plastici, Inspectoratului pentru Cultură, Complexului Muzeal Județean Neamț și Fundației ‘Vorel’ festivalul s-a bucurat de succes deosebit, atrăgând plasticieni și critici de artă renumiți, ce și-au adus salutarul aport la această reușită”*³.

Și cu acest prilej s-a evocat personalitatea lui Lascăr Vorel, pictorul a cărui scurtă carieră artistică a fost marcată de expresionism.

Spațiile consacrate evenimentului artistic au fost diferite, datorită numărului mare de lucrări și genurilor artistice diverse (pictură, grafică, sculptură, artă decorativă). Astfel, la Galeriile de Artă ale Filialei Neamț a

³ *Cotidianul*, 6 noiembrie 1997.

Lucrări expuse la Bienala „Lascăr Vorel”: 1. în 1999; 2. în 2009

U.A.P. a fost expus cel mai mare număr de picturi și sculpturi, la Muzeul de Artă, în sala destinațiilor temporare, au figurat pe simeze lucrările de grafică și la Galeriile „Lascăr Vorel” s-a organizat o expoziție de pictură.

Dintre participanții la această ediție se cuvine să menționăm numele artiștilor consacrați: Ilie Boca, Simona Vasiliu-Chintilă, Teodor Moraru, Ruxandra Grigorescu, Iulia Hălăucescu, Tudor Zbârnea, alături de care s-au aflat și tineri aflați la început de drum, dornici de afirmare.

Expozițiile au fost deschise publicului în perioada 29 octombrie – 29 noiembrie, iar lucrările premiate de instituțiile de cultură au fost donate Muzeului de Artă. Astfel, marele premiu acordat de Ministerul Culturii lui Ilie Boca și premiul Uniunii Artiștilor Plastici din România care i-a revenit lui Dinu Huminiuc, au intrat în colecția muzeală, Ilie Boca fiind expus permanent.

Următoarele ediții ale Bienalei „Lascăr Vorel” s-au desfășurat exclusiv în spațiile Complexului Muzeal Județean Neamț – în incinta Muzeului de Artă Piatra-Neamț, edițiile din 1999, 2001, 2003, 2005, 2009 și în sălile rezervate manifestărilor temporare la Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, în 2007.

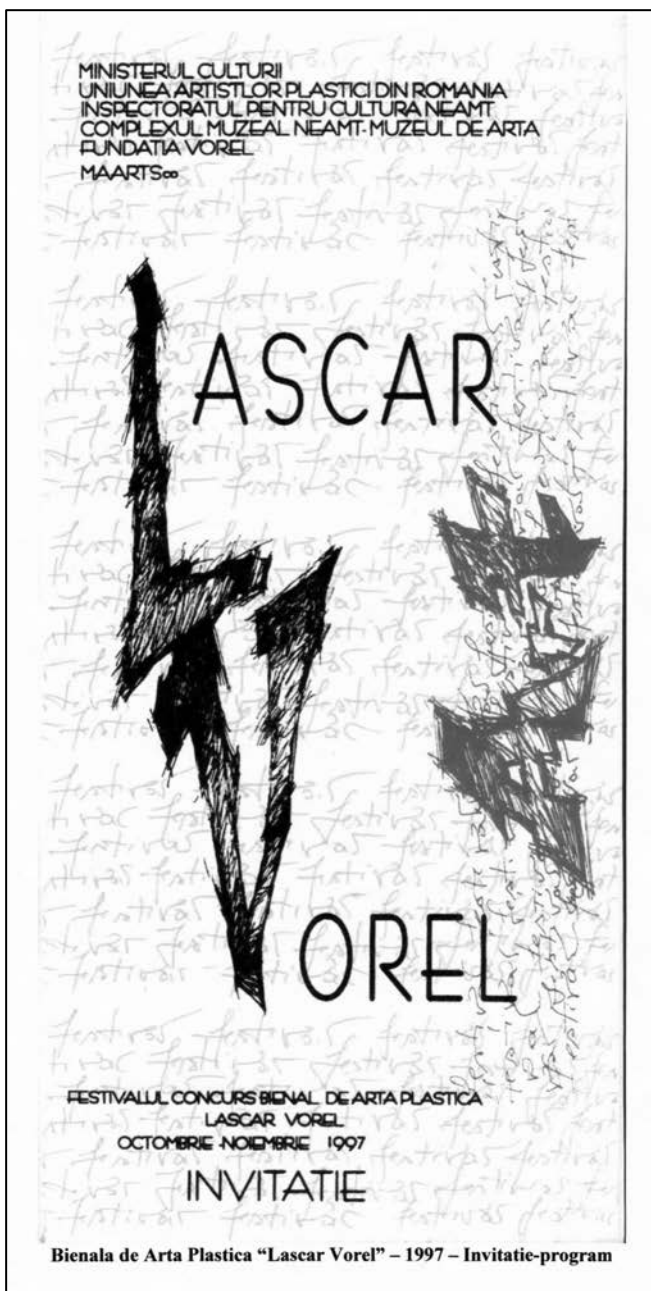
A fost remarcabilă participarea din ce în ce mai numeroasă a artiștilor din toate zonele țării⁴, creatori din generații diferite, cu pregătiri diferite și cu viziuni variate asupra limbajului operei de artă.

Aprecierile criticilor au fost elogioase la fiecare ediție. Astfel, în Catalogul Bienalei din 1999, Valentin Ciucă remarca: *„Bienala, circumcisă spiritului modern pe care-l reprezintă Lascăr Vorel, a obligat la eliberarea de crispări provinciale, încercând să se plaseze în orizontul artelor vizuale românești și europene din acest moment. Nivelul ei este categoric ridicat, lucrările etalate reușind nu numai preluarea critică a unor elemente de tradiție, dar și o deschidere a imaginii dincolo de datele irelevante ale detaliului.”*

În același catalog, Adrian Alui Gheorghe, membru al juriului, consemna: *„Am vrea să credem că expoziția națională rezultată în urma Bienalei... reflectă toate tendințele și toate direcțiile din actualitatea plastică românească, că în cele două sute de lucrări de pe simezele Muzeului de Artă din Piatra-Neamț, se regăsesc semnele înnoitoare ale artei plastice din mileniul trei.”*

Criticul de artă Corneliu Antim, președintele juriului din 2003, remarca în prefața catalogului: *„... nivelul Bienalei nemțene din 2003 este unul foarte ridicat și de o indiscutabilă factură internațională. Este, dacă vreți, dovada cea mai certă pe care o poate prezenta astăzi România, privind europenitatea modelului ei de spiritualitate și creativitate”.*

⁴ Numărul acestora ajungând de la 87 în 1997, la peste 150 în 2009.

Afișul Bienalei de Artă Plastică „Lascăr Vorel” din 1997

Ajunsă la a XI-a ediție în 2009, Bienala Națională de Artă Plastică „Lascăr Vorel” transformă municipiul Piatra-Neamț într-un centru de modernitate artistică, câștigându-și renumele de proiect artistic care polarizează valorile artelor plastice contemporane din România. Organizatorii săi: Complexul Muzeal Județean Neamț - Muzeul de Artă din Piatra-Neamț, Fundația „Vorel” și Uniunea Artiștilor Plastici din România-filiala Neamț au reușit să propună publicului imaginea panoramică a stadiului evolutiv al artelor plastice contemporane și prin lucrările artiștilor premiați donate instituției noastre să sporească numărul și valoarea colecțiilor muzeale.

THE BIENNIAL ART EXHIBIT „LASCĂR VOREL”

Abstract

The Art Museum from Piatra-Neamț holds a very valuable heritage of paintings, graphics, sculptures and decorative art collections, signed by well known Romanian artists, such as: Constantin D. Stahi, Lascăr Vorel, N. Tonitza, Gheorghe Petrașcu, Ion Jalea, Aurelia Vasiliu Ghiață, Iulia Hălăucescu a.o.

Among the artists whose works are on display, a very important place is taken by Lascăr Vorel (1879-1918), from whom the museum collection owes the large majority of his works, his personality being honored through the *Plastic Art Biennial Exhibition* named after him.

This event started in Piatra-Neamț in 1970 as a festival dedicated to the consecrated artists and became, in time, a very special manifestation.

The participation to its proceedings of well renown Romanian artists, such as: Dan Hatmanu, Vasile Grigore, Dimitrie Gavrilean, Iulia Hălăucescu, Nicolae Fleissig, Zamfir Dumitrescu and Teodor Moraru, certainly certifies the value of this event.

After a break of almost two decades, the „Lascăr Vorel” *Plastic Art Biennial Exhibition* has been reorganized in 1997, becoming a competing festival, within which artistic artworks are being prized upon the evaluation of a jury.

The organizers of this event are the Neamț County Museums Complex, the Neamț Union of the Plastic Artists and the Vorel Foundation who succeeded in showing to the public the panoramic view of the contemporary artistic creation from Piatra-Neamț, within a centre of artistic modernism, thus increasing the number and the value of the museum's collections thorough artworks donated by the artists.

MUZEUL DE ARTĂ ROMAN, UN NOU ÎNCEPUT

de **Mihaela Ciobanu**

Muzeul de Artă din Roman, cu peste 50 de ani de existență, reprezintă o instituție de marcă în peisajul cultural romășcan, dar și național, prin activitățile pe care le-a organizat sau găzduit de-a lungul acestei perioade. Înființarea, în anul 1957, a unui Muzeu de Artă la Roman, răspundea unor cerințe de cunoaștere a tradițiilor artistice cu rădăcini adânci în această zonă, cu atât mai mult cu cât la Roman nu exista un fond de lucrări de artă, o filială a Artiștilor Plastici, ci doar un singur artist, cu statut de profesionist¹ și o singură lucrare de artă, de o valoare deosebită: *Portretul lui Ștefan cel Mare*, executată de pictorul Epaminonda Bucevschi la comanda episcopului de Roman, Melchisedec Ștefănescu². Pentru început unitatea muzeală s-a dezvoltat ca o secție în cadrul Muzeului de Istorie din Roman, unde s-a deschis și prima expoziție de bază a Colecției de Artă, în anul 1960. Tot în acest spațiu au fost prezentate publicului romășcan numeroase expoziții personale, retrospective, colective, ale unor artiști plastici din Iași, Bacău, București, Piatra-Neamț sau Roman, în perioada 1964-1967, dintre care menționăm: *Pictură clasică românească* (1964), *Expoziția pictorului Gheorghe Iliescu* (1964), *Pictură contemporană românească* (1965), *Victor Mihăilescu-Craiu* (1965), *Expoziția retrospectivă Nicu Enea* (1966), *Ștefan Hotnog* (1966), *Micaela Eleutheriade* (1966), *Expoziția retrospectivă - Otto Briese* (1967), *Expoziția artiștilor plastici romășcani* (1969)³.

Apariția și apoi evoluția Muzeului de Artă Roman trebuie privită în strânsă legătură cu inițiativa înființării Muzeului de Istorie, lansată de profesorii Ion Teștiban, N. Gr. Stețcu, Iacob Avram, susținuți de academicianul prof. dr. Mircea Petrescu-Dîmbovița din Iași; au fost întreprinse demersuri la Ministerul Culturii pentru obținerea aprobării de înființare, prin argumentări ale necesității și

¹ M. Ursachi, *Muzeul de Artă Roman - 50 de ani*, Roman, 2007, p. 2.

² *Ibidem*, p. 19.

³ *Ibidem*, p. 5.

importanței unui muzeu de artă, alături de cel de istorie. S-a pornit, după cum am menționat anterior, de la o singură lucrare: portretul domnitorului Ștefan cel Mare, executată de pictorul Epaminonda Bucevschi (1843-1891), în anul 1884, la comanda episcopului de Roman, Melchisedec Ștefănescu (1822-1892)⁴.

Evoluția mereu ascendentă a muzeului, prin îmbogățirea fondului muzeal și punerea lui în valoare, cercetările efectuate, au făcut ca spațiul afectat expunerii să fie inadecvat. În anul 1968, Secția de Artă din cadrul Muzeului de Istorie Roman primește un imobil propriu, o clădire monument de arhitectură, construită la sfârșitul sec. al XIX-lea, în stil neoclasic, situată pe strada Mihai Eminescu nr. 3, pusă în valoare de o ambianță naturală generoasă. Inițial clădirea a fost casă de locuit, aparținând doctorului Pandele Grigorescu, primar al orașului între anii 1884-1886, apoi, din anul 1922, a intrat în proprietatea avocatului Constantin Roiu (1873-1944), deputat în Parlament și sub al cărui nume clădirea este cunoscută și astăzi: *Casa Roiu*⁵. După 1944, edificiul a avut diverse destinații: notariat, chestură, școală de fete, locuință. Prin Decizia Consiliului Popular Județean Neamț nr. 10 din 1978, clădirea devine Muzeu de Artă. Între anii 1969-1970 clădirea a fost supusă unor ample lucrări de reparații interioare și exterioare, absolut necesare pentru noua destinație, urmate de altele, de mai mică amploare, desfășurate în anii 1979, 1988 și 1994⁶. La 15 septembrie 1970 a avut loc inaugurarea Muzeului de Artă în noul sediu, cu ampla expoziție retrospectivă Emanoil Bardasare (1850-1935)⁷.

În paralel, s-a desfășurat o amplă muncă de cercetare științifică îndreptată în mod special spre creația artiștilor legați de ținuturile romășcane, a contribuției lor în menținerea și dezvoltarea vieții spirituale a orașului; pentru obținerea de informații și pentru documentare s-a apelat la arhive, biblioteci, muzee, la diferite instituții și chiar familii, în scopul depistării de lucrări de artă care puteau fi bunuri culturale de patrimoniu⁸. Cu ajutorul unor transferuri de la Muzeul Național de Artă București și de la alte muzee, dar și prin donații generoase, s-a reușit constituirea unei biblioteci cu cărți de specialitate, strict necesare unei instituții de cercetare științifică, înregistrându-se până acum un număr de 1.662 de volume. Cunoașterea îndeaproape a creației artistice romășcane a dat posibilitatea efectuării demersurilor necesare la București, Iași, Bacău, Piatra-Neamț, Roman pentru transferarea, donarea și achiziționarea de lucrări necesare formării și dezvoltării patrimoniului muzeal. În anul 1961 au fost transferate de la Muzeul de Artă Bacău un număr de 35 de lucrări de artă: pictură, grafică și sculptură. De la

⁴ *Ibidem*, p. 1.

⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁶ *Ibidem*, p. 10.

⁷ *Ibidem*, p. 26.

⁸ *Ibidem*, p. 19.

Comitetul de Cultură Bacău s-au primit, în perioada 1964 – 1979, 41 de lucrări; de la CJCES Neamț, între anii 1964-1983, 55 de lucrări; de la Oficiul de Expoziții București, 70 de lucrări. În Roman s-au depistat 3 piese de artă decorativă (scaune sculptate), datând din sec. al XIX-lea, două dintre ele fiind încrustate cu sidef. De la înființare și până în anul 2010 au fost achiziționate 26 de lucrări de artă, semnate de: Stavru Tarasov, Maria Ciurdea Steurer, Constantin Isachie, Gheorghe Iliescu, Jean Cosmovici și Rodica Botez Bondi⁹.

Patrimoniul Muzeului de Artă Roman s-a format în special datorită donațiilor artiștilor plastici, ale familiilor acestora sau ale unor colecționari. Dintre numeroasele donații se remarcă câteva, prin valoarea și amploarea lor: în anul 1983, donația profesorului și arhitectului Marcel Locar (1902-1983); născut la Roman, binecunoscut arhitect și colecționar, a dorit ca o parte din colecția sa să rămână Muzeului de Artă Roman, orașul copilăriei sale. Donația cuprinde 30 de lucrări de artă care reprezintă aproape toate genurile: portrete, peisaje, naturi statice, flori, semnate de 17 artiști, reprezentanți de frunte ai artei românești din perioada interbelică și din zilele noastre: Theodor Pallady, Iosif Iser, Camil Ressu, Nicolae Dăărăscu, Ștefan Dimitrescu, Ștefan Constantinescu, Petru Iorgulescu-Yor, Nicolae Tonitza, Arthur Segal, Alexandru Ciucurencu, Lucian Grigorescu, Max Arnold, Alexandru Padina, Gheorghe Vânătoru, Eugen Drăguțescu, Ligia Macovei, dar și reprezentanți ai unor școli străine (Leon Duval Goztan). Desen, gravură, acuarelă, ulei, de la schițe și studii, la opere definitive, toate aceste lucrări sunt integrate circuitului de valori ale patrimoniului național de artă. O altă donație importantă este cea din anii 1981 și 1982 a soților Mia Moțatu Steurer și Leonida Moțatu din București, care au înzestrat Muzeul de Artă Roman cu lucrări de artă reprezentative pentru spiritul creator al artiștilor Maria Ciurdea Steurer, Iosef Steurer, Mia Moțatu Steurer și Leonida Moțatu. Cele 61 de lucrări reprezintă pictură, grafică, sculptură mică și fotografii, completate de extrase din presa vremii referitoare la activitatea expozițională. Personalitatea lor artistică este reliefată pregnant în opiniile și judecățile de valoare ale specialiștilor în domeniu. În anul 2006, profesor Alexandrina Isac Steurer, fiica artiștilor Mia și Leonida Moțatu, a întregit donația cu încă 13 lucrări, pictură, grafică și sculptură mică, creații ale artiștilor familiei Ciurdea-Steurer. Urmează donații de mai mici dimensiuni dar nu mai puțin importante ca valoare: în anul 1977, Letiția Isachie donează două lucrări semnate de soțul ei, Constantin Isachie; în anul 1987, Aritina Secoșanu donează 7 lucrări semnate de soțul ei, artistul Adrian Secoșanu; Elena Dobriceanu Cocorăscu donează 13 lucrări cu 76 ex-librisuri; Costache Horia, 10 lucrări; Eamaș Iuri, 2 acuarele; urmează apoi donația de 9 lucrări (acuarelă), din anul 2000, semnate de Iulia Hălăucescu. Multe donații

⁹ *Ibidem*, p. 23.

Muzeul de Artă Roman – vedere a clădirii și a expoziției de bază

provin și de la artiștii care au expus pe simezele muzeului: Eugen Crăciun, Ștefan Pristavu, Claudiu Iulian Andone, Nelu Grădeanu.

Astfel, fondul muzeului s-a îmbogățit treptat, ajungând de la o singură lucrare în 1957, la 297 în 1976 și la 792 în 2008, pentru ca în prezent să numere 797 de piese, dintre care 448 pictură, 312 grafică, 29 sculptură, 8 artă decorativă, 76 fiind propuse pentru categoria tezaur: 45 lucrări de pictură și 31 lucrări de grafică. De la început s-a ținut o evidență strictă a tuturor bunurilor intrate în Muzeu prin înscrierea lor în registrul pentru evidență, realizându-se și inventarierea gestiunii, a obiectelor de inventar și a mijloacelor fixe.

În structura fondului muzeal, în afara operelor artiștilor legați de Roman, figurează astfel și un număr apreciabil de lucrări aparținând artiștilor din diferite generații, reprezentative pentru arta contemporană românească: Apostolescu Emilia, Berdilă Constantin, Spiru Chintilă, Victor Mihăilescu-Craiu, Mihai și Zenaida Mădescu, Lucia Pisso, Petru Petrescu, Ion Sălișteanu, Vincențiu Grigorescu, Ligia Macovei, Adrian Podoleanu, Eugen Crăciun, Georgeta Năpăruș, Ștefan Hotnog, Aurel Nedel, Sanda Șărămăt, Maria Lazăr, Victor Postelnicu, Elena Uță Chelaru.

Dat fiind faptul că muzeul funcționează într-o clădire monument de arhitectură, cu o vechime apreciabilă, de peste o sută de ani, care nu a suferit lucrări de reparații generale de câteva zeci de ani (1970), dar și necesitatea respectării normelor specifice de conservare și păstrare a lucrărilor de artă, au făcut ca instituția să îmbrace o haină nouă la împlinirea a 50 de ani; astfel, în perioada mai 2007 - aprilie 2009 au avut loc lucrări generale de reparație și întreținere curentă, interioare și exterioare, dar și investiții; s-a avut în vedere în primul rând refacerea tencuielilor și a zugrăvelilor, atât pe interior cât și pe exterior, deteriorate, reparații la acoperiș, securizarea interiorului de infiltrațiile umezelii și dotarea cu o centrală de încălzire proprie, calorifere și circuit pentru agentul termic moderne, toate acestea pentru a se putea asigura un microclimat specific conservării patrimoniului și funcționării muzeului ca atare. În această privință s-a intervenit pentru ținerea sub control a celor trei factori principali care pot acționa asupra unei lucrări de artă: temperatură, umiditate, luminozitate. Depozitul destinat lucrărilor de artă a fost reamenajat iar pereții exteriori izolați suplimentar. De asemenea, s-a reorganizat și spațiul interior în funcție de noile necesități, prin montarea unor sisteme de jaluzele la ferestre, pentru un mai bun control al fluctuațiilor luminozității exterioare, acoperirea dușumelei cu mochetă, refacerea în totalitate a instalației electrice după standarde moderne, degradată în timp și subdimensionată; schimbarea ușilor exterioare existente, care fiind din lemn, s-au degradat și deformat; în ceea ce privește respectarea normelor de securitate, toate spațiile interioare au fost prevăzute suplimentar cu aparatură de supraveghere prin senzori de mișcare.

Aspecte de la redeschiderea expoziției de bază

Redeschiderea Muzeului de Artă din Roman a coincis cu sărbătorirea Zilei Internaționale a Muzeelor, la 18 mai 2009, și s-a făcut prin inaugurarea expoziției de bază, reorganizată, după mult timp, prin valorificarea patrimoniului propriu; în cadrul expoziției, alături de artiștii locali sau cei care și-au legat numele de oraș în acest domeniu (Gheorghe Iliescu, Nicu Enea, Maria Ciurdea, Iosif Steurer, Adrian Secoșanu, Constantin Isachie, Stavru Tarasov sau Iulia Hălăucescu) și-au găsit un loc bine meritat și artiști plastici naționali sau consacrați pe plan internațional (Nicolae Tonitza, Alexandru Ciucurencu, Lucian Grigorescu, Leon Duval Goztan), într-o împletire armonioasă a fenomenului artistic local cu cel național. Pentru o mai bună exemplificare a locului și rolului instituției în peisajul cultural romășcan, vom face o scurtă trecere în revistă a unor lucrări expuse acum, pe care le considerăm de certă valoare artistică. Însă pentru început, chiar dacă nu face parte din colecțiile Muzeului de Artă, considerăm că merită să dăm o atenție aparte lucrării *Portretul lui Ștefan cel Mare*, fiind deosebită din punct de vedere artistic și unul din motivele care au stat la baza ideii de muzeu de artă la Roman. Executat în 1884 de pictorul Epaminonda Bucevschi, la comanda episcopului de Roman Melchisedec Ștefănescu, lucrarea, de dimensiuni mari, a fost salvată de la o distrugere sigură de către regretatul Ion Teștiban, fost profesor la Liceul „Roman-Vodă”, un om pasionat de studierea și publicarea aspectelor ce țin de istoria și arta locală. Folosită drept ușă într-un grajd al Primăriei Roman, ea a fost preluată și apoi predată Muzeului de Istorie Roman. Aflată într-o stare de conservare precară, lucrarea necesita operații imediate de restaurare, drept pentru care, în anul 1974 a fost supusă unor intervenții specifice efectuate în Laboratorul de Restaurare din cadrul Muzeului de Artă București¹⁰. Executată în ulei pe pânză, cu dimensiunile 180x104 cm, pictura este semnată și datată în dreapta jos. Spiritul și personalitatea marelui domnitor moldav a inspirat și alți artiști plastici români, care i-au imortalizat chipul, cum ar fi Th. Aman, Stoica Dumitrescu, Gh. Asachi, Oscar Han, Dan Hatmanu, Gh. Labin, Marius Butunoiu, Mihai Buculei, Costin Petrescu, Ieftimie Bârleanu, etc., dar cel făcut de Epaminonda Bucevschi este considerat ca fiind cel mai apropiat de realitate. Episcopul Melchisedec recomandă, în urma unor dezbateri, ca sus-amintitul pictor să execute un tablou al lui Ștefan, pentru Academie, însă, în cele din urmă, acesta este realizat pentru episcop personal. Domnitorul apare înfățișat în picioare, în decorul arhitectonic din cetatea Sucevei, având chipul tânăr, fără coroana domnească pe cap. Părul este ondulat, căzut pe spate și umeri, iar ca veșminte, poartă un costum de modă venețiană, cu motive florale. Pe colonada alăturată se observă stema Moldovei, însoțită de un text. Nu este imaginea neînfriecatului și nebiruitului domn al Moldovei, ci al ctitorului,

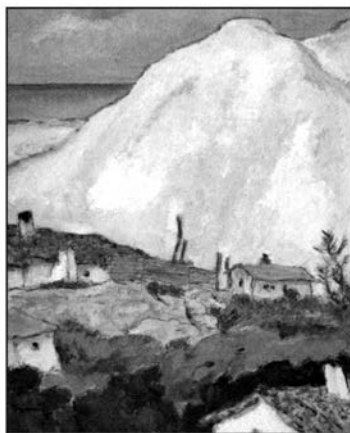
¹⁰ *Ibidem*, p. 19.

1

3

4

2

5

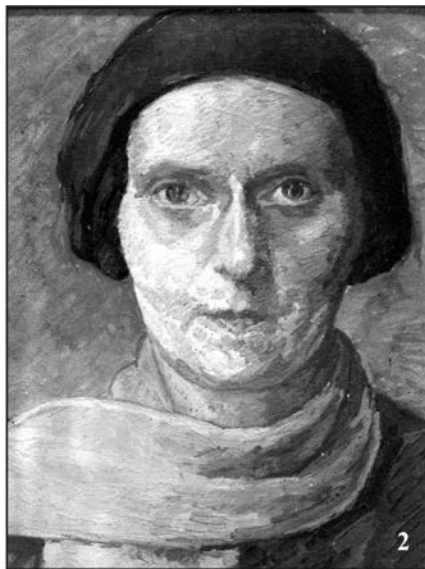
1. E. Bucevschi, *Portretul lui Ștefan cel Mare*; 2, 5. A. Ciucurencu, *Natură statică*;
3. A. Ciucurencu, *Peisaj*; 4. N. Tonitza, *Peisaj Balcic*

ținând ca simbol, în mâna dreaptă un pergament, și sprijinit totuși cu stânga pe spadă. Tehnica ponderată a execuției este proprie școlii academice de pictură și dă tabloului o măreție aparte. Precizia și finețea desenului se împletesc cu rafinamentul gamei cromatice potolite, cu expresivitatea eclerajului, precum și cu a tușei netede, delicate.

În ceea ce privește expoziția de bază propriu-zisă, aceasta debutează încă din prima sală cu o parte din lucrările donației prof. arh. Marcel Locar, denumire sub care sunt înregistrate în patrimoniu o serie de 30 de lucrări de artă, pictură și grafică, semnate de nume celebre în arta plastică românească: Theodor Pallady, Camil Ressu, Iosif Iser, Nicolae Dărăscu, Ștefan Dimitrescu, Nicolae Tonitza, Lucian Grigorescu, Max Arnold, Alexandru Ciucurencu. De altfel, ca evaluare, ele sunt cotate cel mai bine, pe baza lor conturându-se categoria tezaur a colecției muzeului. Arhitect de profesie, Marcel (Moses) Locar, a adunat o impresionantă colecție de lucrări de artă, o parte a acestora dăruindu-le la moartea sa, sub formă de donație, Muzeului de Artă din Roman. Cele 30 de lucrări poartă 17 semnături celebre ale penelului românesc și reprezintă diferite genuri: portrete, peisaje, naturi statice, flori. Desenul, gravura, acuarela, uleiul, de la schițe și studii, la opere definitive, toate sunt integrate în circuitul de valori al patrimoniului național de artă.

Unii artiști sunt mai bine reprezentați, alții doar cu una sau două lucrări, dar caracteristice pentru universul lor artistic. Se observă o unitate de viziune care definește această donație, în spatele căreia se află gustul bine conturat al colecționarului, viziunea artistică fiind în concordanță cu sensibilitatea și înclinațiile sale. A fost atras de geometria construcțiilor la Th. Pallady, de vigoarea și precizia desenelor, de claritatea volumelor cu nota lor de echilibru și armonie la Iosif Iser, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, Șt. Dimitrescu, de suplețea și eleganța liniei la Ligia Macovei, de atmosfera și expresivitatea unei gravuri la Arthur Segal. În aceeași măsură, însă, a fost atras și de valențele expresive ale culorii; de bucuriile solare ale creației lui Alexandru Ciucurencu, de vibrația și transparența coloristică la Lucian Grigorescu, de somptuozitatea pastei, cu aceea sclipire minerală în redarea miracolului florilor la Gheorghe Vânătoru. Cele șapte lucrări de Nicolae Tonitza ilustrează traiectul ascendent al pictorului, stilul lui atât de expresiv, cu subiectele sale preferate. S-a oprit și asupra unor aspecte marine și portuare cu spații întinse, infinite, ale artiștilor Max Arnold și D. Goztan, la frumusețea și poezia parcurilor naturale, vara, cu transparența și spontaneitatea acuarelelor lui Șt. Constantinescu, la aspecte citadine cu ample perspective, de Alexandru Padina, la investigarea unor psihologii variate în portretele executate de P. Iorgulescu-Yor, Eugen Drăguțescu, Nicolae Tonitza, Ligia Macovei.

Muzeul de Artă Roman deține în colecția sa un număr de 74 de lucrări de artă, pictură, grafică, sculptură, toate sub semnătura a patru generații de artiști

1. M.C. Steurer, *Fetița cu porumbel*; 2. M.C. Steurer, *Autoportret*;
3. M.C. Steurer, *Costică Ciurdea*; 4. I. Steurer, *Mască (lut)*

aparținând aceleiași familii: *Ciurdea-Steurer*, obținute prin donația generoasă a autorilor însăși sau a urmașilor acestora. Începuturile acestei familii se regăsesc la Roman încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea prin Maria (1878-1967), cel de-al 6-lea copil al familiei Ciurdea. După cursurile liceale la Roman, Maria, având înclinații spre desen, moștenite probabil de la tatăl său care sculpta în lemn, va urma cursurile Școlii de *Belle Arte* din București apoi, cu o bursă oferită de Primăria orașului natal, își va desăvârși talentul la Munchen la celebra școală As-Be, urmând cursuri de litografie la Școala Litografică a lui Haineman. Aici îl va cunoaște pe viitorul soț, Iosef Steurer¹¹. Întoarsă în țară, va deschide 6 expoziții personale, prima în 1914 cu sprijinul lui Constantin Mille și N. D. Cocea, 4 expoziții de grup și participă la 20 de Saloane Anuale Oficiale. În 1916 participă la primul Salon al femeilor pictorițe. Maria Ciurdea Steurer aparține generației lui Ressu și Steriade iar activitatea sa artistică, de mai bine de jumătate de secol, este remarcată și apreciată de personalități culturale ale vremii: Tudor Arghezi, Iser, Ressu, Steriade. Nicolae Tonitza spunea în 1925 despre artistă că *este cel mai desăvârșit talent feminin din câte cunoaștem în clipa de față*.

Creația sa artistică se impune printr-o severitate venită dintr-o sursă interioară: un spirit grav pasionat de adevăr, de explorare a caracterelor omenești. Portretele sale, având ca modele membri ai familiei (*Mama mea, Victoria Ciurdea, Studenta Mia* – Muzeul de Artă Roman) pun în evidență un fond dramatic și o analiză psihologică profundă, prin eliminarea amănuntelor și insistarea pe caracterul modelului. Peisajele și naturile statice (*Corturi la Sâmbăta de Sus, Natură moartă*) pun interesante probleme de compoziție. După al doilea război mondial se simte o renunțare la severitatea lucrărilor sale iar culoarea câștigă în intensitate și bogăție. Meritul pictoriței Maria Ciurdea Steurer a fost acela de a nu fi făcut compromisuri în artă, de a rămâne ea însăși.

Iosef F. Steurer (Viena 1885-1971 București), soțul Mariei Ciurdea, de origine austriacă, încetățenit în arta românească, a fost un desenator satiric, portretist cu observații sagace, peisagist sensibil (*Toamna, Vara* - Muzeul de Artă Roman) și sculptor. A lucrat 5 ani sub îndrumarea lui Dimitrie Paciurea și a deschis 19 expoziții personale, 6 de grup și a participat la 20 de Saloane Anuale Oficiale¹². S-a impus mai ales prin sculptura în lut ars care este, prin temă și tratare, populară. Numeroasele sale *măști* reprezintă tipuri de oameni caricaturizați în expresii grotești, cu figuri expresive. A excelat în realizarea obiectelor de uz casnic (*Scrumieră, Sfeșnic*) împodobite cu figuri omenești, motive animaliere, care formează din trupul lor structura obiectului. Sculpturile lui Iosef F. Steurer sunt definitorii pentru creația sa artistică. Talentul celor doi

¹¹ Al. Isac Steurer, *Familia Steurer de la Maria și Iosef la Robert. 4 generații de artiști*, București, 2010, p. 46.

¹² *Ibidem*, p. 117.

1

2

3

4

1. I. Steurer, *Vară*; 2. I. Steurer, *Peisaj de munte*;
3. M. Moțatu Steurer, *Sanda cu viola*; 4. I. Steurer, *Vară*

soți numiți și *artiști ai celor umile*, va fi preluat de cei trei copii: Maria (Mia), Iosif, Dora (Thora). Mia Ciurdea Steurer (1906-1987), pe lângă Conservatorul de Muzică din București și Facultatea de Litere și Filozofie, urmează și cursurile Facultății de *Belle Arte*, secția decorativă, clasa profesor Cecilia Cuțescu Stork¹³. A deschis 9 expoziții personale, iar 18 lucrări (acuarelă, desen în cărbune) se regăsesc în colecția Muzeului de Artă Roman. Lucrările sale se remarcă prin sensibilitate, gingășie, sinceritate.

Prin culoare și desen, Mia redă frumuseți autentice, locuri și oameni, tineri și bătrâni (*Peisaj din Roman, Tipograf de la Mănăstirea Neamț, Soțul meu*), capete de copii, flori. Iosif Steurer (1908-1993) urmează pictura la Școala *Belle Arte* din București, deschide o serie de expoziții personale și participă la diverse concursuri naționale obținând mai multe premii. Thora Steurer (1910-1996) urmează cursurile Școlii de *Belle Arte*, secția grafică, membră a fondului plastic din 1957, a sindicatului Artelor Plastice din 1950, membră a UAP. A deschis 2 expoziții personale și a participat la 10 expoziții colective. Generația a treia din familia Ciurdea-Steurer se dedică cu deosebire muzicii, pasiune moștenită chiar de la pictorița Maria Ciurdea Steurer: Gheorghe Moțatu Steurer, violoncelist cu renume internațional, Alexandrina Isac Steurer, profesor de pian, secretar științific muzical al Societății Profesorilor de Muzică și Desen din România, și care în prezent a realizat o lucrare monografică intitulată ***Familia Steurer, de la Maria și Iosef la Robert. 4 generații de artiști***, apărută la începutul anului 2010 și a cărei lansare a avut loc și la Muzeul de Artă Roman în luna octombrie, aspect asupra căruia vom mai reveni.

Din generația a patra se remarcă, printr-o revenire la pictură, nepotul Mieiei Steurer (strănepotul Mariei și a lui Iosif Steurer), Robert Isac Steurer (1969-2002); urmează Școala de Muzică și Arte Plastice din București, secția pictură, clasa profesorului Elena Mihail¹⁴. Poet și pictor, realizează în special lucrări de grafică. Un autoportret cu o profunzime psihologică deosebită se regăsește în patrimoniul Muzeului de Artă Roman donat de mama sa, Alexandrina Isac Steurer în 2006. Un alt nume vine să întregască familia Steurer: Rodica Damian Steurer (n.1969) strănepoata artiștilor Maria și Iosef, nepoata lui Iosif Steurer (jr.). A urmat cursurile Facultății de Istoria și Teoria Artei din București, din cadrul Institutului *Nicolae Grigorescu*, absolventă a secției de Pedagogia Artei, clasa profesorului Henry Mavrodin, promoția 1998¹⁵. A participat la o serie de expoziții colective fiind o prezență notabilă și la Expoziția Academiei Române din Roma în mai 2004. Astăzi, la 132 de ani de la nașterea Mariei Ciurdea, Rodica Damian Steurer este prezentă în orașul natal

¹³ *Ibidem*, p. 181.

¹⁴ *Ibidem*, p. 229.

¹⁵ *Ibidem*, p. 359.

al străbunicii sale, pictorița Maria Ciurdea-Steurer, pentru a întregi colecția familiei care are și va avea un loc special la Muzeul de Artă Roman.

Încântător, admirabil, complet. Așa l-a caracterizat cu ani în urmă academicianul George Oprescu pe Gheorghe Iliescu, cel care singur avea să declare că este legat prin toată simțirea ființei sale de meleagurile romășcane. La 13 august se vor împlini 22 ani de când Romanul, dar mai ales mișcarea artistică românească a pierdut *un cântăreț al liniștii senine dintre codri și ape, al universului rural surprins în toate anotimpurile, al calmului nostalgic țesut de beteala luminii, cu ierni care sunt molcome, cu zăpadă ca o hermină, veri somnoroase sub pete de umbră, iar toamnele o adevărată revărsare de generozitate a paletei*¹⁶, un plastician ce *practică cu brio desenul acuarelat*¹⁷, având ca rezultat *o artă de o viziune robustă și de un perfect echilibru*¹⁸. Născut ca fiu al meleagurilor hușene, în comuna Grumezoaia, la 25 octombrie 1906, Gheorghe Iliescu se stabilește la Roman în anul 1945, *împletindu-și astfel ființa sa plină de hieratism, cu vatra multiseclară a urbei mușatine, reținând în geometria rectangulară a șevaletului său triada existențială a acestor locuri: natura, omul și floralul*¹⁹, după cum aprecia un cunoscut om de cultură romășcan Gheorghe A. M. Ciobanu, unde va rămâne până la sfârșitul vieții sale, în 1988. Este perioada deplinei sale maturități artistice, participând la cele mai multe expoziții din întreaga sa carieră, de grup, colective, Saloane Oficiale, personale (peste 50 la număr), dintre care 5 personale la Roman. Între 1945-1949 a fost profesor de desen la actualul Colegiu Național *Roman-Vodă* din localitate, iar în perioada 1961-1969 a funcționat pe același post la Școala de Muzică și Arte Plastice, precum și la Clubul Copiilor și Elevilor din Roman. În pauza de la catedră (1950-1961) a lucrat în sectorul creație a Uniunii Artiștilor Plastici.

În colecțiile Muzeului de Artă Roman figurează 31 de lucrări semnate Gheorghe Iliescu, dintre care 11 de pictură și 20 de grafică, intrate sub formă de transfer de la diferite instituții ale statului, achiziții, sau donații ale autorului, toate efectuate în perioada 1961-1982. În ceea ce privește lucrările de pictură, ele reprezintă peisaje (industriale, citadine și rurale) sau portrete. Sunt executate în ulei pe carton sau ulei pe tifon lipit pe carton, și au în general dimensiuni mari, cu excepția unui portret de muncitor, ce are dimensiuni relativ medii. Ca o recunoaștere a valorii operei sale, trei dintre lucrările de pictură întregesc expoziția permanentă a Muzeului de Artă romășcan, acestea pe lângă valoarea artistică având și un caracter documentar; este vorba de *Mausoleul Vasile*

¹⁶ A. Leon, în *Catalog. Expoziția retrospectivă de pictură și grafică Gh. Iliescu. 1906-1988*, Roman, 1994, p. 9 (în continuare – *Catalog - Iliescu*).

¹⁷ I. Frunzetti, în *Catalog – Iliescu*, Roman, 1994, p. 5.

¹⁸ C. Ciopraga, în *Catalog - Iliescu*, Roman, 1994, p. 4.

¹⁹ Gh.A.M. Ciobanu, *Locul și Spiritul. Valori artistice din Roman*, Piatra-Neamț, 1998, p.77-79.

Alecsandri, *Peisaj (dinspre sat)* și *Casa lui David Creangă din Pipirig*. Peisajele, indiferent ce reprezintă ele, emană o notă de duioșie, de liniște, care denotă siguranța pe sine a artistului, ce transmite lucrării un caracter decorativ asemeni portului țărănesc, făcând-o să fie prietenoasă ca și oamenii, în timp ce portretele emană o combinație de discreție, severitate și complexitate, o încercare de pătrundere a tainelor sufletului uman în momente de adâncă liniște interioară, aducându-ne aminte de Aurel Băeșu²⁰.

Însă, oricât de reușite ar fi lucrările în ulei, Iliescu rămâne un virtuos al graficii, a cărei superioritate în fața picturii este dată de stilul liber și personal. Asemeni coreografiei mâinilor unui dirijor wagnerian, penelul său are o gestică largă, reușind să smulgă de pe strunele acestui stil artistic cele mai melodioase acorduri, inspirat și de simfoniile cromatice ale fiecărui anotimp în parte, credincios fiind unui *nolli tangere* estetic, în care realul nu se disecă ci se constată de către o retină dinamică și dornică de a reține în principal aspectul sistemic și mai rar pe cel structural²¹. Fie că este vorba de peisaje citadine, rurale sau industriale, de Ipoteștii lui Eminescu sau de Mirceștii lui Alecsandri, de toamnă, vară sau iarnă, peste toate plutește ca un corolar văzduhul tămâiat de mireasma stilului eminescian și acea undă de visare care învăluie priveliștile, atunci când este vorba de viața Moldovei. Dintre cele 20 de lucrări de grafică aflate în colecție (18 acuarelă și 2 laviu), 14 au ca subiecte peisaje din Roman sau împrejurimi, fiind o confirmare a afirmației pe care Iliescu o făcea după stabilirea sa în această urbe: *La mine pictura a devenit o problemă de viață și o fac așa cum simt eu că e bine să o fac. Continui să lucrez și spre fericirea mea, subiecte am. Municipiul Roman este în continuă mișcare, în continuă creștere. Vreau să fiu și eu printre cei care consemnează această devenire (Ceahlăul)*. Deplin stăpân când e vorba de tehnică, reușește să redea în trăsături sigure, fără nici o ezitare, pomi conturați puternic, clădiri ce se înalță spre cer sau zone industriale cu un dinamism ce sugerează liniște. Culoarea, așezată potrivit și când e vorba de cantitate, și când ne referim la combinație, vine să învieze și să sporească plăcerea de a privi aceste opere compuse frumos și echilibrat²².

Asemenea personajelor din portrete, copacii, care sunt o prezență constantă, omniprezentă în peisaje, mai ales în cele rurale, reprezentând uneori și centrul de interes, emană o notă de solemnitate, iar atunci când ei abundă, fie se ordonează scenic, fie se dau cu grijă la o parte, spre a-și defrișa singuri amfiteatre pentru ei, alteori însă se grupează în adevărate arcuiri de triumf, deschise în calea luminii²³. Arcuind cupole de coroane sau aspirând prin zvelte siluete de ploi spre

²⁰ *Catalog. Expoziția de pictură și grafică Gh. Iliescu*. Bacău, 1967.

²¹ Gh.A.M. Ciobanu, *op.cit.*, p. 77-79.

²² G. Opreșcu, în *Tinerimea Artistică*, nr. 3, 26 aprilie 1942.

²³ Gh.A.M. Ciobanu, *op.cit.*, p. 77-79.

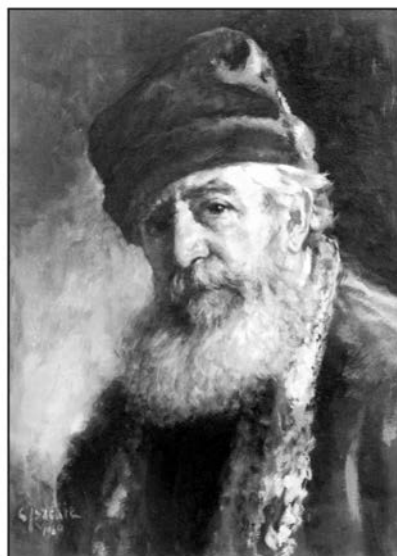
1

4

2

5

3

1. Gh. Iliescu, *Mausoleul Vasile Alecsandri*; 2. Gh. Iliescu, *Toamna printre vii*;
3. N. Enea, *Tg. Bacău iarna*; 4. C-tin. Isachie, *Letiția*, 5. C-tin. Isachie, *Autoportret*

cer, arborii creează în peisaje, de fiecare dată, o arhitectură proprie a codrului. Astfel, ansamblul creat în toamne, seri pe deal, păduri, luminișuri sunt tot atâtea manifestări ale unui lirism structural ce-și caută desăvârșirea în intensă comuniune sufletească cu natura, fiind departe de a avea ceva din elegiacul bacovian, ci mai degrabă ducându-ne cu gândul spre *Anotimpurile* lui Vivaldi, unde crepusculul naturii e redat cu toată festivitatea culorilor și cu înțelepciunea tăcută a meditației²⁴.

Dacă Iliescu abordează prin peisajele sale, indiferent de dimensiuni, în majoritate medii, tema prezentului, manifestându-și o gingășie nobilă, reținută dar de caldă confesiune, slujită de aceeași tehnică, în care frumosul natural este disecat petală cu petală, frunză cu frunză, el reușește cu tot atâta succes să ne poarte în pelerinaj de evocare istorică și culturală, de la orașe voievodale, în prag de case memoriale ca Mircești și Ipotești, biserici, sau să consemneze cu o conștiințiozitate scrupuloasă de cronicar și în egală măsură cu o îndrăzneală bărbătească, solară am putea spune, în grai plastic, arhitecturi contemporane, șantiere în lucru și construcții romășcane sau din proximitate, panoramă asupra portului constănțean²⁵, etc. Aceeași exactitate și înțelegere ne arată Gheorghe Iliescu și când este vorba de peisaje văzute în alb și negru, dovedindu-ne încă o dată dacă mai era nevoie, așa cum se cuvine pentru un bun stăpânitor al penelului, că știe cu adevărat rostul culorii într-o operă²⁶. Este cazul celor două lucrări în laviu, din care rezidă talentul său de a surprinde în câteva tușe, zbaterea dintre umbră și lumină, omnipotența vegetației și a liniștii, ceva ce e mai presus de efemerul diurn. Am putea spune că Gheorghe Iliescu a ajuns la stadiul unei maturități artistice, în care s-a împăcat cu propria-i menire și rostul operei sale căreia îi era credincios, făcând din fiecare pânză sau acuarelă un autentic mesaj de talent și bun gust. Aceste calități, dublate de modestia sa și laboriozitatea-i caracteristică, ne îndreptățește să-l încadrăm în antologia fenomenului cultural moldovenesc. O personalitate a cărei operă necesită o caracterizare amplă, dar pe care bunul său prieten, profesorul Gheorghe A. M. Ciobanu a surprins-o foarte bine când spunea: *peisagistica lui Iliescu e o ieșire din lume, din cotidianul cu repetabilitate de cerc închis. Autorul trădează neliniște și byronianism, evadând timid și având teama de a nu se întâlni cu o nonnatură gălăgioasă. De peste tot apar drumuri venite dintr-un necunoscut și pierdute, apoi în cealaltă parte a orizontului, spre un altul. Natura pare mai mult o planetă părăsită decât una pe cale de a fi defrișată. E o natură înțeleaptă și matură, o cuminenie a lumii, care s-a întors după o îndelungată și hegeliană peregrinare, la o masă a unei tăceri veșnice. O lume în care se merge în vârful picioarelor spre a nu se tulbura liturghia solemnă a existenței*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Catalog. Expoziția de pictură și grafică Gh. Iliescu*, Bacău, 1967.

²⁶ G. Opreșcu, *op. cit.*

*Arta pictorului Iliescu este un ritual oficiat tăcerii. Avem sentimentul că în vreme ce peisajele sale amintesc de un Andante al lui Sibelius, iar grupurile florale de bucuria ființării din Madrigalele lui Palestrina, portretele și epicul uman al compozițiilor sale răscolesc în noi penumbra șoptită a unei psalmodieri de vecernie*²⁷.

Lucrări care se remarcă printr-o construcție clară a formelor și puternicul joc de umbră sau a școlii pariziene, de factură impresionistă cu cromatismul vibrant și luminos al imaginilor²⁸ regăsim și la Constantin Popescu Isachie, legat de Roman prin anii copilăriei sale, urmând clasele primare și gimnaziale după stabilirea părinților aici, remarcându-se prin talentul deosebit la desen. Urmează dreptul și artele frumoase la Iași, după care studiază în Italia și în Franța. Cele șase lucrări din muzeu, portrete, peisaje, natură statică se înscriu printre realizările caracteristice paletelor artistului din diferite etape de evoluție.

În expoziția permanentă a Muzeului de Artă Roman se regăsesc și lucrări ale artistului băcăuan Nicu Enea care s-a impus prin capacitatea de înțelegere a omului și a naturii. Încă din vremea studiilor la Școala de Arte Frumoase din București organizează mai multe expoziții personale dintre care una și la Roman, iar prin retrospectivile organizate de Muzeul de Artă Bacău în 1968, 1973, 1997, itinerate și la Roman, personalitatea sa artistică a putut fi cunoscută mai amplu.

Aparținând prin formație tipului de artist a cărui evoluție a fost determinată de revelația impresionismului, Savru Tarasov completează galeria peisagiștilor, amprenta decisivă asupra înclinației artistului spre peisaj în general și spre cele din zona locurilor sale natale în special, s-a impus probabil încă din anii copilăriei, când primele sale impresii se leagă de călătoriile pe nesfârșite întinderi de apă ale Deltei Dunării. Aceste locuri, de un pitoresc sălbatic și tulburător vor avea întotdeauna o putere fascinantă asupra pictorului, îl vor inspira de fiecare dată când, la maturitate fiind, va reveni cu șevaletul aici, chiar dacă între timp, în aria sa de inspirație își vor găsi locul și peisajele citadine sau montane (mai ales după anul 1945 când s-a mutat la Brașov); îndrăgostit de natură, Tarasov a recunoscut întotdeauna în ea pe marele și adevăratul său maestru.

În urmă cu 86 de ani, la 31 martie 1924, se naștea la Tarcău Iulia Hălăucescu, cea care avea să primească peste ani renumele de *Doamna acuarelei românești*, datorită lucrărilor deosebite realizate în această tehnică. Muzeul de Artă Roman dispune în colecțiile sale de un număr însemnat de lucrări de artă (29 de piese), semnate Iulia Hălăucescu, intrate în fondul său începând cu anul 1961, sub formă de transferuri sau donații din partea autorului. Însăși cartea de vizită a

²⁷ Gh.A.M. Ciobanu, *op.cit.*

²⁸ M. Ursachi, *op.cit.*, p. 33.

artistei este impresionată: în 1948 este absolventă a Facultății de Filosofie București, apoi între 1949-1953 urmează cursurile Academiei de Arte Frumoase din Iași și a Institutului Nicolae Grigorescu din București (după desființarea în 1950 a belle artelor ieșene), iar din 1954 devine membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România. Începând din același an, 1954 a deschis peste 60 de expoziții personale în orașe din țară sau străinătate, precum București, Praga, Bacău, Piatra-Neamț, Iași, Arad, Tg. Mureș, Călărași, Mangalia, Medgidia, Suceava, Tg. Neamț, Târgoviște, Constanța, Roman (în 1988, 1995 și 1999), Vaslui, Botoșani; a participat la expoziții colective în străinătate, în țări de pe toate continentele, ca Cehoslovacia, Egipt, Albania, Maroc, Siria, Grecia, Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Japonia, Iugoslavia, Mexic, Irak, Pakistan, Filipine, Germania Federală, Turcia, Suedia, Brazilia, Italia, Tanzania, Algeria, China, Israel, Bulgaria; a fost în călătorii de documentare și tabere de creație, în țară sau peste hotare, toate fiind finalizate cu expoziții.

La începutul carierei artistice, Iulia Hălăucescu a pendulat între ulei și acuarelă, cei doi poli de atracție, oprindu-se asupra ultimei, dar a realizat și lucrări de artă monumentală: zgrafitto, mozaic, tapiserii monumentale, pictură murală sau tehnici mixte, constanta fiind grafica, practică pe toată durata carierei, ca o anticameră pentru toate tehnicile, după binecunoscutul text biblic, adaptat la artă, ca un adevăr aproape axiomatic *dacă desen nu e, nimic nu e în artă*. Instinctul însă îi șoptește că locul ei e pe tărâmul acuarelei, tehnică bătrână dar cu resurse inepuizabile, ce se potrivea perfect spiritului ei artistic, lucru recunoscut însăși de artistă: *pasiunea mea rămâne acuarela*. Intrând în acest regat, Iulia Hălăucescu nu s-a statornicit într-o urmare fidelă și cuminte a cărărilor bătute de predecesorii ei, deși au fost critici de artă care au încercat s-o apropie de anumiți artiști, grupuri sau școli de acuarelă, în ceea ce privește arta contururilor, a decupajului spațial, colorismul, relația monumental-liric sau figurativ-decorativ, însă toți au fost unanimi în a-i constata sinteza originală pe care o izbutește acuarela sa.

Originalitatea lucrărilor Iuliei Hălăucescu constă în faptul că aceasta și-a gândit și structurat opera în cicluri, dintre care amintim aici: *Ape și munți*, *Legende de pe valea Bistriței*, *Evocări la opera lui Lucian Blaga*, *Evocări la catrenele lui Omar Khayyam*, *Note de călătorie*, *Structuri florale*, *Ziduri vechi românești*. Din cele 29 de lucrări din patrimoniul muzeului, 9 au intrat (sub formă de donație) în anul 2000 și fac parte din cinci cicluri: ciclul *Structuri florale* este reprezentat de trei lucrări *Orhidee*, *Trandafiri* și *Buchetul vernisajului*; toate cele trei lucrări sunt bine echilibrate din punct de vedere compozițional, având centre de interes multiple, axate pe diagonală, simplă în cazul *Orhideii* sau dublă în *Trandafiri* și *Buchetului vernisajului*. În acest caz autoarea face o incursiune pe marginea demersurilor secrete ale naturii, cu analize străfulgerate de intuiții

Acuarele de Iulia Hălăucescu: 1. *Orhidee*; 2. *Trandafirul nopții*; 3. *Trandafiri*

bidirecționale, privind mutațiile formei către culoare și aspirația culorii către formă; o evocare a dramelor materiei vegetale, nebăgate în seamă, a spectacolului luminii în lumea petalelor. Florile sunt percepute ca explozii cromatice, fluide și intense totodată, în roșu, portocaliu sau violet, pline de viață, delicatețe și frumusețe, menite să reflecte sensibilitatea și emoția stării de spirit. Izbucnirile cromatice se domolesc spre exterior, sub strânsura fundului întunecat, de un gri ce tinde uneori spre negru și care are rolul de a întări echilibrul compozițional. Ciclurile *Jurnal de călătorie* și *Ape și munți* sunt reprezentate de câte două lucrări: *Villa Belza în amurg* și *Pământul Greciei la Delfi*, respectiv *Transfăgărășanul* și *Lacul Vovideni*, iar ciclul *Ziduri vechi românești* de lucrarea *Poarta Episcopiei Roman*. În cazul primelor două cicluri sunt reprezentate peisaje din țară sau străinătate, pe care autoarea le-a surprins în deseale-i peregrinări. Lucrările sunt bine echilibrate compozițional, cu centrul de interes axat pe verticală (aici amintim *Pământul Greciei la Delfi*, *Lacul Vovideni* și *Transfăgărășanul*), sau pe orizontală în cazul *Villei Belza în amurg*. Fiecare dintre cele patru acuarele sunt concepute după o geometrie internă bine organizată, prin tușe conturate, de culoare închisă, chiar negru, uneori șerpuind lin în unghiuri domoale și arcuri de cerc, concave sau convexe, dar care nu despart părțile, ci le unesc într-un cântec rotund și puternic, altele tușele sunt puternice, denotând o siguranță în mânăuirea penelului, ceea ce vine să întărească afirmația lui Aurel Leon, care spunea: *Iulia Hălăuțescu ar fi trebuit să fie bărbat. Există în pensulația și decupajul ei, atât de spectaculos, o nereprimată masculinitate, pe care a lăsat-o să se desfășoare în voie, dar fără a izgoni și ucide feminitatea ei, de asemenea structurală*, știință a armonizării contrariilor ce i-a conferit forță și unicitate. În ceea ce privește *Poarta Episcopiei Roman*, centrul de interes este axat pe verticală, cu o geometrie a tușelor orientate de la exterior spre interior, de la bază spre vârf, asemeni unei piramide. Echilibrul este perfect, am putea vorbi chiar de o simetrie pe verticalitate. Dacă în primele patru lucrări se observă Iulia Hălăuțescu creatoare de spații, în ultima se vede clar creatoarea unei noi arhitecturi picturale monumentale, în care artista construiește solid forme reliefate de contururi puternice, în viziune expresionistă, cu o cromatică intensă, echilibrată în îmbinări transparente de mare luminozitate. Cea de-a noua lucrare, *Masca lui Dali cu craniu de urs*, este încadrată în ciclul *Evocări la catrenele lui Omar Khayyam* și are menirea de a da o echivalență vizuală a gândirii filozofice din catrenele poetului persan. Ca o concluzie putem spune, și pe baza celor 9 lucrări prezentate, că Iulia Hălăuțescu are un stil bine conturat, impunându-se cu pregnanță ca o remarcabilă și originală creatoare în acuarelă, dispunând de o cromatică bogată, tonuri diversificate, ce se întind pe o gamă foarte largă, de la cele de o rară transparență și delicatețe, la cele de mare vigoare și robustețe, notația spontană, buna știință a construcției, de imagini sugestive și a punerii în

1. *Personala Arcadie Răileanu* (octombrie 2009);
2. *Retrospectiva Mihai Simion* (mai-iulie 2010)

pagină, un desen de mare claritate, puternic reliefat prin contururi energice. O mărturisire a ei, referitoare la acuarelă, capătă în acest caz valoare de crez: *Pentru mine acuarela este aidoma valului mării, care te prinde ca o mângâiere. Este o ploaie după arșița unei zile toride. Este unduire într-un spațiu fără margini.*

Pe baza acestui fond de lucrări au fost organizate de-a lungul timpului zeci de expoziții temporare, variate tematic, dezbateri, simpozioane, proiecții oferind publicului posibilitatea cunoașterii și înțelegerii multiplelor tendințe și orientări, particularitățile unor viziuni artistice prezente în universul artei românești. De-a lungul anilor munca de cercetare științifică s-a concretizat un numai în constituirea și îmbogățirea patrimoniului muzeal, în organizarea expoziției permanente, ci și în studierea colecțiilor de pictură, grafică și sculptură, a unor aspecte privind fenomenul artistic național și local. S-a început cu o serioasă documentare științifică prin alcătuirea unor fișe de evidență și a fișelor bibliografice, ca apoi să se treacă la partea analitică a lucrărilor. Activitatea de cercetare a fost valorificată și prin publicarea a peste 60 de studii, articole, cronici de artă dar și întocmirea de comunicări științifice, pliante și cataloage. Unul dintre obiectivele permanente ale muzeului l-a constituit și întocmirea unor programe cultural-educative bazate în special pe perceperea directă a lucrărilor din cadrul expoziției permanente și ale celor temporare, urmărind atragerea și creșterea prezenței publicului dar și formarea lui pentru a vedea în muzeu un numai o sursă de informare și recreare ci și un loc în care să participe activ la diferite manifestări. În acest scop s-a practicat o bogată paletă de activități metamuzeale și paramuzeale. Au fost organizate peste 450 de expoziții temporare, personale, itinerante sau cu lucrări din patrimoniul muzeului și lansări de carte. La rândul său, Muzeul de Artă Roman a participat cu lucrări din patrimoniu la organizarea unor expoziții în țară. În cei peste 50 de ani de activitate s-a acordat o atenție permanentă domeniului conservării și restaurării patrimoniului muzeal. S-a urmărit pe cât posibil asigurarea condițiilor de depozitare prin respectarea principiilor de conservare, de menținere a unui microclimat constant care să păstreze starea de sănătate și autenticitate a lucrărilor din patrimoniu. Prin amploarea și diversitatea activităților cultural-educative (expoziții retrospective, anuale, simpozioane, lansări de carte) intens mediatizate, pe plan local în special, prin participarea unui public extrem de variat, prin colecțiile sale, prin mesajul transmis, prin relația permanentă care se realizează între patrimoniu, personalul specializat și public, Muzeul de Artă Roman reprezintă o formă de armonizare a cadrelor activității umane, a petrecerii timpului liber, un spațiu al posibilelor modele vizual-comunicaționale și afective ce pot fi oferite²⁹.

În linii mari, aceleași obiective au fost urmărite și se urmăresc și în prezent, dublate de unele particularități specifice; valorificarea patrimoniului, a

²⁹ I.-D. Toma, *Muzeul contemporan. Programe educaționale*, Iași, 2007, p. 47.

1

2

3

1. R. Popescu, *Evoluție*; 2. M. Olteanu, *Viziune*;
3. *Anuala de pictură, sculptură și grafică a artiștilor plastici româșceni*,
ediția a V-a (2009)

fondului propriu de lucrări, prin organizarea periodică a unor expoziții temporare, variate tematic, simpozioane, dar și a altor genuri de activități pentru public: lansări de carte, dezbateri, expoziții personale ale unor artiști locali, retrospectivă sau anuale, toate acestea pentru a oferi publicului posibilitatea de a cunoaște și înțelege multiplele tendințe și orientări, particularitățile unor viziuni artistice prezente în universul artei românești, pe plan național sau local. Concret, de la redeschiderea muzeului, au fost sau vor fi organizate până la sfârșitul anului 2010 un număr de 13 activități pentru public, 8 expoziții temporare, personale, de grup sau colective, și 5 lansări de carte.

În ceea ce privește expozițiile, acestea sunt foarte diversificate ca tematică, adresându-se practic tuturor categoriilor de vârstă; expozițiile personale, trei la număr, au adus pe simezele muzeului trei pictori din orașele Roman și Piatra-Neamț, cu destine și posesori ai unor genuri diferite: *Personală Arcadie Răileanu* (octombrie 2009), pictor pietrean care a supus analizei și publicului din Roman, cu această ocazie, creația sa, *Retrospectivă Mihai Simion* (mai-iulie 2010), un pictor româșcan care în ciuda scurtei sale existențe, a lăsat în urmă o creație valoroasă, foarte bogată și diversă, păstrată în colecții particulare, acum fiind pentru prima dată după lungi strădanii când majoritatea lucrărilor sale au putut fi reunite într-o expoziție și *Pictorița Letta Mironescu* (august-septembrie 2010), artistă consacrată în domeniu și care excelează mai ales în tehnica portretului.

Două din cele 8 expoziții sunt deja o constantă în planul de activități: *Anuala de pictură, sculptură și grafică a artiștilor plastici româșcani* (2009 și 2010), care se organizează anual în luna decembrie, ajungând în acest an la ediția a VI-a; în cadrul acesteia se încearcă reunirea a cât mai mulți artiști plastici locali, profesioniști și amatori, care oferă publicului spre dezbateră ultimele creații dar este și un prilej de contact direct între creatorul de artă și consumatorul de frumos; succesul și reușita acestei activități se reflectă în numărul în creștere de la an la an a expozanților participanți, ajungându-se în 2009 la 29, dar și a publicului vizitator tot mai numeros, preocupat de fenomenul artistic local.

O activitate cu totul deosebită a fost organizarea *Retrospectivei Steurer* (octombrie-noiembrie), expoziție însoțită de lansarea unui *Album monografic. Familia Steurer de la Maria și Iosif la Robert. 4 generații de artiști* și a volumului antologic bilingv *Viața și creația artistică a lui Robert Isac Steurer*. Sunt rare cazurile când talentul artistic se transmite pe parcursul a patru generații în familie și se ramifică în diferite direcții: artă plastică (pictori, graficieni, sculptori), artă fotografică, muzică (compozitori, dirijori), literatură (poeti); cu atât mai mult este important faptul că Romanul este locul de unde a pornit acest

filon, prin pictorița Maria Ciurdea, iar Muzeul de Artă a marcat în acest an fenomenul prin organizarea retrospectivei și lansarea celor două volume.

Pe lângă preocuparea în promovarea artei, muzeul s-a implicat și în păstrarea, salvarea și transmiterea tradițiilor românești, prin susținerea și găzduirea a două activități dedicate în special elevilor și tinerilor; este vorba de cele două proiecte: *Mărțișorul românesc*, aflat la a III-a ediție, organizat ca un concurs național, de către Ministerul Educației, Inspectoratul Școlar Neamț, Clubul Copiilor Roman și Complexul Muzeal Județean Neamț - Muzeul de Artă Roman (martie 2010), și *Bucuria Primăverii - Bucuria Învierii* organizat de către Ministerul Educației, Inspectoratul Școlar Neamț, Clubul Copiilor Săbăoani și Complexul Muzeal Județean Neamț - Muzeul de Artă Roman; în ambele cazuri este vorba de creații ale elevilor, în domeniul mărțișorului tradițional, meșteșuguri artistice, meserii tradiționale, arte vizuale și literatură, finalitatea fiind expunerea lor în cadrul muzeului și participarea la un concurs cu premii.

Fără a avea o legătură directă cu arta plastică și deci cu domeniul de activitate a unui muzeu de artă, pe parcursul anului 2009 a avut loc și trei lansări de carte (alături de cele două din 2010 menționate deja), reprezentând genurile epic sau liric; motivul alegerii de către autori a acestui loc este tocmai atmosfera aparte oferită dar și tradiția construită cu strădanie de-a lungul anilor de către cei ce și-au desfășurat activitatea aici, a muzeului ca un loc unde tot timpul se întâmplă numai lucruri frumoase. Prin aceste activități, Muzeul de Artă din Roman urmărește promovarea artei, a frumosului, a tradițiilor noastre - izvor de nesfârșită inspirație, de încântare a sufletului, de atragere a publicului, începând de la vârsta copilăriei spre această bogăție: muzeul ca păstrător dar și continuator, sursă de inspirație pentru talente în artă și frumos.

THE ART MUSEUM FROM ROMAN, A NEW BEGINNING

Abstract

The Art Museum from Roman, founded 50 years ago as a section within the History Museum, initially starting from one artwork, the Portrait of *Ștefan cel Mare* made by Epaminonda Bucevski, became nowadays a distinct institution, with a heritage of more than 800 artworks. 1970 was the year in which the art section within the History Museum was established in its own building under the name of the Art Museum of Roman. Its collection has various artworks signed by prestigious Romanian painters, as well as by several of regional importance, such as: Nicolae Tonitza, Alexandru Ciucurencu, Iosif Iser, Oscar Han, Ștefan Dimitrescu, Lucian Grigorescu, Camil Ressu, Theodor Pallady, Nicolae Dărăscu, Maria Ciurdea, Iosif Steurer, Constantin Isachie, Gheorghe Iliescu, Vicențiu Grigorescu, Iulia Hălăucescu.

DE LA „ALFA” LA GALERIILE „LASCĂR VOREL”

de Dumitru D. Bostan

Pentru că arta în toate manifestările ei reflectă cel mai bine o epocă și pentru că, nu-i așa, o imagine face mai mult decât o mie de cuvinte, necesitatea galeriilor de artă în viața urbei nu poate fi pusă în discuție, căci impactul pe care diferitele manifestări artistice mai mult sau mai puțin *temporare* îl au asupra gustului public poate constitui un bun prilej de dezbateri.

Dacă muzeul de artă ca instituție este depozitarul valorilor artistice pe care timpul le consacră, galeria de artă consemnează în *timp real* pulsul mișcărilor, atitudinilor, tendințelor artistice de tot felul, fiind din acest punct de vedere locul în care se fac văzute *la cald* și într-o succesiune suficient de dinamică evoluțiile personale și preocupările de moment ale artiștilor contemporani.

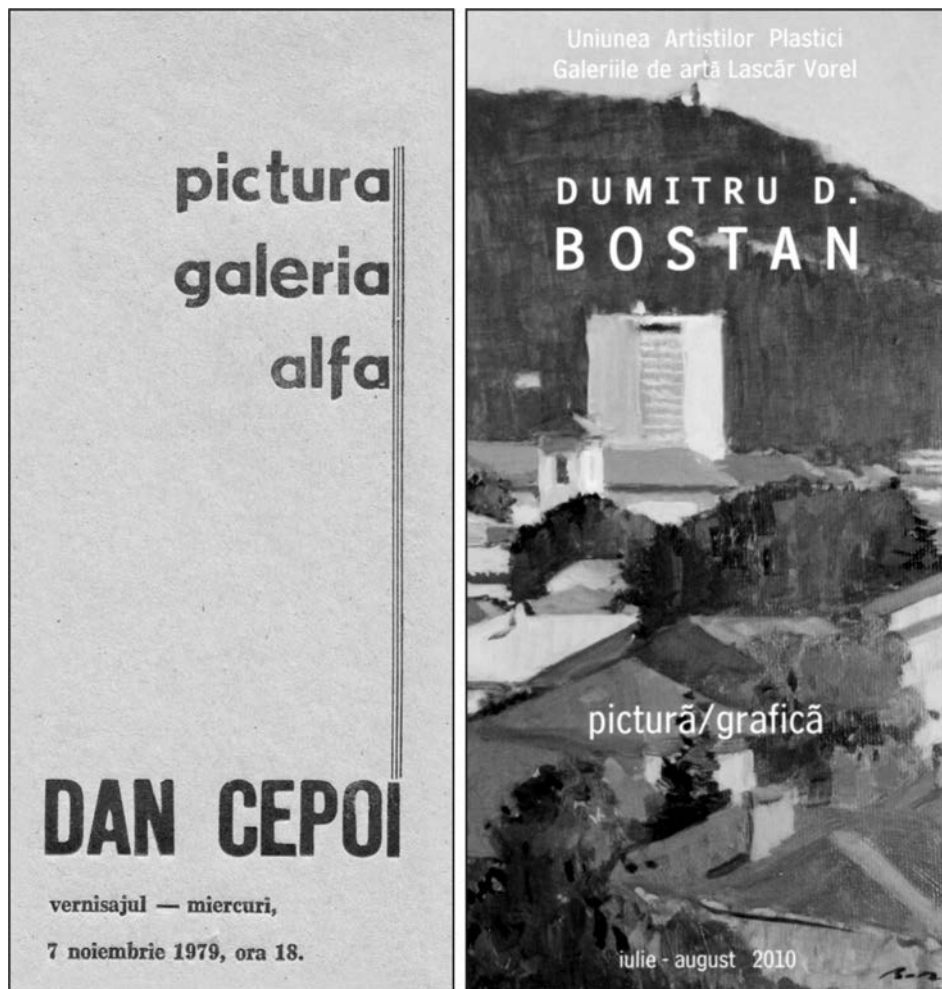
Expunerea publică a producției artistice de ultim moment este prilejuită de multitudinea de evenimente, unele autoprovocate – ca expoziția de autor sau *personală*, în care artistul nu poate lipsi de la confruntarea lui solitară cu publicul –, altele la care artistul se alătură confracților săi la expoziții colective sau de grup, bienale, saloane, expoziții naționale, majoritatea găzduite de galeriile de artă specializate în astfel de evenimente. Este și cazul Galeriilor de artă „Lascăr Vorel” din Piatra-Neamț, despre a cărei istorie, de câteva decenii, ne vom ocupa în acest scurt articol.

„Un public de toate vârstele a umplut până la refuz sălile noii galerii pietrene de artă «Lascăr Vorel» inaugurată joi la amiază ...”. Așa își începea L. Martin articolul de pe prima pagină a ziarului „Ceahlăul” din 22-24 mai 1993, despre noua galerie de artă¹, numită de către filosoful Gabriel Liiceanu, aflat la deschidere², o *mandală*, un posibil loc de contemplație și de renaștere spirituală³.

¹ L. Martin: *Gabriel Liiceanu la inaugurarea Librăriei Humanitas – Cărțile sunt un mod de a evita nespălarea în ordinea spiritului*, în *Ceahlăul*, anul V, nr. 849, 22-24 mai 1993, p.1-3.

² În același spațiu de inaugura, tot atunci, prima librărie *Humanitas* de la Piatra-Neamț.

³ E. Nicolae, *O mandală la Piatra-Neamț*, în *Acțiunea*, anul III, nr. 253, 21-27 mai 1993, p. 1-3.

Una din primele expoziții deschise la Galeria „Alfă”
și una dintre cele mai recente, de la Galeriile „Lascăr Vorel”

Istoria acestui loc e mai veche însă, și nu se poate vorbi despre Galeriaile „Lascăr Vorel” fără a spune câteva cuvinte despre evoluția vieții culturale nemțene precum și despre cele câteva grupări artistice care au ținut aici capul de afiș vreme de câteva decenii.

La sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 ai secolului trecut, tinerii artiști nemțeni absolvenți ai institutelor de artă din București, Cluj, Iași sau Timișoara veneau la Piatra-Neamț fie că se întorceau în orașul lor natal, fie că erau repartizați aici, după obiceiul vremii, fie că alegeau să trăiască aici, atracțiile locului fiind nu puțin.

Dintre aceștia amintim nume ca Dumitru Bezem, Doina Dașchievici, Dan Ioan Cepoi, Mircea Ciacăru, Gheorghe „Pif” Diaconu, Vasile Doru Ulian, Mihai Agape, Parasca Agape, Radu Ciontea, Victoria Simionescu, Dumitru Simionescu, Mihai Chiuaru, Augustin Cristea, Romeo Andronic, Florin Zaharescu.

Lor li s-au alăturat în prima și a doua jumătate a anilor '80 artiștii Violeta Dinu, Oana Carmen Stoica, Dinu Huminiuc, Grigore Agache, Cristina Neagu, Camelia Rusu, Mariana Papara, Laurențiu Dumitrașc, Daniel Crețu, Silviu Bejan, Vasile Spătaru, Radu Herțug, Gheorghe „Păstorel” Ioniță, Silvia Barbescu, Dumitru D. Bostan, Gheorge Cuciureanu, Albu Carmen, Ștefan Potop, majoritatea reuniți în „Atelier 35”.

Pe toți îi așteptau aici artiști consacrați, ca Nicolae Milord, Teodor Varahil Moraru, Gheorghe Iliescu, Iulia Hălăucescu, Clement Pompiliu, Safta Pompiliu, Tereza Gogu, Dumitru Irimescu, Petru Petrescu și ceva mai tinerii Vasile Jurje, Mihai Mădescu, Gheorghe Vadana, Constantin Filimon.

La acea epocă Uniunea Artiștilor Plastici din România primea destul de rar noi membri și tinerii artiști nemțeni au sesizat necesitatea firească de a crea în replică grupări artistice locale. Așa s-a înființat la începutul anilor '80 cenaclul tineretului „Alfa” al filialei Neamț a Uniunii Artiștilor Plastici.

Acesta primește în folosință din partea autorităților locale de atunci, un mic spațiu de expunere a creațiilor proprii în Piața Ștefan cel Mare, la nr. 15, spațiu care avea să devină la scurtă vreme Galeria „Alfa”, astăzi Galeriaile de artă „Lascăr Vorel”.

Conform mărturiilor profesorului Gheorghe I. Bunghez, pe la începutul anilor '70 locul a găzduit o farmacie veterinară, apoi subredacția unui ziar central și abia după 1980 galeria de artă „Alfa”, care devine proprietate „mijloc fix” a Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț. Într-o lucrare recentă, directorul de atunci al instituției reproduce un „Proiect de program al activității expoziționale de la galeria «Alfa» a Teatrului Tineretului”, pe lista căruia se regăsesc în ordine cronologică, începând cu luna octombrie a anului 1981, câte două săptămâni fiecare, expoziții ca: „Trei scenografii-trei spectacole”; Expoziție de grup a membrilor cenaclului „Alfa”; Expoziție personală Mircea Ciacăru; Expoziție

Galeria „Lascăr Vorel”, extinsă și modernizată

personală de grafică Gheorghe Diaconu; Expoziția tematică „Portretul”; Expoziția personală Gheorghe Vadana; Expoziția personală Doina Dașchievici; Expoziția personală Radu Ceonte; Expoziția de grup „Artiști plastici din România”; Expoziția personală Dan Cepoi; Expoziția de pictură și forme spațiale, Dumitru Simionescu; Expoziție personală Vasile Doru Ulian⁴.

De menționat este că pentru expozițiile de mai mare anvergură, la Piatra-Neamț funcționau în paralel Galeriile „Arta”, un spațiu mai generos și cu o istorie mai veche⁵, pe lângă care Galeria „Alfa” trebuia să fie, așa cum am spune astăzi, o mică sală studio, dinamică, *de proiecte*.

Aici au putut fi văzuți de-a lungul anilor artiștii nemțeni și cei din țară prezentați de critici și scriitori ca Radu Negru, Mihai Ispir, Valentin Ciucă, Victor Ernest Mașek, Cristian Livescu, Emil Nicolae, Lucian Strochi, Adrian Alui Gheorghe și alții.

Galeria a continuat să funcționeze așa până la începutul anilor '90 când, aflându-se deja sub directa coordonare a Complexului Muzeal Județean Neamț, este extinsă și modernizată. Este inaugurată în mai 1993 sub noua denumire de „Galeriile de artă Lascăr Vorel”.

Începând de la această dată, sub egida Complexului Muzeal Județean Neamț și a Uniunii Artiștilor Plastici s-a desfășurat o serie întreagă de expoziții ale filialei UAP Neamț, ale filialelor din țară, artiștilor invitați, saloane de artă, bienale de artă, expoziții ale taberelor de creație, lansări de carte, saloane județene, mari expoziții personale, expoziții de grup și colective, retrospektive, etc.

Dintre acestea amintim: expoziția și lansarea de carte a artistului Petru Petrescu, „Pictură și poezie”, din mai 2005; primele două ediții ale salonului absolvenților universităților de artă născuți la Piatra-Neamț, „Dimensiunea umană”; secțiunea de grafică a Bienalei de artă „Lascăr Vorel”; expoziția „Artă și speranță” cu donații ale artiștilor nemțeni, organizată în sprijinul victimelor inundațiilor de pe Valea Bistriței din vara anului 2005; expozițiile anuale dedicate zilelor orașului Piatra-Neamț; Expoziția omagială Iulia Hălăucescu, din aprilie 2008.

Mai expun aici artiștii româșcani Iosif Haidu, Carp Monica, Florin Zaharescu precum și pictorul Mihai Cușmir de la Târgu Neamț.

Dupa 1990 comunitatea artistică a crescut, iar de atunci artiști ca Lucian Tudorache, Dumitru Mosor, Mircea Titus Romanescu, Arcadie Răileanu, Petru Diaconu, Ștefan Iaută, Adrian Bocancea expun cu regularitate la Galeriile de artă „Lascăr Vorel”.

⁴ Gh.I. Bunghez: *Teatrul Tineretului între Dragonul și Piațeta* (1980-1986), Piatra-Neamț, 2010, anexa 56.

⁵ ale căror începuturi sunt consemnate în volumul C.L. Bunghez, *Pasiune și culoare, convorbiri cu Iulia Hălăucescu*, Piatra-Neamț, 2007, p. 211.

1. Trei generații de artiști reunite cu lucrări pe simezele Galeriilor „Lascăr Vorel”;
2. Imagine de la deschiderea expoziției grupului „4 Plus” (iulie 2008)

Pleiada de tineri absolvenți ai universităților de artă din țară și-au găsit aici, la galeriile „Lascăr Vorel”, potrivit unei bune tradiții, un spațiu potrivit de debut și afirmare. Dintre aceștia nume ca Laurențiu Dimișcă, George Romila, Lucian Gogu Craiu, Silviu Roșca, Corina Mariș, Cătălin Grigoraș, Ciprian Istrate, Cristinel Prisăcaru, Vasile Trăistariu, Ștefan Remus, Irina Irimescu, Mădalin Grigore, Antoaneta Bădița, Tudor Bădița, Raluca Popescu, Dumitrița Stan, Dana Dinu sunt câteva dintre cele mai cunoscute.

Fiind un principal punct de atracție de pe lista obiectivelor Complexului Muzeal Județean, Galeriile „Lascăr Vorel” își au un loc bine definit în conștiința publicului local, obișnuit deja cu dinamică manifestărilor expoziționale, dar și a publicului vizitator „de ocazie” care regăsește aici, în completarea circuitului expozițional oferit de bogata colecție a Muzeului de Artă, o imagine clară a artei contemporane nemțene și nu numai.

FROM „ALFA” TO „LASCĂR VOREL” ART GALLERIES

Abstract

Taken into consideration the fact that art, through all its means of expression, is the one which best reflects a certain time period, the necessity of the art galleries within the life of a town cannot be questioned.

Knowing that the art museum as an institution represents the depository of the artistic values that the time consecrates, the art gallery states *in real time* the pulse of the movements, attitudes and artistic tendencies of all kind. The history of the „Lascăr Vorel” Art Gallery is closely related to the few artistic groups which kept the headlines over the decades. At the beginning of the ‘80s the „Alfa” Art Gallery, as it was named at that time, represented a property of the *Youths Theatre* from Piatra-Neamț. The Art Gallery continued its activity under this form until the beginning of the ‘90s, when entering under the administration of the *Neamț County Museums Complex*, it was expanded and modernized. It was opened in May 1993, under the new name the „Lascăr Vorel Art Galleries”.

Developed as a main attraction within the list of the Neamț County Museums Complex objectives the “Lascăr Vorel” Art Galleries gained their well deserved spot in the conscience of the local audience, as well as of the occasional tourists, who rediscover here, by completing the exhibition circuit offered by the Art Museum, a clear image of the contemporary art from Neamț and not only.

MUZEUL DE ȘTIINȚE NATURALE

PIATRA-NEAMȚ, PESTE 40 DE ANI DE LA DESCHIDEREA EXPOZIȚIEI PERMANENTE

de Nicoleta Lăcătuș

Ținutul Neamțului, cu care natura a fost extrem de darnică, a oferit totdeauna elemente interesante de studiu și cunoaștere pentru oamenii de știință. Ca urmare, geologi, paleontologi, geografi, botaniști, zoologi de prestigiu, au realizat studii complexe ale acestor locuri, finalizate în importante publicații științifice. Astfel, a apărut necesitatea realizării unui muzeu de științe naturale, care să valorifice rezultatele acestor cercetări, referitoare la județul Neamț, să le continue și să le transmită marelui public.

Ca urmare, în data de 1 septembrie 1960, a luat ființă Secția de Științe Naturale, în cadrul Muzeului de Arheologie Piatra-Neamț, condusă de muzeograful principal Mihai Ciobanu, care avea ca scop punerea în evidență a valorilor naturale ale județului Neamț.

În anul 1961, distinsul istoric Iulian Antonescu, lector universitar și director al Muzeului Regional Bacău, apoi director în cadrul Direcției Muzeelor, împreună cu soția sa, prof. Eugenia Antonescu, donează o clădire, cu dorința expresă de a se organiza un muzeu de științe naturale.

În continuare, până în anul 1965, se desfășoară o anevoioasă muncă de amenajare interioară și exterioară a clădirii muzeului și, în același timp, începe constituirea colecțiilor științifice.

În anul 1965, Secția de Științe Naturale se transformă în unitate independentă, cu 11 salariați. În acest cadru, sub coordonarea competentă a directorului unității, Mihai Ciobanu, între anii 1965 și 1969 se realizează expoziția permanentă a muzeului și se dezvoltă colecțiile științifice.

La 15 noiembrie 1969 are loc deschiderea pentru marele public a expoziției permanente a Muzeului de Științe Naturale din Piatra-Neamț,

Iulian Antonescu

Dr. Mihai Ciobanu

Sediul muzeului

care, de la început, se remarcă ca o unitate muzeală de referință pentru muzeografia românească¹.

Subordonat Muzeului Județean, Muzeul de Științe Naturale a fost integrat în anul 1978 în cadrul Complexului Muzeal Județean Neamț².

Activitatea de cercetare, descoperire, colectare și valorificare a patrimoniului muzeului este continuată cu același interes și pasiune, colecțiile științifice s-au îmbogățit, iar expoziția permanentă a fost periodic reactualizată.

În anul 1980, expoziția permanentă se reface complet, păstrându-se în mare parte planul tematic inițial.

În perioada 1992-1993 se reactualizează primul segment expozițional. Se face o nouă organizare a exponatelor de mineralogie-petrografie, iar printr-un sistem de frize, se prezintă evoluția scoarței terestre prin prisma tectonicii globale. În sălile 2 și 3 se realizează o serie de paleo-landșafturi, care reprezintă evoluția vieții de-a lungul erelor și perioadelor geologice.

În anul 2007, se efectuează lucrări de amenajare în incinta muzeului și se completează expoziția de bază cu noi exponate naturale și materiale grafice.

În permanență se desfășoară activitatea de reactualizare și îmbogățire a expoziției permanente cu noi elemente expoziționale. Periodic, este schimbat și completat materialul din diorame, biogrupe și vitrine.

La început, întreaga activitate de realizare a planului tematic, a planului expozițional, coordonarea activității de transpunere în practică a acestora, inițierea activității de constituire a colecțiilor științifice, de dezvoltare a acestora, i-a revenit dr. Mihai Ciobanu. Inițial, a fost necesară adaptarea încăperilor clădirii pentru a deveni adecvate expunerii obiectelor muzeale, pentru realizarea dioramelor și biogrupelor, respectându-se normele și principiile muzeologice. S-au creat astfel bazele unui nou muzeu, care avea să fie apreciat în întreaga țară.

Dr. Mihai Ciobanu s-a remarcat și prin activitatea de cercetare științifică, în specialitatea paleontologie, care s-a materializat printr-o colecție, foarte valoroasă din punct de vedere științific, cu multe specii de pești fosili unicate, care aveau să constituie și obiectul tezei sale de doctorat, care s-a finalizat prin publicarea, în Editura Academiei Române, a volumului *Fauna fosilă din Oligocenul de la Piatra-Neamț*.

Această colecție a fost cunoscută și apreciată, direct sau prin intermediul publicațiilor, de numeroși oameni de știință din diverse țări.

Dr. Mihai Ciobanu a fost și cel care a pus bazele revistei Muzeului de Științe Naturale Piatra-Neamț, *Studii și cercetări*, care, într-o anumită perioadă,

¹ M. Ciobanu, *Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț*, în *Studii și cercetări*, I, 1970, p. 11- 27.

² Decizia nr. 100/1978 a Consiliului Popular al Județului Neamț.

Sala 1 – Evoluția scoarței terestre prin prisma tectonicii globale

Sala 2 – Evoluția vieții de-a lungul erelor geologice

a apărut sub denumirea de *Anuarul Muzeului de Științe Naturale Piatra-Neamț* (publicație care continuă să apară și în prezent).

Expoziția permanentă

Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț are caracter monografic, reflectând ținutul Neamț din punct de vedere geologic, geomorfologic, paleontologic, floristic și faunistic. Expoziția este structurată în două mari segmente: evoluția scoarței terestre și prezentarea florei și faunei județului Neamț.

Primul segment expozițional abordează problematica complexă a structurii și evoluției scoarței terestre prin prisma tectonicii globale, la scară planetară și cu referire la România. În vitrine sunt expuse minerale, clasificate după diverse caracteristici, dar și roci din cele trei mari categorii: magmatice, sedimentare și metamorfice³.

În sălile doi și trei, prin intermediul materialelor paleontologice expuse, se reflectă evoluția scoarței terestre pe teritoriul județului Neamț. Colecția paleontologică de pești fosili oligoceni este cea mai bogată colecție de acest tip din țară și una din cele mai reprezentative colecții din Europa. Materialele naturale sunt însoțite de o serie de paleolandșafturi care, alături de hărțile paleogeografice, completează informația dată de fosile pentru marele public⁴.

În continuare sunt reprezentați factorii externi care modelează scoarța terestră. Transformată de acțiunea lentă a apei, a vântului, prin îngheț și dezgheț, suprafața Terrei este în permanentă evoluție, modelându-se peisaje de o surprinzătoare diversitate și de mare spectaculozitate, ținutul nostru fiind bogat în asemenea elemente.

Al doilea segment expozițional, prezintă, prin intermediul dioramelor, biogrupelor și vitrinelor, flora, vegetația și fauna județului. Sunt reprezentate ecosistemele cele mai importante: pădurea, pajiștea, peștera, agroecosistemul, aspecte sezoniere, diorame spectaculoase cu aspecte din Parcul Național Ceahlău și Cheile Șugăului.

Ultima sală a expoziției, care cuprinde animale rare, trofee ale unor specii ocrotite de lege, harta cu rezervațiile naturale și monumentele naturii din județul Neamț, se constituie într-un segment privind protecția mediului, problemă actuală majoră în întreaga lume.

Ceea ce sporește valoarea dioramelor și biogrupelor o reprezintă folosirea în exclusivitate a materialelor naturale, ajutându-ne de tehnici de conservare specifice.

³ G. Șalgău-Aniței, *Noțiuni de tectonică global aplicată evoluției scoarței terestre*, în *Studii și cercetări*, VII, 1993, p. 129- 136.

⁴ *Jurnalul Național - Supliment Zoom*, nr. 59, *Acvariul de piatră*, 6.12.2008.

Diorama „Capre negre pe Ceahlău”

Imagine din al doilea segment expozițional

Expoziții temporare

Pe lângă expoziția permanentă a muzeului, de-a lungul anilor s-au organizat zeci de expoziții temporare și itinerante, cu o tematică largă și interesantă de: biologie, mineralogie, paleontologie, protecția mediului etc.

A fost pus astfel în valoare potențialul științific deținut de colecțiile muzeale, s-au valorificat noile cercetări efectuate în diferite areale, oferind astfel publicului noi informații, mesaje științifice și educative și îndemnându-l să aleagă această alternativă pentru petrecerea în mod agreabil și instructiv a timpului liber.

Unele dintre expoziții au fost realizate de specialiștii muzeului, la sediu, dar și în alte locații, altele au fost rezultatul colaborării cu alte instituții sau colecționari.

Dintre expozițiile realizate amintim: „*Evoluția vieții de-a lungul erelor geologice*” - expusă la Bicaz-Chei, Bicazul Ardelean, Zănești, Roznov, Săvinești, Girov, Grumăzești, Roman (1983- 1989); „*Terra și protecția mediului înconjurător*” - expusă la muzeele de științe naturale din Piatra-Neamț și Roman (1984-1985); „*Flora României oglindită de botaniștii români și maghiari*” - la sediul Centrului Cultural din Budapesta (1989); „*Plantele medicinale- izvor de sănătate*” - itinerată la muzeele din Roman, Bicaz, Târgu Neamț, Spitalul Județean Neamț (1989-1993); „*Flora medicinală spontană din județul Neamț*” - organizată la Pavilionul Expozițional Râmnicu Vâlcea (1993); „*Formă și culoare în lumea mineralelor*” (1994); „*Formă și diversitate în fauna Terrei*” (1995); „*Comori cinegetice din fauna carpatină*” (1996); „*Fosilele, mărturii ale evoluției vieții*” (1998); „*Floră și faună ocrotită din Parcul Național Ceahlău*” (1998); „*Parcul Național Ceahlău în strategia națională de protecție a mediului înconjurător*” - la Centrul de Informare a Parcului Național Ceahlău, cu sediul la Durău (1999); „*Terapia naturistă, între tradiție și actualitate*” (2000); „*Biodiversitatea entomofaunei din ecosistemele terestre și acvatice*” - expusă la muzeele din Piatra-Neamț și Roman (2002-2003); „*Rarități floristice și faunistice din România*” (2003); „*Floră și faună din Parcurile Naționale Ceahlău și Hășmaș*” (2004); „*Formă și varietate în lumea insectelor*” (2006); „*Etnobotanica între tradiție și arta populară*” (2006); „*Tradiții populare românești în etnobotanică*” - expusă la Roman (2007); „*Monumente ale naturii și areale protejate din județul Neamț*” (2007); „*Parcuri naționale și naturale din județul Neamț*” (2008); „*Fauna de pești fosili de la Piatra-Neamț*”⁵ (2009).

Dintre expozițiile realizate în colaborare cu alte instituții și găzduite de muzeul nostru amintim: „*Faună exotică și rarități faunistice*” - în colaborare cu Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” București (1992); „*Faună din Galapagos*” - în colaborare cu Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” București (1993); „*Faună din Indonezia*” - în colaborare cu Muzeul de Istorie

⁵ Adevărul de seară, *Pești fosili la Muzeul de Științele Naturii*, 30.10.2009.

Expoziția temporară „Faună din Galapagos” (1993)

„Etnobotanica, între tradiție și arta populară” (2006)

Naturală „Grigore Antipa” București (1994); „Flori de mină” - în colaborare cu Muzeul Baia Mare (2000); „Pădurea verde. Pădurea neagră. Cum vrei să fie planeta ta?” - în colaborare cu Muzeul de Geologie București (2008); „Călătorie în adâncurile mărilor și oceanelor” - în colaborare cu Muzeul Olteniei Craiova (2009).

De un deosebit interes s-au bucurat expozițiile cu animale vii: „Păsări exotice” - organizată de Complexul Muzeal de Științe Naturale Bacău (2001); „Reptile exotice” - expoziții ale unor firme specializate, care au fost găzduite de muzeul nostru în trei perioade (2002, 2005, 2008).

Vizitarea acestor expoziții s-a bucurat de succes și datorită unui parteneriat permanent muzeu-școală, a colaborării cu profesorii de biologie, cu învățătorii, educatorii și cu autoritățile școlare și nu în ultimul rând a publicității în mijloacele mass-media. Muzeul vine astfel în întâmpinarea interesului manifestat de publicul larg cu noi oferte educaționale.

Colecțiile științifice

În atenția întregului colectiv a stat, încă de la început, constituirea și îmbogățirea colecțiilor științifice prin cercetare științifică și colectare în teren, prin achiziții și donații.

Astfel, Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț deține colecții științifice care numără până în prezent 54817 piese și care sunt structurate astfel: colecția de mineralogie-petrografie (1176 piese), colecția de paleontologie (1034 piese), colecția de plante (24883 piese), colecția entomologică (18379 piese), colecția de moluște (7938 piese) și colecția de vertebrate (1407 piese).

Dintre acestea, un număr de 1046 specii sunt propuse pentru categoriile „tezaur” și „fond” și suntem în plin proces de expertizare și realizare a documentațiilor pentru clasarea acestora. În timp, specialiștii din cadrul muzeului au efectuat mii de fișe analitice de evidență, în diverse forme, care s-au transmis la Centrul de Calcul- CIMEC București.

Cea mai mare parte a pieselor din colecții provin din cercetările proprii din teren și, o parte mai mică, din achiziții și donații. Colecțiile se află în depozite, sistematizate pe specialități, fiind păstrate în condiții salubre, cu un microclimat corespunzător, care este monitorizat permanent.

La constituirea și îmbogățirea colecțiilor au contribuit, rând pe rând, specialiștii muzeului: dr. Mihai Ciobanu, care a pus bazele colecției paleontologice; dr. Elena Florescu, care a avut o contribuție importantă la îmbogățirea colecției de plante; profesorii Carmen Stănescu, Dan Stănescu, Simion Teodorescu, Ion Voicu, Vasile Manolache, Constantin Podoleanu, Ion Țuc, dr. Felicia Monah, dr. Nicoleta Lăcătuș, prof. Maria Apetrei - care de altfel a și coordonat, cu rezultate frumoase, întreaga activitate a Secției de Științe Naturale timp de circa două decenii,

„Pădurea verde, Pădurea neagră. Cum vrei să fie planeta ta?” (2008)

„Reptile exotice vii” (2009)

dr. Sorin Baci, activitate continuată în prezent de mai tinerii colegi, Ionuț Grădianu și Ionela-Alexandra Boboc.

Un rol deosebit în realizarea colecțiilor l-au avut și o serie întreagă de personalități care, prin donații, au îmbogățit colecțiile științifice ale muzeului. Astfel, remarcăm aportul următorilor oameni de știință: prof. dr. Constantin Grasu de la Facultatea de Geologie Iași, care a donat colecția de faună mezozoică, dar a avut o contribuție deosebită și la realizarea expoziției permanente; prof. dr. Ion Mareș de la Facultatea de Geologie București, care a donat colecția de mineralogie-petrografie; prof. dr. doc. Ion Preda, de la Facultatea de Geologie București, care a donat colecția de amoniți; cercetătorii Teodor Jora, E. Manoliu, Mihaela Tașcu, de la Institutul de Prospekțiuni Geologice București, care au donat colecția de neoamoniți; prof. dr. doc. Ion Resmeriță și prof. dr. Constantin Burduja, care au făcut donații de plante ierborizate; profesorul Vasile Ionescu, care a donat insecte din ord. Symphyta; donația Stațiunii de Cercetări „Stejarul” de plante ierborizate, vertebrate naturalizate și preparate umede, rod al activității desfășurate de cercetătorul Gheorghe Gavrilescu și dr. Dan Munteanu⁶.

Conservarea și întreținerea patrimoniului

În realizarea expozițiilor și a colecțiilor un aport deosebit a fost necesar din partea colegilor de la laboratorul de conservare-preparare. În cadrul acestuia s-au conservat prin diverse metode și s-au tratat cu diverse substanțe chimice mii de plante, s-au naturalizat sute de păsări și vertebrate, s-au preparat mii de insecte, s-au realizat preparate umede, s-a realizat fixarea, lăcuirea și colorarea plantelor pentru expunerea în diorame, biogrupe sau în expoziții temporare, restaurarea de pești fosili, realizarea de mulaje⁷.

Personalul din laborator, alături de specialiști, au asigurat o depozitare corespunzătoare a colecțiilor științifice, care au fost sistematizate pe specialități, în spații de depozitare salubre, permanent monitorizate din punct de vedere al factorilor microclimatici.

Conservatorii urmăresc, de asemenea, starea de conservare a exponatelor, parametrii microclimatici din expoziția permanentă, periodic realizează igienizarea, dezinsecția și dezinsecția exponatelor și a pieselor din depozit. Tot periodic are loc conservarea specifică, înlocuirea florei și a unor elemente de faună din diorame, biogrupe și vitrine.

⁶ M. Apetrei, *Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț la 25 ani de activitate*, în *Studii și cercetări*, VIII, 1996, p. 509- 512.

⁷ P. Arhire, *Modalități de folosire a papier-mache-ului în realizarea exponatelor muzeistice*, în *Studii și cercetări*, VII, 1993, p. 137- 142.

„Faună de pești fosili de la Piatra-Neamț” (2009)

„Călătorie în adâncurile mărilor și oceanelor” (2009)

În cadrul laboratorului se remarcă activitatea îndelungată, plină de pasiune și pricepere, a domnului Petru Arhire, care și-a adus aportul la realizarea expoziției, la îmbogățirea colecției de vertebrate, la naturalizarea pieselor faunistice și la pregătirea unor noi generații de preparatori-conservatori.

L-a urmat în această activitate, de preparare-conservare: Ioana Sumanu, Alexandru Blaj și Brîndușa Tcaciuc care au contribuit și la depozitarea corespunzătoare a colecțiilor, la monitorizarea permanentă a factorilor microclimatici din expoziție și depozit, la luarea măsurilor specifice de conservare a pieselor, asigurând astfel o păstrare și o conservare adecvată a patrimoniului muzeal.

Cercetarea științifică

Cercetare științifică este una din cele mai importante laturi ale activității muzeale, specialiștii muzeului, de-a lungul timpului, acoperind o paletă largă de specialități: mineralogie-petrografie, paleontologie, botanică, entomologie, zoologia vertebratelor, ecologie etc.

În ultimii ani, ca un răspuns la cerințele acute legate de protecția mediului, activitatea specialiștilor din muzeu s-a orientat îndeosebi spre studiul biodiversității, spre estimarea stării de conservare a ecosistemelor naturale, spre propunerea de noi zone protejate etc.

S-au efectuat studii în cadrul aflorimentelor fosilifere, s-au făcut studii complexe, interdisciplinare în cadrul parcurilor naționale și a rezervațiilor naturale, s-au făcut documentații științifice în vederea declarării unor areale ca zone protejate.

Prin aceste ieșiri în teren s-au îmbogățit colecțiile științifice, s-au adunat date care s-au publicat, s-au realizat expoziții cu rezultatele cercetărilor, s-au realizat activități cultural-educative de informare a publicului cu noi aspecte ale cercetării în muzeu.

De-a lungul activității, specialiștii din cadrul muzeului nostru s-au oprit la diverse teme de cercetare, dintre care amintim:

- Studiul peștilor fosili din oligocenul de la Piatra-Neamț;
- Flora și vegetația cormofitelor din Masivul Hășmaș, Cheile Bicazului și Lacu Roșu;
- Studiul bio- eco- etologic al viespilor fitofage (Symphyta) din județul Neamț;
- Studiul și semnificația structurii sedimentare biogene din depozitele paleogene și miocene dintre Valea Calu și Valea Tazlău (flișul extern);
- Studiul faunei fosile oligocene în punctele fosilifere Cozla, Pietricica, Agârcia și Văleni;
- Studiu comparativ asupra unor areale umede protejate: Lacu Roșu și Lacul Cuiejdel;

Depozitarea colecțiilor

Colecția de vertebrate

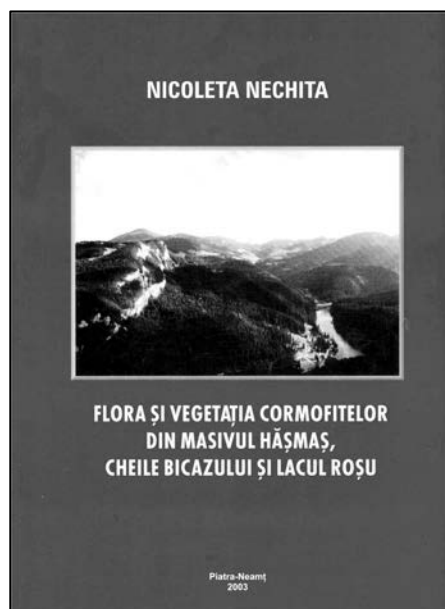
- Flora și vegetația lacului natural de baraj Cuiejdel;
- Studiul rezervației avifaunistice Pângărați;
- Studiul peștilor fosili din flișul terțiar dintre Valea Moldovei și Valea Sucevei (Carpații Orientali);
- Lepidoptere diurne (Lepidoptera Rhopalocera) din localitatea Dumbrava Roșie, jud. Neamț.

Una dintre oportunitățile care au făcut posibile cercetări complexe, interdisciplinare, cu caracter fundamental sau aplicativ, o reprezintă cea a programelor de cercetare.

Această activitate s-a derulat în timp, începând cu 6 programe de cercetare realizate în zonele supuse lucrărilor de hidroameliorații, având ca beneficiar IEELIF Neamț.

Dintre programele derulate ulterior și care s-au realizat în colaborare cu Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Laboratorul de Acvacultură și Biologie Acvatică Piatra-Neamț și Institutul de Cercetări Biologice „Stejarul” Piatra-Neamț, spicuiim:

- *Studiul biodiversității Parcului Național Ceahlău și conservarea biologică a acesteia* - program de cercetare realizat în colaborare cu Ministerul Mediului și Energiei din Danemarca;
- Program CNCSIS - *Cercetări ecologice privind biodiversitatea din zona lacului de baraj natural Cuiejdel (Lacul Crucii), jud. Neamț, în vederea fundamentării statutului de rezervație naturală*;
- Program AGRAL - *Cercetări eco- biologice și sistematice privind cunoașterea și refacerea pajiștilor degradate de la confluența Moldovei cu Siretul*;
- Program CNCSIS - *Cercetări ecologice asupra unor lacuri de baraj de pe cursul râului Bistrița*;
- Proiectul *În Europa prin Turism. Patrimoniul Natural* - în colaborare cu Direcția Județeană pentru Tineret și Asociația Amonit Piatra-Neamț;
- Proiect CNCSIS pentru tinerii doctoranzi: *Pești fosili Oligoceni-Miocen inferior din pânza de Tarcău și Cutele marginale dintre valea Moldovei și valea Sucevei: Sistematică, Filogenie și Biogeografie*;
- Proiect Societatea Internațională de Cercetări Paleontologie (Paleontological Society International Research Program, USA: *Field excavation of Oligocene fishes in the north area of East Carpathian, Romania*);
- Participarea în expediția finanțată de National Geographic Society: *Emergency excavation in Frauenweiler clay pit (Oligocene, Rupelian; Baden-Württemberg- Germania)*;

Publicații ale muzeului

- Participarea în expediția finanțată de National Geographic Society: *Pești bartonieni (Eocen mediu); excavații paleontologice în Caucazul de Nord (Rusia)*.

Activitatea de cercetare s-a finalizat și s-a valorificat în mai multe moduri: prin realizarea de expoziții temporare, prin reactualizarea expoziției permanente pe baza rezultatelor cercetărilor, prin realizarea de diferite articole și studii de mare amploare care s-au prezentat în cadrul sesiunilor științifice naționale și internaționale sau care s-au tipărit în reviste de specialitate din țară și străinătate.

O atenție deosebită a fost acordată perfecționării profesionale și științifice a personalului de specialitate. În acest sens se înscrie participarea la specializări post-universitare, doctorate și masterate ca și participarea la cursurile de perfecționare a personalului din unitățile de cultură, desfășurate la nivel central, ca urmare, unii dintre foștii salariați ai muzeului alegând cariera didactică, în universități, sau în cercetare.

Publicații

Multe dintre articole și studii s-au publicat în revista muzeului: *Studii și cercetări*, unele numere ale revistei apărând sub denumirea de *Anuar*. Primul număr al revistei apare în anul 1970 și până în prezent au apărut 13 numere.

Specialiștii muzeului au reușit, în timp, atragerea interesului a numeroși specialiști de marcă din țară și nu numai: profesori universitari, cercetători, muzeografi, mulți dintre aceștia publicând lucrări științifice în volumele noastre, sporind astfel valoarea științifică și prestigiul acestora.

În anul 2001 a apărut și primul volum din seria *Bibliotheca Historiae Naturalis*, la editura „Constantin Matasă”, „*Flora și vegetația cormofitelor din Lunca Siretului*” de Felicia Monah. În 2003, apare volumul 2, „*Flora și vegetația cormofitelor din Masivul Hășmaș, Cheile Bicazului și Lacu Roșu*” de Nicoleta Nechita, iar, în 2007, volumul 3, „*Creșterea peștilor în sistem intensiv*” de Maria Apetroaei.

Apariția revistei muzeului „*Studii și cercetări*” ca și a seriei *Bibliotheca Historiae Naturalis* la editura „Constantin Matasă”, a constituit și punctul de plecare a unui intens schimb de publicații cu diverse instituții științifice din lume, astfel că în prezent numărul de țări integrate în acest schimb este de peste 40, cu peste 150 instituții, din toate continentele.

Activitatea cultural-educativă

Activitatea instituției a fost în bună parte dedicată și activităților cultural-științifice, instructiv-educative.

Astfel, manifestări anuale cu tradiție, pot fi socotite simpozioanele cu tema: *Terra și protecția mediului înconjurător*, dedicate *Zilei Mondiale a*

Simpozionul „Lumea contemporană și impactul ei asupra naturii” (2007)

Colocviul „Semnificația paleoecologică a peștilor fosili oligoceni din regiunea Piatra-Neamț” (2007)

Mediului, care se desfășoară pe data de 5 iunie, simpozioane de prestigiu, cu participarea unor personalități de marcă ale vieții științifice românești, ale specialiștilor din diverse domenii și, mai ales, a unui public numeros reprezentat prin cadre didactice, elevi și alte categorii interesate de noutățile științifice în domeniu. De cele mai multe ori aceste manifestări au fost însoțite și de expoziții temporare cu tematică legată de protecția mediului.

Periodic, muzeul a organizat și sesiuni științifice, la care au fost invitați numeroși specialiști de renume: profesori universitari, cercetători, muzeografi, profesori, elevi, în care s-au prezentat teme de actualitate în cercetarea biologică și geologică, în muzeografie, de cele mai multe ori lucrările prezentate fiind publicate în volumul muzeului nostru, *Studii și cercetări*. Totodată, a intrat în tradiția muzeului și aniversarea unor evenimente legate de existența și activitatea muzeului.

Unul din rolurile asumate de muzeu este cel educativ, această calitate fiind recunoscută și valorificată de public, în special de cel școlar. Astfel, muzeul devine o instituție în care se îmbină educația, știința, divertismentul, fiind locul unde publicul alege să își petreacă plăcut și instructiv timpul liber.

În cei peste 40 de ani de existență ai muzeului nostru, s-au desfășurat sute de activități cultural-educative⁸ începând cu lectoratele săptămânale desfășurate de toți specialiștii muzeului în colectivități de copii și adulți și continuând cu: brigăzi științifice, simpozioane, colocvii, dezbateri, expuneri, mese rotunde, seri muzeale, proiecții de filme științifice, concursuri, participări în jurii, activități metodice cu profesorii etc. la care s-au folosit diverse mijloace audio-vizuale, pentru ca aceste activități să devină atrăgătoare, explicite și cât mai instructive.

Dintre simpozioanele organizate în cadrul muzeului nostru amintim: „*Impactul uman asupra naturii*”; „*Reconstrucția ecologică și biodiversitatea*”; „*Parcul Național Ceahlău*”; „*Noi areale protejate din județul Neamț*”; „*Paleontologia și mediul. Peștii fosili și semnificația lor paleoecologică*”; „*Lacuri naturale de baraj din județul Neamț ocrotite ca rezervații avifaunistice*”; „*Lumea contemporană și impactul ei asupra naturii*”; „*Calitatea mediului înconjurător - premisă a calității vieții*”; „*Rolul polifuncțional al ecosistemelor forestiere și protecția acestora în județul Neamț*”

Dintre colocvii menționăm: „*Echilibre și dezechilibre în biosferă*”; „*Biosfera-trecut, prezent și viitor*”; „*Ocrotirea naturii nemțene*”; „*Ecoturism-prezent și perspective*”; „*Semnificația paleoecologică a peștilor fosili oligoceni din regiunea Piatra-Neamț*”.

Foarte importantă este relația muzeului cu școala. Parteneriatul muzeu-școală, materializat în ultimii ani prin proiectul educațional „*Muzeul – o nouă clasă de curs a profesorului și elevilor*”, contribuie la lărgirea orizontului de cunoaștere a

⁸ Vezi caietele pentru evidența acțiunilor cultural și a vizitatorilor.

Aplicație practică în cadrul activității dedicate Zilei Mondiale a Mediului (2008)

Expunere și proiecții „Rolul polifuncțional al pădurii” (2008)

elevilor, prin observarea materialelor naturale și grafice, permite cunoașterea activității complexe din muzeu și participarea la unele activități de cunoaștere a colecțiilor, a modului de preparare și restaurare a pieselor în cadrul laboratorului, ajută la dezvoltarea interesului pentru cunoașterea, respectarea și protejarea naturii.

Programul cuprinde oferte generoase și atrăgătoare pentru copii de diverse vârste și, ca urmare, a fost stimulat interesul acestora pentru vizitarea muzeului și pentru participarea la activitățile organizate de acesta. În cadrul acestui proiect s-au desfășurat multiple activități dedicate: Lunii Pădurii, Zilei Mondiale a Pământului, Zilei Mondiale a Păsărilor Migratoare, Zilei Mondiale a Mediului, Zilei Mondiale a Animalelor, Zilei Internaționale a Munților etc.

Colaboratorii muzeului

Pentru realizarea unor manifestări de mare amploare, sesiuni științifice, simpozioane, Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț a colaborat cu diverse instituții și personalități de prestigiu.

Dintre instituțiile colaboratoare amintim: Universitatea „Al.I. Cuza Iași”, Institutul de Cercetări Biologice Iași, Institutul de Genetică Chișinău, Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” București, Muzeul de Științe Naturale Târgu Mureș, Muzeul Olteniei Craiova, Muzeul de Științe Naturale Suceava, Complexul Muzeal de Științe Naturale „Ion Borcea” Bacău, Laboratorul de Acvacultură și Ecologie Acvatică Piatra-Neamț, Institutul de Cercetări „Stejarul” Piatra-Neamț, Centrul de Cercetare și Prelucrare Plante Medicinale „Plantavorel” Piatra-Neamț, Inspectoratul Școlar Județean Neamț etc.

Demnă de remarcat a fost colaborarea cu o serie de personalități ale biologiei și geologiei românești: regretații Dumitru Mititelu și Ioan Băra, dar și alți profesori și cercetători de marcă: Constantin Grasu, Constantin Toma, Dumitru Murariu, Nicolae Barabaș, Constantin Pisică, Alisa Donose-Pisică, Vasile Sanda, Nicolae Ștefan, Alexandru Manoliu, Gheorghe Mustață, Raoul Constantineanu etc. O relație colegială și științifică permanentă a existat cu profesorii și cercetătorii: Mihai Porumb, Ecaterina Toth, Elvira Gille, Tatiana Onisei, Nicolae Apetroaei, Maria Apetroaei, Doina Dănilă, Mihail Apăvăloae, Fănica Pralea etc.

Deși activitățile realizate de colectivele muzeului sunt prezentate concis, sperăm să ofere informațiile necesare asupra activității muzeului, în perioada de referință, să ilustreze contribuția personalului muzeului și a colaboratorilor săi de-a lungul timpului, pentru realizarea și menținerea unui muzeu de referință pentru muzeografia românească.

Tuturor celor care, salariați sau colaboratori, au contribuit cu multă dăruire și pasiune la toate aceste realizări ale muzeului, pe parcursul anilor, le mulțumim, cu respect și recunoștință.

Lecție tematică „Faună exotică din mările și oceanele lumii”

Activitate dedicată „Lunii pădurii”

**THE MUSEUM OF THE NATURAL SCIENCES,
40 YEARS FROM THE OPENING OF THE PERMANENT EXHIBIT**

Abstract

This paper presents some aspects regarding the activity of the Natural Sciences Museum from Piatra-Neamț, during the 40 years passed since the opening of the permanent exposition, the 15 November 1969.

Several data concerning the history of the Museum, the structure of its permanent exposition, as well as some references to the temporary expositions achieved by the researchers of the museum during this period, are summarized within this article.

Further on, the topics regard the scientific collections, the conservation of the patrimony realized in the framework of the research themes and programs, their accounting through the publications and, finally, the educational activities and the relationships of the Museum with various scientific institutions and co-workers of notoriety.

The paper shows also some illustration, in order to better underline the diverse activities organized by the Museum.

Although this paper is much synthesized, we hope to offer the necessary update on the activity of our Museum, carried out during these 40 years, thus emphasizing the contribution of all the Museum's personnel and of its co-workers, to the organization and the sustaining of this Museum, such as a reference for the general Romanian museographers.

O COLECȚIE MUZEALĂ UNICAT: PEȘTI FOSILI OLIGOCENI DE LA PIATRA-NEAMȚ

de Ionuț Grădianu

Peștii au o istorie evoluționistă ce se întinde pe parcursul a mai bine de 450 milioane ani, în prezent reprezentând mai mult de jumătate din cele 55000 de specii de vertebrate existente; mai exact (după Nelson¹), s-au contorizat aproximativ 27977 de specii valide grupate în 515 familii și 62 de ordine.

Cu toate că de timpuriu au existat diferite clasificări ale speciilor existente și fosile, sistematica modernă își are începutul în jurul anilor 1830-1840. În această perioadă, ihtiologul german J. Müller lucra la clasificarea peștilor existenți, iar L. Agassiz, realiza una din cele mai importante lucrări de paleoichiologie „*Recherches sur les poissons fossiles*” publicată în cadrul mai multor volume între 1833-1844. Una din contribuțiile majore aduse științei de către Agassiz a fost demonstrarea repartiției stratigrafice a peștilor fosili, asemănătoare cu cea a nevertebratelor, și faptul că peștii au evoluat.

În anii care au urmat, cercetările ihtiologice au luat o amploare remarcabilă cu precădere în cazul peștilor de vârstă eocen-oligocenă la nivel de Tethys/Paratethys (în Belgia², Franța³, Germania⁴, Elveția⁵, Cehia⁶, Austria⁷, Polonia⁸, Ungaria⁹, Croația¹⁰, Caucaz¹¹, Iran¹² etc.).

¹ J.S. Nelson, *Fishes of the world*, Fourth edition, published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2006.

² M. Leriche, *Les poissons oligocènes de la Belgique*, în *Mem. Mus. r. Hist. nat. Belg.*, 5, Bruxelles, 1910, p. 1-363.

³ H.E. Sauvage, *Synopsis des poissons tertiaires de Licata (Sicile)*, în *Ann. Sci. Natur. (Zool.)*, Ser. 5, 14, (7), 1870; N. Theobald, *Contribution a la paléontologie du Bassin oligocene du Haut-Rhine et du Territoire du Belfort. Les poissons oligocènes*, în *Bull. Serv. Carte geol. Als-Lor.*, Strasbourg, 1934, 2, 2; A. Pharissat, *La paleoichthyofaune du Ruplien de Froidefontaine (Territoire de Belfort). Taxonomie et populations, gnse du gisement. Implications palobiogographiques*, în *Ann. sci. Univ. Franche-Comt Besançon*, Gol. 4, 1991, p. 13-98.

În **România**, după cum vom vedea în continuare, studiul peștilor fosili oligoceni a început în anul 1883; cea mai reprezentativă faună de pești fosili oligoceni a fost colectată/descrisă din aria Piatra-Neamț (Carpații Orientali) și se află în colecția Muzeului de Științe Naturale, Piatra-Neamț.

Debutul cercetărilor paleo ihtiologice, în flișul extern al Carpaților Orientali, a fost consemnat în secolul al XIX-lea, mai exact în anul 1883, când **Leon C. Cosmovici (1857-1921)**, colectează primii pești fosili, din muntele Cozla (regiunea Piatra-Neamț). În anii ce au urmat, respectiv 1884, 1885, L.C. Cosmovici continuă cercetările în această regiune, numărul mare de exemplare colectate determinând descrierea și clasificarea lor. În acest sens, apare și o primă lucrare¹³, în care sunt descrise un gen nou și două specii noi: *Glyphisoma caprosoides* n.g. n.sp., *Syngnathus incompletus* n. sp.

⁴ W. Weiler, *Beiträge zur Kenntnis der tertiären Fische des Mainzer Beckens II. 3-Teil: Die Fische des Septarientones*, în *Abh. Hess. Geol. L.-Anst. Darmstadt*, 1928, 8, p. 1-63; Idem, *Die Bedeutung der Fischfunde im Rupelton der Tongrube Frauenweiler bei Wiesloch südlich von Heidelberg*, în *Z. Rhein. naturforsch. Ges. Mainz*, 4, 1966, p. 1-37; N. Micklich, N.N. Parin, *The fishfauna of Frauenweiler (Lower Oligocene, Rupelian; Germany): Preliminary results of a revision*, în *Publ. Esp. Inst. Esp. Oceanogr.*, 21, 1996, p. 129-148.

⁵ A. Wettstein, *Über die Fischfauna des tertiären Glarner-schiefers*, în *Denkschr. Schweizer. Paläontol. Ges.*, 13, 1886, p. 1-103.

⁶ V. Kalabis, *Ryby se světlými orgány z menilitových břidlic moravských a způsob života jejich recentních forem ve Středozemním moři*, în *Věstník Klubu přírodovědeckého v Prostějově*, 26, 1938, p. 1-6; R. Gregorova, *Faunistické zhodnocení menilitových břidlic na lokalitě Litence se zvláštním zretelem na rybi faunu*, MS.Geofond.Praha, 1986; Eadem, *Les poissons meso-bathipelagique (Actinopterygiens et selaciens) de l'oligocene des Carpathes (Republique Tcheque)*, doctoral thesis, Univ. Montpellier II Sciences et Techniques du Languedoc, France, 1997.

⁷ J. Heckel, *Beiträge zur Kenntniss der fossilen Fische Österreichs Abhandlungen I*, în *Denkschriften des Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Mathematisch-Naturwissenschaftliche Klasse 1*, 1850, p. 201-242; O. Schultz, *Typen der Geologisch-Paläontologischen Abteilung: Fossile Insekten*, *Kat. wiss. Samml. Naturhist. Mus. Wien*, 6 (Paläozool. 1), Wien, 1888, p. 1-39.

⁸ A. Jerzemska, *Argentinidés (poissons) fossiles de la série menilitique des Karpates*, în *Acta Palaeontologica Polonica*, 12, 1967, p. 195-211; Eadem, *Ichtyofaune des couches a menilites (Flysch de Carpathes)*, în *Act. Pal. Pol.*, XIII, 3, Warszawa, 1968, p. 379-483.

⁹ W. Weiler, *Zwei oligozäne Fischfaunen aus dem Königreich Ungarn*, în *Geol. Hungar., Ser. Paleont.*, Budapest, 1933, I, p. 1-54.

¹⁰ D. Kramberger, *Die Jungtertiäre Fischfauna Croatiens*, în *Beiträge zur Paläontologie Österreich-Ungarns und des Orients*, 2, 1882, p. 86-135.

¹¹ P.G. Daniltschenko, *Bony fishes of the Maikop deposits*, în *Trans. Paleont. Inst. USSR Acad. Sci.*, 1960, 78.

¹² C. Arambourg, *Les Poissons oligocènes de l'Iran*, în *Notes et Mémoires sur le Moyen-Orient*, 8, 1967, 9-210.

¹³ L.C. Cosmovici, *Pătorele cu pești din munții Pietricica și Cozla - Districtul Neamț orașul Peatra*, în *Buletinul Societății Medicilor și Naturaliștilor*, Iași, Nr. 3/1887 / *Les couches a Poissons des Monts Pietricica et Cozla, District de Neamtz, Ville de Peatra*, în *Bul. Soc. med. natur.*, Iași, 1887, 1.

Leon C. Cosmovici încearcă să răspundă la întrebările care apar în urma studiului peștilor fosili, trasând astfel primele direcții în reconstituirea paleomediului:

- „Acești pești sînt ei de apă dulce sau sărată”;
- „Clima în timpul formării acestor depozite era caldă, rece sau stîmpărată”;
- „dacă apa era adîncă sau nu, cu alte cuvinte dacă avem a face cu o fauna litorală, de adîncime sau abisală”¹⁴.

Primele concluzii la care ajunge demonstrează că speciile descoperite sunt de apă sărată, climă caldă, și în special ape cu adîncime mică.

Ion Th. Simionescu (1873-1945), pe baza colecției făcută de Leon C. Cosmovici și donată Laboratorului de Geologie și Paleontologie al Universității din Iași, descrie în 1904¹⁵ alte 9 genuri și 8 specii dintre care un gen nou și 3 specii noi: *Clupea* sp., *Clupea (Meletta) crenata* Heckel, *Eomyrus* cf. *vetralis* Agassiz; *Syngnathus incompletus* Agassiz; *Scomber* sp.; *Caranx petrodavae* n. sp.; *Krambergeria lanceolata* n. sp.; *Labrax* sp.; *Proantigonia longirostra* Kramberger; *Proantigonia caprosoides* Cosmovici; *Gobius elongatus* n. sp. Acesta, comparînd fauna descrisă din regiunea Piatra-Neamț cu fauna Oligocenă din alte regiuni, ajunge la următoarele concluzii:

- fauna Oligocenă se aseamănă cu cea din regiunea Glarus, descrisă de Wettstein, (1886);
- pe baza uniformității repartiției speciei *Meletta crenata* formațiunile geologice din dealul Cozla aparțin Oligocenului.

În 1905 I. Simionescu descrie o specie nouă *Thynnus albui* (fig. 1), subliniind din nou asemănarea faunei ihtiologice fosile din Carpați cu cea din sudul Austriei¹⁶.

Neculai Cosmovici caracterizează pe scurt dealurile Pietricica și Cozla, alcătuite din „sisturi menilitice” acoperite cu „grezuri de Măgura”. Din aceste formațiuni descrie gasteropode, lamelibranhiate și câteva genuri de pești *Syngnathus*, *Meletta*, *Gobius*, pe baza cărora ajunge la concluzia că depunerea formațiunilor a avut loc aproape de țarm, în regiuni cu ape puțin adînci¹⁷.

În arhiva Muzeului de Științe Naturale, Piatra-Neamț, se află o mare parte din schițele și caietele de lucru care au aparținut lui Neculai Cosmovici (fig. 2). Probabil dacă ar fi fost publicate, aceste lucrări ar fi avut un impact pozitiv asupra cercetărilor ihtiologice din România și nu numai.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ I.T. Simionescu, *Asupra câtorva pești fosili din terțiarul românesc*, Acad. Rom., Publicațiile Fondului Adamachi, XII, București, 1904.

¹⁶ Idem, *Thynnus albui*, un nou pește fosil din muntele Cozla, Piatra-Neamț, Acad. Rom., Publicațiile Fondului Adamachi, XV, București, 1905.

¹⁷ N. Cosmovici, *Notă asupra faunei oligocene din Flișul Moldovei*, în *Analele Acad. Rom.*, XXXV, Mem. Secf. St., 8, București, 1912.

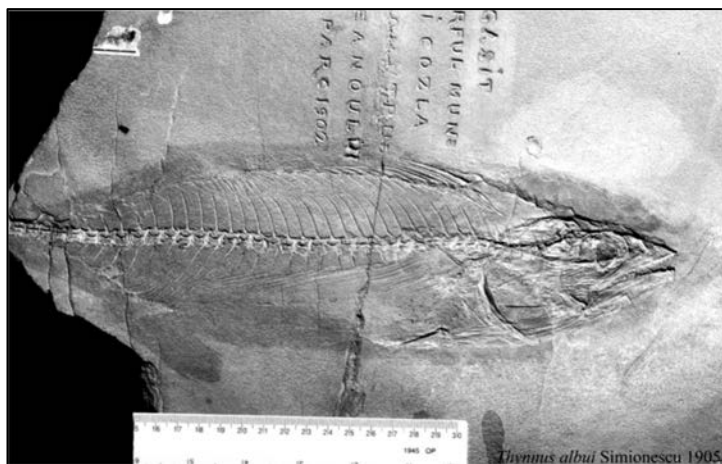

Fig. 1. *Thynnus albus* Simionescu, 1905, Muntele Cozla, colecția Muzeului de Științe Naturale, Piatra-Neamț

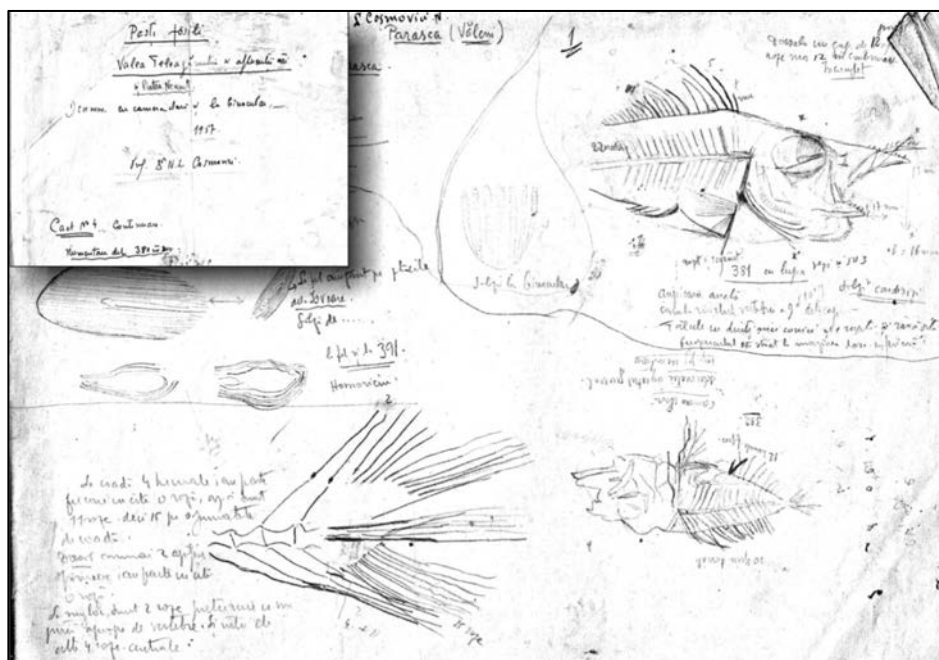

Fig. 2. Caietul de lucru nr. 4, Neculai Cosmovici 1957, Arhiva Muzeului de Științe Naturale, Piatra-Neamț

Mircea Paucă (1903-1988) este considerat promotorul studiilor de paleo ihtiologie și paleoecologie din România. În anul 1926, începe cercetările asupra ihtiofaunei fosile de vârstă Oligocenă din regiunea Suslănești-Muscel, iar în anul 1929 publică, în buletinele Academiei Române, primele studii asupra peștilor fosili de la Suslănești-Muscel, descriind un gen și 11 specii noi¹⁸.

În paralel cu studiul regiunii Suslănești, Paucă începe și analiza faunei fosile din Piatra-Neamț, prezentând în 1931 alte 4 specii noi: *Sternoptyx prisca* n. sp., *Rhombus stamatinii* n. sp., *Ophidium longispinnatus* n. sp., *Holocentroides moldavicus* n. g. n. sp.¹⁹.

Monografia realizată de Paucă în 1934 este un important reper în cercetările de paleo ihtiologie, autorul descriind cu rigoare științifică aspectele principale privind geologia regiunii, modalități de fosilizare, sistematică și unele caracteristici privind bazinul de sedimentare²⁰.

În 1935, M. Paucă vine cu importante concluzii asupra întregii faune fosile oligocene în lucrarea „*Originea și evoluția faunelor de pești terțiare din Europa*”:

- formele ihtiologice au evoluat mai lent decât formele fosile ale altor vertebrate;
- peștii nu au furnizat fosile care să caracterizeze anumite etape din Terțiar;
- fauna Eocenă constă în genuri caracteristice pentru Oceanul Indian și Oceanul Pacific;
- în timpul Oligocenului „apar și primele specii de pești teleosteeni: *Lepidopus caudatus*, *Capros aper*, *Sternoptyx prisca* – care se mențin până în actual în Marea Mediterană“.
- fauna de pești teleostei actuali începe să se formeze în timpul Oligocenului, iar la sfârșitul Pliocenului superior capătă înfățișarea actuală²¹.

În același timp, cu studiul sistematic al faunei fosile, M. Paucă începe să traseze și primele direcții în probleme de paleoecologie a Oligocenului. Autorul compară condițiile de mediu din Marea Neagră, cu cele din marea Oligocenă a Carpaților, principala asemănare constând în dezvoltarea în aceste mări a unui mediu bogat în H₂S. Acesta apare în mările lipsite de curenți verticali, în special, în regiunile de fund marin, nepermițând dezvoltarea unei faune, dar este un excelent mediu de conservare și fosilizare a organismelor ajunse aici²².

¹⁸ M. Paucă, *Fossile Fische aus dem rumanischen Alttertiar*, în *Bull. Sci. Acad. Roum.*, 12, 4/5, București, 1929, p. 121-124.

¹⁹ Idem, *Neue Fische aus dem Oligozan von Piatra-Neamț*, în *Academie Roumanie, Bulletin de la Section Scientifique*, XIV, 1/2, București, 1931.

²⁰ Idem, *Die Fossile Fauna und Flora aus den Oligozan von Suslănești-Muscel*, în *An. Inst. Geol. Rom.*, București, 1934.

²¹ Idem, *Poissons fossiles de l'Oligocène de Bezdead*, în *C.R. Inst. Geol. Roum.*, 20, București, 1935, p. 78-80.

²² *Ibidem*.

Fig. 3. *Auxides cernegurae* (Ciobanu, 1970), Muntele Cernegura, colecția Muzeului de Științe Naturale, Piatra-Neamț

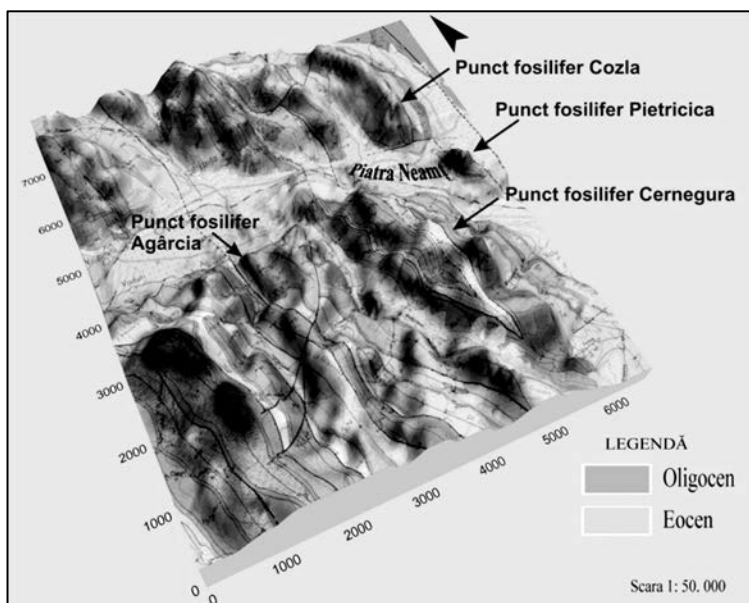

Fig. 4. Harta geologică tridimensională a regiunii Piatra-Neamț (după M. Micu, 1976 cu modificări)

Mihai Ciobanu (1926-1994), începe să colecteze pești fosili din munții Pietricica, Cozla și Cernegura, (regiunea Piatra-Neamț) încă din 1957, adunând peste 500 de exemplare pe parcursul a 10 ani. Pe 15 Noiembrie 1969 se deschide pentru public **Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț**, expoziția de bază fiind concepută de Ciobanu sub forma unui studiu complex privind geologia, paleontologia, fauna și flora, etologia viețuitoarelor; colecția de pești fosili număra la acea dată peste 250 de exemplare expuse, dintre care 10 holotipuri, fiind cea mai bogată colecție din țară.

Prima lucrare apare în 1969, în *Dări de seamă, Comitetul de Stat al Geologiei*, lucrare în care autorul subliniază bogăția în ihtiofaună Oligocenă a depozitelor fosilifere de la Piatra-Neamț; în această lucrare M. Ciobanu descrie 7 specii noi pentru ihtiofauna din România, dintre care 4 sunt noi pentru știință: *Pomolobus facilis* Danil'chenko, 1960, *Idrissia carpiromanica* n. sp., *Vinciguerrria macarovicii* n. sp., *Scopeloides paucăi* n. sp., *Eomyctophum cozlae* n. sp., *Pristigenys spinosus* Blain²³.

Ciobanu continuă colectarea și descrierea ihtiofaunei oligocene din regiunea Piatra-Neamț, adăugând inventarului fosil alte 6 specii noi: *Poliypnus anteasteroides* n. sp., *Oligonemichthys photophorae* n. g. n. sp., *Priacanthus pietrensis* n. sp., *Propteridium profundae* n. sp., *Auxides cernegurae* (Ciobanu, 1970 - *Pinulothunnus cernegurae* n. g. n. sp.)²⁴ (fig. 3).

Bogăția depozitelor fosilifere oligocene a făcut ca în anul 1971, munții Cozla, Pietricica și Cernegura să fie declarați rezervații paleontologice, iar în anul 2000 (legea nr. 5), să apară, alături de punctul fosilifer Agârcia (Piatra-Neamț), pe lista ariilor protejate de interes național din județul Neamț (fig. 4).

În 1973, M. Ciobanu realizează o lucrare de sinteză asupra metodologiei de cercetare a peștilor fosili²⁵, iar în 1976 completează fauna descoperită cu 13 specii, din care 12 noi pentru Oligocenul din România și 6 noi pentru știință: *Palaeogadus atropanatus* Danil'chenko, 1960; *Palaeogadus abbreviatus* Danil'chenko, 1950; *Raniceps porcus* Danil'chenko, 1960; *Paleomolva tarchanica* Danil'chenko, 1960; *Syngnathus anteacum* n.sp.; *Gephyroberyx aculeatus* n. sp., *Beryx prosus* n. sp., *Morone major* Agassiz, *Serranus comparabilis* Danil'chenko, 1960; *Properca sabbai* Paucă, 1929; *Dipterichthys originis* n.sp.; *Trigla disodilica* n. sp.²⁶.

²³ M. Ciobanu, *Date noi asupra peștilor fosili din Oligocenul de la Piatra-Neamț*, în *D.S. Com. geol.*, LIV/2, București, 1969, p. 47-85.

²⁴ Idem, *Date noi asupra peștilor fosili din Oligocenul de la Piatra-Neamț (II)*, în *Studii și cercetări*, I, Piatra-Neamț, 1970, p. 67-90.

²⁵ Idem, *Metode de cercetare a peștilor fosili*, în *Studii și cercetări, Seria geol.-geogr.*, III, Piatra-Neamț, 1973.

²⁶ Idem, *Date noi asupra peștilor fosili din oligocenul de la Piatra-Neamț (III)*, în *An. Muz. Șt. Nat.*, Piatra-Neamț, 1976, p. 187-208.

În urma numărului mare de exemplare fosile descoperite și a studiilor efectuate în cadrul tezei de doctorat, același cercetător publică în 1977 a doua mare monografie, o sinteză asupra faunei oligocene din zonă și implicația sa paleoecologică și paleobiologică²⁷. Pe baza faunei fosile (gasteropode, pteropode, arahnide, decapode, izopode) și în special a ihtiofaunei, Ciobanu arată că marea Oligocenă prezenta condiții normale de temperatură, salinitate, lumină, oxigen, identificând toate zonele specifice mărilor actuale:

- tanatocenoza cu *Clupeide*, specifică zonei epipelagice, cu număr mic de specii, dar reprezentate printr-un număr mare de indivizi: *Clupea sardinites*, *Clupea longimana*, *Sardinella rata*;
- tanatocenoza cu *Aeoliscus heinrichi*, *Palaeorhynchus longirostris*, *Lepidopus glarisianus*, *Palaeorhynchus longirostris*, *Cetorhinus parvus*, specifică zonei mezopelagice, se individualizează printr-un număr mare de specii și indivizi;
- tanatocenoza cu *Scopeloides glarisianus*, *Idrissia carpiromanica*, *Eomycetophum koraense*, etc., cuprinde genuri și specii relativ puține toate prezentând adaptări specifice zonei batipelagice (fotofori);
- tanatocenoza cu *Argyropelecus cosmovicii*, *Sternoptyx prisca*, *Polyipnus oligocenicus*, *Beryx altus*, specifică zonei abisale cu număr foarte mic de genuri și specii;
- tanatocenoza cu *Syngnathus incompletus*, *Capros radobojanus*, *Solea prisca*, *Rhombus stamatinii*, *Caranx petrodavae*, specifică pentru zona bentonică, este caracterizată printr-un număr mare de specii și indivizi²⁸.

În urma acestui studiu asupra faunei oligocene, M. Ciobanu trage următoarele concluzii:

- paleoasociația este de vârstă Rupeliană fiind asemănătoare cu cea din depozitele oligocene din Europa și Asia;
- compoziția faunei descrise este următoarea:
 1. Lamelibranhiate – 14 familii, 20 de genuri, 24 de specii;
 2. Gasteropode – 4 familii, 3 genuri, 4 specii;
 3. Arachnidae – 1 familie, 1 gen, 1 specie;
 4. Crustacee – 2 familii, 2 genuri, 2 specii;
 5. Pisces – 26 de familii, 44 de genuri, 69 de specii, dintre care 29 de specii noi;
 6. Reptilia – 1 familie, 1 gen, 1 specie nouă.
- marea Oligocenă avea caracterul unui bazin deschis, cu ape calde, salinitate normală, condiții biotice favorabile dezvoltării vieții;

²⁷ Idem, *Fauna fosilă din Oligocenul de la Piatra-Neamț*, București, 1977.

²⁸ *Ibidem*.

Fig. 6. *Palaeorhynchus* sp., punct fosilifer Vârvata, regiunea Gura Humorului

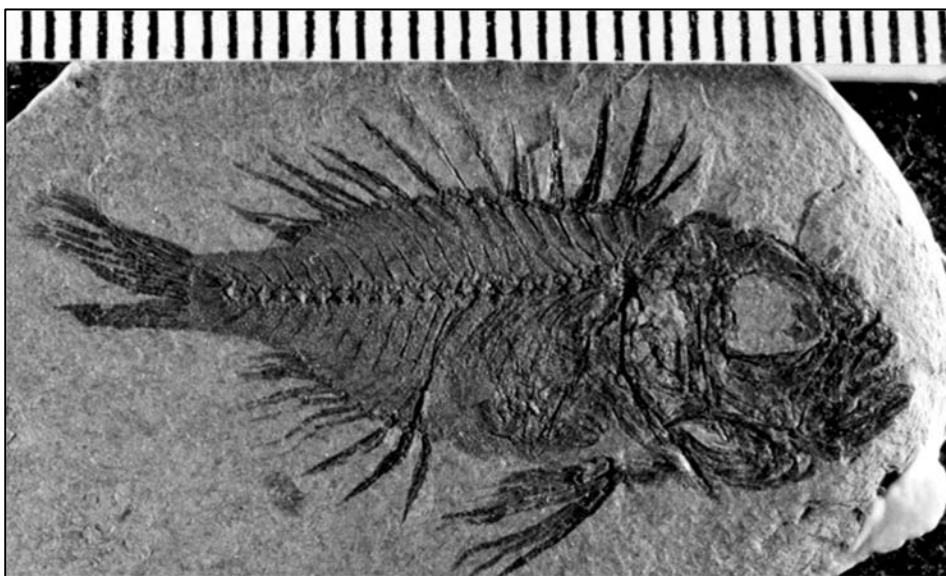

Fig. 7. *Pristigenys spinosus* (Blainville), punct fosilifer Cotu' Buhii, regiunea Gura Humorului

- în Oligocen clima era tropicală și subtropicală;
- marea Oligocenă cuprindea toate zonele biocenotice specifice mării actuale²⁹.

Continuând cercetările asupra peștilor fosili, din regiunea Piatra-Neamț, M. Ciobanu descrie în 1978 alte 5 specii noi pentru România și 1 specie nouă pentru știință: *Serranus budensis* Heckel, 1856; *Trachinus minutus* Jonet, 1958; *Caranx gracilis* Kramberger, 1882; *Scomber sadii* Arambourg, 1967; *Thunnus abchasicus* Danil'chenko, 1960; *Scophthalmus pietricensis* n. sp.³⁰.

Dorin Sorin Baci continuă cercetările asupra peștilor fosili din regiunea Piatra-Neamț, punând într-o nouă perspectivă atât ariile cercetate cât și importanța peștilor fosili. În cadrul tezei de doctorat și a unor lucrări de specialitate S. Baci revizuieste, descrie și redescrive 28 de specii, repartizate la 22 de genuri, 17 familii și 10 ordine. Speciile descrise sunt tipice tuturor nișelor ecologice: pelagice, bentonice, mezopelagice, cu excepția zonei abisale³¹.

În prezent, cercetările paleoichtiologice din regiunea Piatra-Neamț au intrat într-o nouă etapă; din punct de vedere muzeografic și al importanței științifice, în afară de creșterea colecției și continuarea studiilor în regiune, un pas notabil este reprezentat de extinderea cercetărilor către nordul țării și studiul comparativ al peștilor fosili cu speciile similare din alte zone fosilifere de la nivel de Oligocen în Paratethys (**România** - Gura Humorului, Soslănești, Homorâciu; **Europa** - Polonia, Cehia, Germania, Franța, Elveția, Rusia-Caucaz) (fig. 5).

În acest sens, în regiunea Gura Humorului (fig. 6, 7), au fost identificate două noi puncte fosilifere de unde au fost colectate numeroase specimene, dintre care unele noi pentru știință, care aparțin unor familii importante din punct de vedere sistematic și filogenetic: *Clupeidae*, *Argentinidae*, *Sternophthyidae*, *Gonostomatidae*, *Myctophidae*, *Merlucciidae*, *Zeidae*, *Aulostomidae*, *Centriscidae*, *Serranidae*, *Priacanthidae*, *Gempylidae*, *Trichiuridae*, *Scombridae*, *Palaeorhynchidae*, *Propercarinidae*.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Idem, Date noi asupra peștilor fosili din Oligocenul de la Piatra-Neamț (IV), în *An. Muz. Șt. Nat. Piatra-Neamț*, ser. Geol.Geogr., 4, 1978, p. 185-192.

³¹ D.S. Baci, F. Florea, *On the presence of a **Zenopsis clarus** (Teleostean fish, Zeidae) from the Oligocene, Tarcău Nappe*, în *Rev. Roum. Geologie*, 42, București, 1998, p. 43-49; D.S. Baci, *Studiul ihtiofaunei fosile din Oligocenul și Miocenul inferior al Pânzelor de Tarcău și Vrancea-sectorul central și nordic*, Manuscrisul tezei de doctorat, Iași, 2001; D.S. Baci, B. Chanet, *Les poissons plats fossiles (Teleostei: Pleuronectiformes) de l'Oligocene de Piatra-Neamț (Roumanie)*, în *Oryctos*, 4, 2002, p. 17-38; D.S. Baci, A.F. Bannikov, ***Paucaichthys neamtensis** gen. et sp. nova- the first discovery of Sea Brams (Bramidae) in the Oligocene of Romania*, în *Journal of ichthyology*, 43, 8, 2003, Moscow; Idem, *New stromateoid Fishes (Perciformes, Stromateoidei) from the lower oligocene of Romania*, în *Journal of ichthyology*, vol. 44, No. 3, Moscow, 2004.

Fig. 8. Expoziția de bază a muzeului, sala 3; pești fosili

Fig. 9. Colecția științifică de pești fosili Oligoceni; depozit

În momentul de față, din colecția de paleontologie a muzeului, un număr de 60 de exemplare pești fosili sunt clasati la categoria Tezaur; în același timp, colecția de pești Oligoceni reprezintă cea mai însemnată de acest gen din țară și una dintre cele mai importante din Europa, alăturându-se în acest fel colecțiilor similare din muzeele de la Moscova (Rusia), Wrocław (Polonia), Brno (Cehia), Viena (Austria), Darmstadt (Germania), Paris (Franța).

Unicitatea depozitelor fosilifere din jurul orașului Piatra-Neamț (Pietricica, Cozla, Cernegura, Agârcia), diversitatea deosebită și importanța științifică a speciilor de pești fosili Oligoceni au atras atenția paleo ihtiologilor din diferite instituții europene de profil și nu numai; astfel, pe plan internațional, colaborările cu diferiți cercetători au permis participarea specialiștilor muzeului într-o serie de expediții finanțate de National Geographic Society (Washington, USA) ce au avut ca scop colectarea de material ihtiofaunistic fosil din diferite locații, în vederea studiului comparativ, după cum urmează:

2002 National Geographic Society, Grant # 7312-02, coordonator de program: Dr. Dorin-Sorin Baci, Muzeul de Științe Naturale, Piatra-Neamț.

Locație: Piatra-Neamț.

Membrii expediției:

1. Dr. Alexander F. Bannikov, Institutul de Paleontologie al Academiei Ruse de Științe, Moscova, Rusia;
2. Dr. Alexandr Tarletskov, Institutul de Paleontologie al Academiei Ruse de Științe, Moscova, Rusia.

Perioada de excavații: Iulie, 2002.

Scopul expediției: colectarea de pești Oligoceni din punctele fosilifere limitofe orașului Piatra-Neamț (Cozla, Pietricica, Cernegura, Agârcia).

2007 National Geographic Society, Grant # 8215-07", coordonator de program Dr. A.F. Bannikov, Institutul de Paleontologie al Academiei Ruse de Științe, Moscova.

Bartonian (Mid-Eocene) fishes: field excavation in the Caucasus (Russia).

Locație: Caucazul de Nord, Rusia.

Membrii expediției:

1. Dr. Dorin-Sorin Baci, Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie și Geologie, Universitatea "Al.I. Cuza", Iași, Romania;
2. Drd. Ionuț Grădianu, Muzeul de Științe Naturale, Piatra-Neamț, România;

3. Dr. Norbert Micklich, Hessisches Landesmuseum Darmstadt, Germania;
4. Dr. Alexandr Tarletskov, Institutul de Paleontologie al Academiei Ruse de Științe, Moscova, Rusia.

Perioada de excavații: 30.06.2007-01.08.2007.

Scopul expediției: colectarea de pești fosili din depozite eocene.

2009 National Geographic Society, Grant #8553-08, coordonator de program Dr. Norbert Micklich, Hessisches Landesmuseum Darmstadt, Germania.

Emergency Excavation in Frauenweiler Clay Pit (Oligocene, Rupelian; Baden Württemberg, S Germany).

Locație: Frauenweiler claypit, Baden-Württemberg, Germania.

Membrii expediției:

1. Dr. Alexandre F. Bannikov, Institutul de Paleontologie al Academiei Ruse de Științe, Moscova, Rusia;
2. Dr. Dorin-Sorin Baci, Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie și Geologie, Universitatea "Al. I. Cuza", Iași, România;
3. Drd. Ionuț Grădianu, Muzeul de Științe Naturale, Piatra-Neamț, România;
4. Dr. Gerald Mayr, Secția de ornitologie, Forschungsinstitut, Senckenberg, Frankfurt/Main, Germania;
5. Dr. Ruzena Gregorova, Departamentul de Geologie și Paleontologie, Muzeul de Istorie Naturală, Brno, Cehia.

Perioada de excavații: 03.06.2009-06.07.2009.

Scopul expediției: colectarea de material fosil din aflorimentul Frauenweiler (Oligocen).

2010 National Geographic Society, Grant #8786-10, coordonator de program Dr. Ruzena Gregorova, Moravian Museum, Brno, Cehia.

Field Excavation of Oligocene Deep-sea Fauna at the Litence pit (West Carpathians, Czech Republic).

Locație: Brno, Cehia;

Membrii expediției:

1. Dr. Alexandre F. Bannikov, Institutul de Paleontologie al Academiei Ruse de Științe, Moscova, Rusia;
2. Dr. Dorin-Sorin Baci, Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie și Geologie, Universitatea "Al. I. Cuza", Iași, România;

3. Drd. Ionuț Grădianu, Muzeul de Științe Naturale, Piatra-Neamț, România;
4. Dr. Norbert Micklich, Hessisches Landesmuseum Darmstadt, Germania;
5. Dr. Giorgio Carnevale, Dipartimento di Scienze della Terra, Università di Pisa, Italia.

Perioada de excavații: 06.09.2010-30.09.2010.

Scopul expediției: colectarea de material fosil din Formațiunea menilitică, Oligocen.

Continuarea cercetărilor, compararea și corelarea ihtiofaunei descoperite, atât la nivel regional (Piatra-Neamț, Suslănești-Muscel, Homorâciu) cât și la nivel de Paratethys (Iran, Caucaz, Polonia, Cehia, Elveția, Germania, Franța), va contribui esențial la clarificarea relațiilor biogeografice și filogenetice, dintre fauna oligo-miocenă din Paratethys și fauna actuală din Atlantic, Mediterană și Indo-Pacific.

A UNIQUE MUSEUM COLLECTION: OLIGOCENE FISH FOSSILS FROM PIATRA-NEAMT AREA

Abstract

Fishes are the main component of the vertebrate fossil record across all stages in the history of the Earth. An impressive fish fauna was collected and described from Oligocene deposits in all the Paratethys area: Iran, Caucas, Romania, Poland, Czech Switzerland, Germany and France.

Even since 19th century the systematically and biogeographically significant Oligocene to Miocene fish fauna has been collected from the External Flysch of the East Carpathians in Romania. In 1883, Leon C. Cosmovici collected the first fish fossils from the Cozla Mountain, Piatra-Neamț area and also published a first monograph on the subject.

M. Ciobanu continues the study of fish fossils from Piatra-Neamț and based on the fossil material he organized in 1969 the Natural Science Museum; Ciobanu published the second Romanian monograph about Oligocene fauna from Piatra-Neamț.

Currently, from the museum's paleontology collection, a total of 60 specimens of fossil fish are inventoried at Thesaurus, National Heritage, while Oligocene fish collection is the most important scientific collection of its kind in the country and one of the most important in Europe thus joining similar collections at museums from Moscow, Wrocław, Brno, Vienna, Darmstadt, Paris.

Muzeul de Științele Naturii Roman, O NOUĂ PROVOCARE

de Maria Bezede

Orice muzeu are o misiune specifică, care include scopuri la nivel educativ, cultural, dar și de cercetare științifică sau, mai nou, de divertisment¹.

Misiunea Muzeului de Științele Naturii Roman este de a conserva și de a prezenta publicului realități ale istoriei naturale și mediului din zonă, folosind ca modalitate de expresie patrimoniul muzeal tridimensional, pe care îl posedă și îl expune permanent sau temporar, cu ajutorul unor materiale explicative care să însoțească expunerea. De asemenea, ca misiune permanentă îi revine obligația de a completa și cerceta la nivel superior acest patrimoniu. Pentru realizarea acestor obiective esențiale instituția are nevoie de spații adecvate și modalități proprii de diseminare prin publicarea rezultatelor cercetării.

Muzeul de Științele Naturii din Roman a fost înființat în anul 1962, prin grija regretatului muzeograf Constantin Tărăbuță: „În anul 1962, cu ajutorul d-nului Iulian Antonescu, dar și la dorința primarului C. Cainar, un mare iubitor de animale și un împătimit vânător, se înființa un Muzeu de Științe Naturale și un Parc Zoologic”².

¹ Prezenta lucrare a fost întocmită pe baza următoarei bibliografii: Gh. Dumitroaia, *Monografia Județului Neamț*, Piatra-Neamț, 1994, p. 67; I. Opreș, *Istoria muzeelor din România*, București, 1994; V. Simion, *Managementul cultural și pedagogia muzeală-componente interdependente ale activității unui muzeu modern*, în *Revista Muzeelor*, 1, 1998; N. Boonin, *The Future of Museums*, 2001, <http://www.nicholasboonin.com/articles/museumfuture.pdf>; F. Monah, *Flora și vegetația cormofitelor din Lunca Siretului*, Piatra-Neamț, 2001, p. 30; I. Opreș, *Managementul muzeal*, București, 2001; Idem, *Museosophia*, București, 2006; *Din istoria orașului Roman, 615 ani de la prima atestare documentară*, Roman, 2007, p. 80; Smithsonian Institution, *2030 Vision: Anticipating the Needs and Expectations of Museum Visitors of the Future*, 2007, <http://www.si.edu/opanda/docs/Rpts2007/2030Vision.final.pdf>; www.afcn.ro; www.cultura.ro; www.dialog2008.ro; www.dreptonline.ro/legislatie/clasificare_muzeu_colectii_2007.php; www.ecdl.org.ro; www.edrc.ro; www.finantare.ro; www.fonduri-ue.ro; www.mmediu.ro; www.muzeec.org/romania/; www.neamt.ro; www.nord-vest.ro

² V. Ursachi, *Muzeul de Istorie Roman*, Roman, 2007, p. 17.

Sediul vechi și cel actual

Spațiul destinat muzeului, compus din 8 camere, se afla în strada Alexandru cel Bun, nr. 5. În același complex erau încă 3 clădiri, precum și porțiunea de teren – de cca. 5 hectare – destinată grădinii zoologice și botanice.

Clădirea muzeului a fost construită în secolul al XIX-lea de primul director al Spitalului Roman, doctorul Alexandru Theodori, dar a fost preluată de episcopul Melchisedec Ștefănescu pentru a fi transformată în casă parohială, apoi, odată cu naționalizarea, au fost trecută în patrimoniul administrației locale.

Constantin Tărăbuță a fost director al Muzeului din Adjud, acolo unde se dorea înființarea unui Muzeu Regional al Vrancei în domeniul științele naturii. Ideea nu s-a materializat și, prin transfer la Roman, C. Tărăbuță s-a ocupat de înființarea Muzeului de Științele Naturii din acest oraș. Expoziția „permanentă” era organizată la început într-o singură cameră, iar după 3 ani de la deschidere au fost organizate și celelalte săli de expoziție. Expoziția a contribuit, la acea vreme, la educarea vizitatorilor privind speciile floristice și faunistice din zonă, tot în cadrul muzeului funcționând și o secție de vivariu care cuprindea păsări exotice, ornamentale și cântătoare – un punct de mare atractivitate pentru public.

În această locație, instituția și-a desfășurat activitatea până în 1997, când a fost mutată pe strada Ștefan cel Mare, nr. 244A, într-o clădire care, cu multe eforturi, a fost transformată în muzeu. Clădirea a fost proprietatea unui reprezentant al vestitei familii Morțun, respectiv al fostului primar al Romanului, de la sfârșitul secolului al XIX-lea – Costache Morțun. După familia Morțun, clădirea a avut și alți proprietari, dar și diverse destinații, unele cu efect negativ asupra structurii. Ultimii proprietari cunoscuți sunt descendenți ai familiei Stan Dimitrie din zona Botești-Neamț, care au revendicat-o și au câștigat titlul de proprietate în instanță în anul 2006. Din anul 2007 muzeul funcționează în acest spațiu cu chirie, noii proprietari fiind din zona Săbăoani.

Mutarea în locații incerte a Muzeul de Științele Naturii Roman se pare că a luat sfârșit. O clădire nouă pentru muzeu a început să fie construită din iunie 2010, într-o zonă adecvată și cu un design modern. Pe viitor muzeul își va putea continua misiunea sa culturală fără să mai existe pericolul relocării.

Expoziția permanentă

Tematica expoziției permanente actuale a Muzeului de Științele Naturii Roman o constituie biodiversitatea formelor de viață în zona de confluență a Moldovei cu Siretul. Încadrarea geografică pentru vizitatorul obișnuit s-a realizat prin intermediul diapozitivelor color și ale fotografiilor, care reprezintă diferite aspecte ale peisajului local. Sunt prezentate: luncile, pădurile de foioase în toate anotimpurile, zăvoaiele cu specii de sălcii și plop, bălțile cu prezența nufărului alb și galben, plante de primăvară, de toamnă, cu imagini ce ilustrează viața în pădure, comunicarea dintre viețuitoare și relațiile ce se stabilesc între ele în piramida trofică.

Imagini din expoziția permanentă actuală

Structurată, pe cât posibil, pe principiile muzeografiei moderne, expoziția aduce în fața publicului vizitator principalele ecosisteme naturale care se întâlnesc în zonă. Astfel, prin intermediul dioramelor sunt reprezentate fauna și flora următoarelor ecosisteme: de baltă (*balta „La Colac”*), de pădure (*pădurea de la Dealul Mărului*), de luncă (*zăvoi*).

Diorama *Balta La Colac* din Lunca Mircești prezintă specii de plante și animale specifice acestui ecosistem, în sezon estival. În secțiunea prin baltă sunt expuse specii de plante acvatice submerse, evidențiindu-se astfel fenomenul de heterofilie prezent la unele specii higrofile. Pădurea de foioase în amestec (șleau de deal) în perioada autumnală prezintă principalele esențe forestiere: stejarul, carpenul, fagul. Pe lângă reprezentarea dioramică, vitrinele prezintă sub formă de macro și microcasete ramuri cu frunze, flori și fructe ierborizate, eşantioane de lemn în secțiune transversală și longitudinală, precum și materiale obținute prin prelucrarea lemnului. Pădurea de luncă (zăvoi) în perioada estivală pune în evidență specii de esențe forestiere moi (plop, sălcii), precum și specii faunistice adaptate la acest tip de ecosistem, localizat pe soluri aluvionare. Într-o nișă ecologică ce atrage privirea vizitatorului prin modul de expunere tridimensional, în mediul natural de viață, este redată specia *Merops apiaster* (prigoria), prezentă în malurile surpate ale râurilor. Entomofauna pădurilor de foioase este redată sub formă de casete entomologice.

Ocotirea naturii este pusă în evidență de o hartă cu parcuri dendrologice din zonă, specii de animale și plante. Speciile ocrotite sunt expuse sub formă de casete floristice, o modalitate expozițională de mare atracție, care prezintă și avantajul integrării speciilor în contextul legăturilor lor ecologice.

Curiozitățile adâncurilor îmbogățesc patrimoniul cultural al muzeului prin prezentarea în două vitrine și încheie circuitul expoziției permanente.

Munca de colectare și cercetare în teren a dus la un număr de cca. 60000 piese muzeale bine date, preparate și conservate, alcătuind colecțiile de plante, malacologie, petrografie, fosile, preparate umede, naturalizări și entomologie. Aceasta din urmă cuprinde în principal *Coleoptere*, grupă de insecte colectate, determinate și preparate de către C-tin Tărăbuță, în special din zona centrală a Moldovei. Dintre acestea se detașează speciile rare precum și speciile de insecte dăunătoare plantelor de cultură, esențelor forestiere, pășunilor și fânețelor. Unele specii de insecte parazite și prădătoare existente în colecție, ilustrează posibilitatea de combatere biologică a dăunătorilor.

În ceea ce privește colecția de plante erborizate, acestea reprezintă o treime din speciile existente în țară și cuprinde majoritatea plantelor rare și ocrotite, precum și specii de plante din flora ornamentală, medicinală, meliferă, speciile de plante segetale și ruderaie ce caracterizează principalele tipuri de agrobiocenoze existente în zona Romanului.

Colaj de imagini cu expozițiile temporare din ultimii ani

Expoziții temporare

Pe lângă expoziția permanentă, muzeul se face cunoscut și prin intermediul expozițiilor temporare, ocazii cu care își valorifică părți ale patrimoniului și nu numai. Datorită colaborărilor fructuoase cu instituții de cultură (țară, străinătate), colecționari particulari, vizitatorii au putut cunoaște, admira și descoperi colecțiile acestora.

Printre expozițiile temporare organizate remarcăm: *Flora și fauna de la confluența Moldovei cu Siretul, Arbori și arbuști din pădurile de foioase, Terra și protecția mediului înconjurător, Povestea lemnului moale, Lumea minunată a cristalelor, Povestea tutunului, Terapia naturistă între tradiție și actualitate, Reptile vii, Povestea zahărului și a ciocolatei, Dinozaurii, curiozități ale vieții dispărute pe Terra, Entomofauna pădurilor de foioase* (expoziție comemorativă C-tin Tărăbușă), *Lumea ciupercilor, Drumul pâinii la Roman*.

Din punct de vedere statistic, 90% din vizitatorii expoziției temporare sunt elevi, studenți, profesori. În ceea ce privește expozițiile temporare itinerante, procentul este de 80% elevi, studenți, profesori, restul de 20 % alte categorii de vizitatori. Expozițiile itinerante de larg interes, fără să aibă un pronunțat caracter didactic, au un procentaj echilibrat de vizitare. Uitându-ne la aceste statistici am învățat că produsul muzeal (expoziția temporară, permanentă), pentru a-și atinge în totalitate misiunea și obiectivele ca instituție de cultură, trebuie să răspundă exigențelor și gusturilor publicului larg, nu doar a unui anumit grup.

În ultimii 5 ani am dorit să fim eficienți și ne-am schimbat strategia de valorificare și protejare a patrimoniului, dar și cea de marketing. Datorită situației economice actuale, muzeul nostru trebuie să facă față unor probleme importante: financiare, de imagine față de public și față de marea diversitate de oferte de petrecere a timpului liber.

Organizarea și orientarea activității muzeului către vizitator, către comunitatea locală, precum și obținerea de profit sau cel puțin a autofinanțării am început-o timid de acum 5 ani și considerăm că am evoluat în anii ce au urmat.

Oferta muzeului a cuprins servicii diverse: expoziții, programe educative, de informare, documentare etc. Astfel, începând cu primăvara anului 2006 expozițiile temporare găzduite în muzeu și cu impact favorabil au fost: *Păsări de baltă* – Complexul Muzeal Ion Borcea Bacău; *Reptile vii* – expoziție particulară SC Gabonica SRL, martie 2006; *Păsări de apartament* – expoziție particulară Andrieș SRL, septembrie 2006; *Artropodele, cei mai vechi locuitori ai planetei Pământ*, Muzeul de Științele Naturii Prahova, martie 2007; *Miraculoasele nevertebrate*, Muzeul de Științele Naturii Prahova, septembrie 2007; *Etnobotanica, între tradiție și arta populară*, Muzeul de Științele Naturii Piatra-Neamț, martie 2008; *Comori ale adâncurilor - Agatele*, Muzeul de Științele Naturii Prahova, octombrie 2008; *Călătorie în adâncurile mărilor și oceanelor*, Muzeul Olteniei Craiova, Secția

Imagini de la activitățile realizate în școlile partenere muzeului, 2009-2010

Științele Naturii, martie 2009; *Pădurea verde, pădurea neagră. Cum vrei să fie Planeta ta?*, Muzeul de Științele Naturii Suceava, septembrie 2009; *Frumuseți minerale*, Grupul Mineralia Baia-Mare, Maramureș, aprilie 2010.

Programele educative

Parteneriatele cu școlile, acțiunile dedicate calendarului naturii, activitățile demonstrative sunt servicii prestate de către personalul muzeului și au menirea de a transmite noțiuni științifice, de a pune la dispoziția publicului materiale și piese din cadrul colecțiilor pentru a fi cercetate și mai ales înțelese.

Parteneriatele școlare au ca scop întărirea educației elevilor din învățământul preuniversitar în problemele de patrimoniu muzeal, de ecologie și conservarea biodiversității, îmbunătățirea dialogului muzeu – școală. Acestea îi ajută pe elevi și pe profesori să dobândească și să își îmbunătățească nu numai competențele privind tema sau domeniul pe care se axează activitatea, ci și pe cele privind lucrul în echipă, relațiile sociale, planificarea și realizarea activităților, folosirea tehnologiei moderne de comunicare – proiecții, jocuri interactive.

Activitățile incluse în programe de parteneriat au oferit posibilitatea elevilor, profesorilor și muzeografilor să lucreze împreună pe una sau mai multe teme de interes comun: *Pădurea, aurul verde al Pământului, Păsările migratoare, Fenomenele naturii, Giganți pe Pământ, Comori din adâncurile mărilor și oceanelor, Ziua Pământului, Ziua Mediului, Adaptările animalelor, Mimetism la animale vs. Mimetismul la oameni etc.*

Această metodă de pedagogie alternativă este considerată de actualitate și se bucură de rezultate pozitive de ambele părți, succesul venind din nevoia de schimbare în educație, atât în școală cât și la nivel de instituție muzeală.

Până la începutul acestui an aria colaboratorilor muzeului se întindea între granițele județului Neamț, unii dintre colaboratorii vechi cei mai fideli fiind Școala Nr. 3 și Liceul cu Program Sportiv din Roman, Școala cu cls. I-VIII Cordun; din februarie 2010 aria de interes s-a extins și în afara județului, astfel că școlile cu clasele I-VIII Mircești, Hălăucești, Iușca din județul Iași au devenit noii parteneri ai muzeului. Activitățile desfășurate atât în școală cât și în muzeu au avut un impact favorabil, fapt exprimat prin dorința elevilor și profesorilor de a continua și în următorii ani colaborarea.

În cadrul unui astfel de parteneriat educațional elevii Eco-Școlii Horia clasele I-IV au realizat o excursie de informare. „Am asistat la o veritabilă lecție de biologie pe care ne-a oferit-o cu generozitate muzeul. Acțiunea s-a datorat și campaniei pe care muzeografi o fac pentru a ne aduce la cunoștință noutățile”, a spus învățător Dorina Dănăilă³.

³ Arhivă www.ziarulderoman.ro

Muzeul copiilor – expoziție organizată cu ocazia Zilei Internaționale a Muzeelor

Servicii de divertisment cu caracter cultural

Se regăsesc aici activitățile de organizare de proiecții cu privire la biodiversitate, protecția mediului, cu informații suplimentare despre tematica expoziției temporare (iunie 2008, 2009 – Ziua Mediului; 22 aprilie 2009, 2010 – Ziua Pământului; *Moluștele, o lume variată* – proiecție în cadrul expoziției *Călătorie în adâncurile mărilor și oceanelor*; lecții demonstrative de origami în cadrul expoziției *Primăvara de hârtie* – martie 2010). Toate acestea au surprins și crescut numărul vizitatorilor în ultimii ani.

Tot aici includem și activitățile de atelier (desene, modelare de minidiorame) realizate cu ocazia expozițiilor temporare și care au avut succes în rândul școlărilor mici. Au învățat să recunoască specii de plante și animale, habitate de viață, să le compare și să definească rolul factorilor de mediu într-un ecosistem.

La 13 martie 2010, a avut loc vernisajul expoziției-atelier de origami intitulată *Primăvara pe hârtie*. Câteva zeci de elevi de la școlile din Roman și din comunele Horia și Cordon au avut ocazia să admire lucrările realizate de membrii Cercului de Origami „Cocorul” de la Școala nr. 1 din Onești și să învețe ei înșiși cum pot împături modele simple de origami. „*Arta origami a fost dezvăluită publicului romășcan de toate vârstele de învățătoarea Monica Rusu, coordonatoarea Cercului de Origami Cocorul din Onești și inițiatoare a Festivalului Național de Origami. Expoziția este inedită și reprezintă o alternativă pentru ocuparea timpului liber al elevilor, în schimbul calculatorului. Minuțios confecționate din materiale reciclabile, obiectele decorative ies în evidență prin colorit deosebit și specificitatea lucrărilor*”⁴, a declarat reprezentantul muzeului.

Servicii auxiliare de informare și documentare au facilitat perceperea mesajului instituției. Tot aici încadrăm și serviciile comerciale care nu fac obiectul instituției, dar care duc la creșterea satisfacției vizitatorilor: suveniruri, albume, bijuterii.

Un muzeu reprezintă o mică structură în domeniul patrimoniului cultural național, dar valoroasă ca localizare și specific. Exercițiul de identificarea a strategiilor de valorificare, protejare, promovare a muzeului s-a început la nivel mic, dar se va dezvolta în perspectiva reorganizării muzeului ca instituție și a reamenajării expoziției permanente. Găsirea unor soluții nu doar teoretice, ci aplicabile în scurt timp, necesită activități de marketing muzeal. Scopul acestei activități nu este de a *aduce bani*, ci de a garanta îndeplinirea misiunii muzeului.

⁴ <http://www.realitateamedia.ro/stiri-neamt/social/11448/expozitie-de-origami-la-roman-quotprimavara-pe-hartiequot.html>

Promovarea muzeului implică o bună înțelegere a necesităților publicului cu privire la conservarea și protejarea mediului înconjurător prin expoziții, programe educaționale, activități periodice cu elevi și profesori. Anul acesta am folosit chestionare în cadrul activității dedicate Zilei internaționale a Muzeelor – 18 mai. Ideea a pornit de la una din temele activității *Campanie pentru muzeu!* pregătită de elevii Școlii Cordon. Chestionarele împărțite au avut drept subiect punctele tari și slabe ale muzeului nostru și i-au invitat pe participanți să își exprime opinia asupra impactului muzeului în viața lor. Am concluzionat că majoritatea sunt interesați să învețe despre natură, să fie inițiați în probleme de mediu, să participe ocazional la activități de acest gen, doar că puțini aleg să fie implicați permanent, iar o meserie în domeniu nu se încadrează în preferințele de viitor ale publicului tânăr.

La nivel de mass-media muzeul nostru s-a bucurat de atenție, iar expozițiile, activitățile muzeului au fost cunoscute prin reportaje-știre, reportaje realizate în muzeu și prin participarea reprezentanților muzeului la emisiuni în direct de divertisment și cultură.

Ghidajul

Explicațiile oferite despre tematica expozițiilor și la diferitele componente ale colecțiilor muzeului, prezentate în cadrul unui tur organizat, au evoluat în cazul muzeului nostru de la un discurs monoton, foarte asemănător cu o prelegere la clasă, nicidecum pe gustul tinerei generații, la un dialog constructiv, de dezvoltare și menținere a unei relații educative eficiente. Astăzi se pune accent pe comunicare, iar în ultimii ani am descoperit că de modul în care muzeograful știe să comunice un bun cultural depinde și succesul unei expoziții. La realizarea ghidajului unei noi expoziții trebuie să se ia în calcul publicul căruia i se adresează aceasta, în modul de expunere a pieselor pentru o comunicare muzeu-public excelentă.

Accentul, în contextul actual, se pune pe unicitatea istorică, naturală a unui loc, iar integrarea profesioniștilor în managementul muzeal va ajuta la creșterea nivelului calitativ în acest domeniu și va juca un rol important în stimularea dezvoltării unor noi metode de cercetare și crearea unei industrii culturale - muzeale durabile.

Succesul nostru ca reprezentanți ai muzeului în a construi o relație instituțională dinamică și diversă cu oameni interesați de lucruri frumoase și durabile va fi câștigul oricărei comunități.

Strategii de finanțare care să vină în sprijinul sectorului patrimoniu muzeal pentru instituția noastră le-am regăsit în Programe Operaționale Regionale și Sectoriale. Oferta de proiecte este foarte redusă pentru sectorul urmărit de muzeul nostru care este dezavantajat și de lipsa de expertiză în

domeniu, dar și din cauza accesului foarte scăzut la informații. Deși, patrimoniul muzeal de importantă locală și regională nu reprezintă un domeniu prioritar în strategiile naționale privind alocarea de fonduri, există totuși posibilitatea absorției unor finanțări substanțiale, care ar putea ajuta muzeul să își conserve, valorifice, promoveze patrimoniul deținut, poate ajuta la transformarea zonei pe care o reprezintă tematic, în punct de interes turistic, datorită specificului unic pentru regiunea nord-est.

Programe și proiecte privind protecția naturii

Axa prioritara 4 – Implementarea sistemelor adecvate de management pentru protecția naturii. Această axă prioritară are ca obiective conservarea diversității biologice, a habitatelor naturale, a speciilor de floră și faună sălbatică, precum și asigurarea unui management eficient al ariilor naturale protejate și, în special al rețelei ecologice Natura 2000. Finanțarea măsurilor pentru atingerea acestor obiective se asigură din fonduri nerambursabile ale Uniunii Europene (din Fondul European pentru Dezvoltare Regională) și din bugetul de stat⁵.

Proiectele finanțate în acest sector vizează asigurarea unui management corespunzător al ariilor naturale protejate și, implicit, stoparea pierderii biodiversității și a resurselor naturale. O atenție deosebită se va acorda implementării Directivelor Europene Păsări și Habitate, prin stabilirea rețelei ecologice Natura 2000. Proiectele trebuie să demonstreze aplicarea principiului dezvoltării durabile pentru ariile naturale protejate și să vizeze cu precădere conservarea speciilor și habitatelor de importanță comunitară. Creșterea gradului de conștientizare a populației cu privire la protecția biodiversității este de asemenea un element esențial pentru finanțarea proiectelor.

În lista ariilor eligibile pentru axa prioritara 4 POS Mediu – județul Neamț intră lunca Siretului Mijlociu, în următoarele proporții: Doljești (14 %), Gâdiniți (12 %), Horia (15 %), Icușești (15 %), Ion Creangă (21 %), Roman (8 %), Sagna (6 %), Secuieni (4 %), Tămășeni (17 %)⁶.

Proiecte posibile pentru muzeu pornind de la tematica expoziției permanente se pot dezvolta pe următoarele direcții: elaborarea de programe speciale în vederea obținerii sprijinului populației pentru acțiunile de conservare a biodiversității (programe de conștientizare publică și de educație; reabilitare ecologică a habitatelor speciilor de interes comunitar și național din zonă; reintroducerea sau regenerarea efectivului unor specii de interes comunitar și național; construirea unor centre de vizitare și informare în aria protejată desemnată pentru județul Neamț; monitorizare a stării de conservare a unei

⁵ www.mmediu.ro

⁶ Lista ariilor naturale protejate eligibile axa 4 POS Mediu – județul Neamț, H.G. nr. 1143/2007 privind instituirea de noi arii naturale protejate

specii de interes comunitar sau național, proiect care ar putea implica foarte mult școlile, consolidându-se astfel relația muzee-public țință; îmbunătățirea capacității instituționale pentru managementul conservării biodiversității la nivel local; constituirea de modele pentru elaborarea planurilor de management și pentru gospodărirea ariilor naturale protejate pentru județul Neamț.

Analizând proiectele existente pentru zona lunca Siretului Mijlociu, constatăm că implementarea lor aduce multiple beneficii instituției muzeale.

Muzeul, împreună cu instituțiile partenere, ar avea responsabilitatea implementării proiectelor pentru zona luată în cauză, ar coordona activitățile de cercetare, informare, promovare și găsirea de soluții pentru protejarea biodiversității zonei printr-un plan de management complex și dinamic.

Muzeul, ca centru de vizitare și punct de informare, alături de punctele de informare ce se vor constitui în apropierea ariei naturale vor constitui pentru vizitatori sursa de informație despre aria naturală, aspectele generale legate de conservarea naturii zonei și a ariilor naturale adiacente.

Copiii, elevii, studenții, profesorii din județ vor avea posibilitatea de a participa la programe educative speciale, la lecții în aer liber, aplicații de teren care să-i ajute să descopere bogăția floristică și faunistică la nivel local.

Se vor amenaja doar locuri de campare cu număr redus de locuri pentru cercetători și membrii ai comunităților locale, elevi, studenți care doresc să studieze pe o perioadă de timp determinată zona, evitându-se astfel aglomerarea și reducându-se astfel riscul degradării zonei, punerea în pericol a speciilor de plante și animale de interes comunitar, dar și național.

Programul Regional pentru Patrimoniul Cultural și Natural din Sud-Estul Europei (PRSEE) parte componentă a Programului de Cooperare Tehnică și Consultanță al Consiliului Europei. Printre beneficiari se regăsește și România⁷. Sunt trei componente complementare ce pot fi implementate simultan sau separat, în funcție de nevoile și obiectivele exprimate de autoritățile naționale, precum și de capacitatea acestora de a îndeplini pre-condițiile definite pentru fiecare dintre acestea, în parte: Întărirea Capacității Instituționale, Plan de reabilitare integrată/Evaluare tehnică preliminară a patrimoniului arhitectural și arheologic din Sud-Estul Europei, Proiect Pilot de Dezvoltare Locală.

Prima componentă pentru muzeu ar oferi sprijin în scopul întăririi capacității de a implementa și conduce proiecte complexe de dezvoltare. Rolul ei este de a afirma în cazul nostru patrimoniul natural ca un factor de dezvoltare economică și socială durabilă prin intermediul unui proces care trebuie să respecte tradițiile și identitățile comunității vizate. Accentul este pus pe

⁷ Ministerul Culturii și Cultelor, Programul Regional pentru Patrimoniul Cultural și Natural din Sud-Estul Europei, <http://www.cultura.ro/Documents.aspx?ID=365>.

strategii, politici publice și principii de guvernare implementate care să asigure instrumente de management corespunzătoare.

Acțiunile ce pot fi planificate în cadrul acestei componente reprezintă o oportunitate pentru diseminarea de abilități și cunoștințe și vor fi organizate cu implicarea specialiștilor de la nivel local, precum și a oficialităților din cadrul administrației publice. De asemenea, se vizează stabilirea de contacte cu experți internaționali, precum și schimburi profesionale, vizite pentru asistență tehnică sau seminarii. În cadrul acestei componente poate fi furnizată și formare specifică, în funcție de necesități. De asemenea, această componentă poate fi activată pentru sprijinirea activităților derulate în cadrul celorlalte două componente ale Programului Regional.

Axa prioritară 5 „Dezvoltarea durabilă și promovarea turismului”

Această axă identifică dezvoltarea turismului ca o prioritate de dezvoltare regională. Potențialul turistic al unei zone justifică cererea de sprijin financiar acordat reabilitării infrastructurii zonelor turistice și valorificării patrimoniului natural, istoric și cultural, pentru includerea acestora în circuitul turistic și promovarea lor în scopul atragerii de turiștilor⁸.

Dezvoltarea turismului poate avea ca efect îmbunătățirea gradului de atractivitate a zonei noastre și la crearea de noi locuri de muncă.

Principalele domenii majore de intervenție ale acestei axe prioritare și care prezintă interes pentru instituția noastră sunt: 5.1. Restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, precum și crearea/modernizarea infrastructurilor conexe; 5.2. Crearea, dezvoltarea, modernizarea infrastructurii de turism pentru valorificarea resurselor naturale și creșterea calității serviciilor turistice.

Linii de urmat în vederea realizării de proiecte care să implice și participarea muzeului: aria delimitată vizibil, amenajată în vederea amplasării echipamentelor și instrumentelor de observare a naturii; construirea unor foișoare de observare, filmare, fotografiere; crearea unor trasee, locuri de recreere și popas; crearea de structuri de camping care să aibă în vedere specificul zonei din punct de vedere a diversității floristice și faunistice, tradiții locale.

O altă sursă de finanțare asigurată de Ministerul Culturii și Cultelor este accesarea de fonduri prin instituția creată în acest sens: Administrația Fondului Cultural Național⁹. Prin această sursă pot fi finanțate în general programe care au ca scop punerea în valoare a patrimoniului cultural național, dar și studii și cercetări menite să descopere și să inventarieze monumente istorice sau studii de specialitate care servesc la elaborarea proiectelor de restaurare. În acest sens, muzeul s-ar putea axa pe partea de studii și cercetări care să servească la

⁸ www.mmediu.ro

⁹ www.afcn.ro

elaborarea de proiecte de conservare a biodiversității zonei de confluență Moldova și Siret.

Identificarea nevoilor muzeelor – a unui muzeu cum este cel prezentat aici, având un domeniu limitat, dar important pentru identitatea unei regiuni – este ușor de realizat; piedici, însă, pot să apară în momentul stabilirii căilor de soluționare a acestora, de exemplu capacitatea de a derula studii de marketing, de a fi transformat în destinație turistică foarte cunoscută, de a beneficia de specialiști atât în domeniu muzeal, cât și de management muzeal.

Stabilirea tehnicilor moderne (hărți interactive, jocuri interactive, etc.) aplicabile pentru noua expoziție vor fi în beneficiul muzeului, datele, informațiile, diversitatea obiectelor devenind astfel vizibilă, audibilă, tangibilă; aceste tehnici nu înlocuiesc muzeograful ci îi completează comunicarea.

Ridicarea standardelor de către muzeu, renunțarea la concepțele vechi, poate conduce la rezultate notabile în toate aspectele activității noastre și cu privire la serviciile oferite vizitatorilor.

ROMAN MUSEUM OF NATURAL SCIENCES, A NEW CHALLENGE

Abstract

This article follows a short description of the Natural Sciences Museum from Roman, description based on its theme, the promotion of techniques used in recent years for organizing the main exhibition as well as for the itinerant or temporary exhibitions. The goal of the present work is to compare the benefits brought by this museum to the citizens of the town of Roman and not only to them, benefits that are based on an original way of presenting the nature and the environment of Roman area, the temporary exhibitions with didactical character and not only, debates, different activities on biology and environmental themes.

Taking into account the imminent relocation of the Museum into a new building, we try to provide a comparative analysis of the modern and old methods of evaluating the role of the museum, both intended to increase our audience, methods that we are going to use at the opening of the museum in its new location.

The explosive diversity of our world is reflected in the variety of visions and concepts, such as the modern methods of promoting the culture, the nature, methods that we intend to apply and that are based on image, communication, novelty, publicity because we want our visitors and guests to live a new experience, accepting easily to be challenged, accepting the new and taking benefits and advantages from this experience, too.

TÂRGUL MEȘTERILOR POPULARI, ACTIVITATE DEVENITĂ TRADIȚIONALĂ LA MUZEUL DE ETNOGRAFIE PIATRA-NEAMȚ

de **Florentina Buzenschi**

Societatea în care trăim este în continuă schimbare/progres, proces care a modificat în cea mai mare parte și satul contemporan, păstrător al culturii populare tradiționale. Etnograful care întreprinde azi o cercetare de teren are surpriza de a constata “urbanizarea” satului românesc, dispariția vechii arhitecturi, a portului popular, a obiceiurilor locului etc., aceasta fiind numai o parte a „tributului” pe care țăranul îl plătește lumii moderne în care vrea să pătrundă. În aceste condiții, specialistul are o nouă responsabilitate – mai greu de realizat decât o cercetare etnografică, pentru că este angrenajul cel mai mic al unui complex de factori care nu depind de el – și anume aceea de a se implica activ în conservarea și chiar resuscitarea tradiției. O simplă privire îi relevă faptul că acum s-a ajuns la capătul unui drum și e datoria lui - într-o oarecare măsură - de a sprijini continuitatea și mai puțin noutatea. Ideal ar fi ca aceste două componente ale contemporaneității să fie paralele, dar evoluția istorică infirmă dezvoltarea, în același mediu, a două lumi diferite; după cum nu se poate trasa nici o linie de demarcație precisă între aceste tendințe, care pot deveni tangente și se pot întrepătrunde la un moment dat.

Un demers care urmărește promovarea culturii tradiționale, punerea în valoare și susținerea acesteia este organizarea de târguri ale meșterilor populari, cu atât mai mult cu cât s-a modificat aria lor de circulație, cât și nivelul de adresabilitate al pieselor. Ideea nu este nouă, meșterii își desfășeau din vechime produse la piață, în târgurile care se desfășurau cu ocazia diferitelor sărbători sau prin vânzarea itinerantă. Elementul care intervine acum este punerea la dispoziție a unui spațiu organizat, dedicat numai lor, în încercarea de promovare a produselor proprii și coroborarea eforturilor specialiștilor, asociațiilor de profil și ale factorilor decizionali de la nivel local pentru realizarea acestui tip de

La deschiderea Târgului Meșterilor Populari, 2006

Vedere panoramică a locației Târgului

manifestări. În această tendință se înscrie și inițierea, la Piatra-Neamț, a Târgului Meșterilor Popolari, o premieră pentru municipiul nostru, idee lansată de Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț și Asociația Meșterilor Popolari din Moldova și susținută de Complexul Muzeal Județean Neamț și Consiliul Județean Neamț. Demersul a fost sprijinit de Primăria și Consiliul Local Piatra-Neamț, integrându-se eforturilor de a transforma reședința județului în oraș turistic, sens în care era necesar ca, anual, să existe un program de activități culturale.

Inițiatorii proiectului au considerat ca o necesitate existența acestui târg și pentru a pune în evidență bogăția etnofolclorică a zonei – un atu în promovarea turismului –, aici păstrându-se în forme mai puțin alterate tradițiile și tehnicile tradiționale de lucru. Cu prilejul cercetărilor de teren am constatat că în cele trei zone etnografice ale județului: Valea Bistriței, zona Neamț și zona Roman, își desfășoară activitatea – într-un relativ anonim – meșteri populari care ar putea fi reuniți (pentru a contura o imagine a meșteșugurilor tradiționale de pe aceste meleaguri) și promovați (prin intermediul Asociației Meșterilor Popolari din Moldova) la alte manifestări de profil. Pe de altă parte, muzeul își îndeplinește, și prin această activitate, funcția formativ-educativă și creează astfel un „muzeu viu”, interactiv și spectaculos, având un grad mare de adresabilitate către toate categoriile de public.

Condițiile care au stat la baza organizării târgului au fost următoarele:

- desfășurarea în fiecare an, aproximativ la aceeași dată, în weekend-ul din preajma unei mai sărbători religioase;
- locul de desfășurare să fie în centrul vechi al orașului, pe teritoriul fostei Curți Domnești a lui Ștefan cel Mare;
- să participe un număr cât mai mare de meșteri din Neamț, în încercarea de a realiza o panoramă a meșteșugurilor tradiționale din județ;
- participarea meșterilor să se facă numai pe bază de invitație de la organizatori, cerându-li-se să îmbrace costumul specific zonei de proveniență, în acest mod putându-se face o selecție a creatorilor;
- încercarea de a face o diferență între meșteșugari și comercianți, accesul ultimilor fiind interzis;
- să fie reprezentate cât mai multe dintre meșteșugurile tradiționale, fără a exclude elementele de noutate, arta populară fiind un domeniu viu, care evoluează.

Colaborarea dintre factorii decizionali enumerați mai sus și întrunirea acestor condiții au deschis seria târgurilor meșterilor populari, a cărei primă ediție s-a desfășurat în perioada 20-21 mai 2006. Au expus și vândut 40 de participanți din toată țara și Rep. Moldova, reprezentând următoarele domenii: ceramică, prelucrarea lemnului, port popular, prelucrarea pieilor, ouă încondeiate,

Lilian Toderașcu (Iași)

Marcel Apalaghiei (Botosani)

Ruslan Scutelnic (Rep. Moldova)

Florin Cramariuc (Suceava)

împletituri de sfoară și nuiele, măști, icoane și podoabe. Meșteri valoroși, participanți la târguri naționale și internaționale, au venit la Piatra-Neamț, iar pentru a expune și vinde piesele au trecut de juriul de specialitate format din dr. etnolog Elena Florescu, Marcel Lutic, muzeograf la Muzeul Etnografic al Moldovei și președinte al Asociației Meșterilor Populari din Moldova și Florentina Buzenschi, muzeograf la Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț. O astfel de echipă, cu unele schimbări de componență, a avizat standurile și la celelalte ediții, din 2007, 2008, 2009 și 2010, la fiecare dintre ele participând în jur de 60 de meșteri. Datorită succesului de care s-au bucurat primele trei ediții și la propunerea Consiliului Județean Neamț, care a dorit individualizarea târgului meșterilor populari de la Piatra-Neamț, târgul propriu-zis, împreună cu celelate manifestări ce au loc cu această ocazie, s-a denumit Festivalul de Artă Populară „Lada cu Zestre”.

Desigur, după cinci ediții, dacă am enumera toți meșterii participanți, ar fi o listă prea lungă, multe nume cunoscute și recunoscute pentru participarea la manifestări din țară și străinătate răspunzând invitației noastre; prin urmare, riscăm și amintim numai câțiva dintre participanții care au fost prezenți la patru sau cinci ediții (cu scuzele de rigoare și respectul cuvenit tuturor celor care ne-au onorat cu prezența). În domeniul ceramicii sunt cunoscute familiile Petrariu și Iorga din Horezu, a căror ceramică are calități tehnice și estetice deosebite, acestea primind numeroase premii la manifestările de profil, ca și familia Bledea, din alt colț de țară, de la Baia-Mare, ale cărei vase sunt mai ales decorative; în timp ce cu vestita ceramică de la Corund au venit Molnos Jozsef și Arpad Ravasz, iar cea de Marginea era reprezentată la standurile lui Ion Pașcaniuc. Ionela Mihuleac din Iași execută ceramică „de Cucuteni”, vestita cultură de acum peste 5000 de ani fiind readusă la viață cu aceeași tehnică, fără a folosi roata olarului.

Într-o regiune bogată în păduri, cum este județul Neamț, și unde prelucrarea lemnului era o ocupație permanentă a multor locuitori, au venit mulți meșteri specializați în acest domeniu: Vasile Găman, din Vânători-Neamț, a înnobilit zeci de ani lemnul și i-a atribuit sfîntenia crucifixelor și frumusețea lăzilor de zestre decorate prin incizare cu frumoase motive solare, în timp de Marcel Apalaghiei, din Dângeni, jud. Botoșani și Florin Cramariuc, din Suceava, au transformat obiectele de uz casnic în piese cu valoarea artistică; iar Toader Ignătescu, tot din Suceava, a redescoperit frumusețea ce derivă din calitățile intrinseci ale lemnului.

Mult mai răspândit altădată, deoarece era o îndeleticire de bază a femeii și nu un meșteșug ca acum, țesutul este practicat mult mai rar ca înainte și puține sunt persoanele care trudes în fața stativelor sau a gherghefului și mai ales cu scopul de a vinde. În această tendință se înscriu și Maria și Iulian Mihalache,

Ceramică de Horezu

Ouă încondeiate (Vasile Isopescu, Suceava)

din Bălătești, jud. Neamț, care realizează scoarțe, lăicere, carpete de diverse dimensiuni și de o armonie cromatică deosebită, urmărind păstrarea vechilor motive decorative. Pentru ei muzeul reprezintă permanent o sursă de inspirație.

Chiar dacă sunt tot mai puțin căutate, Veronica Hojbotă de la Mănăstirea Humor, Suceava, realizează în continuare costume populare în stil tradițional, iar Nicolae Dolhescu din Pipirig (Neamț), duce mai departe renumele cojocarilor locali, știut fiind că Neamț era o zonă renumită pentru bondițele realizate aici, piese cu caracter preponderent artistic, în timp ce Iulia Goran din Breaza, Prahova, îmbină tehnicile și motivele vechi și noi când realizează frumoase cămăși.

Incontestabil, veteranul și vedeta târgului de la Piatra-Neamț a fost Nicolae Popa din Târpești, jud. Neamț, cel care a transformat execuția sezonieră a măștilor într-un meșteșug. Se știe că măștile erau confecționate de obicei de purtătorii lor în perioada când jocurile de măști au ocupat un loc de seamă în obiceiurile tradiționale ale românilor. În dorința de a conserva aceste obiceiuri, Nicolae Popa a organizat urătorii, a confecționat măști antropomorfe și zoomorfe din diverse materiale, a creat un muzeu al tradițiilor populare la el acasă. Alături de aceste activități, sculptura în piatra și lemn i-a adus o recunoaștere națională și internațională.

La fiecare ediție, alături de târgul cu vânzare și de spectacolele susținute de soliști și ansambluri folclorice, s-au desfășurat mai multe dezbateri, lansări de carte, vizionări de filme, colocvii, la care au participat specialiști din instituțiile de profil din țară, meșteri și un larg public. Organizatorii au urmărit ca la fiecare ediție să aducă și alte noutăți, în afara creșterii numărului de meșteri și a duratei târgului. Astfel, la ultimele ediții au fost organizate tombale cu premii constând în piese de artă populară, scop în care meșterii au făcut donații.

Tombola a avut și alte două scopuri: prin vot, publicul a desemnat cel mai frumos stand (care a fost ulterior premiat) și un element de noutate a fost un studiu sumar al structurii publicului vizitator. Din datele înscrise pe cele 4000 de bilete (cf. sondajului de la ediția a III-a, mai 2008) a rezultat că: 80% dintre vizitatori locuiesc în Piatra-Neamț, iar 20% provin din alte localități ale județului și din țară (București, Suceava, Iași, Bacău, Brăila, Râmnicu-Vâlcea, Buzău, Pitești, Turnu-Severin, etc.), sau chiar din Chișinău; dintre repondenții micro-sondajului, 65% au fost femei și 35% bărbați; pe grupe de vârstă, vizitatorii s-au distribuit astfel: 19% până la 18 ani; 45% între 18-40 ani; 35% între 40-55 ani; 11% între 55-75 ani; din punctul de vedere al pregătirii, 20% din public a absolvit școala generală, 40% avea studii medii și tot 40% studii superioare.

Sugestiile primite de organizatori au fost și ele interesante, referindu-se la: diversificarea tipurilor de produse (cerințele speciale privind pielăria și decorațiunile interioare), de care s-a ținut cont la edițiile ulterioare. Oricum, mesajele primite de la cele două componente principale ale activității, vizitatorii

Vederi generale

și meșterii populari, au fost foarte bune și ele marchează o creștere a calității Târgului de la o ediție la alta. Astfel, Nicolae Popa declara: *„Meșteșugurile se mai mențin astăzi datorită unor astfel de târguri, pentru că altfel – așa cum au dispărut obiceiurile populare – vor dispărea și acestea”*. Silvia Cozmâncă, cunoscută pentru împletiturile de sfoară, a remarcat încă de la prima ediție *„acuratețea acestei manifestări, adică e un târg curat (așa denumim noi târgurile în care nu suntem sufocați de kischuri, mititei, muzică la o intensitate ce-ți sparge timpanele), cu meșteri populari consacrați, îmbrăcați în costume populare și care fac demonstrații, spre încântarea vizitatorilor”*. Iar Adrian Bledea ne-a spus că *„după ce am participat la vreo 500 de asemenea târguri, aș plasa evenimentul de la Piatra-Neamț pe locul 5 în țară, din punctul de vedere al amplasării și logisticii”*. Marcel Lutic consideră că *„Târgul Meșterilor Populari de la Piatra-Neamț este un reper important pe harta manifestărilor de profil din țară, un eveniment așteptat cu nerăbdare de toți membrii asociației”*.

Dincolo de toate acestea, organizatorii au putut urmări de-a lungul anilor și care este evoluția meșteșugurilor tradiționale, evoluție dictată în primul rând de piață:

- tendința de a trece de la piesele cu caracter utilitar la cele cu rol decorativ; astfel, locul țesăturilor de mari dimensiuni este luat de cele mici, o pondere tot mai mare începând să o aibă tapiseriile;
- ceramica a căpătat menirea de a înfrumuseța interiorul locuinței, iar în Neamț, unde centrele de olărie au dispărut, se manifestă un interes mai accentuat spre aceasta;
- simplificarea motivelor decorative prezente pe textile, dispariția unor piese de port popular (catrințe, brâie, sumane), apariția unor noi decoruri la cămăși;
- dispariția pieselor de mobilier tradițional țăranesc, accentul punându-se acum pe mobilierul rustic pentru curți și grădini;
- diversificarea materiilor prime folosite, păstrându-se tendința de a le folosi numai pe cele naturale;
- apariția unor noi forme care nu mai țin de specificul local și care se înscriu printre cele denumite generic „handmade”, tot mai apreciate în Europa.

Așadar, intrat în conștiința publicului și în calendarul activităților meșterilor populari, Târgul de la Piatra-Neamț are șansa să se constituie într-o manifestare emblematică pentru spiritul și tradiția acestor locuri.

CRAFTSMEN'S FAIR, A TRADITIONAL ACTIVITY OF THE ETHNOGRAPHIC MUSEUM FROM PIATRA-NEAMȚ

Abstract

Piatra-Neamț Craftsmen's Fair, inaugurated in 2006, is an annual event established in order to shed light over the work of the authentic Romanian folk artists. In the beginning, the first edition reunited about 40 artists that displayed their works for two days. Lately, during the last three editions (2008-2010), the three-day event hosted over 60 craftsmen, from all over the country, who presented their wood carvings, pottery, masks, needlework, home-woven carpets and tapestries, knitting, religious works and painted Easter eggs.

Moreover, the attendants had the opportunity to watch the craftsmen performing in small workshops and to admire their skills. The fair also hosted folk music concerts, book presentations, debates and prize winning contests.

UN MUZEU INEDIT: „NECULAI POPA” DE LA TÂRPEȘTI

de **Florentina Buzenschi**

Din punct de vedere etnografic, Neamțul este o zonă bine delimitată, situată în partea mediană a Moldovei, fiind încadrată între Valea Bistriței și zona Roman. Chiar dacă e destul de omogenă, cercetătorul poate observa mici diferențe și particularități locale, fapt care permite definirea unor subzone etnografice, pornind de la nord la sud, astfel: Târgu Neamț, Războieni, Piatra-Neamț și Câmpul lui Dragoș. Principalele ocupații ale locuitorilor au fost agricultura și creșterea animalelor, la care se adăugau lucrul la pădure și prelucrarea lemnului, în timp ce frumoasele piese de port popular sunt dovezi ale bunului-gust și priceperii femeilor de aici. Din punct de vedere al tradițiilor folclorice, toată zona este renumită pentru bogăția datinilor specifice, mai ales a sărbătorilor de iarnă: colindele și dramele de inspirație cristică, obiceiurile cu caracter ludic, la care s-au adăugat cele de inspirație livrescă, fac parte din scenariul anual de înnoire a timpului.

În subzona Târgu Neamț se încadrează și satul Târpești care aparține de comuna Petricani, fiind situat la sud de culmea Pleșului (911 m) și străbătut de râul Topolița. Prima atestare documentară este din 17 aprilie 1586, când Petru Șchiopul îi dă lui Pavel Slujnicer să stăpânească satul, în schimbul Săveștiului, făcut danie Mănăstirii Probota. Legenda spune că numele satului vine de la un anume Târpea, stabilit aici în timpul lui Ștefan cel Mare. Târpea a avut trei băieți, care s-au căsătorit cu fete din sat. Unul dintre aceștia era păstor, unul era agricultor și crescător de vite, iar al treilea s-a căsătorit cu fata unui localnic care avea o moară de apă.

Pe lângă aceste ocupații, atât de vechi încât au intrat în legendă, oamenii locului erau vestiți meșteri în prelucrarea lemnului așa că, din punct de vedere arhitectural, putem vorbi de o înflorire a civilizației lemnului. Casele erau preponderent construite din bârne așezate în cununi orizontale și erau bogat decorate cu traforaje, iar intrarea în ogradă se făcea prin porți monumentale, de multe ori împodobite cu creștături. Prin astfel de porți

Neculai Popa (1919-2010)

În fața „Casei cu măști”

pătrundem în Muzeul „Neculai Popa”, obiectiv turistic (re)cunoscut în țară și în străinătate, situat la 12 km de Târgu-Neamț și la 2 km de drumul județean ce unește acest oraș de Piatra-Neamț.

Neculai Popa – meșter popular și colecționar, plecat recent în lumea umbrelor – a fost un personaj fascinant, descins din satul românesc de altădată. Născut la 13 august 1919 la Târpești, fiul lui Vasile și al Elenei a avut o viață zbuciumată, războiul și apoi detenția pe motive politice marcându-i prima parte a vieții. Tot în tinerețe a avut loc și întâlnirea providențială pentru existența sa, aceea cu preotul Constantin Matasă, cunoscut arheolog și fondatorul muzeului de profil din Piatra-Neamț, pe care l-a avut profesor la școala de cântăreți bisericești, de care este încurajat și face primele sondaje arheologice în satul natal, în 1937 (Neculai Popa fiind cel care a semnalat stațiunea neolitică *Râpa lui Bodai*). De-a lungul timpului el semnalează și alte puncte de interes istoric, cum sunt cele de *La Gustari* și *La Moara lui Răvăruf*. Totuși, cercetarea sistematică a început în 1958, în Petricani, iar în perioada 1961-1965, sub conducerea dr. doc. Vladimir Dumitrescu (1902-1991) se realizează primele săpături de amploare la Târpești, pe șantier lucrând și Neculai Popa. Începând din acest moment putem vorbi de el ca arheolog amator, creator popular și colecționar. Povestea devenirii lui este interesantă și plină de umor, iar spusă de autor ne întoarce parcă în lumea lui Ion Creangă, cu Nică a lui Ștefan Apetrii pus mereu pe șotii ...

În cursul săpăturilor au fost descoperite vase de lut, obiecte din piatră, os, metal și multe fragmente de statuete. Negăsindu-se nici o piesă întreagă și dorind să le facă o bucurie arheologilor, eroul nostru a realizat câteva din lut, le-a ars în sobă, apoi le-a introdus în sit, astfel încât să fie descoperite de arheologi. Desigur, specialiștii nu au putut fi păcăliți, idolii nefiind bine arși erau sfărâmicioși, dar Neculai Popa nu renunță, următorii idoli „neolitici” pe care îi confecționează fiind din piatră. Desigur, „falsurile” au fost descoperite, arheologii aflând și „făptașul”, în care au văzut reale calități de artist naiv.

Pasiunea pentru arheologie, faptul că a adunat de-a lungul timpului multe piese provenind din săpături sau descoperite în mod întâmplător în sat și mai ales creațiile personale (măști, sculpturi, etc.) l-au determinat pe Neculai Popa să deschidă un muzeu sătesc, mai întâi în vechea școală din sat, apoi în propria sa casă, construită în acest scop. De altfel, sub titulatura de Muzeul „Neculai Popa” întâlnim un complex ce cuprinde expoziția în aer liber, „Casa cu măști” și „Casa colecțiilor”.

Expoziția în aer liber începe cu poarta monumentală, concepută ca un arbore genealogic al familiei Popa. Printre cele 23 de personaje, dintre care trei sunt de mari dimensiuni și reprezintă chiar stâlpii porții, putem distinge figuri umane reprezentate diferit în funcție de vârsta și rangul lor; femeile măritate

Poarta

„Casa cu măști”

au capul acoperit cu broboadă, fetele au părul prins în coc, țăranii reprezentați cu căciulă, iar orășenii cu pălărie. Dincolo de poartă, vizitatorii trec printre cele două șiruri de statui din care 10 sunt din lemn și au înălțimi de 2-3 m, iar 20 sunt de piatră, de înălțime mai mică. Între aceste statui antropomorfe ne întâmpină una ce îl reprezintă chiar pe sculptorul Neculai Popa (în două variante, lemn și piatră), cu dalta și ciocanul în mână. La o analiză mai atentă se pot observa la toate sculpturile antropomorfe asemănări cu fizionomia autorului, ca o semnătură nescrisă a acestuia, chiar dacă personajele reprezentate sunt diferite.

„Casa cu măști”, ce datează de la începutul secolului al XX-lea, a aparținut Elenei și lui Vasile Popa, părinții creatorului popular și este o construcție specifică zonei; este realizată din bârne, cu foișor la intrare și prispă lată plasată la fațadă și la una din laturi, podită cu scânduri, mărginită de balustradă, stâlpi și traforaje. Albul pereților pune în evidență măștile, care sugerează, încă de la exterior, locul pe care urmează să-l vadă vizitatorul. De o parte și de alta a ușii sunt două statui care le reprezintă pe actualele gazde: Neculai Popa și soția sa, Elena. Pe aici se pătrunde în tinda mediană ce separă cele două interioare țăărănești, în timp ce dolia are aspect clar de expoziție.

Interioarele țăărănești, pe lângă mobilierul specific, scoarțe și lăicere, ne prezintă o adevărată zestre constând – în primul rând – într-o excepțională colecție de bundițe. Emblemă a portului popular din zona Neamț, bundițele sunt integral brodate; decorul, simetric, este dispus în registre delimitate de brăie, motivele cel mai des întâlnite fiind cele solare și fitomorfe – cu celebra rujă preferată de jocari. Din „zestrea” Elenei Popa fac parte bundițe din Petricani, Ghindăoani, Urecheni, Țibucani, etc. Pe pereți, ca în fiecare casă țăărăneasă, sunt tablouri reprezentând pe membrii familiei în diverse perioade ale vieții.

Odată intrați în tindă, ne aflăm în lumea obiceiurilor populare, bogat reprezentate prin măștile populare care i-au adus faima meșterului din Târpești. De pe pereți ne zâmbesc sau ne înspăimântă măști antropomorfe (bătrân, babă, drac, țigan, doctor, ofițer, evreu, negustor) sau zoomorfe (urs, țap, berbec, capră). Deși ca expresie plastică sunt variate, descoperim un stil unitar în execuția acestor măști, în realizarea ochilor, gurii, nasului și dinților; măștile au plete bogate, ochi bine conturați, mustați stufoase, buze groase, dinți rari și nas mare. Materiile prime folosite sunt variate, iar în funcție de acestea recunoaștem măști din toate etapele de creație ale autorului: la începuturi a folosit mai ales materiale textile, apoi pielea de oaie cu lâna nerasă, în anii '60 a început să realizeze măști din alamă și aramă, după care a realizat măști din lemn, acestea din urmă fiind mai puțin expresive. Pasiunea lui Neculai Popa pentru măști își are originea în practicile de Anul Nou care și-au păstrat vigoarea mult timp în această zonă; jocul ursului, al caprei, căiuții, steaua, banda lui Bujor, Jienii, Bethlehemul, au fost obiceiuri la care se aduna, an de an, o mare parte din

Măști

Bundițe expuse în „Casa cu măști”

comunitate, iar meșterul a considerat că măștile nu reprezintă o simplă recuzită ci pot deveni obiecte de artă. Din umbră, mult mai puțin vizibilă decât soțul ei, Elena Popa a tors, a țesut, a cusut toată viața și a făcut măști în aceeași manieră, astfel încât multe dintre obiectele expuse aici i de datorează.

Sala de expoziție propriu-zisă din „Casa cu măști” reunește cea mai mare parte din sculpturile lui Neculai Popa. Frumos etalate în vitrine sau pe jos, de jur-împrejurul camerei, în funcție de materia primă folosită, acestea sunt de dimensiuni reduse, de la câțiva centimetri (mai ales zoomorfe), până la jumătate de metru. Remarcăm sculpturi simple sau grupuri statuare, deslușim piesele de port popular cu care sunt „îmbrăcate”: bundițe, chimire, sumane. Oamenii (predomină chipurile masculine) sunt văzuți în ipostaze cotidiene: transportă saci sau diverse recipiente, beau, mănâncă, muncesc, iar alături de aceștia apar animale domestice. Avem aici desfășurarea unei „cronici în piatră” a satului românesc patriahal.

Talentul și munca lui Neculai Popa au căpătat recunoaștere acum peste 40 de ani, când a început să fie invitat la expoziții și festivaluri interne și internaționale, a primit numeroase premii, intrând astfel în atenția etnografilor și criticilor de artă. Piesele sale au fost expuse din S.U.A. până în China, din Argentina până în Japonia și aproape în toate țările europene. Măști și sculpturi ale artistului fac parte din patrimoniul muzeelor de etnografie din Piatra-Neamț, Iași, Bacău și din numeroase colecții particulare. Pentru realizările sale, creatorul a fost răsplătit cu premii, cele mai valoroase fiind, în opinia noastră, cele decernate de Uniunea Artiștilor Plastici, care reprezintă o recunoaștere a faptului că vorbim despre *artistul* Nicolae Popa.

„Casa colecțiilor” reflectă o altă latură a lui Neculai Popa: toată viața a adunat vestigii care au aparținut oamenilor ce au locuit în această zonă. Timp de 50 de ani a achiziționat, a primit donații, a făcut schimburi pentru a obține piesele pe care le dorea. Patrimoniul, îmbogățindu-se zi de zi, necesita un local, astfel încât clădirea – construită în scopul de a deveni muzeu – a fost inaugurată în 1976. Amenajarea sălilor a fost realizată după propria concepție și cu mijloace proprii, iar acum constatăm că spațiul (inițial) generos a devenit insuficient pentru o bună expunere a tuturor pieselor. Din punct de vedere muzeografic, sunt reunite aici mai multe colecții: istorie, etnografie și artă.

Colecția de istorie cuprinde în special arheologie, aici fiind expuse piese aparținând aproape tuturor culturilor descoperite documentate în zonă: Criș, Precucuteni, Cucuteni, Noua, Poienești și daco-carpice, dar sunt bine reprezentate și epocile istorice următoare, ca o continuitate a locuirii pe acele teritorii. Satul este recunoscut pentru artefacte celebre cum este „Gânditorul de la Târpești” (aflat în colecția Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț) și pentru tezaurul de 136 de monede romane de argint (din care 24 piese se află la

Neculai și Elena Popa, în 2006

Expoziția din „Casa colecțiilor”

Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu-Neamț și 80 la Institutul de Istorie din București). Din cadrul aceleiași secțiuni face parte și colecția de numismatică, cuprinzând în primul rând monede și bancnote contemporane, din diverse țări.

Sala a II-a face trecerea de la antichitate la epoca medievală și de la istorie la etnografie. Aici remarcăm tipologia uneltelor – folosite la păstorit, vânătoare (conuri pentru praf de pușcă, foarte valoroase) – rămasă neschimbată sute de ani, iar ca o pată de culoare, în vitrine poate fi admirată colecția de ouă încondeiate, cele mai multe fiind din Bucovina. De fapt, cea mai amplă secțiune din „Casa Colecțiilor” este destinată etnografiei, așa cum putem remarca în sălile următoare: un întreg inventar de obiecte de uz casnic, dar și unelte agricole sau pentru creșterea animalelor, unelte folosite la prelucrarea lemnului, reconstituie universul gospodăriei țaranului român. Multe dintre acestea au o valoare artistică evidentă: cofețe prinse cu cercuri de lemn, frumos pirogravate, cu patină, ploști, vase din ceramică, lăzi de zestre, etc. Piese considerate de Neculai Popa ca fiind cele mai importante sunt amplasate în centrul încăperilor: trebuie remarcată moara de mână de la Petricani sau coșul pentru cereale, dar nu trebuie minimalizată valoarea celorlalte, aflate în vitrine sau pe polițe.

În cadrul acestei secțiuni, un loc important îl ocupă piesele de port popular și unelte folosite la confecționarea acestora, cele mai multe fiind unelte folosite la prelucrarea fibrelor textile. Costumele populare sunt etalate pe panouri, iar în vitrine se găsesc chimire decorate cu bungi din cositor (și tiparele din piatră folosite pentru a realiza aplicațiile) cu împletituri din piele sau cu mărgel.

Colecția de artă cuprinde icoane pe lemn (majoritatea datând din secolul al XIX-lea), fragmente de iconostas, icoane pe sticlă și pictură naivă, sfeșnice, herivimi și serafimi. Universul spiritual al țaranului român este completat de cărți religioase, exemplare valoroase tipărite la mănăstirea Neamț: *Evangelia* de la 1821 – cea mai mare carte românească veche (ca suprafață tipărită) sau *Așezământul monahicesc pentru Văratec și Agapia* din 1844.

Deși pictura naivă era un domeniu relativ nou, Neculai Popa a recunoscut valoarea unor astfel de pictori pe care i-a cunoscut la târguri și saloane de profil. Mircea Cojocar (Galați), Petru Mișu (Brusturi – Arad), unul dintre discipolii celui care a înființat o adevărată școală de pictură naivă, Nicodim Niță, Mihai Vintilă (Caransebeș) semnează multe dintre aceste tablouri inspirate preponderent din lumea satului.

Din muzeu pot fi achiziționate suveniruri, în special mici obiecte de lemn realizate de artist, cărți poștale cu reproduceri ale celor mai frumoase măști sau sculpturi, sau una dintre cele trei cărți ale acestuia, cronici versificate ale vieții sale: *Cartea vieții mele*, 1998, reeditată în 2008 la Editura Adan din Piatra-Neamț, *Lumea Satului. Târpeștii de altădată*, Editura Nona, Piatra-Neamț, 1998 și *Din lumea văzută și cea nevăzută*, Editura Adan, 2002.

La aniversarea a 90 de ani

Până mai de curând, vizitatorul care trecea pragul lui Neculai Popa putea beneficia de ghidajul condimentat cu snoave, amintiri și cântece realizat de acesta. Tradiția va fi dusă mai departe de Liliana Rotaru, Damian și Năiță Popa (fiica și, respectiv, fii meșterului), astfel ca Muzeul „Neculai Popa”, care a participat din totdeauna la viața culturală a localității să rămână emblema satului Târpești.

AN UNUSUAL MUSEUM: „NECULAI POPA” FROM TÂRPEȘTI

Abstract

The name of Neculai Popa brings to our minds the smell of New Year's Eve traditional dishes, as well as the image of masked dances specific to Romanian folklore. That is, because, first of all, he is a craftsman whose work – the handmade masks and statues inspired by Romanian folklore and customs – has been internationally recognized for over 40 years. But Neculai Popa is also an amateur archaeologist as well as a collector who transformed his home into a live museum, including three sections: the open air exhibition with wooden and stone statues carved by the artist himself, the “House of Masks” hosting his well known smaller scale creations and the “House of Collections” comprising archaeological artifacts, traditional folk costumes and objects together with religious and naïve paintings.

Once the visitor could have been guided through this surprising museum by the creator himself – a true story-teller – and nowadays if he comes to the village of Târpești during the winter time, he will be lucky enough to see the traditions come to life, as the craftsman's family and his home become the hosts of ancient Christmas and Year's Eve folk customs.

EXPOZIȚIA

„185 DE ANI DE INDUSTRIE FARMACEUTICĂ LA PIATRA-NEAMȚ”

de **Elena Cojocariu**
și **Mihaela Cristina Verzea**

Articolul 3 din statutul ICOM-ului definește muzeul ca fiind „o instituție permanentă, fără scop lucrativ, aflată în serviciul societății și al dezvoltării acesteia, deschisă publicului, care colecționează, conservă, studiază, expune și transmite patrimoniul material și imaterial al umanității și al mediului înconjurător”¹. Activitatea unei instituții muzeale are ca scop păstrarea, conservarea și depozitarea bunurilor culturale în vederea prevenirii degradării, deteriorării sau sustragerii acestora, valorificarea culturală și educațională a patrimoniului cultural, cercetarea și dezvoltarea acestuia.

Expoziția reprezintă principala formă de manifestare a unui muzeu. Marea majoritate a instituțiilor muzeale consideră expozițiile (permanente, temporare, itinerante, de colecție) ca „metode de educație”². Din această perspectivă proiectele expoziționale sunt catalogate ca fiind de succes dacă își ating scopul educațional. În aceeași măsură însă, în societatea contemporană, muzeele sunt privite ca o modalitate de petrecere a timpului liber. Ambii parametri asigură reușita proiectelor inițiate de specialiștii muzeului.

În conformitate cu cele mai recente opinii ale cercetătorilor din domeniul muzeologiei, expozițiile temporare sunt indispensabile dacă un muzeu își propune să atragă un număr constant de vizitatori. Oricât de atractivă ar fi expoziția permanentă, și chiar dacă forma sa de prezentare se schimbă frecvent, proiectele temporare „reprezintă o poliță de asigurare cu privire la întoarcerea publicului cotidian, captează interesul acelor care nu obișnuiesc să viziteze

¹ *Nouvelles de l'ICOM*, vol. 57, 2004, n. 2.

² B. Lord, G.D. Lord, *The manual of museum exhibitions*, New York, 2001, p. 15.

Anton Vorel (1792-1860)

Clădirea Farmaciei și a Laboratoarelor Vorel, 1930

muzeul, și atrag turiștii”³. În egală măsură, ele constituie prilejuri de cunoaștere a unor momente semnificative pentru istoria comunităților locale.

Valorificarea patrimoniului prin expoziții este permisă și de exercitarea unei alte funcții importante a muzeului, aceea de dezvoltare a acestuia. Prin donații și achiziții, colecția se îmbogățește constant cu materiale a căror semnificație obligă specialistul să o prezinte publicului larg.

Respectând indicațiile teoretice ale muzeografiei, expozițiile temporare sunt ocazionate de aniversări, evenimente importante, de necesitatea popularizării unor colecții deosebite, care nu-și găsesc locul în cadrul expunerii permanente, sau pentru a compensa unele carențe de cunoaștere ale publicului⁴.

Expoziția „185 de ani de industrie farmaceutică la Piatra-Neamț” vernisată pe 23 iunie 2010, cu prilejul celebrării „Zilelor orașului” întrunește toate cele trei criterii anterior menționate. În primul rând, împlinirea a 185 de ani de atestare documentară a primei spițerii pietrene a determinat organizarea acestui eveniment. Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra-Neamț este deținătorul colecției farmaciei Vorel, insuficient etalată în cadrul expoziției permanente. De asemenea, insistăm asupra noutății absolute a temei demersului muzeografic, fiind pentru prima dată când istoria farmaciei nemțene a fost adusă în atenția publicului vizitator.

Hrisovul din 26 mai 1825 dat de domnitorul pământean Ioan Sandu Sturdza spițerului Iacob Borocinski, păstrat până astăzi, deține în rândul exponatelor un loc de seamă. Doar șase ani mai târziu, Anton Vorel⁵, spițer, originar din Boemia de Nord, cumpără farmacia și pune bazele unei afaceri care s-a dezvoltat pe parcursul a aproximativ un secol și jumătate. Tradiția, întreruptă brusc de naționalizarea din aprilie 1949, a fost reluată cu succes începând cu anul 1983 de către Societatea Plantavorel.

Parcursând o scurtă cronologie a istoriei farmaciei nemțene realizăm că treptat activitatea s-a diversificat, prin apariția de noi farmacii, de alți noi specialiști. Privilegiul exclusivității, primit de Iacob Borocinski în 1825 și-a încetat valabilitatea la 15 noiembrie 1865 când, printr-un decret, domnitorul Alexandru Ioan Cuza i-a dat lui Iosef Traugot Kamner⁶ autorizația de a deschide o a doua farmacie în Piatra-Neamț, pe care o numește „La Speranța”.

³ *Ibidem*, p. 276.

⁴ R. Florescu, *Bazele muzeologiei. Curs prescurtat*, București, 1982, p.106-107.

⁵ Anton Vorel a condus farmacia în perioada 1831-1860.

⁶ Originar din Brașov, în perioada 1841-1845 a urmat practica în farmacia „La Leul de Aur” din orașul natal care era proprietatea farmaciștilor Stehner și Schill. La data de 21 iulie 1852 a obținut titlul de magistrul în farmacie la Universitatea din Viena. Produsele sale au participat la mai multe expoziții („uleu de frunze de pin, eteric pentru inhalatie, preparat prin distilare, sirop pectoral balsamic de pin, pastile pectorale balsamice de pin, spirt de pin pentru parfumat și dezinfectat camerele, preparat prin distilarea frunzei de pin cu alcool concentrat, extract de pin pentru băi, preparat prin extracțiunea înăbușită a frunzei de pin”), primind diferite distincții.

Imagini generale cu expoziția

Și totuși, Lascăr Vorel⁷, iar ulterior fiul acestuia, Constantin Vorel⁸ au reușit să se afirme nu doar pe plan local, dar și în țară și străinătate prin calitatea produselor Laboratoarelor Vorel. Prin adresa Direcției Sanitare din 9 noiembrie 1883, Lascăr Vorel era recunoscut ca diriginte al farmaciei, în același an primind brevetul de furnizor al Curții Regale. Printre preparatele Vorel cele mai renumite se numărau: Ceaiul Carpaților „Vorel” și bomboanele pectorale, pe care le va prelua și fiul său. De asemenea, farmacia Vorel a avut un rol important în pregătirea sării atermale de Bălățești, întrucât din 1884 ea deținea un laborator pentru prepararea și cristalizarea acestui preparat. Prin exploatarea resurselor naturale s-au pus bazele industriei farmaceutice continuată astăzi de Firma Plantavorel.

Expoziția „185 de ani de industrie farmaceutică la Piatra-Neamț” a fost realizată de Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț în colaborare cu Centrul de Cercetare și Prelucrare a Plantelor Medicinale Vorel S.A., Muzeul de Istorie Roman, Muzeul de Artă Piatra-Neamț, colecțiile Dr. Costache Andone, Dr. Gheorghe Iacomî, Dr. Tristan Negruțu și Dr. Vladimir Stănescu.

Expoziția cuprinde 406 obiecte din categorii diverse (fotografii, medalii, acte, documente, obiecte tridimensionale – recipiente farmaceutice, instrumentar medical, obiecte de artă, etc.).

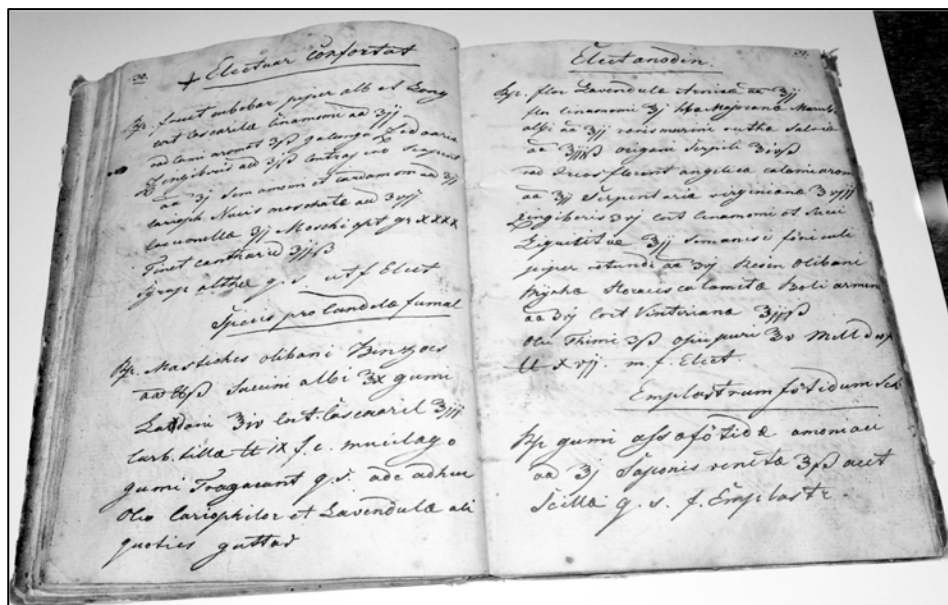
Alături de materialele autentice, preponderente, se regăsesc și expozate auxiliare. Informația istorică și documentară este suplimentată prin realizarea unor texte explicative însoțite de fotografii care ajută vizitatorii să se familiarizeze cu istoria farmaciei nemțene.

Proiectul expozițional grupează obiecte de o valoare excepțională (rețetarul în limba latină al spițerului Anton Vorel din 1823, hrisoavele domnești din 26 mai 1825 și 17 decembrie 1840, recipiente farmaceutice din lemn și porțelan, aparate din secolul XIX pentru dozarea și prelucrarea plantelor medicinale, balanțe, recipiente de medicamente, obiecte personale ale farmaciștilor Anton, Lascăr, Constantin și Teodor Vorel, acte și fotografii de familie, medalii, brevete, tabloul semnat de Aurel Băieșu, reprezentând portretul farmacistului Lascăr Vorel etc.).

Subiectul tratat este adus la zi, întrucât în cadrul expoziției, societatea Plantavorel și-a etalat actuala gamă de produse.

⁷ Fiul lui Anton Vorel s-a născut la Piatra-Neamț la data de 25 ianuarie 1851. A absolvit Școala de farmacie din Viena la 29 iulie 1874.

⁸ Într-un manuscris aflat în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie din Piatra-Neamț, semnat de Constantin Vorel acesta nota: „De la acest strămoș al meu [Anton Vorel] și în special de la tatăl meu, farmacistul Lascăr Vorel am simțit în mine acel imbold misterios, acea energie creatoare, această iubire înăscută pentru ocupațiunea mea de farmacist, care m-a făcut să pun bazele fără întârziere a unui laborator farmaceutic de sine stătător încă din 1909, când am preluat asupra mea, conducerea efectivă a Farmaciei Vorel, rămasă moștenire de la tatăl meu, mie și fratelui meu mai mic Tudor Vorel”.

Rețetar în limba latină, care a aparținut lui Anton Vorel, 1823

Recipient farmaceutic, sec. XVIII

Deoarece anul 2010 a marcat și împlinirea a 75 de ani de existență a Spitalului „Dr. I. E. Costinescu”⁹, am inclus în cadrul expoziției noastre și unele obiecte personale care aparțin și au aparținut unor nume sonore ale medicinei locale: Dr. Costache Andone¹⁰ și regretaților doctori Gheorghe Iacomi¹¹ (1914-1991), Tristan Negruzzi¹² (1923-1991) și Vladimir Stănescu¹³ (1923-1992).

Deschisă în perioada iunie-octombrie 2010, expoziția s-a adresat publicului larg, fiind vizitată de toate categoriile de vârstă.

THE EXHIBITION „185 YEARS OF PHARMACEUTICS INDUSTRY AT PIATRA-NEAMȚ”

Abstract

In 1825, on May 25 Ioniță Sandu Sturdza, the prince of Moldavia allowed the apothecary Iacob Borocinski to open the first pharmacy in Piatra-Neamț. The anniversary of 185 years was the occasion to organize our exhibition. The event was made also to

⁹ La data de 14 octombrie 1935, a fost inaugurat spitalul, considerat la acea dată „opera cea mai monumentală de gospodărire publică ce s-a înfăptuit între granițele județului”. Dr. Enăchescu și dr. Eftimie au făcut parte din conducerea noului spital. Serviciul de sănătate publică era asigurat în orașul Piatra-Neamț de: Spitalul de Stat „Emil Costinescu”, cu 110 paturi; Spitalul nr. 2, cu secțiile de boli contagioase și ambulatorul antivenerian, situat pe str. Ștefan cel Mare; Spitalul Israelit; cele trei dispensare – „Crinul vieții”, „Mărăței”, „Tămăduirea”. Spitalul „Emil Costinescu”, din strada Col. Roznovanu, funcționa cu secțiile Chirurgie și Boli interne, cu subsecția de Pediatrie, precum și secția de Obstetrică, dar și serviciile de Laborator și Radiologie.

¹⁰ Născut în anul 1919, în județul Bacău, a absolvit Facultatea de Medicină, Universitatea „Gr.T. Popa” din Iași. Fost asistent universitar la Clinica ORL a Spitalului „Sf. Spiridon” din Iași, în perioada 1945-1949, șef de secție ORL la Spitalul Județean Piatra-Neamț în perioada 1949-1984, a desfășurat o prodigioasă activitate, materializată în cca. 150.000 de intervenții chirurgicale și 250.000 de bolnavi îngrijiți.

¹¹ La 19 aprilie 1914 se naște la Piatra-Neamț Gheorghe Iacomi. Absolvă Facultatea de Medicină și Farmacie din București, cu *magna cum laude*. Medic primar la Piatra-Neamț în perioada 1952-1988, a dezvoltat școala de chirurgie. Colaborator al profesorilor C. Lazăr, C. Dolinescu și Ana Aslan a realizat peste 30.000 de operații, fiind specializat în domeniile: traumatologie, neurochirurgie, chirurgie estetică, reparatorie, medicină sportivă.

¹² Născut în anul 1923, a absolvit Facultatea de Medicină din București cu *magna cum laude*, avându-l ca profesor pe Vintilă Ciocâlteu. În anul 1950 a fost trimis de profesorii C.I. Parhon și Ștefan Milcu la Piatra-Neamț, unde se înregistra un număr foarte ridicat de afecțiuni endocrine (40% din populația zonei suferea de gușă endemică). Ca șef de secție, doctorul Tristan Negruzzi s-a remarcat printr-un profesionalism exemplar.

¹³ Se naște la 15 august 1923, iar în anul 1947 a absolvit Facultatea de Medicină și Farmacie din București. Își începe activitatea la Spitalul din Piatra-Neamț în 1954, iar în anul 1977 urmează un curs postuniversitar la Institutul de Endocrinologie C.I.Parhon. Ca medic endocrinolog, a deținut funcția de șef de secție până la pensionare.

celebrate the Town Anniversary Days. In 1831, Anton Vorel took over the pharmacy and he contributed to the development of an authentic pharmaceuticals industry in the Neamț county. The business remained in the Vorel's family for three generations. Anton Vorel's son and after him Constantin Vorel, his nephew, exploited skillfully the local fauna and they dispensed pharmaceuticals products not only in the country but also abroad. The act of nationalization from 1948-1949 closed down the activity of Vorel's Pharmacy and Laboratories. In 1983, Plantavorel Company restarted the traditional affair.

The History and Archaeological Museum of Piatra-Neamț is the holder of Vorel's collection. It is for the first time that our institution presented to the visiting public the history of the local pharmacy. In its creation, the museum collaborated with the following institutions: PLANTAVOREL, Roman's History Museum, The Art Museum of Piatra-Neamț and the private collections of Dr. Costache Andone, Dr. Gheorghe Iacomî, Dr. Tristan Negruțzi and Dr. Vladimir Stănescu.

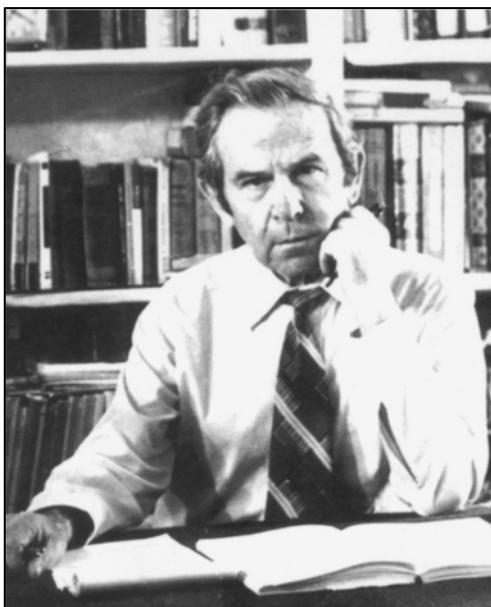
DONAȚIA SOCIETĂȚII DE ISTORIE A MEDICINEI ȘI FARMACIEI DIN ROMAN

de **Iulia Butnariu**
și **Relu Butnariu**

Patrimoniul Muzeului de Istorie Roman s-a îmbogățit semnificativ în cursul anului 2010, ca urmare a donației primite în luna februarie, din partea Societății de Istorie a Medicinii și Farmaciei din Roman. Colecția de iatroistorie adunată timp de cinci decenii, prin strădaniile doctorului Epifanie Cozărescu și-a găsit, astfel, un loc binemeritat. După un drum sinuos, cu o muncă susținută pentru organizarea „muzeului spitalului” și destule piedici, voite ori conjuncturale, doctorul Cozărescu a stăruit asupra necesității de a păstra și de a valorifica această colecție într-un cadru instituțional adecvat, considerând donația ca singura soluție de salvare a acestor prețioase vestigii ale trecutului medicinei române.

Încă din septembrie 2008, odată cu amenajarea expoziției temporare „210 ani de medicină la Roman”, în cadrul Muzeului de Istorie Roman, dr. Cozărescu a venit cu propunerea de extindere a colaborării cu instituția noastră, pentru a se ocroti ceea ce cu deosebită modestie numea „micul nostru muzeu”. În calitate de fondator al colecției Societății de Istorie a Medicinii și Farmaciei din Roman și-a susținut cauza cu aceeași tenacitate, dorind salvarea și valorificarea către un public cât mai larg a muncii sale de o viață, pusă în pericol de circumstanțele administrative nefavorabile. În 24 ianuarie 2009, a fost sărbătorit la aniversarea a 95 de ani, în cadrul muzeului nostru, prilej cu care, având alături pe dr. Octav Clocotici a vorbit despre „Momente din trecutul, prezentul și viitorul muzeului de istorie medicală al spitalului din Roman”, un adevărat semnal de alarmă către comunitate și oficialități, o bună exemplificare a zicalei „cât timp bolnavul suflă, încă mai este speranță”.

Valoarea deosebită a acestei colecții, adunată cu multă dragoste și dăruire, cu meticulozitatea profesionistului, ar fi trebuit să fie cel mai puternic argument pentru găsirea unei soluții potrivite de gestionare a sa și continuarea preocupărilor de iatroistorie. Acestea au venit însă doar din partea Complexului Muzeal Județean Neamț, care a găsit soluția de salvare a acestei colecții.

Epifanie Cozărescu, la 66 de ani

Această importantă colecție iatroistorică reflectând începuturile și evoluția spitalului „Precista Mare” și a vieții medicale românești din ultimele două secole, adunată în decursul timpului de la medicii care au profesat aici, ori de la urmașii acestora, a fost ordonată și completată cu informații extrase prin cercetarea în biblioteci și arhive. Inițiativa, ca și anii de studii și căutări sunt opera doctorului Epifanie Cozărescu. A fost susținut de colegii săi medici, având alături în decursul anilor pe doctorul Octav Clocotici, iar în ultimul timp pe dr. Ioan Chereji, dr. D. Luchian și farmacist Magdalena Avădani. A reușit amenajarea colecției ca „muzeu al spitalului Precista Mare” din Roman, trecând, în timp, prin mai multe locații. În anii 60 a fost amplasată într-o încăpăre din turnul clopotniță al bisericii Precista Mare, fosta instituție care a patronat spitalul. Încă din perioada începuturilor, doctorul Cozărescu a fost apreciat și încurajat în strădaniile sale, pentru această operă originală, după cum el însuși mărturisea, de către profesorul de istorie Ioan Teștiban, de la Liceul Roman-Vodă din Roman, de profesorul Nicolae Grigore Stețcu, de la aceeași instituție și de marele istoric băcăoan, profesor universitar, director al Muzeului de Istorie din Bacău, Iulian Antonescu.

Din 1973, când s-au împlinit 175 de ani de la fondarea instituției, „muzeul spitalului” a fost mutat într-o „lojă a portarului”, dezafectată, aflată

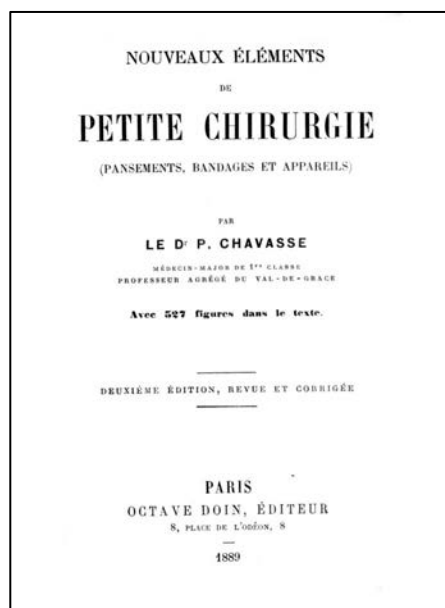
lângă turn, beneficiind de două încăperi. În 1998 a intrat în clădirea spitalului vechi, într-o încăpere mai spațioasă de la parter, în partea dinspre nord - vest. După trecerea clădirii spitalului Precista Mare în posesia Bisericii, dezafectarea în ceea ce privește utilizarea sa în scopul inițial, a dus la degradarea spațiului alocat „muzeului spitalului”. Colecția a fost afectată de condițiile de microclimat, în special documentele și parțial instrumentarul medico-chirurgical. În plus, între anii 2007-2010 au fost date repetate spargeri, fiind sustrate medaliile din războiul pentru independență, tratatele de medicină și distruse o parte din documente. Cu aceste deficiențe a preluat Muzeul de Istorie din Roman colecția de iatroistorie.

În donație se regăsesc documente diverse, administrative ori cu specific medical, diplome și lucrări de doctorat, rețete, fotografii, însemnări și obiecte personale ale medicilor româșcani, corespondență, tratate de medicină, instrumentar medico-chirurgical, truse din diferite specialități (ORL, oftalmologie, obstetrică-ginecologie, chirurgie), aparate pentru fizioterapie, pneumologie, electroterapie, dar și piese de uz farmaceutic, recipiente din lemn, ceramică, sticlă sau porțelan, mojară din metal și marmură, cântare de spițerie, fiole și cutii de medicamente. Acoperă astfel o paletă bogată de specialități, ilustrând deopotrivă evoluția vieții medicale și a celei farmaceutice româșcane.

Impresionantă prin numărul mare al volumelor și valoarea lor deosebită este biblioteca asociată muzeului spitalului, cuprinsă și ea în aceeași donație. Din totalul donației, un număr de 3587 sunt volume și periodice în diverse specializări medicale, editate în țară și în străinătate.

Provenite din bibliotecile personale ale unor medici româșcani, iată câteva din tomurile de medicină: A. Grisolle, „*Traite pratique de la pneumonie*”, Paris, 1841, E. Bouchut, „*Nouveaux elements de pathologie generale et de semiologie*”, Paris, 1857, dr. Jaccoud (coord), „*Nouveau dictionnaire de medecine et de chirurgie pratiques*”, Paris, 1864, J.-A. Fort, „*Anatomie descriptive et dissection*”, Paris, 1875, Hammond, „*Traite des maladies du systeme nerveux*”, Paris, 1879, Dr. Lecorche, Ch. Talamon, „*Etudes medicales*”, Paris, 1881, Dr. A. Chapnis, „*Precis de toxicologie*”, Paris, 1882, Dr. Charles Letourman, „*La biologie*”, Paris, 1882, L. Ollier, „*Traite des resections*”, Paris, 1885, Ch. Fere, „*La pathologie des emotions*”, Paris, 1892, Dr. E. Fuchs, „*Manuel d'ophthalmologie*”, Paris, 1892.

Tratatele de medicină nu provin doar din Franța, ori Italia, ci și din spațiul german, iar din acesta din urmă menționăm câteva: Th. Fr. Bogt, „*Lehrbuch der receptirfunft fur herze*”, Viena, 1830, Michael Hager, „*Die chirurgischen operationen*”, Wien, 1831, „*Handbuch der praktischen toxikologie*”, Berlin, 1838, August Wetter, „*Handbuch der allgemeinen heilquellenlehre*”, Berlin, 1845, J. L. Schonleins, „*Pathologie und therapie*”, 1841, Dr. A. Schnitzer, „*Allegemeine*

pathologie und therapie der geisteskrankheiten”, Leipzig, 1846, Dr. J. Kafka, „*Die homöopathische therapie auf grundlage der physiologischen schule*”, Sondershausen, 1863, Ernst Ziegler, „*Allgemeine pathologie*”, Jena, 1895, Ernest Finger, „*Die syphilis und die venerischen krankheiten*”, Leipzig, 1896.

Medicii româșcani, indiferent de locul în care și-au urmat studiile universitare, ori au susținut lucrările de doctorat s-au raportat în permanență la noutățile din spațiul european. Destul de costisitoare în epocă, tratatele de medicină erau procurate, cu destule eforturi, adesea imediat după apariția lor. Pentru a fi la curent cu ultimele studii de specialitate, atunci când nu puteau să își permită achiziționarea, medicii româșcani consultau aceste volume, împrumutându-le de la colegi. Uneori erau mai lesne de găsit în țară decât în alte centre europene, fie ele și universitare. Doctorul Alexandru Vasiliu spre exemplu, solicita în 1903 trimiterea din țară a unor cărți, recent apărute, pe care soția trebuia să le procure de la colegul său, doctorul Mihail Burada. În Paris îi fusese imposibil să le găsească.

Dintre periodicele aflate în această colecție, iată câteva de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX: „*Le mouvement therapeutique*” (1898-1899), „*Semaine medicale*” (1905), „*Monde Medical*” (1906 – 1910), „*Paris medical*” (1910-1934). Iar din cele românești amintim: „*Presa medicală română*” (1898), „*Spitalul*” (1898-1905), „*Revista de chirurgie*” (1902-1905), „*Romania medicală*” (1905).

La fel de interesante sunt volumele editate în țară, regăsind în acestea preocupările medicilor români și problemele de profil cu care se confruntă societatea românească în epocă: Julius A. Theodori, „*Pellagra*”, 1858, Ioan Augustin, „*Infecțiunea tifică – patogenie și tratament*”, București, 1883, dr. Z. Samfirescu, „*Rupturile colului uterin în timpul facerei*”, Iași, 1882, dr. I. Felix, „*Manualu elementaru de igienă*”, București, 1885, Dimitrie Aronovici, „*Considerațiuni asupra perioadei prodromice a paralizei generale*”, București, 1888, dr. Petrini Galatz, „*Boalele sifilitice și veneriene*”, București, 1903, A. Vasiliu, „*Despre emoragia cerebrală*”, București, 1886, dr. Nicolae Minovici, „*Manuel technic de medicină legală*”, București, 1904, „*Pharmacopeea română*”, București, 1862.

Între lucrările editate se află și câteva teze de doctorat ale unor medici locali. Cele dintâi sunt ale medicilor Alexandru Theodori și Mihail Burada, două figuri reprezentative ale medicinei româșcane din secolul al XIX-lea.

Alexandru Theodori a fost medic primar al spitalului Precista Mare între anii 1829 și 1861 și de la acesta s-au păstrat diploma de doctor în medicină, obținută în 1826, la Facultatea de medicină a Universității din Viena, lucrarea de doctorat, două fotografii ale sale, ochelarii și câteva documente care îi poartă semnătura. Dintre acestea din urmă amintim documentul din 7 octombrie 1847, cu semnătura și parafa în ceară roșie, în fapt o adeverință medicală acordată de doctorul Alexandru Theodori, în calitate de „*fizic*” al ținutului Roman, marelui logofăt Alexandru Sturdza, act prin care confirmă suferința cronică a acestuia din

Dr. Alexandru Theodori, împreună cu familia

Aspect din sala de operații a spitalului Precista Mare – o intervenție chirurgicală realizată de dr. Constantin Mărzescu și medicii secundari Olga și Ion Popescu, în 1912

urmă. Probabil ca documentul a fost folosit pentru a justifica absența lui Alexandru Sturdza la vreun proces, întrucât specifică lunga denumire în limba latină a bolii de care suferea, accentuând asupra imposibilității deplasării acestuia, după cum pe verso are și autentificarea de la judecătoria ținutului Roman.

Mai multe documente, majoritatea rețete, poartă semnătura unui alt medic care și-a desfășurat activitatea la Roman, Vafrino Marini. Chirurg de origine italiană, stabilit în Moldova în 1856, a funcționat ca medic primar al spitalului Precista Mare din Roman între anii 1864 și 1870. În colecția de iatroistorie s-au păstrat, alături de portretul său, medicația pe anul 1864 scrisă în limba latină (*ordinatio*), dar și foaia de observație cu diagnosticul și tratamentul acordat pacientului internat, document din 28 februarie 1870. Întâmplător diagnosticul stabilit pe acest document era de boală venerică, o adevărată problemă socială în epocă. Marini, deși chirurg, confruntându-se adesea cu astfel de cazuri, a subliniat extinderea acestui flagel. Proporția documentelor medicale din colecția noastră, care au diagnostice din aceeași categorie, chiar și în prima jumătate a secolului XX, confirmă incidența sporită a bolilor venerice în zona Romanului.

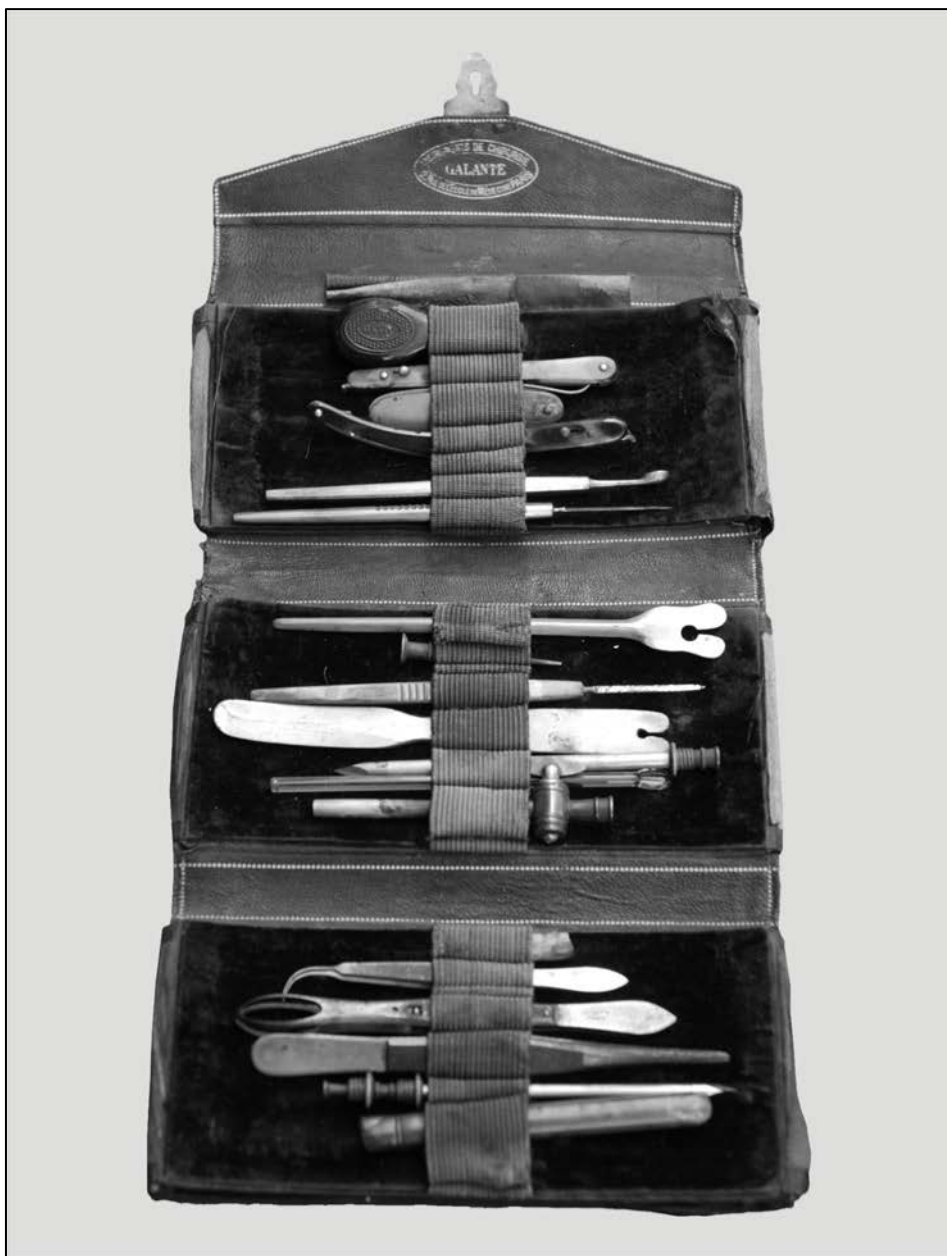
Din perioada de activitate a doctorului Marini datează și câteva documente administrative, legate de aprovizionarea spitalului, dar și acte privind numărul de paturi de care acesta dispune și mărturii statistice asupra cazuisticii medicale: o „*Cftanție*” din 19 decembrie 1862, privind achiziționarea unor stânjeni de lemne pentru spital sau documentul din martie 1864 „*Relațiune cotidiană pentru dieta și muvimentulu bolnavilor ospitalului din Roman cu 50 paturi*”.

O altă figură marcantă din trecutul medicinei romășcane este doctorul Mihail Burada, medic primar al spitalului din Roman între 1872-1907. Perioada sa de activitate la Roman coincide cu o pagină furtunoasă din trecutul instituției spitalicești. Între anii 1872-1884 s-a construit noul edificiu al Spitalului Precista Mare. Colecția de iatroistorie stă mărturie asupra activității profesionale, dar și asupra preocupărilor sale culturale. Se păstrează teza sa de doctorat în medicină, susținută la Paris în august 1867, cu titlul „*Quelques considerations sur les troubles intellectuels qui s'observent dans le cours de la fièvre typhoide ou pendant la convalescence*”. Dintre documentele cu specific medical, rămase de la doctorul Burada amintim certificatul de constatare a decesului dorobanțului Dumitru Pașanocu, diagnosticat cu dizenterie, act din 6 aprilie 1878. Însă doctorul Burada, a fost și o personalitate a vieții culturale romășcane, președinte al Societății Culturale „Miron Costin”, pianist și compozitor. Dintre partiturile compuse de Burada, 12 se regăsesc în această colecție.

Între documentele importante legate de viața medicală romășcană au fost păstrate și însemnările unui alt medic, Alexandru Vasiliu (1859-1913), legat deopotrivă de spitalul Precista Mare, unde a profesat pentru o scurtă perioadă, între 1894 și 1896 și de activitatea de specialitate din județul Roman.

Din cele trei dosare cu documente relative la viața și activitatea acestui medic semnalăm actele care îi prezintă activitatea profesională, mai întâi ca medic de plasă la Dămieniști, jud. Roman, apoi la Elisabeta Doamna, plasa Moldova – Siretul de Jos, de unde a trecut la Spitalul Precista Mare, iar din 1 februarie 1897 devenea medic primar al județului Roman. Se păstrează și lucrarea sa de doctorat în medicină, „*Despre emoragia cerebrală (apoplexie, dambla)*”, susținută în februarie 1886, pe când avea doar 27 de ani, publicată în același an la Tipografia Curții Regale. O altă lucrare publicată de doctorul A. Vasiliu, la Tipografia Leon Friedman din Roman, în 1907, este „*Cauzele întinderii pelagrei în România și mijloacele de combatere*” și alături de aceasta se păstrează alte pagini de manuscris cu observațiile preliminare asupra acestei teme. Ca și doctorul Mihail Burada, Alexandru Vasiliu s-a implicat în activitatea culturală a orașului, prin aceeași societate „Miron Costin”. Dispunem de un manuscris de 60 de pagini, „*Despre științele oculte*”, textul unei conferințe prezentate în cadrul susmenționatei societăți romășcane în anul 1907. Amintim și corespondența dintre doctorul Alexandru Vasiliu și soția sa Olga, din 1903-1904, respectiv un număr de șase scrisori din perioada când el se afla la Paris, la cursuri și practică în spitalul St. Anne. Deosebit de interesante pentru mentalitatea epocii, prin acuratețea observațiilor făcute asupra vieții în metropola europeană, aceste scrisori îl dezvăluie și profund legat de casă, de tihna din târgul moldav. S-a păstrat și testamentul său, din octombrie 1913, redactat cu puțin timp înainte de moartea sa, dar și alte câteva piese adunate de doctor și recuperate jumătate de veac mai târziu de dr. Epifanie Cozărescu de la soția acestuia, Olga Vasiliu, fiind incluse și ele în colecția de iatroistorie. Prin aceste preocupări de păstrare a unor documente și obiecte de uz medical, chirurgical, dr. Alexandru Vasiliu se arată ca precursor al dr. Cozărescu în cercetările referitoare la trecutul vieții medicale locale.

Din sec. al XIX-lea datează cea mai mare parte a pieselor de uz farmaceutic, unele fiind chiar mai vechi, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, importate din Occident, cu precădere din spațiul german: trei cântare de spițerie, recipientele pentru păstrarea diferitelor pulberi, mojarale pentru prepararea medicamentelor, alte ustensile (spatula din lemn), strecurători, sticlute, cănițe, ș.a. De la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea se păstrează cutii de medicamente, fiole, majoritatea tot de import, arătând o diversificare a tratamentelor. Din aceeași perioadă sunt și cele mai multe rețete eliberate de medici, având și ștampile ale farmaciilor din oraș. Dintre farmaciștii romășcani, amintim pe Victor Tebinka, de la care s-a păstrat și o fotografie din anul 1891 și pe Alois Decker, ajuns și primar al orașului, cu diploma de doctorat obținută la Viena în anul 1888.

Trusă de mică chirurgie, folosită în Războiul de Independență

Documentele care atestă pregătirea de specialitate a personalului din domeniul medical se raportează și la cadrele medii și menționăm în acest sens o diplomă de artă obstetrică pentru moașe obținută de Maria Popovici din Roman, la data de 11 ianuarie 1878, eliberată de la Facultatea de Medicină din Iași.

O altă figură remarcabilă desprinsă din rândurile medicilor romașcani este aceea a chirurgului Constantin Mârzescu, care a activat la Roman între 1909 și 1919, într-o perioadă grea, mai ales pe timp de război. Mobilizat în februarie 1916, a figurat ca medic șef al spitalului ZI 242 Crucea Roșie din Roman până în iulie 1918. Din această perioadă se păstrează documente eliberate de dr. Mârzescu, precum „*Certificatul de verificare a morței*” din 3 ianuarie 1917. Cele câteva documente similare sunt ilustrative pentru cazuistica medicală din timpul primului război mondial (răni prin împușcare, tifos, dizenterie ș.a.).

Colecția de iatroistorie conține peste 300 acte cu caracter medical din sec. XX: buletine de analiză și diagnoză, foi de internare, de observație, rețete, bilete de trimitere sau externare, adeverințe medicale. Din perioada interbelică se remarcă diversificarea specializărilor medicale, bine reprezentate în documentele menționate mai sus. Dintre acestea trebuie amintită o rețetă completată de doctorul Nicolae Fălcoianu, datată 17 aprilie 1958, perioadă în care acesta nu mai profesa în Roman, fiind trimis cu domiciliu forțat la Câmpulung Muscel. Reputația sa, activitatea prodigioasă de chirurg i-a menținut o clientelă în localitatea din care fusese alungat de un regim politic opresiv, fiind căutat de romașcani în scurtul răstimp cât poposea în concedii la Roman. Iată că, după 60 de ani de la alungarea dr. Nicolae Fălcoianu din oraș, casa în care a locuit, astăzi sediul Muzeului de Istorie Roman (corp B), adăpostește această valoroasă colecție de iatroistorie.

Peste 100 piese de uz medical ilustrează complexitatea specializărilor medicale: de la spirtiere din sticlă și metal, stetoscop din lemn, microscop (unul model Reichert folosit de doctorul Romulus Rusu și o lupă microscop folosită pe front în al doilea război mondial), seringi de diferite tipuri (dintre ele seringă model dr. Roux din 1909 în cutia originală, seringă Guyon pentru spălături auriculare, seringă pentru transfuzii), albuminometru, amigdaloton, tensiometru, ventuze, centrifugă, aparate de inhalații individuale, instrumente medico-chirurgicale diverse (pensă chirurgicală, foarfece, depărtător Gosset, forceps, benique, ș.a.) până la truse complexe (de anestezie, trusa ORL, trusă de pipete, trusă de anestezie dentară, trusă de microchirurgie oftalmică), sondă vezicală, aparat de electroterapie, de electroscopie, aparat de pneumothorax, lampă de ultrasunete. Cea mai veche trusă este însă aceea de microchirurgie, folosită pe front în războiul de independență. Majoritatea acestor piese sunt de fabricație germană și au fost folosite până la al doilea război mondial.

Vizitatori în expoziție

Din fotografiile originale aflate în colecția de iatroistorie, peste 20 prezintă figurile reprezentative ale medicinei romășcane, alte câteva ilustrează aspecte din activitatea medico-chirurgicală (una din cele mai interesante este fotografia din 1912 – aspect din sala de operații, o intervenție chirurgicală la spitalul Precista Mare realizată de dr. C. Mârzescu și medicii Olga și Ion Popescu). Alte peste 300 fotografii sunt din a doua jumătate a sec. XX, cu medicii și cadrele medii din Roman, dar și aspecte ale edificiului spitalului Precista Mare după distrugerile repetate (incendiul din noiembrie 1957, cutremurul din 1977 s.a.).

În colecție se află și dosare de arhivă, cu lucrări ale medicilor romășcani, din toate specialitățile medicale, majoritatea fiind din a doua jumătate a sec. XX și chiar lucrări ale unor cadre medii. La acestea se adaugă rapoartele medicilor de gardă, dosare cu rapoarte de activitate, lucrări statistice, caiete de educație sanitară ș.a. Nu se raportează doar la spitalul romășcan, ci și la activitatea medicilor de circumscripții, din Policlinică, ș.a. Din această categorie menționăm câteva, interesante pentru perioada la care se raportează: „*Mortalitatea în raionul Roman (1951 – 1956)*” autor dr. Ioan Herman, „*Asistența medicală a populației rurale în cursul anului 1958*” de la Sfatul Popular al raionului Roman, Secțiunea Sănătate și Prevederi Sociale, „*Pelagra în Raionul Roman*” a dr. I. Herman, „*Nutriții în sursele de apă potabilă din raionul Roman și intoxicațiile produse cu ei la copii*” de dr. Ioan Herman și colaboratorii – E. Mihăiescu și C. Roșu, „*Probleme actuale ale luptei antituberculoase în raionul Roman*” din 1964 etc.

Importante pentru reconstituirea modului în care această colecția s-a format și a crescut în timp sunt caietele și dosarele cu însemnări ale doctorului Epifanie Cozărescu, corespondența purtată de acesta în țară cu foști colegi, prieteni sau urmași ai medicilor romășcani. O bună parte din aceste materiale au fost folosite de dr. Cozărescu la întocmirea monografiei spitalului Precista Mare din Roman.

Această colecție iatroistorică de excepție, intrată prin donație în patrimonial Muzeului de Istorie din Roman a atras după sine alte două donații, indisolubil legate de ceea ce am prezentat aici. După trecerea în neființă a doctorului Epifanie Cozărescu, fiul acestuia, compozitorul Radu Cozărescu a lăsat muzeului nostru obiecte personale ale tatălui său, piese de mobilier, portretul realizat de pictorul romășcan Gh. Iliescu în 1973. Pornind de la cele mai reprezentative piese și documente din colecția de iatroistorie, incluzând și ultimele două donații, a fost realizată expoziția „*In memoriam dr. Epifanie Cozărescu*” în cadrul Muzeului de Istorie Roman, în Casa dr. Fălcoianu, respectând astfel ultima dorință a *întemeietorului*, de îndrumarea căruia am beneficiat în decursul timpului, domnia sa fiind un constant colaborator al muzeului nostru. În galeria marilor personalități romășcane doctorul Epifanie Cozărescu și-a binemeritat locul, probând valabilitatea zicalei „*vorbele te învață, exemplele te călăuzesc*”, ca un corolar al tuturor strădaniilor sale.

NOTA BENE:

Revenind la Muzeul de Istorie al oraşului, pentru a vedea modul cum a fost instalat aici eşantionul împrumutat de la Muzeul de iatro – istorie al Spitalului, spre a-l expune la vizionarea publicului, ceea ce nu am putut face noi dincolo, am apreciat buna Dumneavoastră intenţie, asta după ce în anul acesta muzeul a fost lăsat pradă hoţilor (a fost prădat de 4 ori) în clădirea rămasă pustie după evacuarea tuturor bolnavilor în noul edificiu.

Repet solicitarea exprimată şi la finele materialului, de a realiza, într-un fel sau altul, o colaborare şi îndrumare, din partea specialiștilor Muzeului de Istorie, între ambele noastre muzee, pentru a se ocroti şi micul nostru muzeu, câtă vreme Spitalul însuşi, cel mai îndreptăţit a o face, se dezinteresează de comorile adunate acolo şi păstrarea lor şi în viitorime aşa cum au fost expuse cu ocazia festivităţilor bicentenare ale spitalului nostru.

**Dr. Epifanie Cozărescu –
Fondator, iar în prezent doar
„Preşedinte de onoare” al Muzeului de iatro-istorie
al Spitalului românescan**

24 septembrie 2008

**Muzeul de Istorie Roman,
24 septembrie 2008 –
dr. med. Epifanie Cozărescu,
Iulia şi Relu Bitnaru, muzeografi**

Scrisoarea doctorului Epifanie Cozărescu, adresată Muzeului de Istorie Roman

THE DONATION OF THE SOCIETY OF THE HISTORY OF MEDICINE AND PHARMACY OF ROMAN

Abstract

The medical life is part of the history of the town of Roman. The donation received by the History Museum of Roman, in February 2010, from the Society of the History of Medicine and Pharmacy of Roman contains an exceptional collection of history of medicine. The donation contains various documents, administrative or medical ones, diplomas and PhD papers, prescriptions, photographs, notes and personal effects belonging to the doctors from Roman, letters, treaties of medicine, medical and surgical instruments, kits for different specialties (ophthalmology, obstetrics – gynecology, surgery), physiotherapy, respiratory and electrotherapy equipments, but also instruments used by pharmacists, wood, ceramic, glass or porcelain recipients, metal and marble mortars, druggist's balances, phials and medicine boxes. All of them cover a great area of specialties, illustrating at the same time the evolution of the medical and pharmaceutical life in the town of Roman, starting with the emergence of the first institutionalized form of medical assistance until present time. The collection also emphasizes the role of the important medicine personalities in the history of the town of Roman. "The father" of this collection, Doctor Epifanie Cozărescu, has his well deserved place in this gallery of representative figures of the medicine of the town of Roman and in the studies of history of medicine at a national level. The exhibit "*In memoriam dr. Epifanie Cozărescu*" from the History Museum of Roman, displayed with the help of this donation, presents more than two centuries of history of medicine and pharmacy.

REORGANIZAREA DEPOZITULUI ARHEOLOGIC AL MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PIATRA-NEAMȚ

de **Florin Macoveiu**
și **Lucian Uță**

Conform Consiliului Internațional al Organizării Muzeelor (ICOM), care funcționează pe lângă UNESCO, muzeul este considerat o instituție permanentă creată pentru conservarea – cercetarea, punerea în valoare prin diferite mijloace și mai ales expunerea pentru încântarea, instruirea și educarea publicului, a colecțiilor de obiecte de interes artistic, istoric, științific și tehnic. Totodată, muzeul are ca scop transmiterea informației sau cunoașterii pentru toți, prin mijloacele de care dispune, mai ales de natură educativă, fiind înainte de toate în serviciul umanității¹.

Muzeul are rolul de școală, dar și de spectacol, fiind în același timp loc de instruire și de divertisment, trăsătură care îl deosebește de celelalte forme didactice. Misiunea didactică și educativă a muzeului se împletește permanent cu cea științifică, de cercetare. Muzeele sunt concepute azi ca adevărate laboratoare sau institute de cercetare care în diferite ramuri ale culturii fac legătura dintre patrimoniul cuprins în muzee și cel național.

Starea de sănătate a patrimoniului cultural național indică gradul de civilizație al societății contemporane și modul în care societatea tratează moștenirea culturală. Instituirea unui regim de exploatare, tratament și valorificare a bunurilor culturale mobile, strict controlat științific și caracterizat prin conștientizarea măsurilor obiective privitoare la conservare răspunde deci cerințelor fundamentale ale protecției patrimoniului cultural național².

Conservarea patrimoniului cultural național este ca și restaurarea o funcție de bază, organică a muzeului. Fără conservarea bunurilor, colecțiile dispar, muzeul

¹ <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>

² *Norme de conservare a bunurilor care fac parte din patrimoniul cultural*, București, 1993, p. 1.

dispare. Conservarea cuprinde ansamblul de măsuri care au ca obiect final asigurarea integrității bunurilor culturale, prelungirea la maximum posibil a vieții acestora.

Definim conservarea ca fiind disciplina care se ocupă cu studierea cauzelor și simptomelor deteriorării, a factorilor care influențează deteriorarea și a modului de prevenire și stopare a acțiunii acestora. Sau, altfel spus, conservarea este disciplina care se ocupă cu etiopatologia, profilaxia și tratamentul de stopare a deteriorărilor, degradărilor și alterărilor bunurilor culturale. În sensul definiției, conservarea își propune stabilirea și păstrarea condițiilor optime de depozitare, valorificare (expunere), mănuire, ambalare și transport astfel încât factorii externi să nu solicite sau să solicite cât mai puțin posibil materialele constitutive ale bunurilor cultural-artistice³.

Conservarea trebuie să păstreze bunul cultural-artistic în așa fel încât acesta să nu își piardă proprietățile sale distinctive și particularitățile de document istoric și să-și mențină natura proprie. O conservare nepricepută poate nu numai să dăuneze, ba chiar să distrugă obiectele muzeale. Conform acestei optici, depozitul colecțiilor nu mai poate fi considerat ca o simplă „magazie” de obiecte muzeale de rezervă. În muzee, depozitele trebuie să fie într-un anumit fel continuarea sălilor de expoziție, dar și cabinete științifice. Sistemul și ordinea așezării bunurilor cultural-artistice în depozitele muzeale, posibilitatea găsirii lor rapide și accesibilitatea materialelor muzeale pentru studiu sunt condițiile imperioase ale folosirii colecțiilor muzeale în munca științifică⁴.

Ținând cont de cele expuse mai sus considerăm amenajarea depozitului muzeal cel puțin la fel de importantă ca și cea a expoziției de bază, ținând cont de numărul obiectelor adăpostite aici, de multe ori mult mai mare decât al celor din expoziție și de durata șederii lor aici, teoretic nelimitată.

Tipodimensionarea⁵ este principiul de bază al depozitării obiectelor. El reprezintă un criteriu de grupare a bunurilor dintr-o colecție muzeală potrivit naturii și materialelor din care sunt făcute, tipului morfologic și formatului. Avantajele tipodimensionării sunt: așezarea obiectelor potrivit normelor conservării științifice; folosirea integrală și rațională a spațiului; localizarea corectă și rapidă a obiectelor.

Iată pe scurt etapele pe care le parcurge organizarea unui depozit muzeal⁶: alegerea spațiului; codificarea depozitului; etichetarea obiectelor;

³ A. Moldoveanu, *Probleme ale conservării științifice a patrimoniului muzeistic*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, 1, 1968, p. 213-226; Idem, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București 2003.

⁴ A.D. Popa, *Contribuții la rezolvarea problemelor pe care le ridică adaptarea unor spații la cerințele funcționale ale muzeului: amenajarea depozitului* în *Revista Muzeelor*, 3, 1980, p. 50-56.

⁵ A. Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București 1999, p. 160-162.

⁶ *Ibidem*, p. 162-164.

măsurarea obiectelor; stabilirea tipurilor morfologice; efectuarea inventarului de colecție; stabilirea modului de așezare a obiectelor; stabilirea parametrilor dimensionali și funcționali ai mobilierului; proiectarea amplasării colecțiilor pe un spațiu dat ; așezarea obiectelor în depozit.

Sediul Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț se află din anul 1980 într-o clădire impunătoare, construită între anii 1910 – 1912, cu demisol și două nivele, cu o suprafață de aproximativ 500 m² pe fiecare nivel. La parter și etaj s-au stabilit spațiul expozițional și birourile iar la demisol, laboratoarele de restaurare, conservare, foto, depozitul de arheologie etc. De la înființare și până în zilele noastre colecțiile muzeului au crescut continuu, aceasta mai ales datorită extinderii cercetărilor sistematice. MIAPN deține datorită tuturor acestor eforturi o bogată și valoroasă arhivă arheologică a civilizației umane din paleolitic până în evul mediu. Din remarcabilele colecții se detașează și dă specific muzeului fondul de ceramică eneolitică și îndeosebi ceramica pictată cucuteniană provenită din numeroasele cercetări sistematice din zona subcarpatică a Moldovei.

Depozitul MIAPN ocupă un spațiu compact la demisolul clădirii format din 5 săli. În cei aproape 30 de ani de funcționare spațiul a fost afectat de numeroase deteriorări. Astfel au apărut fenomene de infiltrări ale apei, de condens, igrasie și în unele locuri chiar de apariția mucegaiurilor. Scheletul metalic al rafturilor a ruginit iar polițele din scândură și pal s-au umflat și au cedat. Datorită valorilor mari ale umidității relative (UR), care atingea chiar și 85%, multe cutii din carton s-au umezit și au mucegăit, mucegaiul transmițându-se chiar și la materialul ceramic. Din aceste considerente a fost imperios necesară reorganizarea depozitului arheologic al MIAPN.

Pentru reamenajarea corespunzătoare a depozitului nostru am ținut cont de următoarele date:

- a. marea majoritate a materialului arheologic aparține perioadei de istorie străveche/pre și protoistorice (neo-eneolitice în special);
- b. colecțiile de materiale arheologice cuprind, în marea lor majoritate ceramică (aprox. 80%) și apoi obiecte de piatră (aprox. 10%), os (5%), metal (5%);
- c. funcția de bază a depozitului va fi aceea de depozitare și conservare a materialelor arheologice din următoarele stațiuni: Poduri-Dealul Ghindaru, Ghelăiești-Nedeia, Traian-Dealul Fântânilor și Dealul Viei, Tg. Ocna-Podei, Costișa-Cetățuia etc;
- d. o altă funcție a depozitului va fi aceea de cercetare a materialelor arheologice descoperite în locurile unde instituția noastră are deschise astfel de șantiere;

- e. materialul arheologic este ambalat și depozitat (în proporție de 75%) în cutii de carton, gros, rezistent, neutru din punct de vedere chimic de două dimensiuni – 25 X 25 X 13 cm respectiv 35 X 25 X 13 cm.

Referitor la materialele din care sunt realizate obiectele depozitate, în funcție de acțiunea diferiților factori (fizico-mecanici, chimici) ce intervin în activitatea de depozitare, transport, manipulare amintim următoarele⁷:

- ceramica este puțin sensibilă la factorii de climă: temperatură, umiditatea relativă a aerului, iluminat, praf; este în schimb fragilă la transport și manipulare datorită șocurilor, frecărilor, apăsărilor. Știm că argila arsă este foarte rezistentă la acțiunile chimice, rivalizând în stabilitate cu aurul. Deci nu ridică probleme în alegerea materialului pentru mobilierul depozitului;
- materialul arheologic constituit din piatră prezintă caracteristici asemănătoare cu cele ale ceramicii fiind mai rezistent la acțiunea factorilor mecanici, rezistență dată de densitatea mare;
- obiectele metalice, cu sensibilitate mare la umezeală, praf, temperatură, de cele mai multe ori puternic corodate și fragilizate, sunt nerezistente la șocuri, frecări, apăsări. Necesită curățire, restaurare și conservare înainte de a fi depozitate. Piese din fier nu vor fi depozitate lângă cele din cupru sau bronz, fiind metale cu potențiale electrice diferite;
- obiectele din os, fragilizate de agresivitatea solului în care au zăcut timp îndelungat, sensibile la variațiile de temperatură și umiditate, la acțiunea prafului, la șoc, frecare, apăsare vor fi depozitate numai după curățare, restaurare (dacă este cazul) și conservare, deci după consolidarea lor.

Pornind de la aceste date se impune:

- împărțirea materialului arheologic pe cele patru genuri de materiale constitutive: ceramică, piatră, metal, os.
- depozitarea lor separată pentru evitarea incompatibilităților rămânând în atenția noastră criteriul de păstrare a colecțiilor pe șantiere arheologice, etape de săpături și cronologia lor pentru identificare rapidă.
- trebuie avut în vedere în organizarea materialelor în depozit și criteriul tipodimensionării, pentru estimarea volumului exact al lucrării, pentru economie de spațiu și timp.

⁷ *Ibidem*, p. 164-165.

În continuare vom prezenta etapele parcurse în organizarea depozitului de arheologie a Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, efectuate conform normelor științifice de conservare a bunurilor culturale⁸.

Cele cinci săli ale depozitului⁹ sunt prevăzute cu două intrări – ieșiri, cu spații de acces și circulație corespunzătoare în raport cu dimensiunile obiectelor depozitate. Pentru protecție și asigurare s-au schimbat cele două uși vechi din lemn cu unele metalice. În sala 2 există un hol de evacuare rapidă care duce direct în curtea interioară a muzeului, prin uși metalice largi, rezistente la efracție și foc. Pe aici se poate face și aerisirea periodică a depozitului care poate fi ajutată și de ventilatorul puternic existent aici.

Dimensiunile încăperilor¹⁰, a căror suprafață totalizează 117,24 m², sunt următoarele:

- S.1: 29,90 m² (L = 5,91 m; l = 5,06 m);
- S.2: 13,20 m² (L = 5,50 m; l = 2,40 m);
- S.3: 28,32 m² (L = 7,08 m; l = 4,00 m);
- S.4: 28,32 m² (L = 5,90 m; l = 4,80 m);
- S.5: 17,50 m² (L = 5,00 m; l = 3,50 m).

Sălile în cauză au următoarele caracteristici:

- fundația din piatră;
- pardoseala din mozaic;
- pereții din piatră și zidărie de cărămidă;
- planșeu din bolțuri de cărămidă cu profile metalice;
- tencuieli drișcuite;
- finisaje în lapte de var;
- tâmplărie din lemn;
- vopsitorii în culori ulei (alb, crem);
- încălzire: registre de țevi și calorifere racordate la centrala proprie pe gaz;
- iluminat artificial.

Pentru a asigura stabilitatea climatică și pentru a elimina deteriorările apărute, încăperile au necesitat lucrări de remediere și reparații atât la partea de construcții cât și la instalațiile electrice și de încălzire. S-au urmărit două aspecte – exteriorul construcției și interiorul ei. În acest sens la exteriorul construcției au fost efectuate următoarele lucrări:

- s-au reparat și s-au înlocuit elementele necorespunzătoare de la sistemul de jgheaburi și burlane existent;

⁸ Reamenajarea depozitului a început în ianuarie 2009, cu sprijinul nemijlocit al conducerii instituției și cu largul concurs al echipei de întreținere a Complexului Muzeal (Ion Pradaș, Vasile Brașoveanu, Andrei Marin, Vasile Topoliceanu, Ion Grama, Anton Doboș, Gheorghe Tănasă, Sergiu Tuduran).

⁹ Codificate S.1-S.5.

¹⁰ A căror înălțime este de 3 m.

Imagini generale, S. 1 (sus) și S. 4 (jos)

- pentru a se evita infiltrațiile apei pluviale s-a executat o săpătură pe tot conturul exterior, până la nivelul fundației cu o lățime de 1,00 m;
- după ce s-au uscat, zidurile de piatră, s-au rostuit și săpătura a fost umplută cu balast de 0,32 mm;
- pe fundul săpăturii s-a montat un tub de drenaj cu rolul de a prelua infiltrațiile de apă și s-a racordat la canalizarea pluvială a orașului;
- după compactarea umpluturii de balast s-au turnat îmbrăcămințile asfaltice și s-au cilindrât.

La interiorul construcției (în toate cele cinci săli) s-au efectuat următoarele:

- reparația tencuielilor exfoliate;
- decopertarea pereților din piatră la nivelul inferior până la o înălțime de 1,20 m pentru o mai bună aerisire urmată de rostuirea pietrelor din ziduri;
- montarea registrelor de țevi, calculate conform regimului termic cerut prin destinația încăperilor (respectiv 17-18⁰ C);
- efectuarea probelor la instalația de încălzire;
- recalibrarea instalației electrice și redimensionarea ei: s-au montat lămpi cu lumină rece urmărindu-se ca iluminarea să nu depășească 150 de luși, iar componenta ultravioletă emisă de sursele de iluminat să fie mai mică de 75 $\mu\text{W}/\text{lm}$ (microwatt/lumen)¹¹;
- după uscarea pereților, executare de tencuiești cu apă – stop;
- refacerea pardoselilor din mozaic;
- refacerea finisajelor: zugrăveli cu vopsea lavabilă albă și vopsitorii la tâmplărie;
- s-au realizat operațiuni de dezinsecție și deratizare.

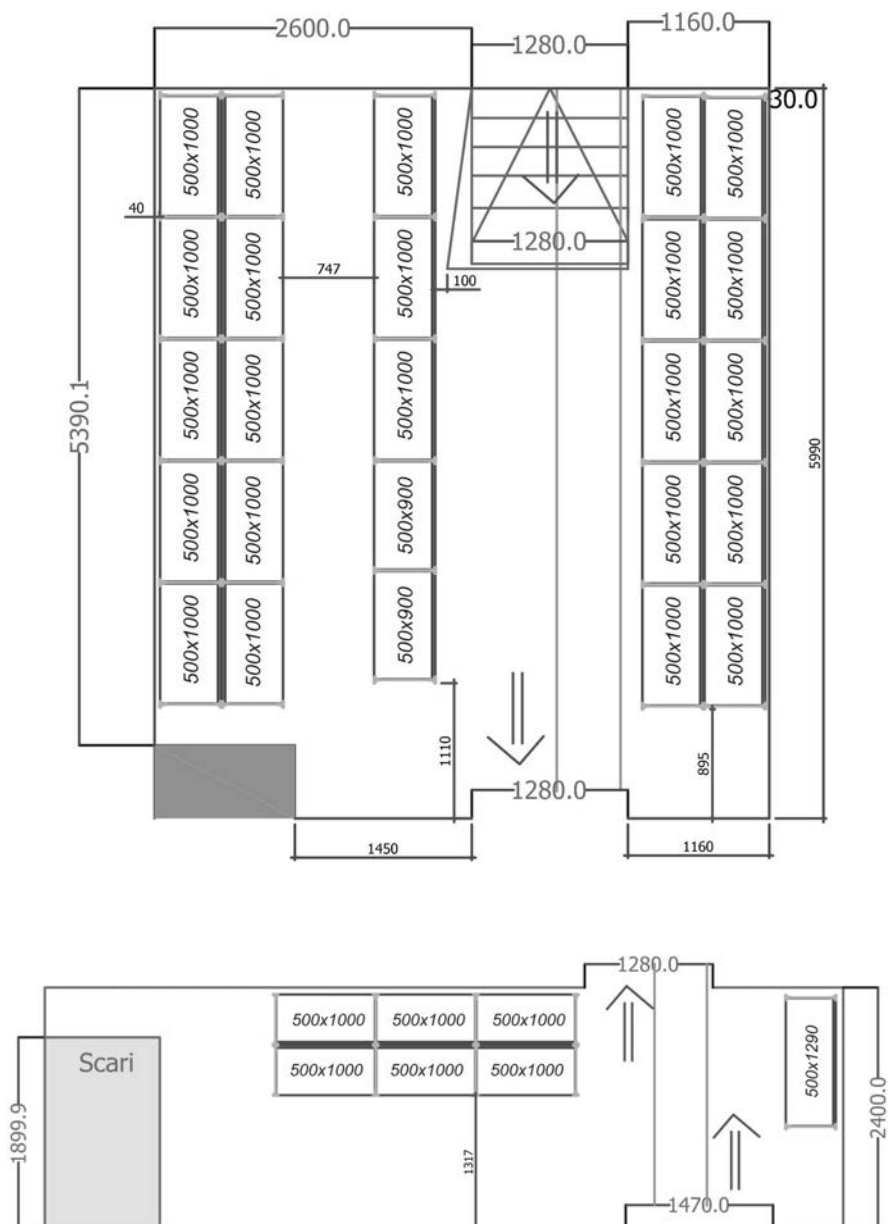
După terminarea finisajelor și uscarea lor s-a urmărit timp de patru luni comportarea la umiditate și temperatură a încăperilor, rezultând faptul că toate condițiile cerute de destinația spațiului sunt îndeplinite.

Având în vedere faptul că cea mai mare parte a materialului arheologic este neîntregibil, acesta a fost ambalat în cutii din carton. Marcajul – cuprinzând stațiunea de proveniență, numărul de inventar și numărul obiectelor – s-a efectuat pe unul din pereții verticali ai cutiilor fiind vizibil pentru cercetător.

În acest scop, au fost comandate și confecționate, în colaborare cu firma SC Dacomex SRL din Piatra-Neamț, circa 2000 de cutii din carton de dimensiuni standard¹², utilizate atât pentru înlocuirea celor vechi și deteriorate cât și pentru materialul din campaniile arheologice viitoare. În acest fel se va aduce la același numitor sistemul de ambalare a materialului arheologic obținând și nota de ordine estetică a depozitului.

¹¹ Conform cu Hotărârea nr. 1546 din 18 decembrie 2003 pentru aprobarea Normelor de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate.

¹² Vezi supra.

Schița încăperilor 1 (sus) și 2 (jos) din depozit

Într-o primă fază, pieselor ceramice întregite, care prin dimensiunile lor nu pot fi păstrate în cutiile de carton existente, li s-a atașat câte o etichetă de carton prinsă de obiect cu sfoară de bumbac, având înscris același gen de marcaj. Ambele sisteme sunt instrumente simple de lucru cu trimitere directă la obiectul de studiu.

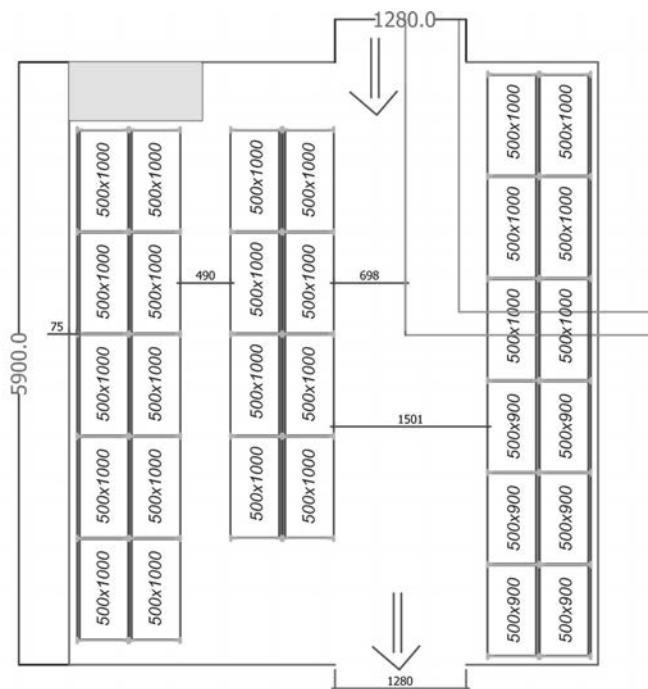
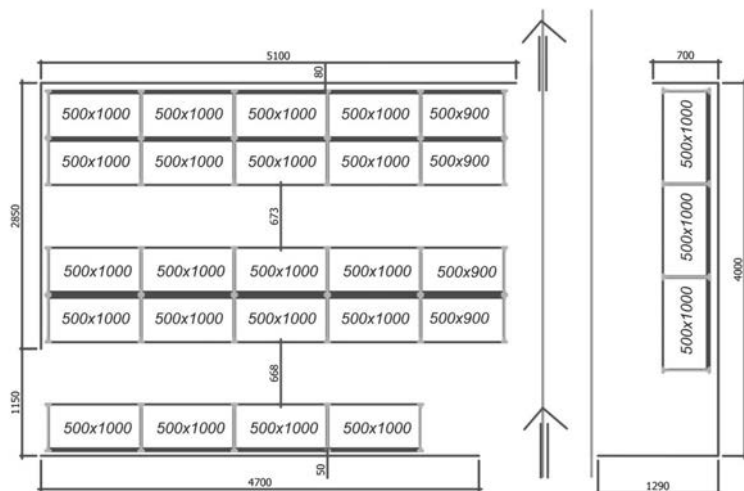
În vederea depozitării acestor piese s-a efectuat măsurarea parametrilor ce ne interesau: înălțimea maximă (H max) și diametrul maxim (D max). Vasele ceramice ce urmează să le depozităm se încadrează într-un singur tip morfologic și vor fi grupate, organizate în raport cu dimensiunile lor după format (dimensiunea tip). Am adoptat criteriul tipodimensionării în organizarea materialului pentru a folosi rațional spațiul și pentru a obține o depozitare conformă cu cerințele conservării științifice. Am ales tehnica de așezare a pieselor ceramice în depozit (cea mai des întâlnită), de repaus, pe raft metalic, pe suport fix.

Așa cum am precizat, depozitul are două funcții distincte: de studiere/cercetare, respectiv de păstrare a colecțiilor inventariate. În cazul studierii și cercetării, în afara marcajul tip de pe șantier, regăsit pe piesă, informațiile trebuie corelate cu cele păstrate în inventarul de șantier al arheologului.

Pentru evidența obiectelor de patrimoniu păstrate în depozit s-au realizat tabele tip cu numărul curent, numărul de inventar, numele obiectului, dimensiuni format, locul unde este obiectul, locul amplasării sale, observații pentru fiecare tip morfologic. Obiectele sunt grupate în funcție de o dimensiune tip, fiind depozitate împreună și tabelate. S-au stabilit în funcție de înălțimea maximă a vaselor patru formate după cum urmează:

- formatul I (F I): înălțimea între 250 și 350 mm și diametrul de până la 250 mm (150 piese);
- formatul II (F II): înălțimea între 350 și 550 mm și diametrul de până la 300 mm (55 piese);
- formatul III (F III): înălțimea între 550 și 750 mm și diametrul de până la 450 mm (75 piese);
- formatul IV (F IV): înălțimea peste 750 mm și orice diametru (15 piese).

Am ales ca mobilier pentru depozitul nostru rafturi metalice cuplabile de cea mai nouă generație DEXION HI 280. Montajul ușor, construcția de o stabilitate deosebită, durabilitatea în timp, structura modulară și flexibilitatea caracterizează aceste rafturi. Sistemul este conceput pentru prezent dar și pentru viitor deoarece folosind aceleași elemente, oricând se poate dezvolta sau modifica depozitul. Polițele sunt, de asemenea, metalice și sunt reglabile din 2 în 2 centimetri. Încărcarea maximă pe poliță este de 200 kg. Dimensiunea aleasă este următoarea $h = 2500$ mm, $L = 1000$ mm, $l = 500$ mm.

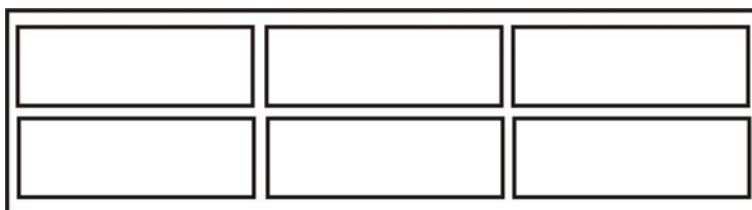

Schița încăperilor 3 (sus) și 4 (jos) din depozit

Modelul final al unui modul de depozitare este următorul:

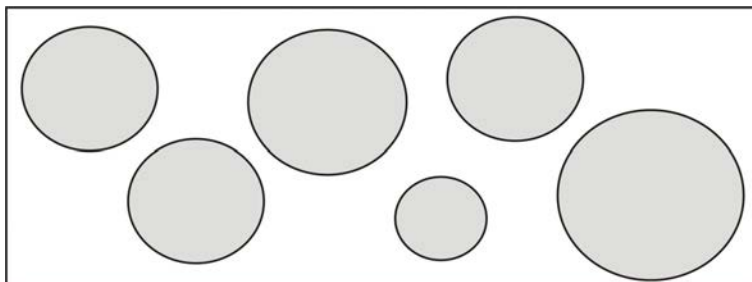

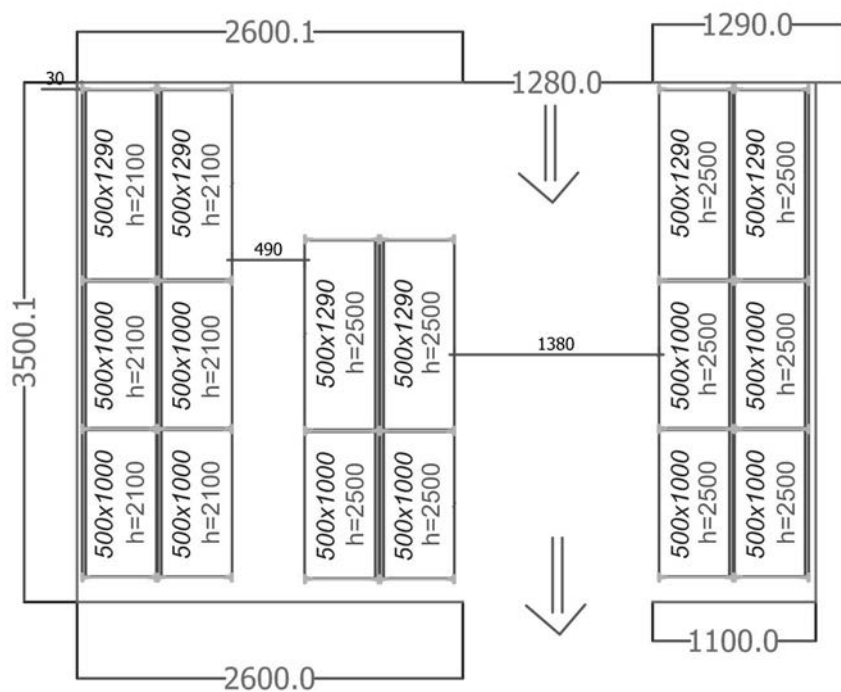
Pentru cutiile de carton în care se păstrează materialul ceramic fragmentar avem următorul model grafic:

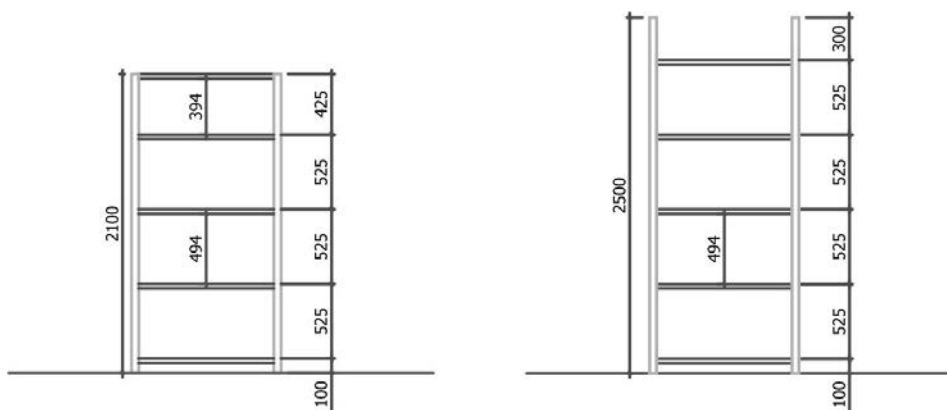
Pe fiecare poliță avem câte trei rânduri de câte 6 cutii, deci un total de 18 cutii. Astfel, într-un modul standard, pe cele cinci polițe se pot depozita 90 cutii.

Așezarea vaselor ceramice pe suportul fix al rafturilor s-a făcut intercalat, pentru ca accesul la obiectele din spate să fie mai ușor. Modelul grafic este următorul:

Schița încăperii 5

Schița modulilor de depozitare

Am folosit reglajul polițelor pe înălțime pentru a depozita vasele ceramice din formatele F I - III, în funcție de dimensiunile stabilite. Piese din F IV vor fi depozitate liber, tocmai datorită dimensiunilor mari, în nișe sau spații speciale. Apreciem că numărul pieselor depozitate într-un modul este de aproximativ 30 buc. Per total există 295 piese; prin urmare au fost necesare 10 module metalice pentru piesele ceramice întregite. Conform planșelor alăturate (sălile 1-5) avem 25 module (S.1), 10 module (S.2), 28 module (S.3), 30 module (S.4) și 16 module (S.5). În total, în depozit avem 109 module metalice adică, aproximativ, spațiul necesar pentru depozitarea a 9000 cutii de carton și a celor 300 piese ceramice existente.

Preconizăm că modulele în care se vor păstra vasele ceramice vor fi, în viitor, închise pentru a preveni îmbâcsirea lor cu praf și alte impurități. Piesele păstrate liber au fost amplasate în zone greu accesibile pentru a fi mai bine protejate și se vor curăța de praf în mod periodic. Pe polițe, așezarea obiectelor s-a făcut intercalat, astfel încât accesul la orice obiect amplasat în modul să nu afecteze starea lui de conservare sau a pieselor învecinate. Obiectele s-au așezat în module unele lângă altele, în poziție normală, netensionată.

Pentru obiectele metalice, ambalate în hârtie anticorozivă, acestea au fost depozitate, în funcție de dimensiuni, stare de sănătate și compoziție, între 5 și 10 într-o cutie, în modulele metalice ale S.5 (cu stabilitate microclimatică mai bună). Prin dubla ambalare (în hârtie și apoi în cutie) realizăm o ecranare și o protecție bună a pieselor prin izolarea lor de sursele de praf, gaze, etc. Pe viitor, preconizăm și impregnarea acestor cutii cu soluții inhibatoare – spre exemplu carboximetil-celuloză.

Depozitarea impune în primul rând respectarea principiilor științifice de conservare și asigurarea condițiilor pentru aplicarea acestora. Microclimatul este urmărit permanent cu ajutorul termohigrometrelor. S-au achiziționat de asemenea un dezumidificator și un umidificator, profesionale, cu care se păstrează umiditatea relativă în limite normale – 55-60 %. Temperatura se menține cât mai constantă între 16-18⁰ C. Pentru ventilarea aerului s-au achiziționat trei purificatoare de aer.

În concluzie, considerăm că în urma reorganizării, prin respectarea principiilor esențiale ale depozitării (asigurarea condițiilor de conservare științifică, asigurarea unui cadru corespunzător de studiu și cercetare și asigurarea securității obiectelor) depozitul nostru răspunde în mare măsură cerințelor muzeografiei moderne.

LA RÉORGANISATION DU DÉPÔT ARCHÉOLOGIQUE DU MUSÉE D'HISTOIRE ET D'ARCHÉOLOGIE DE PIATRA-NEAMȚ

Résumé

En premier instant, l'article met en discussion, l'importance du dépôt archéologique pour l'institution muséale tenant compte du fait qu'ici on garde la plupart des pièces qui constituent le patrimoine culturel de la région. Ainsi, le dépôt ne peut pas être considéré un simple lieu pour emmagasiner les divers pièces archéologiques mais on doit le regarder tout comme un laboratoire de recherche. Après une courte introduction dans les principes essentiels de la dépôt on vous présente la structure du dépôt et les activités qu'on a déroulé ici pour obtenir les conditions de conservation scientifique, pour créer un cadre favorable d'étude et pour assurer la sécurité des objets.

ABREVIERI

A.N.I.C.	– Arhivele Naționale Istorice Centrale
BMA	– <i>Bibliotheca Memoriae Antiquitatis</i> , Piatra-Neamț
CDM	– <i>Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului</i> , București
CI	– <i>Cercetări Istorice</i> , Iași
MCA	– <i>Materiale și Cercetări Arheologice</i> , București
MemAntiq	– <i>Memoria Antiquitatis</i> , Piatra-Neamț
RIR	– <i>Revista Istorică Română</i> , București

LISTA AUTORILOR

Maria Bezede

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Științele Naturii Roman
244, Ștefan cel Mare, 611040, Roman
e-mail: marinabezede@yahoo.com

Dumitru Bostan

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț
e-mail: bostandu@yahoo.com

Iulia Butnariu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie Roman
16, Cuza Vodă, 611008, Roman
e-mail: muzeulistorieroman@yahoo.com

Relu Butnariu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie Roman
16, Cuza Vodă, 611008, Roman
e-mail: muzeulistorieroman@yahoo.com

Florentina Buzenschi

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț
1, Piața Libertății, 610100, Piatra-Neamț

Adrian Ciobanu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie Roman
16, Cuza Vodă, 611008, Roman
e-mail: muzeulistorieroman@yahoo.com

Mihaela Ciobanu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Artă Roman
3, Mihai Eminescu, 611028, Roman, România
e-mail: muzeulistorieroman@yahoo.com

Elena Cojocariu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț

Vasile Diaconu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț
37, Ștefan cel Mare, 615200, Târgu Neamț
e-mail: diavas_n82@yahoo.com

Violeta Dinu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Artă Piatra-Neamț
1, Piața Libertății, 610100, Piatra-Neamț

Dr. Gheorghe Dumitroaia

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț
e-mail: muzeupn@yahoo.com

Dr. Ionuț Grădianu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț
26, Petru Rareș, 610119, Piatra-Neamț
e-mail: igradianu@gmail.com

Florin Georgescu

Muzeul Național de Istorie a României
12, Calea Victoriei, sect. 3, 030026, București
e-mail: fgeorgescul1@yahoo.fr

Rocsana Josanu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul Memorial „Ion Creangă” Humulești
8, Ion Creangă, 615202, Târgu Neamț
e-mail: jorox2008@yahoo.com

Dr. Nicoleta Lăcătuș

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Științe Naturale Piatra-Neamț
26, Petru Rareș, 610119, Piatra-Neamț

Gavril Luca

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț
37, Ștefan cel Mare, 615200, Târgu Neamț

Florin Macoveiu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț
e-mail: florin_macoveiu@yahoo.com

Dan Mihăilescu

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț

Dr. Ioan Mitrea

Colegiul Ferdinand, Bacău
45 George Bacovia, 600237, Bacău

Emil Nadler

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul Memorial „Calistrat Hogaș” Piatra-Neamț
1, Calistrat Hogaș, 610004, Piatra-Neamț

Paul Daniel Nedeloiu

Piatra-Neamț
e-mail: nedeloiu_daniel_ist@yahoo.com

Dr. Ciprian-Dorin Nicola

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț
e-mail: dorinnico@yahoo.com

Dr. Mihai Șurubaru

Școala Generală nr. 2 Piatra-Neamț
6, Mărăței, 610133, Piatra-Neamț

Lucian Uță

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț
e-mail: utalucian@yahoo.com

Dr. Mihaela Cristina Verzea

Complexul Muzeal Județean Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț
10, Mihai Eminescu, 610029, Piatra-Neamț
e-mail: mverzea@hotmail.com

